

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

Ίδρυση - πορεία - προοπτικές

ΧΡΟΝΙΑ
ΕΘΝΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

Ίδρυση - πορεία - προοπτικές

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

Ίδρυση - πορεία - προοπτικές

Χορηγοί:

S&P ADVERTISING

Τυπογραφική επιμέλεια: Κατερίνα Δέδε
Φωτογραφίες: Γιάννης Βουλγαράκης
Σχεδίαση-Παραγωγή: S&P ADVERTISING

© Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Βασ. Κωνσταντίνου 48
11635 Αθήνα
τηλ. 210 72 73 700, fax 210 72 46 618
<http://www.eie.gr> - email: eie@eie.gr,

ISBN: 978-960-98199-0-9

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

Ίδρυση - πορεία - προοπτικές

ΚΕΙΜΕΝΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΣ

ΣΑΒΒΑΣ Ε. ΤΣΙΛΕΝΗΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΚΟΛΙΣΗΣ

ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΟΥΜΠΟΥΚΑΣ

ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ ΚΟΛΙΑΣ ΑΡΓΥΡΟΥΛΑ ΣΙΓΑΛΑ

ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ Β. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΕΛΕΝΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ Ι. ΚΑΜΙΤΣΟΣ ΑΡΗΣ ΞΕΝΑΚΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Δ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2008

Περιεχόμενα

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

50 χρόνια Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών: Προσφορά και προοπτικές 10

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ

Ιστορικό σχέδιασμα για την ίδρυση και την πορεία του ΕΙΕ 12

- Οι οραματισμοί και οι προσπάθειες για την ίδρυση 12
- Η στερέωση του θεσμού και τα όριά του (1958-68) 21
- Στα όρια της έκλειψης (1969-74) 27
- Η επάνοδος των ιδρυτών και η επιστροφή στην αφετηρία (1974-79) 30
- Μια σύντομη προσπάθεια για ανάταση (1979-81) 32
- Η δυσανάλογη κρίση (1982-86) 35
- Η αντοχή των ερευνητών και η συνύπαρξη με τα προβλήματα (1986-96) 38
- Βήματα εμπρός, στο πλαίσιο του νόμου (1996-2008) 40

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 44

ΣΑΒΒΑΣ Ε. ΤΣΙΛΕΝΗΣ

Το κτήριο 52

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 64

ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών (ΙΝΕ) 66

- Ίδρυση και αντικείμενο 67
- Αναβαθμοί της ιστορικής διαδρομής του 68
- Εκδοτικό Πρόγραμμα 80
- Αντί Επιλόγου: Δοκιμή ιστορικής αποτίμησης 82
- Παραρτήματα 84

ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ ΚΟΛΙΑΣ

Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών (ΙΒΕ) 96

- Ιστορία - Δομή 97
- Ερευνητικά προγράμματα 99
- Έκδοση του περιοδικού *Σύμμεικτα* 115
- Άλλα ερευνητικά προγράμματα 115
- Άλλες δραστηριότητες του Ινστιτούτου 118

Προοπτικές.....	120
Συνέδρια που έχει οργανώσει το IBE.....	121
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Β. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	
<i>Ινστιτούτο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (ΙΕΡΑ)</i>	124
Ιστορικό.....	125
Σύντομη παρουσίαση του Ινστιτούτου.....	129
Ερευνητικά προγράμματα.....	132
Αποτίμηση τριακονταετίας.....	144
Εκδόσεις.....	145
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ Ι. ΚΑΜΙΤΣΟΣ	
<i>Ινστιτούτο Θεωρητικής και Φυσικής Χημείας (ΙΘΦΧ)</i>	148
Τα πρώτα χρόνια (1968-1975).....	149
Κέντρο Φυσικοχημείας-Φασματοσκοπίας και Κέντρο Θεωρητικής Χημείας (1976-1979).....	151
Κέντρο / Ινστιτούτο Θεωρητικής και Φυσικής Χημείας (1979-1997).....	153
Θεσμικό πλαίσιο και χρηματοδότηση της έρευνας.....	162
Η εξέλιξη του ΙΘΦΧ στο νέο περιβάλλον έρευνας (1997-2007).....	163
Σύνοψη - προοπτικές.....	175
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΣ	
<i>Ινστιτούτο Οργανικής και Φαρμακευτικής Χημείας (ΙΟΦΧ)</i>	176
Ιστορική αναδρομή.....	177
Ομάδα Οργανικής και Οργανομεταλλικής Χημείας (ΟΟΜΧ).....	181
Ομάδα Φαρμακευτικής Χημείας (ΟΦΧ).....	186
Ομάδα Δομικής Βιολογίας και Χημείας.....	191
Ομάδα Υπολογιστικής Χημείας.....	196
Εργαστήριο Μοριακής Ανάλυσης (ΕΜΑ).....	200
Προοπτικές.....	205
ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΚΟΛΙΣΗΣ	
<i>Ινστιτούτο Βιολογικών Ερευνών και Βιοτεχνολογίας (ΙΒΕΒ)</i>	206
Ιστορία.....	207
Το ΙΒΕΒ σήμερα - Στόχοι και προοπτικές.....	208
Ερευνητικά προγράμματα.....	213
Μονάδες παροχής υπηρεσιών και τεχνοβλαστοί.....	229

Επιστημονικές επιτεύξεις των τελευταίων ετών	231
Επίλογος	232
Μόνιμο Προσωπικό	233
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΟΥΜΠΟΥΚΑΣ	
Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ).....	234
Τα πρώτα βήματα της επιστημονικής τεκμηρίωσης στην Ελλάδα	235
Το ΕΚΤ στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών	238
Το ΕΚΤ σήμερα: δράσεις και υπηρεσίες	244
Προϊόντα - Εκδόσεις	250
Οργανωτική Δομή - Ανθρώπινο Δυναμικό.....	253
Τεχνολογικές Υποδομές	254
Αναπτυξιακά και Ερευνητικά Έργα - Συνεργασίες	259
Στρατηγικοί στόχοι για τα επόμενα χρόνια	259
Προσωπικό	260
ΑΡΓΥΡΟΥΛΑ ΣΙΓΑΛΑ	
Διοίκηση ΕΙΕ	263
ΑΡΓΥΡΟΥΛΑ ΣΙΓΑΛΑ	
Γραφείο Διεθνών Σχέσεων (ΓΔΣ).....	269
ΕΛΕΝΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΥ	
Μορφωτικές Εκδηλώσεις «Επιστήμης Κοινωνία».....	276
ΑΡΗΣ ΞΕΝΑΚΗΣ	
Γραφείο Διαμεσολάβησης.....	283
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Δ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ	
Σύλλογος Προσωπικού ΕΙΕ (ΣΠ-ΕΙΕ)	285
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ	
Διοικητικά Συμβούλια και Εκτελεστικές Επιτροπές.....	290
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ	
Χρονολόγιο	298

50 χρόνια Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών: Προσφορά και προοπτικές

Ο εορτασμός της πενήνταετίας του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, για όλους εμάς που το υπηρετούμε, αποτελεί σταθμό περισυλλογής και στοχασμού για τα χρόνια που πέρασαν. Το έργο που παρήχθη καταγράφεται στο ανά χείρας βιβλίο, που παραδίδει πολλές πληροφορίες στην επιστημονική κοινότητα και την ελληνική κοινωνία.

Το ΕΙΕ ιδρύθηκε το 1958, με σκοπό τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας αιχμής, που κρίθηκε απαραίτητη, στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμού, ώστε να ξεφύγει η χώρα μας από την υπανάπτυξη και την απομόνωση με τα πολιτικά και ιδεολογικά της παρεπόμενα.

Ο Γιάγκος Πεσμαζόγλου οραματίστηκε την ίδρυση ενός ανεξάρτητου ερευνητικού οργανισμού, έπεισε τον βασιλιά Παύλο και απέσπασε την εξουσιοδότηση και τη στήριξη του για να πραγματοποιήσει την ιδέα του αυτή, διαμορφώνοντας ένα αξιόπιστο σχήμα διοίκησης και τον μηχανισμό συγκέντρωσης πόρων για τη λειτουργία του. Με τον τρόπο αυτόν, γεννιέται το Βασιλικό Ίδρυμα Ερευνών -μετέπειτα Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών- με πρωτεργάτη τον Γιάγκο Πεσμαζόγλου, με τη συνεργασία των Κωνσταντίνου Δημαρά και Λεωνίδα Ζέρβα και τη σύμπραξη του Χαράλαμπου Ποταμιάνου. Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής ενέκρινε την παραχώρηση οικοπέδου, όπου οικοδομήθηκε (1965-1967) το κτήριο αυτό από τον οίκο Κωνσταντίνου Δοξιάδη.

Σήμερα, μισό αιώνα αργότερα, το ΕΙΕ με τα έξι του Ινστιτούτα, τη Βιβλιοθήκη και το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, είναι ένας πολυεπιστημονικός οργανισμός διεθνούς ακτινοβολίας και κύρους, στην αιχμή της παγκόσμιας έρευνας και της επιστημονικής γνώσης, σε επιλεγμένους τομείς των θετικών επιστημών και των ανθρωπιστικών σπουδών. Τα Ινστιτούτα των ανθρωπιστικών επιστημών καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα μελέτης και έρευνας της ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, συμβάλλοντας ουσιαστικά στη γνώση και προβολή της εθνικής μας ταυτότητας. Τα Ινστιτούτα θετικών επιστημών διεξάγουν βασική και εφαρμοσμένη έρευνα στις περιοχές της φυσικής, χημείας, επιστήμης υλικών, βιολογίας και φαρμακευτικής χημείας, αναπτύσσοντας παράλληλα υπηρεσίες και προϊόντα που συμβάλλουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης παρέχει υπηρεσίες ηλεκτρονικής πληροφόρησης και υποστήριξης σε θέματα έρευνας, επιστήμης και τεχνολογίας στα ερευνητικά κέντρα, πανεπιστήμια και επιχειρήσεις, ενώ η Βιβλιοθήκη, με τον πρόσφατο εκσυγχρονισμό της τεχνολογικής της υποδομής και τον εμπλουτισμό των συλλογών της με ηλεκτρονικό περιεχόμενο, προσφέρει σύγχρονες ψηφιακές υπηρεσίες, με ηλεκτρονική πρόσβαση στην ελληνική και διεθνή επιστημονική γνώση.

Περισσότερα από 100 Προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας, Δημοσίων Οργανισμών και Επιχειρήσεων υλοποιούνται κάθε χρόνο στο ΕΙΕ, εξασφαλίζοντας εισροές από εξωτερικές πηγές διπλάσιες του ύψους του τακτικού του προϋπολογισμού. Πλέον των 700 εργασιών ανά έτος δημοσιεύονται στα πιο έγκριτα διεθνή επιστημονικά περιοδικά, ενώ οι ερευνητές του συνεργάζονται με αντίστοιχα ιδρύματα του εξωτερικού και συμμετέχουν ή οργανώνουν στη χώρα μας σημαντικά συνέδρια με παγκόσμια αναγνώριση. Η κατάθεση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, καθώς και η ίδρυση spin-off εταιρειών με στόχο την παραγωγή και προώθηση νέων τεχνολογιών ή προϊόντων εντάσσεται στα ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητες του Ιδρύματος, που, συν τοις άλλοις, εκπροσωπεί την Ελλάδα στο European Science Foundation, καθώς και άλλες διεθνείς επιστημονικές εταιρείες.

Περισσότεροι από 600 συνεργαζόμενοι ερευνητές απασχολούνται στο ΕΙΕ σε ερευνητικά προγράμματα με εξωτερική χρηματοδότηση στα πλαίσια του στόχου του Ιδρύματος να εκπαιδεύει και να επιμορφώνει, σε συνεργασία με τα ΑΕΙ της χώρας, νέους επιστήμονες σε προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και μεταδιδακτορικό επίπεδο. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο ότι η αξιολόγηση του ΕΙΕ, το 2005, από επιτροπές κριτών-επιστημόνων διεθνούς κύρους, υπό την αιγίδα της ΓΓΕΤ, ανέδειξε τις δυνατότητες όλων των Ινστιτούτων να εξελιχθούν σε κέντρα «Αριστείας» με διεθνή εμβέλεια –τρία Ινστιτούτα βαθμολογήθηκαν με «άριστα» και τρία με «λίαν καλώς»– καθώς, επίσης, και το βραβείο EYRYI 2004 (European Young Investigator Award) που απέσπασε το ΕΙΕ για την ανάπτυξη καινοτόμων υλικών με προηγμένη λειτουργικότητα μέσω χημικής τροποποίησης ναοσωλήνων άνθρακα.

Στα 50 χρόνια ιστορίας του, το ΕΙΕ, παρά τις πρόσκαιρες δυσκολίες, έχει να επιδείξει πρόοδο σε πολλούς τομείς. Χρησιμοποιήθηκαν νέες τεχνολογίες για την παραγωγή προϊόντων πολυμέσων και καινοτόμων εργαλείων που διευκολύνουν την ψηφιακή καταγραφή, οργάνωση και διάχυση του υλικού τεκμηρίωσης. Αναπτύχθηκαν μέθοδοι και εξειδικευμένο λογισμικό για τον ακριβή υπολογισμό ιδιοτήτων της ύλης. Σχεδιάστηκαν και αναπτύχθηκαν οπτικά, οπτικο-ηλεκτρονικά συστήματα και ναουϊλικά. Εφαρμόστηκε η γονιδιωματική στη μελέτη του καρκίνου, της γήρανσης, των αλληλεπιδράσεων γονιδιώματος-περιβάλλοντος και στη βιοτεχνολογία. Παρασκευάστηκαν νέες οργανικές και οργανομεταλλικές ενώσεις, σχεδιάστηκαν νέα βιομόρια με καταλυτική δράση, βιοδραστικές ενώσεις, και προσδιορίστηκαν οι κρυσταλλικές δομές τους. Στον χώρο των θεωρητικών επιστημών, τα Ινστιτούτα συνέβαλαν στον εντοπισμό και την καταγραφή των τεκμηρίων του παρελθόντος και στην παραγωγή νέας γνώσης, καλύπτοντας σιωπές στη μελέτη της ελληνικής ιστορίας. Το Ίδρυμα με τη μορφή κοιτίδας ανάδειξης του πολιτισμού, οργανώνει καθημερινά εκδηλώσεις που αφορούν τις τελευταίες εξελίξεις της επιστήμης, καθώς και κοινωνικά θέματα.

Με στόχο τη συνέχιση της ανοδικής πορείας του Ιδρύματος και την ενεργό συμβολή των νέων ερευνητών στην ανάπτυξη της οικονομίας, των επιστημών και της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας, σήμερα επιδιώκουμε:

- τη διατήρηση της θέσης του ως «κέντρου Αριστείας»,
- την ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών,
- τον εκσυγχρονισμό των εσωτερικών δομών και τη βελτίωση των υποδομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών,
- την ανανέωση και αναβάθμιση των συνθηκών εργασίας του προσωπικού,
- τον εκσυγχρονισμό της Βιβλιοθήκης με ηλεκτρονικό περιεχόμενο, αποθετήρια και ηλεκτρονικά αναγνωστήρια,
- την έκδοση διεθνούς κύρους ηλεκτρονικών εκδόσεων και επιστημονικών περιοδικών,
- την επαναφορά του θεσμού της χορήγησης υποτροφιών σε νέους επιστήμονες,
- την ανάπτυξη νέων πεδίων έρευνας με εφαρμογές σε τεχνολογίες αιχμής.

Βαθιά είναι η πεποίθησή μου ότι με τις προσπάθειες και τη συνεργασία όλων θα επιτύχουμε τους στόχους που έχουμε θέσει. Το ΕΙΕ, με τη μακρόχρονη ιστορία και παράδοσή του, οφείλει να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο διττός χαρακτήρας του Ιδρύματος με τη συνύπαρξη θετικών και ανθρωπιστικών κλάδων, καθίσταται περισσότερο αναγκαίος και επίκαιρος παρά ποτέ. Η δημιουργία ενός πλουραλιστικού διανοητικού περιβάλλοντος, που υπήρξε ένα από τα βασικά γνωρίσματα του ΕΙΕ από την ίδρυσή του, καλείται τώρα να λειτουργήσει ως παράδειγμα προς μίμηση, όχι μόνο στους ερευνητές του, αλλά και στην ευρύτερη κοινωνία, ελληνική και παγκόσμια.

Εκφράζω την ευγνωμοσύνη και τον σεβασμό μου στους οραματιστές και ιδρυτές του Ιδρύματος και τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στους εκπροσώπους της πολιτείας που συνέβαλαν στην εξέλιξη του. Ευχαριστίες, επίσης, στους χορηγούς, σε όσους υπηρέτησαν σε διευθυντικές θέσεις, στους ομότιμους και εν ενεργεία ερευνητές, τους διοικητικούς και τεχνικούς εργαζόμενους του Ιδρύματος.

Δημήτριος Α. Κυριακίδης

Πρόεδρος και Διευθυντής του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών,
Καθηγητής Βιοχημείας του ΑΠΘ

Ιωάννης Στ. Πεσμαζόγλου.

Κ.Θ. Δημαράς.

Ο Λεωνίδας Ζέρβας με μαθητές του στο υπερωκεάνιο της επιστροφής από τις ΗΠΑ (Αύγουστος 1958).

Ιστορικό σχέδιασμα για την ίδρυση και την πορεία του ΕΙΕ

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, διευθυντής ερευνών ΙΝΕ

Το ΕΙΕ ιδρύθηκε στις 10 Οκτωβρίου 1958 με την επωνυμία «Βασιλικόν Ίδρυμα Ερευνών» με Βασιλικό Διάταγμα της 9ης Οκτωβρίου 1958 προς ενίσχυσιν των εν τη Χώρα επιστημονικών ερευνών και εξασφάλισιν συν τω χρόνω περισσοτέρων ευκαιριών δημιουργικής απασχολήσεως εις ικανούς έλληνας επιστήμονας, ως και προς ενθάρρυνσιν των νεωτέρων Ελλήνων εις απόκτησιν αρτίας, επιστημονικής μορφώσεως και εμπειρίας επί συστηματικών και ανωτέρου επιπέδου επιστημονικών εργασιών».¹ Το ΒΔ περιλάμβανε κυρωμένο και τον Οργανισμό του ΒΙΕ, που είχε υπογραφεί στις 30.6.58.

Ο βασιλιάς Παύλος ανάγγελλε το γεγονός της ίδρυσης, περιέγραφε τους σκοπούς του Ιδρύματος Ερευνών με αισιόδοξο μήνυμα και ευχαριστούσε εκείνους που με τις φροντίδες, τον χρόνο και το χρήμα τους τον βοήθησαν στην ολοκλήρωση της προσπάθειας.²

Οι οραματισμοί και οι προσπάθειες για την ίδρυση

Είναι γνωστές οι μεταπολεμικές και μετεμφυλιακές προσπάθειες των Ανατόρων για την ίδρυση βασιλικών φορέων κοινωνικής πρόνοιας, εκπαίδευσης και πολιτισμού, στο πλαίσιο του νόμου για τα κληροδοτήματα, έξω από τις κρατικές δικαιοδοσίες, αλλά με τη συνδρομή της Πολιτείας και την επιστράτευση όλων των πολιτικών μηχανισμών, που εύκολα ή δυσκολότερα μπορούσε να ενεργοποιήσει η εκφραζόμενη κάθε φορά βασιλική επιθυμία. Η πρόοδος και η ανάπτυξη της Ελλάδας, αλλά και ο ηθικός, πολιτικός και κοινωνικός φρονηματισμός, ήταν οι φανεροί στόχοι, χωρίς να κρύβονται εντελώς η προβολή και η δικαίωση του βασιλικού θεσμού. Εξετάζοντας την επιτυχή πορεία ενός θεσμού, που ήταν εκσυγχρονιστικός και πρωτοποριακός για την ελληνική πραγ-

ματικότητα της δεκαετίας του 1950, ευεργετική φαίνεται για την πραγματοποίησή του η επενέργεια της βασιλικής βούλησης, που υπήρξε καταλυτική στις διαδικασίες οι οποίες οδήγησαν στη μορφοποίηση της ιδέας, στη συγκρότηση του προγράμματος ίδρυσης (που ευεργετήθηκαν από την ελεύθερη επιλογή συμβούλων, έξω από κάθε κρατική ιεραρχία) και στη συγκέντρωση του οικονομικού κεφαλαίου για αυτό τον σκοπό, με μικρή ελληνική συμμετοχή από άλλο βασιλικό ίδρυμα και μεγάλη αμερικανική χρηματοδότηση, στο πλαίσιο της επένδυσης των τελευταίων τμημάτων του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ελλάδα της ψυχροπολεμικής εποχής.

Το 1947, τα Ανάκτορα και μάλιστα ο τότε διάδοχος Παύλος, είχαν ιδρύσει το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα (BEI), έναν φορέα με ποικίλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες και διοίκηση αποτελούμενη από ανακτορικούς αξιωματούχους, αλλά και προβεβλημένα δημόσια πρόσωπα και επικεφαλής τραπεζών και επιμελητηρίων. Το BEI ήταν ένας έτοιμος και ικανός μηχανισμός, που θα μπορούσε να στηρίξει ανακτορικά σχέδια για την ανάληψη και άλλων βασιλικών πρωτοβουλιών σε συγγενικούς τομείς, όπως ήταν η έρευνα.

Για να φθάσουν τα Ανάκτορα στη σύλληψη της ιδέας ίδρυσης ενός ερευνητικού ιδρύματος, δεν αρκούσαν οι απόψεις των συζητήσεων για την έρευνα στην Ευρώπη και στην Αμερική, ούτε οι εκκλήσεις των ελληνικών επιστημόνων που διέτρεπαν σε ξένες χώρες για να οργανωθούν ερευνητικοί και νέοι πανεπιστημιακοί φορείς που θα επέτρεπαν τον επαναπατρισμό τους, ούτε οι φωνές ότι η επιστημονική έρευνα και τα πορίσματά της θα μπορούσαν να βοηθήσουν τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της χώρας. Χρειαζόταν ο συγκεκριμένος άνθρωπος ή η ομάδα των επιστημόνων που θα ήταν «εκλεκτοί» και «κλητοί» για τα Ανάκτορα και συγχρόνως θα μπορούσαν να αρθρώσουν τον περί Έρευνας λόγο, να καταστρώσουν ένα πρόγραμμα για την ίδρυση ερευνητικού ιδρύματος και να είναι έτοιμοι να προτείνουν το σχέδιο για την υλοποίησή του, συνδυάζοντας το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό, αρθρώνοντας επαρκές θεσμικό πλαίσιο και υποδεικνύοντας πηγές χρηματοδότησης.

Ο «κλητός» ήταν ο Ιωάννης Στ. Πεσμαζόγλου (1918-2003) υπηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών από το 1950 και οικονομικός σύμβουλος της Τραπέζης Ελλάδος από το 1955. Κατά τη μαρτυρία του, από τα χρόνια των σπουδών του στο Καίμπριτζ (1945-1949) οραματιζόταν την ανάπτυξη της έρευνας στην

Ελλάδα, ενώ τη δεκαετία του 1950, Γενικός Διευθυντής στο Υπουργείο Συντονισμού (1951-55) αναζητούσε τρόπους για να σχεδιαστεί το κείμενο αυτό εκσυγχρονιστικό εγχείρημα, που δεν φαινόταν να είναι στις προτεραιότητες κανενός θεσμού της Πολιτείας. Ένα καλό δείγμα γραφής του προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η αναδιοργάνωση της Διεύθυνσης Οικονομικών Μελετών της Τραπέζης Ελλάδος (1955) για να γίνει ένα εξαιρετικής απόδοσης υπηρεσιακό όργανο παροχής οικονομικών στοιχείων, κατάρτισης προβλέψεων, ανάλυσης οικονομικών εξελίξεων και υποβολής προτάσεων πολιτικής.³

Σαν έτοιμος, λοιπόν, από καιρό, αντιμετώπισε την ευκαιρία-πρόκληση: Μέρος του πανεπιστημιακού-ακαδημαϊκού μου έργου θεωρώ το ξεκίνημα και την προσπάθεια να θεμελιωθεί η επιστημονική έρευνα στην Ελλάδα. Η ανεπάρκεια της έρευνας και η ασθενής σύνδεση της διδασκαλίας με το ερευνητικό πνεύμα και την προαγωγή της γνώσης αποτελούσε και αποτελεί ακόμα μεγάλη αδυναμία. Θεωρούσα επιτακτική την ανάγκη να πληρωθεί αυτό το κενό με την επίσης αναγκαία ανάπτυξη μεταπτυχιακών σπουδών και τον επιβαλλόμενο αναπροσανατολισμό της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Η ευκαιρία παρουσιάστηκε όταν μια μέρα το '58 με κάλεσε ο βασιλιάς Παύλος για να μου μιλήσει για μερικές σκέψεις του. Εισηγήθηκα τότε την ανάγκη να ιδρυθεί ένα σύγχρονο και σοβαρό ερευνητικό κέντρο και ο Βασιλιάς με εξουσιοδότησε να φροντίσω να πραγματοποιηθεί υπό την αιγίδα του –όπως συχνά γινόταν και σε άλλες χώρες. Έτσι γεννήθηκε το Βασιλικό Ίδρυμα Ερευνών (BIE).⁴

Οι προσπάθειες του Πεσμαζόγλου για την άρθρωση των θεωρητικών εισηγητικών και καταστατικών κειμένων και την κατάρτιση του προγράμματος για την ίδρυση του ερευνητικού ιδρύματος έγιναν σε σύντομο χρόνο, ίσως στο πρώτο δίμηνο του 1958, για να συνεχιστούν για επιμέρους θέματα ένα ακόμη τετράμηνο έως την ίδρυση του BIE. Ο Κωνσταντίνος Θ. Δημαράς (1904-1992) φαίνεται να είναι ο ουσιαστικός του συνομιλητής με τον οποίο έχει φιλικές σχέσεις και συζητήσεις από την αρχή της δεκαετίας του 1950⁵ και παράλληλη δημόσια πορεία, αφού το 1951 διορίζονται από τον Γεώργιο Παπανδρέου, αντίστοιχα, Γενικός Διευθυντής στο Υπουργείο Συντονισμού και Γενικός Διευθυντής του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ) από την αρχή της λειτουργίας του. Οι θεωρητικές θέσεις του Δημαρά για την έρευνα της πορείας του νέου ελληνισμού και οι ερευνητικές του προσπάθειες, με παράλληλη συγγραφική παραγωγή που οδήγησαν στη μνημειώδη *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, το 1948, η θητεία του κοντά

Επιστολή Α. Ζέρβα 29.3.68 προς Ι. Πεσμαζόγλου.

στον Κωνσταντίνο Α. Δοξιάδη (1913-1975) και στις προσπάθειες ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού στα τέλη της δεκαετίας του 1940 και ο επιτυχής σχεδιασμός του ΙΚΥ, με τα καλά αποτελέσματα στην πορεία, τον καθιστούσαν αντάξιο των αναγκών συνομιλήτή.⁶ Με τις γνώσεις που διαθέτουμε δεν είναι δυνατό να προσδιορίσουμε τη συμβολή του Δημαρά στο καταστατικό, τον Οργανισμό του ΒΙΕ, ένα κείμενο που ολοκληρώθηκε με διαδοχικές επεξεργασίες και με τη συμβολή περισσότερων και διαφορετικών ανθρώπων. Υπάρχει, όμως, ένα ανώνυμο κείμενο δέκα σελίδων με τίτλο «Εισηγήσις δια την εκδήλωσιν βασιλικής πρωτοβουλίας προς οργάνωσιν και προαγωγήν συγχρονισμένων επιστημονικών ερευ-

νών εις την Ελλάδα» που υποστηρίχθηκε, με επιχειρήματα βασισμένα σε εσωτερικά στοιχεία, αλλά πειστικά, ότι ανήκει στον Δημαρά και θα πρέπει να συντάχθηκε το αργότερο στην αρχή του 1958, που περιέχει ολοκληρωμένο σκεπτικό για την ανάγκη ανάπτυξης των επιστημονικών ερευνών.⁷ Το κείμενο αυτό απηχεί τη βασιλική βούληση, που εντάσσει το εγχείρημα στο πλαίσιο ενός αισιόδοξου βολонταρισμού οργάνωσης ερευνητικών προγραμμάτων, από τα οποία θα προκύψουν μελέτες που θα είναι χρησιμοποιήσιμες από το κράτος και τις επιχειρήσεις για την ανάπτυξη του τόπου. Η αρχή αυτή ήταν αποδεκτή και από τον Πεσμαζόγλου και τον Δημαρά, αλλά για αυτούς ήταν κατάληξη μιας «διαφωτιστικής» ανάλυσης της εποχής τους, η οποία θεωρούσαν ότι είχε χαρακτηριστικά την εφαρμογή της επιστημονικής σκέψης στη δημόσια και ιδιωτική ζωή και την επιστημονική ανάλυση των παραγόντων που επιδρούν στις παραγωγικές διαδικασίες ως προϋπόθεση για τη χάραξη στρατηγικής αύξησης της παραγωγικότητας. Οι διαπιστώσεις ότι η οργάνωση των δημόσιων υπηρεσιών και των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ήταν απαρχαιωμένη και η κατάσταση αυτή δεν φαινόταν ότι σύντομα θα αλλάξει, οδηγούσαν στη θέση ότι η έρευνα των ζητημάτων αμεσότερης σημασίας για την οικονομική πρόοδο του τόπου θα φέρει τις μελέτες που θα εφαρμοστούν και θα λύσουν τα προβλήματα, ενώ θα αναδειχθούν επιστήμονες με κατάρτιση, ερευνητική διάθεση, ήθος και οργανωτική δραστηριότητα, που θα επιδράσουν στο κοινωνικό σύνολο και θα γίνουν πολύτιμα στελέχη του κράτους και των επιχειρήσεων. Στον ερευνητικό φορέα που θα ιδρυθεί, το κείμενο επιφυλάσσει και καθήκοντα εκλαΐκευσης της επιστημονικής γνώσης και μετεκπαίδευσης των στελεχών της δημόσιας διοίκησης και των επιχειρήσεων. Ο τύπος του φορέα προτείνεται να είναι αυτοτελές καθαρά επιστημονικό ίδρυμα, προσανατολισμένο στην ενίσχυση και προαγωγή των επιστημονικών προσπαθειών, που θα μπορούσε να εξελιχθεί σε «Κέντρο Μεταπανεπιστημιακών Επιστημονικών Ερευνών» με ευχέρεια ανάπτυξης σχέσεων με τα ανώτατα επιστημονικά ιδρύματα του εσωτερικού και του εξωτερικού. Στο τελευταίο τμήμα του κειμένου προτείνεται η συνεργασία ή και η συγχώνευση του ιδρυματος με το ΙΚΥ, καθώς οι περισσότεροι επιστήμονες που θα χρησιμοποιεί θα είναι εκείνοι που μετεκπαιδεύτηκαν με υποτροφίες του ΙΚΥ.

Δεν γνωρίζουμε αν το κείμενο αυτό υποβλήθηκε στον βασιλιά Παύλο και αν χρησιμοποιήθηκε για να πειστούν οι άνθρωποι των Ανατόρων και του ΒΕΙ που θα στήρι-

ζαν τις προσπάθειες για την ίδρυση και την πορεία του ιδρύματος. Γνωρίζουμε όμως, ότι κάποιες από τις θέσεις του πέρασαν στα τουλάχιστον πέντε σχέδια (24.4.58 - 30.6.58) του Οργανισμού του ΒΙΕ, αλλά κατά τις διαδοχικές επεξεργασίες και γραφές οι περισσότερες από τις πρόνοιες αυτού του κειμένου εγκαταλείφθηκαν ή στρογγυλεύτηκαν. Αντίστοιχα, εγκαταλείπονται ή αλλάζουν τμήματα του αρχικού οργανωτικού σχήματος του ιδρύματος. Ο Πεσμαζόγλου φαίνεται να έχει τον έλεγχο των «στοχαστικών προσαρμογών», υποστηριζόμενος από νομικό σύμβουλο. Ο Δημαράς είναι ο άμεσος συνομιλητής του και ίσως αποκλειστικός έως τις 24 Απριλίου 1958, οπότε εμφανίζεται από τον Πεσμαζόγλου ως συνομιλητής για το σχέδιο του Οργανισμού και ο Χαράλαμπος Ποταμιάνος, υποπύραρχος ε.α., πρώην υπασπιστής του βασιλιά και μέλος της διοίκησης του ΒΕΙ.⁸

Η συμμετοχή στη συζήτηση για το καταστατικό κείμενο, για τις κατευθύνσεις και για τα πρόσωπα που θα αναλάβουν τη διοίκηση του ιδρύματος, του χημικού και ακαδημαϊκού Λεωνίδα Θ. Ζέρβα (1902-1980) καθηγητή Οργανικής Χημείας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, που ήταν φιλοξενούμενος ερευνητής στις ΗΠΑ το 1958, είναι καταλυτική, όπως φαίνεται από την αλληλογραφία του με τον Ι. Πεσμαζόγλου από τον Μάρτιο έως τον Ιούλιο του 1958.⁹ Ο Πεσμαζόγλου στέλνει στον Ζέρβα, εσωκλειστα με επιστολές του, τρία από τα πέντε μαρτυρημένα σχέδια του Οργανισμού του Ιδρύματος,¹⁰ λαβαίνει τις παρατηρήσεις του και ενσωματώνει στα επόμενα σχέδια εκείνες με τις οποίες συμφωνούσε, ήταν απαραίτητες και στο πλαίσιο του νόμου.

Ο Πεσμαζόγλου στην πρώτη του επιστολή (10 Μαρτίου 1958) θυμίζει στον Ζέρβα τη συζήτησή τους «προ μηνών σχετικά με την ανάγκη ενός ιδρύματος ερευνών εις την Ελλάδα» και τον πληροφορεί ότι το σχέδιο φαίνεται να προχώρησε αφού ο βασιλιάς έδειξε ενδιαφέρον και υπάρχει η προοπτική να εκδηλωθεί βασιλική πρωτοβουλία για τη σύστασή του με επίτιμο πρόεδρο τον ίδιο. «Η σκέψις είναι να γίνει κάτι ανάλογο με το Kaiser Wilhelm Institut ή το Centre de la Recherche Scientifique», αυτοτελές ίδρυμα με Διοικητικό Συμβούλιο (ΔΣ) εννεαμελές. Ακολουθεί η πρόταση στον Ζέρβα να μετάσχει στο ΔΣ με «ιθύνουσαν πρωτοβουλίαν δια τας θετικές επιστήμας», ενώ άλλα μέλη ελπίζει να είναι ο Ξενοφών Ζολώτας, Διοικητής της Τραπέζης Ελλάδος και «οπωσδήποτε ο Κ. Δημαράς του ΙΚΥ ο οποίος πιθανότατα να αναλάβει και την τρέχουσα διοίκηση του Ιδρύματος υπό την ιδιότητα πιθανώς εντεταλμένου συμβούλου». Θυμίζει, στη συνέχεια, ότι στη συζήτησή τους ο Ζέρβας του είχε αναφέρει

τα ονόματα του Κ. Αλεξόπουλου του Ι. Σαρεγιάννη και ενδεχομένως του Ν. Κριτικού και του Ε. Παπανούτσου· με αυτά τα πρόσωπα ο Πεσμαζόγλου είχε μια προκαταρκτική συνεννόηση για ενδεχόμενη συμμετοχή τους χωρίς να διατυπώσει πρόταση. Τον ενημερώνει ότι συζήτησε στην Αθήνα με τον Waldemar Nielsen, εκπρόσωπο του Ford Foundation, στον οποίο έστειλε και επιστολή στις 6.3.58 και υπάρχουν ελπίδες σοβαρής χρηματοδότησης. Η επωνυμία που προτείνει είναι «Ελληνικόν Βασιλικόν Ίδρυμα (ή Ινστιτούτον) Μεταπανεπιστημιακών Ερευνών» και η τυπική πράξη σύστασης μπορεί να χρειαστεί να γίνει αμέσως. Στο τέλος ενημερώνει τον Ζέρβα ότι ο Ζολώτας έχει τη γνώμη ότι το ίδρυμα πρέπει να συνδεθεί με την Ακαδημία Αθηνών, αλλά υπάρχει και η γνώμη ότι πρέπει να χρησιμοποιηθούν και νεώτεροι δραστήριοι άνθρωποι εκτός Ακαδημίας. Στην επιστολή υπήρχε και η παράκληση «να μου μεταδώσετε ό,τι σκέψεις θεωρείτε ουσιώδεις δια το Καταστατικόν και την οργάνωσιν του Ιδρύματος».¹¹

Η απάντηση του Ζέρβα (29 Μαρτίου 1958) είναι απόλυτα θετική: *Χαίρω όμως ιδιαίτερος, ότι τα παλαιά σχέδιά σας αρχίζουν να γίνονται πραγματικότητας. Ως εργασθεί, επί δεκαπενταετίαν και πλέον, εις ερευνητικά Ινστιτούτα της Kaiser Wilhelm Gesellschaft (ήδη Max-Plank Gesellschaft ονομαζομένης) εις Rockefeller Institute εν Ν. Υόρκη και εσχάτως εις τα Ινστιτούτα του Department of Health κλπ.*

Το κτήριο της Βασ. Σοφίας 4.

αισθάνομαι ιδιαίτεραν ικανοποίησιν και αγαλλίασιν, ότι η πατρίς μας πρόκειται ν' αποκτήσῃ συντόμως ερευνητικά ιδρύματα. Ως φυσικόν, είμαι εις την διάθεσίν σας δια παν σχετικόν με την λειτουργίαν και διοργάνωσιν ζήτημα. Με ιδιαίτεραν ευχαρίστησιν αποδέχομαι την πρότασιν, όπως συγκαταλεχθώ εις τα ιδρυτικά μέλη του Ιδρύματος. Σας ευχαριστώ θερμώς δια την τιμήν που μου κάμετε.¹²

Ας δούμε τώρα τις απαντήσεις του Ζέρβα για τη φυσιογνωμία του Ιδρύματος, το οργανωτικό σχήμα και τα πρόσωπα που θα πρέπει να γίνουν μέλη του ΔΣ, όπως αποτυπώνονται στην αλληλογραφία από τον Μάρτιο έως τον Ιούλιο του 1958. Ο τόνος του είναι συνήθως κατηγορηματικός, αλλά δηλώνει: «αι γνώμαι μου αποτελούν απλώς προτάσεις προς συζήτησιν».

Ως προς την επωνυμία, προτιμά τον απλό τίτλο «Ίδρυμα Επιστημονικών Ερευνών» για να υποδηλώνει ότι δεν έχει εκπαιδευτικούς σκοπούς, όπως τα πανεπιστήμια και τα πολυτεχνεία, δεν αποτελεί στατικό ίδρυμα, που απονέμει τίτλους για επιστημονικές υπηρεσίες αλλά ασχολείται με επιστημονικά ζητήματα σε ανώτατο επίπεδο και αποσκοπεί στην προώθηση πρωτότυπων ερευνών. (Ο Πεσμαζόγλου, στο δαχτυλόγραφο αντίγραφο της επιστολής Ζέρβα της 29.3.58, σημειώνει «ναι» με κεφαλαία γράμματα για να διευκολυνθεί στην ενσωμάτωση των παρατηρήσεων στο σώμα του Οργανισμού του Ιδρύματος). Στο τέλος της επιστολής θεωρητικοποιεί και γενικεύει και επικαλείται εθνικές ευαισθησίες: το Ίδρυμα οφείλει να προωθήσῃ ερεύναν όχι μόνον εφηρμοσμένης αλλά και καθαρής επιστήμης. Το θέμα είναι τόσο σπουδαίον και πολύπλευρον, ώστε θα μας απασχολήσῃ πολλάκις στο μέλλον. Σήμερον μόνον δύο λέξεις: η συμμετοχή των μικρών χωρών ως η Ελλάς δι' αξιολόγων επιστημονικών πρωτοτύπων εργασιών εις την διεθνή επιστημονικήν άμιλλαν αποτελεί τον πλέον απλόν, πλέον οικονομικόν, πλέον ταχύ, πλέον αποδοτικόν τρόπον διεθνούς προβολής και ηθικής καταξιώσεώς των. Είναι εντροπή να μας υποσκελίζουν Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρουμάνοι ή Τούρκοι. Έχομεν τους ανθρώπους να εμφανίσωμεν την χώραν μας ως μη υστερούσαν εις προσπάθειάς επιστημονικής προόδου.¹³

Οι απαντήσεις του Ζέρβα (14.5.58) στο «σχέδιο της ιδρυτικής πράξεως» που στέλνει ο Πεσμαζόγλου στις 24.4.1958, το οποίο συνέταξε ύστερα από συνηνοήσεις, αλλά όχι τελικές, με τον Δημαρά και τον Ποταμίανο, είναι ουσιαστικές. Παρόμοια ιδρύματα του εξωτερικού, χρηματοδοτούν και ενισχύουν δικά τους ιδρυτούτα (π.χ. Kaiser Wilhelm, τώρα Max Planck Gesellschaft) ή χρηματοδοτούν ιδρυτούτα άλλων ή μεμονωμένους ερευνητές (Ford Foundation, Rockefeller Foundation κ.λπ.) ή συνδυάζουν τις δύο προηγούμενες περιπτώσεις. Το Ίδρυμα, σύμφωνα με το σχέδιο, θα είναι μάλλον τύπου Ford-Rockefeller Foundation. Δεν πρέπει να αποκλειστεί η εξέλιξη του BIE σε μεικτό τύπο με προσθήκη άρθρου στον Οργανισμό: Συν τη προόδω του χρόνου και εφόσον θα υπάρξουν αι οικονομικαί προϋποθέσεις το BIE δύναται να προβή εις την ίδρυσιν ιδίων ερευνητικών Ινστιτούτων, την ανέγερσιν των απαιτουμένων κτηρίων και εφοδιασμόν των με τα αναγκαιούντα σκευή, όργανα κ.λπ., ως και εις πρόσληψιν του αναγκαιούντος προσωπικού.

Πράξη Σύστασης BIE 30.6.58.

Ο Ζέρβας θεωρούσε ότι προϋπόθεση για την ανάθεση ή ενίσχυση επιστημονικών ερευνών δεν θα πρέπει να είναι απλώς το «επείγον» ή το «αναγκαίον» της διεξαγωγής τους, αλλά κυρίως η ύπαρξη ειδικών επιστημόνων, καθώς ο εκλεκτός, ο δοκιμασμένος ερευνητής, ανεξαρτήτως κλάδου, πρέπει να υποστηριχθεί. Βασικός σκοπός του ΒΙΕ, όπως και των συναφών ιδρυμάτων του εξωτερικού, είναι γενικώς η ανύψωση του επιστημονικού επιπέδου μιας χώρας. Αν το ΒΙΕ αποκτήσει δικά του ινστιτούτα, αμέσως πρέπει να αποκλειστεί η ενίσχυση, αορίστως, ινστιτούτων, τμημάτων, σχολών και πανεπιστημίων. Αν αυτό αναβληθεί για οικονομικούς λόγους, τότε αυτού του τύπου οι ενισχύσεις δεν πρέπει, τουλάχιστον κατ' αρχήν, να αποκλειστούν. Οι επιστήμονες θεωρητικών ερευνητι-

κών έργων (μαθηματικοί, οικονομολόγοι κ.λπ.) πρέπει να αμείβονται αν δεν κατέχουν έμμισθη θέση. Οι επιστήμονες εργαστηριακών ερευνών που διαθέτουν κρατικά ή ημικρατικά εργαστήρια, όχι ιδιωτικά, με τα απαραίτητα όργανα και εγκαταστάσεις, πρέπει να ενισχύονται όχι για προσωπική αμοιβή αλλά για την αγορά αναλωσίμων, επιστημονικών οργάνων και ειδικά προσλαμβανόμενο προσωπικό ανώτερης επιστημονικής στάθμης (π.χ. διδάκτορες) ή επιστημονικά ταξίδια. Όλα αυτά με την έγκριση του Ιδρύματος που κατέχει το εργαστήριο. Αν ο διακεκριμένος επιστήμονας δεν μισθοδοτείται, το ΒΙΕ τον αμείβει ύστερα από αίτηση που προσυπογράφει υπεύθυνος κρατικού ή ημικρατικού εργαστηρίου, στο οποίο καταβάλλεται και αποζημίωση φιλοξενίας. Το μη αναλώσιμο εργαστηριακό υλικό ανήκει στο ΒΙΕ. Η δημοσίευση των αποτελεσμάτων των ερευνών επιτρέπεται με άδεια του ΒΙΕ, το οποίο πρέπει να αναφέρεται στη δημοσίευση. Δεν πρέπει να υπάρχουν άλλοι περιορισμοί και επομένως η διατύπωση στον Οργανισμό πρέπει να αλλάξει. Κανένα ίδρυμα στο εξωτερικό δεν αναλαμβάνει «κατά την ανεξάρτητον και απόλυτον αυτού κρίσιν την ανακοίνωσιν των εργασιών» που έγιναν με τη χρηματοδότησή του σε εργαστήρια άλλων και είναι εφικτό να ασχολείται με την ανεύρεση του κατάλληλου ερευνητικού ιδρύματος για τη διεξαγωγή των ερευνών που χρηματοδοτεί. Επίσης, θα μπορούσε να καλεί κάθε χρόνο μικρό αριθμό σπουδαιών ξένων επιστημόνων (κατόχους βραβείων Νόμπελ κ.λπ.) για μία ή σειρά διαλέξεων, όπως γίνεται σε όλα τα κράτη. Σε αυτήν την περίπτωση οι ομιλητές δεν θα αμείβονται, αλλά θα καλύπτονται τα έξοδά τους.¹⁴

Στις 7.6.58 ο Πεσμαζόγλου στέλνει νέο σχέδιο του Οργανισμού και ο Ζέρβας απαντά στις 17.6.58, επιστρέφοντας σπάραγμα του σχεδίου με διορθώσεις, δυσανασχετώντας γιατί δεν βρίσκεται στην Ελλάδα, ώστε λίγες συναντήσεις με τους αρμόδιους να λύσουν όλα τα σημεία στα οποία υπήρχαν διαφορετικές γνώμες. Στην Αμερική, τη Δυτική Ευρώπη και τη Ρωσία οι άνθρωποι έχουν από καιρό συμφωνήσει τι είναι Επιστήμη, καθαρή ή εφαρμοσμένη, τι είναι Επιστημονική Έρευνα, τι είναι Τέχνη. Όπως αναφέρει, δεν μπορούμε στην Ελλάδα να εφαρμόσουμε όλα τα συστήματα του εξωτερικού, αλλά δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την πείρα τους, που είναι αποτέλεσμα της επιστημονικής προόδου. Όλα αυτά είναι χλωμόνους πρόλογος για να επαναφέρει προτάσεις του που δεν βρήκαν τη θέση τους στον Οργανισμό, κραδαίνοντας το επιχείρημα της κριτικής των ξένων ιδρυμάτων, κρατών και εκλεκτών Ελλή-

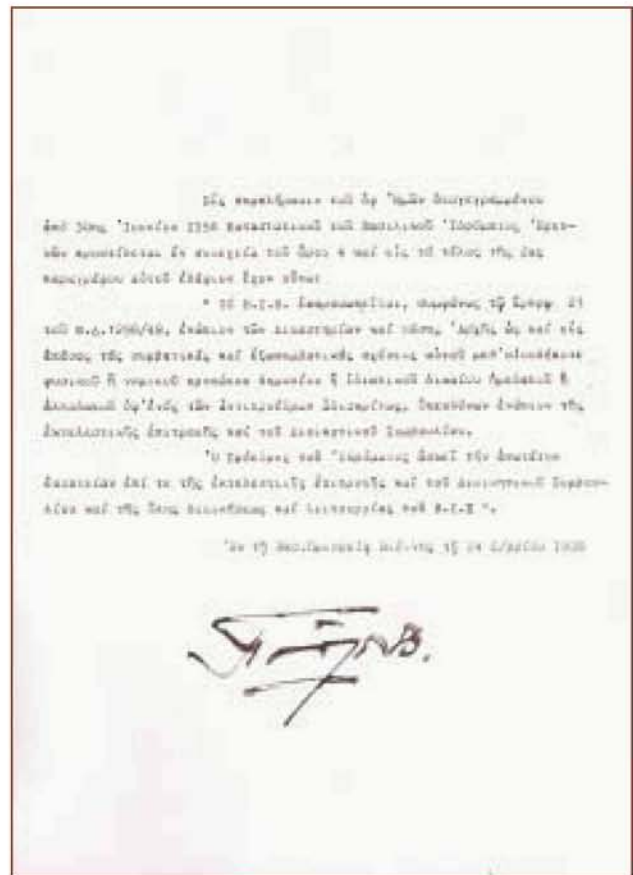

Προϊκοδότηση ΒΙΕ 2.9.58.

νων για τις λάθος επιλογές ενός ιδρύματος του οποίου θα προεδρεύει ο βασιλιάς.

Υποστήριζε ότι πρέπει και το BIE να μπορεί να ενισχύει συγκεκριμένα ερευνητικά προγράμματα πανεπιστημίων κ.λπ., όπως τα ξένα ιδρύματα. Το BIE, όπως και τα ξένα ιδρύματα, δεν θα είναι ποτέ σε θέση και ούτε πρέπει να ασχοληθεί με ακριβή προγραμματισμό και καθορισμό των θεμάτων έρευνας, ούτε να δώσει την εντύπωση ότι θέλει να υποκαταστήσει το κράτος, τα πανεπιστήμια κ.λπ. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Πρέπει να αναζητήσει και να βοηθήσει τον ικανό επιστήμονα-ερευνητή, που απέδειξε ότι έχει δημιουργική φαντασία, και σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να θεωρηθεί ίδρυμα προκήρυξης διαγωνισμών και δεν πρέπει να φέρει πληθωρισμό επιστημόνων και ερευνών, αλλά να προωθήσει τους λίγους ικανούς για να ανυψωθεί η ελληνική επιστημονική στάθμη. Το BIE, όπως και τα ιδρύματα του εξωτερικού, πρέπει να δώσει προτεραιότητα στις θετικές επιστήμες και στις εργαστηριακές έρευνες, που είναι τόσο δαπανηρές, ώστε η μισθοδοσία των ερευνητών να είναι «κατ' ανώτατον όριον» το 1/3 των άλλων δαπανών της έρευνας και γι' αυτό, όταν επικοινωνούμε με τα ιδρύματα του εξωτερικού, δεν πρέπει να υπερβαίνουμε αυτή την αναλογία γιατί θα θεωρήσουν ότι προσφέρουμε θέσεις σε επιστήμονες και όχι προϋποθέσεις για έρευνα. Στο εξωτερικό, οι σοβαρές επιστημονικές εργαστηριακές έρευνες γίνονται μόνο σε συγκεντρωμένα εργαστήρια και η βοήθεια των ιδρυμάτων δίνεται για την αγορά οργάνων, αναλωσίμων και βιβλίων. Οι ενισχύσεις δεν γίνονται ποτέ σε ιδιωτικά εργαστήρια. Η πνευματική ιδιοκτησία διατηρείται ακόμη και στη Ρωσία (για τους Ρώσους, όχι για τους ξένους) για αυτό δεν πρέπει το BIE να αφήσει να δημιουργηθούν εντυπώσεις ότι επιβάλλει λογοκρισία ή θέλει να οικειοποιηθεί το έργο του ερευνητή. Ίσως θα μπορούσε να συζητηθεί συμμετοχή σε κέρδη από την αξιοποίηση της έρευνας, παρ' όλο που προσωπικά ο Ζέρβας πίστευε ότι ο ερευνητής πρέπει να διαθέτει το έργο του σε δημόσια χρήση.¹⁵

Οι απόψεις του Ζέρβα για το οργανωτικό σχήμα και τα πρόσωπα που θα αποτελέσουν το ΔΣ είναι λιγότερο κατηγορηματικές, παρ' όλο που έχει γνώμη για όλα τα ζητήματα και τελικώς επιβάλλει σε μεγάλο βαθμό τις απόψεις του. Θεωρεί ότι αν το Ίδρυμα γίνει οργανισμός δημοσίου δικαίου, πρέπει να υπαχθεί στα Υπουργεία Συντονισμού και Παιδείας. Αν διατηρήσει τον ιδιωτικό χαρακτήρα, όπως είναι προτιμότερο, πρέπει να συνδεθεί με την Ακαδημία Αθηνών και να κηδεμονεύεται από

Συμπλήρωση Πράξης Σύστασης 24.9.58.

αυτή. (Οι απόψεις αυτές απορρίφθηκαν από τον Πεσμαζόγλου με σημείωση «όχι» στο περιθώριο του αντιγράφου της επιστολής). Το Ίδρυμα πρέπει να διαιρεθεί σε τμήμα θετικών επιστημών και τμήμα ηθικών επιστημών, με ενιαία διοίκηση από το ΔΣ. Οι δύο αντιπρόεδροι του ΔΣ θα είναι εισηγητές, ένας για κάθε τμήμα. Θα πρέπει να υπάρξει ολιγομελής Εκτελεστική Επιτροπή (ΕΕ) από τον πρόεδρο, τους αντιπροέδρους και άλλα μέλη. (Ο Πεσμαζόγλου συμφώνησε με την πρόταση). Το Ίδρυμα δεν πρέπει να υπαχθεί ολοκληρωτικά στην Ακαδημία Αθηνών, διότι αυτή ακολούθησε τις ευρωπαϊκές και τις αμερικανικές ακαδημίες, οι οποίες (εξαιρουμένων των σουηδικών) δεν διαθέτουν ούτε διοικούν δικά τους ινστιτούτα, αλλά ασχολούνται με τον συντονισμό του επιστημονικού και εθνικού έργου

άλλων ιδρυμάτων και ατόμων, αλλά και γιατί η σύστασή της και η προχωρημένη ηλικία των περισσοτέρων μελών της είναι μεγάλα εμπόδια για την ανάληψη του επίμοχθου και πολύτροπου έργου της διοίκησης ενός ιδρύματος. Καλή ιδέα είναι η σύνδεση και συνεργασία του ιδρύματος με το έργο της Ακαδημίας και, αν ο βασιλιάς γίνει επίτιμος πρόεδρος, θα μπορούσε ο πρόεδρος της Ακαδημίας να είναι και πρόεδρος του ιδρύματος ή κάποιο άλλο πρόσωπο πανελληνίας απήχησης και, πάντως, οι αντιπρόεδροι πρέπει να είναι ακαδημαϊκοί, ένας από την τάξη των ηθικών και ο άλλος από την τάξη των θετικών επιστημών της Ακαδημίας. Ο Πεσμαζόγλου σημείωσε «να» στις απόψεις του Ζέρβα για τη μη υπαγωγή του Ιδρύματος στην Ακαδημία, «όχι» στην ανάληψη της προεδρίας από τον πρόεδρο της Ακαδημίας και ερωτηματικό στην πρόταση για ακαδημαϊκούς αντιπροέδρους, παρά το ότι ο Ζέρβας συμπλήρωνε ότι ελπίζει να δεχθεί ο Ζολώτας να είναι πρόεδρος ή αντιπρόεδρος, εκπρόσωπος των ηθικών επιστημών.¹⁶

Ο Πεσμαζόγλου στις 8.5.58 έγραψε στον Ζέρβα ότι ο Ζολώτας δεν θα μετάσχει στο ΔΣ λόγω φόρτου εργασίας και υπάρχει η σκέψη να ορίσει ο βασιλιάς πέντε μέλη του ΔΣ (Ζέρβας, Αλεξόπουλος, Χριστοδουλόπουλος, Σαρεγιάννης, Δημαράς) που θα εκλέξουν άλλα τέσσερα. Ο Ζέρβας θα είναι αντιπρόεδρος, αντικαταστάτης του προέδρου. Η απάντηση του Ζέρβα προβάλλει νέες υποψηφιότητες μελών ΔΣ (Γεωργακόπουλος ΕΜΠ, Μπρίκας, Ελευθερίου των θετικών επιστημών αλλά και Τατάκης, Παπανούτσος και Θεοδωρακόπουλος της φιλοσοφίας).¹⁷ Σε συνέχεια των προτάσεών του αναφέρεται στον Γ. Πετρόπουλο (ΕΜΠ) που από παραδρομή δεν πρότεινε από τους πρώτους, ενώ επαναφέρει την πρότασή του να μετάσχει και ο Πεσμαζόγλου στο ΔΣ.¹⁸

Ο Πεσμαζόγλου στις 31.5.58 πληροφορεί τον Ζέρβα για το κατ' αρχήν εννεαμελές ΔΣ και την εκδηλωθείσα επιθυμία να οριστούν πρόσωπα από όλες τις ανώτατες σχολές για την αποφυγή διαμαρτυριών και αντιδράσεων. Από το ΕΜΠ ο Κριτικός, από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ο Δημητριάδης και ο Τατάκης, παρ' όλο που αν επιλεγεί ο Παπανούτσος θα αποκλειστεί ο Τατάκης «περί του οποίου ακούγονται τα άριστα». Προβλέπεται, επίσης, ο Κ. Αλεξόπουλος και αν προστεθούν 2-3 πρόσωπα ο Πετρόπουλος ή κάποιος άλλος από το ΕΜΠ.¹⁹ Η απάντηση του Ζέρβα στις 4.6.58, είναι πληθωρική. Μαθηματικά καλό θεωρεί τον Κριτικό, παρ' όλο που για 30 χρόνια «δεν κατόρθωσε να επιδείξει αξιόλογον ερευνητικών έργων ή ν' αναδείξει μαθητάς του υφηγητάς, διδάκτορας κ.λπ.» και προτείνει τον Όθωνα Πυλαρινό της Θεσσαλονίκης. Επαναφέρει το

όνομα του Πετρόπουλου, παρ' όλο που ο Αλεξόπουλος θα μπορούσε να καλύψει το πεδίο του. Από τη Θεσσαλονίκη, εκτός από τον Πυλαρινό, προτείνει ως πρώτη επιλογή τον Π. Κόκκορο και ύστερα τον Δημητριάδη. Η εκπροσώπηση στο ΔΣ των πανεπιστημίων προτείνει να αντιμετωπιστεί παράλληλα με την αντιπροσώπευση των κλάδων της επιστήμης. Η Βιολογία κατά μικρό μέρος αντιπροσωπεύεται από τους Σαρεγιάννη και Δημητριάδη, αλλά αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί αργότερα, όταν θα αυξηθούν τα μέλη του ΔΣ. Ο Κόκκορος πρέπει να περιληφθεί οπωσδήποτε. Το ίδιο και ο Πετρόπουλος και ακόμη ο Ζακυθηνός για πολλούς λόγους, αλλά και για να μη δημιουργηθεί η εντύπωση ότι «διώκεται» η αθηναϊκή Φιλοσοφική Σχολή. Η συμμετοχή νομικού θα εξένιζε τους ξένους, αλλά, εξαιτίας των αντιλήψεων περί επιστήμης στην Ελλάδα, η συμμετοχή νομικού είναι αναπόφευκτη και ίσως χρήσιμη και προτείνει τον Ι. Σόντη.²⁰ Στις 17.6.58 θα συμπληρώσει

τις προτάσεις του: Τατάκης, Κόκκορος, Δημητριάδης από Θεσσαλονίκη, Πετρόπουλος ή Κριεζής και Κριτικός από το ΕΜΠ,²¹ ενώ δεν αντιδρά όταν του ανακοινώνεται ο τελικός κατάλογος, καθώς και η επιθυμία του βασιλιά να προσθέσει 2-3 πρόσωπα και ανάμεσά τους τον Ποταμιάνο «παρά την εντονωτάτην και επίμονον εισήγησίν μου δια το αντίθετον», καθώς και τη συμμετοχή Πεσμαζόγλου παρά την αρχική άρνησή του και τη συμμετοχή του Δημητρίου Κιουσόπουλου,²² την οποία θεώρησε «εξαιρετική επιτυχία».²³ Στο τελευταίο του γράμμα θα παραβιάσει τους όρους της συνεργασίας: θα θέσει θέμα διευθύνοντος συμβούλου, προτείνοντας στον Πεσμαζόγλου να αναλάβει τη θέση που ήξερε ότι εκείνος είχε δώσει από την αρχή των συζητήσεων στον Δημαρά.²⁴ Ο τελικός κατάλογος των 14 μελών στο Καταστατικό που υπέγραψε ο βασιλιάς στις 30.6.58 δείχνει ότι όλες του οι τεκμηριωμένες προτάσεις προσώπων έγιναν αποδεχτές.

Από την πρώτη του επιστολή, ο Πεσμαζόγλου ενημέρωνε τον Ζέρβα για τις προσπάθειές του να πείσει το Ford Foundation να ενισχύσει το Ίδρυμα σε συνάντηση που είχε με τον εκπρόσωπό του και επιστολή που έστειλε στις αρχές Μαρτίου. Ο Ζέρβας είχε αμφιβολίες για την αναμενόμενη βοήθεια, καθώς τα αμερικανικά ιδρύματα Ford και Rockefeller προτιμούσαν πλέον να βοηθούν έρευνες που διεξάγονται στην Αμερική. Οι φόβοι του δεν επιβεβαιώνονται, αφού ο Πεσμαζόγλου στις 24.4.58 τον πληροφορεί ότι το Ford Foundation με επιστολή της ανακοίνωσε ότι είναι διατεθειμένη να εξετάσει αίτηση για ετήσια ενίσχυση 50.000 δολαρίων για 5 χρόνια. Αλλά και η Αμερικανική Αποστολή ενημέρωσε ημιεπίσημα ότι πιθανόν να δεχθεί πρόταση για προικοδότηση του Ιδρύματος με 100.000.000 δρχ. και άλλων 50.000.000 τα επόμενα χρόνια. Ο Πεσμαζόγλου ζητά από τον Ζέρβα να επισκεφθεί στη Νέα Υόρκη τον Nielsen του Ford Foundation για να καλλιεργήσει τη διάθεσή του να βοηθήσει το Ίδρυμα. Ο Ζέρβας επικοινωνήσε με τον Nielsen στις 17.6.58 και έκλεισε συνάντηση, ενώ η συνάντηση με το Ίδρυμα Rockefeller αναβλήθηκε για να τελειώσει η συζήτηση με το Ίδρυμα Ford. Στις 30.6.58 ενημερώνει για τις συναντήσεις του στη Νέα Υόρκη με τους εκπροσώπους των Ιδρυμάτων, που τους βρήκε εξαιρετικά ενημερωμένους για την κατάσταση των διαφόρων χωρών από κάθε άποψη, αφού συνεργάζονται στενότερα με το State Department. Τα ιδρύματα και η επίσημη Αμερική άρχισαν να κατανοούν ότι η επιβίωση του «ελευθέρου κόσμου» δεν θα εξασφαλιστεί με την προσέλκυση και εγκατάσταση στην Αμερική όλων των διακεκριμένων επιστημόνων, αλλά ότι πρέπει να καλλιεργηθεί και γηγενής επιστήμη στα άλλα κράτη. Ο Nielsen ζήτησε την ενίσχυση των κοινωνικών επιστημών και αν χρειαστεί να δοθούν υποτροφίες για αυτούς τους τομείς, ενώ δεν είχε αντίρρηση για την υποβολή αιτήματος προς το Ίδρυμα Rockefeller για ενίσχυση του Ιδρύματος ύστερα από το Ford.

Υστερα από αυτή τη συγκομιδή καλών αποτελεσμάτων της τετράμηνης ταχυδρομικής επικοινωνίας με τον Πεσμαζόγλου και τη σοβαρή επιρροή που άσκησε στην εξέλιξη των ιδρυτικών διαδικασιών του BIE, ο Ζέρβας θα αναχωρούσε στις 30.7.58 με πλοίο για την Ελλάδα και έγραφε στον Πεσμαζόγλου: Δια πρώτην φοράν επιστρέφω εις την Πατρίδα με ελπίδας δια την ανύψωσιν της επιστημονικής στάθμης εις τον τόπον. Είμαι απολύτως πεπεισμένος, ότι η χώρα μας δύναται να αποκτήσῃ μίαν καλήν θέσιν εις [την] διεθνή επιστήμην εάν Ιδρύμα-

τα ως π.χ. το BIE, εργασθούν με αφοσίωσιν εις τον σκοπόν και με σύγχρονον πνεύμα.²⁵

Ο Πεσμαζόγλου όλο αυτό το διάστημα είχε να αντιμετωπίσει την ολοκλήρωση της διαδικασίας για την προικοδότηση του Ιδρύματος με 100.000.000 από τα δραχμικά αδιάθετα της αμερικανικής βοήθειας στην Τράπεζα Ελλάδος. Η θητεία του στην Τράπεζα φαίνεται ότι του έδωσε τη δυνατότητα να γνωρίζει για αυτά τα ενδεχομένως διαθέσιμα χρήματα, αν υπήρχε βέβαια τρόπος να πεισθούν οι Αμερικανοί να τα χορηγήσουν για την ίδρυση ενός ερευνητικού ιδρύματος. Οι γνώσεις και οι γνωριμίες του φαίνεται ότι μεγεθύνθηκαν κατά τη σχετικά πρόσφατη τότε και εξαιρετικά παραγωγική τετράμηνη παραμονή του στις ΗΠΑ (1954-55) με πρόσκληση του Ιδρύματος Λιζενχάουερ.²⁶ Η προικοδότηση ήταν προαπαιτούμενο

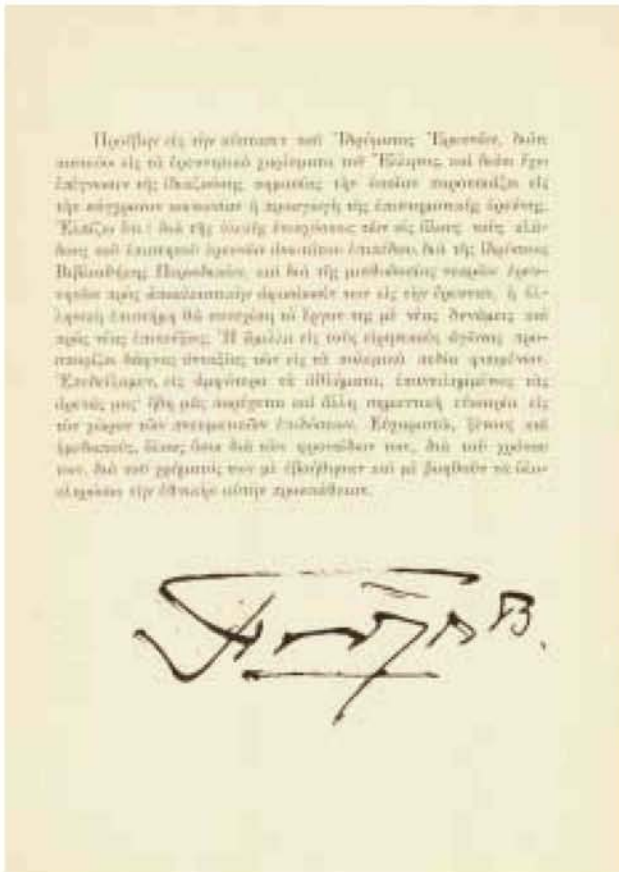
για την ίδρυση, αφού από τη σκέψη του δεν φαίνεται να πέρασε η ιδέα ότι θα μπορούσαν να βρεθούν ελληνικοί κρατικοί ή ιδιωτικοί πόροι για μια τέτοια χρηματοδότηση. Έστειλε, λοιπόν, επιστολή-αίτηση στον J. Penfield στις 8.2.58, αλλά η παραίτηση της κυβέρνησης Κ. Καραμανλή στις 5.3.58 φαίνεται να δημιουργούσε κάποιο πρόβλημα και ο Πεσμαζόγλου συντάσσει σημείωμα προς τον υπηρεσιακό πρωθυπουργό Κ. Γεωργακόπουλο με την παράκληση να εκφράσει γραπτά ή προφορικά τη σύμφωνη γνώμη της ελληνικής κυβέρνησης στην αμερικανική πρεσβεία ή στον J. Penfield, παρ' όλο που θα απαιτηθεί και η σύμφωνη γνώμη της μετεκλογικής κυβέρνησης.²⁷ Η διαδικασία ολοκληρώθηκε και στις 10.10.58, ο αμερικανός πρέσβης επισκέφτηκε τον βασιλιά Παύλο και του παρέδωσε επιστολή με την αναγγελία της δωρεάς των 100.000.000 δραχμών για να συνδεθούν οι ΗΠΑ με την προσπάθεια της ίδρυσης, καθώς θεωρούσε την πράξη αυτή «ως μίαν πολύτιμον και επιθυμητήν προσθήκην εις τας ήδη υφισταμένας εν Ελλάδι πανεπιστημιακάς και τεχνικάς δυνατότητας». Τα χρήματα επενδύθηκαν από το ΔΣ του BIE σε ομολογίες της ΔΕΗ με απόδοση περίπου 8.000.000 δρχ. ετησίως και από το 1963 έως το 1967 σε αγορά καταστημάτων στην Αθήνα και τον Πειραιά.²⁸

Οι συζητήσεις με το Ίδρυμα Ford θα συνεχιστούν έως τους πρώτους μήνες του 1959, οπότε και αποφασίζεται η δωρεά σε πέντε ετήσιες δόσεις των 50.000 δολαρίων (1.500.000 δρχ.).²⁹

Στα διαδικαστικά της ίδρυσης ο Πεσμαζόγλου συνεργάζεται με τον Ποταμιάνο, μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής του BEI, και τον Α. Μπαλοδήμο, ανακτορικό αξιωματούχο, προκειμένου τον Μάιο του 1958 το BEI να προικοδοτήσει το BIE με 1.000.000 δρχ. και να εξασφαλίσει για δέκα χρόνια ετήσια επιχορήγηση 2.000.000 δρχ. Η υπογραφή του Οργανισμού του BIE από τον βασιλιά στις 30.6.58 και οι τρεις συμβολαιογραφικές πράξεις του Αυγούστου και του Σεπτεμβρίου ολοκλήρωσαν τις προϋποθέσεις του νόμου για την υπογραφή του ΒΔ ίδρυσης του BIE.³⁰

Η στερέωση του θεσμού και τα όριά του (1958-68)

Στο πρώτο άρθρο του τελικού κειμένου του Οργανισμού του Ιδρύματος, που δημοσιεύτηκε στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως* στις 10.10.58, ορίζεται ο σκοπός του με πέντε επιμέρους επιδιώξεις: (α) Παρακολούθηση της επιστημονικής έρευνας σε συστηματικό με τις εξελίξεις

Μήνυμα του Βασιλιά Παύλου για την ίδρυση του BIE.

Εφημ. Ακρόπολις 11.10.58.

● 22

της διεθνούς έρευνας. (β) Ενίσχυση των ερευνητικών προγραμμάτων και έργων των πανεπιστημιακών σχολών και άλλων ιδρυμάτων. (γ) Ίδρυση αυτοτελών ή προσαρτημένων Ινστιτούτων. (δ) Προαγωγή ατομικών ή ομαδικών ερευνών της ίδιας ή διαφορετικής ειδικότητας. (ε) Συνεργασία με τα ανώτερα πνευματικά και επιστημονικά ιδρύματα της χώρας, τις κρατικές υπηρεσίες και τους ιδιωτικούς οργανισμούς επιστημονικών ή συγγενών επιδιώξεων. Στο δεύτερο άρθρο, προσδιορίζονται οι φορείς και τα άτομα με τα οποία θα υπάρξει συνεργασία: Οι έρευνες ειδικώς προσδιοριζόμενων θεμάτων θα ανατίθενται σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα αποδεδειγμένης επιστημονικής ικανότητας. Η συστηματική εποπτεία και καθοδήγηση ερευνών θα ανατίθεται σε πρόσωπα με οργανωτικές ικανότητες. Δεν θα αμείβονται οι μισθοδοτούμενοι του δημόσιου τομέα και όσοι αμείβονται από το Ίδρυμα δεν θα παρέχουν αλλού υπηρεσίες. Το Ίδρυμα θα παρέχει ενισχύσεις με συνεργάτες και υλικά σε ερευνητές του δημόσιου τομέα, σε συνεργασία με τους φορείς και δια των φορέων στους οποίους υπάγονται.

Το Ίδρυμα διοικείται από 15μελές ΔΣ και 5μελή ΕΕ. Πρόεδρος είναι ο βασιλιάς, υπάρχουν Α' και Β' αντιπρόεδροι, από τις ηθικές και θετικές επιστήμες, διευθύνων σύμβουλος και έντεκα μέλη. Η θητεία του ΔΣ είναι εξαετής και κάθε δύο χρόνια λήγει με κλήρωση η θητεία του 1/3 των μελών, που μπορούν να επανεκλεγούν από τους υπολοίπους.

Το κείμενο του Οργανισμού είναι λιτό και επιγραμματικό και, όπως σημειώσαμε, οι απόψεις Ζέρβα ενσωματώθηκαν, αλλά διατηρήθηκε η δυνατότητα να προγραμματίζονται έρευνες σε συγκεκριμένα θέματα με την ρήτρα ότι η διενέργειά τους θα γίνεται από πρόσωπα «αποδεδειγμένης επιστημονικής ικανότητας». Ως προς τη σύνθεση του ΔΣ, θα μπορούσε να παρατηρηθεί ότι ο Ζέρβας έχει αυξημένο ρόλο ως Β' αντιπρόεδρος, εξαιτίας του ότι το Ίδρυμα προσβλέπει στην ανάπτυξη της έρευνας κυρίως στις θετικές επιστήμες, ενώ ο Α' αντιπρόεδρος δεν είναι ερευνητής. Μόνο η παρουσία του Δημαρά στη θέση του Διευθύνοντος Συμβούλου ήταν εχέγγυο για κάποια εξισορρόπηση μαζί με τα έξι μέλη που ανήκαν στις «ηθικές επιστήμες».³¹

Ικανοποιητική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η υποδοχή της ίδρυσης του ΒΙΕ από τις εφημερίδες, την επομένη της συνέντευξης Τύπου που έδωσαν στις 11.10.58 ο Υπουργός Προεδρίας Κ. Τσάτσος, οι αντιπρόεδροι Κιουσόπουλος και Ζέρβας, ο Πεσμαζόγλου και ο Διευθυντής της Αμερικανικής Αποστολής Gregory S. Clark.³²

Το ΔΣ άρχισε να συνεδριάζει από τις 17.10.58, μια φορά κάθε μήνα. Στεγάστηκε προσωρινά στο ΙΚΥ έως τις 12.4.61, οπότε εγκαταστάθηκε με ενοίκιο στο κτήριο της Λεωφόρου Βασ. Σοφίας 4. Από τις 24.10.58 άρχισαν οι συνεδριάσεις της ΕΕ.³³ Στο δεύτερο ΔΣ, 5.11.58, εγκρίθηκε το συνοπτικό οικοδομικό πρόγραμμα του ΒΙΕ που προέβλεπε να στεγάσει την υπό συγκρότηση κεντρι-

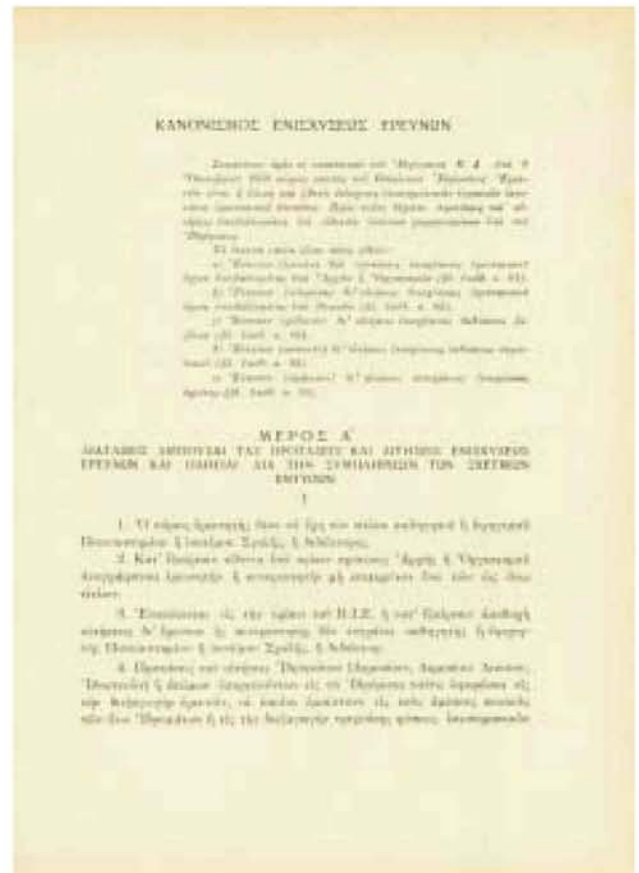
κή βιβλιοθήκη των κυριότερων επιστημονικών περιοδικών παγκοσμίως, τα γραφεία της διοίκησης, το αμφιθέατρο, το ινστιτούτο φυσικών επιστημών και το ινστιτούτο ηθικών επιστημών, ενώ προχωρούσαν οι κυβερνητικές προσπάθειες για την παραχώρηση οικοπέδου για την ανέγερση του κτηρίου και τα 50.000.000 δρχ. της αμερικανικής βοήθειας θεωρούνταν σχεδόν βέβαια.³⁴

Στο τρίτο ΔΣ, 3.12.58, ψηφίζονται οι «Κανονιστικάί διατάξεις επί της κρίσεως των περί ενισχύσεως προτάσεων και αιτήσεων» των εξωτερικών ερευνών και αποφασίζεται να γίνουν δεκτές αιτήσεις δύο φορές τον χρόνο. Η πρώτη κρίση των προτάσεων θα γίνεται από την ΕΕ και η δεύτερη από την αρμόδια επιτροπή, μία από τις είκοσι τριμελείς επιτροπές ειδικών που θα προκύπτουν από ευρύτερες αντίστοιχες γνωμοδοτικές επιτροπές 5-10 ειδικών (ακαδημαϊκών, ομότιμων και τακτικών καθηγητών πανεπιστημίων και άλλων ειδικών) και ένα μέλος, το πιο αρμόδιο, του ΔΣ. Μεγάλη σημασία έδωσε το ΔΣ στη δημοσιότητα και στη διαφάνεια των διαδικασιών: Έπρεπε, δηλαδή, πάση θυσία, δια δύο διαφόρους λόγους να εξασφαλισθή ώστε ανθρωπίνως να μη υπάρξη έλληνη ερευνητής ή ελληνικόν κέντρον ερεύνης το οποίον να μη γνωρίζη την σύστασιν και τους σκοπούς του Ιδρύματος. Πράγματι, αφ' ενός μεν, μόνον δια του τρόπου αυτού θα εξησφαλιζετο η πλήρης απόδοσις του σκοπού, αφ' ετέρου δε ήτο ζήτημα ηθικής τάξεως απέναντι του συλλαβόντος και συστήσαντος το Ίδρυμα η επί του αντικειμένου τούτου εξασφάλισις ακεραίας και ανεπιφυλάκτου κατανεμητικής δικαιοσύνης μεταξύ όλων των ελλήνων ερευνητών.³⁵

Από το πρώτο ΔΣ, 17.10.58, ο Διευθύνων Σύμβουλος Δημαράς παρουσίασε και το ΔΣ ενέκρινε «Σχέδιο επιστολής προς ιδρύματα και πρόσωπα εν Ελλάδι έχοντα σχέσιν με την έρευναν», «Σχέδιον αιτήσεως» και πίνακα εβδομήντα πιθανών φορέων έρευνας, καθώς και κατάλογο όλων των καθηγητών και υφηγητών πανεπιστημίου.³⁶ Στην *Επετηρίδα του ΒΙΕ* τόμοι 1 (1959) - 10 (1968) δημοσιεύονταν, ελληνικά και αγγλικά, πανομοιότυπα των αιτήσεων και των προτάσεων ερευνών για χρηματοδότηση, τα μέλη των γνωμοδοτικών επιτροπών, οι έρευνες που εγκρίθηκαν και τα ονόματα των ερευνητών που μισθοδοτήθηκαν, οι δημοσιεύσεις που προήλθαν από τις χρηματοδοτούμενες έρευνες, τα βιβλία και τα περιοδικά των οποίων ενισχύθηκε η έκδοση, ο οικονομικός απολογισμός και ισολογισμός κάθε έτους, οι εκθέσεις πεπραγμένων των Κέντρων του ΒΙΕ και το καταστατικό και οι κανονισμοί του Ιδρύματος. Οι διαδικασίες αυτές ενέπνευσαν εμπιστοσύνη στην ερευνητι-

κή κοινότητα, όπως φαίνεται από τις 1.182 προτάσεις που υποβλήθηκαν στην περίοδο 1958-68 από τις οποίες χρηματοδοτήθηκαν 466. (Το πρώτο έτος, 17.10.58 - 8.4.59, κρίθηκαν 156 αιτήσεις, εγκρίθηκαν 51 με κόστος 6.145.000 δρχ. και επιστημονικό προσωπικό 37 και 6 βοηθητικό, ενώ τα συνολικά έσοδα του Ιδρύματος ήταν 11.781.000 δρχ. και τα έξοδα 8.050.000 δρχ.).

Οι πλεονασματικοί προϋπολογισμοί των δύο πρώτων χρόνων επέτρεψαν στο ΔΣ να προχωρήσει στην ίδρυση δικών του κέντρων ερευνών και στις 11.5.60 αποφάσισε την ίδρυση του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών και του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών με κοινή στέγη, βιβλιοθήκη και γραμματεία, τα οποία άρχισαν να λειτουργούν την 1.12.60 με 2 ερευνητές και 4 βοηθούς έρευνας και 1 ερευνητή και 5 βοηθούς έρευνας αντίστοιχα, και Διευθυντές τον Δ. Ζακυθινό και τον Μιχαήλ Λάσκαρι.³⁷ Πρέπει να επισημανθεί ότι με τις αποφάσεις αυτές το ΔΣ μετα-

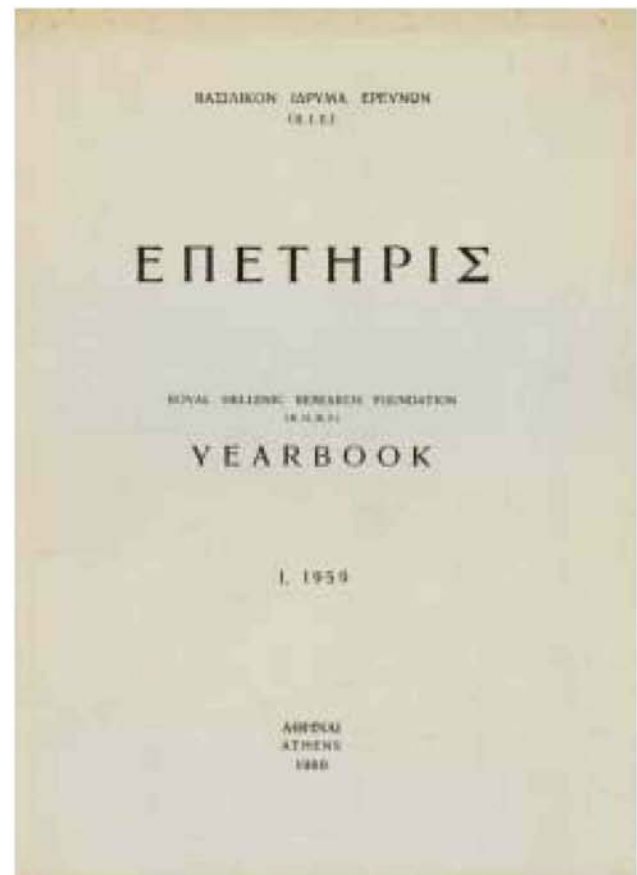

κινήθηκε από το αρχικό σχέδιο ίδρυσης ενιαίου Ινστιτούτου Ηθικών Επιστημών προς δύο επιμέρους Κέντρα, αφού συζήτησε μια πρώτη εισήγηση Επιτροπής, την οποία αποτελούσαν ο αρχαιολόγος Χρήστος Καρούζος, ο Ζακυθινός και ο Δημαράς, για την ίδρυση Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών, το οποίο πρέπει να έχη σκοπούς ευρυτάτους περιλαμβάνοντας από απόψεως χρόνου όλες τις προϋποθέσεις οι οποίες ωδήγησαν εις την διαμόρφωσιν του Νεοελληνικού Πολιτισμού, από απόψεως χώρου όλους τους γειτονεύσαντας Πολιτισμούς και τας σχέσεις των μετά του Ελληνικού Πολιτισμού, και τέλος από απόψεως είδους όλας τας εκδηλώσεις οι οποίαι απαρτίζουν την έννοιαν «Νεοελληνικός Πολιτισμός».³⁸ Το ΔΣ δεν δέχτηκε την εισήγηση, αλλά συμπλήρωσε την Επιτροπή με τον προτεινόμενο από αυτήν ως διευθυντή του Ινστιτούτου, Μ. Λάσκαρι, και ζήτησε να επανέλθει με νέα εισήγηση, που συζητήθηκε και κατέληξε στην ίδρυση των δύο Κέντρων. Δεν είναι κατάλληλη η θέση για να αναλύσουμε τη διαδικασία και την πορεία προς την ίδρυση, αντί ενός Ινστιτούτου, δύο Κέντρων που θα παρακολουθούσαν τις δύο από τις τρεις περιόδους της συνέχειας της ελληνικής ιστορίας. (Το Κέντρο για την αρχαιότητα θα λειτουργήσει το 1979). Μοναδικός εταίρος του ΚΒΕ ορίστηκε ο Ζακυθινός που θα είναι και διευθυντής του έως το 1975. Εταίροι του ΚΝΕ ορίστηκαν ο Καρούζος, ο Ζακυθινός, ο Λάσκαρις και ο Δημαράς. Ο Λάσκαρις θα είναι διευθυντής του έως το 1962, οπότε τον διαδέχεται ο Δημαράς, μετά τη λήξη της θητείας του ως Διευθύνοντος Συμβούλου, για να παραμείνει διευθυντής του έως το 1972.

Στις προτεραιότητες του ΔΣ ήταν και η άμεση συγκρότηση της Βιβλιοθήκης των περιοδικών όλων των επιστημών από όλες τις χώρες, παρ' όλο που η έλλειψη του ιδιόκτητου κτηρίου δυσκόλευε το εγχείρημα. Στις 10.11.59 ο Διευθύνων Σύμβουλος Δημαράς απευθύνει εγκύκλιο προς τα μέλη της επιστημονικής κοινότητας, προκειμένου, οι καθηγητές και υφηγητές κυρίως, να καταθέσουν τις προτάσεις τους για περιοδικά των ενδιαφερόντων τους για να «να καταρτισθούν πίνακες εκφράζοντες τας ειδικάς ανάγκας του ελληνικού επιστημονικού κοινού εις το οποίον η Βιβλιοθήκη αυτή θα είναι αφιερωμένη». Η επιλογή και η ετοιμασία των καταλόγων άρχισε αμέσως και στο τέλος του 1961 εγκρίνονται οι πρώτες παραγγελίες και η πρόσληψη βιβλιοθηκαρίου. Στα μέσα του 1962 εγκρίνονται οι κατάλογοι των περιοδικών και εισηγούνται τα μέλη: Ελληνισμός: αρχαίος, μεσαιωνικός, νεώτερος (Δημαράς). Φυσική: εφαρμοσμένη φυσική, ηλεκτρονικά, αστρονομία,

μετεωρολογία (Ζέρβας, Αλεξόπουλος). Μαθηματικά: εφαρμοσμένα μαθηματικά, γεωδαισία (Κριτικός). Στα μέσα του 1965 εγκρίνεται ο κατάλογος των νομικών περιοδικών και τον Οκτώβριο του 1967 ο κατάλογος των περιοδικών νομικών, οικονομικών και κοινωνικών ερευνών. (Π. Χριστοδουλόπουλος, Ι. Πεσμαζόγλου με τη συνεργασία του Ι. Περισιτιάνη, διευθυντή του Κέντρου Κοινωνικών Επιστημών Αθηνών).³⁹

Περισσότερες δυσκολίες συνάντησε η προσπάθεια για την ίδρυση κέντρου των θετικών επιστημών –σε σύγκριση με την ίδρυση των κέντρων ανθρωπιστικών επιστημών– εξαιτίας της έλλειψης κτηρίου, του μεγάλου κόστους των εργαστηρίων και της έλλειψης κατάλληλων ερευνητών. Από το τέλος του 1960 αναζητούνται τρόποι για την ίδρυση μικρών ερευνητικών κέντρων προσαρτημένων σε πανεπιστημιακά ή άλλα κέντρα, μέχρι την εγκατάσταση «ιδίων εργαστηρίων φυσικών επιστημών»

και στα μέσα του 1961 εξουσιοδοτείται ο Κόκκορος να βολιδοσκοπήσει το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Στο τέλος του 1961 αποφασίζεται η σύσταση Κέντρων Φυσικών Επιστημών (ΚΕΦΕ) σύμφωνα με εισήγηση Ζέρβα και Αλεξόπουλου, αλλά η ίδρυση αναβάλλεται. Το 1963 εγκρίνεται η μετάβαση Ζέρβα στην Ευρώπη και Αμερική για συναντήσεις με τους προτεινόμενους ως στελέχη των ΚΕΦΕ και επαφές με το Ford Foundation και το Rockefeller Foundation. Το Ford αρνήθηκε να συνεχίσει την πενταετή βοήθεια επειδή δεν διατέθηκαν ποσά της βοήθειας για τις κοινωνικές επιστήμες και δεν προβλήθηκε η προσφορά του. Το Ίδρυμα Rockefeller δήλωσε αδυναμία λόγω υποχρεώσεων του σε χώρες της Ν. Αμερικής, της Ασίας και της Αφρικής. Τελικά, στις 11.5.67, αποφασίστηκε η πρόσληψη του Γ. Καραγκούνη ως Διευθυντή του πρώτου ΚΕΦΕ, που θα είναι το Κέντρο Φυσιολογίας (ΚΦ), ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα στις 15.2.68 και στις 5.4.68 εγκρίθηκε ο Προσωρινός Κανονισμός Φυσικών Επιστημών.⁴⁰

Η άρνηση του Ιδρύματος Ford να συνεχίσει τη χορηγία στο Ίδρυμα ύστερα από τη λήξη της πενταετίας, κινητοποίησε τον Πεσμαζόγλου που είχε διαπραγματευθεί με επιτυχία τη χορηγία το 1958. Επισκέφτηκε, το 1963, τους αρμοδίους του Ford και τους πρότεινε τη συνέχιση της χορηγίας για την πραγματοποίηση οικονομικών και κοινωνικών ερευνών. Η πρόταση έγινε κατ' αρχήν δεκτή από το Ίδρυμα Ford και έδωσε επιχορήγηση 50.000 δολαρίων, ενώ στο ΒΙΕ είχε συσταθεί «Μονάς Οικονομικών Ερευνών» με υπεύθυνους τους Πεσμαζόγλου, Χριστοδουλόπουλο και Γ. Χαλκιόπουλο. Οι έρευνες εκδόθηκαν σε βιβλία το 1967, 1968 και 1970.⁴¹

Η απόφαση του ΔΣ να προχωρήσει αμέσως στην υλοποίηση των στόχων του Ιδρύματος, πριν ολοκληρωθεί η σύνταξη επιμέρους κανονισμών, δεν σήμαινε ότι δεν υπήρχε βούληση για πλήρη διοικητική, λογιστική και στατιστική οργάνωση της λειτουργίας του Ιδρύματος, που άρχισε, όπως σημειώσαμε, από την πρώτη συνεδρίαση του ΔΣ με υπεύθυνο τον Διευθύνοντα Σύμβουλο Δημαρά, ο οποίος έθεσε στη διάθεση του Ιδρύματος τη γνώση και την οκταετή εμπειρία του στο ΙΚΥ. Τεκμήρια αυτής της οργάνωσης είναι οι *Επετηρίδες* του Ιδρύματος. Με εισήγηση του Δημαρά, το Ίδρυμα προσέλαβε εταιρεία για τη λογιστική και στατιστική οργάνωσή του στην αρχή του 1959, ενώ στα μέσα του 1960 συνέταξε τον «Κανονισμό» του, τον τροποποίησε τον Οκτώβριο του 1961 και τον δημοσίευσε σε φυλλάδιο τον ίδιο χρόνο. Ο Κανονισμός χωρίζεται σε δύο μέρη: Διοίκηση (άρθρα 1-12) και Οικονομική διαχείριση

(άρθρα 13-29). Η ανάγνωσή του δίνει την αίσθηση της πληρότητας και αν συνδυασθεί με την ανάγνωση των *Επετηρίδων* τότε αποδεικνύεται η επάρκεια των προβλέψεών του και για τις λεπτομέρειες ακόμη της διοίκησης και της διαχείρισης.⁴²

Η καλή υποδοχή του Ιδρύματος από την επιστημονική κοινότητα και η βούληση των ιδρυτών του για ανάπτυξη, έδειξαν πολύ γρήγορα τα προβλήματα της ανεπάρκειας των πόρων που εξασφάλιζαν η επιχορήγηση του ΒΕΙ, τα έσοδα από την κινητή και ακίνητη περιουσία του και οι επιχορηγήσεις από το Ίδρυμα Ford (1959-68: 300.000 δολάρια) και το ΝΑΤΟ (31.500 δολάρια). Οι εκκλήσεις για επιχορηγήσεις στράφηκαν και προς την Πολιτεία, η οποία βοήθησε, όπως είχε υποσχεθεί, την ανέγερση του κτηρίου με το ποσό των 10.500.000 δρχ. και το ερευνητικό έργο με 2.500.000 δρχ. Με νόμο του 1966 θεσπίζεται η απαλλαγή του ΒΙΕ από δασμούς και φόρους για τα εισαγόμενα όργανα και υλικά και η ενίσχυση από το Υπουργείο Παιδείας με ελάχιστο ποσό τα 5.000.000 (1966) [4.458.000 το 1967]. Τα χρήματα δεν επαρκούν και το 1968 το ΒΙΕ ζητά την εγγραφή ποσού 5.000.000 δρχ. στις δημόσιες επενδύσεις για τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου και τη συμπλήρωση των εργαστηρίων ερευνών.⁴³

Στις 10.5.65 θεμελιώθηκε το σημερινό κτήριο του Ιδρύματος με παρούσα τη βασιλική οικογένεια, μέλη της Κυβέρνησης, της διοίκησης και των εργαζομένων. Ο λόγος του Υπουργού Προεδρίας Δ. Παπασπύρου και, κυρίως, ο λόγος του Α' Αντιπροέδρου Κιουσόπουλου, κωδικοποιούν τους στόχους του Ιδρύματος και εκθέτουν τα πεπραγμένα του. Το κτήριο θα είναι διαθέσιμο, με πολλές ελλείψεις, από τον χειμώνα του 1966-67, για τη διοίκηση, τα κέντρα ερευνών και τη Βιβλιοθήκη.⁴⁴

Το Ίδρυμα κατά τη δεκαετή πορεία του δέχτηκε και κριτική για τους σκοπούς και τους στόχους του, αλλά και για τα γενικότερα αποτελέσματα που είχε το έργο του για τη χώρα. Οι αντιδράσεις του Πανεπιστημίου Αθηνών κατά την ίδρυσή του ξεπεράστηκαν με την υποχωρητικότητα και την προσαρμοστικότητα των ιδρυτών, που εκφράστηκε με τη σύνθεση του ΔΣ και των Γνωμοδοτικών Επιτροπών και, κυρίως, με τη χρηματοδότηση των ερευνών που πραγματοποιούνταν στα πανεπιστήμια.⁴⁵ Στη συνεδρίαση της 1.12.65 υπό την προεδρία του, ο βασιλιάς ερωτά για τη διεθνή προβολή του Ιδρύματος, αν πρέπει να ενταθούν οι ερευνητικές προσπάθειες σε ορισμένους κλάδους, αν έγινε προσπάθεια για κρατική ή άλλη επιχορήγηση και αν υπάρχουν επιστήμονες ικανοί που δεν απευθύνθηκαν στο Ίδρυ-

μα. Οι απαντήσεις του ΔΣ ήταν πειστικές. Λιγότερο πειστική ήταν η απάντηση στο ερώτημα αν το Ίδρυμα έπρεπε να αναλάβει έρευνα για τη δημόσια διοίκηση. Ο Κιουσόπουλος απάντησε ότι το κράτος παράγγειλε μελέτες σε ξένους ειδικούς, που δεν εφαρμόστηκαν, ενώ ο Πεσμαζόγλου παρουσιάζει τις κοινωνικοοικονομικές έρευνες που ανέλαβε το ΒΙΕ ύστερα από παρότρυνση του Ιδρύματος Ford.⁴⁶ Στη συνεδρίαση της 31.5.66, ο Ζέρβας, αναφερόμενος στο σχέδιο ίδρυσης και λειτουργίας Κέντρων Φυσικών Επιστημών, διαπιστώνει ότι η πλήρης λειτουργία του Ιδρύματος στο νέο κτήριο (κέντρα ερευνών «ηθικών επιστημών», Βιβλιοθήκη και Κέντρα φυσικών επιστημών) θα ανεβάσουν τις δαπάνες πάνω από τα έσοδα και πρέπει να αντιμετωπισθούν από το κεφάλαιο του Ιδρύματος. Πρέπει, λοιπόν, να βρεθούν νέοι πόροι ή το Ίδρυμα να ενταχθεί σε άλλο οργανισμό, π.χ. την Ακαδημία Αθηνών. Ο βασιλιάς εκφράζει τους φόβους του για τις δυνατότητες στελέχωσης των ΚΕΦΕ, για το κόστος, για την τυχόν εγκατάλειψη της επιχορήγησης εξωτερικών ερευνών και, τελικά, για τη δέσμευση του Ιδρύματος για δαπάνες πάνω από τις δυνατότητές του. Παρόμοιες απόψεις εξέφρασε και ο Ποταμιάνος τονίζοντας τον κίνδυνο των μικρών αποδόσεων «των υπαλληλικών οργανισμών»,

όπως εκείνοι του δημοσίου. Πρότεινε να συνεχιστεί η χρηματοδότηση της εξωτερικής έρευνας και τα εργαστήρια του Ιδρύματος να είναι διαθέσιμα για τις πανεπιστημιακές σχολές και τους επιχορηγούμενους ερευνητές. Η απόφαση του ΔΣ για το ΚΦ ήταν θετική, με την επισημάνση ότι πρόκειται για το πρώτο κέντρο «το οποίο θα αντιμετωπίσει ερευνητική εργασία εις οριακά επιστημονικά πεδία».⁴⁷

Από όλες αυτές τις συζητήσεις προκύπτει ότι οι ιδρυτές υποστήριζαν τους σκοπούς και τους στόχους του Ιδρύματος και την πορεία του, παρ' όλο που διαπιστώνουν ότι τα προβλήματα της χρηματοδότησης οδηγούν στην αναστολή, αν όχι των δραστηριοτήτων του, οπωσδήποτε της ανάπτυξής του και της αυτόνομης πορείας του. Στα προβλήματα αυτά, τα επόμενα δύο χρόνια –και κυρίως το 1968– προστέθηκε η δυσάρεστη εξέλιξη στη λειτουργία του ΚΦ, που φαίνεται ότι οφειλόταν σε προβλήματα ανθρώπινων σχέσεων, τα οποία όμως έδειχναν και τα όρια της ανελαστικής οργάνωσης και λειτουργίας του Ιδρύματος.⁴⁸

Παρ' όλα αυτά, η σύνοψη των πεπραγμένων της οκταετίας 1959-67 είναι εντυπωσιακή: 67.000.000 δρχ. για εξωτερικές έρευνες, 700 ερευνητές, 350 δημοσιεύσεις σε έγκυρα περιοδικά του εξωτερικού, 55 διδακτο-

ρικά, 20 υφηγεσίες, 12.000.000 για τα Κέντρα του ΒΙΕ, 2.500 τίτλοι περιοδικών στη Βιβλιοθήκη με δαπάνες 16.000.000 δρχ.⁴⁹

Το ΔΣ δεν θεώρησε ότι η επιβολή της δικτατορίας θα είχε ενδεχόμενως συνέπειες και για το ΒΙΕ, παρ' όλο που οι διερευνητικές απαιτήσεις για αναδρομική ενημέρωση του Υπουργείου Προεδρίας έπρεπε να το υποψιάσων. Συνέχισε να διοικεί και απαντούσε προβάλλοντας το έργο του Ιδρύματος, παίρνοντας αποστάσεις από τον βασιλιά και προτάσσοντας τη στήριξη και το διαρκές ενδιαφέρον των Αμερικανών για την ίδρυση και λειτουργία του ΒΙΕ. Ο νόμος της 23.11.68 ήταν σαφής: όπου προβλέπεται αρμοδιότητα του βασιλιά, ασκείται με αποφάσεις του προέδρου της δικτατορικής κυβέρνησης. Ο Κιουσόπουλος παραιτείται στον αρμόδιο Υπουργό Κοινωνικών Υπηρεσιών. Κάποιοι από τους συμβούλους σκέπτονται προσφυγή στο Συμβούλιο Επικρατείας, παρά τις αρνητικές εισηγήσεις των νομικών, και ελπίζουν ότι θα ξανασυνεδριάσουν το 1969 για να εκλέξουν Πρόεδρο.⁵⁰

Στα όρια της έκλειψης (1969-74)

Τον Φεβρουάριο του 1969 η δικτατορική κυβέρνηση προχώρησε στην έκδοση του ΒΔ που εξειδίκευε για το ΒΙΕ τις διατάξεις του νόμου της 23.11.68 για τα ιδρύματα στα οποία ήταν πρόεδρος ο βασιλιάς: Πρόεδρος θα ήταν ο Πρωθυπουργός και τα οκτώ μέλη του θα ήταν ακαδημαϊκοί, καθηγητές ή υφηγητές ΑΕΙ, ανώτατοι αξιωματούχοι εν ενεργεία ή απόστρατοι, ανώτατοι ή ανώτεροι κρατικοί λειτουργοί, στελέχη κοινωφελών ιδρυμάτων εν ενεργεία ή επίτιμα και ειδικοί επιστήμονες. Τον Μάρτιο του 1969 θα βρεθούν και θα διοριστούν τα οκτώ μέλη, αλλά όχι με την ποικιλία των ιδιοτήτων που προέβλεπε το ΒΔ: Έξι καθηγητές Πανεπιστημίου, ένας απόστρατος ταξίαρχος, που ήταν και πρόεδρος της Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενεργείας, και ένας οικονομολόγος, που ήταν και διοικητής της Εθνικής Τράπεζας. Αξιοσημείωτη είναι η συμμετοχή ως Α' Αντιπροέδρου του Κ. Αλεξόπουλου, Διευθυνόντος Συμβούλου (1963-1968) στο προηγούμενο ΔΣ, ο οποίος είχε απουσιάσει από τις τελευταίες συνεδριάσεις τον Δεκέμβριο του 1968. Η παρουσία του εξασφάλιζε από την πρώτη συνεδρία (24.4.69) τη συνέχεια της διαχείρισης με ακαδημαϊκά κριτήρια: έγκριση εξωτερικών ερευνητικών προτάσεων και παραλαβή του κτηρίου. Στην επόμενη συνεδρία (7.5.69) προεδρεύει, για πρώτη και τελευταία φορά, ο Γ. Παπαδόπουλος, που συνοδεύεται από τον

αρμόδιο Υπουργό Κοινωνικών Υπηρεσιών. Στις δισέλιδες ανακοινώσεις του διαπίστωνε ότι πολλοί φορείς ασχολούνται με έρευνες πολυδάπανες χωρίς την αναμενόμενη απόδοση, εξαιτίας της έλλειψης προγραμματισμού και συντονισμένης δράσης, επειδή δεν είχαν καθορισθεί αντικειμενικά επιδιώξεις εις τους τομείς βασικής ερεύνης και εφαρμοσμένης ερεύνης, ούτε η συσχέτισις των ερευνητών προς την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξιν της χώρας. Στη συνέχεια επισήμαινε την ανάγκη προώθησης ερευνών σε όλους τους τομείς και μάλιστα στον τομέα του πολιτισμού, των παραδόσεων και της ιστορίας για να φωτιστούν οι μεταγενέστεροι. Για τον σκοπό αυτό εξήγγειλε τη σύσταση Εθνικού Συμβουλίου Ερευνών με βάση το ΔΣ του ΒΙΕ, διευρυνόμενο κατά την κρίση του και με άλλους ειδικούς, με αποστολή τον εθνικό προγραμματισμό των ερευνών, τον συντονισμό και την αξιολόγηση των προτεραιοτήτων. Για όλα αυτά κάλεσε το συμβούλιο να υποβάλει σύντομα μελέτη, δήλωσε ότι θα παραμείνει πρόεδρος του και ανήγγειλε ότι θα υπαγάγει το ΒΙΕ στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως.⁵¹

Στο ίδιο συμβούλιο, μετά την αναχώρηση του Γ. Παπαδόπουλου, διαπιστώθηκε ότι οι νομοθετικές μετα-

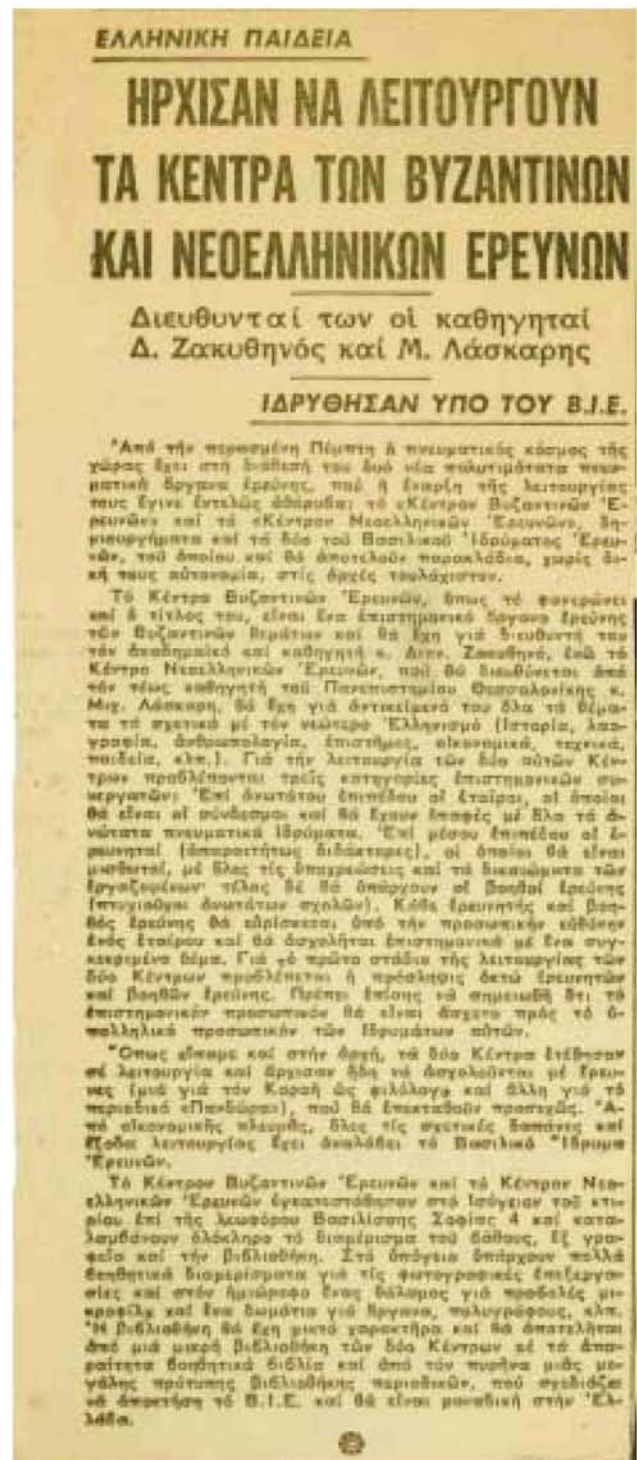

Ο Ήλιος σε τετράδραχμο ή δίδραχμο της Ρόδου, 250-190 π.Χ. Το έμβλημα του ΕΙΕ: χαρακτικό του Τάσου, 1982.

βολές που τροποποίησαν τις διατάξεις για τη σύνθεση του ΔΣ δεν έθιξαν θέματα του Κανονισμού του ΒΙΕ, που θα εξακολουθούσε να ισχύει ως είχε.

Ενώ το ΔΣ αποφασίζει να ενισχύσει με προσλήψεις τη λειτουργία του ΚΦ, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών υποβάλλει αίτηση για εγκατάσταση των υπηρεσιών του στο Ίδρυμα.⁵² Ακολούθησε έγγραφο του Γραφείου Πρωθυπουργού για να διατεθεί ένας χώρος για τη στέγαση του Συντονιστικού Φορέως Ερευνών. Ο Β' Αντιπρόεδρος Χ. Φραγκίστας υπεραμύνεται της ανεξαρτησίας και της αυτοτέλειας του Ιδρύματος για να επιτελέσει τους σκοπούς για τους οποίους ιδρύθηκε. Το κτήριό του πρέπει να διατίθεται για τους σκοπούς του και όχι για στέγαση δημοσίων υπηρεσιών, έστω και αν υπηρετούν παρεμφερείς σκοπούς. Ο Διευθύνων Σύμβουλος Κ. Νιαβής επισήμανε τις συμβατικές υποχρεώσεις της κυβέρνησης έναντι των Αμερικανών, που χρηματοδότησαν τη στέγαση και τη λειτουργία του Ιδρύματος. Αντίθετα, ο Π. Δημόπουλος υποστήριξε ότι δεν υπάρχουν δεσμεύσεις από τις συμβάσεις, ενώ η στέγαση του φορέα θα διευκολύνει τον επαναπατρισμό 30 σπουδαίων επιστημόνων από το εξωτερικό και θα προσληφθούν και άλλοι 30 επιστήμονες, που θα στελεχώσουν τα ερευνητικά κέντρα που θα ιδρυθούν και θα λειτουργήσουν στο ΒΙΕ. Συμβιβαστικός ο Φραγκίστας, πρότεινε και το ΔΣ αποφάσισε την παραχώρηση του 4ου ορόφου, πλην των 5 γραφείων της διοίκησης του Ιδρύματος και ο Αλεξόπουλος ανέλαβε να συνεννοηθεί με τον προϊστάμενο της νέας υπηρεσίας, στρατιωτικό Ι. Ζαρονίκο, και να του ανακοινώσει την απόφαση.⁵³

Αλλά το ΔΣ δεν έμελλε να μακροημερεύσει. Στη συνεδρία της 1.2.71 ο Δημόπουλος ανακοινώνει ότι ο αντιστράτηγος Α. Νάτσινας παρουσιάστηκε στο Ίδρυμα και ζήτησε πληροφορίες συνοδευόμενος από τον Ζαρονίκο. Ο Νιαβής προτείνει να παραιτηθεί το ΔΣ και να αναφερθούν οι λόγοι της παραίτησης: Το παρόν Συμβούλιον εν τω συνόλω του και ιδιαιτέρως η Εκτελεστική Επιτροπή υπήρξαν ιδιαιτέρως ατυχή [...] κατόπιν αποφάσεως του Πρωθυπουργού ανεστάλησαν αι συνήθεις λειτουργικαί δραστηριότητες [...] και κατά το βραχύ διάστημα του ενός ουσιαστικώς εξαμήνου [...] δεν έσχε την δυνατότητα να αναπτύξη δημιουργικών έργων [...] υπήρξεν δυσχερές και άχαρες [...] κατέβαλον πάσαν δυνατήν προσπάθειαν όπως διατηρηθή η υπόστασις και η ακεραιότης του Ιδρύματος και η παράδοσις αυτού [...] δέον να προωθηθούν [...] διενεργούμεναι

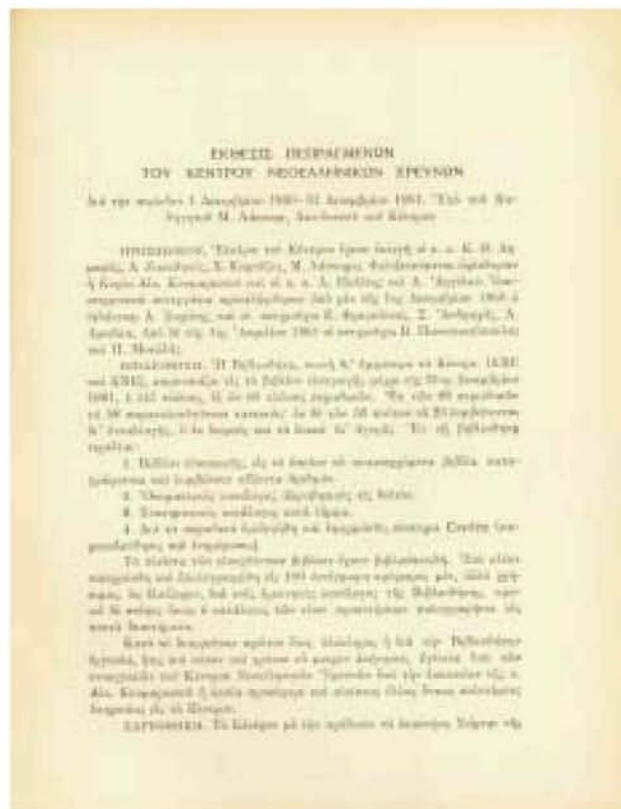

Εφημ. Το Βήμα 4.12.60.

ερευνητικά δραστηριότητες [...]. Το Συμβούλιον εκρα-
τήθη μακράν όλων των συζητήσεων [...] είναι ανθρωπί-
νως αδύνατον εν πρόσωπον να έχει αντίληψιν και να
λαμβάνη αποφάσεις δια τα θέματα των ερευνών. Το
Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών, επειδή η οργάνωσις και η λει-
τουργία αυτού ερείδεται επί προτύπων, τα οποία ισχύ-
ουν σχεδόν παγκοσμίως και τα οποία προέκυψαν από
μακράν πείραν και παράδοσιν εις τας ερεύννας, νομίζω
ότι ριζική μεταβολή της οργάνωσεως και του τρόπου
λειτουργίας αυτού δεν θα εξυπηρετούσε τας ανάγκας
της χώρας εις τον τομέα της ερεύνης.⁵⁴ Υπήρχαν όμως
και φωνές περισσότερο συμβιβαστικές: Εμείς είμεθα
Δημόσιοι Υπάλληλοι, υποχρεωμένοι να υπακούωμεν εις
τας αρχάς, αίτινες προϊστανται ημών, χωρίς όμως να
θίγεται και η καθηγητική μας υπόστασις.⁵⁵

Το ΔΣ με πρόταση του Αλεξόπουλου αποφάσισε να
μην παραιτηθεί, αναμένοντας τις κυβερνητικές ενέργειες,
αγνοώντας ότι αυτές είχαν κιόλας γίνει, αφού δύο ημέ-
ρες πριν είχε δημοσιευθεί ο διορισμός νέου ΔΣ του ΕΙΕ
(όπως είχε μετονομαστεί από τις 2.6.70) με Πρόεδρο τον
απόστρατο αντιστράτηγο Αλέξανδρο Νάτσινα, συνεργά-
τη της Υπηρεσίας Επιστημονικής Ερεύνης και Αναπτύ-
ξεως (ΥΕΕΑ) που είχε συσταθεί λίγες μέρες νωρίτερα
(19.1.71).⁵⁶ Και στο νέο ΔΣ, τα πέντε στα επτά μέλη
είναι καθηγητές πανεπιστημίου. Τα πρακτικά του ΔΣ
γράφονται τώρα σε σταχωμένο κατάστιχο χειρόγραφο,
για λόγους ασφαλείας, αντί των λυτών πολυγραφημένων
φύλλων που δένονταν σε τόμους εκ των υστέρων. Ο
Νάτσινας εξήγησε στο πρώτο ΔΣ ότι το ΕΙΕ είναι ΝΠΙΔ,
αλλά εντάσσεται στο ενιαίο κυβερνητικό πρόγραμμα
έρευνας και συνεργάζεται με την ΥΕΕΑ, η οποία θα στε-
γαστεί στο ΕΙΕ και θα υπάρξει στενή συνεργασία. Το
πρόβλημα της χρηματοδότησης του ΕΙΕ θα λυθεί με την
αίτηση ενίσχυσής του από τους πόρους της Εθνικής
(Βασιλικής) Πρόνοιας με 50.000.000 δραχμές.⁵⁷

Οι σύμβουλοι προτείνουν να συνεχιστεί η χρηματο-
δότηση της εξωτερικής έρευνας και το Ίδρυμα να
περιοριστεί στην εκπλήρωση αυτού του σκοπού, γιατί
υπάρχουν επιφυλάξεις για τη δυνατότητα διεξαγωγής
έρευνας στο ΕΙΕ, ενώ με τις επιχορηγήσεις στην έρευνα
«επλήρωσεν ένα μεγάλο κενόν το οποίον υπήρχε εις
τον τόπον μας. Τούτο δε εφάνη τα τελευταία έτη, ότε
τούτο εχαλάρωσεν την δραστηριότητά του». Υπήρξε και
φωνή που υποστήριξε ότι πρέπει να συνδυασθούν η
χρηματοδότηση της έρευνας και η δημιουργία ενός
ερευνητικού πυρήνα στο ΕΙΕ και, καθώς δεν είναι ενδε-
δειγμένος ο χωρισμός έρευνας και εκπαίδευσης, το
Ίδρυμα να αποτελέσει «ένα κέντρον διερχομένων επι-

στημόνων όμως υψηλής στάθμης» οι οποίοι ύστερα θα
προωθούνται στα πανεπιστήμια. Ο ερευνητικός πυρή-
νας στο ΕΙΕ θα μπορούσε να γίνει τόπος υποδοχής των
επιστημόνων που έχουν, τελευταία, την τάση να γυρί-
σουν στην Ελλάδα.⁵⁸

Ο Νάτσινας είχε τη δυνατότητα να βλέπει τον Παπα-
δόπουλο και να παρουσιάζει τις ανάγκες του ΕΙΕ που
ήταν πολλές: το έλλειμμα ανάγκασε την ΕΕ να μην ανα-
νεώσει ή να παρατείνει τις συμβάσεις ερευνητών και υπο-
τρόφων των εξωτερικών προγραμμάτων αλλά και συνερ-
γατών των Κέντρων του ΕΙΕ, μια πράξη την οποία ένας
από τους συμβούλους χαρακτήρισε ως ενέργεια που θα
μπορούσε να προκαλέσει «πανικό εις τον επιστημονικό
κόσμον».⁵⁹ Οι πανεπιστημιακοί, μέλη του ΔΣ, ζητούν να
μη σταματήσουν οι εξωτερικές χρηματοδοτήσεις με αντι-
κειμενικά και αυστηρά κριτήρια και οι νέοι υποψήφιοι να
κρίνονται επί ίσοις όροις με τους παλαιούς. Αντίθετα,
έπρεπε να βρεθεί τρόπος απαλλαγής του Ιδρύματος από
τις επαναλαμβανόμενες μισθοδοτήσεις επιστημονικού

προσωπικού των πανεπιστημίων, που όμως έκριναν ότι δεν ήταν ώριμοι για να προσληφθούν και να εργασθούν στο Ίδρυμα ως κύριοι ερευνητές. Ο Νάτσινας, όμως, θέλει στο ΕΙΕ εσωτερικούς ερευνητές, καθώς βρίσκεται καθημερινά σε ένα Ίδρυμα με μόνο 21 επιστήμονες και 21 διοικητικούς-τεχνικούς και πιέζεται για την παραχώρηση χώρων σε κρατικές υπηρεσίες και ιδιωτικούς φορείς. Ονομάζομεν Κέντρον Ερευνών το Ίδρυμα, αλλά αυτό είναι άδειο. Καλόν θα ήτο να μελετηθεί ο τρόπος επανδρώσεως αυτού. Πολλοί από τους επιστήμονας οι οποίοι με επεσκέφθησαν, ευχαρίστως δέχονται να έλθουν και να εργασθούν εντός του Κέντρου. Δυνάμεθα να αρχίσωμεν με ένα μικρόν αριθμόν επιστημόνων, οι οποίοι θα χρησιμοποιούν και τα υπάρχοντα εν τω Ίδρύματι όργανα.⁶⁰ Ο Καρμίρης κατεβάζει χαμηλότερα τον πήχυ: Είναι δυνατόν αλλά και αναγκαίον όπως εις την Αίθουσαν Διαλέξεων του Ίδρυματος οργανωθούν Σεμινάρια δια τους Καθηγητάς Μέσης Εκπαιδύσεως της Αττικής αλλά και των επαρχιών, με ενδιαφέροντα θέματα, ώστε αυτοί οι άνθρωποι να μη χάσουν την επαφήν των με την επιστήμην.⁶¹

Η χρηματοδότηση των εξωτερικών προγραμμάτων για να προχωρήσει, προϋπέθετε συνεπή στάση της

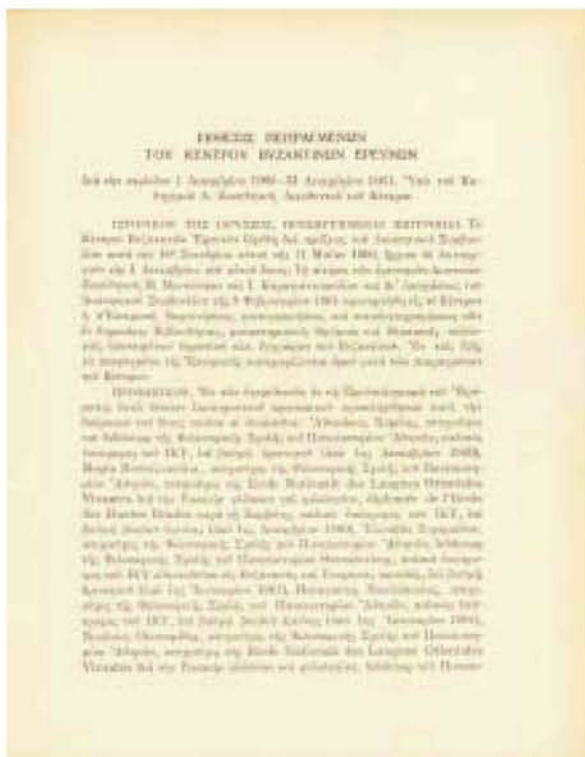
ΥΕΕΑ, ως προς την χρηματοδότηση, και δυνατότητα του ΕΙΕ να οργανώσει ένα τουλάχιστο αποδεκτό σύστημα αξιολόγησης και παρακολούθησης της πορείας των ερευνών: «είναι δύσκολος ο έλεγχος των προς τα έξω προγραμμάτων», δηλώνει το 1971 ο Νάτσινας και προτιμά την ανάπτυξη των ερευνών εντός ΕΙΕ. Αλλά και η διαχείριση της χρηματοδότησης της εξωτερικής έρευνας άλλαξε: Την οικονομική διαχείριση των δαπανών δεν αναλαμβάνουν οι φορείς στους οποίους γίνεται η έρευνα, αλλά το ΕΙΕ που στέλνει τα χρήματα και παραλαμβάνει τα παραστατικά.⁶²

Στο διάστημα αυτό ολοκληρώθηκε η πολυετής προσπάθεια αγοράς του οικοπέδου στη γωνία Βασ. Γεωργίου και Βασ. Κωνσταντίνου και, χάρη στην κατάργηση τριών οδών που έτεμναν το σημερινό τρίγωνο οικόπεδο του ΕΙΕ, αποκαταστάθηκε η ενότητά του και, σε συνεργασία με τον Δήμο Αθηναίων, διευθετήθηκε ο περιβάλλον χώρος.⁶³

Όλα αυτά όμως ήταν σπασμωδικές κινήσεις ενός ΔΣ με πρόεδρο στρατιωτικό και συμβούλους που κατέθεταν αντιφατικές «ιδέες» ή εκπροσωπούσαν τη μία ή την άλλη άποψη και δέχονταν να φιλοξενούν ή να ενισχύουν «προτάσεις» που δεν εντάσσονταν σε ερευνητικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα το Ίδρυμα να πέσει στην ανυποληψία. Η τελευταία σκηνή του δράματος έμοιαζε κωμικοτραγική. Το 1973, χωρίς να τηρηθούν ούτε οι τυπικές διαδικασίες, έγινε κατάληψη του 5ου ορόφου με μεταφορά του ΚΝΕ, του ΚΒΕ και της Μονάδας Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών στον χώρο της Βιβλιοθήκης, για να διαρρυθμιστεί ο όροφος σε «Συνταγματικό Δικαστήριο», το οποίο κατέργησε αργότερα το καθεστώς της 25ης Νοεμβρίου 1973. Το πρώτο ΔΣ μετά τη Μεταπολίτευση (20.9.74) επανέφερε στον 5ο όροφο τα Κέντρα, ενώ μέρος των επίπλων του «Συνταγματικού Δικαστηρίου» μεταφέρθηκε στις φυλακές Κορυδαλλού για να καθίσουν οι πρωταίτιοι της 21ης Απριλίου 1967 για να δικαστούν.

Η επάνοδος των ιδρυτών και η επιστροφή στην αφετηρία (1974-79)

Η Μεταπολίτευση του 1974 ήρθε για το ΕΙΕ στις 7.9.74, όταν δημοσιεύτηκε ο διορισμός του επταμελούς ΔΣ του ΕΙΕ, όπως προέβλεπε το νομοθετικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε από τη δικτατορική κυβέρνηση. Μετείχαν τρεις από το ιδρυτικό ΔΣ (Ζέρβας, πρόεδρος Ζακυθηνός, αντι-

πρόεδρος· Πεσμαζόγλου, μέλος) δύο από τα μέλη που θήτευσαν αργότερα στο προδικτατορικό ΔΣ (Ζέπος, Πυλαρινός) και οι νεώτεροι Ν. Αθανασιάδης και Φ. Καφάτος. Το ΔΣ συνεδρίασε στις 20.9.74 και ονομάτισε «1η (Β' Περίοδος)» τη συνεδρίαση, ενώ στο Πρακτικό πέρασε η φράση: «Από σήμερα το Ίδρυμα αρχίζει την παλαιάν κανονικήν του λειτουργίαν». Διαπιστώθηκε η ανάγκη επαναφοράς «του Νομικού καθεστώτος του ΒΙΕ» και αποφασίστηκε να εκδοθεί τόμος για τις δραστηριότητες του Ιδρύματος «κατά τα τελευταία επτά έτη».

Τα προβλήματα ήταν μεγάλα. Παρά το «μέγα έλλειμμα», αποφασίστηκε η επανάληψη της διαδικασίας, σύμφωνα με τον Κανονισμό του ΒΙΕ, για τη χρηματοδότηση της εξωτερικής βασικής έρευνας με προκήρυξη για υποβολή προτάσεων έως τις 31.10.74, με αναμορφωμένες γνωμοδοτικές επιτροπές, ενώ αποφασίστηκε να διακοπούν στο τέλος του 1974 συμβάσεις ερευνητών για εξωτερικά προγράμματα του 1968 και 1972. Η εξέταση των προβλημάτων στο ΚΦ και στα τμήματα Χημείας αναβλήθηκε, το ίδιο και η αναπροσαρμογή των μισθών του επιστημονικού και διοικητικού προσωπικού.

Τέλος, αποφασίστηκε η επανάληψη παραγγελιών για περιοδικά της Βιβλιοθήκης που είχαν διακοπεί.⁶⁴

Στις 26.9.74 δημοσιεύτηκε νόμος που προέβλεπε ότι το ΕΙΕ διοικείται από 12μελές ΔΣ με τριετή θητεία, αλλά εποπτεύεται από τον Υπουργό Πολιτισμού και, χωρίς να επαναφέρεται ρητά το προ της δικτατορίας καθεστώς, καταργούνται διατάξεις του νόμου του 1970. Στις 30.9.74 διορίστηκε το νέο ΔΣ, στο οποίο μετείχαν έξι μέλη του προδικτατορικού ΔΣ, πέντε νεώτεροι καθηγητές πανεπιστημίων και ένας ατομικός επιστήμονας. Πρωτοσυνεδρίασαν στις 3.10.74, παρουσία του Υπουργού Κ. Τσάτσου, και ο Πρόεδρος Ζέρβας εκτίμησε ότι «θα χρειασθεί αρκετός χρόνος και μεγάλη προσπάθεια να επαναφέρωμεν το Ίδρυμα εις την παλαιάν τροχιάν του». Η σύγκριση των έργων της προδικτατορικής με τη δικτατορική περίοδο του ΕΙΕ έγινε στοιχείο της προσέγγισης των τρεχόντων προβλημάτων του Ιδρύματος και συχνά ο Πρόεδρος αποτιμούσε έργα και πρόσωπα αναζητώντας λύσεις και πρότυπα στην πρώτη περίοδο λειτουργίας του. Στην προεδρία του ΔΣ και τη διεύθυνση του Ιδρύματος γενικά, φαίνεται ότι ο Ζέρβας είχε την πρώτη γνώμη, πάντοτε αυστηρή με προσπάθεια να είναι τεκμηριωμένη και σπάνια στο ΔΣ διατυπώθηκαν αντίθετες γνώμες.⁶⁵

Αποφασίστηκε, με αναλυτική εισήγηση του Ζέρβα για πράγματα και πρόσωπα, να καταργηθούν πολλά από τα Τμήματα Χημείας, τα Τμήματα Μαθηματικών, Φυσικής, Βοτανικής και Πολυμερών και να γίνουν διακοπές συμβάσεων και υποτροφιών.⁶⁶ Οι αποφάσεις αυτές, συνοδευόμενες κάποτε από απαξιωτικές αναφορές για τους ανθρώπους και την εργασία τους, δημιούργησαν με τον καιρό ανασφάλεια και φόβους στους εργαζόμενους και τους οδήγησαν στην ίδρυση συνδικαλιστικών φορέων και αργότερα σε μαχητικές κινήσεις για την υπεράσπιση στοιχειωδών δικαιωμάτων, τα οποία άλλες κοινωνικές ομάδες είχαν κατακτήσει. Η ίδρυση της «Ενώσεως Επιστημόνων ΕΙΕ», στα μέσα του 1975, του «Συλλόγου Προσωπικού ΕΙΕ», λίγους μήνες αργότερα, και η Συλλογική Σύμβαση Εργασίας, που κερδήθηκε στο διαιτητικό δικαστήριο το 1977, επέβαλαν τους κανόνες των εργασιακών σχέσεων και ο Σύλλογος αναδείχθηκε σε σημαντικό παράγοντα της εξέλιξης του ΕΙΕ.⁶⁷

Η συνεχώς επιδεινούμενη κατάσταση στις σχέσεις διοίκησης και εργαζομένων δημιούργησε προβλήματα στην προσπάθεια να ιδρυθούν και να λειτουργήσουν αποδοτικά Κέντρα Ερευνών θετικών επιστημών. Παρά τα

οικονομικά προβλήματα, η ίδρυσή τους παρέμενε κύρια επιδίωξη του ΔΣ και του Ζέρβα προσωπικά, ο οποίος, όπως αποδείχτηκε, είχε τις επιστημονικές δυνατότητες και τη διορατικότητα για την επιλογή των κατευθύνσεων και των αντικειμένων τους. Αναζητήθηκαν και βρέθηκαν, κυρίως στο εξωτερικό, διαπρέποντες επιστήμονες, για να αναλάβουν τα νέα Κέντρα: Το Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (1975, ενεργοποίηση 1977, λειτουργία 1979). Το Κέντρο Φυσικοχημείας (1967) εξελίσσεται στο Κέντρο Φυσικοχημείας και Φασματοσκοπίας (1976). Ιδρύεται το Κέντρο Θεωρητικής Χημείας (1976) και το Κέντρο Βιολογικών Ερευνών (1977). Η δύσκολη διαχείριση του ΚΦ (1967) και της συνέχειάς του για μια δεκαετία, με τις εμπλοκές που δημιουργήθηκαν στην πορεία, και των Τμημάτων Χημείας που ιδρύθηκαν στην αρχή της δεκαετίας του 1970, οδήγησαν μέσα από πολλά προβλήματα, επιστημονικά και ανθρώπινα, σε επώδυνες λύσεις, αλλά και στη δημιουργία των τριών Κέντρων (Ινστιτούτων) του ΕΙΕ. Παρ' όλο που πέρασαν τρεις δεκαετίες από τότε, δεν βρέθηκε ευκαιρία για να ιδρυθεί άλλη ερευνητική μονάδα εκτός από τη συνένωση δύο Τμημάτων Χημείας, τον Ιούνιο του 1979, για να ιδρυθεί το Κέντρο Οργανικής Χημείας. Το ίδιο ισχύει και για τις θεωρητικές επιστήμες, αφού το ΚΕΡΑ είναι το τρίτο και τελευταίο Ινστιτούτο που ιδρύθηκε.⁶⁸

Το κόστος όμως για το Ίδρυμα ήταν μεγάλο. Δεν μπόρεσε να αποκτήσει καλό εργασιακό κλίμα, να χαράξει την πορεία του και να βρει τη ρεαλιστική και ευέλικτη πολιτική που απαιτούσε η εφαρμοζόμενη, συχνά αντιφατική, πολιτική για την Έρευνα, που θα του επέτρεπε την εξασφάλιση της επιβίωσης με προοπτική ανάπτυξης, σε μια εποχή μεταβατική για την Έρευνα αλλά ανήσυχη και ανατρεπτική στον κοινωνούντα χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης. Η ερευνητική πολιτική φαινόταν να κινείται προς την κατεύθυνση της ίδρυσης και της ανάπτυξης νέων θεσμών στην Έρευνα, με το σκεπτικό ότι έτσι θα εκσυγχρονιστούν ή θα προσαρμοστούν και οι παλαιοί. Οι σχεδιασμοί αυτοί προσδιόρισαν την ερευνητική πολιτική και τις επόμενες δεκαετίες, ιδίως όταν αυτή συναντήθηκε με την ευρωπαϊκή και τα χρηματοδοτικά προγράμματά της.⁶⁹

Μια σύντομη προσπάθεια για ανάταση (1979-81)

Το ΔΣ που ανέλαβε καθήκοντα στις 30.3.79 δεν είχε πρόεδρο. Αυτός που ορίστηκε δεν ήλθε ποτέ και στο

τέλος του 1979 αντικαταστάθηκε και τυπικά από τον Αντιπρόεδρο Φαίδωνα Φέσσα. Για πρώτη φορά από το 1968, στο ΔΣ υπάρχει Διευθύνων Σύμβουλος, ο Αντώνης Κονταράτος, με ισχυρή παρουσία και δράση, που δίνει τον τόνο σε ένα συμβούλιο με βούληση να αντιμετωπίσει τα χρονίζοντα προβλήματα και να θέσει το ΕΙΕ σε αναπτυξιακή τροχιά. Στο ΔΣ ορίστηκε για πρώτη φορά μέλος ο προϊστάμενος της Υπηρεσίας Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας, της εποπεύουσας αρχής, ο οποίος θα παραμείνει στο ΔΣ και μετά τη λήξη της θητείας του στην ΥΕΕΤ, στις αρχές του 1981.⁷⁰

Το ΕΙΕ είχε οικονομικό πρόβλημα εξαιτίας του μεγάλου ελλείμματος⁷¹ και κυρίως της έλλειψης προοπτικής σταθερής χρηματοδότησής του. Το οικονομικό πρόβλημα εντασσόταν στο ακόμη μεγαλύτερο πρόβλημα, το οποίο ένα μέλος του ΔΣ χαρακτήρισε ως «κρίση ταυτότητας»: νομικά είναι πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, στην πραγματικότητα εξαρτάται, σχεδόν εξ ολοκλήρου, από την Πολιτεία. Κατά συνέπεια δεν έχει την ευχέρεια να καθορίσει μόνο του την πολιτική του.⁷² Όλοι συμφωνούσαν ότι έπρεπε να γίνει διάλογος με την Πολιτεία για

να καθορισθεί ο ρόλος του ΕΙΕ. Ο διάλογος έγινε με τον παρόντα στο ΔΣ προϊστάμενο της ΥΕΕΤ, αλλά και με τους αρμόδιους υπουργούς, καθώς αντιπροσωπείες του ΔΣ κινήθηκαν δραστήρια για να εξασφαλίσουν χρηματοδοτήσεις, να προβάλλουν το ΕΙΕ και να συζητήσουν τα προβλήματα. Από τις συζητήσεις αυτές προέκυψε ότι η Πολιτεία δεν ήθελε να εντάξει στον προϋπολογισμό της τη χρηματοδότηση του ΕΙΕ, γι' αυτό και δεν ανέλαβε καμία άλλη υποχρέωση εκτός από εκείνη που προέβλεπε ο νόμος 4604 του 1966.⁷³ Οι ελπίδες στρέφονται στις δημόσιες επενδύσεις και στα κονδύλια της ΥΕΕΤ, με αποτέλεσμα στο ΔΣ να είναι πλειοψηφούσα η άποψη ότι πρέπει να συνταχθούν προγράμματα από τα Κέντρα του ΕΙΕ, να αξιολογηθούν και να κατατεθούν στην Πολιτεία ως υποστηρικτικός φάκελος για την αιτούμενη χρηματοδότηση: εισηγήσεις μελετημένες και τεκμηριωμένες, που θα αποτελούσαν ένα συγκροτημένο τριετές πλαίσιο με προγράμματα ή έργα δράσης σε έναν ενιαίο προγραμματισμό και αντίστοιχο προϋπολογισμό.⁷⁴ Η άποψη των Κέντρων του ΕΙΕ, ότι έπρεπε το Ίδρυμα να ενισχυθεί για να υποστηρίξει ουσιαστικά τα Κέντρα του, ώστε να

προωθήσουν έρευνες αιχμής και να διεκδικήσουν θέση στον διεθνή ανταγωνισμό της βασικής έρευνας, συναντούσε τη συμπάθεια των «ακαδημαϊκών» μελών του ΔΣ (που έβεταν παράλληλα και την ανάγκη χρηματοδότησης της εξωτερικής έρευνας).⁷⁵ Από το αποτέλεσμα αυτής της συζήτησης φάνηκε ότι οι έννοιες «πρόγραμμα» και «προγραμματισμός» δεν είχαν την ίδια σημασία για το ΕΙΕ και την ΥΕΕΤ. Το ΕΙΕ έπρεπε να βουλευτεί με τις έκτακτες επιχορηγήσεις και η ΥΕΕΤ να στρέψει σε άλλους φορείς τη χρηματοδότηση που προέβλεπε το Εθνικό Πρόγραμμα Ερευνών και Τεχνολογίας (ΕΠΕΤ), που λειτουργούσε από τον Ιούνιο του 1979. Το Υπουργείο Συντονισμού και το ΕΙΕ συμφώνησαν στις 20.4.81 για τη χρηματοδότηση της βασικής έρευνας και τη διεκπεραίωση της εφαρμοσμένης έρευνας του ΕΠΕΤ. Το ΕΙΕ με τον ευέλικτο διοικητικό μηχανισμό του, την τεχνολογία και την αίγλη του παλαιού χρηματοδότη της έρευνας, έγινε φορέας υλοποίησης των προγραμμάτων του ΥΕΕΤ. Για να στηρίξει τη διαδικασία κυκλοφόρησε το 1981 δύο τυπωμένα φυλλάδια: *Κανονισμός του Προγράμματος Χρηματοδοτήσεων Ερευνών εκτός Ιδρύματος*

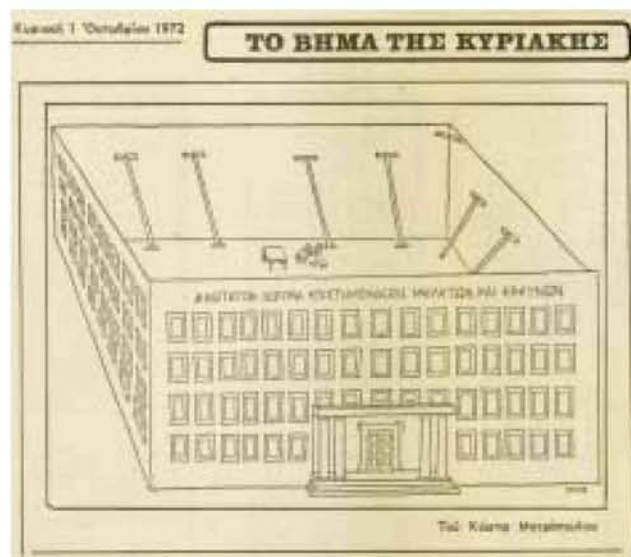
και Γιώργος Σ. Αργυρόπουλος, *Η αξιολόγηση προτάσεων. Διεθνής εμπειρία και το Εθνικό Πρόγραμμα Ερευνών και Τεχνολογίας*. Οι χρηματοδοτήσεις βασικής έρευνας έφθασαν να αφορούν 543 έργα και υλοποιήθηκαν την περίοδο 1981-87. Καταργήθηκαν το 1983 με απόφαση του Υπουργού Έρευνας και Τεχνολογίας.⁷⁶ Με αυτόν τον τρόπο τελείωσε το πολυσυζητημένο θέμα των εξωτερικών χρηματοδοτήσεων, γεγονός που συζητήθηκε πολύ στο ΔΣ, με συναισθηματικές προσεγγίσεις που εξέφραζε ο Πρόεδρος: «Πρέπει να μπορέσουμε να δώσουμε σ' αυτούς που είναι τώρα 20 χρόνια νεώτεροι από μας την ευκαιρία να διαισθανθούν το ίδιο αισιόδοξο όσο και εμείς τότε». Υπήρχαν και οι φωνές που θεωρούσαν μέρος της παράδοσης του ΕΙΕ τη χρηματοδότηση και σκοπό τουλάχιστον ίσης σημασίας με τη λειτουργία των Κέντρων του.⁷⁷ Όμως η έλλειψη πόρων τους ανάγκασε όλους να προσαρμοστούν στη νέα πραγματικότητα.

Οι ρυθμίσεις στο εσωτερικό του ΕΙΕ ταχτοποίησαν πολύχρονες εκκρεμότητες, ανταποκρίθηκαν σε υπαρκτές ανάγκες και βελτίωσαν τις σχέσεις διοίκησης και εργαζομένων. Το εργασιακό κλίμα έγινε καλύτερο. Το Κέντρο Φυσιχοημείας και Φασματοσκοπίας (1976) και το Κέντρο Θεωρητικής Χημείας (1976) συγχωνεύθηκαν στο Κέντρο Θεωρητικής και Φυσικής Χημείας (1979). Το Τμήμα Οργανομεταλλικής Χημείας, το Τμήμα Οργανικής Χημείας και το Εργαστήριο Μικροαναλύσεων εντάχθηκαν στο νεοϊδρυμένο Κέντρο Οργανικής Χημείας (1979). Το Τμήμα Βιοχημείας και Μοριακής Βιολογίας εντάχθηκε στο Κέντρο Βιολογικών Ερευνών.⁷⁸ Στο Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών και στο Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών εκλέχθηκαν διευθύντριες (1981).⁷⁹ Ιδρύθηκε η υπηρεσία που εξελίχθηκε σε Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (1980-81).⁸⁰ Αντιμετωπίστηκαν, σε κλίμα καλύτερης συνεργασίας, τα μισθολογικά προβλήματα των εργαζομένων και θεσμοθετήθηκε επικουρική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη του προσωπικού.

Μεγάλη και κοπιώδης ήταν η προσπάθεια του ΔΣ για τη σύνταξη Κανονισμού λειτουργίας του ΕΙΕ. Αυτά τα χρόνια, παράλληλα με τα προβλήματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης, που κυριαρχούν στο κοινωνικό ενδιαφέρον, άρχισαν να συζητούνται και τα προβλήματα της Έρευνας σε έναν υποτονικό διάλογο στον οποίο μετέχουν και στελέχη της ΥΕΕΤ. Ο Προϊστάμενος της ΥΕΕΤ παρουσίασε στο ΔΣ προτάσεις σχετικά με την επαγγελματική υποστήριξη των ερευνητών και τις γενικές αρχές που πρέπει να διέπουν την κατάσταση αυτή στο μέλλον.⁸¹ Η Κυβέρνηση όμως, μετά την ίδρυση της ΥΕΕΤ, το 1977, δεν προχώρησε σε άλλη νομοθετική πρωτοβουλία. Στο ΕΙΕ

ίσχυαν οι κανονιστικές αποφάσεις του ΔΣ Ζέρβα, με μια ακαδημαϊκή ιεραρχία τεσσάρων βαθμίδων, αλλά η συλλογική σύμβαση εργασίας του 1977 με τις αναθεωρήσεις της και τα μισθολογικά κλιμάκια ήταν ισχυρότερη νομικά και είχε τη στήριξη του Συλλόγου Προσωπικού. Το ΔΣ θεωρούσε ότι υπήρχε έλλειμμα στην αξιολόγηση και την εξέλιξη των ερευνητών και του προσωπικού γενικά και γι' αυτό προχώρησε σε κρίσεις το φθινόπωρο του 1979 με ειδικό «έντυπο αξιολόγησης προσωπικού» που συμπλήρωσαν οι «τμηματάρχες» και οι διευθυντές των κέντρων ή της υπηρεσίας. Τον ίδιο καιρό έγινε «αξιολόγηση του έργου του Κέντρου Βιολογικών Ερευνών από ομάδα επιστημόνων διεθνούς κύρους».⁸²

Χωρίς, λοιπόν, να υπάρχει νομικό πλαίσιο αναφοράς για την Έρευνα, το ΔΣ προχώρησε στη σύνταξη του Κανονισμού με τη συμμετοχή των Κέντρων που υπέβαλλαν τις απόψεις τους αλλά και του Συλλόγου Προσωπικού, που οργάνωσε συζητήσεις και απαίτησε να ακουστούν οι απόψεις του.⁸³ Προς το τέλος της θητείας του (φθινόπωρο 1981) το ΔΣ είχε ολοκληρώσει τον Κανονισμό και τον υπέβαλε στην ΥΕΕΤ για κύρωση. Αλλά ούτε το ΔΣ αποφάσισε να προχωρήσει στην εφαρμογή του,

Στον απόηχο του Συνεδρίου Ελλήνων Επιστημόνων Εξωτερικού, ο Παύλος Παλαιολόγος δημοσίευσε χρονογράφημα με τίτλο: «Πίστευε και μη ερεύνα» στο Βήμα 30.9.72. Την άλλη μέρα ο Κώστας Μητρόπουλος σχολίασε διαβρωτικά.

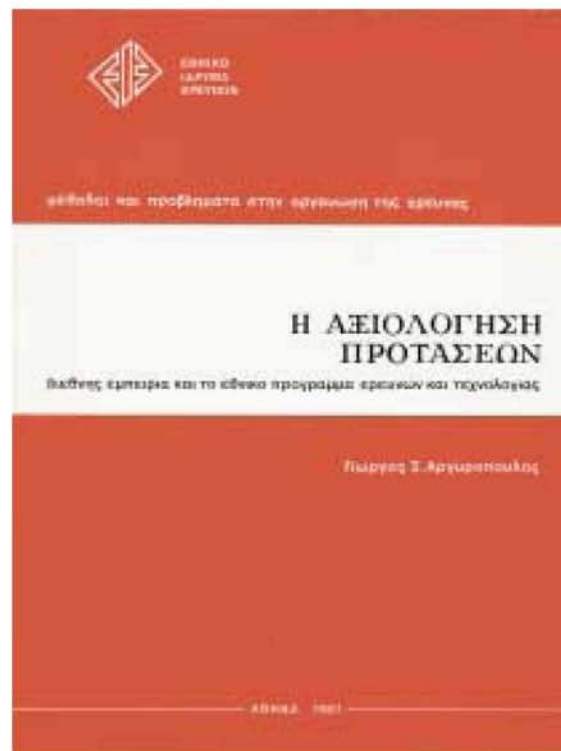
ούτε η ΥΕΕΤ στην κύρωσή του. Εκτός από την αξιολόγηση και την εξέλιξη των εργαζομένων, κατά τη σύνταξη του Κανονισμού συζητήθηκε το αν στα Κέντρα θα υπάρχουν Τμήματα / Τμηματάρχες ή Προγράμματα / Υπεύθυνοι προγραμμάτων, καθώς και τα Επιστημονικά Συμβούλια Κέντρων, η σύνθεση και οι αρμοδιότητές τους.⁸⁴ Με τη σύνταξη του Κανονισμού και την πολιτική μεταβολή του 1981, ολοκληρώθηκε η θητεία του ΔΣ που παρέλαβε ελλείμματα και άφησε αποθεματικό, αλλά αναγκάστηκε να αποδεχθεί την αναστολή των εξωτερικών χρηματοδοτήσεων. Στα Πρακτικά αποτυπώνονται ζωνηρές συζητήσεις για θέματα ουσίας, αλλά τα πολύπλοκα προβλήματα, η έλλειψη σταθερής και αποτελεσματικής κυβερνητικής πολιτικής για την Έρευνα και η ρευστότητα της μεταβατικής πολιτικής κατάστασης επηρέαζε και τις αποφάσεις του: η ομοφωνία ήταν σπάνια, ενώ η ισοψηφία ή η οριακή πλειοψηφία συνηθισμένη.

Η δυσανάλογη κρίση (1982-86)

Η πολιτική αλλαγή του Οκτωβρίου 1981 έφερε στο ΕΙΕ, στις αρχές Μαρτίου 1982, ένα νέο ΔΣ με πρόεδρο τον Γεώργιο Βουδούρη. Από το παλαιό ΔΣ μετείχαν μόνο ο αντιπρόεδρος και ένα μέλος, ενώ χαρακτηριστική ήταν η παρουσία τεσσάρων καθηγητών του ΕΜΠ (ανάμεσά τους ο πρόεδρος και ο διευθύνων σύμβουλος). Από την πρώτη συνεδρία του έγινε σαφές ότι το ΔΣ ήθελε το ΕΙΕ να «λειτουργήσει σύμφωνα με τις κυβερνητικές διακηρύξεις», να μη συζητήσει τον «κανονισμό» που ετοίμασε το προηγούμενο ΔΣ, αλλά να προχωρήσει σε ρυθμίσεις που θα αντιστοιχούσαν στον εκκολαπτόμενο νόμο-πλαίσιο για την Έρευνα, του οποίου δεν είχε αρχίσει η σύνταξη, αλλά υπήρχε βεβαιότητα στο ΔΣ ότι θα είχε πρότυπο τον νόμο-πλαίσιο για τα ΑΕΙ.⁸⁵

Το ΔΣ στην πρώτη συνεδρία του κάλεσε το προεδρείο του Συλλόγου Προσωπικού, τον εκλεγμένο εκπρόσωπο του προσωπικού στο ΔΣ και τον εκπρόσωπο των υποτρόφων και ενημερώθηκε για τα επείγοντα προβλήματα της θεσμικής εκπροσώπησης των εργαζομένων, τον Κανονισμό, τις συμβάσεις και το αίτημα των υποτρόφων για συμβάσεις εργασίας. Αποφάσισε να εκπροσωπούνται θεσμικά οι εργαζόμενοι στο ΔΣ με δικαίωμα λόγου.⁸⁶

Αντιμετωπίζοντας τη σύνταξη του προϋπολογισμού για το 1982, αποφάσισε αυτός να είναι αναπτυξιακός, στο πλαίσιο της κυβερνητικής πολιτικής που εξασφάλιζε για το ΕΙΕ αυξημένα κονδύλια, αλλά όχι ικανοποιητικά.⁸⁷ Το ΔΣ δεν φαινόταν να παραιτείται από τη διεκδίκηση κον-

δυλίων για εξωτερική χρηματοδότηση, αλλά, καθώς δεν είχε πληροφόρηση και συνεννοήσεις με την πολιτική ηγεσία, βρέθηκε ένα χρόνο αργότερα μπροστά στην τελική αρνητική απόφαση του Υπουργού Έρευνας.⁸⁸

Η προσπάθεια για τη σύνταξη του προϋπολογισμού και η απαιτούμενη ενημέρωση του ΔΣ για τις ανάγκες των Κέντρων οδήγησε σε μια νέα πρακτική: τα καθ' ύλην αρμόδια μέλη του ΔΣ επισκέπτονταν τα Κέντρα για να ενημερωθούν από τους διευθυντές και τους ερευνητές για την κατάσταση, τα προβλήματα και τις ανάγκες κάθε Κέντρου. Μαζί με τα αιτήματα και τις ανάγκες παρουσιάστηκαν και τα προβλήματα δομής και λειτουργίας των Κέντρων, που απασχολούσαν τους ερευνητές και είχαν συζητηθεί την προηγούμενη περίοδο, αλλά και κάποιες διενέξεις που έπαιρναν ιδιαίτερα και προσωπικά χαρακτηριστικά. Στο μεταρρυθμιστικό και ανατρεπτικό κλίμα της εποχής, όλα αυτά αναπτύχθηκαν και μονοπώλησαν το ενδιαφέρον του ΔΣ, με αποτέλεσμα τη βλαπτική εσωστρέφεια του ΕΙΕ την ώρα των προγραμματισμών, των διεκδικήσεων και των ανακατατάξεων στον χώρο της Έρευνας. Οι καταγγελίες

και οι εξεταστικές επιτροπές, οι επιστολές προς το ΔΣ και η εξέτασή τους δημιούργησαν μια εικόνα γενικευμένης κρίσης, η οποία οδήγησε το ΔΣ να προχωρήσει αμέσως στη μεταρρύθμιση της δομής και της λειτουργίας των Κέντρων, καθώς πίστευε ότι ο εκδημοκρατισμός ήταν προϋπόθεση για την ανάπτυξή τους και το ίδιο έπρεπε, για να διοικήσει αποτελεσματικά, να αναμειχθεί στην εσωτερική λειτουργία τους.⁸⁹

Ο τρόπος που οργανώθηκε η συζήτηση στο ΔΣ δεν επέτρεψε στους διευθυντές να εκθέσουν τις απόψεις τους, με αποτέλεσμα αυτοί να καταθέσουν στο ΔΣ ομαδικές ή ατομικές επιστολές και υπομνήματα για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους, που θεωρούσαν κατοχυρωμένα από τη σύμβασή τους με το ΕΙΕ και από την ανάγκη συνέχειας στο ερευνητικό τους έργο.⁹⁰

Υπό την πίεση της κρίσης που δημιουργήθηκε, το ΔΣ προχώρησε, στις 19.7.82, στην «Απόφαση για ζητήματα

λειτουργίας των Ερευνητικών Κέντρων» ως μέρος του μελλοντικού Κανονισμού του Ιδρύματος. Θέσπιζε κυρίαρχο σώμα σε κάθε Κέντρο, το Επιστημονικό Συμβούλιο Κέντρου (ΕΣΚ), με πρόεδρο τον Διευθυντή και μέλη του Τμηματάρχες, τους εκπροσώπους των διδασκτόρων και των μη διδασκτόρων (πέντε ή επτά μέλη). Το ΔΣ διατηρούσε τον έλεγχο αφού οι αποφάσεις του ΕΣΚ πρέπει να διαβιβάζονται στο ΔΣ για να εγκριθούν.⁹¹ Με την απόφαση συμφώνησε ο Σύλλογος Προσωπικού, αλλά διαφώνησαν οι διευθυντές, ενώ δύο από αυτούς αρνήθηκαν να εφαρμόσουν την απόφαση.⁹² Ο Υπουργός Έρευνας κάλεσε το ΔΣ στις 20.9.82 και δήλωσε ότι δεν συμφωνούσε με την απόφαση, ενώ την 1.10.82 έστειλε εγκύκλιο και ζητούσε να μην συνταχθούν Κανονισμοί πριν από την ψήφιση του νόμου.⁹³ Το ΔΣ βρέθηκε σε δύσκολη θέση και αναθεώρησε την απόφαση στις 25.10.82, μετατρέποντας τα ΕΣΚ σε συμβουλευτικά.⁹⁴ Η απόφαση προκάλεσε την αντίδραση του Συλλόγου που αρνήθηκε να την εφαρμόσει.

Αρνητική ήταν η θέση του ΔΣ και για τα δύο νομοσχέδια που ετοίμασε το Υπουργείο. Τον Απρίλιο και τον Μάιο του 1982 απέρριψε το προσχέδιο του ιδρυτικού νόμου για το Υπουργείο Έρευνας, το οποίο χαρακτήρισε συγκεντρωτικό και περιοριστικό για την ανεξαρτησία των φορέων.⁹⁵ Τον Απρίλιο του 1983 το ΔΣ εναντιώνεται στο σχέδιο νόμου για την Έρευνα. Είχαν προηγηθεί οι αρνητικές τοποθετήσεις των συλλόγων των ερευνητών. Τα μέλη του ΔΣ εξέφρασαν την πικρία τους για τον χαμένο χρόνο των οραματισμών και των προτάσεων, αφού το σχέδιο νόμου δεν είχε καμία σχέση με το πνεύμα του νόμου-πλαίσιου για την Ανώτατη Εκπαίδευση, διακρινόταν για το συγκεντρωτικό του πνεύμα και δεν θέσπιζε τη σύνδεση της Έρευνας με τα ΑΕΙ και την ανάπτυξη.⁹⁶

Το ΔΣ από τον Ιούνιο του 1983 τελούσε υπό παραίτηση καθώς ο πρόεδρος, ο διευθύνων σύμβουλος και ένα μέλος του είχαν εκλεγεί πρότανης και αντιπρότανης του ΕΜΠ και ήταν δεσμευμένοι απέναντι στους εκλέκτορές τους να παραιτηθούν.⁹⁷ Το Υπουργείο συνιστούσε παραίτηση, αλλά τα περισσότερα μέλη δεν ήθελαν να παραιτηθούν, θεωρώντας την παρουσία τους χρήσιμη για την Κυβέρνηση και το Ίδρυμα. Ο Σύλλογος Προσωπικού ερμήνευε τη στάση του Υπουργείου ως εξώθηση για παραίτηση και τιμωρία του ΔΣ, επειδή αποδέχθηκε πολλά από τα αιτήματα των εργαζομένων και συμφώνησε μαζί τους στα θέματα δομής και λειτουργίας των Κέντρων.⁹⁸

Στις αρχές Σεπτεμβρίου 1983 δημοσιεύτηκε η αποδοχή της παραίτησης του ΔΣ και διορίστηκε νέο, με

πρόεδρο τον Νίκο Σβορώνο. Τέσσερα μέλη μετείχαν και στο προηγούμενο ΔΣ, ενώ για πρώτη φορά διορίστηκε μέλος και εκλέχτηκε στην ΕΕ ο εκπρόσωπος των εργαζομένων. Στην πρώτη συνεδρίαση (3.10.83) το ΔΣ ενημερώθηκε από τον Σύλλογο Προσωπικού που έθεσε το θέμα της έλλειψης Κανονισμού, υποστηρίζοντας ότι η σύνταξή του θα έπρεπε να προηγηθεί από τις κρίσεις του προσωπικού που προγραμματίζει το ΔΣ. Στην επόμενη συνεδρία (19.10.83) οι Διευθυντές των Κέντρων εξέθεσαν τις απόψεις τους για τα Κέντρα και το πενταετές πρόγραμμα που τους ζητήθηκε να καταρτίσουν μέσα στον μήνα.

Το ΔΣ αποφάσισε να κωδικοποιήσει τις αποφάσεις του, που επέχουν θέση Κανονισμού, παράλληλα με τη σύνταξη του νόμου-πλαίσου από το Υπουργείο Έρευνας. Αποφάσισε, επίσης, να προχωρήσει στη διαδικασία κρίσεων του ερευνητικού προσωπικού εντός του 1983 και, σε περίπτωση αρνητικού αποτελέσματος, αυτές να έχουν προειδοποιητικό χαρακτήρα.⁹⁹ Καθόρισε τις διαδικασίες κρίσης για τους υποτρόφους, τους ερευνητές, τους υπευθύνους προγραμμάτων και τους Διευθυντές των Κέντρων.¹⁰⁰

Η αντιδικία για τη δομή και λειτουργία των Κέντρων εμφανίστηκε και πάλι, παρ' όλο που το ΔΣ προσπάθησε να ορίσει τα καθήκοντα του Διευθυντή και τη συνεργασία του με τους υπεύθυνους των προγραμμάτων στη διαμόρφωση και την εκτέλεσή τους, την κατάρτιση του

Α' Διεθνές Συμπόσιο INE/ ΕΙΕ. Το βιβλίο στις προβιομηχανικές κοινωνίες, Μάιος 1981, στο αμφιθέατρο ΕΙΕ.

προϋπολογισμού, τη σύνταξη του απολογισμού και τις προτάσεις για την ανάπτυξή του.¹⁰¹ Ο Σύλλογος Προσωπικού δήλωσε ότι δεν δέχεται να γίνουν οι κρίσεις εφόσον η δομή των Κέντρων δεν αλλάζει, ο εκδημοκρατισμός δεν προχωρά και οι Διευθυντές διατηρούν τις ίδιες δικαιοδοσίες.¹⁰² Η προθεσμία κατάθεσης στοιχείων των ερευνητών ορίστηκε στις 31.12.83 και η απόφαση ήταν να γίνουν οι κρίσεις, έστω και αν δεν κατατεθούν τα στοιχεία, γι' αυτό και στάλθηκε έγγραφο σε κάθε ερευνητή για να καταθέσει τα στοιχεία του.¹⁰³ Η πλειονότητα των ερευνητών ζήτησε τη διεύρυνση των επιτροπών κρίσεων, την πρόταξη των κρίσεων των Διευθυντών και την εξαίρεσή τους από τη σύνταξη του πίνακα εξωτερικών κριτών. Το ΔΣ δέχτηκε την αύξηση των μελών των επιτροπών από τρία σε πέντε και τη βελτίωση των όρων της συλλογικής λειτουργίας στα Κέντρα και μετέθεσε την ημερομηνία υποβολής στοιχείων στις 25.1.84.¹⁰⁴ Ακολούθησε η σύνταξη του εγγράφου «Κριτήρια για τις εντάξεις των ερευνητών σε βαθμίδες» και οι κατάλογοι των κριτών για τους ερευνητές και τους διευθυντές.¹⁰⁵ Οι κρίσεις έγιναν την άνοιξη του 1984 και η όλη διαδικασία ολοκληρώθηκε το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου. Στην αρχή του 1985 ψηφίστηκε ο νόμος-πλαίσιο 1514 για την Έρευνα, που έδινε τη δυνατότητα στους ερευνητές του ΕΙΕ να κριθούν από τις προβλεπόμενες επιτροπές και να ενταχθούν σε μία από τις τέσσερις βαθμίδες ερευνητών, αφού όλοι, με νεώτερες αποφάσεις του ΔΣ, απέκτησαν σύμβαση αορίστου χρόνου.¹⁰⁶

Ο νόμος-πλαίσιο για την Έρευνα δεν αποτέλεσε γεγονός για το ΕΙΕ. Οι συνθήκες πόλωσης που δημιουργήθηκαν δεν επέτρεπαν την ψύχραιμη συζήτηση που απαιτούσε η σύνταξη του κειμένου του Οργανισμού του και τη συνεργασία με την πολιτική ηγεσία ώστε να δημοσιευτεί το ΠΔ, το οποίο θα επέτρεπε την εφαρμογή του νόμου, που, παρ' όλη την κριτική που είχε δεχτεί, αποδείχτηκε ότι ήταν η μεγαλύτερη κατάκτηση για την Έρευνα και τους ερευνητές. Την ίδια, φυσικά, τύχη είχαν και οι προβλεπόμενες κρίσεις του ερευνητικού προσωπικού (μεταβατικές και τακτικές): πέρασαν τέσσερα χρόνια για να ισχύσει ο νόμος (1989) και πέντε για να γίνουν οι κρίσεις (1990), ενώ οι θητείες των Διευθυντών παρατάθηκαν, το 1988, έως το 1990.

Στους διορισμούς των τριών επόμενων ΔΣ του ΕΙΕ θα υπάρχει η σημείωση: «Η θητεία των παραπάνω θα διαρκέσει [...] μέχρι την έγκριση του εσωτερικού κανονισμού του ΕΙΕ, το διορισμό διευθυντή [- Προέδρου] και την εκλογή εκπροσώπων των εργαζομένων». Το πρώτο ΔΣ διορίστηκε στις 10.2.86 με Πρόεδρο τον Ιπποκράτη

Βιβλιοθήκη περιοδικών «Κ.Θ. Δημαράς».

● 38

Γιατζίδη. Στο ΔΣ διορίστηκαν μέλη οι πέντε Διευθυντές των Κέντρων του ΕΙΕ και ο εκπρόσωπος των εργαζομένων, ως προσωπικότητες. Το ΔΣ δεν μακροημέρευσε. Για άλλη μια φορά το διαρκές πρόβλημα κατάρτισης του εσωτερικού κανονισμού στάθηκε αιτία για την παραίτησή του. Ο Πρόεδρος έφερε πρόταση στη δεύτερη συνεδρία (4.4.86) κωδικοποίησης των κανονιστικών αποφάσεων του ΔΣ για να χρησιμεύει στη λειτουργία της διοίκησης και η πρόταση καταψηφίστηκε.

Η αντοχή των ερευνητών και η συνύπαρξη με τα προβλήματα (1986-96)

Τον Αύγουστο του 1986 διορίστηκε νέο ΔΣ με πρόεδρο τον Μιχαήλ Αντωνόπουλο-Ντόμη και όλα σχεδόν τα μέλη του προηγούμενου ΔΣ, με μοναδική εξαίρεση τον Γεώργιο Νουτσόπουλο που εκλέχτηκε και Διευθύνων Σύμβουλος. Χαρακτηριστικά της πεντάμηνης θητείας του ΔΣ είναι το νοικοκύρεμα, οι χαμηλοί τόνοι και οι πολλές προσλήψεις (το 1987 υπηρέτουσαν 113 ερευνητές και 93 διοικητικοί-τεχνικοί). Το ΔΣ συνεργάστηκε με τους Διευθυντές των Κέντρων και έκανε δεκτά πολλά από τα αιτήματά τους.¹⁰⁷ Συνέταξε τον τύπο σύμβασης υποτρόφων και έδωσε στα Κέντρα 17 υποτροφίες.¹⁰⁸

Ο Πρόεδρος Μ. Αντωνόπουλος-Ντόμης παραιτήθηκε στο τέλος Φεβρουαρίου 1987 και στη θέση του διορίστηκε ο Νικόλαος Αθανασιάδης, μέλος των ΔΣ Ζέρβα (1974-78) που αναδείχτηκε στον μακροβιότερο Πρόεδρο του ΕΙΕ (1987-94) και στα επτά χρόνια της θητείας του συνεργάστηκε με τρεις Διευθύνοντες Συμβούλους. Κατά την εγκατάσταση του Προέδρου, παρουσία του αρμόδιου Υπουργού, ο απερχόμενος Πρόεδρος έθεσε το θέμα των χώρων του ΕΙΕ, τον σχεδιασμό για την κατασκευή του βου ορόφου και την απελευθέρωση του 2ου ορόφου στον οποίο εγκαταστάθηκε η UNEP το 1982, διαδεχόμενη την ΥΕΕΤ και, τέλος, την έγκριση νέων θέσεων ερευνητών. Ο Υπουργός ήταν θετικός στα αιτήματα και ζήτησε από το ΔΣ εισήγηση για το ΕΚΤ και τη νομική υπόσταση του ΕΙΕ (Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου).¹⁰⁹ Για το τελευταίο υπήρξε απόφαση του ΔΣ για διατήρηση του καθεστώτος Ιδιωτικού Δικαίου, στην οποία μειώθηκε ο εκπρόσωπος των εργαζομένων.¹¹⁰

Για πρώτη φορά συζητήθηκε στο ΕΙΕ, με υπόδειξη του ΓΓΕΤ, Ε. Οικονόμου, στον Διευθύνοντα Σύμβουλο, η ανάγκη να στραφούν οι ερευνητικοί φορείς με προτάσεις ερευνητικών έργων σε εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης, όπως η ΕΟΚ. Οι αντιδράσεις των Διευθυντών ήταν διστακτικές, καθώς επικαλούνταν ως προϋπόθεση την ύπαρξη υποδομών: εξοπλισμός, ανθρώπινο δυναμικό και ατομική προσπάθεια των ερευνητών. Επιπλέον, για τη χρηματοδότηση από τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα

Αμφιθέατρο ΕΙΕ «Λεωνίδα Ζέρβας».

Προγράμματα ήταν απαραίτητη η συμμετοχή των διοικήσεων των Ιδρυμάτων / Κέντρων και της ΓΓΕΤ. Ο Διευθύνων Σύμβουλος θα επανέλθει στο θέμα παρουσιάζοντας το οργανωτικό σχήμα των προγραμμάτων, που έχουν επίκεντρο τον ερευνητή-υπεύθυνο, με ενημέρωση του Ινστιτούτου και του Ιδρύματος και προτείνει «όπως το ΕΙΕ δανειοδοτεί τέτοια προγράμματα από το αποθεματικό του» μέχρι την αποπληρωμή τους από την ΕΟΚ, παρέχοντας λογιστική διαχείριση και νομική κάλυψη.¹¹¹

Η συζήτηση για το ΕΚΤ, την εξέλιξή του από το 1980 (από 3 υπαλλήλους το 1980 έφθασε τους 19) την προοπτική να γίνει εθνικός φορέας, τη σχέση του με το ΕΙΕ και τις ανάγκες του για πληροφορική υποστήριξη, τη Βιβλιοθήκη των περιοδικών και τους χώρους του, ανέδειξε το σύνολο σχεδόν των προβλημάτων που θα απασχολήσουν αυτή τη σχέση στα επόμενα 16 χρόνια.¹¹²

Η ΓΓΕΤ στις 21.9.87 ενέκρινε 28 θέσεις προσωπικού από τις 55 που ζητήθηκαν.¹¹³

Το 1988 είναι ο χρόνος συζητήσεων για τον Οργανισμό του ΕΙΕ και το ΠΔ που θα τον κυρώνει. Μετά το έγγραφο της ΓΓΕΤ, τον Οκτώβριο του 1987, που ζητούσε εισηγήσεις, ορίστηκε επιτροπή η οποία έφερε τις προτάσεις της στο ΔΣ και με ψηφοφορίες κατ' άρθρο ολοκληρώθηκε το κείμενο στις 3.5.88.¹¹⁴

Στις 3.10.88 ο Διευθύνων Σύμβουλος Γ. Νουτσόπουλος παραιτείται γιατί εκλέχτηκε πρόεδρος στο ΕΜΠ.

Παραιτήθηκαν επίσης τρία μέλη. Διορίζονται ως μέλη ο Διευθυντής του ΚΟΧ, ο Προϊστάμενος του ΕΚΤ και ο Ιωάννης Μπαντέκας, που εκλέχτηκε Διευθύνων Σύμβουλος.¹¹⁵ Ο προϋπολογισμός του 1988 παρουσιάζει έλλειμμα και εκείνος του 1989 θα συνταχθεί ως ελλειμματικός ύστερα από περικοπές ύψους 13%. Αρχίζουν οι συζητήσεις για ανελαστικές και ελαστικές δαπάνες. Οι περικοπές των ελαστικών δαπανών αφορούν την ερευνητική διαδικασία.¹¹⁶

Η δημοσίευση του Οργανισμού του ΕΙΕ με το ΠΔ, που δημοσιεύτηκε στις 2.5.89, δημιούργησε έντονους προβληματισμούς στην πλειοψηφία του ΔΣ. Επισημάνθηκαν προβλήματα στη διαδικασία και παράκαμψη του Εθνικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Έρευνας (ΕΓΣΕ) προσθήκες και αλλοιώσεις, με αποτέλεσμα το τελικό κείμενο να μην έχει σχέση με το σχέδιο που ενέκρινε το ΔΣ. Ιδιαίτερα ενόχλησαν την πλειοψηφία οι διατάξεις για το ΕΚΤ και για αυτό κατέθεσε τελικά προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας κατά τμημάτων του ΠΔ, ενώ η μειοψηφία προσπάθησε να πείσει ότι πρέπει να εφαρμοστεί το ΠΔ.¹¹⁷

Η δημοσίευση του Οργανισμού και η εφαρμογή του έφεραν στην επιφάνεια το δύσκολο θέμα των κρίσεων του προσωπικού, ύστερα από έξι χρόνια, με έναν νόμο που ως προς τις μεταβατικές του πρόνοιες ήταν παρωχημένος, ενώ μέλη των επιτροπών που προέβλε-

πε είχαν αποβιώσει. Το ΔΣ συζήτησε τα σχετικά θέματα με τη ΓΓΕΤ και βρέθηκαν λύσεις για να ολοκληρωθούν οι κρίσεις το 1990 με αναδρομική ισχύ από 1.1.90.¹¹⁸

Στις 7.9.90 το ΔΣ αποφάσισε να απαλλάξει από τα καθήκοντα του Διευθύνοντος Συμβούλου τον Ι. Μπαυτέκα και να εκλέξει τον Κ. Σέκερη.¹¹⁹

Οι αθετήσεις υποσχέσεων της ΓΓΕΤ για κάλυψη των δαπανών οικοδόμησης του βου ορόφου εξάντλησαν το αποθεματικό του ΕΙΕ. Το έλλειμμα βρισκόταν σε ανοδική πορεία, όπως και το χρέος στο ΙΚΑ εξαιτίας της τριετούς ελλειμματικής χρηματοδότησης.¹²⁰ Το ΔΣ βρέθηκε μπροστά στο μεγάλο δίλημμα: να σταματήσει τις ερευνητικές δραστηριότητες των Ινστιτούτων του και να οδηγήσει το Ίδρυμα στην αδράνεια ή να συνεχίσει, με την ανεκτή λιτότητα, την ερευνητική διαδικασία, προχωρώντας σε δανεισμούς και δημιουργώντας ελλείμματα. Προτίμησε τον δεύτερο δρόμο, ο οποίος για αρκετά χρόνια ήταν και ο μοναδικός για να παραμείνει το ΕΙΕ ζωντανό,¹²¹ επενδύοντας στην ελπίδα ότι οι ερευνητές του, που έμπαιναν στη διαδικασία των εξωτερικών χρηματοδοτήσεων, θα δημιουργήσουν ένα ανάχωμα.

Τον Απρίλιο του 1994 διορίστηκε ένα μεταβατικό ΔΣ με Πρόεδρο τον Γεώργιο Παπαβασιλόπουλο και Διευθύνοντα Σύμβουλο τον Βασίλειο Μαγκλάρη, με κύριο στόχο να οδηγήσει στην πλήρη εφαρμογή του Ν.1514/85 και να αποκτήσει επιτέλους το ΕΙΕ Διευθυντή-Πρόεδρο και ΔΣ σύμφωνα με τις διατάξεις του. Επειδή τον επόμενο χρόνο έπρεπε να γίνουν και εκλογές Διευθυντών των Ινστιτούτων, στο ΔΣ μετείχαν μόνο δύο Διευθυντές και, για πρώτη φορά, εκπρόσωπος της ΓΓΕΤ.

Από τις πρώτες αποφάσεις του ΔΣ ήταν η ίδρυση παραρτήματος των Ινστιτούτων ανθρωπιστικών ερευνών του ΕΙΕ στη Θράκη, με τη χρηματοδότηση της ΓΓΕΤ και συντονίστρια τη Λουκία Δρούλια, Διευθύντρια ΙΝΕ.¹²²

Στην προσπάθειά του να ελέγξει το μεγάλο έλλειμμα, το ΔΣ προχώρησε σε διακανονισμό με το ΙΚΑ για την αποπληρωμή του χρέους του ΕΙΕ¹²³ και κυκλοφόρησε έγγραφο για την κοστολόγηση των ερευνητικών έργων προκειμένου και η εξυπηρέτηση των προγραμμάτων να διευκολυνθεί και το ΕΙΕ να εισπράττει τις προβλεπόμενες κρατήσεις.¹²⁴

Η εφαρμογή του Ν 2266/94 (νόμος Πεπονή) μετατρέπει τις συμβάσεις 31 εργαζομένων σε αορίστου χρόνου, χωρίς να αυξηθεί η χρηματοδότηση για το ΕΙΕ, όταν το συσσωρευμένο έλλειμμα το 1995 υπολογιζόταν ότι θα ξεπεράσει τα 900.000.000 δρχ.¹²⁵

Τον Σεπτέμβριο του 1995 παραιτείται ο Πρόεδρος Γ. Παπαβασιλόπουλος και διορίζεται ο Κωνσταντίνος Βαγενάς στη θέση του. Διευθύνων Σύμβουλος παραμένει ο Β. Μάγκλαρης ενώ διορίζονται μέλη του όλοι οι Διευθυντές των Ινστιτούτων, ο Προϊστάμενος του ΕΚΤ και, για πρώτη φορά, δύο εκπρόσωποι των ερευνητών και των διοικητικών-τεχνικών του ΕΙΕ.

Το 1995 ολοκληρώθηκε η διαδικασία αξιολόγησης των Ινστιτούτων του ΕΙΕ από Επιτροπές της ΓΓΕΤ με θετικά αποτελέσματα.¹²⁶

Η μεταβατική περίοδος διοίκησης ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 1996. Η θεσμική λειτουργία του ΕΙΕ και οι παρεμβάσεις για εκσυγχρονιστικό και ορθολογιστικό τρόπο αντιμετώπισης των μεγάλων οικονομικών προβλημάτων, αλλά και της διοίκησης, πιστώνεται σε αυτό το ΔΣ με τους δύο Προέδρους και τον ένα Διευθύνοντα Σύμβουλο.

Βήματα εμπρός, στο πλαίσιο του νόμου (1996-2008)

Τον Μάιο του 1996 ανέλαβε καθήκοντα ο εκλεγμένος με τις διαδικασίες του νόμου 1514/85 Νικόλαος Ρομπάκης, ως Διευθυντής του ΕΙΕ και Πρόεδρος του ΔΣ, του οποίου μέλη ήταν, εκ του αξιώματος, οι Διευθυντές των Ινστιτούτων και του ΕΚΤ, ο εκπρόσωπος των ερευνητών και η εκπρόσωπος των διοικητικών και τεχνικών υπαλλήλων. Ο ΓΓΕΤ, κατά την εγκατάσταση του ΔΣ στις 14.5.96, ζήτησε από το ΔΣ να κατανοήσει την κρισιμότητα της κατάστασης του ΕΙΕ και να προσπαθήσει να εξυγιάνει τα οικονομικά του. Υποσχέθηκε ότι θα προσπαθήσει για τον διακανονισμό των 650 εκατ. του χρέους στο ΙΚΑ, αλλά ότι δεν θα μπορέσει να καλύψει το πρωτογενές έλλειμμα των 400 εκατ. δρχ.

Το ΔΣ βρέθηκε αμέσως μπροστά σε δύο προβλήματα. Το οικονομικό πρόβλημα που επιδεινώνεται, με απειλή κατάσχεσης της περιουσίας του από το ΙΚΑ και την έλλειψη χρημάτων για τους μισθούς των εργαζομένων. Ο νέος Πρόεδρος δεν γνώριζε την οικονομική κατάσταση του ΕΙΕ, η οποία δεν του επέτρεπε να δημιουργήσει νέο Ινστιτούτο της ειδικότητάς του, ούτε έστω να αναπτύξει το ερευνητικό του έργο στο πλαίσιο του ΙΒΕΒ με τέσσερις θέσεις ερευνητικού προσωπικού. Παρ' όλη τη στήριξη του ΔΣ, η ΓΓΕΤ στις αρχές του 1997 αρνήθηκε να καλύψει τις τέσσερις επιπλέον θέσεις ερευνητών και ο Πρόεδρος, που έλειπε συχνά από την

Βιβλιοθήκη IBE-INE «Δ.Α. Ζακυθινός».

Ελλάδα, παραιτήθηκε στις 15.7.97, ένα χρόνο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του. Συγχρόνως, παραιτήθηκε και ο Αντιπρόεδρος Μ. Χατζόπουλος και εκλέχτηκε στη θέση του Αντιπροέδρου ο Ν. Οικονομίδης.¹²⁷

Ένα σημαντικό τριετές πρόγραμμα ενίσχυσης των υποδομών για τα Ινστιτούτα του ΕΙΕ («Ιστός») άρχισε να υλοποιείται. Το ΙΘΦΧ αντιμετώπιζε οξύ πρόβλημα, αφού δεν του επιτρεπόταν να υλοποιήσει το πρόγραμμα επειδή παραιτήθηκε ο Διευθυντής του.¹²⁸

Το οικονομικό αδιέξοδο, που διαπιστώθηκε στη συνάντηση του Προέδρου με τον ΓΓΕΤ (το συνολικό έλλειμμα στις 5.2.97 υπολογιζόταν πάνω από 600.000 δρχ.), οδήγησαν τον ΓΓΕΤ να προτείνει συνταξιοδοτήσεις και απολύσεις και το ΔΣ να αποφασίσει να εξετάσει τις πρώτες και να απορρίψει τις δεύτερες, προβάλλοντας το κόστος των αποζημιώσεων. Στο ΔΣ επίσης φάνηκε θετική, αλλά μακροπρόθεσμη, η λύση της ένταξης του ΕΙΕ σε καθεστώς ΝΠΔΔ, ώστε να εξασφαλίζονται οι μισθοί (εκτίμηση που θεωρήθηκε λανθασμένη) και παράλληλα με το καθεστώς του ειδικού λογαριασμού να αντιμετωπισθεί η δυσκαμψία του δημόσιου λογιστικού.¹²⁹

Τον Ιούλιο του 1997 το οικονομικό πρόβλημα ξέφυγε από κάθε έλεγχο και οι εργαζόμενοι έμειναν χωρίς

μισθό. Οι αλληπάλληλες συναντήσεις ΔΣ και ΓΓΕΤ δεν έφεραν αποτέλεσμα. Ο Σύλλογος Προσωπικού ΕΙΕ ζήτησε να παρουσιαστεί στη συνεδρίαση του ΔΣ της 11.7.97 όπου ανέπτυξε ιδέες για την έξοδο από την κρίση και κατέθεσε δύο υπομνήματα: «Πρόταση για την εξυγίανση του ΕΙΕ» και «Αρχές για την εύρυθμη λειτουργία του ΕΙΕ». Οι κινητοποιήσεις συνοδεύτηκαν με παράσταση στον Πρωθυπουργό, που οδήγησε στην ανάθεση στον Υφυπουργό του να συγκροτήσει φάκελο με τις απόψεις όλων των μερών (ΕΙΕ, ΓΓΕΤ, Υφυπουργείο Οικονομικών) και να εισηγηθεί σχετικά. Οι κινητοποιήσεις και η ενημέρωση της κοινής γνώμης, με τη βοήθεια των μέσων μαζικής επικοινωνίας (εκπομπές στην τηλεόραση, αφιερώματα εφημερίδων στα προβλήματα του ΕΙΕ και της Έρευνας) έφεραν αποτελέσματα και το φθινόπωρο του 1997 δόθηκε έκτακτη ενίσχυση στο ΕΙΕ.¹³⁰ Στην αρχή του 1998 τα οικονομικά προβλήματα θα είναι παρόντα, αν και σε διαφορετική κλίμακα, καθώς το ΕΙΕ αδυνατεί να καταβάλει στους ερευνητές του την αύξηση που προέκυψε από το νέο μισθολόγιο που ίσχυε από τον Οκτώβριο του 1997.¹³¹

Τον Μάιο του 1998 ανέλαβε τα καθήκοντά του ο Διευθυντής ΕΙΕ και Πρόεδρος του ΔΣ Ίων Σιώτης, διευθυντής ερευνών του ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος». Για

πρώτη φορά έγινε Πρόεδρος του ΕΙΕ ένας ερευνητής. Ο παριστάμενος στην πρώτη συνεδρίαση του ΔΣ (20.5.98) ΓΓΕΤ, βεβαίωσε ότι αποτελεί στόχο για τη ΓΓΕΤ ο τακτικός προϋπολογισμός να καλύπτει τουλάχιστον τις ανελαστικές δαπάνες του ΕΙΕ. Πράγματι, το έλλειμμα τα επόμενα χρόνια κρατήθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα, χωρίς να λείψουν οι ανάγκες για πρόσκαιρο δανεισμό, με τους εργαζόμενους να υψώνουν κάποτε πανώ διαμαρτυρίας γιατί έμειναν απλήρωτοι.¹³²

Το τέλος του 1999 η Τεχνική Υπηρεσία της ΓΓΕΤ προγραμματίσει την αναβάθμιση των εγκαταστάσεων του κτηρίου του ΕΙΕ με προϋπολογισμό 100 εκατ. δρχ.¹³³ Τον ίδιο χρόνο εγκρίθηκαν οι «Κανόνες για τη διαχείριση εξωτερικά χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων».¹³⁴

Στις 13.6.03 ανέλαβε τα καθήκοντά του ο Διευθυντής του ΕΙΕ και Πρόεδρος του ΔΣ Παναγιώτης Παπαγιαννακόπουλος, σε χρόνο που οι περικοπές στη χρηματοδότηση της ΓΓΕΤ προς το ΕΙΕ έκαναν το έλλειμμα να εκτιναχτεί και στην αρχή του 2005 να διαπιστωθεί αδυναμία καταβολής της μισθοδοσίας.¹³⁵

Στις 17.5.05 ανέλαβε τα καθήκοντά του ως Διευθυντής του ΕΙΕ και Πρόεδρος του ΔΣ ο καθηγητής Βιοχημείας του ΑΠΘ, Δημήτριος Κυριακίδης.¹³⁶

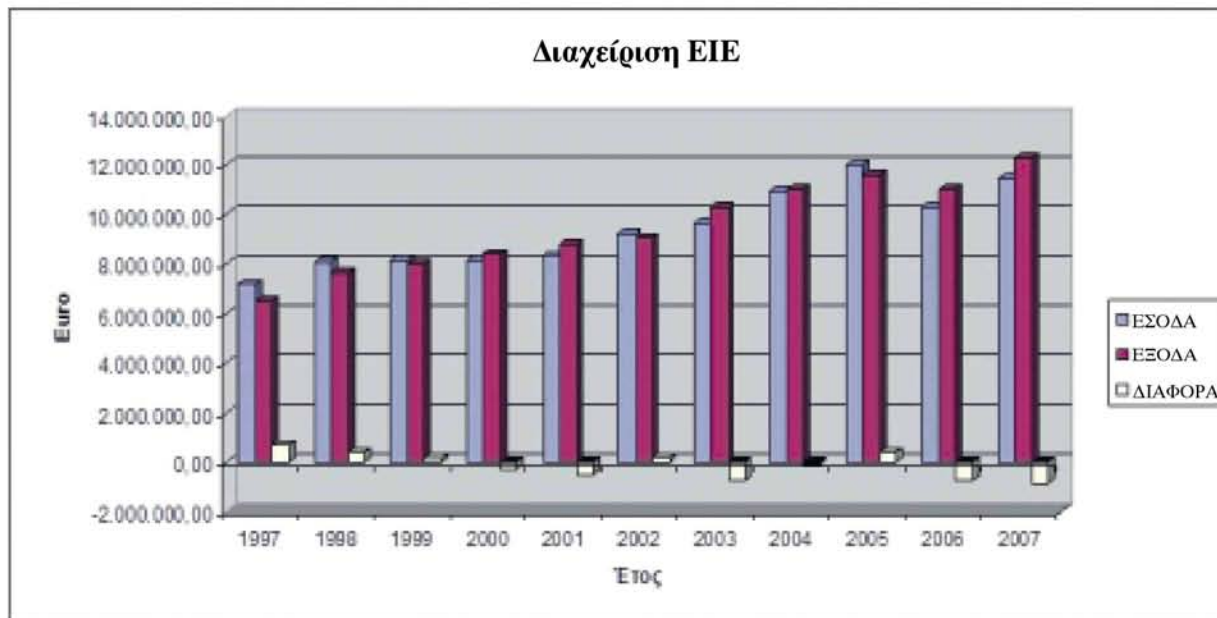
Η περίοδος 1996-2008, όπως και το προηγούμενο τμήμα της δεκαετίας του 1990, χαρακτηρίζονται από την προσπάθεια των Προέδρων και των ΔΣ να συγκρατούν το έλλειμμα του τακτικού προϋπολογισμού (που προερχόταν κυρίως από ελλειπείς χρηματοδοτήσεις), να το διαχειρίζονται και να στηρίζουν τα Ινστιτούτα και τους ερευνητές στις ερευνητικές τους προσπάθειες. Αυτές γίνονται χωρίς τη στήριξη του τακτικού προϋπολογισμού, αλλά με μόνες τις δυνατότητες χρηματοδότησης μέσω των ανταγωνιστικών, διαρθρωτικών, εθνικών προγραμμάτων και χορηγιών, που απαιτούν επίπονες προσπάθειες για τον σχεδιασμό, τη σύνταξη, τη διεκδίκηση σε ανταγωνιστικό διεθνές και εθνικό επίπεδο και τη διαχείρισή τους. Και ακόμη, τη διεύθυνση και καθοδήγηση εξωτερικών επιστημόνων, που έχουν ανάγκη μαθητείας, σε προγράμματα με σφιχτό προϋπολογισμό και ασφυκτικούς χρόνους εκτέλεσης και υψηλής ποιότητας και ποσότητας παραδοτέα. Κάποτε έρχεται και το ξεστράτημα από το κύριο ερευνητικό έργο, για το οποίο υπάρχει υψηλή εξειδίκευση και αντίστοιχη απόδοση, με απώ-

Εργαστήριο Κέντρου Οργανικής Χημείας (1984). Ο υπότροφος Λεωνίδας Κυριαζής στον φασματογράφο Πυρηνικού Μαγνητικού Συντονισμού (NMR).

Εργαστήριο Κέντρου Οργανικής Χημείας (1982-85). Υπότροφοι: Ματίνα Γεωργακά και Αντώνης Πεردικάρης.

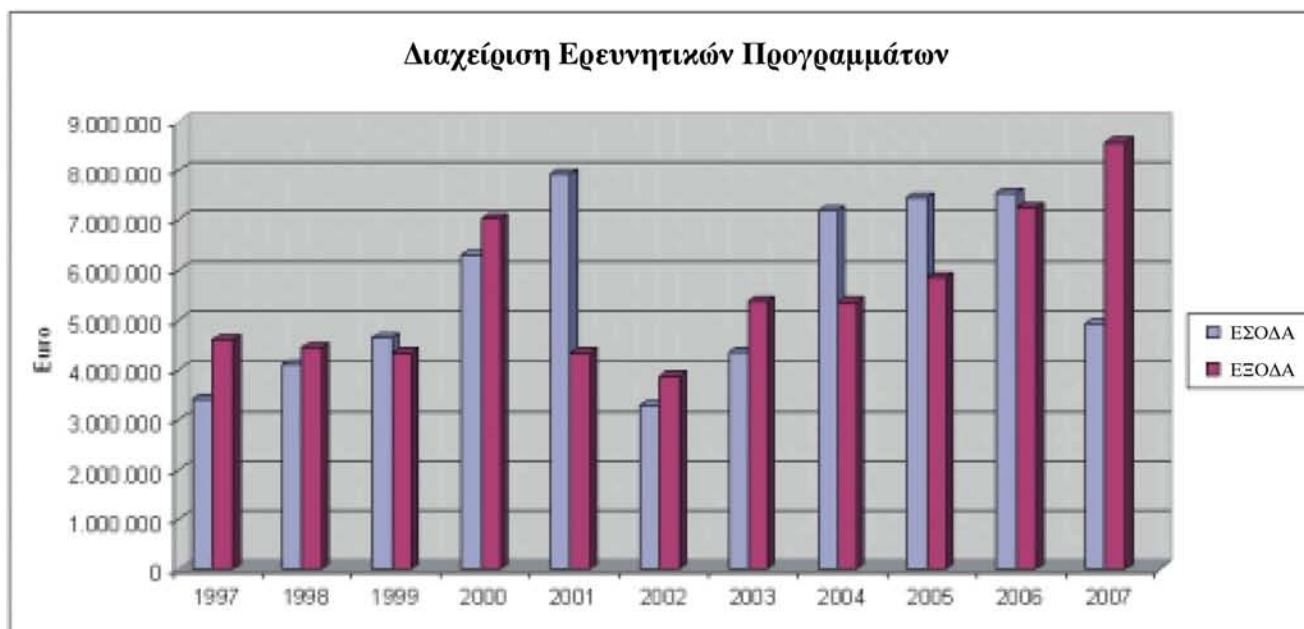

λεια δυνάμεων, που με άλλες συνθήκες οικονομικής στήριξης της Έρευνας, θα αφιερώνονταν σε αυτήν αποκλειστικά: δεν είναι εύκολος και χωρίς απώλειες ο δρόμος του συνδυασμού της εφαρμοσμένης έρευνας και τεχνολογίας με τις πειθαρχίες της βασικής. Οι εισροές χρημάτων από τα προγράμματα υπερκαλύπτουν τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού για τα Ινστιτούτα των θετικών επιστημών. Τα Ινστιτούτα των ανθρωπιστικών ερευνών, δεν φτάνουν σε τέτοιες επιδόσεις, παρ' όλο που οι εισροές είναι και εκεί σημαντικές (αν κρίνει κανείς από τις δυνατότητες και τα παραδεκτά όρια σε αυτούς τους τομείς). Ο Λεωνίδας Ζέρβας, το 1958, έβαζε ελάχιστο όριο στη σχέση μισθών προς τα έξοδα της Έρευνας ένα προς δύο. Οι ερευνητές του ΕΙΕ παλεύουν είκοσι σχεδόν χρόνια να κινηθούν στο ένα προς ένα των τακτικών εσόδων προς τα έσοδα των προγραμμάτων.

Από ολόκληρο το «Ιστορικό σχέδιασμα για την ίδρυση και την πορεία του ΕΙΕ», λείπουν οι αναφορές στα ερευνητικά προγράμματα και έργα, τα οποία υλοποίησαν τα Ινστιτούτα και οι ερευνητές με πολλές εκατοντάδες εξωτερικούς συνεργάτες και υποτρόφους. Λεί-

πουν ακόμη οι αναφορές στις χιλιάδες δημοσιεύσεις και τις διακρίσεις, παλαιότερες και πρόσφατες, όπως οι «Αριστείες» του 2000 και 2005. Ο αναγνώστης καλείται να διαβάσει τα κείμενα των Ινστιτούτων και του ΕΚΤ, αλλά και των υπηρεσιών του ΕΙΕ, που ακολουθούν και είναι επαρκείς εξιστορήσεις, αλλά όχι εξαντλητικές εκθέσεις των κατορθωμένων τους.

Η κατάκτηση της νέας γνώσης αποτυπώθηκε στα χιλιάδες δημοσιεύματα σε διεθνή και ελληνικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων, στις διδακτορικές διατριβές, τις διπλωματικές εργασίες και τα βιβλία και επηρέασαν περισσότερο ή λιγότερο την εξέλιξη της επιστήμης, ζωογόνησαν την εκπαίδευση (με τη διδασκαλία, την άσκηση και τη σύνταξη εγχειριδίων) και διαχύθηκαν στην κοινωνία μέσω της προφορικής υψηλής εκλαΐκευσης, των βιβλίων και των δημοσιευμάτων στον Τύπο. Καθένας μπορεί να κατανοήσει το μέγεθος και την ποιότητα του ερευνητικού έργου και της αποδοχής του από τη διεθνή και την ελληνική επιστήμη από τις αναφορές, αλλά και από την εξέταση της συμβολής ενός προγράμματος ή Ινστιτούτου στο επίπεδο της έρευνας ενός επιστημονικού τομέα.

Το βιβλίο αυτό ελπίζουμε να διαβαστεί συνολικά για να μη δημιουργηθεί η εντύπωση ότι στην πορεία των πέντε δεκαετιών το ΕΙΕ διαχειρίστηκε μόνο δυσκολίες ή ότι κάποιοι φανατικοί επιστήμονες κράτησαν ψηλά την ερευνητική διαδικασία ερήμην των προϋποθέσεων του φορέα τους και των πολιτικών και οικονομικών προβλημάτων της κοινωνίας τους. Το ΕΙΕ συνεχίζει την πορεία του, θυμάται με ευγνωμοσύνη τους φιλελεύθερους διανοητές και αφοσιωμένους επιστήμονες της δεκαετίας του 1950 που το ίδρυσαν με στοχασμό και μ' όνειρο, ως πρωτοποριακό φορέα εκσυγχρονισμού, βάζοντας στόχο την πραγμάτωση Έρευνας αιχμής. Συνεχίζει να παράγει νέα γνώση, να προσφέρει εμπράγματη διδασκαλία και άσκηση για την ανάδειξη νέου επιστημονικού δυναμικού, να παρέχει εξειδικευμένες πληροφορίες και υπηρεσίες και να υλοποιεί εκατοντάδες ερευνητικά έργα. Διεκδικεί την αντάξια στοργή της κοινωνίας και την εκπλήρωση των ομολογούμενων υποχρεώσεων της Πολιτείας, χαιρέται εορτάζοντας τα πενήντα του χρόνια και σεμνύνεται για τη συμβολή του στην καταξίωση της Έρευνας στην ελληνική κοινωνία, την καθιέρωση της ερευνητικής παράδοσης στη χώρα μας και τη σύνδεση της ελληνικής επιστήμης με τη διεθνή.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Το «Σχεδιάσμα» αυτό ετοιμάστηκε για τις επείγουσες ανάγκες της επετείου του ΕΙΕ και παρουσιάζει ανισότητες και σιωπές εξαιτίας των κενών της έρευνάς μου, που έγινε κυρίως στις σειρές των Πρακτικών του Διοικητικού Συμβουλίου (ΔΣ) και της Εκτελεστικής Επιτροπής (ΕΕ) και εκφράζει μόνο τον συγγραφέα του. Αποκαλυπτική και πολύτιμη ήταν η μελέτη των φακέλων για το ΕΙΕ του Αρχείου Ιωάννη Στ. Πεσμαζόγλου, που έθεσε στη διάθεσή μου με ευγενική και πρόσχαρη διάθεση η κυρία Μιράντα Ι. Πεσμαζόγλου, στην οποία εκφράζω τις ευχαριστίες και τον σεβασμό μου. Ο κ. Στέφανος Ι. Πεσμαζόγλου μου έδειξε άλλη μια φορά τη φιλική και ανοιχτόκαρδη διάθεσή του. Ο κ. Αλέξης Δημαράς ανταποκρίθηκε στην παράκλησή μου για αναζήτηση φακέλων για το ΕΙΕ στο αταξινόμητο Αρχείο του Κ.Θ. Δημαρά και έχει τις ευχαριστίες μου όπως και ο συνάδελφος κ. Δημήτρης Γ. Αποστολόπουλος που βοήθησε να εντοπιστεί ένας φάκελος με την επιγραφή «ΒΙΕ», που νομίζω ότι δεν είναι ο κύριος φάκελος για το θέμα. Ο αναγνώστης μπορεί να χρησιμοποιεί παράλληλα με τις σημειώσεις αυτού του «σχεδιασματος» το «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» και τον

πίνακα με τα Διοικητικά Συμβούλια (ΔΣ) και τις Εξελεγκτικές Επιτροπές (ΕΕ) που δημοσιεύονται στο τέλος του βιβλίου. Στο «Χρονολόγιο» υπάρχουν αναγραφές του νομικού πλαισίου και των σημαντικών γεγονότων που επέδρασαν στην πορεία του ΕΙΕ.

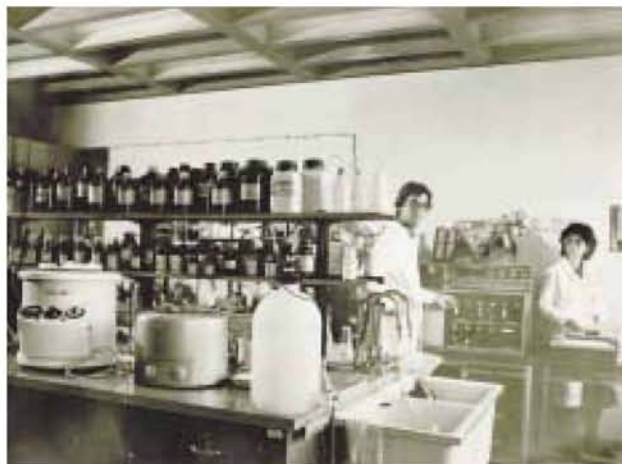
1. Προοίμιο Βασιλικού Διατάγματος «Περί εγκρίσεως συστάσεως Ιδρύματος επιστημονικών ερευνών υπό την επωνυμίαν "Βασιλικόν Ίδρυμα Ερευνών, ΒΙΕ" και κυρώσεως του Οργανισμού αυτού», *Επετηρίς ΒΙΕ 1 (1959) 47*.

2. *Μήνυμα της Α.Μ. του Βασιλέως των Ελλήνων: Προέβην εις την σύστασιν του Ιδρύματος Ερευνών, διότι πιστεύω εις τα ερευνητικά χαρίσματα του Έλληνος, και διότι έχω επίνρωσιν της ιδιαζούσης σημασίας την οποίαν παρουσιάζει εις την σύγχρονον κοινωνίαν η προαγωγή της επιστημονικής ερεύνης. Ελπίζω ότι: δια της υλικής ενισχύσεως των εις όλους τους κλάδους του επιστητού ερευνών ανωτάτου επιπέδου, δια της ιδρύσεως Βιβλιοθήκης Περιοδικών, και δια της μισθοδοσίας νεαρών ερευνητών προς αποκλειστικήν αφοσίωσίν των εις την έρευναν, η ελληνική επιστήμη θα συνεχίση το έργο της με νέας δυνάμεις και προς νέας επιτεύξεις. Η άμιλλα εις τους ειρηνικούς αγώνας προσπορίζει δάφνας ανταξίας των εις τα πολεμικά πεδία φυομένων. Επεδείξαμεν, εις αμφοτέρα τα αθλήματα, επανειλημμένως τας αρετάς μας· ήδη μας παρέχεται και άλλη σημαντική ευκαιρία εις τον χώρο των πνευματικών επιδόσεων. Ευχαριστώ, ξένους και ημεδαπούς, όλους όσους δια των φροντίδων των, δια του χρόνου των, δια του χρήματός των με βοήθησαν και με βοηθούν να ολοκληρώσω την εθνικήν αυτήν προσπάθειαν. Παύλος Β'. (Επετηρίς ΒΙΕ 1 (1959) XIII).*

3. Ευάγγελος Α. Βαλουδάκης, «Ο Ιωάννης Στεφ. Πεσμαζόγλου στη διοίκηση της Τράπεζας της Ελλάδας», *Γιάγκος Πεσμαζόγλου. Εκδήλωση Τιμής και Μνήμης*, Πρόλογος Γιώργος Κουμάντος, Αίθουσα Παλαιάς Βουλής 1 Μαρτίου 2005, Αθήνα, Παπαζήσης, 2006, σ. 56. Πβ. Βασίλης Παναγιωτόπουλος, *Η συμβολή του Γιάγκου Πεσμαζόγλου στην ίδρυση του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2006, σ. 32.

4. Νίτσα Λουλέ-Θεοδωράκη, *Γιάγκος Πεσμαζόγλου*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα 1996, σ. 42 (Διόρθωσα σιωπηρά: αποπροσανατολισμό=αναπροσανατολισμό). Τις ίδιες απόψεις κατέθεσε το 1992: Ιωάννης Στεφ. Πεσμαζόγλου, *Υπόμνημα προς την Ακαδημίαν Αθηνών. Σπουδές-δημόσια δράση-επιστημονικές εργασίες*, Αθήνα 1992, σ. 12 και το 1993: *Η πρωτοβουλία απέβλεπε στην έξαρση της σημασίας της επιστημονικής έρευνας και στον εμπλουτισμό της ελληνικής κοινωνίας με ανθρώπους ασκημένους σε σοβαρές αναζητήσεις σε θεωρητικές και εφαρμοσμένες επιστήμες. Η απόφαση διαμορφώθηκε σε συνομιλίες με τον Βασίλεα Παύλο. Διατηρώ ζωηρή ανάμνηση των γόνιμων εκείνων συνεννοήσεων που με ταχύ ρυθμό εφαρμόσθησαν. (Ιωάννης Στεφ. Πεσμαζόγλου, «Προσφώνηση», *Επιστημονική Συνάντηση στη μνήμη του Κ.Θ. Δημαρά*, [17-19 Φεβρουαρίου 1993], Αθήνα, ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1994, σ. 9).*

5. *Στη δεκαετία του '50 ως τα μέσα της δεκαετίας του '60 ήταν συχνές οι φιλικές συναντήσεις και συνομιλίες του Κωνσταντίνου Δημαρά με το Γιώργο Θεοδοκά, πολλές φορές και με δική μου συμμετοχή. Στους δύο αυτούς άξιους ανθρώπους υπήρχαν ορισμένα κοινά ενδιαφέροντα και χαρακτηριστικά. Η λιτότητα με*

Εργαστήριο Κέντρου Οργανικής Χημείας (1982-85). Υπότροφοι: Γιώργος Χαϊρόπουλος και Ιουλία Σμόνου.

στοιχεία αυστηρότητας στις κρίσεις και την επικοινωνία τους με άλλους ανθρώπους συγκάλυπταν την ευαισθησία τους, που στο Γιώργο Θεοδοκά έβρισκε έκφραση στην ανήσυχη και συνθετική λογοτεχνική δημιουργία του, ενώ στον Κωνσταντίνο Δημαρά έπαιρνε τη μορφή της συστηματικής ανάλυσης των ρευμάτων ιδεών στην ιστορική του σύνθεση. Παρακολουθούσαν και οι δύο με προσοχή την πορεία του τόπου –ο Κωνσταντίνος Δημαράς από την οπτική γωνία του ιστορικού μέσα από την εξέλιξη ή αντιπαράθεση ιδεών, ο Γιώργος Θεοδοκάς σε αναφορά προς τις εμπειρίες της προπολεμικής ελληνικής κοινωνίας και τα βιώματα της Πόλης. Και οι δύο μετείχαν ψυχικά με ζωηρό ενδιαφέρον στην τότε κινητοποίηση για την ενεργό ελληνική συμμετοχή στη θεμελίωση της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. (Στο ίδιο, σ. 10-11). Η κυρία Μιράντα Ι. Πεσμαζόγλου μου επιβεβαίωσε αυτές τις συναντήσεις στα σπίτια τους και τις φιλικές συνομιλίες.

6. Η Λουκία Δρούλια, «Κ.Θ. Δημαράς: από τη θεωρία στην πράξη», *Επιστημονική Συνάντηση στη μνήμη του Κ.Θ. Δημαρά*, ό.π., σ. 17-18, έχει επισημάνει ότι από το 1942 ο Δημαράς άρθρωνε ένα πρόγραμμα νεοελληνικών ερευνών που ήλθε να εφαρμοστεί στο ΚΝΕ/ΒΙΕ είκοσι χρόνια αργότερα. Το ίδιο ισχύει και για τις εμπειρίες από την εμπλοκή του στην ίδρυση (1938) της Εταιρείας Ιστορικών Μελετών με πρόεδρο τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών (1938-1941) Χρυσάνθο Φιλιππίδη (βλ. την αναφορά του Κ.Θ. Δημαρά στον απολογισμό της τετραετίας του ΒΙΕ στις 18.12.62, *Επετηρίς 4 (1962) 115-116*, όπου μνημονεύει και αντίστοιχη προσπάθεια του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή στο υπό ίδρυση Πανεπιστήμιο της Σμύρνης). Είναι ακόμη και η συμμετοχή του στην ίδρυση και λειτουργία, από το 1946, του Μορφωτικού Συλλόγου «Αθηναίον»: όλα αναφέρονται στον νεώτερο ελληνισμό και στην πολύπλευρη ιστορία του. Όπως σημείωσε ο Β. Παναγιωτόπουλος, ό.π., σ. 30-33, η ετοιμότητα του Κ.Θ. Δημαρά να συμβάλλει στο θεωρητικό πλαίσιο ίδρυσης του ΒΙΕ έχει να κάνει με τις εμπειρίες

και τη γνώση που θησαύρισε μετέχοντας στις προσπάθειες του Δοξιάδη στο Υφυπουργείο Ανοικοδόμησης και στο Υπουργείο Συντονισμού (1945-1950) και τη θητεία του στο Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών από την ίδρυσή του από τον Γεώργιο Παπανδρέου το 1951, ως Γενικού Διευθυντή, καθώς η διεπιστημονική σύνθεση του σώματος των υποτρόφων του έδωσε τη δυνατότητα να γνωρίσει σφαιρικά τα προβλήματα των επιστημόνων και τις ανάγκες επιστημονικής-ερευνητικής απασχόλησης τουλάχιστον για τους ταλαντούχους και αφοσιωμένους στην έρευνα μετά την επιστροφή από τις σπουδές τους.

7. Β. Παναγιωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 24-25. Το κείμενο στο Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου.

8. *Σας πληροφορώ επίσης ότι εξαιρέσει Υμών και του κ. Δημαρά δεν εγένετο ακόμη πρότασις εις τους άλλους* [Κ. Αλεξόπουλο, Π. Χριστοδουλόπουλο, Ι. Σαρεγιάννη] και δια τούτο γράψατέ μου οιαδήποτε σκέψιν Σας εν σχέσει προς την συγκρότησιν της ομάδας των πρώτων 5 μελών. Επιστολή Πεσμαζόγλου, 8.5.58 προς Ζέρβα (αντίγραφο). Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου.

9. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Οι επιστολές: Πεσμαζόγλου 10.3.58, Ζέρβας 29.3.58, Πεσμαζόγλου 24.4.58, Πεσμαζόγλου 8.5.58, Ζέρβας 14.5.58, Ζέρβας μετά 14.5.58, Ζέρβας 31.5.58, Ζέρβας 4.6.58, Πεσμαζόγλου 7.6.58, Ζέρβας 17.6.58, Πεσμαζόγλου 25.6.58, Ζέρβας 30.6.58, Πεσμαζόγλου 30.6.58, Ζέρβας 6.7.58, Ζέρβας 12.7.58, Πεσμαζόγλου 16.7.58, Ζέρβας 24.7.58. Η πρώτη επιστολή Πεσμαζόγλου και η πρώτη επιστολή Ζέρβα δημοσιεύτηκαν: Β. Παναγιωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 57-67. Οι επιστολές Πεσμαζόγλου στο Αρχείο του είναι σε δακτυλογραφημένα αντίγραφα. Του Ζέρβα είναι πρωτότυπες χειρόγραφα.

10. Τα σχέδια του Οργανισμού που γνωρίζουμε: (α) Μνεία ότι υπήρχε εσώκλειστο στην επιστολή Πεσμαζόγλου, 24.4.58, προς Ζέρβα: *Σας εσωκλείω εν σχέδιον ιδρυτικής πράξεως από το οποίον θα έχετε την πληρεστέραν δυνατήν ενημέρωσιν. Επί του σχεδίου αυτού έχω κατ' αρχήν (αλλ' όχι τελειωτικώς) συνεννοηθή τώσον με τον κ. Δημαράν όσον και με τον κ. Χ. Ποταμιάνον, ο οποίος επίσης ησχολήθη με το θέμα αυτό και ενεργώς συνέπραξεν εις την προαγωγήν του. Στο σχέδιο αυτό υπάρχουν παρατηρήσεις-προτάσεις Ζέρβα στην επιστολή του 14.5.58, και σε επόμενη χωρίς ημερομηνία (μεταξύ 14 και 31.5.58). (β) Μνεία ότι υπήρχε εσώκλειστο στην επιστολή Πεσμαζόγλου, 7.6.58 προς Ζέρβα: *Όπως θα ιδήτε από το εσώκλειστον νέον κείμενον ιδρυτικής πράξεως, αι περισσότεραι εκ των υποδειξέων Σας περιελήφθησαν και ήδη πρέπει να γίνη η τελική εξέτασις εις τρόπον ώστε να συμφωνηθή απολύτως το κείμενον το οποίον τελικώς θα υπογράψη η Α.Μ. ο Βασιλεύς [...]* Σας παρακαλώ θερμότατα να μου απαντήσετε το ταχύτερον δυνατόν [...] καθώς και ό.τι άλλας παρατηρήσεις έχετε επί του σχεδίου της Ιδρυτικής Πράξεως. Είναι πολύ πιθανόν κατόπιν της επιστολής Σας να ληφθούν οριστικά αποφάσεις και να λάβουν τελειωτική μορφή αι πράξεις αυταί. Σπάραγμα του Σχεδίου αυτού (σ. 2-5 με τα άρθρα 1§ 3, 2, 3, 4) επέστρεψε με σημειωμένες παρατηρήσεις του ο Ζέρβας συνημμένο στην επιστολή του, 17.6.58. (γ) και (δ) σχεδόν πλήρη κείμενα με πολλές διαφορές, με 9 άρθρα το (γ) και 10 το (δ) Βρίσκονται στο Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. (ε) Μνεία ότι υπήρχε εσώκλειστο στην επιστολή Πεσμαζόγλου 30.6.58: *Εγένετο και νέα επεξεργασία της Ιδρυτικής Πράξεως και τα πλείστα σημεία επί των οποίων υπεβιάατε παρατηρήσεις ανεθωρήθησαν σύμφωνα**

με τας προτάσεις Σας. Σας εσωκλείω το οριστικόν πλέον κείμενον (δεν είναι δυνατόν να γίνουν άλλαι αλλαγαι) και υπό την μορφήν αυτήν ανά πάσαν στιγμήν πρόκειται να υπογραφη από την Α.Μ. τον Βασιλέα. Θα πρέπει να επακολουθήση έγκριση δια Βασιλικού Διατάγματος και επί τη βάσει αυτής θα γίνουν αι πρώται επαφαι και συνεννοήσεις με την Κυβέρνησιν. Στην επιστολή του από 5.7.58 ο Πεσμαζόγλου αναγγέλει στον Ζέρβα ότι ο βασιλιάς υπέγραψε [30.6.68] την ιδρυτική πράξη και αναγράφει τα 14 μέλη του ΔΣ [στο (γ) ήταν πέντε (χωρίς ονόματα) και στο (δ) ήταν 15 (χωρίς ονόματα)]. Δεν γνωρίζουμε το κείμενο του (ε) σχεδίου και επομένως δεν ξέρουμε αν αυτό είναι που υπογράφηκε στις 30.6.68 και δημοσιεύτηκε στις συμβολαιογραφικές πράξεις Αυγούστου και Σεπτεμβρίου 1958 (βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ») και κυρωμένο με το ΒΔ 9.10.58, (ΦΕΚ Α155/10.10.58) και σε φυλλάδιο: Βασιλικόν Ίδρυμα Ερευνών (ΒΙΕ), Βασιλικόν διάταγμα περί εγκρίσεως συστάσεως του Ίδρυματος, Αθήναι 1958, 8ο μικρό, 11 σ. και 21960, 8ο μεγάλο, 11 σ. Τροποποιήθηκε μερικώς στις 20.5.65, βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ».

11. Β. Παναγιωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 57-61, όπου δημοσιεύεται η επιστολή: στις σ. 40-47 συζητείται η χρονολόγηση της συζήτησης Βασιλιά-Πεσμαζόγλου (το αργότερο τον Ιανουάριο 1958 ή τους τελευταίους μήνες του 1957) καθώς και οι προηγούμενες και οι επόμενες συνεννοήσεις του Πεσμαζόγλου με τον Ζέρβα, τον Δημαρά, τον Nielsen (του έστειλε και επιστολές, 6 και 29.3.58), τον Πρωθυπουργό Κ. Γεωργακόπουλο (σημείωμα 19.3.58).

12. Β. Παναγιωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 62-63.

13. Στο ίδιο, σ. 63-67.

14. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 1.5.58.

15. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 17.6.58 με συνημμένο σπάραγμα σχεδίου Οργανισμού ΒΙΕ, στο οποίο ο Ι. Πεσμαζόγλου σημείωσε: *Με κόκκινο μελάνι παρατηρήσεις κ. Α. Ζέρβα. Ο Κώστας Β. Κριμπάς, «Λεωνίδας Ζέρβας, Παγκόσμια η τιμή για τον ερευνητή και τον άνθρωπο», Πρόσωπα του 20ού αιώνα. Έλληνες που σημάδεψαν τον 20ό αιώνα, επιμέλεια Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Αθήνα, εφ. Τα Νέα - «Νέα Σύνορα», εκδ. Λιβάνη, 2000, σ. 144: Συνέβαλε στην ίδρυση του τότε Βασιλικού Ίδρυματος Ερευνών (ΒΙΕ), μετέπειτα Εθνικού Ίδρυματος Ερευνών (ΕΙΕ), το καταστατικό του οποίου σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στον Ζέρβα που είχε μεταξύ άλλων ως πρότυπο εκείνο του Ίδρυματος Ροκφέλερ. Βλ. και ο ίδιος, «Η αλλαγή φρουράς. Πρώτη περίοδος:1960-1967», Θραύσματα κατόπτρου. Δοκίμια, Αθήνα, Θεμέλιο, 1993, σ. 192-193.*

16. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 29.3.58.

17. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 14.5.58.

18. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα μετά 14.5.58, χωρίς ημερομηνία.

19. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Πεσμαζόγλου 31.5.58.

20. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 4.6.58. Εκπρόσωπος της νομικής στο ΔΣ θα ήταν τελικά ο Κιουσόπουλος.

21. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 17.6.58.

22. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολές Πεσμαζόγλου 30.6.58, 5.7.58.

23. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 12.7.58.

24. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 24.7.58.

Επιμέλεια και επεξεργασία/εφαρμογή σε ποσότητες: 100% 100% 100% 100% 100%

Οι πειραματικές τεχνικές που αναπτύσσονται στο ΙΘΦΧ βρίσκουν συχνά εφαρμογή στη μελέτη αρχαιολογικών δοκιμίων και έργων τέχνης. Στην εξέταση, ανάλυση και τεκμηρίωση του πίνακα του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου «Η Βάπτισμα του Χριστού» που ανήκει στον Δήμο Ηρακλείου, το Εργαστήριο Φασματοσκοπικών Εφαρμογών του Ινστιτούτου ένωσε τις δυνάμεις του με το Τμήμα Συντήρησης του Μουσείου Μπενάκη, τη ΘΕΤΙΣ Authentics, το Διαγνωστικό Κέντρο Έργων Τέχνης «ΟΡΜΥΛΙΑ», το Ινστιτούτο Πυρηνικής Φυσικής του «Δημόκριτου», τη FORTH-Photonics και το Ινστιτούτο Ηλεκτρονικής Δομής και Λέιζερ του ΙΓΕ. Οι φωτογραφίες τεκμηρίωσης αναπαράγονται από το περιοδικό του Μουσείου Μπενάκη (5, 87-114, 2005). Τα έγχρωμα σημεία αντιστοιχούν στις περιοχές του πίνακα που μελετήθηκαν με τις διάφορες φυσικοχημικές τεχνικές, πριν και μετά τις εργασίες συντήρησης.

25. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Ζέρβα 12.7.58.

26. Ι. Πεσμαζόγλου, Υπόμνημα, ό.π., σ. 11-12· Νίτσα Λουλέ, ό.π., σ. 60-61· Β. Παναγιωτόπουλος, ό.π., σ. 44.

27. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Σημείωμα [19.3.58].

28. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Επιστολή Πρεσβευτή ΗΠΑ [10.10.58] προς βασιλιά, μετάφραση. Για τις ευχαριστίες του ΒΙΕ προς τον πρέσβη των ΗΠΑ και τις υπογραφές για τη δωρεά βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ», 17.10.1958.

29. Πρακτικά ΔΣ 11.3.59. Η «αγγελία» του γεγονότος καταχωρήθηκε στις αθηναϊκές εφημερίδες στις 18.3.59 και πληρέστερα στις 8.4.59, με την προσθήκη ότι οι μελέτες θα είναι στραμμένες στις κοινωνικές επιστήμες.

30. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Αντίγραφα σχεδίων (:) επιστολών Μπαλοδήμου [10.5.58] και 12.5.58. Βλ. και «Χρονολόγιο του ΕΙΕ», εγγραφές 30.6.58, 4.9.58 και 10.10.58. Για ιδρύσεις άλλων ερευνητικών φορέων τα ίδια χρόνια βλ. Μάριος Ραφαήλ, «Πώς ιδρύθηκε το Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών», Κοινωνικές Επιστή-

μες και πρωτοπορία στην Ελλάδα 1950-1967. Ειδικό αφιέρωμα, Εισαγωγή και επιστημονική επιμέλεια Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη, Αθήνα ΕΚΚΕ-Gutenberg, 2003, σ. 223-242. Κώστας Β. Κριματάς, Θραύσματα κατόπτρου, ό.π., σ. 189-193, 233-239.

31. Για τα σχέδια και τα δημοσιευμένα κείμενα του Οργανισμού βλ. σημ. 10. Ο Κιουσόπουλος, ο Δημαράς, ο Τατάκης, ο Πεσμαζόγλου, ο Χριστοδουλόπουλος και ο Ζακυθινός θα μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν τη νομική, τη φιλολογία, τη φιλοσοφία, τις οικονομικές επιστήμες και την ιστορία.

32. Φιλικότερο και αναλυτικό Το Βήμα. Κριτικότερη Η Καθημερινή, προβάλλει την απορία γιατί δεν ενισχύεται η Ακαδημία Αθηνών αλλά ιδρύεται νέος φορέας. Η Ελευθερία προβάλλει το θέμα αναλυτικά, αλλά στα σχόλια επισημαίνει ότι «ολίγα τινά άτομα σεσημασμένα αν μη τι άλλο δια την παταγωδή ημιμάθειαν και την έλλειψιν οιασδήποτε σχέσεως με την επιστήμην» είναι ανάμεσα στα μέλη του ΔΣ που αποτελείται από άξια και έντιμα πρόσωπα. Τυπική είναι η παρουσίαση που δημοσίευσε Η Αχρόπολις. Η Αυγή προβάλλει τις επικαλύψεις

των σκοπών Ακαδημίας Αθηνών και ΒΙΕ και τον κίνδυνο να αποφιλωθούν τα ανώτατα πνευματικά ιδρύματα από τους καλύτερους επιστήμονες λόγω των παροχών του ΒΙΕ. Σχολιάζοντας, επίσης, την αμερικανική δωρεά των 100.000.000 δρχ. της βοήθειας του 1955-56, που παραμένουν στην Τράπεζα Ελλάδος, θεωρεί ότι η δωρεά είναι φανταστική και θα προέλθει από την εκδοτική μηχανή. (Η προσέγγισή μου του Τύπου περιορίστηκε στα αποκόμματα του Αρχείου Ι. Πεσμαζόγλου). Βλ. και Β. Παναγιωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 52-54.

33. Βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» 17.10.58, 24.10.58, 5.11.58.

34. Βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» 5.11.58, 3.12.58, 9.1.59, 8.4.59, 16.6.59, 27.3.60, 15.6.60 και αναλυτικά τη μελέτη του Σάββα Τσιλένη για το κτήριο του ΕΙΕ που δημοσιεύεται σε αυτό το βιβλίο.

35. *Επετηρίς ΒΙΕ 1 (1959) XXI*. Το κείμενο του Κ.Θ. Δημαρά.

36. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου. Πρακτικά ΔΣ 17.10.58.

37. Πρακτικά ΙΘ' ΔΣ/11.5.60 και ΚΔ' ΔΣ/5.12.60.

38. Πρακτικά ΙΗ' ΔΣ/13.4.60. Η φυσιολογία του Ινστιτούτου, όπως περιγράφεται στην εισήγηση, είχε κύριο εμπνευστή τον Δημαρά και ίσως διαμορφώθηκε με διαδοχικές προσεγγίσεις, όπως τις περιγράψαμε στη σημείωση 6 και στο πλαίσιο του Μορφωτικού Συλλόγου «Αθηναίον», που λειτουργούσε από το 1946. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι στο έγγραφο που απευθύνει στις 24.11.58 στο ΒΙΕ το «Αθηναίον» (Πρόεδρος Κάρλος Αρλιώτης, αντιπρόεδρος Χ. Καρούζος, μέλος Κ. Δημαράς) δηλώνει ότι έχει θέσει ως σκοπό του την ίδρυση Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών, του οποίου η αναγκαιότητα είναι κοινή συνείδηση: *Το ινστιτούτο αυτό θα έχει επίκεντρον τον ελληνικόν χώρον εν σχέσει προς τον νεώτερον ελληνισμόν. Αι έρευναί του όμως θα εξεπλύνοντο από απόψεως γεωγραφικής εις ολόκληρον την περιοχόν της καθ' ημάς Ανατολής, ήτοι εις την λεκάνην της ανατολικής μεσογείου, περιλαμβάνουσαι και την μελέτην όλων των από θαλάσσης και από ξηράς συνορευόντων λαών και πολιτισμών· από απόψεως χρόνου θα εξετεινότο προς την αναζήτησιν πάντων των στοιχείων όσα συνετέλεσαν εις την διαμόρφωσιν του νέου ελληνισμού. Το έγγραφο κατέληγε στην πρόταση να αναλάβει το ΒΙΕ την ίδρυση. (Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου). Πβ και *Αθηναίον. Πρώτη εικοσαετία 1946-1966*, Αθήνα 1967, 205 σ. Ο Διευθύνων Σύμβουλος Δημαράς σημείωσε στη σφραγίδα του πρωτοκόλλου: *απήντησα προφορικώς και την υπαρέξή του θα την επικαλεσθεί, χωρίς να την κατονομάζει, στην εισήγηση της Επιτροπής στο ΔΣ ΙΗ'/13.4.60.**

39. Πρακτικά ΔΣ ΙΖ'/10.2.60, ΛΓ'/13.12.61, ΛΔ'/10.1.62, ΞΘ'/26.5.65, ΠΔ'/19.10.67. Πρακτικά ΕΕ 77/6.6.62 με προσαρτημένους τους καταλόγους (σχέδια). Εγκύκλιος Δημαρά 10.1.59 (την έλαβε ο Πεσμαζόγλου ως υφηγητής). Πεσμαζόγλου 22.3.67 προς Ι. Περισιάνη ΚΚΕΑ. Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου.

40. Πρακτικά ΔΣ ΚΔ'/5.12.60, ΚΗ'/10.5.61, ΚΘ'/14.6.61, ΛΒ'/15.11.61, ΛΖ'/11.4.62, ΜΘ'/13.3.63, ΝΑ'/5.6.63, Π'/11.5.67, ΠΔ'/19.10.67, ΠΕ'/27.12.67, ΠΖ'/29.3.68, ΠΗ'/5.4.68, ΠΘ'/6.5.68, 91/11.10.68, 92/29.10.68, 93/25.11.68.

41. Πρακτικά ΔΣ ΝΔ'/1.9.63, ΝΕ'/20.11.63, ΟΘ'/30.12.66, ΠΔ'/19.10.67, ΠΖ'/29.3.68, ΠΗ'/5.4.68, 91/11.10.68. και ΕΕ 114/11.12.63, 115/14.12.63, 154/26.2.66. Τα βιβλία: *Μακροχρόνιοι προοπτικά της Ελληνικής Οικονομίας. Πιθανά εξελίξεις κατά την προσεχή δεκαεπταετία*, Βασιλικόν Ίδρυμα Ερευνών, 1967, ιβ'+301+71σ., και σε συντομωμένη αγγλική έκδοση: *Long-*

term Prospects for the Greek Economy. A Forecast of Developments in the next fifteen years, Royal Hellenic Research Foundation, Athens 1968, 123σ. *Κοινωνική προστασία εν Ελλάδι. Έρευνα επί της υφισταμένης καταστάσεως και προοπτικά*, Βασιλικόν Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1970, ιβ'+487 σ. Λεπτομερής έκθεση (αντίγραφο) προς το ΔΣ για όλα τα στάδια της έρευνας (1963-68) του Ι. Πεσμαζόγλου, με ημερομηνία 25.11.68, υπάρχει στο Αρχείο του.

42. Βασιλικόν Ίδρυμα Ερευνών (Β.Ι.Ε.), *Κανονισμός του Βασιλικού Ίδρύματος Ερευνών*, Αθήνα 1961, 8ο μεγάλο, 24σ. Στη σ. 2 σημειώνεται: «Ο ανά χείρας Κανονισμός συνετάχθη εις την συνεδρίαν της 8ης Ιουνίου 1960 τροποποιηθείς εις την συνεδρίαν της 11ης Οκτωβρίου 1961 [...]». Στο Αρχείο Κ.Θ. Δημαρά σώζεται το σχέδιο με τις λίγες τελευταίες διορθώσεις του και την μονογραφική του. Η πρόσληψη της Εταιρείας Π. Σολομός και ΣΙΑ για την οργάνωση της υπηρεσίας του ΒΙΕ «από απόψεως λογιστικής και στατιστικής», επειδή δημιουργήθηκαν επείγουσες ανάγκες, καθώς άρχισε η διαδικασία επιχορηγήσεων εξωτερικών ερευνών, αποφασίστηκε από την ΕΕ στις 11.3.59. Για την όλη οργανωτική προσπάθεια και ο έργο του Διευθύνοντος Συμβούλου (1958-62) Κ. Δημαρά υπάρχει η μαρτυρία του διαδόχου του σε αυτή τη θέση (1963-68) Κ. Αλεξόπουλου ως Αντιπροέδρου του ΔΣ στην ΕΕ 204, 20.4.70: *Το Β.Ι.Ε. ιδρύθη κυρίως ενεργείας του κ. Κ. Δημαρά η δε επιλογή των μελών του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου ουδόλως δύναται να χαρακτηρισθεί ως φατριαστική. Προς τούτους επέδειξεν τολιούτην οργανωτικήν ικανότητα ως ο πρώτος Διευθύνων Σύμβουλος ώστε σήμερα, μετά τόσα έτη, ουδεμία μεταβολή οργανώσεως να έχει κριθί αναγκαία.*

43. Ν 4604/ΦΕΚ Α244, 11.11.66. Σε ένα ανυπόγραφο και χωρίς τίτλο δισέλιδο υπόμνημα για τον υπό ψήφιση νόμο, ίσως χρήσιμο για τη σύνταξη της εισηγητικής έκθεσης και της υποστηρίξις του στη Βουλή, σημειώνεται ότι η ενίσχυση θα χρησιμοποιηθεί για την αγορά 2.000-3.000 περιοδικών της Βιβλιοθήκης, της οποίας η λειτουργία και μόνον είναι αρκετή για να δειξει τη σημασία της δράσης του ΒΙΕ (Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου, με χειρόγραφο ημερομηνία 11.11.66). Στο ίδιο Αρχείο υπάρχουν σχέδια επιστολών, υπομνημάτων, εισηγητικής έκθεσης και του άρθρου του νόμου, προς τους υπουργούς Οικονομικών και Παιδείας από 30.3.66 έως 30.10.66. Τα άλλα οικονομικά στοιχεία και το τελευταίο αίτημα από έγγραφο του Αντιπροέδρου Ζέρβα 1420/22.8.68 προς το Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως (Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου).

44. ΞΘ' ΔΣ/26.5.65. Τα κείμενα των λόγων βρίσκονται (αντίγραφα δαχτυλόγραφα) στο Αρχείο Ι. Πεσμαζόγλου.

45. Βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ», Δεκέμβριος 1958. Πρακτικά ΝΘ' ΔΣ/22.4.64.

46. Πρακτικά ΟΒ' ΔΣ/1.12.65. Βλ. και σημείωση 41.

47. Πρακτικά ΟΣΤ' ΔΣ/1.5.66 με συνημμένη εισήγηση Ποταμιάνου, 29.4.66: «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου ιδρύσεως και λειτουργίας Κέντρων Ερευνών Φυσικών Επιστημών υπό του Βασιλικού Ίδρύματος Ερευνών».

48. Η κρίση στο ΚΦ αποτυπώνεται στα Πρακτικά του ΔΣ από ΠΘ'/6.5.68 έως το ΔΣ 25.11.68 και ενώ είχε δημοσιευθεί ο νόμος για κατάργηση της αυτοτέλειας του ΒΙΕ.

49. Έγγραφο Αντιπροέδρου Ζέρβα, 1420/22.8.68 (βλ. σημείωση 43).

50. Πρακτικά ΔΣ 93/25.11.68, 94/16.12.68 και 95/27.12.68 (τελευταίο). Τα κείμενα των απαντήσεων: Αντιπρόεδρος Ζέρβας 1420/22.8.68 προς το Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως (βλ. σημείωση 43) και ΔΣ ΒΙΕ (σχέδιο) προς Υπουργό Κοινωνικών Υπηρεσιών: Πρακτικά ΔΣ 93/25.11.68. Η γενικά σωστή «ανάμνηση» του Βασιλείου Ν. Τατάκη, Απομνημονεύματα. Βιογραφική μυθιστορία, Αθήνα 1993, σ. 616-617, σφάλλει σημειώνοντας ότι το ΔΣ εξέλεξε πρόεδρο τον Κιουσόπουλο «Τον Δεκέμβριο του '68 ή τις πρώτες μέρες του Ιανουαρίου '69».

51. Πρακτικά 97 ΔΣ/7.5.69. Το ΔΣ όρισε τριμελή επιτροπή για τη μελέτη που ζήτησε ο Παπαδόπουλος (Αλεξόπουλος, Νιαβής, Δημόπουλος). Οι δύο πρώτοι υπέβαλαν σχέδιο για την οργάνωση των ερευνών και ο Δημόπουλος χωριστό. Ο Νιαβής παραπονείται για την παράκαμψη του ΔΣ: *Εκ της δημοσιεύσεως νόμου δια την δημιουργίαν φορέως προκύπτει ότι επεκράτησαν αι απόψεις του κ. Δημόπουλου [...] αισθάνομαι πικριάν διότι το όλον Συμβούλιον εκρατήθη μακράν όλων των συζητήσεων, πολύ περισσότερον, διότι αυτά αφορούν και την τύχην του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών* (ΡΑ'ΔΣ 1.2.71).

52. Στο ίδιο.

53. Πρακτικά ΔΣ Ρ'/29.11.70. Η ΥΕΕΑ θα στεγασθεί στον 2ο όροφο από το επόμενο ΔΣ, βλ. σημ. 57.

54. Πρακτικά ΡΑ' ΔΣ/1.2.71.

55. Στο ίδιο.

56. Βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» 27.11.70, 19.1.71, 30.1.71.

57. Πρακτικά ΡΒ' ΔΣ/23.2.71. Για μια άλλη απόπειρα «κατάληψης» του 3ου και 4ου ορόφου βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» 5.4.74.

58. Στο ίδιο.

59. Ο Νάτσινας δήλωσε στο ΔΣ ότι ζήτησε τα 40.000.000 του ελλείμματος και, προφορικά, 30.000.000 για ανάπτυξη (ΡΓ'ΔΣ/6.4.71). Στο ΡΕ' ΔΣ/8.6.71 αποφασίστηκε να λήξουν όλες οι συμβάσεις στις 31.12.71. Η απόφαση δεν εκτελέστηκε.

60. Πρακτικά ΡΓ' ΔΣ/6.4.71. Οι απόψεις του Νάτσινα είναι σε αντιστοιχία με τις προσπάθειες της ΥΕΕΑ και των ομογενών επιστημόνων για παλιννόστηση, που εκφράζεται στις θερινές συναντήσεις τους (1972-1973). Βλ. Κώστας Κριμπάς, «Ανώτατη Παιδεία και Έρευνα 1949-1974», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 9ος *Νικητές και ηττημένοι, 1949-1974. Νέοι ελληνικοί προσανατολισμοί: ανασυγκρότηση και ανάπτυξη*, Αθήνα 2003, σ. 163-165. Οι εντός ΕΙΕ μεταβολές γίνονται στις θετικές επιστήμες: Ο Γ. Καραγκούνης είναι σε δυσμένεια (ΡΖ' ΔΣ/8.6.71, ΡΗ' ΔΣ/2.11.71). Καταργείται το Κέντρο Φυσικοχημείας και δημιουργούνται τμήματα εξειδικευμένων ερευνών (ΡΘ' ΔΣ/20.12.71). Καταργείται ο Κανονισμός των ΚΕΦΕ (ΡΙΑ' ΔΣ/15.12.72). Ιδρύονται Τμήματα Χημείας (βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» 1971-1973).

61. Πρακτικά ΡΓ' ΔΣ/6.4.71. Το ΔΣ έκανε δεκτή πρότασή του για ίδρυση του Κέντρου Ερευνών Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (ΡΙΑ' ΔΣ/15.12.72). Καταργήθηκε στις 20.9.74 (1 ΔΣ).

62. Η ΥΕΕΑ προτείνει και το ΕΙΕ αποδέχεται να γίνουν οι χρηματοδοτήσεις της Έρευνας μέσω του ΕΙΕ [222 ΕΕ/1.9.72 (στέλνει 9.984.000 δρχ.) και ΡΚ' ΔΣ/4.12.73 (31.301.777 δρχ.), 1974 (12.323.823 δρχ.)].

Βραβείο 50ετίας «Επιστήμης Αριστείο». Απονέμεται σε επιστήμονες που επηρέασαν τη φυσιογνωμία του ΕΙΕ και προσωπικότητες με καθοριστική συνεισφορά στην Έρευνα. Πρόπλασμα του γλύπτη Δ. Αρμακόλλα.

63. ΡΗ' ΔΣ/2.11.71.

64. Το ΔΣ είχε δυνατότητες να ασκήσει πίεση στην Κυβέρνηση, αφού το κύρος του Προέδρου ήταν υψηλό και μέλη του ΔΣ ήταν υπουργοί και βουλευτές. Οι υπουργοί, όμως, και κυρίως οι τεχνοκράτες της ΥΕΕΑ και αργότερα της ΥΕΕΤ, δεν φαίνεται ποτέ να πείστηκαν ότι έπρεπε να χρηματοδοτήσουν αυτό που πρότεινε το ΕΙΕ. Έτσι η χρηματοδότηση για τα εξωτερικά ερευνητικά προγράμματα ποτέ δεν προϋπολογίστηκε, ερχόταν καθυστερημένη σε σχέση με τις συμβατικές υποχρεώσεις του ΕΙΕ και ποτέ δεν ήταν επαρκής (9 ΔΣ/21.3.75, 11 ΔΣ/19.9.75, 32 ΔΣ/16.9.77, 38 ΔΣ/15.4.78, όπου τα έσοδα του ΕΙΕ προϋπολογίζονται σε 24.000.000 και τα έξοδα σε 49.000.000 με έλλειμμα περισσότερο από τα έσοδα ενός ετήσιου προϋπολογισμού). Βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» και Διοικητικά Συμβούλια. 1 ΔΣ (Β' περίοδος) 20.9.74. Από τη συνημμένη στα Πρακτικά κατάσταση των περιοδικών, καταγράφονται 1.411 τίτλοι λαμβανομένων, από τους οποίους οι 100 περίπου είναι νέες επιλογές από το 1970 και ύστερα, ενώ οι τίτλοι που διακόπηκαν πρέπει να ήταν κατά τους λογαριασμούς 236, αλλά δηλώνεται ο αριθμός 125 και το σύνολο των τίτλων σε 1.275.

65. Ο Ζέρβας, με πλήρη συνείδηση των αδιεξόδων και με κλονισμένη υγεία, προσπαθούσε να δικαιολογήσει την επιμονή του, μιλώντας στο πρώτο ΔΣ της δεύτερης θητείας του ως Πρόεδρος: *Οφείλω να σας εκμυστηρευθώ, ότι η ολιγομελής παλαιά*

φρουρά απεδέχθη να παραμείνη εις την θέσιν της, διότι κατά τον ποιητήν έχει το συναίσθημα ότι συμμετέχει εις την φύλαξιν Θερμοπυλών, αν και θεωρεί πιθανόν, ότι τελικώς οι Μήδοι θα διαβούν. Πάντως θα κάμη το καθήκον της και δια ένα σημαντικόν ακόμη λόγον. Η ευρεία ανανέωσις του ΔΣ με προσωπική της του κύρους και της εμπειρίας σας, θα έχη ως αποτέλεσμα την ανάπτυξιν νέων απόψεων και εποικοδομητικόν έλεγχον του μέχρι τούδε έργου. Ούτω θ' απαλλαγώμεν από τον κίνδυνον να μεταβάλομε ημείς, οι παλαιότεροι –χωρίς να το αντιλαμβανόμεθα– τον διάλογον εις μονόλογον (37 ΔΣ/21.3.78).

66. 2 ΔΣ/3.10.74. Το Κέντρο Κλασικών Σπουδών του Ν. Καρμύρη καταργήθηκε νωρίτερα (1 ΔΣ/20.9.74).

67. Βλ. το κείμενο του Παναγιώτη Δ. Μιχαηλάρη για τον «Σύλλογο Προσωπικού ΕΙΕ» σε αυτό το βιβλίο.

68. Βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» και τις εξιστορήσεις για τα Ινστιτούτα στα κείμενα αυτού του βιβλίου.

69. Βλ. και Κ. Κριμπάς, *Θραύσματα κατόπτρου*, ό.π., σ. 243-246. Λίνος Γ. Μπενάκης «Προγράμματα ενισχύσεως της επιστημονικής έρευνας στη Ελλάδα σήμερα. Μερικά στοιχεία για ενημέρωση και κριτικές παρατηρήσεις». *Ακαδημία Αθηνών. Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού, Επιστημονικές ανακοινώσεις (22-30 Νοεμβρίου 1979)*, Αθήνα 1984, σ. 281-290.

70. 80/4 ΔΣ/21.2.81.

71. 79/4 ΔΣ/2.1.79. Στα μέσα του 1980 παρέμεινε στο ύψος του 1/3 του προϋπολογισμού (80/7 ΔΣ/2.7.80, 80/9 ΔΣ/4.10.80).

72. 80/1 ΔΣ/12.1.80. Άλλο μέλος του ΔΣ παρατήρησε ότι στη χάραξη της Εθνικής ερευνητικής πολιτικής ο ρόλος του ΕΙΕ είναι πολύ περιορισμένος [...] γιατί η Πολιτεία συνέστησε ένα άλλο όργανο (ΥΕΕΤ) πιο συγχροτημένο και με όλα τα εχέγγυα της

Πολιτείας για την παρακολούθηση και την χρηματοδότηση της έρευνας στη Χώρα [...]. Μπορεί όμως να ζητήσει [καιείς] από την Πολιτεία και συγκεκριμένα από την ΥΕΕΤ, ποιος είναι ο ρόλος του ΕΙΕ μέσα στα πλαίσια της εθνικής ερευνητικής πολιτικής, και σε συνεργασία με την ΥΕΕΤ, το ΕΙΕ να δραστηριοποιηθεί σε συγκεκριμένους ερευνητικούς τομείς. Ο προϊστάμενος της ΓΓΕΤ απάντησε, αντιστρέφοντας το ερώτημα: τι έχει σκοπό να κάνει το ΕΙΕ και ποιο είναι το πρόγραμμά του. Στην επόμενη συνεδρία το ΔΣ γύρισε στον ορισμό του 1958: Το Ε.Ι.Ε. έχει σαν σκοπό την οργάνωση, χρηματοδότηση ή με άλλο τρόπο υλική και ηθική ενίσχυση επιστημονικών εργασιών ανωτάτου ερευνητικού επιπέδου. Προς τούτο: α) Ιδρύει, χρηματοδοτεί και εποπτεύει ίδια Κέντρα Ερευνών με γνώμονα τις γενικότερες εθνικές ανάγκες, β) Χρηματοδοτεί ερευνητικά έργα εκτός Ιδρύματος σε επιστημονικούς τομείς που ορίζει το Διοικητικό Συμβούλιο και με διαδικασίες αξιολογήσεως και παρακολούθησεως που ορίζει ο Κανονισμός του Ιδρύματος, γ) Συμμετέχει εις την διάδοση επιστημονικών πληροφοριών στον ελληνικό χώρο διατηρώντας πρότυπη επιστημονική βιβλιοθήκη, δ) Συνεργάζεται με άλλους επιστημονικούς φορείς του εσωτερικού και εξωτερικού» (80/2 ΔΣ/26.1.80).

73. Βλ. «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» 1.11.1966 και 1.5.1967 και σημείωση 43. Η ελάχιστη ενίσχυση που προέβλεπε ο νόμος ήταν 5.000.000 δρχ. και τότε προοριζόταν για τη Βιβλιοθήκη των περιοδικών. Το Υπουργείο Συντονισμού το 1980 έδωσε από τον τακτικό προϋπολογισμό 20.000.000 δρχ. (το 1/6 του προϋπολογισμού του ΕΙΕ). Για τη συζήτηση με τον Υπουργό βλ. 80/7 ΔΣ/2.7.80.

74. 79/1 ΔΣ/17.4.79, 80/1 ΔΣ/12.1.80.

75. 79/1 ΔΣ/17.4.79.

76. [...] 280/12.1.1980 έγγραφο της Υ.Ε.Ε.Τ. σχετικά με τον τρόπο χρηματοδότησης ερευνητικού έργου του Εθνικού Προγράμματος Ερευνών και Τεχνολογίας (ΕΠΕΤ). Το ΔΣ συμφωνεί με την πρόταση [...] δηλαδή τα κονδύλια να δοθούν από τη ΥΕΕΤ στο Ε.Ι.Ε. και η προμήθεια του εξοπλισμού και οι πληρωμές των αποζημιώσεων των επιστημόνων να γίνονται από το Ίδρυμα σύμφωνα με τα κρατούντα σ' αυτό, αλλά πάντοτε μέσα στα πλαίσια της χορηγούμενης πιστώσεως (80/1 ΔΣ/12.1.80). Βλ. και 81/7 ΔΣ/20.4.81, 81/8 ΔΣ/9.5.81, 81/10 ΔΣ/20.6.81, 81/11 ΔΣ/10.7.71: Ανακοίνωση του προγράμματος στον Τύπο. Οι 4μελείς επιτροπές κρίσης από μέλη του ΔΣ/81/12 ΔΣ/26.9.81: στις 4μελείς επιτροπές θα μετέχουν 2 μέλη του ΔΣ.

77. 79/1 ΔΣ/17.4.79, 80/1 ΔΣ/12.1.80.

78. 79/3 ΔΣ/22.6.79.

79. 81/6 ΔΣ/28.3.81.

80. 81/4 ΔΣ/22.2.81, 81/7 ΔΣ/20.4.81, 81/8 ΔΣ/9.5.81, 81/11 ΔΣ/10.7.81.

81. 80/2 ΔΣ/26.1.80: «ορισμένες γενικές αρχές που ελπίζεται πως διέπουν τις σχέσεις ερευνητών και Ιδρυμάτων σ' όλη την Ελλάδα καθώς και το έγγραφο των αντιπροσώπων του επιστημονικού προσωπικού της 25/1/80».

82. 80/1 ΔΣ/12.1.80.

83. 81/11 ΔΣ/10.7.81.

Αναμνηστικό αργυρό μετάλλιο 50 χρόνων ΕΙΕ. Εργαστήριο αργυροχρυσοχοίας «Νίκος Κατσούγκρης».

84. 80/2 ΔΣ/26.1.80, 81/1 ΔΣ/10.1.81, 80/4 ΔΣ/8.3.80, 81/12 ΔΣ/26.9.81, 81/13 ΔΣ/5.10.81. Στο 79/6 ΔΣ/8.12.79 εγκρίθηκε ένα τετρασέλιδο κείμενο με τίτλο «Αρμοδιότητες» 1. Διοικητικό Συμβούλιο 2. Εκτελεστική Επιτροπή 3. Διευθύνων Σύμβουλος 4. Διευθυντής Διοικητικού 5. Διευθυντής Ερευνητικού Κέντρου 6. Τμηματάρχης.
85. 82/3 ΔΣ/6.3.82.
86. Στο *ιδιο*.
87. 82/5 ΔΣ 3.4.82
88. 82/11 ΔΣ/29.5.82, 83/7 ΔΣ/30.4.83.
89. 82/13 ΔΣ/5.7.82.
90. 82/14 ΔΣ/14.7.82.
91. 82/15 ΔΣ/19.7.82.
92. 82/17 ΔΣ/13.9.82.
93. 82/19 ΔΣ/11.10.82.
94. 82/20 ΔΣ/2.5.10.82, 82/21 ΔΣ/27.10.82.
95. 82/5 ΔΣ/3.4.82, 82/10 ΔΣ/17.5.82.
96. 83/9 ΔΣ/4.6.83.
97. 83/8 ΔΣ/27.5.83.
98. 83/9 ΔΣ/4.6.83.
99. 83/12 ΔΣ/3.10.83, 83/13 ΔΣ/19.10.83.
100. 83/14 ΔΣ/14.11.83, 83/16 ΔΣ/1.12.83.
101. 83/15 ΔΣ/24.11.83. Μεταγενέστερη απόφαση: 84/2 ΔΣ/30.1.84 και τελική διατύπωση 84/3 ΔΣ/16.2.84.
102. 83/16 ΔΣ/1.12.83.
103. 83/17 ΔΣ/17.12.83, 84/1 ΔΣ/19.1.84.
104. 84/2 ΔΣ/30.1.84. Ο Πρόεδρος διατύπωσε λιτά την προ-σπάθειά του: «ν' αποκαταστήσουμε την εμπιστοσύνη που έχει σαλευθεί ανάμεσα στους ερευνητές και στο ΔΣ και ανάμεσα στους Διευθυντές».
105. 84/3 ΔΣ/16.2.84. Με διορθώσεις: 84/4 ΔΣ/16.3.84. Οι κρίσεις ολοκληρώθηκαν και εγκρίθηκαν από την ΕΕ (2/12.7.84) και το ΔΣ (84/9 ΔΣ/23.7.84) ύστερα από εξέταση των ενστάσεων. Αμφισβητήθηκαν στο ΔΣ από τον εκπρόσωπο των εργαζομένων ως μη αντικειμενικές και ευκαιρία για δίωξη ερευνητών που βρίσκονταν σε αντίθεση με τους Διευθυντές. Η ΕΕ επανήλθε ύστερα από αλληλογραφία με τις κριτικές επιτροπές και εξέτασε τις περιπτώσεις όσων δεν εντάχθηκαν. Τις αποφάσεις της ΕΕ εξέτασε και αποφάσισε το ΔΣ [84/3 ΕΕ/3.9.84 και 84/11 ΔΣ/4.10.84].
106. 85/1 ΔΣ/10.1.85, 85/5 ΔΣ/18.3.85. Ο Ν 1514/85 (ΦΕΚ Α13/8.2.85) προέβλεπε ειδικές επιτροπές για μεταβατικές κρίσεις ένταξης των ερευνητών. Ο πίνακας των ειδικών επιτροπών δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ Α240/30.4.85.
107. 86/8 ΔΣ/23.12.86.
108. 86/6 ΔΣ/3.11.86 και 87/2 ΔΣ/25.2.87.
109. 87/3 ΔΣ/17.3.87. Στις 10.4.86 εννέα ερευνητές Α' και Β' βαθμίδας υπέγραψαν έκκληση στο ΔΣ «να ασκήσει την επιρροή του, ώστε να αποτρέψει την μετατροπή του ΕΙΕ σε ΝΠΔΔ». Αντίθετα, στην ψηφοφορία των εργαζομένων στις 18.4.86 ψήφισαν 144: 96 ΝΠΔΔ, 44 ΝΠΔ, 4 λευκά. Με νόμο, στις 22.9.87, το ΕΙΕ έγινε ΝΠΔ (βλ. το «Χρονολόγιο του ΕΙΕ»).
110. 87/4 ΔΣ/6.4.87.
111. 87/4 ΔΣ/6.4.87, 87/8 ΔΣ/18.6.87.
112. 87/6 ΔΣ/13.5.87, 87/8 ΔΣ/18.6.87. Βλ. και «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» 2.5.89, 14.5.91, 24.12.91, 17.9.96, 20.5.03, 30.10.03.
113. 87/4 ΔΣ/6.4.87, 87/10 ΔΣ/21.9.87.
114. 87/11 ΔΣ/23.10.87, 88/3 ΔΣ/3.5.88. Για τις αντιδράσεις του Συλλόγου Προσωπικού: 88/5 ΔΣ/26.3.88.
115. 88/8 ΔΣ/2.11.88.
116. 88/9 ΔΣ/14.2.88, 89/2 ΔΣ/27.3.89.
117. 89/5 ΔΣ/26.5.89, 89/6 ΔΣ/29.5.89, 89/8 ΔΣ/15.6.89, 89/11 ΔΣ/20.11.89, 29.11.89, 4.12.89.
118. 89/11 ΔΣ/20.11.89, 90/3 ΔΣ/16.2.90, 90/7 ΔΣ/31.5.90, 90/8 ΔΣ/16.7.90, 91/1 ΔΣ/10.1.91, 92/4 ΔΣ/12.5.92.
119. 90/9 ΔΣ/7.9.90, 90/10 ΔΣ/31.10.90.
120. 91/5 ΔΣ/19.9.91, 92/5 ΔΣ/2.6.92, 92/7 ΔΣ/19.9.92, 92/9 ΔΣ/26.11.92, 93/3 ΔΣ/14.6.93, 93/6 ΔΣ/14.6.93, 93/7 ΔΣ/15.7.93, 93/8 ΔΣ/7.9.93.
121. 92/5 ΔΣ/2.6.92, 93/5 ΔΣ/20.5.93, 94/7 ΔΣ/11.10.94.
122. 94/5 ΔΣ/19.7.94, 94/8 ΔΣ/12.12.94, 95/9 ΔΣ/23.10.95.
123. 94/4 ΔΣ/21.6.94.
124. Έγγραφο 21.7.94: 94/5 ΔΣ/19.7.94.
125. 95/1 ΔΣ/27.2.95.
126. 95/6 ΔΣ/6.9.95.
127. 96/7 ΔΣ/14.5.96, 97/9 ΔΣ/15.5.97. Το χρέος στο ΙΚΑ διαγράφηκε στις 31.12.96.
128. 96/8 ΔΣ/27.5.96, 96/9 ΔΣ/19.6.96.
129. 97/2 ΔΣ/5.2.97.
130. 97/14 ΔΣ/11.7.97, 97/15 ΔΣ/18.7.97. Εφημ. *Η Αυγή*, Κυριακή 20.7.97, ένθετο *Ενθέματα*, «Περί Έρευνας», κείμενα: Γ. Βούλγαρης, Κ. Ε. Σέκερης, Σπ. Ι. Ασδραχάς. «ΕΙΕ: Το χρονικό μιας κρίσης» κείμενα: Λ. Καλλιβεράκης, Δ. Δημητρόπουλος, Γ. Χρυσικός, Β. Παναγιωτόπουλος. Εφημ. *Η Καθημερινή*, Κυριακή 23.11.97, ένθετο *Επτά Ημέρες*, Αφιέρωμα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, επιμ. Ελευθερία Τράιου. Κείμενα: Αντώνη Καρκαγιάννη, Τριαντάφυλλου Ε. Σκλαβενίτη, των Διευθυντών των Ινστιτούτων και Προϊσταμένων των υπηρεσιών του ΕΙΕ και γνώμες Ελλήνων και ξένων επιστημόνων για το έργο των Ινστιτούτων του ΕΙΕ. [= *Ιδρύματα Πολιτισμού και Έρευνας. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Μουσείο Μπενάκη. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα, Η Καθημερινή - Επτά Ημέρες*, 1998, σ. 143-188].
131. 98/1 ΔΣ/23.1.98. Βλ. και «Χρονολόγιο του ΕΙΕ» 23.10.97.
132. 98/5 ΔΣ/20.5.98, 98/8 ΔΣ/21.7.98, 2001/3 ΔΣ/22.5.01.
133. 18673(ΤΥ)758 Τεχνική Υπηρεσία ΓΓΕΤ 15.12.99 προς ΕΙΕ (2193/16.12.99).
134. 99/11 ΔΣ/7.10.99.
135. 2003/5 ΔΣ/13.6.03, 2005/4 ΔΣ/2.3.05.
136. 2005/7 ΔΣ/17.5.05.

«Το κτήριο του ΕΙΕ [θεωρείται ένα από τα] βασικά πρότυπα της αρχιτεκτονικής γοήτρου του δημόσιου τομέα» (Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, Δοκίμια για τη Νέα Ελληνική Αρχιτεκτονική. Θεωρητικά - ιστορικά - κριτικά. Αθήνα 2001, σ. 181). Κύρια όψη του κτηρίου του ΕΙΕ.

Το κτήριο

Σάββας Ε. Τσιλένης, αρχιτέκτονας πολεοδόμος ΕΙΕ

Το έργο έρχεται να συμπληρώσει με την πραγματοποίησή του μία κοινωνική ανάγκη. Το γεγονός αυτό αποκτά για τον κόσμο του πνεύματος μία μοναδική σημασία. Ο επιστήμων-μελετητής και το έργο του, η επιστημονική έρευνα γενικά, αποκτούν ένα χώρο μοναδικά εξοπλισμένο για να αναπτυχθούν (66/1).¹ Τα παραπάνω αναγράφονται στην πρώτη παράγραφο της «Εισαγωγής» του τεύχους Προμελέτη του ΒΙΕ. Με την πρόταση αυτή, οι μελετητές τόνιζαν την πρωτοτυπία και μοναδικότητα του εγχειρήματος της ανέγερσης ενός σύγχρονου κτηρίου που θα στέγαζε το αρχαιότερο, μετά το Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών (1842) και το Ελληνικό Ινστιτούτο Παστέρ (1919), ερευνητικό κέντρο του κράτους –εκτός του τομέα της γεωργίας.² Η επιστημονική έρευνα, η οποία καλλιεργούνταν μόνο στα πανεπιστήμια και την Ακαδημία Αθηνών μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1950, με την επιρροή των ΗΠΑ, και πιο συγκεκριμένα με το σχέδιο Μάρσαλ, προσλάμβανε πρωτοφανείς διαστάσεις για τα μεγέθη της εποχής σε μία χώρα 8.4 εκα-

τομμυρίων κατοίκων και μία πρωτεύουσα 1.9 εκατ. Έτσι, το 1954, ιδρύεται η Ελληνική Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας, το 1958, το ΒΙΕ, και το 1959 ο Δημόκριτος.

Η δεύτερη παράγραφος της Προμελέτης αναγράφει τις βασικές ενότητες του κτηριολογικού προγράμματος, τονίζοντας ότι η έκταση των προθέσεων και η σκοπιμότητα του έργου γίνονται κατάδηλες από τις λειτουργίες και τις εγκαταστάσεις που συμπεριλαμβάνονται στον οικοδομικό προγραμματισμό: (α) Διοίκηση, (β) Αμφιθέατρο, (γ) Βιβλιοθήκη, (δ) Ινστιτούτο Φυσικών Επιστημών, με τμήματα (i) Χημείας, (ii) Φυσικής και (iii) Βιολογίας και με δύο κοινής χρήσεως εργαστήρια, το αναλυτικό και το ακτινογραφικό, (ε) Ινστιτούτο Ηθικών Επιστημών (ιστορίας, λαογραφίας, γλωσσολογίας, τέχνης κλπ), (στ) Πλήρεις βοηθητικές εγκαταστάσεις (66/1) που δεν θα αλλάξουν κατά τη διάρκεια της μελέτης.

Η ονομασία «Φυσικές Επιστήμες» (natural sciences) παραπέμπει σε εργαστηριακές εγκαταστάσεις χημείας,

φυσικής και βιολογίας, με επιπρόσθετη πρόβλεψη 2 μικρότερων εργαστηρίων κοινής χρήσης από όλους τους ερευνητές, «αναλύσεως» και «ραδιολογίας» (66/88). Οι σημερινές ανθρωπιστικές επιστήμες ονομαζόταν τότε «Ηθικές» από τον αντίστοιχο αγγλικό όρο (moral sciences), όπου οι τομείς έρευνας δεν ήταν σαφώς καθορισμένοι, αλλά, ενδεικτικά, σημειωνόταν εντός παρένθεσης: «κοινωνιολογία, ιστορία, οικονομικά, αρχαιολογία, γλώσσες κ.λπ.» (66/108). Η αρχική ιδέα του Λεωνίδα Ζέρβα, όπως είναι διατυπωμένη σε επιστολή του, της 29.3.1958³ προς τον Γιάγκο Πεσμαζόγλου, ήταν το Ίδρυμα να διααιρεθεί σε «Θετικές και Ηθικές Επιστήμες» για «την προώθηση της έρευνας, όχι μόνο εφηρμοσμένης αλλά και καθαράς επιστήμης». Τις μισές σελίδες του προγράμματος καταλαμβάνει η ανάλυση της λειτουργίας της Βιβλιοθήκης. Η βαρύτητα αυτή πήγαζε από τον κοινωνικό ρόλο που της προσέδιδε ο Δοξιάδης. Πίστευε ότι είναι «κοινωνικό όργανο που έρχεται να προσανατολίσει τον μελετητή στον κόσμο της σκέψης και να του παράσχει τακτοποιημένο το υλικό της» (66/3). Την όριζε ως μια αποθήκη «διατυπωμένης σκέψης», συστηματικά οργανωμένης και αλληλοσυσχετισμένης για να προσφέρεται στον αναγνώστη μ' έναν τρόπο γρήγορο και εξυπηρετικό. Πίσω από την λέξη «αλληλοσυσχέτιση» κρύβεται η πίστη του στην οργάνωση αυτή καθ' εαυτή, καθώς και στις δικές του οργανωτικές ικανότητες.⁴

Το οικοπέδο που παραχωρήθηκε στο Ίδρυμα,⁵ αρχικά, 8.000 τ.μ.- βρισκόταν στην οδό Ρηγίλλης και Βασιλέως Γεωργίου, πλησίον του Ωδείου Αθηνών. Ήταν ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο που δεν υπάρχει σήμερα και περιβαλλόταν από άλλες δύο μη διανοιχθείσες οδούς, την Κλεάνθους και την επέκταση της Λυκείου, πίσω από τη Λέσχη των Αξιωματικών. Στον πολεοδομικό χάρτη των Αθηνών του 1950, η περιοχή καλείται «Λύκειον». Το 1939, ο Κώστας Μπίρης, ως Διευθυντής του Δήμου Αθηναίων, εκπονεί σχέδιο «ευθυγραμμίσεως των λεωφόρων Βασιλέως Κωνσταντίνου και Ιλισσού»,⁶ όπου φαίνεται η επέκταση της οδού Αρχελάου δια μέσου του σημερινού οικοπέδου του ΕΙΕ. Τα μικρά οικοδομικά τετράγωνα σε σχήμα τριγώνου, καθώς και τμήματα των οδών Αρχελάου και Π. Μελά στις δύο γωνίες των παλαιών στάβλων των Ανακτόρων, ενσωματώθηκαν στο σημερινό σχήμα του οικοδομικού τετραγώνου.

Το ΒΙΕ συνέταξε διακήρυξη πανελλήνιου αρχιτεκτονικού διαγωνισμού, το 1959, με τίτλο «Κτιριακόν Συγκρότημα Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών». ⁷ Για λόγους που δεν γνωρίζουμε, ο διαγωνισμός δεν έγινε. Προφανώς ματαιώθηκε λόγω αλλαγής του οικοπέδου που βρι-

σκόταν στην απέναντι πλευρά της λεωφόρου Βασιλέως Κωνσταντίνου, εμβαδού 11 στρεμμάτων. Η σημασία του οικοπέδου τονίζεται στα «πολεοδομικά δεδομένα» της Προμελέτης, όπου χαράσσεται ένας κύκλος με κέντρο την πλατεία Συντάγματος και ακτίνα ενός χιλιομέτρου και προσδιορίζονται τα όρια μιας περιοχής μέσα στην οποία κυριαρχούν εγκαταστάσεις «εθνικής, κοινωνικής και πνευματικής σημασίας» (66/128) στην οποία εμπίπτει η θέση του οικοπέδου ακριβώς πάνω στην περιφέρεια του κύκλου. Η σημειολογία της χωροθέτησης είναι εμφανής: στις παρυφές του κέντρου της αρχαίας Αθήνας και της νεοελληνικής πρωτεύουσας, μαζί με τη Βουλή των Ελλήνων, τα Ανάκτορα, τους κήπους, τις ανώτερες κρατικές λειτουργίες και τα Υπουργεία είναι το κεντρικότερο / βασικότερο ερευνητικό ίδρυμα της χώρας και βρίσκεται στην καρδιά του κράτους. Παράλληλα, στο μέλλον, θα αποτελούσε έτερο πόλο της πνευματικής ζωής του τόπου, διότι θα εντασσόταν στο υπό ανάπτυξη «Πνευματικό Κέντρο των Αθηνών», το οποίο ξεκίνησε την ίδια περίοδο (1959-1962) και είχε άδοξο τέλος στις αρχές της δεκαετίας του 1980.⁸

Το έργο της τοποθέτησης δύο συλλεκτήριων αγωγών στον Ιλισό, αποχέτευσης και ύμβριων, καθώς και η κάλυψη της κοίτης του ρέματος, βοήθησαν στη διαμόρφωση της επιράνειας του εδάφους, ανεξάρτητα από την πραγματική πορεία της κοίτης. Έτσι, ο Κ. Μπίρης, ευθυγραμμίζοντας την κυκλοφοριακή αρτηρία, επέβαλε την αστική ανάπτυξη και έλυσε τις κυκλοφοριακές ανάγκες της εποχής εξομοιώνοντας κατά κάποιον τρόπο το μεταπολεμικό αστικό συνεχές.⁹ Η κατασκευή της λεωφόρου Βασιλέως Κωνσταντίνου τελειώνει τον Αύγουστο του 1956, εξασφαλίζοντας επιπλέον μορφολογική ομοιογένεια και αξιοποιείται σαν μεγαλοπρεπής άξονας που συγκέντρωνε σε μικρή απόσταση και άλλα σημαντικά κτήρια πέραν του ΒΙΕ, όπως το Χίλτον, την Πινακοθήκη, το Ωδείο και το Στάδιο.

Η θέση, το οικοδομικό τετράγωνο 786, που τελικά προκρίθηκε για την ανέγερση των κτηρίων του ΒΙΕ, ήταν οι στάβλοι της Ύλης της Ευζωνικής Φρουράς και στη συνέχεια ο χώρος στάθμευσης των αυτοκινήτων της ίδιας αρχής,¹⁰ στην ανατολική όχθη του Ιλισσού. Περιβαλλόταν από τη λεωφόρο Βασιλέως Κωνσταντίνου, τη Βασιλέως Γεωργίου, τη Ριζάρη και την Παύλου Μελά, που δεν είχε διαμορφωθεί την περίοδο εκπόνησης της Προμελέτης, το 1962, (66/120) και η οποία δεν διανοίχθηκε ποτέ.

Το κτηριολογικό πρόγραμμα προέβλεπε εκτός από τη Διοίκηση, εστιατόριο με μαγειρείο αυτοεξυπηρέτη-

σης 100 θέσεων, αμφιθέατρο 300 θέσεων,¹¹ βιβλιοθήκη –κυρίως για επιστημονικά περιοδικά– με πρόβλεψη αποθήκευσης 300.000 τόμων, με αναγνωστήριο 80 θέσεων και 10 μικρά δωμάτια μελέτης. Θα υπήρχαν δύο Ινστιτούτα, το Θετικών Επιστημών και των Ηθικών Επιστημών.¹² Ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 4 της Διακήρυξης Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού, που προσδιορίζει

τη μορφή του κτηρίου, η οποία έπρεπε να είναι «σύγχρονος, προσδίδουσα χαρακτήρα ελληνικών, χωρίς να συνεπάγεται αντιγραφικήν παλαιότερων ρυθμών», κατά παράβαση του ΓΟΚ, ως προς τα ύψη και την κάλυψη του οικοπέδου (άρθρο 6).

Το ΔΣ του ΒΙΕ ανέθεσε τη μελέτη των κτηρίων στους αρχιτέκτονες Δημήτρη Πικιώνη, καθηγητή, και

Λεπτομέρεια από τον χάρτη των Αθηνών του Κ. Μπίση, στην περιοχή Λυκείου, 1950.

Κωνσταντίνο Α. Δοξιάδη, πολεοδόμο, με σύμβαση που υπεγράφη στις 11 Απριλίου 1962, με βασικό όρο να μελετήσουν το έργο βάσει του οικοδομικού προγράμματος που περιλαμβάνονταν στο τεύχος *Κτιριακόν Συγκρότημα ΒΙΕ, 1959*, περιορίζοντας μόνο τον προβλεπόμενο χώρο για το αμφιθέατρο από 300 σε 100 άτομα (άρθρο 4), παρ' όλο που το νέο οικόπεδο ήταν μεγαλύ-

τερο κατά 3 στρέμματα. Ο λόγος της απευθείας ανάθεσης της μελέτης, αντί του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού, είναι η πρόταση των Λ. Ζέρβα και Κ.Θ. Δημαρά για ανάθεση σε μια ομάδα 5 ή 6 αρχιτεκτόνων από κοινού «εκ των οποίων οι τρεις να επιλεγούν μεταξύ των πλέον γνωστών και διακεκριμένων και οι τρεις μεταξύ των καλλιτέρων εκ των νεωτέρων».¹³ καθώς και μια αόριστη

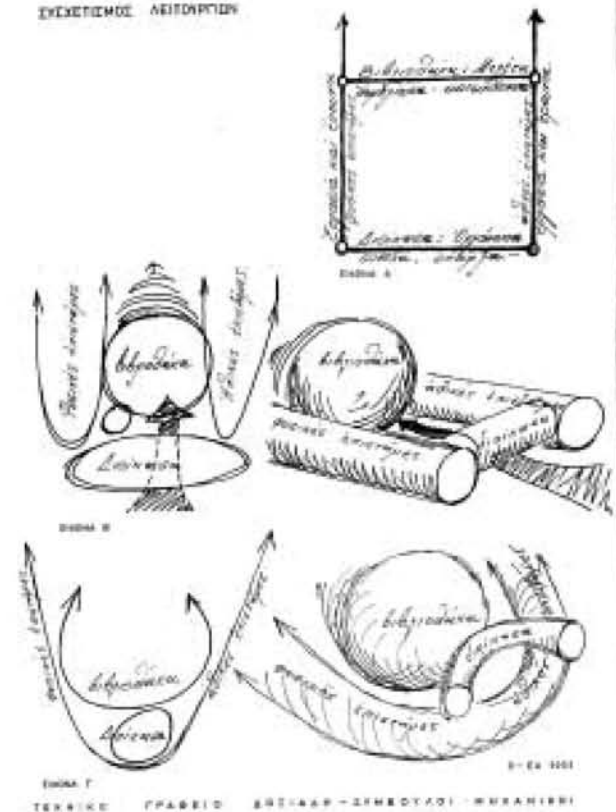

Το οικόπεδο του ΕΙΕ, 1964, όταν στη θέση των βασιλικών στάβλων, υπήρχε ο σταθμός των ανακτορικών αυτοκινήτων.

υπόσχεση του Δοξιάδη, που είχε προεπιλεγεί για την επίβλεψη, για έκπτωση της τάξης του 10-15% επί των νομίμων ορίων της αμοιβής μελέτης. Είχε προϋπάρξει συνάντηση του Δ. Κιουσόπουλου με τον Δοξιάδη για να πάρει τη γνώμη του για τον ενδεδειγμένο τρόπο της σύνταξης των σχεδίων. Ο τελευταίος «δεν συμβουλεύει διαγωνισμό», διότι το έργο επιβάλλει συνεχή συνεννόηση του μελετητή με το Ίδρυμα. Ο Αντιπρόεδρος Δ. Κιουσόπουλος, επειδή φοβάται ότι θα καταστήσει έκθετον το ΔΣ εις κατακρίσεις δια την επιλογήν του αρχιτέκτονος, λαμβανομένου υπ' όψιν ότι και η κρίσις περί της ικανότητος ενός εκάστου εξ αυτών είναι σχετική και ο προσωπικός παράγων δεν ημπορεί να αποκλεισθή, ζητά από τον Δοξιάδη να παραιτηθεί, υπέρ του ΒΙΕ, από ένα μέρος της νόμιμης αμοιβής του. Ο Δοξιάδης δηλώνει ότι αν του ζητηθούν οι υπηρεσίες του, δεν αξιώνει καμία πρόσθετη αμοιβή πέρα από τις πραγματικές δαπάνες του γραφείου του, οι οποίες θα προσδιορισθούν από ορκωτό λογιστή που χρησιμοποιεί στις εργασίες του, υπολογίζει δε το καθαρό κέρδος του σε 10-15% επί της οφειλόμενης αποζημίωσης. Αυτά αποτυπώνονται, για την Ιστορία, στα Πρακτικά του ΔΣ της ΑΒ' συνεδρίας (15.11.1961). Έτσι, στη μεθεπομένη ΑΔ' συνεδρία (10.1.1962) διατυπώνεται η ασαφής υπόσχεσή του: θα διαθέσει τυχόν προσωπικόν του κέρδος υπέρ του Ίδρυματος ίνα χρησιμοποιηθή δι' ωρισμένον σκοπόν, αλλ' ότι με την νέαν διαμόρφωσιν της προτάσεώς του είναι αμφίβολον αν θα υπάρξη περιθώριον κέρδους. Στην εκπόνηση της μελέτης χρησιμοποιείται από τους Πικιώνη & Δοξιάδη και ο αρχιτέκτων Αχιλλέας Σπανός¹⁴ ως σύμβουλος, ο οποίος ήταν πιθανόν εξωτερικός συνεργάτης που τον επιβάλλει το ΔΣ.¹⁵

Στη σύμβαση του ΒΙΕ με το Γραφείο (άρθρο 2), γίνεται μνεία και άλλων ονομάτων, στελεχών του Γραφείου Δοξιάδη, όπως των αρχιτεκτόνων Τίτου Κουραβέλου, Άγγελου Δημητρίου και Παύλου Καλατζόπουλου, του πολιτικού μηχανικού Άρη Δεϊμέζη, και του ηλεκτρολόγου μηχανολόγου μηχανικού Βασίλειου Τετενέ.¹⁶ Ο Πικιώνης ήταν δάσκαλος του Δοξιάδη και είχαν μια ιδιαίτερη σχέση αφού τον αναγνώριζε ως έναν από τους σημαντικότερους μαθητές του, αλλά σε αυτό το έργο μοιάζει περισσότερο να υπακούει ο δάσκαλος τον μαθητή, και όχι το αντίθετο.¹⁷ Η Ε. Φεσσά,¹⁸ παραθέτει τη σχετική μαρτυρία του καθηγητή Σάββα Κονταράτου, αρχιτέκτονα-πολεοδόμου και συνεργάτη του Γραφείου Δοξιάδη, που είχε εργασθεί στο έργο, όπως δήλωσε ο ίδιος και στον γράφοντα (31.1.2008).

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ

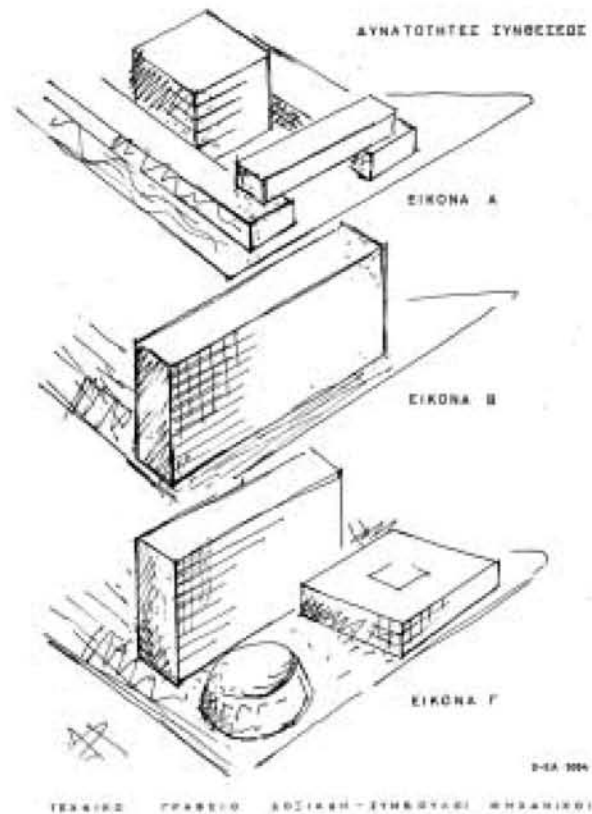
Συσχετισμός λειτουργιών σε διαφορετικές εναλλακτικές λύσεις της Προμελέτης.

Ειδικός σύμβουλος του ΒΙΕ για τα προβλήματα οργάνωσης της Βιβλιοθήκης και των Εργαστηρίων, καθώς και για τον εξοπλισμό του κτηρίου, πριν αναλάβει το Γραφείο Δοξιάδη, υπήρξε η εταιρεία Arthur D. Little, Inc. των Ηνωμένων Πολιτειών.¹⁹ Η αμερικανική εταιρεία είχε επιλεγεί ως σύμβουλος για την οικοδόμηση του κτηρίου την 15η Δεκεμβρίου 1960. Η χρηματοδότηση του έργου υπολογιζόταν σε 50 εκατ. δραχμές, συμπεριλαμβανομένων της αμοιβής του συμβούλου (1 εκατ.) των αρχιτεκτόνων και μηχανικών (3 εκατ.) της κατασκευής (25 εκατ.) του κτηριακού εξοπλισμού (15 εκατ.) του εργαστηριακού εξοπλισμού και την αγορά περιοδικών (6 εκατ.). Το ΒΙΕ και η ελληνική κυβέρνηση ήταν υπεύθυνοι για την έγκαιρη και συνεπή ολοκλήρωση του κτηρίου, δίχως καμία άλλη επιπλέον οικονομική

βοήθεια από την κυβέρνηση των ΗΠΑ, άσχετα από το πραγματικό κόστος κατασκευής του.

Το τεύχος της Arthur D. Little, Inc. συμπεριλαμβάνει τρεις σχηματικές κατόψεις, σε κλίμακα 1/240, και ένα σχέδιο ενός τυπικού εργαστηρίου με κάτοψη (κλίμακας 1/48) τομή (1/24) και προοπτικό, όπου εμφανίζεται πάγκος εργασίας και οι Η/Μ εγκαταστάσεις σε λεπτομέρεια (1/12). Το σχήμα του προτεινόμενου κτηρίου είναι ένα πεπλατυσμένο κεφαλαίο Π, διαστάσεων πλάτους 85,5 μ. και μήκους 55 μ., με κάθε σκέλος να έχει το ίδιο πλάτος (18,3 μ.). Αν και η μορφή αυτή δεν ακολουθήθηκε από τους αρχιτέκτονες, στα αρχικά σκίτσα εργασίας που δημοσιεύονται ως «Συσχετισμός Λειτουργιών» (66/151) η πρώτη ογκομετρική απεικόνιση δείχνει τρεις κύλινδρους σε σχήμα ανάποδου Π που αγκαλιάζουν μια σφαίρα με την ένδειξη «βιβλιοθήκη», τα δύο πλάγια σκέλη είναι τα Ινστιτούτα και το κεντρικό σκέλος, το στενότερο, είναι η Διοίκηση. Όταν, παρακάτω, το σκίτσο παίρνει τη μορφή αξονομετρικού κτηρίου στις «Δυνατότητες Συνθέσεως» –Εικόνα Α (66/155)– οι κύλινδροι μετατρέπονται σε παραλληλεπίπεδα και η σφαίρα σε πενταόροφο κύβο. Η Εικόνα Β, είναι ένα κτήριο δεκαώροφο σε σχήμα σπирτόκουτου ακουμπισμένου στο έδαφος με τη μεγάλη του πλευρά. Ο όγκος είναι σε κατακόρυφη θέση. Θα μπορούσε να ήταν και σε οριζόντια, αλλά τότε θα κάλυπτε πολύ μεγάλο τμήμα του οικοπέδου και, προφανώς, απαιτούσε ευθύγραμμη επιφάνεια γης. Αν πραγματοποιούνταν αυτό, θα ήταν το υψηλότερο κτήριο μετά το Χίλτον. Η Εικόνα Α, απεικονίζει τη διάλυση του οικοδομικού προγράμματος σε τόσα κτήρια, όσες και οι λειτουργίες (66/154). Βέβαια, δεν υπάρχει στο σχήμα ο όγκος του αμφιθεάτρου, που εμφανίζεται εν είδη απροσδιόριστου θόλου στην Εικόνα Γ (66/154) ως σύνθεση των λειτουργιών στον μικρότερο αριθμό κτηρίων. Το σχήμα αυτό αποτελεί τη σημερινή κτισμένη διαμόρφωση των όγκων του κτηριακού συγκροτήματος του ΕΙΕ.

Οι βασικές συνθετικές αρχές του κτηρίου ήταν: (α) η διευθέτηση του όγκου της βιβλιοθήκης των 300.000 περιοδικών και 10.000 τόμων πληροφοριακών βιβλίων, που συμποσούνται σε 2.910 τ.μ. [στην τέταρτη παραλλαγή της αρχικής λύσης (66/58 & 59) μοιάζει με την κτισμένη σημερινή της μορφή, αλλά είναι διαφορετική η διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου και η διάταξη του κλιμακοστασίου] (β) η διευθέτηση του πολυώροφου τμήματος των φυσικών επιστημών, σύμφωνα με τη μικρότερη μονάδα και τον εμβάτη. Τα βασικά λειτουργικά modules, όπως αναφέρονται στο κείμενο, αποτε-

Τρεις παραλλαγές της σύνθεσης των επιμέρους όγκων του κτηρίου της Προμελέτης. Η εικόνα Γ θυμίζει τη σημερινή μορφή.

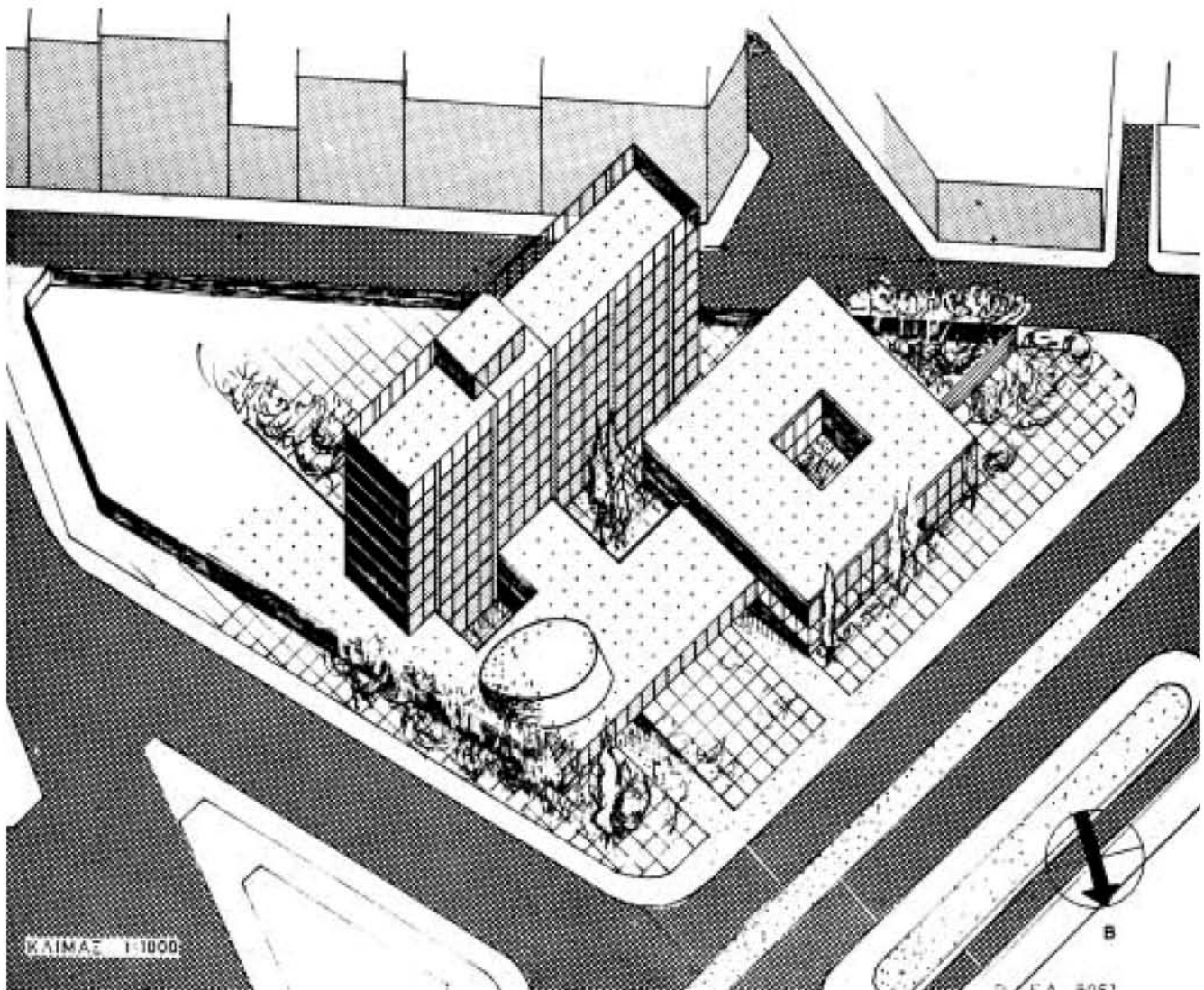
λούν τις μονάδες εργασίας που εξοπλίζονται με διάφορες Η/Μ εγκαταστάσεις (66/61). Ακολουθεί το αναλυτικό νέο κτηριολογικό πρόγραμμα κάθε κλάδου επιστήμης χωριστά, οπότε η επιφάνεια των ορόφων χωρίζεται ανά 12μ., που είναι πολλαπλάσιο του εμβάτη, με 4 παράθυρα των 1.50 μ. και μεταξύ των χώρων τοποθετείται το διάκενο με τους πεσσούς, πλάτους 1.50 μ. και αυτό. Η κάτοψη του κτηρίου διαμορφώνεται, τελικά, σε ένα απλό σχήμα παραλληλογράμμου, με μια σειρά χώρους μικρού και μεγάλου βάθους εκατέρωθεν ενός διαδρόμου, ο οποίος φέρει στο κέντρο έναν πυρήνα επικοινωνίας με κυκλικό κλιμακοστάσιο, δύο ανεκκυστήρες και χώρους υγιεινής. Το Αναψυκτήριο ήταν ένα μικρό εστιατόριο χωρίς σερβιτόρους («η λειτουργία του θα

επιτελείται κατά τον τρόπο του αυτοσερβιρίσματος») για την ταυτόχρονη σίτιση 100 ατόμων, με χώρους κουζίνας, αποθήκης τροφίμων, ψυγείου έως και γραφείο αρχιμαγείρου (66/118-119).

Το οικοπέδο διαμορφώνεται μέχρι την οδό Π. Μελά, δεν καλύπτει όλο το σημερινό οικοδομικό τετράγωνο και αναφέρεται στο τεύχος ως «ένας δρόμος που δεν ήταν

διαμορφωμένος στην πραγματικότητα», με εμβαδόν 11.124 τ.μ. Ως άξονες του γηπέδου για τη σύλληψη ενός συστήματος συνθετικών αξόνων της λύσης, ορίζεται η παραλληλία με τη λεωφόρο Βασιλέως Κωνσταντίνου, προσθέτοντας ότι «οι συνέπειες ενός τέτοιου προσανατολισμού σ' ό,τι αφορά τον ηλιασμό, ενδεχομένως να παρουσιάσουν προβλήματα και να επηρεάσουν αυτό το

● 58

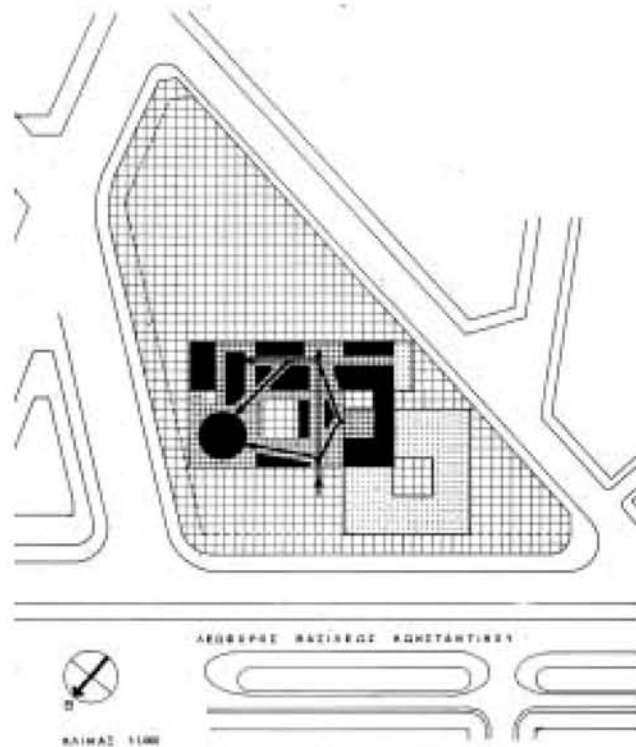

Η δεύτερη παραλλαγή αξονομετρικού των λειτουργιών του κτηρίου, από το τεύχος της Προμελέτης, προσομοιάζει στην τελική διαμόρφωσή του.

κατ' αρχή προτεινόμενο σύστημα». Πράγματι, οι ακτίνες του ηλίου βασανίζουν τις μεγάλες όψεις του κτηρίου καθ' όλη την διάρκεια του έτους και δεν υπάρχει καμία μέριμνα εξωτερικού σκιασμού των μεγάλων όψεων. Μόνο στις τομές και στη νοτιοανατολική όψη του τεύχους των «Προσχεδίων»²⁰ φαίνονται οριζόντιες προεξοχές των πλακών των ορόφων έξω από το περίγραμμα του κτηρίου κατά 1.50μ., οι οποίες, όμως, δεν πραγματοποιήθηκαν στη φάση της κατασκευής, πιθανότατα για οικονομικούς λόγους. Μια άλλη συνθετική αρχή ήταν η υποχώρηση του κύριου κτηριακού όγκου από την οικοδομική γραμμή της λεωφόρου Βασιλέως Κωνσταντίνου, για να αποκολληθεί από το μεγάλο μέτωπο των πολυκατοικιών και να ανταποκριθεί προς τα κτήρια που θα κτίζονταν στο Πνευματικό Κέντρο των Αθηνών. Το τεύχος της Προμελέτης κλείνει με 5 παραλλαγές ογκομετρικών στερεών, με τον σύνθετο χωρισμό των λειτουργιών του προγράμματος στον μικρότερο αριθμό κτηρίων, αφού αποκλείονται οι λύσεις της διάλυσης του προγράμματος σε πολλά κτήρια ή σε ένα συμπαγές πολυώροφο, προφανώς για λόγους λειτουργικούς και αισθητικούς. Η δεύτερη παραλλαγή προσομοιάζει με τη σημερινή μορφή, αν εξαιρέσει κανείς την κωνική μορφή του αμφιθεάτρου και τη συνδεσμολογία των τριών όγκων (66/171).

Για τις παραλλαγές αυτές παραδίδεται και ένα άλλο ανεξάρτητο τεύχος.²¹ Εδώ, προκρίνεται τελικά η σύνθεση κατά ενότητες σε μικρό αριθμό κτηρίων (τρία) με τρόπο σύνδεσης έναν «αυτοτελή γενικό προθάλαμο», που τον ονομάζουν και «πολυδύναμο χώρο» διότι συνυπάρχουν σε αυτόν οι λειτουργίες υποδοχής και εισόδου, και προσφέρεται για δεξιώσεις, εκθέσεις κ.λπ., δημιουργώντας «μια γενική ισόγεια βάση που μέσα από την μάζα της αναδύονται τα κτίρια» (71/12). Επίσης, αναφέρεται ότι «οι χώροι του αναψυκτηρίου και της αιθούσης διαλέξεων εμπεριέχονται ελεύθερα στον γενικό σχηματισμό» και ότι «μικρά και μεγάλα αίθρια, υπό την μορφή βιτρίνας με υπαίθρο, φως και φυτά, μπορούν να διαμορφωθούν και να συντελέσουν στην οργάνωση του χώρου και των κινήσεων». Ουσιαστικά δεν διαχωρίζονται οι λειτουργίες του πολυώροφου κτηρίου με το σημερινό φουαγιέ. Το τεύχος κλείνει με εμβαδομετρική ανάλυση της τελικής λύσης των 11.017 τ.μ. και τη σύγκρισή της με τα εμβαδά του προγράμματος που ήταν 12.573 τ.μ., γεγονός που οφείλεται στον περιορισμό των εμβαδών του αμφιθεάτρου και των βοηθητικών χώρων (71/22).

Η οριστική φάση του έργου, πριν τη μελέτη εφαρμογής, δίνεται με το τεύχος «Προσχέδια».²² Εκεί, λαμβά-

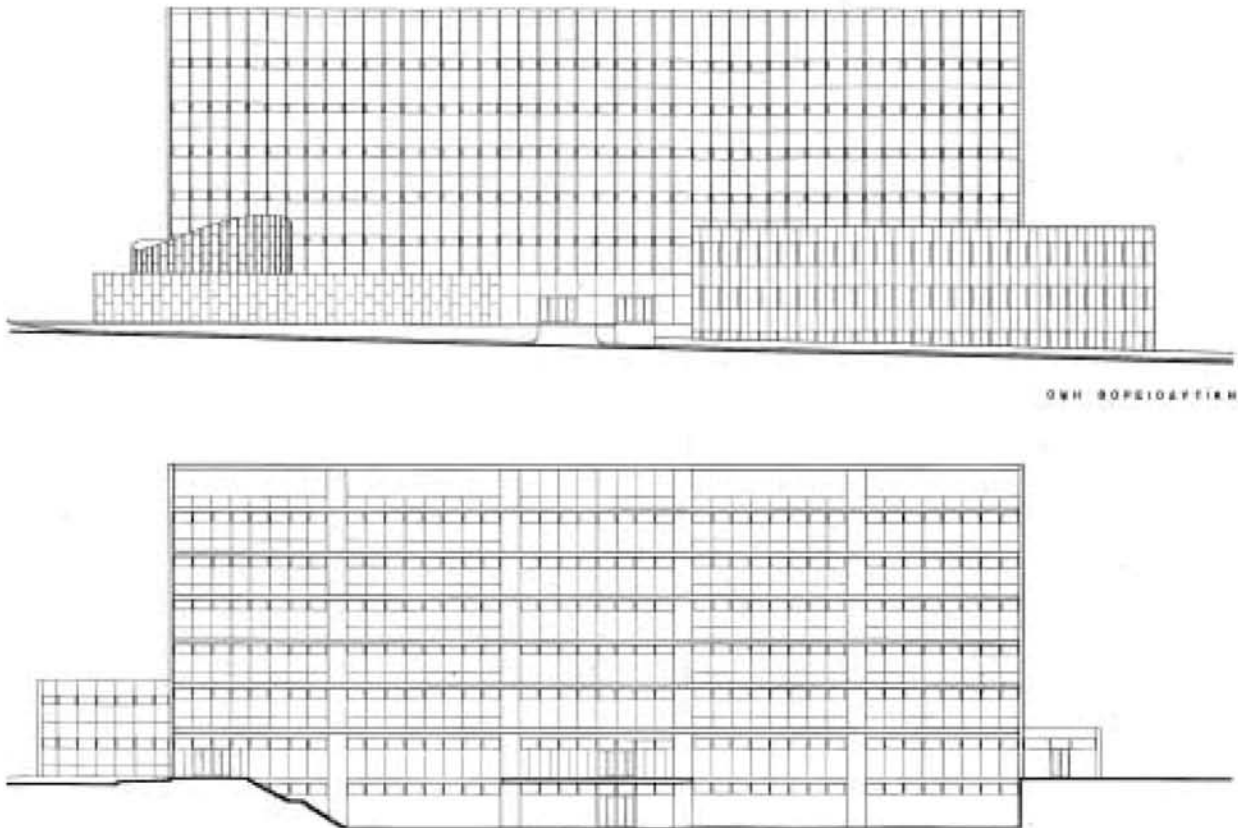
Σύνθεση λειτουργιών (με μαύρο χρώμα) σε ελεύθερη διάταξη στον προθάλαμο του ισόγειου, από το τεύχος των Προσχεδίων.

νει το κτήριο, χονδρικά, τη σημερινή του μορφή, δηλαδή αποτελείται από τρεις όγκους: (α) από ένα ισόγειο, όπου ενσωματώνεται στον όγκο του η αίθουσα διαλέξεων (αλλού αποκαλείται «τελετών») με μοναδικό διακριτικό στοιχείο την «έξαρση» (74/121) του κυλίνδρου με στέγαση διπλής παραβολοειδούς καμπυλότητας (καταργείται η σφαίρα), (β) από ένα υπερυψωμένο διώροφο όγκο της Βιβλιοθήκης και (γ) τον εξαώροφο όγκο της Διοίκησης και των Ινστιτούτων. Η βασική διαφορά στη μορφολογία του σε σχέση με την υλοποιημένη κατάσταση, είναι ότι οι μελετητές πρότειναν ένα ενιαίο διάφανο «αναρτημένο παραπέτασμα (curtain wall)» (74/58) για τις μεγάλες όψεις του πολυώροφου κτηρίου, με τη μόνη

παραλλαγή στη νοτιοανατολική, οπίσθια πλευρά, τη διακοπή της «επιδερμίδας» του στο ύψος των ορόφων από τις προεξοχές των πλακών, οι οποίες λειτουργούσαν ως σκιάδια (στο τεύχος ονομάζονται «ηλιοθραύστες»), όπως προαναφέρθηκε. Ως δικαιολογία πρόβλεψαν «την αντίληψη της διαίρεσης (της όψης) μ' ένα ισόδυναμο κάρναβο διαχωρισμού ομοιογενών συνήθως υλικών, που αντί να ενεργή σαν στοιχείο διαιρετικό, ενοποιεί και ολοκληρώνει την επιφάνεια υπό έναν ενιαίο ιστό συνεχώς. Η αντίληψη αυτή παρουσιάζεται δοκιμότερη από την άποψη ότι ολοκληρώνει την έννοια της επιδερμίδας σύμφωνα με τις τεχνικές δυνατότητες και τις αισθητικές αντιλήψεις της εποχής μας.» (74/96).

Ήθελαν, λοιπόν, να είναι συνεπείς με το πνεύμα της εποχής που θεωρούσε τη διαφάνεια και την τεχνική αρτιότητα της κατασκευής ως την πεμπτούσια της ένταξης στην παγκοσμιοποιημένη κυβιστική αντίληψη της αρχιτεκτονικής, αδιαφορώντας για τις επιταγές του φυσικού περιβάλλοντος.

Ο βασιλιάς Παύλος, ως Πρόεδρος του Ιδρύματος, απέρριψε την αρχική πρόταση του Δοξιάδη για ένα γυάλινο κτήριο γραφείων.²³ Προκειμένου, όμως, να ικανοποιηθούν οι μνημειακές αξιώσεις του, επιστρατεύτηκε η χρήση των μαρμάρων. Έτσι, το κτήριο των γραφείων επενδύθηκε εξωτερικά με διακοσμητικά κολωνάκια από μασίφ λευκό μάρμαρο Διονύσου, όπως και η οριζόντιοι

Όψεις του κτηρίου, βορειοδυτική ή κύρια όψη, επάνω, και νοτιοανατολική, κάτω (Προμελέτη).

Μακέτα του ξενοδοχείου «Μακεδονία Παλλάς» της Θεσσαλονίκης.

δοκοί στο επίπεδο των δαπέδων, καθώς και οι ποδιές των παραθύρων από κόκκινο μάρμαρο Ερέτριας, που ήταν προσωπική επιλογή του Δοξιάδη, σύμφωνα με τον Σ. Κονταράτο (συζήτηση 5.2.2008). Τον μνημειακό χαρακτήρα του όλου συμπλέγματος εξασφάλιζαν οι μαρμάρινες λευκές όψεις –με λεπτές σχισμές ανοιγμάτων– του συμπαγή κυβικού όγκου της Βιβλιοθήκης. Πρόσφατη αποτίμηση²⁴ του ύφους του κτηρίου, δεν το χαρακτηρίζει ως «αποκλειστικά ελληνικό», παρά τις λευκές μαρμάρινες επιφάνειες και την ενδιαφέρουσα αξιοποίηση του φωτός, ιδιαίτερα στους χώρους της εισόδου. Η σύλληψη και η αίσθηση των χώρων παραπέμπουν σε αρχιτεκτονικές λύσεις άλλων μεγάλων κτηρίων του Δοξιάδη, όπως το ξενοδοχείο «Μακεδονία Παλλάς» της Θεσσαλονίκης και το Pierce College στην Αγία Παρασκευή, και λιγότερο σε έργα της τελευταίας φάσης του Πικιώνη.

Εκτός από το θέμα της διαμόρφωσης των όψεων, οι αδυναμίες της τελικής πρότασης οφείλονται στον άκαμπτο ορθολογισμό, με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η σύνθεση των λειτουργιών και των όγκων. Παρά τη συστηματική διαδικασία σχεδιασμού με τη σύγκριση εναλλακτικών λύσεων, το συγκρότημα πάσχει αισθητά από ογκοπλαστική άποψη. Αυτό φαίνεται από τα σχέδια των εναλλακτικών λύσεων για το συγκρότημα του ΕΙΕ, οι οποίες αξιολογήθηκαν συστηματικά, προκειμένου να επιλεγεί η βέλτιστη.²⁵ Κατά τη γνώμη μου, αυτή

η πρακτική προέκυψε από τη δυσκολία του οικοπέδου, που ήταν σχετικά μικρό, και την ανομοιογένεια των επιδιώξεων ερευνητικών κατευθύνσεων. Κανένα άλλο ερευνητικό κέντρο μέχρι σήμερα δεν στεγάζει κάτω από την ίδια στέγη ανθρωπιστικές και θετικές επιστήμες και μια βιβλιοθήκη περιοδικών εθνικής εμβέλειας. Η πιθανή εξισορρόπηση του όγκου της Βιβλιοθήκης με ένα δυναμικότερο και ίσως στιβαρότερο όγκο αμφιθεάτρου, που θα προβάλλονταν στη λεωφόρο, σκόλασε οικονομικά. Έτσι χάθηκε εδώ το θετικιστικό πνεύμα, εφόσον η μορφολογία του κτίσματος δεν συνδέεται με την κατασκευή του, όπως συμβαίνει σε άλλα κτήρια του Γραφείου Δοξιάδη. Προϋπόθεση για να αποφευχθούν αυτές οι αστοχίες θα ήταν η απαγκίστρωση των μελετητών από τον λειτουργικό δογματισμό, δηλαδή η αρχιτεκτονικά θεμιτή ανακατανομή των λειτουργιών σε λιγότερο ομοιογενείς ομαδοποιήσεις. Όμως κάτι τέτοιο δεν μπορούσε να γίνει, αφού ο ορθολογισμός στην οργάνωση της κάτοψης και της σύνθεσης των όγκων αποτελεί την πεμπτοσύια του θετικισμού του Δοξιάδη.²⁶

Τελικά, η βασική αλλαγή μεταξύ των προσχεδίων και της αναθεώρησής τους ήταν στο σύστημα του φέροντος οργανισμού, όπου καταργήθηκαν οι διπλές κολώνες με το διάκενο για τη διέλευση των σωληνώσεων και αντ' αυτού σχεδιάστηκαν τα σημερινά shafts. Η αιτιολογία ήταν η συγκέντρωση του δικτύου των σωληνώσεων σε κατακόρυφους αγωγούς, επισκέψιμους από τον διάδρομο, που θα συνδέονταν άμεσα με τις τράπεζες (πάγκους) των εργαστηριακών μονάδων, χωρίς εξωτερικές οριζόντιες διακλαδώσεις. Στο πολυώροφο κτήριο ο βασικός πυρήνας επικοινωνίας τροποποιείται καταργουμένων των κυκλικών κλιμακοστασίων. Έτσι, σχεδιάζονται και υλοποιούνται τρία κλιμακοστάσια: δυο στις άκρες του κτηρίου, που έχουν από έναν ανελκυστήρα, και ένα στην μέση, που έχει δύο. Στην ενότητα αυτή εντάσσονται και οι χώροι υγιεινής, που εμφανίζονταν διασπασμένοι στις φάσεις αυτές. Το αμφιθέατρο, ένας τετράγωνος χώρος, είχε αρχικά κυκλική κάτοψη με σταθερά καθίσματα που σχεδιάζονταν να τοποθετηθούν υπό κλίση 45° ως προς την πρόσοψη του κτηρίου για την αποφυγή αντανάκλασης των ήχων, με ύψος 3μ. Στην οροφή θα υπήρχε διακοπή της συνέχειας ακριβώς πάνω από τα σταθερά καθίσματα με ένα κυκλικό οπαίο για την έξαρση της σημασίας του χώρου και τη δημιουργία αντίστοιχα στο δάπεδο βαθύνσεως με κλίσεις κατάλληλες για την καλή ορατότητα και ακουστική» (74/88). Η μορφή του θα ήταν ένα κέλυφος διπλής καμπυλότητας,

Τελετή θεμελίου λίθου, 10.5.1965.

● 62

στηριζόμενο σ' έναν κύλινδρο με κατακόρυφες σχισμές φωτισμού. Στη μελέτη εφαρμογής διαμορφώθηκε ο χώρος με τη σημερινή του μορφή, δηλαδή υπάρχει μια ελαφρά, άτολμη, τετράγωνη υπερύψωση πάνω από το τμήμα του κεκλιμένου δαπέδου. Το κυρίαρχο στοιχείο εδώ και στη Βιβλιοθήκη είναι οι ξύλινες επενδύσεις των τοίχων και των υποστυλωμάτων με κατακόρυφες λωρίδες δρυός ραμποτέ. Στο αναγνωστήριο δίνεται η εντύπωση πλουσιότερης φροντίδας και αισθητικά αρτιότερης εμφάνισης, λόγω των ξύλινων κιγκλιδωμάτων του εξώστη, των κλιμάκων και της επίπλωσης. Στο αμφιθέατρο η μαρμάρινη επένδυση του ευθύγραμμου δαπέδου των πλάγιων κλιτών με τα από αλουμίνιο στηθαία τους και ο ανεπιτυχής φωτισμός, δεν καταφέρνουν να δώσουν το ίδιο μορφολογικό αποτέλεσμα.

Η τελική εμβαδομέτρηση δεν διαφέρει πολύ από αυτή των προσχεδίων.²⁷ Σήμερα το κτήριο είναι 13.880 τ.μ., αφού έχει συμπληρωθεί και ο 6ος όροφος, το 1989-90, στον οποίο ήταν αρχικά κτισμένοι μόνο οι περιμε-

τρικοί τοίχοι και ο κεντρικός του διάδρομος. Τα προσχέδια εγκρίθηκαν στις 30.1.1963 με τη ΜΗ' συνεδρίαση του ΔΣ και ξεκίνησε η εκπόνηση της μελέτης εφαρμογής, η οποία ολοκληρώθηκε μετά από έναν χρόνο περίπου.²⁸ Η οικοδομική άδεια εκδίδεται στις 22 Απριλίου 1964, αφού έχει προσληφθεί επιβλέπων μηχανικός του ΒΙΕ ο Μ. Δερλερές και επιτυγχάνεται η μεταφορά του βασιλικού σταθμού αυτοκινήτων. Τον Μάρτιο του ίδιου έτους αποφασίζεται η δημοπράτηση του κτηρίου με προσκλήσεις 15 εργολάβων και εργοληπτικών εταιρειών, με τεύχος δημοπράτησης που εκπονεί το Γραφείο Δοξιάδη. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους ματαιώνεται, ως ασύμφορος, ο διενεργηθείς διαγωνισμός και προκηρύσσεται νέος. Το έργο αναλαμβάνει η κοινοπραξία των Θεοχάρη Οικονόμου και Γ. Γεωργίου και Γ. Μπακάλμπαση Α.Ε. Η θεμελίωση γίνεται στις 10.5.1965, πανηγυρικά, με την παρουσία της βασιλικής οικογένειας και της κυβέρνησης. Το κτήριο ολοκληρώθηκε σε 3,5 χρόνια και η παραλαβή του έγινε στις 25.10.1968 (το τηλεφω-

Έγχρωμη κύρια όψη μόλις αποπερατώθηκε το κτήριο, 1968.

νικό κέντρο, ο υποσταθμός μέσης τάσης, οι 5 ανελκυστήρες και οι εσωτερικές εγκαταστάσεις παραλαμβάνονται μετά από 2 έτη). Το 1970, στο ΔΣ (Ρ' ΔΣ/27.11) συζητείται έγγραφο του γραφείου Πρωθυπουργού για τη στέγαση του ιδρυθησομένου συντονιστικού φορέα έρευνας (Υπηρεσία Επιστημονικής Έρευνας και Ανάπτυξης –αργότερα Τεχνολογίας) και τελικά αποφασίζεται να φιλοξενηθεί στον 2ο όροφο με ενοίκιο²⁹ μέχρι το 1982. Η τελική μορφή του σημερινού κτηρίου πραγματοποιείται με το κλείσιμο του βου ορόφου, με τη μελέτη που εκπονεί η Τεχνική Υπηρεσία της ΓΓΕΤ, το 1989, όπου εκεί στεγάζονται το ΕΚΤ και το ΙΕΡΑ.

Συμπερασματικά, το κτήριο του ΕΙΕ παρείχε στη δημόσια αρχιτεκτονική του τόπου ένα από τα βασικά της μορφολογικά παραδείγματα. Πρόκειται για μια ορθολογική και εύκολα γενικεύσιμη προσέγγιση κοινωνικού κατασκευής. Χωρίς ιδιαίτερες αισθητικές ή συμβολικές ανησυχίες, ο θετικισμός του Δοξιάδη αποτελεί μια από τις πειστικότερες εφαρμογές της νεωτερικότητας που ήθελε τη μορφή να ακολουθεί τη λειτουργία. Θεωρείται ένα από τα καλύτερα κτήρια του Μοντέρνου Κινήματος της Αθήνας και συγκαταλέγεται στα αντιπροσωπευτικότερα πρότυπα της διεθνούς αρχιτεκτονικής της μεταπολεμικής περιόδου στη χώρα μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο κωδικός αριθμός του τεύχους και της σελίδας από όπου λαμβάνεται η παραπομπή, σημειώνεται μετά τα εισαγωγικά, εντός παρένθεσης. (66/1): αριθμός τεύχους DOX-EA 66, 25 Μαΐου 1962.

2. Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1950 και 1960 υπήρχαν 55 μη-στρατιωτικά ερευνητικά εργαστήρια, από τα οποία 32 υπήγονταν στο Υπουργείο Γεωργίας, 9 στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης, 8 στο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2 στο Βιομηχανίας και 1 στο Εσωτερικών. Το μεγαλύτερο μέρος των χρηματοδοτήσεων κατευθυνόταν στον τομέα της γεωργίας. Το 1961, υπολογίζεται ότι περίπου 4 εκατ. δολάρια δαπανήθηκαν στην έρευνα, εκ των οποίων τα 700 χιλ. πήγαν για την ατομική ενέργεια, ενώ 2 εκατ. δαπανήθηκαν στα αγροτικά ερευνητικά εργαστήρια. Για αναλυτικότερα στοιχεία βλ. Γεώργιος Μ. Κορρές, «Τεχνολογική πολιτική και ελληνική οικονομική ανάπτυξη στη μεταπολεμική περίοδο 1945-1967», *Η Ελληνική Κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967) Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου - Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα*, Αθήνα 1994, σ. 308-332.

3. Βασίλης Παναγιωτόπουλος, *Η συμβολή του Γιάγκου Πεσμαζόγλου στην ίδρυση του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών*, ΙΝΕ/ΕΙΕ 90, Αθήνα 2006, σ. 62.

4. Αλέξανδρος-Ανδρέας Κύρσης (επιμ.), *Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης. Κείμενα, Σχέδια, Οικισμοί*, Αθήνα 2006, σ. 12.

5. Στα Πρακτικά της 3.12.1958 ανακοινώνεται ότι «το Υπουργείο Δημοσίων Έργων παραχωρεί οικόπεδο στο ΒΙΕ, 8.000 τ.μ. εντός του Πνευματικού Κέντρου».

6. Κ. Η. Μπίρης, *Αι Αθήναι από τον 19ο στον 20ο αιώνα*, Αθήνα 1995, σ. 328-340.

7. Το τεύχος βρίσκεται στο αρχείο του Ιδρύματος. Επίσης, από τα Πρακτικά του ΔΣ προκύπτει ότι ήδη από τον Νοέμβριο του 1958 υπήρχε το οικοδομικό πρόγραμμα και ότι στη Γ' συνεδρία, της 3.12.1958, γίνεται ανάθεση εκπόνησης προσχεδίων του κτηρίου στους Προκόπη Βασιλειάδη και Βασίλειο Δούρα, συνολικής δαπάνης 25 εκατ. δραχμών. Η μελέτη παραδίδεται 8.4.1959 (Η' συνεδρία) αλλά δεν υλοποιείται.

8. Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, «Το χρονικό του Πνευματικού Κέντρου της Αθήνας», *Θέματα χώρου + τεχνών* 12/1981, σ. 17-44, και για την εναέρια σύνδεση με γέφυρα πάνω από τη λεωφόρο του Πνευματικού Κέντρου με το οικόπεδο του ΕΙΕ, βλ. πρόπλασμα, στο ίδιο άρθρο, 41, φωτ. 59 & στο κείμενο του Νίκου Χατζημιχάλη, «Πνευματικό Κέντρο της Αθήνας. Η άποψη των μελετητών», στο *ίδιο*, σ. 45-47, προοπτικό 4.

9. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Παναγιώτης Τουρνικιώτης, «Βασιλέως Κωνσταντίνου versus Γλισσός. Περί γενεαλογίας της αστικής μορφής», *Η Αθήνα στον 20ο αιώνα. Η Αθήνα όπως (δεν) φαίνεται 1940-1985*. ΥΠΠΟ Κατάλογος της Έκθεσης 23.12.1985 -31.3.1986, Αθήνα 1985, σ. 91-97.

10. 66/120. Οι μελετητές στα τοπογραφικά σχέδια δείχνουν ένα ορθογώνιο παραλληλόγραμμο στην πλευρά του οικοπέδου επί της Βασιλέως Γεωργίου και απέναντι ακριβώς στην οδό Αρχελάου, με την ένδειξη «Υποστ. Αυτοκ. Ανακτόρων» (υποσταθμός αυτοκινήτων), το οποίο βεβαιώνεται από τη σχετική φωτογραφία του 1964 (αρχείο γράφοντος).

11. Στα Πρακτικά του ΔΣ της ΛΕ' συνεδρίας (7.2.1962) αποφασίζεται η αίθουσα του αμφιθεάτρου να περιλαμβάνει εκατό θέσεις αντί των αρχικών τριακοσίων, δημιουργώντας αργότερα προβλήματα στην ογκομετρική διάπλαση του κτηρίου. Η Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, *ό.π.* 1, 191, σχολιάζοντας τη μείωση αυτή, σημειώνει: «Λόγω της συρρίκνωσης του αρχικού κτιριακού προγράμματος από τον εργοδότη, ο ένας από τους τρεις λειτουργικά καθορισμένους όγκους του συγκροτήματος –ο αριστερός όγκος, της αίθουσας διαλέξεων– μειώθηκε σε βαθμό που ανέτρεφε την επιζητούμενη ισορροπία. χωρίς η ανατροπή αυτή να οδηγήσει σε ενδιαφέροντα δυναμισμό ή πλαστικότητα του συνόλου». Κατά τη φάση της κατασκευής, ο αριθμός των καθισμάτων ήταν 187, δίχως να φαίνονται στο σχέδιο θέσεις καθήμενων στα πλάγια κλίτη.

12. Αν συγκρίνει κανείς τις Ηθικές επιστήμες με το πρόγραμμα των Πικιώνη / Δοξιάδη, βλέπει ότι προστέθηκαν «η κοινωνιολογία, τα οικονομικά και η αρχαιολογία». Οι «γλώσσες» εξειδικεύθηκαν σε γλωσσολογία, καταργήθηκαν «η λαογραφία και η τέχνη», παραμένοντας σταθερή «η ιστορία». Θα είχε ενδιαφέρον οποιαδήποτε τεκμηρίωση της αλλαγής κατευθύνσεων του εν λόγω Ινστιτούτου, που δεν τεκμαίρεται στο τεύχος της Προμελέτης.

13. Υπήρχε και δεύτερη πρόταση για τη διενέργεια ανοικτού διαγωνισμού, μετά βραβείων, η οποία ψηφίστηκε από τους Δ. Κιουσόπουλο, Κ. Αλεξόπουλο, Γ. Πετρόπουλο και Π. Χριστοδουλόπουλο που μειοψήφισαν. Βλ. Πρακτικά της ΛΓ' συνεδρίας (13.12.1961).

14. Ο Αχιλλέας Σπανός (1909-1975), ήταν Διευθυντής στην Υπηρεσία Οικισμού του Υπουργείου Δημοσίων Έργων από το 1938 και εργάστηκε για την ανοικοδόμηση της Σαντορίνης, το 1956.

15. Στα Πρακτικά της ΛΔ' συνεδρίας, της 10.1.1962, αναγράφεται ως όρος ανάθεσης: *Αμφότεροι οι συμβληθησόμενοι (Πικιώνης και Δοξιάδης) αναλαμβάνουν την υποχρέωση να χρησιμοποιήσουν τον αρχιτέκτονα κ. Αχιλλέα Σπανόν ως συμβουλό*

τους δια την εν λόγω μελέτην. Η σχετική πρότασις προς αυτόν θα γίνη ευθύς ως το ΒΙΕ γνωρίση εις αυτούς το καλώς έχειν. Το ΔΣ έχει αποφασίσει ομοφώνως να τους ανατεθεί εκτός από τη μελέτη και η επίβλεψη του έργου.

16. Αναγράφεται στα πρακτικά της ΛΔ' συνεδρίας, της 10.1.1962. Τα ίδια ονόματα είχαν προταθεί από τον Δοξιάδη στην επιστολή του της 8.1.1962, προς το ΔΣ. Επίσης, φαίνεται ότι η συμμετοχή του Δ. Πικιώνη ήταν η αναγκαία προϋπόθεση για την απευθείας ανάθεση του έργου, αφού από πουθενά δεν τεκμαίρεται η συμβολή του στη σύνθεση του κτηρίου. Στη σύνταξη της μελέτης έλαβαν μέρος, εκτός από τον Σ. Κονταράτο, ο Α. Δημητρίου, ο οποίος αντικατέστησε τον Τ. Κουραβέλο, ως επικεφαλής του Κλάδου Κτηρίων (Building Design Branch) και ο Κώστας Μανιώτης, αρχιτέκτων εξ Αμερικής. Οι Σ. Κονταράτος, Α. Δείμιζης και ο Β. Τετενές ήταν επιβλέποντες του έργου κατά τη φάση κατασκευής του.

17. Α.-Α. Κύρτσης, *ό.π.* 6, 424-425. Η συνεργασία μεταξύ δάσκαλου και μαθητή βρίσκεται περισσότερο στο κλίμα του λειτουργισμού της δεκαετίας του τριάντα και του διεθνούς ύφους, παρά στην κατεύθυνση της αξιοποίησης της λαϊκής αρχιτεκτονικής και της ενσωμάτωσής της στο αστικό περιβάλλον, τάση που χαρακτηρίζει το έργο του Πικιώνη μετά το 1933, όταν αποκήρυξε τον λειτουργισμό.

18. *Ό.π.* 1, 393.

19. Η εταιρεία παρέδωσε το τεύχος της μελέτης με τίτλο *Conceptual Design of the Royal Hellenic Research Institute, Athens Greece. A report to the Royal Hellenic Research Foundation, C-63797, March 9, 1962.*

20. DOX-EA 74, της 12.9.1962, σχέδια με αριθμό D-EA 7163, 7164 & 7166.

21. Εκτός από το «Κείμενο DOX-EA 71» (26 Ιουλίου 1962) πρέπει να υπάρχει ενδιάμεσως και δεύτερο τεύχος προμελέτης

με τον κωδικό DOX-EA 67, που λαμβάνει στο αρχείο του ΕΙΕ. Φαίνεται ότι σε αυτό παρουσιάζοταν το κόστος του έργου (βλ. σελ. 2 του παρόντος τεύχους). Στην Εισαγωγή του σημειώνεται: «Η τρίτη φάση μελέτης, η σύνταξη των "προσχεδίων", άρχισε στις 12 Ιουνίου 1962, βασισμένη στην έγκριση και τα σχόλια που κοινοποίησε το Ίδρυμα στους μελετητές πάνω στην προμελέτη (κείμενα DOX-EA 66 και 67)». Πράγματι, το τεύχος «Κείμενο DOX-EA 74» έχει την ίδια ημερομηνία και φέρει τον τίτλο «Προσχεδία». Τέλος, υπάρχει και η «Αναθεώρηση προσχεδίων» με αριθμό κειμένου DOX-EA 86 (22.1.1963) ενώ σώζεται και ανώνυμο αντίγραφο «Σημείωμα αφορών την έγκρισιν των προσχεδίων του κτηρίου του ΒΙΕ», δίχως ημερομηνία. Είναι, κατά πάσα πιθανότητα, του αρχιτέκτονα Β. Δούρα που προσλαμβάνεται ως τεχνικός σύμβουλος στις 24 Οκτωβρίου 1962 (βλ. Πρακτικά ΜΔ' ΔΣ/14.11.1962: «Ο Β. Δούρας υποβάλλει παρατηρήσεις για Προμελέτη και Προσχεδία. Εξουσιοδοτείται να συναντηθεί με Δοξιάδη»).

22. Κείμενο DOX-EA 74, 12 Σεπτεμβρίου 1962.

23. *Ό.π.* 1, υποσημείωση 101, 393. Αναφέρεται στον Σάββα Κονταράτο (συζήτηση 10.12.1981), ως προς την επιθυμία του βασιλιά για κλασικότροπο κτήριο και στην εγκατάλειψη της μορφολογίας του υαλοπετάσματος και την αντικατάστασή του με μάρμαρο.

24. Α.-Α. Κύρτσης, *ό.π.* 6, 424.

25. *Ό.π.* 1, 191.

26. *Ό.π.* 1, 191.

27. Το συνολικό εμβαδόν των σχεδίων αναθεώρησης ήταν 11.776 τ.μ. (86/7) αντί των 11.403 τ.μ. των προσχεδίων και των 12.573 τ.μ. της αρχικής εκτίμησης (74/131).

28. ΝΕ' συνεδρίαση, 20.11.1963, με περικοπές του Β. Δούρα.

29. ΡΒ' συνεδρίαση, 23.2.1971.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

*Ινστιτούτο
Νεοελληνικών
Ερευνών
ΙΝΕ*

*Διευθυντής
Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης*

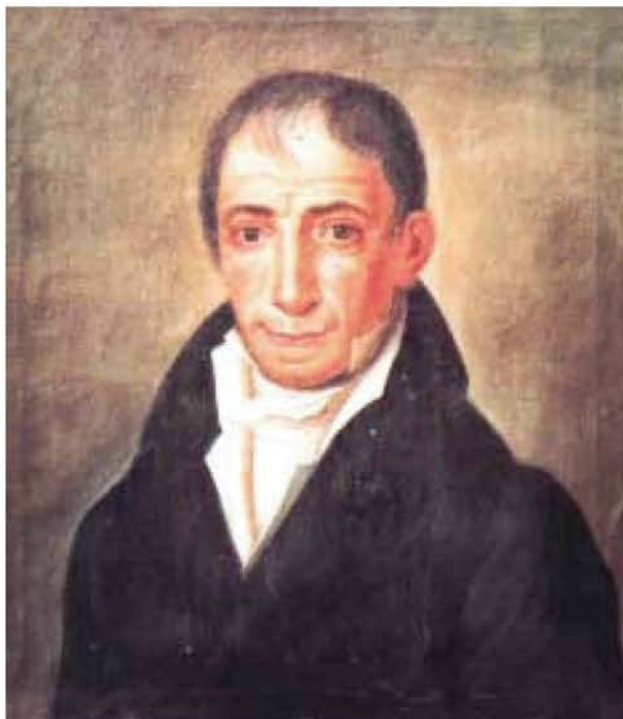
Ίδρυση και αντικείμενο

Το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ιδρύθηκε με πράξη του ΔΣ του τότε Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών κατά την ΙΘ' Συνεδρία του, στις 11 Μαΐου 1960, και άρχισε να λειτουργεί από την 1η Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Στεγάσθηκε αρχικά, όπως και η Διοίκηση του Ιδρύματος, η Βιβλιοθήκη των περιοδικών και το ΚΒΕ σε ισόγειο διαμέρισμα ιδιοκτησίας Αλεξάνδρας Μιχαήλ Μελά στη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας 4. Από τον χειμώνα του 1967 μεταστεγάσθηκε στον πέμπτο όροφο του τότε μόλις αποπερατωθέντος κτηρίου του ΕΙΕ στη λεωφόρο Βασιλέως Κωνσταντίνου 48, όπου και έκτοτε λειτουργεί. Με τον νέο Οργανισμό του ΕΙΕ (ΠΔ 226/1989, που καθορίζει τα σχετικά με την εφαρμογή του Νόμου 1514/1985 για την Έρευνα) το Κέντρο μετονομάσθηκε σε Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών.

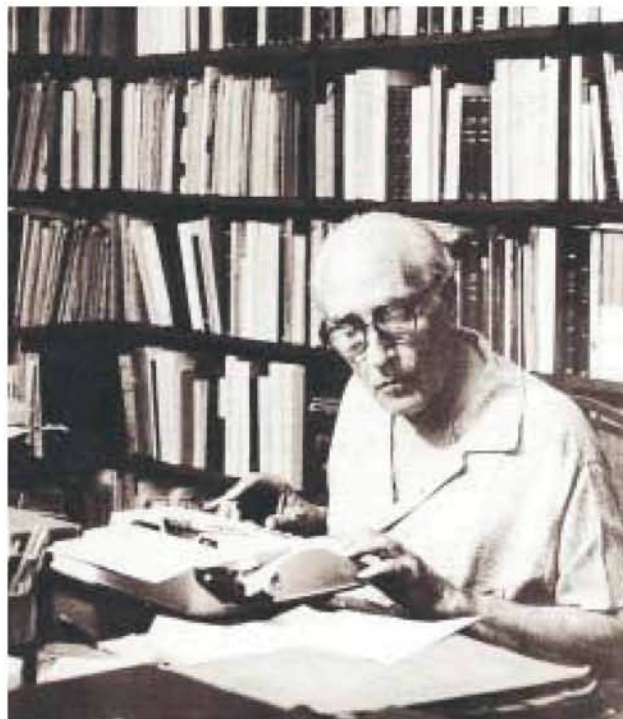
Πρώτος Διευθυντής, από το 1960 έως το 1962, χρημάτισε ο Μιχαήλ Θ. Λάσκαρις, καθηγητής της Ιστορίας των λαών της Χερσονήσου του Αίμου στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τον διαδέχθηκε, το 1963, ο Κωνσταντίνος Θ. Δημαράς, μέχρι τότε Διευθύνων Σύμβουλος του ΕΙΕ και Γενικός Διευθυντής στο ΙΚΥ, ο οποίος πρωτοστάτησε ουσιαστικά στη χάραξη της επιστημονικής κατεύθυνσης του Κέντρου. Μετά τη λήξη

της σύμβασης του Κ.Θ. Δημαρά (1972) το ΔΣ του Ιδρύματος ανέθεσε την εποπτεία της διεύθυνσης (1971-1975) στον καθηγητή Βυζαντινής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και Ακαδημαϊκό Δ. Α. Ζακυθινό, Διευθυντή του ΚΒΕ. Ακολούθως ορίσθηκε αναπληρωτής Διευθυντής (1975-1980) ο Μ. Ι. Μανούσκακας, καθηγητής Ιστορίας των Μέσων και Νέων Χρόνων στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Διευθυντής του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας. Τον διαδέχθηκε η ερευνήτρια Α' Λουκία Δρούλια, αρχικά ως διευθύνουσα και ύστερα ως Διευθύντρια σε συνεχείς θητείες (1981-1995). Στα χρόνια 1995-2000 Διευθυντής διετέλεσε ο Βασίλης Παναγιωτόπουλος, διευθυντής ερευνών στο ΙΝΕ· από το 2000 έως σήμερα τον διαδέχθηκε ο Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, καθηγητής της Πολιτικής Επιστήμης στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Αντικείμενο του ΙΝΕ είναι η μελέτη και τεκμηρίωση της νεότερης ελληνικής ιστορίας και γραμματείας στην ευρύτατη τους έννοια από τον 15ο έως τον 20ό αιώνα. Στα Προγράμματα του Ινστιτούτου προάγονται ερευνητικές εργασίες γύρω από την κίνηση του βιβλίου και των ιδεών, την ιστορία της νεοελληνικής φιλοσοφικής, επιστημονικής και πολιτικής σκέψης, την ιστορία των

Αδαμάντιος Κοραΐς (1748-1833). Λόγω της δεσπόζουσας θέσης του στον πνευματικό κόσμο του νέου ελληνισμού και, ειδικότερα, στην παιδεία του Διαφωτισμού, ο Αδαμάντιος Κοραΐς, οι ιδέες του και τα έργα του κατείχαν πάντα κεντρικό ρόλο στις ερευνητικές αναζητήσεις του Ινστιτούτου.

Κ.Θ. Δημαράς (1904-1992). Εμπνευστής της ερευνητικής φιλοσοφίας του ΙΝΕ.

● 68

θεσμών, την κοινωνική, πολιτική και οικονομική ιστορία, τη νεοελληνική γραμματολογία, ιστοριογραφία, γεωγραφία και προσωπογραφία, τις σχέσεις του ελληνισμού με την Ανατολή και τη Δυτική Ευρώπη. Στόχος εξαρχής υπήρξε η διασύνδεση της ελληνικής έρευνας με την αντίστοιχη διεθνή στο πλαίσιο ευρύτερων ιστορικών και μεθοδολογικών ζητήσεων και την εφαρμογή τους στις ελληνικές περιπτώσεις.

Το ΙΝΕ από την ίδρυσή του υπήρξε ένας ερευνητικός θεσμός που συνέβαλε σταθερά με ποικίλους τρόπους δια των ερευνητικών του σχεδιασμών και πρωτοβουλιών στην ανανέωση των ιστορικών σπουδών στην Ελλάδα, συνδυάζοντας τη γόνιμη επιρροή από τα επιτεύγματα, τη θεματολογία και τις αναζητήσεις της σύγχρονης διεθνούς ιστοριογραφίας με την εξαντλητική

τεκμηρίωση και την έρευνα των πηγών. Το πνεύμα ελευθερίας και δημιουργικού διαλόγου αποτέλεσε βασικό συστατικό της λειτουργίας του Ινστιτούτου, ενέπνευσε τη ζωή και τη δράση του και μέχρι σήμερα προσδιορίζει σταθερά τη φυσιογνωμία του.

Αναβαθμοί της ιστορικής διαδρομής του

Εθνική απογραφή και υποδομή: Η πρώτη εικοσαετία (1960-1980)

Οι ερευνητικές ενασχολήσεις του ΙΝΕ κατά την πρώτη φάση της επιστημονικής του διαδρομής υποκρύπτουν μια γενικότερη επιστημολογική αντίληψη για τη μελέτη του νέου ελληνισμού, που εδραιώθηκε ως η επιστημονι-

κή φιλοσοφία του Ινστιτούτου. Η αντίληψη αυτή, την οποία διέπλεσε ο Κ.Θ. Δημαράς, απέβλεπε να αναδείξει τον νέο ελληνισμό ως αυτόνομο πεδίο έρευνας, χειραφετημένο από τις πολύμορφες, ως επί το πλείστον ρητορικές και κενές περιεχομένου, υπαγωγές του στην προγονοπληξία και την έξαρση της αρχαιότητας. Η χειραφέτηση του νέου ελληνισμού ως αυτόνομου πεδίου έρευνας επέβαλλε, σε μεθοδολογικό επίπεδο, τη συστηματική στροφή προς το πρωτογενές υλικό, τη συγκρότηση του corpus των πηγών και την εκπόνηση εργαλείων έρευνας που θα καθιστούσαν δυνατή μια «εμπειρική» και εξ υπαρχής, χωρίς προειδεάσεις, προσέγγιση της ιστορίας και της πνευματικής δημιουργίας ενός ζώντος λαού. Η προσέγγιση αυτή αποτυπώνεται σε τρεις έννοιες-κλειδιά που προσδιόρισαν αρχικά τον ερευνητικό προσανατολισμό του νέου θεσμού: πρόκειται για την έννοια της εθνικής απογραφής, όπως προσδιόρισε το έργο του ΙΝΕ ο Κ.Θ. Δημαράς, την επικέντρωση της προσπάθειας στη δημιουργία της επιστημονικής υποδομής, που ήταν αναγκαία για το έργο αυτό και, τέλος, την παραγωγή των καλών εργαλείων που θα καθιστούσαν την έρευνα έναν διάλογο με τις πηγές της ιστορίας και ειδικότερα εκείνες της γραμματείας του νέου ελληνισμού.

Προγράμματα

Ελληνική Βιβλιογραφία

Οι αρχικές εργασίες είχαν έναν ευρύτερο απογραφικό χαρακτήρα που υπαγορεύθηκε από τη συνείδηση ότι η «εθνική αυτογνωσία» του νεότερου ελληνισμού ήταν ακόμη ανεπαρκής, αλλά και επιτακτική. Για τον λόγο αυτό φάνηκε απόλυτη ανάγκη να προηγηθεί η απογραφή των πνευματικών θησαυρών του τόπου σε επίπεδο εθνικό. Η συστηματική απογραφή του ελληνικού βιβλίου, που συνιστά τον κύριο φορέα της πνευματικής ζωής του έθνους, αποτέλεσε ένα από τα κυριότερα αντικείμενα έρευνας του ΙΝΕ στα πρώτα βήματα της ερευνητικής του διαδρομής.

Η απογραφική εργασία αποτέλεσε ένα από τα κυριότερα αντικείμενα επισταμένης έρευνας των συνεργατών του Ινστιτούτου. Οι προσεγγίσεις ποικίλες: επάλληλες προσπάθειες για τη συμπλήρωση της Εθνικής Βιβλιογραφίας, μελέτη των συνόλων των βιβλίων που συγκροτούσαν βιβλιοθήκες ατόμων ή συλλογικών φορέων, σχολείων, μοναστηριών κ.ά., εξέταση των επιμέρους αντιτύπων· οι χειρόγραφες σημειώσεις που περιέχουν και τα άλλα ιδιαίτερα τους χαρακτηριστικά –διατήρηση, στάχωση κ.λπ.–

αποτελούν μαρτυρίες χρήσιμες για το ίδιο το βιβλίο, τον χρήστη του, την ευρύτερη του διάδοση κ.λπ. Ταυτόχρονα, οι προϋποθέσεις για τους υλικούς όρους της πνευματικής ζωής, τα τυπογραφεία, το εμπόριο, η διακίνηση του βιβλίου και γενικά όλες οι εκφάνσεις του ρόλου του, επέσυραν την προσοχή των συνεργατών οι οποίοι ανέλαβαν σχετικές εργασίες. Αν σήμερα έχει γίνει κοινή συνείδηση η ανάγκη της μελέτης των θεμάτων αυτών, θα πρέπει να σημειωθεί ότι πριν πενήντα χρόνια λιγότεροι ήταν εκείνοι οι οποίοι την είχαν διαπιστώσει και εργάζονταν προς αυτήν την κατεύθυνση. Ανάμεσά τους καταλέγονται και οι σκαπανείς του ΙΝΕ.

Philhellénisme. Ouvrages Inspirés par la Geurne de l'Indépendance Grecque, 1821-1833. Καταγραφή της πλούσιας λογοτεχνικής και φιλολογικής παραγωγής, που έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση και τόνωση του φιλελληνικού κινήματος, εκφράζοντας και υποκινώντας την κοινή γνώμη.

Ορισμένα λογοτεχνικά κείμενα αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης εικαστικών θεμάτων, όπως ο πίνακας «Ο θάνατος του νεαρού διακόνου από τη Μεσσηνία» του V. N. Raverat, που δανείστηκε το θέμα του από τα ποιήματα Messéniennes (1822) του Casimir Delavigne.

Με το πνεύμα αυτό εγκαινιάστηκαν ποικίλες βιβλιογραφικές και απογραφικές εργασίες (βλ. παράρτημα V-A'). Βαθιά ήταν η πεποίθηση ότι η βιβλιογραφία δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά ούτε και περιθωριακή απασχόληση. Αποτελεί μια σημαντική και βασική, θεμελιακή, επιστήμη που μπορεί με καλό χειρισμό και ορθή μεθόδευση, να φωτίσει τον χώρο της μελέτης μας με την ίδια δύναμη με την οποία μπορούν να μας διδάξουν οι πιο περίτεχνες ιστορικές και φιλολογικές διερευνήσεις και η πιο προηγμένη τεχνική τους. Χρησιμοποιούνται εδώ τα λόγια του Κ. Θ. Δημαρά: εκείνος άλλωστε διέγραψε τα πλαίσια για τις σχετικές εργασίες που διεκπεραιώθηκαν στο Κέντρο από την αρχή της λειτουργίας του στον τομέα αυτό.

Καταλογογράφηση βιβλιοθηκών

Η καταλογογράφηση βιβλιοθηκών και γενικά η εξέταση και μελέτη των καταλόγων των εντύπων, λειτουργεί προς πολλές κατευθύνσεις. Αναφέρθηκαν ήδη οι απογραφικές εργασίες για την ολοκλήρωση της Εθνικής Βιβλιογραφίας. Ωστόσο, πέρα από τον σκοπό να εξυπηρετηθεί η βιβλιογραφία, επιδιώχθηκε να ικανοποιηθούν άλλες ζητήσεις, πιο σύνθετες, που προβάλλουν από την άμεση σχέση και επαφή του ανθρώπου με το έντυπο, την ακτινοβολία και επίδραση του βιβλίου πάνω στο ανθρώπινο στοιχείο, αλλά και την υποδοχή του από αυτό. Η μελέτη του κάθε εντύπου χωριστά, αλλά και ως μέρους ενός συνόλου, προσφέρει συχνά πολλές από τις αναμενόμενες απαντήσεις.

Προς την κατεύθυνση αυτή οι συνεργάτες του ΙΝΕ εργάστηκαν συστηματικά. Με αλληπάλληλες έρευνες σε βιβλιοθήκες, κυρίως της επαρχίας, και ιδιαίτερα των μοναστηριών, απέβλεψαν να εντοπίσουν και να προσεγγίσουν το σωζόμενο υλικό (βλ. παράρτημα V-B'). Οι ιδιαίζουσες ιστορικές συνθήκες του ελληνισμού ήταν φυσικό να επιδράσουν σοβαρά πάνω στη διάσωση του ιστορικού υλικού. Τα μοναστήρια, φυσικοί δέκτες και φύλακες των πνευματικών θησαυρών του Γένους στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όταν δεν υπήρχαν δημόσιες βιβλιοθήκες και ο αριθμός των σχολείων ήταν ακόμα περιορισμένος, υπήρξαν πάντα οι πολύτιμοι μάρτυρες στον τομέα αυτόν.

Βιβλιογραφική τεκμηρίωση

Παράλληλα με την προσπάθεια της απογραφής του ελληνικού εντύπου, το Ινστιτούτο απέβλεψε σε ευρύτερες βιβλιογραφικές τεκμηριώσεις γύρω από τις νεοελληνικές σπουδές. Με εξαντλητικές ή επιλεκτικές βιβλιογραφίες επιζήτησε (α) να συμπληρώσει τα κενά στην υποδομή της νεοελληνικής έρευνας (β) να παρασκευάσει εγχειρίδια που θ' αποτελούσαν βασικά βοηθήματα για τη μελέτη ενός συγκεκριμένου θέματος, ενός ορισμένου τόπου και (γ) να συντάξει βιβλιογραφίες που αποσκοπούσαν να ενημερώσουν την ξένη επιστήμη σχετικά με τα ελληνικά πράγματα. Η ελληνική παιδεία για πολλά χρόνια απουσίαζε από τον διεθνή βιβλιογραφικό ορίζοντα, με αποτέλεσμα η ελληνική πνευματική δράση ν' αγνοείται ή να είναι τυχαία και ανεύθυνα παρουσιασμένη. Με αυτοτελή ξενόγλωσσα βιβλιογραφικά δημοσιεύματα ή με συστηματική συμμετοχή σε διεθνείς βιβλιογραφίες έγινε προσπάθεια να καλυφθεί η έλλειψη αυτή.

«...άτινα βιβλία ως αφιερώματα όντα φιλοθέων ανδρών, έχουν μένειν αναφαιρέτα και αναπόσπαστα εις αιώνα τον άπαντα...», χαρακτηρίζονται τα περιεχόμενα της σημαντικής βιβλιοθήκης της Ι. Μονής Αγ. Ιωάννου στην Πάτμο σε πατριαρχικό σιγίλλιο του 1769.

Τμήμα του εσωτερικού της Πατμιακής βιβλιοθήκης, πριν από τις εργασίες συντήρησης και ανανέωσής της, στη δεκαετία του 1990. Anthony Hobson, Grandes Bibliothèques, ed. Stock, 1971, σ. 64: Βιβλιοθήκη Πάτμου.

Καταλογογράφηση και έκδοση αρχειακού υλικού

Η καταλογογράφηση, έκδοση και μελέτη αρχειακού υλικού αποτελεί την υποδομή πολλών εργασιών που έχουν διεξαχθεί στο Ινστιτούτο και μπορεί να θεωρηθεί ως μία από τις βασικές προσφορές του προς τη νεοελληνική έρευνα και τους μελετητές της. Εργασίες ερευνητικές, απογραφικές, αλλά και συνθετικές, προέρχονται από τον προγραμματισμό αυτό, απ' όπου ξεχωρίζουν και ίδια προγράμματα με ευρύτερο αντικείμενο.

Η προέλευση του αρχειακού υλικού υπήρξε ποικίλη. Άλλοτε πρόκειται για αρχεία που έχουν κατατεθεί στο Ινστιτούτο και άλλοτε για αρχειακό υλικό που περιέχεται στις μικροταινίες του ΙΝΕ ή ακόμα για αρχειακές μονάδες τις οποίες ερεύνησαν στον τόπο όπου απόκεινται οι συνεργάτες του Ινστιτούτου και είτε άντλησαν μεμονωμένα στοιχεία, είτε έδωσαν συνοπτική περιγραφή τους (Παράρτημα V-Γ').

Η ερευνητική φιλοσοφία που καθοδήγησε την ίδρυση του ΙΝΕ αποτυπώθηκε και στα πρώτα δημοσιεύματα, που άρχισαν να εμφανίζονται από το 1962 και εξής. Η προσπάθεια αυτή ανασχέθηκε από την επιβολή της δικτατορίας του 1967, που αποψίλωσε το Ινστιτούτο από αρκετούς από τους συνεργάτες του. Κατά τη διάρκεια της επταετούς δικτατορίας το ΙΝΕ συρρικνώθηκε και κρατήθηκε ζωντανό μόνο χάρη στην αφοσίωση της υπευθύνου και των δύο συνεργατριών που απέμειναν στις τάξεις του. Με το τέλος της δικτατορίας άρχισε μια δεύτερη φάση στην ιστορία του Ινστιτούτου. Η στελέχωση σταδιακά διευρύνθηκε με την πρόσληψη νεώτερων συνεργατών που ανασύνδεσαν τις εργασίες του με την προδικτατορική περίοδο της απογραφής και των εργαλείων στο ευρύ πεδίο της γραμματολογίας του νέου ελλητισμού. Οι σχετικοί προσανατολισμοί και το επιστημονικό τους αποτέλεσμα εκτίθεται αναλυτικά στην Έκθεση της Εικοσαετίας 1960-1980, η οποία κωδικοποιεί την ιστορία αυτής της πρώτης φάσης της διαδρομής του ΙΝΕ.

Εμπλουτισμός και σύνθεση: Η δεύτερη εικοσαετία (1980-2000)

Από το 1980 και εξής το Ινστιτούτο εμπλουτίζεται με νέους συνεργάτες, που προέρχονται από άλλους ερευνητικούς χώρους (νομική, ιστορία πολιτικών ιδεών και τουρκολογία) και υποδέχεται ξανά εκείνους που από τα χρόνια της δικτατορίας είχαν αναχωρήσει για ανώτερες σπουδές στο εξωτερικό πριν από το 1967 και παρέμεναν εκπατρισμένοι ή είχαν αποσυρθεί στη Μέση εκπαί-

δευση. Όλοι αυτοί φέρνουν μαζί τους νέους επιστημονικούς προσανατολισμούς που εμπλουτίζουν με νέες θεματικές τις έρευνες του ΙΝΕ. Έτσι, στα παλαιότερα βιβλιολογικά και γραμματολογικά ενδιαφέροντα προστέθηκαν, κατά τη δεκαετία του 1980, νέοι τομείς έρευνας που ενσωμάτωσαν την κοινωνική και οικονομική ιστορία στα αντικείμενα που θεραπεύει το Ινστιτούτο. Κατά την περίοδο αυτή συντελείται και ένα αξιόλογο διεθνές άνοιγμα με την καθιέρωση των Διεθνών Συνε-

Χρυσόβουλλο σιγίλλιο, του έτους 1590 (Ιστορικό Μουσείο της Μόσχας).

Ένας από τους στόχους του Προγράμματος «Θεσμοί και Ιδεολογία στη νεοελληνική κοινωνία 15ος-19ος αι.» είναι και η συγκέντρωση όλων των επίσημων πράξεων του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο. Έχουν καταγραφεί 6.250 έγγραφα που εντοπίστηκαν σε αρχεία, βιβλιοθήκες, μόνες και ιδιωτικές συλλογές στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Η σελίδα τίτλου χειρογράφου από τη συλλογή του λόρδου Guifford, με έργα του Μολιέρου (Βρετανικό Μουσείο).

Στόχος του Προγράμματος «Γλωσσομάθεια και πολιτισμικές επαφές» είναι η μελέτη και η συνεξέταση του μεταφραστικού φαινομένου με τα ρεύματα ιδεών και η μελέτη της χειρόγραφης μεταφραστικής παραγωγής του 18ου αι. και του αρχόμενου 19ου (Cervantes, Μολιέρος, Gracian, John Barclay, Βολταίρος, κ.λπ.).

Παράλληλα, δόθηκε έμφαση στους τομείς εκείνους της νεοελληνικής ιστορικής έρευνας που παρουσίαζαν την μεγαλύτερη καθυστέρηση ή τα περισσότερα κενά, επεκτείνοντας μάλιστα, όπου ήταν αναγκαίο, τη χρονική περίοδο, ώστε να συμπεριλάβει και τον 20ό αιώνα. Η οικονομική και κοινωνική ιστορία, η ιστορική γεωγραφία και δημογραφία, η ιστορία των θεσμών, η ιστορία της τεχνολογίας και των παραγωγικών διαδικασιών ή άλλοι τομείς, όπως η ιστορία της νεοελληνικής τέχνης της τουρκοκρατίας (ζωγραφική, μουσική) που παλαιότερα δεν είχαν ενταχθεί στα ενδιαφέροντα του Ινστιτούτου, αποτέλεσαν πλέον σταθερούς άξονες των ερευνητικών προγραμμάτων του, προσφέροντας, συγχρόνως, τη δυνατότητα για συγκριτικές θεωρήσεις της ελληνικής περίπτωσης στο φως της ιστορικής εμπειρίας άλλων κοινωνιών. Οι συγκεκριμένες επιστημονικές εξειδικεύσεις και ερευνητικοί στόχοι των θεσμικών προγραμμάτων περίξ των οποίων οργανώθηκε η ερευνητική δράση και επιστημονική παραγωγή του Ινστιτούτου από τη δεκαετία του 1980 και εντεύθεν εμφανίζονται συνοπτικά ως εξής:

Προγράμματα

I. Εστίες παιδείας στον ελληνικό χώρο, 15ος-19ος αι.:

Οι νεοελληνικές βιβλιοθήκες

Διάρκεια: 1982-1997

Συστηματική καταγραφή του διάσπαρτου έντυπου υλικού που αποτελεί πολύτιμη πηγή της νεοελληνικής πνευματικής ιστορίας. Επιδίωξε να μελετήσει τη θέση του βιβλίου και των βιβλιοθηκών στη νεότερη νεοελληνική ιστορία και τον ρόλο τους στη διαμόρφωση της πνευματικής ζωής του ελληνισμού. Δημοσιεύθηκαν κατάλογοι και μελέτες που αφορούν περισσότερες από 15 βιβλιοθήκες (μοναστηριακές, σχολικές, ιδιωτικές).

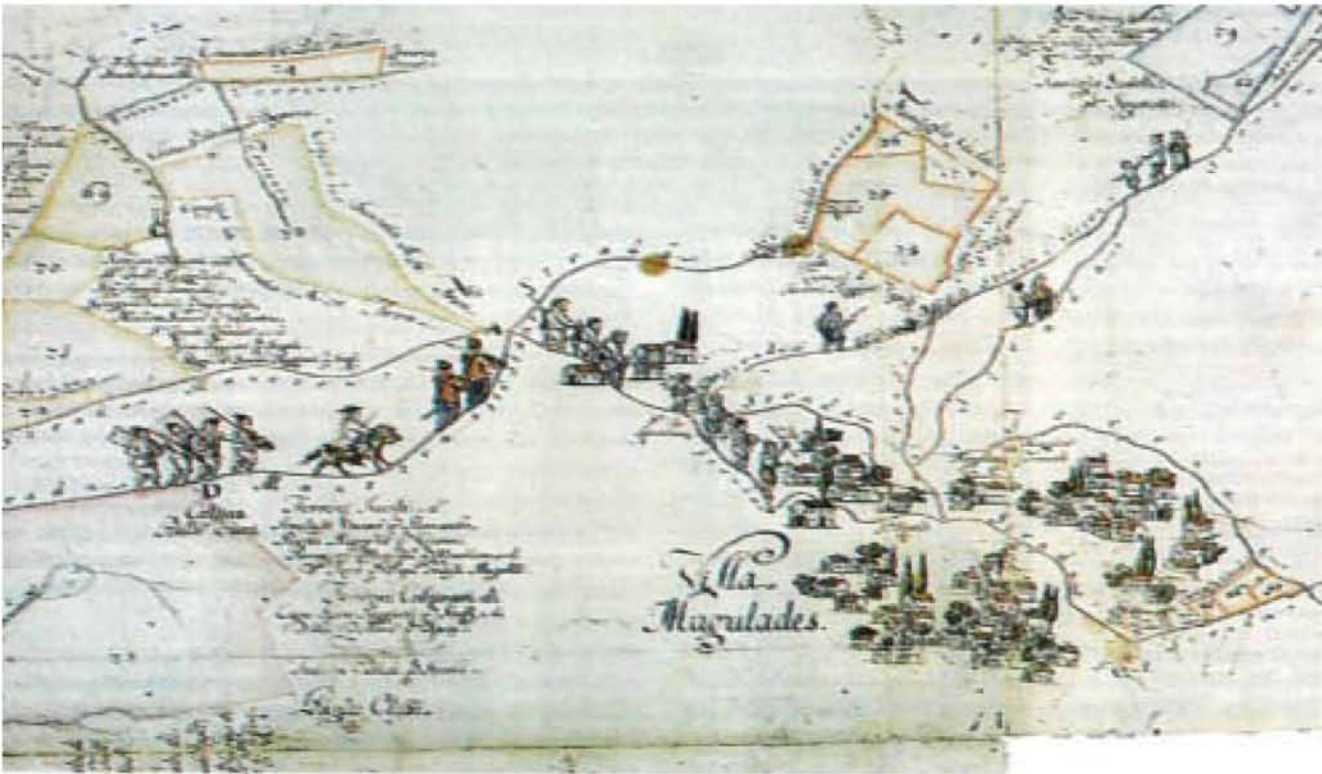
II. Οι τουρκικές πηγές της οθωμανικής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο

Διάρκεια: 1980-1984

Το Πρόγραμμα απέβλεπε στη μελέτη και έκδοση των οθωμανικών εγγράφων που βρίσκονται σε ελληνικά αρχεία (αρχαιοφυλακεία, μοναστήρια, ιδιωτικές συλλογές κ.ά.) και παράλληλα στον εντοπισμό οθωμανικών εγγράφων που αφορούν τον ευρύτερο ελληνικό χώρο και τη συλλογή τους από ξένα αρχεία. Ειδικότερα έγινε επεξεργασία οθωμανικών εγγράφων του πελοποννησιακού χώρου με σκοπό την έκδοσή τους.

δρίων Ιστορίας (1981, 1983 και 1987) και με συνεργασίες ιδίως με γαλλικούς επιστημονικούς θεσμούς. Η ψήφιση του νόμου πλαισίου της έρευνας (Ν. 1514), το 1985, δημιουργεί ένα νέο θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης του ΕΙΕ, καθιερώνεται πλέον η ονομασία «Ινστιτούτο» και εισάγεται η εσωτερική οργάνωση σε θεσμικά προγράμματα.

Από το 1981 διαφοροποιήθηκε ο τύπος των αρχικών ερευνών και έγιναν προσπάθειες να καταστεί πόλος σύγκλισης πολλαπλών ιστορικών ενδιαφερόντων, διεθνούς, σε πολλές περιπτώσεις, εμβέλειας. Με τον τρόπο αυτόν έφερε σε δημιουργική επαφή –μέσω συνεργασιών, συνεδρίων και άλλων εκδηλώσεων– τους συνεργάτες του και άλλους Έλληνες ιστορικούς με τη διεθνή ιστορική κοινότητα. Έτσι, τα πάγια ενδιαφέροντα του ΙΝΕ για την ιστορία της παιδείας, για την ιστορία αυτού που ο εμπνευστής του, ο Κ. Θ. Δημαράς, ονόμαζε ιστορία των συλλογικών συνειδήσεων, μαζί με τα νέα αντικείμενα οργανώθηκαν σε προγράμματα μεγάλης θεματικής, χρονολογικής και γεωγραφικής εμβέλειας και εξορθολογίσθηκαν μέσω των συγχρόνων συστημάτων της πληροφορικής. Στον νέο αυτό σχεδιασμό εντάχθηκε η επαναξιοποίηση και του κεκτημένου γνωστικού κεφαλαίου.

Γαίες της βαρωνίας Corner, Κέρκυρα 1774. Χωρίς να είναι το μοναδικό αντικείμενό της, η αγροτική ιστορία καλείται να αναπαραστήσει την οργάνωση του καλλιεργούμενου χώρου, τη σύνθεση και την κατανομή των καλλιεργειών, την κλίμακα των μονάδων παραγωγής. Οι κειμενικές μαρτυρίες και η πρόιμη χαρτογραφία δίνουν έμμεσες αλλά σταθμητές πληροφορίες, ενώ οι βενετικές καταστιχώσεις μας παρουσιάζουν σε μικρή έως ελάχιστη κλίμακα τη φυσιογνωμία του αγροτικού τοπίου.

III. Γλωσσομάθεια και πολιτισμικές επαφές :

Ο ελληνισμός μεταξύ Ανατολής και Δύσης, 16ος-19ος αι.

Διάρκεια: 1987-2006

Αντικείμενο της έρευνας αποτέλεσαν οι πνευματικές επαφές του ελληνισμού με τη Δύση και την Ανατολή σε διάφορα επίπεδα, το πολιτικό και, με ιδιαίτερη έμφαση, το πολιτισμικό, από την αρχή της Τουρκοκρατίας έως την ίδρυση του ελληνικού κράτους και τα νεώτερα χρόνια. Ειδική μέριμνα του Προγράμματος αποτέλεσαν οι μεταφράσεις στα ελληνικά έργων από ξένες γλώσσες. Το Πρόγραμμα ασχολήθηκε με την κριτική συναγωγή και επεξεργασία των μεταφρασμένων έργων: ταυτίσεις συγγραφέων και μεταφραστών, παράθεση των πρωτότυπων ξενόγλωσσων τίτλων, στατιστικοί πίνακες για τις γλώσσες των πρωτοτύπων και τις ειδολογικές κατηγο-

ρίες των μεταφράσεων, ευρητήρια συγγραφέων, μεταφραστών, εκδοτών, χορηγών, τυπογραφείων κ.λπ.

IV. Θεσμοί και ιδεολογία στη νεοελληνική κοινωνία, 15ος-19ος αι.

Έναρξη: 1981-

Από το ξεκίνημά του το Πρόγραμμα έθεσε δύο άξονες έρευνας και μελέτης: τους θεσμούς με τους οποίους οργανώθηκε η νεοελληνική κοινωνία και την ιδεολογία με την οποία λειτούργησε. Από το ευρύ αυτό ερευνητικό πεδίο άρχισαν να εξετάζονται συστηματικά δύο θέματα: (α) ο θεσμός του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως στο πλαίσιο του κράτους των Οθωμανών, που ανασυστάθηκε λίγους μόνο μήνες μετά την Άλωση και (β) η στρωμάτωση και η ιδεολογία της νεοελληνικής κοινωνίας τον 17ο και 18ο αι.

Όταν, το 2000, το Πρόγραμμα δημοσιοποίησε τον πρώτο έντυπο απολογισμό του, ένα μέρος τουλάχιστον από τους στόχους που είχε θέσει είχαν πραγματοποιηθεί: είχαν συγκεντρωθεί, ύστερα από ερευνητικές αποστολές σε όλο τον κόσμο, 6.000 πράξεις του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και είχαν εκδοθεί μονογραφίες και μελέτες σχετικές με τον θεσμό του Πατριαρχείου και τη συνάφειά του με την κοινωνία των χριστιανών Ρωμιών, καθώς και μελέτες για την ιστορία των ιδεών και της ιδεολογίας της υπόδουλης ελληνικής κοινωνίας.

V. Ιστορική μελέτη των οικισμών της Ελλάδας, 15ος-19ος αι.

Έναρξη: 1985-

Συστηματική συγκέντρωση τεκμηριωτικού υλικού σχετικού με τη γεωγραφία, την οικιστική, τη δημογραφία, τη διοικητική ιστορία, τις οικονομικές δραστηριότητες και τις εθνοπολιτισμικές ομάδες του ελλαδικού χώρου. Το ποικιλόμορφο και ανομοιογενές αυτό υλικό υποβλήθηκε σε κριτικό έλεγχο και ομογενοποιήθηκε, ώστε να καταστεί επιστημονικά αξιοποιήσιμο. Με την ένταξή του στις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων του Προγράμματος, κατέστη ερευνητικά διαχειρίσιμο. Τελικός στόχος τέθηκε η συνθετική μελέτη της ιστορικής εξέλιξης των επιμέρους περιοχών και η διαμόρφωση μιας ηλεκτρονικής εφαρμογής, στην οποία παρατίθενται τα πλήρη στοιχεία κάθε υπό μελέτη μεμονωμένου οικισμού.

VI. Μηχανισμοί της αγροτικής οικονομίας στις ελληνικές περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και στις βενετικές κτήσεις, 16ος-19ος αι.

Διάρκεια: 1987-2001

Πρόκειται για την περιγραφική προσέγγιση της κατανομής των καλλιεργειών και της κτηνοτροφίας σε μεγάλη χρονική κλίμακα, για να διακριθούν οι συνέχειες και οι ασυνέχειες στις καλλιέργειες και να φανούν οι γεωγραφικοί καθορισμοί που διέπουν την κατανομή ορισμένων δραστηριοτήτων. Η θεματική διάρθρωση μπορεί να συνοψιστεί στα ακόλουθα: i) Οικογενειακή εκμετάλλευση, ii) Η επίπτωση της φορολογίας στα οικογενειακά εισοδήματα, iii) Οι γαιοπρόσοδοι. Από τις κύριες πηγές συνολικού χαρακτήρα που υπόκεινται σε επεξεργασία και ανάλυση μνημονεύονται: (α) Οθωμανικές καταστιχώσεις, (β) βενετικές αναγραφές, (γ) κοινωνικές καταστιχώσεις και (δ) μερικότερες μαρτυρίες ποσοτικού και ποιοτικού τύπου, ανάμεσα στις οποίες και τα νοταριακά τεκμήρια.

VII. Ιστορία και φιλοσοφία των Θετικών Επιστημών, 15ος-19ος αι.

Έναρξη: 1984-

Αντικείμενο του Προγράμματος υπήρξε η μελέτη των επιδράσεων που η ευρωπαϊκή επιστημονική σκέψη άσκησε στον ευρύτερο ελληνικο-βαλκανικό χώρο από τον 15ο έως τον 20ό αιώνα· η μελέτη της εξελικτικής πορείας της νεοελληνικής επιστημονικής σκέψης μέσα στον χρόνο· η αναζήτηση, με βάση την αξιολόγηση και ερμηνεία των στοιχείων που η ιστορική μνήμη έχει διαφυλάξει, της εσωτερικής συνοχής των επιστημονικών γνώσεων, της αλληλουχίας και λειτουργικότητας των γνώσεων αυτών, η μελέτη του υπό διαμόρφωση επιστημονικού λόγου σε μια περίοδο κατά την οποία εντοπίζονται οι απαρχές της νεότερης ελληνικής επιστήμης.

VIII. Νεοελληνική Ιστοριογραφία, 15ος-19ος αι.

Έναρξη: 1989-

Το Πρόγραμμα ασχολήθηκε συστηματικά με τη γένεση της ιστορικής συνείδησης του λόγιου, κυρίως, ελληνισμού στα χρόνια του Διαφωτισμού. Μέσα από τα έντυπα ιστορικά βιβλία (και, συμπληρωματικά, τα χειρόγραφα) διερευνήθηκαν οι συντελεστές και οι διαδικασίες της παραγωγής τους: συγγραφείς, μεταφραστές, ερασιτέρες-συμπλητές, εκδότες και τυπογράφοι· αναζητήθηκαν τα πρότυπα σε αντιπαραβολή προς τα ελληνικά έργα. Παράλληλα, μελετήθηκε και η πορεία της παραδοσιακής χρονογραφίας. Το ζητούμενο υπήρξε οι ροπές

Η μετάφραση (1750) της Ιστορίας του Ρολλίνου (1730) με χρήση της ενδιάμεσης ιταλικής της μορφής (1732), αποτελεί αφετηρία για την πορεία της ελληνικής παιδείας προς μια ιστορία παγκόσμια και κοσμική. Είναι ένα από τα αντικείμενα του ερευνητικού Προγράμματος «Νεοελληνική Ιστοριογραφία, 15ος-20ός αι.»

Ιστορίας από τα οποία συγκλήθηκαν μέχρι σήμερα πέντε ως εξής:

Α' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας *Το βιβλίο στις προβιομηχανικές κοινωνίες*, 1981.

Β' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας *Μεσογειακές Οικονομίες. Ισορροπίες και Επικοινωνίες, 13ος-19ος αιώνας*, 1983.

Γ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας *Η Γαλλική Επανάσταση και ο Νέος Ελληνισμός*, 1987.

Δ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας*, 2002.

Ε' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας *Μυτιλήνη - Αίβαλί. Μια αμφίδρομη σχέση στο Βορειοανατολικό Αιγαίο*, 2003.

Τα Πρακτικά και των πέντε Διεθνών Συνεδρίων Ιστορίας εκδόθηκαν σε επιβλητικούς τόμους –του Β' και του Γ' αποκλειστικά σε γαλλική γλώσσα. Από τα Διεθνή Συνέδρια Ιστορίας τα Β' και Δ' και τα Πρακτικά τους είχαν γενικότερη απήχηση και προκάλεσαν αρκετές συζητήσεις στα επιστημονικά περιοδικά και στον Τύπο, δίνοντας το μέτρο της επίδρασης του ΙΝΕ στον ευρύ χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών στη σύγχρονη Ελλάδα και στη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής ιστοριογραφίας. Εκτός από τα Διεθνή Συνέδρια Ιστορίας, το ΙΝΕ και τα Προγράμματά του διοργάνωσαν και πολλά άλλα συνέδρια, από τα οποία είκοσι τέσσερα συνολικά εξέδωσαν τα Πρακτικά τους σε αυτοτελείς τόμους.

Σεμινάρια - Διαλέξεις

Αξιοσημείωτη εξέλιξη της εποχής αυτής του γενικότερου ανοίγματος του ΙΝΕ στην ευρύτερη κοινωνία υπήρξε και η πρωτοβουλία επιστημονικής «αποκέντρωσης», η οποία εκφράστηκε με την ίδρυση των «Σεμιναρίων της Ερμούπολης». Από το 1985, το ΙΝΕ, από κοινού με το Επιστημονικό και Μορφωτικό Ίδρυμα Κυκλάδων, οργανώνουν το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου τα «Σεμινάρια της Ερμούπολης». Τα «Σεμινάρια της Ερμούπολης», ένας θεσμός που ξεκίνησε με μέριμνα του Βασίλη Παναγιωτόπουλου, στα 23 χρόνια συνεχούς διοργάνωσής τους φιλοξένησαν περισσότερους από 2.500 επιστήμονες θετικών και ανθρωπιστικών επιστημών και ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Το νησί της Σύρου και η πόλη της Ερμούπολης, με το ιστορικό της βάρος και την πνευματική της παράδοση, υπήρξαν ένας ιδανικός χώρος φιλοξενίας των Σεμιναρίων. Τα «Σεμινάρια της Ερμούπολης», εκτός από την ιστορική έρευνα που υπηρετούν σταθερά, προσπάθησαν από την έναρξή τους

Χρυσόβουλο για φορολογική απαλλαγή υπέρ της μονής Ζιτιά-νου, μετοχίου του αγιορείτικου μοναστηριού Αγίου Παύλου, το οποίο απέλυσε, στις 18 Απριλίου 1743, ο ηγεμόνας της Βλαχίας Μιχαήλ Ράκοβιτσα.

Το Έργο «Ρουμανικά έγγραφα σε ελληνικά αρχεία» αποσκοπεί στον εντοπισμό ρουμανικού αρχαιακού υλικού –κυρίως σε Μονές του Αγίου Όρους–, την ταξινόμηση και την αξιοποίησή του σε ελληνική γλώσσα.

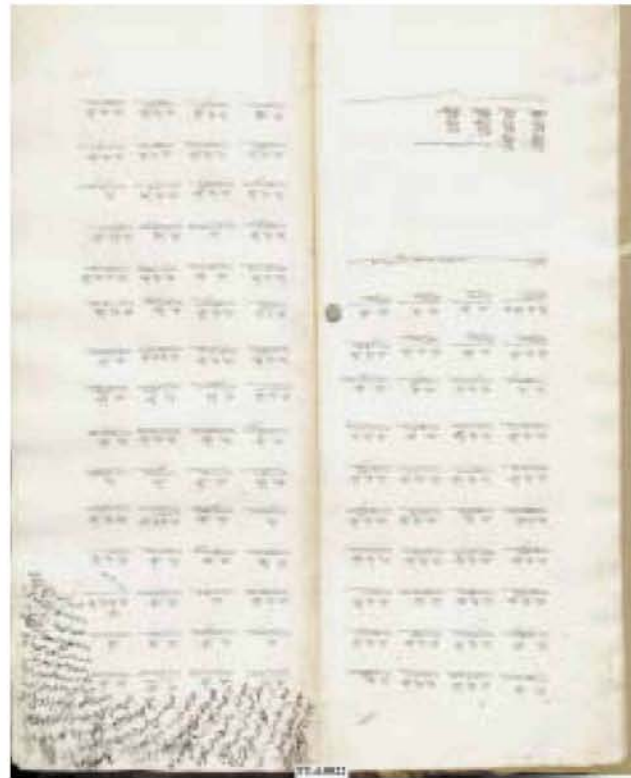
να καλλιεργήσουν και την ανάγκη επικοινωνίας συγγενών κλάδων των ανθρωπιστικών επιστημών και επιχειρήσαν να αποτελέσουν ένα φυτώριο παραγωγής και διακίνησης επιστημονικών ιδεών σε ένα περιβάλλον οικείο και ευχάριστο, χωρίς τις δεσμεύσεις και τους τύπους που επιβάλλουν οι επιστημονικές ημερίδες που διενεργούνται στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Σημαντική εξέλιξη στην ιστορική διαδρομή του Ινστιτούτου υπήρξε η καθιέρωση, το 1996, της ετήσιας διάλεξης εις μνήμην του Κ. Θ. Δημαρά. Έκτοτε, η «Διάλεξη Κ. Θ. Δημαρά» πραγματοποιείται ανελλιπώς κάθε χρόνο και έχει φέρει στο βήμα του ΕΙΕ εξέχουσες προσωπικότητες της μελέτης του Διαφωτισμού και της ευρωπαϊκής γραμματείας. Τα κείμενα της «Διάλεξης Δημαρά» εκδίδονται στη γλώσσα στην οποία εκφωνούνται, συνοδευμένα με ελληνική μετάφραση σε καλαίσθητα τομίδια. Οι μέχρι σήμερα ομιλητές της «Διάλεξης Δημαρά» είναι οι: 1996 Jochen Schlobach, 1997 Frederick Rosen, 1998 Yves Chevrel, 1999 Maria Alzira Seixo, 2000 Larry Wolff, 2001 Jean Starobinski, 2002 Roland Mortier, 2003 Michel Delon, 2004 Jonathan Israel, 2005 Claude Lauriol, 2006 Benedetta Craveri, 2007 Janet Coleman.

Συνεργασίες - Ευρωπαϊκά Προγράμματα

Με «εφαλτήρια» τα Προγράμματά του, από τη δεκαετία του 1980 και εξής το ΙΝΕ αποδύθηκε σε μια γενικότερης εμβέλειας παρέμβαση στην ανάπτυξη των νεοελληνικών σπουδών. Η δράση των ερευνητών του έγινε αισθητή στην ιστορική έρευνα και πέραν του θεσμικού πλαισίου του ΕΙΕ. Ακόμη, το ΙΝΕ, δια των ατομικών και συλλογικών πρωτοβουλιών των μελών του, έδωσε το παρών του στη δημιουργία πολιτιστικών γεγονότων στην Αθήνα και την περιφέρεια, στον δημόσιο διάλογο σε ζητήματα πολιτικής της έρευνας, ιστοριογραφίας, διαχείρισης των πηγών, συμμετέσχε σε συλλογικά έργα εκτός Ινστιτούτου, πρωτοστάτησε σε διεθνή, εθνικά και τοπικά συνέδρια και στήριξε με το ανθρώπινό του δυναμικό επιστημονικές εταιρείες και περιοδικά. Λεπτομέρειες της επιστημονικής δράσης των μελών του ΙΝΕ, τόσο εντός του θεσμικού πλαισίου του Ινστιτούτου όσο και εκτός αυτού, αποθησαυρίζονται συστηματικά στα τριάντα δύο τεύχη του *Ενημερωτικού Δελτίου* 1(1992) - 32(2007), όσο και στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου στον δικτυακό κόμβο του ΕΙΕ. Ανάμεσα στις ποικίλες συνεργασίες του Ινστιτούτου αναφέρεται εδώ η συμμετοχή, στα 1995-1998, στο Πρόγραμμα «Θρακικός Ηλεκτρονικός Θησαυρός: Ιστορία και Πολιτισμός, Περιβάλλον, Τουρισμός» του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Συνεργάτες του ΙΝΕ και των άλλων ανθρωπιστικών Ινστιτούτων του ΕΙΕ κάλυψαν τον τομέα «Ιστορία και Πολιτισμός» του Προγράμματος και συγκρότησαν μια συναφή βάση δεδομένων.

Σημαντικότερες, πάντως, για την προώθηση των καταστατικών στοχεύσεων του Ινστιτούτου υπήρξαν οι

Το Πρόγραμμα «Οθωμανικές σπουδές», αφενός, εστιάζει την έρευνά του στη μελέτη του οικιστικού πλέγματος, του πληθυσμιακού δυναμικού και των οικονομικών δραστηριοτήτων πληθυσμών της οθωμανικής αυτοκρατορίας από περιοχές που αποτελούν σήμερα εδάφη του ελληνικού κράτους και, αφετέρου, μετέχει σε έρευνες για την ιστορία της διατροφής και την ιστορία του κρασιού.

διεθνείς συνεργασίες, τόσο των επί μέρους προγραμμάτων όσο και του ΙΝΕ ως συνόλου. Μεταξύ των συνεργασιών αυτών περιλαμβάνονται:

(α) Συμμετοχή του ΙΝΕ στο πρόγραμμα της UNESCO: «Δρόμοι του μεταξιού, δρόμοι επικοινωνίας» (1989-1996). Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής οργανώθηκε στο ΙΝΕ Διεθνής Ημερίδα και δημοσιεύθηκε ο τόμος *Το Μεταξουργείο της Αθήνας*.

(β) Συμμετοχή του ΙΝΕ, τη δεκαετία του 1990, σε Προγράμματα του Ευρωπαϊκού Επιστημονικού Ιδρύματος (European Science Foundation), ιδίως στο διευρωπαϊκό πρόγραμμα «Concepts and Symbols of the Eighteenth

Century in Europe», το οποίο περιλάμβανε επιστημονικές συναντήσεις και εκδόσεις συλλογικών τόμων.

(γ) Διακρατικές συνεργασίες και ανταλλαγές, με χώρες της Δυτικής και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με τις οποίες παραδοσιακά συνεργάζεται το Ινστιτούτο: Ρουμανία (Ινστιτούτο Σπουδών Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Ινστιτούτο Ιστορίας N. Iorga, Ινστιτούτο A. D. Xenopol Ιασίου)· Βουλγαρία (Ινστιτούτο Βαλκανικών Σπουδών Σόφιας)· Γαλλία (CNRS, Ινστιτούτο Ιστορικής Δημογραφίας της Ecole de Hautes Etudes en Sciences Sociales) και επανειλημμένες συνεργασίες με το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών και τη Γαλλική Σχολή Αθηνών· Μεγάλη Βρετανία (King's College Λονδίνου, Βρετανική Σχολή Αθηνών).

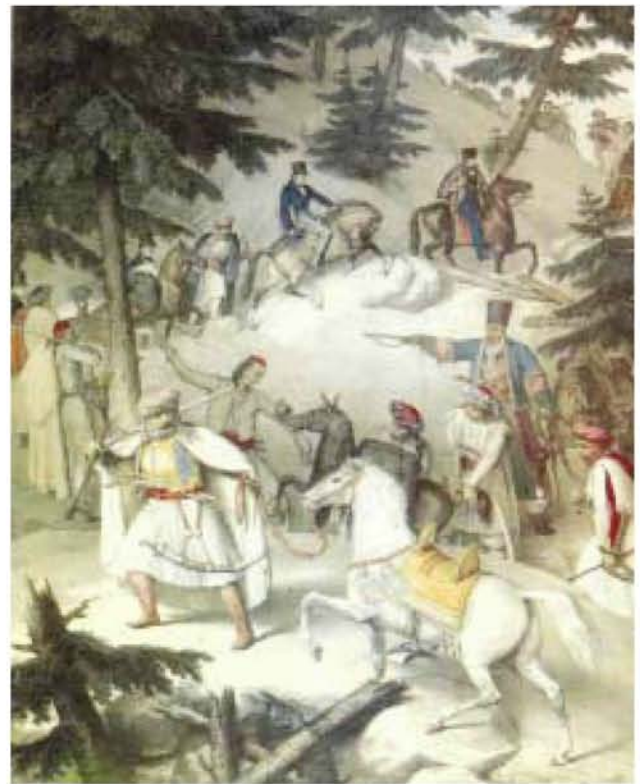
(δ) Συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα από τη δεκαετία του 1990 και εξής: ΣΠΑ: Ανάπτυξη Βάσης Δεδομένων Ιστορικών Στοιχείων· «Copernicus»: Cooperation in Science and Technology with Central and Eastern European Countries· ΠΕΝΕΔ: Πρόγραμμα Ενίσχυσης Ερευνητικού Δυναμικού· ΣΥΝ96: Πρόγραμμα Συγχρηματοδότησης· ENTEP 01: Πρόγραμμα ένταξης στο ελληνικό ερευνητικό και τεχνολογικό σύστημα ερευνητών από το εξωτερικό· RAMSES 2: Ευρωπαϊκό Δίκτυο Αριστείας για τη Μεσόγειο.

(ε) Συνεργασία με το Ινστιτούτο Σλαβικών και Βαλκανικών Σπουδών της Μόσχας με στόχο τον εντοπισμό και τη δημοσίευση αρχαιακού υλικού που ενδιαφέρει την ελληνική ιστορία. Με την ενίσχυση του Ιδρύματος «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης» το Πρόγραμμα απέδωσε δημοσίευμα με επιμέλεια του Ρώσου ιστορικού Γρ. Αρς (2006).

(στ) Συνεργασία με το Ινστιτούτο Ιστορίας της Ουκρανικής Ακαδημίας από το 1993, με στόχο τη μελέτη ελληνικού ενδιαφέροντος αρχαιακών μονάδων που τεκμηριώνουν την ιστορία της ελληνικής διασποράς βορείως της Μαύρης Θάλασσας.

Η εισαγωγή πάντως της λογικής των ευρωπαϊκών προγραμμάτων, από τη δεκαετία του 1990 και εξής, με τη ροή χρηματοδοτήσεων από την ΕΕ για την ενίσχυση προσανατολισμένης (βάσει προτεραιοτήτων που επιλέγονται από την ΕΕ) έρευνας, επέφερε ριζικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας των ερευνητικών ιδρυμάτων, περιλαμβανομένου και του ΕΙΕ. Ως προς τις θετικές επιστήμες, οι αλλαγές αυτές δημιούργησαν μια αναμφισβήτητη αναπτυξιακή δυναμική. Η ίδια δυναμική έγινε αισθητή και στο πεδίο των ανθρωπιστικών επιστημών. Η ολοκληρωτική όμως απουσία εθνικών πόρων για την έρευνα στους τομείς της εθνικής ιστορίας που θεραπεύ-

ουν τα τρία Ινστιτούτα ιστορικών σπουδών του ΕΙΕ και η υποκατάσταση της λογικής των ευρωπαϊκών προγραμμάτων στη θέση μιας εθνικής στρατηγικής ανάπτυξης και καλλιέργειας της έρευνας της ιστορίας του τόπου, κατέστησε τους ερευνητές διαχειριστές και γιγάντωσε τους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς που παρεμβάλλονται σε οποιονδήποτε σχεδιασμό της έρευνας, παρεμποδίζοντας τον αυτόνομο σχεδιασμό της επιστημονικής στρατηγικής. Οι παρενέργειες αυτές γίνο-

«Ευρωπαίος ταξιδιώτης σε καραβάνι στην Πίνδο». Πηγή: L. Dypné, Voyage à Athènes et à Constantinople, Παρίσι 1825.

Η Βάση Δεδομένων της Ταξιδιωτικής Γραμματείας, συγκεντρώνει, συστηματοποιεί και επεξεργάζεται το τεράστιο και σπάνιο υλικό των δυτικο-ευρωπαίων περιηγητών (κείμενα και εικονογράφηση) που αναφέρονται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο από τον 16ο έως και τον 19ο αιώνα. Το αντικείμενο του Έργου, από τη φύση του διεπιστημονικό, έχει αποδώσει συνθετικές μελέτες, εκδόσεις, εκθέσεις, συμπόσια και διαλέξεις.

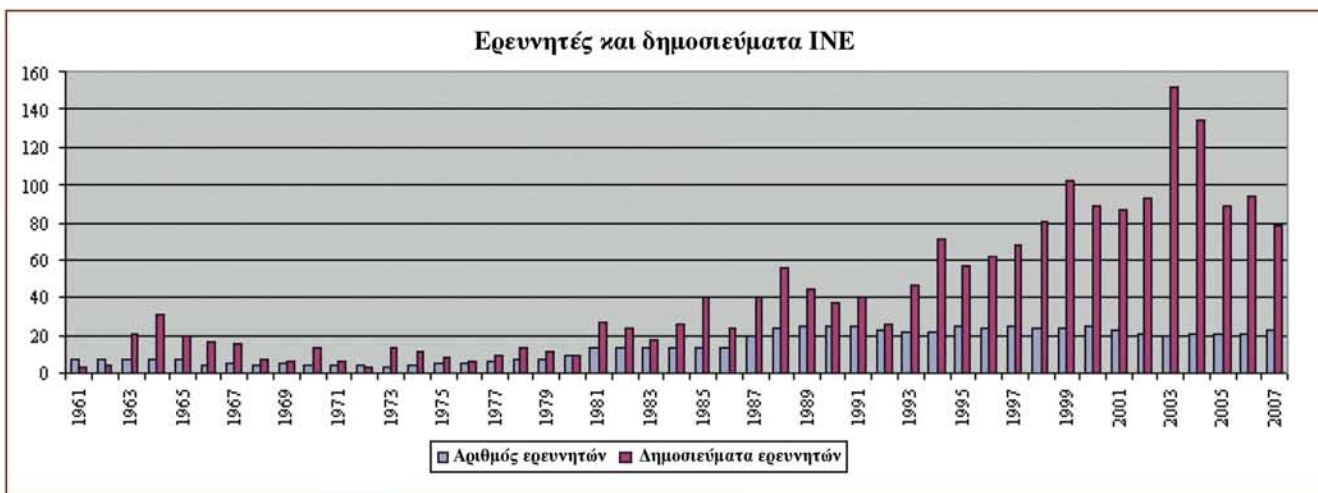
νται ήδη αισθητές και απειλούν την ακεραιότητα της βασικής έρευνας και την απρόσκοπτη προαγωγή της γνώσης.

Η καθιέρωση του ελληνικού παραδείγματος: 2000 -

Μία τρίτη φάση στην ιστορική διαδρομή του ΙΝΕ καλύπτει την περίοδο από το 2000 και εξής. Κατά την περίοδο αυτή, με βάση το επιστημονικό κεκτημένο της προηγούμενης τεσσαρακονταετίας, το ΙΝΕ αποδύθηκε σε μια συστηματική προσπάθεια που αποβλέπει στην καθιέρωση του νεοελληνικού παραδείγματος ως αναγνωρίσιμου και νόμιμου αντικειμένου στην ευρυχωρία των διεθνών ιστορικών σπουδών. Προς προώθηση της στρατηγικής αυτής το ΙΝΕ επανενεργοποίησε τον θεσμό των Διεθνών Συνεδρίων Ιστορίας με τη σύγκληση του Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας, το 2002, και του Ε', το 2003, αντίστοιχα· εγκαινίασε τη σειρά των Ελληνο-Βαλκανικών Συμποσίων, με πρώτο το Ελληνο-Ρουμανικό, του οποίου τα Πρακτικά εκδόθηκαν το 2004, ενώ ετοιμάζεται τώρα το Ελληνο-Βουλγαρικό, το 2008· τέλος, εγκαινίασε από το 2004 τη διεθνή ξενόγλωσση επιθεώ-

ρηση ιστορικών σπουδών του Ινστιτούτου, *The Historical Review / La Revue Historique*, που ήδη καθιερώθηκε ως το όργανο παρέμβασης του ΙΝΕ στον διεθνή επιστημονικό διάλογο και ως βήμα έκφρασης των επιστημονικών δυνάμεων στον χώρο των νεοελληνικών αλλά και ευρύτερα των βαλκανικών σπουδών.

Η άλλη σημαντική εξέλιξη της περιόδου αυτής υπήρξε η εσωτερική αναδιοργάνωση, το 2006, των ερευνητικών δραστηριοτήτων του Ινστιτούτου, με την κατάργηση του προγράμματος υποδομής και την ένταξη των επιστημονικών δράσεων και προγραμμάτων σε θεματικούς τομείς για την επίτευξη μεγαλύτερης συνοχής και αποτελεσματικότερου συντονισμού, αλλά και για να υπάρξει η συσπείρωση των δυνάμεων σε επιστημονικές συμπράξεις που να προωθούν τη γενικότερη στρατηγική του ΙΝΕ. Αξίζει να σημειωθεί ότι με την αναδιάταξη των ερευνητικών δραστηριοτήτων στους τομείς έγινε δυνατή και η συμπερίληψη πλέον και της ιστορίας του 20ού αιώνα στα επιστημονικά αντικείμενα του Ινστιτούτου, με τα έργα που ανέλαβε ο Τομέας της Πολιτικής και Κοινωνικής Ιστορίας, ιδίως με το πιλοτικό έργο «Τεκμηρίωση των γεγονότων του Νοεμβρίου 1973».

Η καταγραφή των 1.945 δημοσιευμάτων έγινε ανεξαρτήτως κατηγορίας και φορέα δημοσίευσης (εξαιρέθηκε ο Τύπος). Για τα έτη 1961-1980, δεν περιελήφθησαν βιβλιοκρισίες και σχολιασμοί, και από τα δημοσιεύματα των Διευθυντών περιελήφθησαν όσα εντάσσονταν στις δραστηριότητες του Ινστιτούτου.

Πηγές: ΚΝΕ/ΕΙΕ. Έκθεση Εικοσαετίας 1960-1980, Αθήνα 1980 – ΕΙΕ/ΚΝΕ. Έκθεση Πεπραγμένων 1981-1991, Αθήνα 1992 – ΙΝΕ/ΕΙΕ, Ενημερωτικό Δελτίο, τχ. 1-32 (1990-2007).

Τομείς

I. Ιστορία του Πολιτισμού, της Παιδείας και των Επιστημών

Στόχος του τομέα είναι η διερεύνηση των ποικίλων εκφράσεων της παιδείας και του πολιτισμού υπό το πρίσμα της ιστορίας των ιδεών. Τα ερευνητικά έργα που απαρτίζουν τον τομέα εστιάζονται στην ιστορική μελέτη των πολιτικών ιδεών, των ειδών της νεοελληνικής γραμματείας (μεταφράσεις, εννοιολογικά εργαλεία, είδη προσωπικού λόγου) και ιστοριογραφίας (χρονογραφία, εθνικό ιστορικό αφήγημα, μαρξιστική και ακαδημαϊκή ιστοριογραφία) στην ιστορική μελέτη των προσλήψεων και αναπαραστάσεων του χώρου, την ιστορία των επιστημών και της τεχνολογίας, τη θρησκευτική τέχνη. Τα περισσότερα από τα αντικείμενα αυτά ερευνώνται από την ίδρυση του Ινστιτούτου.

II. Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία

Κύριος στόχος αυτού του τομέα είναι η μελέτη συγκεκριμένων όψεων της ελληνικής κοινωνίας από την περίοδο των ξένων κυριαρχιών στον ελληνικό χώρο έως τη δημιουργία και τη διαμόρφωση του ελληνικού κράτους.

Οι ερευνητικές δράσεις των συνεργατών του τομέα αυτού επικεντρώνονται στην αποτύπωση του οικιστικού πλέγματος και την ανάπτυξη των πόλεων, την παρακολούθηση της δημογραφικής εξέλιξης, τις φορολογικές συμπεριφορές και τις οικονομικές δραστηριότητες (εμπόριο, ναυτιλία) πληθυσμών του ελλαδικού και του μικρασιατικού χώρου. Η ιστορία των εμπορικών, προβιομηχανικών και βιομηχανικών επιχειρήσεων, καθώς και ο ελληνισμός της διασποράς, κυρίως μέσα από την παρακολούθηση των οικονομικών δικτύων, συμπεριλαμβάνεται στα ερευνητικά πεδία αυτής της θεματικής. Η μελέτη της μαρτυρίας των περιηγητών, τέλος, έρχεται να συμβάλει συμπληρωματικά στην ευκρινέστερη εικόνα γράφηση των παραπάνω ζητημάτων.

III. Ιστορία των Θεσμών

Στον τομέα αυτόν εντάσσεται το ερευνητικό πρόγραμμα «Θεσμοί και Ιδεολογία στην νεοελληνική κοινωνία, 15ος-19ος αι.», το οποίο είχε αρχίσει να εκπονείται από το 1981 με δύο βασικούς ερευνητικούς άξονες: (α) τον θεσμό του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και (β) τη στρωμάτωση και την ιδεολογία της νεοελληνικής κοινωνίας τον 17ο και 18ο αιώνα (βλ. περισσότερα στοιχεία στην ενότητα «Εμπλουτισμός και σύνθεση: η δεύτερη εικοσαετία (1980-2000)»).

Στη νέα περίοδο συνεχίζει να εμπλουτίζεται με νέες πατριαρχικές πράξεις, ενώ με μελέτες, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά και ανακοινώσεις σε Συνέδρια, το Πρόγραμμα κοινοποιεί στην επιστημονική κοινότητα τα νέα ευρήματα της ομάδας (βλ. τα σχετικά στην ιστοσελίδα www.eie.gr/institutes/kne/apologismos/apologismos.htm).

IV. Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία

Ο Τομέας έχει ως αντικείμενο την τεκμηρίωση και τη μελέτη ζητημάτων πολιτικής και κοινωνικής ιστορίας του Νέου Ελληνισμού, με έμφαση στη νεότερη και σύγχρονη περίοδο. Περιλαμβάνει το Πρόγραμμα Τεκμηρίωσης της Πολιτικής και Κοινωνικής Ιστορίας του 20ού αιώνα, το Ερευνητικό Έργο «Τεκμηριώνοντας τα γεγονότα του Νοεμβρίου 1973», το «Αρχείο Ελληνικής Πολιτικής Γελοιογραφίας», το Αρχείο Αλ. Στ. Καραθεοδωρή και το Πρόγραμμα «Ελληνικός Τύπος». Στο πλαίσιο του φιλοξενείται επίσης το Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (βλ. Παράρτημα IV).

Τα Σεμινάρια του ΙΝΕ

Στοιχείο συνοχής και διαλόγου στη ζωή του Ινστιτούτου είναι τα Σεμινάρια, που συνεχίζονται κανονικά, από το 2001, σε μηνιαία βάση. Πρόκειται για καθιερωμένες συναντήσεις της Παρασκευής, όπου τόσο μέλη του ΙΝΕ όσο και επισκέπτες ερευνητές, πολλοί από αυτούς από το εξωτερικό, παρουσιάζουν τις τρέχουσες έρευνές τους και συζητούν, με άξονα τον επιστημονικό διάλογο, προβλήματα μεθοδολογίας, τεκμηρίωσης, καθώς και τους προβληματισμούς που ανακύπτουν από την επεξεργασία και διαπραγμάτευση των ειδικότερων ζητημάτων που τους απασχολούν.

Εκδοτικό Πρόγραμμα

Από το 1961, αμέσως δηλαδή μετά την έναρξη της λειτουργίας του το 1960, το ΚΝΕ άρχισε να παρουσιάζει τα αποτελέσματα των εργασιών των συνεργατών του σε έντυπη μορφή. Έτσι, εγκαινιάστηκε η σειρά των *Αυτοτελών Δημοσιευμάτων* του ΚΝΕ, αργότερα ΙΝΕ. Αρχικά, τα δημοσιεύματα απέβλεπαν να προσφέρουν στην επιστημονική κοινότητα εργαλεία έρευνας, θέτοντας σε εφαρμογή την ευρύτερη στόχευση του Κέντρου να συμβάλει στη δημιουργία της υποδομής των νεοελληνικών σπουδών. Από το 1981 στα δημοσιεύματα προστέθηκε η σειρά *Τετράδια Εργασίας*, όπου απορροφήθηκαν οι εκδόσεις των «εργαλείων έρευνας», αλλά και τα πορί-

Η «Χάρτα» του Ρήγα, Βιέννη, 1797.
Αντικείμενο του Προγράμματος «Γεωγραφική Παιδεία και Ιστορία της Χαρτογραφίας» είναι η μελέτη, αφενός, της ιστορικότητας των εννοιών, των προσλήψεων και των αναπαραστάσεων του ελληνικού χώρου, στις λόγιες και δημώδεις εκφορές τους και, αφετέρου, της επίδρασής τους στην ιστορία του πολιτισμού.

σηματα άλλων εν εξελίξει ερευνών των προγραμμάτων του Ινστιτούτου. Ήδη η σειρά *Τετράδια Εργασίας* βρίσκεται στο τριακοστό της τεύχος και εμφανίζεται με περιοδικότητα δύο τευχών κατ' έτος. Σταδιακά, στη σειρά των *Αυτοτελών Δημοσιευμάτων* άρχισαν να προστίθενται συνθετικότερες μονογραφίες, που ενσωματώνουν τα αποτελέσματα εξαντλητικών και εις βάθος διερευνήσεων σημαντικών θεμάτων της νεοελληνικής ιστορίας και γραμματολογίας. Η εξέλιξη αυτή κατοπτρίζεται στα δημοσιεύματα του ΙΝΕ από το 1995 και εξής.

Παρακολουθώντας και παρουσιάζοντας τους αναβαθμούς της ιστορίας του Ινστιτούτου, τα δημοσιεύματα αποτελούν τη μαρτυρία των στοχεύσεων και στρατηγικών σχεδιασμών ενός θεσμού ταγμένου στην παραγωγή νέας γνώσης δια της προαγωγής της βασικής έρευνας στο ευρύ πεδίο των νεοελληνικών σπουδών. Για τη συνεκτικότερη καλλιέργεια των επιστημονικών αντικειμένων που θεραπεύει το Ινστιτούτο, τη δεκαετία του 2000 εγκαινιάστηκαν νέες σειρές: η *Βιβλιοθήκη της*

Ιστορίας των Ιδεών, το 2001, η *Βιβλιοθήκη της Εγκυκλοπαίδειας του Ελληνικού Τύπου*, το 2005, οι *Πηγές της Νεοελληνικής Γραμματείας και Ιστορίας*, το 2007 και οι *Πηγές της Κυπριακής Γραμματείας*, το 2008.

Το 2004 εγκαινιάστηκε και η ξενόγλωσση επιθεώρηση ιστορικών σπουδών του ΙΝΕ *The Historical Review / La Revue Historique*, ετήσιο περιοδικό με κριτές, που καλύπτει το ευρύ φάσμα της ιστορικής έρευνας στις επιστήμες του ανθρώπου. Ήδη το περιοδικό αποδελτιώνεται κανονικά στις διεθνείς βάσεις δεδομένων *Historical Abstracts* και *America: History and Life*, συμβάλλοντας στην προώθηση του στρατηγικού σχεδιασμού του ΙΝΕ για την καθιέρωση του νεοελληνικού παραδείγματος στο πεδίο των διεθνών ιστορικών σπουδών.

Από το 1990 εκδίδεται ανελλιπώς το *Ενημερωτικό Δελτίο* του ΙΝΕ, το οποίο το 2007 εξέδωσε το τριακοστό δεύτερο τεύχος του. Περιέχει πληροφορίες για τα προγράμματα και έργα του ΙΝΕ, καθώς και για τις δημοσιεύσεις και ανακοινώσεις των ερευνητών του Ινστιτούτου. Παρέχονται επίσης άλλες πληροφορίες χρήσιμες για τους ερευνητές, όπως παρουσιάσεις των εκδόσεων του Ινστιτούτου και διδακτορικών διατριβών, χρονικά και ανασκοπήσεις συνεδρίων, σεμιναρίων και επιστημονικών συναντήσεων. Από το 2001 παρουσιάζονται επισκοπήσεις ινστιτούτων και κέντρων των νεοελληνικών σπουδών ανά τον κόσμο. Μέχρι στιγμής παρουσιάστηκαν ινστιτούτα, πανεπιστημιακά τμήματα και άλλες εστίες νεοελληνικών σπουδών στο Μόναχο, στο Παρίσι, στο Λονδίνο, στην Οξφόρδη και στο Cambridge. Το *Ενημερωτικό Δελτίο* είναι το όργανο επικοινωνίας του ΙΝΕ με την κοινότητα των νεοελληνιστών στην Ελλάδα και τον κόσμο.

Στην προσπάθεια να ανταποκριθούμε στις νέες προκλήσεις που συνδέονται με την ανταγωνιστικότητα και τον συνεχή εκσυγχρονισμό της ερευνητικής πράξης, αλλά και της φιλοσοφίας της έρευνας, και ελλείψει εθνικής στρατηγικής, προσφεύγουμε για την εκτέλεση των σχεδιασμών μας στον ιδιωτικό τομέα και στα μεγάλα κοινωφελή ιδρύματα που έχουν πλέον αποβεί ο μεγαλύτερος σύμμαχος στο έργο της προαγωγής της εθνικής ιστορίας και της διεθνούς καθιέρωσης των ελληνικών σπουδών.

Με αυτές τις στοχεύσεις και τους στρατηγικούς σχεδιασμούς εισέρχεται το ΙΝΕ στη δεύτερη πενήκονταετία της ζωής του ΕΙΕ, με σταθερή επιδίωξη να ανταποκριθεί στις προκλήσεις και τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η θέση του ως του μεγαλύτερου φορέα νεοελληνικών σπουδών της χώρας, αλλά και διεθνώς.

Αντί Επιλόγου: Δοκιμή ιστορικής αποτίμησης

Τα όσα εκτέθηκαν σ' αυτή την ανασκόπηση της ιστορικής πορείας και του ερευνητικού έργου του ΙΝΕ κατά την πρώτη πενήτηχονταετία του ΕΙΕ, συνθέτουν ένα κεφάλαιο της ιστορίας των επιστημών του ανθρώπου στην Ελλάδα. Ειδικότερα, εικονογραφούν την προσπάθεια ν' ανανεωθεί η ελληνική ιστοριογραφία στη χρονική κλίμακα του δευτέρου ημίσεος του εικοστού αιώνα. Από τη σκοπιά της προσπάθειας αυτής, θα μπορούσε να επιχειρηθεί και μια προκαταρκτική αποτίμηση. Εν σχέσει προς τις αρχικές ερευνητικές αναζητήσεις, με την προοπτική του χρόνου φαίνεται τώρα με ευκρίνεια η αποφασιστική συμβολή του ΙΝΕ στη συγκρότηση και καθιέρωση στην Ελλάδα της ιστορίας των ιδεών ως διαύλου μελέτης του πνευματικού βίου του νέου ελληνισμού. Αρχική έμφαση δόθηκε στην ιστορία του βιβλίου, ενός χώρου έρευνας με αξιόλογη δυναμική και μεγάλο

εγγενές ενδιαφέρον. Λόγω της γενικότερης εσωστρέφειας της ελληνικής επιστήμης όμως, το σημαντικό επιστημονικό κεκτημένο που παράχθηκε στον τομέα αυτό της έρευνας δεν έχει ενσωματωθεί στη διεθνή επιστήμη της ιστορίας του βιβλίου, όπως θα ήταν εύλογο να γίνει με κριτήριο την ποιότητα και την εμβέλεια της σχετικής ερευνητικής παραγωγής.

Τα πεδία της ιστορικής έρευνας με τα οποία εμπλούτισε σταδιακά τη θεματολογία του το Ινστιτούτο στην κλίμακα του χρόνου, συνέτειναν τόσο στην αρχική θεμελίωση όσο και στη διάπλαση της φυσιογνωμίας των οικείων κλάδων στην Ελλάδα: τούτο ισχύει για την ιστορία της αγροτικής οικονομίας, την ιστορική δημογραφία και πιο συγκεκριμένα την ιστορία των οικισμών, τη μελέτη του περιηγητισμού και των μεταφράσεων, την ιστορία των επιχειρήσεων και τη βιομηχανική αρχαιολογία. Σε όλους αυτούς τους χώρους η εγκυρότητα του έργου του ΙΝΕ τόσο σε επίπεδο τεκμηρίωσης όσο και σε επίπεδο μεθοδολογικού προβληματισμού, έθεσε τα

● 82

Ταμπλώ της Έκθεσης που διοργανώθηκε τον Απρίλιο του 2007, με αφορμή τη συμπλήρωση 40 χρόνων από την εγκαθίδρυση της δικτατορίας, από το Πρόγραμμα «Τεκμηρίωση της Πολιτικής και Κοινωνικής Ιστορίας του 20ού αι.» του ΙΝΕ, σε συνεργασία με τα ΑΣΚΙ. Το ερευνητικό πρόγραμμα συγκεντρώνει συστηματικά τεκμηριωτικό υλικό, με έμφαση, επί του παρόντος, στην περίοδο 1967-1974.

Οι ομότιμοι διευθυντές ερευνών του ΙΝΕ σε παλαιότερη φωτογραφία. Διακρίνονται από αριστερά: Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Γιάννης Καράς, Εμμανουήλ Ν. Φραγκίσκος, Σπύρος Ι. Ασδραχάς, Ρωξάνη Αργυροπούλου, Λουκία Δρούλια.

μέτρα καλλιέργειας των συναφών πεδίων. Τούτο έγινε ιδιαίτερα αισθητό στο ευρύ πεδίο της ιστορίας των ιδεών, με το οποίο κυρίως ταυτίστηκε το έργο του ΙΝΕ. Άλλες ειδικεύσεις, όπως η ιστορία των θετικών επιστημών και η ιστορία της νεοελληνικής φιλοσοφίας, συνέδεσαν την ίδια την αρχική τους εμφάνιση στην Ελλάδα με πρωτοβουλίες συνεργατών του ΙΝΕ. Άλλα ειδικότερα αντικείμενα, όπως η ιστορία της μεταβυζαντινής ζωγραφικής, η ιστορική χαρτογραφία του ελληνικού χώρου και η μελέτη των οθωμανικών πηγών της ελληνικής ιστορίας, προήχθησαν σε τέτοιο σημείο εξειδίκευσης και πρωτοτυπίας από δράσεις του ΙΝΕ, ώστε σήμερα η προαγωγή τους στην Ελλάδα να στηρίζεται σε αξιόλογο ποσοστό στα σχετικά ερευνητικά του προγράμματα. Το ίδιο ισχύει και για την έρευνα του θεσμού του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και του μεταβυζαντινού δικαίου, που πλέον δεν μπορούν να νοηθούν ερήμην των μελετών και του πλουσιότατου τεκμηριωτικού υλικού που συγκέντρωσε το σχετικό Πρόγραμμα του Ινστιτούτου. Για να επιβεβαιωθεί ή να διαψευσθεί η συνολικότερη αυτή αποτίμηση, όπως επιβάλλει η θεωρία της επιστήμης, αρκεί μια σύγκριση του επιπέδου σπουδών στα συναφή αντικείμενα στην Ελλάδα πριν και μετά την εμφάνιση των σχετικών δράσεων του ΙΝΕ.

Πέρα από τις άμεσες επιστημονικές επιπτώσεις του ερευνητικού έργου του ΙΝΕ στη διαμόρφωση πολλών ειδικοτήτων της σύγχρονης ελληνικής ιστοριογραφίας, εξίσου αισθητή απέβη η συμβολή του Ινστιτούτου και στην καλλιέργεια της ιστορικής παιδείας στη χώρα. Η δεύτερη αυτή συμβολή δεν νοείται με την έννοια της εκλαΐκευσης, αλλά της κατάρτισης στελεχών και της εκπαίδευσης νεότερων γενεών επιστημόνων που έχουν κατά δεκάδες ή και εκατοντάδες συνεργαστεί με τα προγράμματα ως εξωτερικοί συνεργάτες ή έχουν συμμετάσχει στις ποικίλες άλλες δραστηριότητες του Ινστιτούτου. Με τον τρόπο αυτό επιτελείται ένα ουσιώδες έργο εγκοινωνισμού των νέων στη μεθοδολογία της έρευνας και μεταλαμπαδεύεται η επιστημονική παράδοση που δημιούργησε το ΙΝΕ.

Η κάμψη των νεοελληνικών σπουδών σε διεθνές επίπεδο την τελευταία εικοσαετία, κάμψη που συνδέεται σε επιστημολογικό επίπεδο με τον εκτοπισμό της ιστορίας από την ανθρωπολογία ως του κυρίαρχου γνωσιολογικού υποδείγματος, δεν ευνόησε τη διάχυση σε μεγάλη κλίμακα των αποτελεσμάτων των ερευνητικών πρωτοβουλιών του ΙΝΕ στον χώρο των ιστορικών σπουδών πέρα από τα όρια της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας. Άλλωστε, από το 1974 και εξής, παρατηρήθηκε μια κεντρομόλος τάση που μετέφερε το κέντρο βάρους των νεοελληνικών σπουδών εντός της Ελλάδος, με αποτέλεσμα η πρωτοπορία της έρευνας να βρίσκεται πλέον σε εστίες μέσα στη χώρα και όχι στο εξωτερικό. Οι λόγοι για τη φορά αυτή των πραγμάτων ανάγονται κυρίως στην κοινωνιολογία της επιστήμης και δεν μπορούν να αναλυθούν εδώ. Η σημερινή διαμόρφωση των πραγμάτων, πάντως, ενίσχυσε την καθιέρωση και επιρροή του επιστημονικού κεκτημένου που δημιούργησε το ΙΝΕ στην ευρυχωρία των ιστορικών σπουδών στη σύγχρονη Ελλάδα. Η πρόκληση που ανακύπτει από αυτή την εξέλιξη των πραγμάτων συνίσταται στην ανάγκη να μπορέσει το ΙΝΕ με δημιουργικές παρεμβάσεις και με τη διάχυση των αποτελεσμάτων των πρωτογενών και διεπιστημονικών ερευνών του να γηγηθεί μιας ποιοτικής αναβάθμισης των νεοελληνικών σπουδών και εκτός Ελλάδος, συμβάλλοντας, σε διεθνές πλέον επίπεδο, σε μια πιο ουσιαστική γνωριμία και κατανόηση του ιστορικού γίγνεσθαι που διαμόρφωσε τον νεότερο και σύγχρονο ελληνισμό.

Ο κύκλος της Εστίας, η λεγόμενη «γενιά του 1880», σε φωτογραφία του 1893.

Ο προβληματισμός γύρω από τη νεώτερη ελληνική γραμματεία συνιστά το αντικείμενο του ερευνητικού Έργου «Γραμματολογία». Η ιστορία των ειδών, το έργο των λογίων του 19ου αιώνα, η ιστορία των εννοιών και οι μεταφράσεις στα ελληνικά μελετώνται ως σημαντικές πηγές για την ιστορία του πολιτισμού και των ιδεών.

● 84

Παραρτήματα

I. Οι Άνθρωποι

Διευθυντές (1960-2008)

Μιχαήλ Θ. Λάσκαρις (1960-1962)

Κωνσταντίνος Θ. Δημαράς (1963-1972)

Λουκία Δρούλια (1981-1995)

Βασίλης Παναγιωτόπουλος (1995-2000)

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης (2000-)

Ερευνητικό προσωπικό (1960-2008)

Σπύρος Ι. Ασδραχάς (1960-1965, 1987-2001)
ομότιμος διευθυντής ερευνών

Λουκία Δρούλια (1960-1999) ομότιμη διευθύντρια ερευνών

Παναγιώτης Μουλλάς (1960-1966)

Βασίλης Παναγιωτόπουλος (1960-1965, 1985-2000)
ομότιμος διευθυντής ερευνών

Απόστολος Σαχίνης (1960-1965)

Εμμανουήλ Ν. Φραγκίσκος (1960-1967, 1981-1997)
ομότιμος διευθυντής ερευνών

Ρωξάνη Αργυροπούλου (1967-2006) ομότιμη διευθύντρια ερευνών

Αγγελική Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά (1967-1969)

Δήμητρα Πικραμένου-Βάρφη (1969-1996)

Κωνσταντίνος Σβολόπουλος (1974-1975)

Κατερίνα Γαρδίκια (1975-1991)

Αλέξης Πολίτης (1976-1992)

Γιάννης Καράς (1977-2001) ομότιμος διευθυντής ερευνών

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης (1978-) διευθυντής ερευνών

Ιωάννης Αλεξανδρόπουλος (1980-1984)

Δημήτρης Γ. Αποστολόπουλος (1981-) διευθυντής ερευνών

Παναγιώτης Μιχαηλάρης (1981-) διευθυντής ερευνών

Άννα Ταμπάκη (1981-2000)

Μαρία Χριστίνα Χατζηϊωάννου (1981-) διευθύντρια ερευνών

Φλορίν Μαρινέσκου (1985-) ειδικός λειτουργικός επιστήμονας Α΄

Ευγενία Δρακοπούλου (1987-) κύρια ερευνήτρια

Παρασκευάς Κονόρτας (1987-1992)

Ευαγγελία Μπαλτά (1987-) διευθύντρια ερευνών

Ευθύμιος Νικολαΐδης (1987-) διευθυντής ερευνών

Μάχη Παΐζη-Αποστολοπούλου (1985-) διευθύντρια ερευνών

Χριστίνα Αγριαντώνη (1988-2002)

Ελίζα-Άννα Δελβερούδη (1988-1991)

Λεωνίδας Καλλιβρετάκης (1988-) διευθυντής ερευνών

Βασιλική Πάτσιου (1988-1995)

Ευτυχία Λιάτα (1993-) διευθύντρια ερευνών

Ιόλη Βιγγοπούλου (1995-) εντεταλμένη ερευνήτρια

Ουρανία Πολυκανδριώτη (1995-) κύρια ερευνήτρια

Γιώργος Τόλιας (1995-) διευθυντής ερευνών

Ευρυδίκη Σιφναίου (1997-) κύρια ερευνήτρια

Αλεξάνδρα Σφοίνη (1997-) εντεταλμένη ερευνήτρια

Δημήτρης Δημητρόπουλος (2000-) κύριος ερευνητής

Γιάννης Κουμπουρλής (2004-) εντεταλμένος ερευνητής

Γιώργος Κουτζακιώτης (2007-) δόκιμος ερευνητής

Σοφία Ματθαίου (2007-) δόκιμη ερευνήτρια

Μάριος Χατζόπουλος (2007-) δόκιμος ερευνητής

Το ελαιοτριβείο Μητρέλια στην Παναγιούδα της Λέσβου, φωτ. Ι. Βαλλίνα.

Οι επιχειρηματίες, οι επιχειρήσεις και τα δίκτυα δράσης τους, καθώς και τα εργοστάσια ως ιστορικό βιομηχανικό κέλυφος, αποτελούν αντικείμενο έρευνας και σωστικών ενεργειών στο πλαίσιο του Προγράμματος «Ιστορία των επιχειρήσεων και βιομηχανική αρχαιολογία». Ειδικές μελέτες έχουν γίνει για την οικονομία της ελιάς και την ανάπτυξη της σαπωνοποιίας.

Αποσπασμένοι από άλλους φορείς

Ελευθέριος Καριάτογλου (1988-1996)

Γιάννης Σαΐτας (1989-)

Διοικητικό προσωπικό (1960-2008)

Ελένη Ανδριανού (1960-1980) γραμματεία

Ευαγγελία Γρατσία (1979-2003) γραμματεία

Μαρία Θεοδώρου (1980-) προϊσταμένη γραμματείας

Καλλιόπη Αγγελή (1988-) μηχανογράφηση

Βασιλική Αντωνίου (1991-) μηχανογράφηση

Δήμητρα Ρέγκλη (1991-) γραμματεία

Κωνσταντίνα Σιμωνετάρου (1991-) μηχανογράφηση

Κυριακή Θεοδώρου - Ευαγγέλου (2004-) γραμματεία

Βιβλιοθήκη IBE/INE (1960-2008)

Η. Χουρζαμάνης (1963-1965)

Στ. Παπαδόπουλος (1960-1961)

Γ. Βελουδής (1962)

Ι. Δημάκης (1962-1963)

Έφη Εξίσου (1968-1971)

Ειρήνη Μάνδηλα (1974-1975)

Λέλια Παπαχριστοπούλου (1978-1980)

Βασιλική Σίνα (1981)

Ευφροσύνη Χρυσανθοπούλου (1981-)

Φωτεινή Λεντάρη (1985-1987)

Ελένη Μολφέση (1987-) προϊσταμένη Βιβλιοθήκης

Ρεγγίνα Τσιφή (2002-)

II. Οργανόγραμμα 1980-2000

Γενικό Πρόγραμμα Υποδομής KNE - Υπεύθυνη: Λ. Δρούλια, Ερευνητές: Ρ. Αργυροπούλου, Γ. Καραάς, Τρ. Σκλαβενίτης, Κ. Γαρδίκια, Φλ. Μαρινέσκου, Α. Ταμπάκη, Ευθ. Νικολαΐδης, Ευγ. Δρακοπούλου, Ουρ. Πολυκανδριώτη, Ι. Βιγγοπούλου.

Πρόγραμμα I: «Εστίες παιδείας στον ελληνικό χώρο, 15ος-19ος αι.: Οι νεοελληνικές βιβλιοθήκες» - Υπεύθυνη: Λ. Δρούλια, Ερευνητές: Εμμ. Φραγκίσκος, Γ. Καραάς, Α. Πολίτης, Τρ. Ε. Σκλαβενίτης.

Πρόγραμμα II: «Οι τουρκικές πηγές της οθωμανικής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο» - Υπεύθυνος: Ι. Χ. Αλεξανδρόπουλος.

Πρόγραμμα III: «Γλωσσομάθεια και πολιτισμικές επαφές: Ο ελληνισμός μεταξύ Ανατολής και Δύσης (16ος-20ός αι.) - Υπεύθυνος: Εμμ. Φραγκίσκος, Ερευνητές: Δ. Πικραμένου, Α. Ταμπάκη, Β. Πάτσιου, Φλ. Μαρινέσκου.

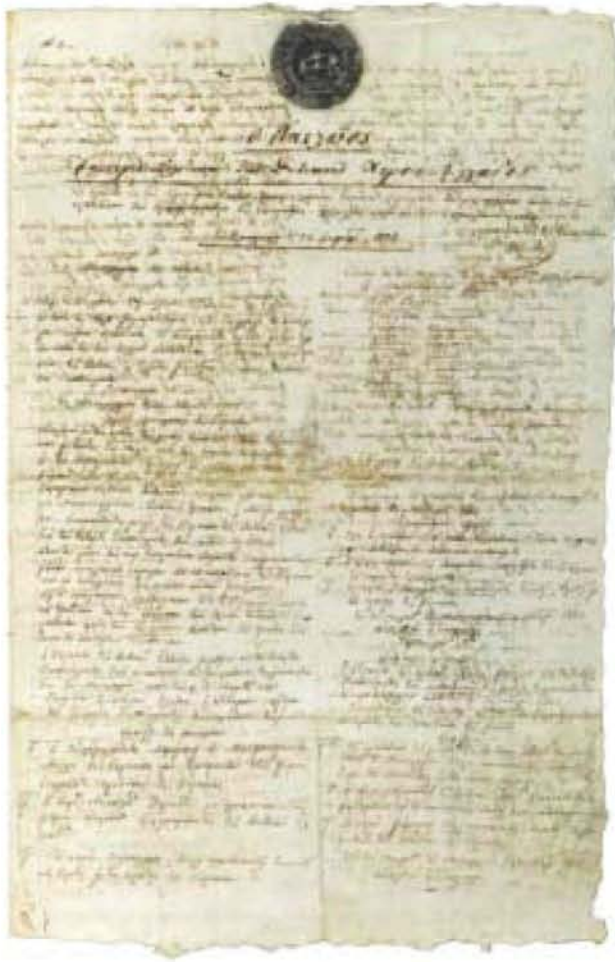
Πρόγραμμα IV: «Θεσμοί και ιδεολογία στη νεοελληνική κοινωνία, 15ος-19ος αι.» - Υπεύθυνος: Δ. Γ. Αποστολόπουλος, Ερευνητές: Π. Μιχαηλάρης, Μ. Παΐζη-Αποστολοπούλου.

Πρόγραμμα V: «Ιστορική μελέτη των οικισμών της Ελλάδας, 15ος-20ός αι.» - Υπεύθυνος: Β. Παναγιωτόπουλος, Ερευνητές: Χρ. Αγριαντώνη, Λ. Καλλιβρετάκης, Μ.-Χ. Χατζηγιάννου, Γ. Σαΐτας, Συνεργάτες: Δ. Δημητρόπουλος, Ευδ. Ολυμπίτου.

Πρόγραμμα VI: «Μηχανισμοί της αγροτικής οικονομίας στις ελληνικές περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και στις βενετικές κτήσεις, 15ος-19ος αι.» - Υπεύθυνος: Σπ. Ασδραχάς, Ερευνητές: Ευ. Μπαλτά, Π. Κονόρτας, Ευτ. Λιάτα, Συνεργάτες: Ελ. Ζέη, Απ. Διαμαντής.

Πρόγραμμα VII: «Ιστορία και φιλοσοφία των θετικών επιστημών, 15ος-19ος αι.» - Υπεύθυνος: Γ. Καραάς, Ερευνητής: Ευθ. Νικολαΐδης, Συνεργάτης: Γ. Βλαχάκης.

Πρόγραμμα VIII: «Νεοελληνική ιστοριογραφία, 15ος-19ος αι.» - Υπεύθυνος: Τρ. Ε. Σκλαβενίτης.

Η χειρόγραφη εφημερίδα Ο Αχελώος, Βραχόρι [Αγρίνιο] 1822 (ΙΝΕ, Αρχείο Λουριώτη).

Το λήμμα της αποτελεί ένα από τα περίπου 2.500 που περιλαμβάνονται στην υπό έκδοση Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου, 1784-1974.

Πρόγραμμα ΙΧ: «Ιστορία των επιχειρήσεων και βιομηχανική αρχαιολογία» - Υπεύθυνη: Χρ. Αγριαντώνη. Συνεργάτης: Μαρία Μαυροειδή.

Πρόγραμμα Χ: «Προσεγγίσεις του ελληνικού χώρου, λόγιοι και περιηγητές, 15ος-19ος αι.» - Υπεύθυνη: Λ. Δρούλια. Ερευνητές: Ε.-Α. Δελβερούδη, Ι. Βιγγοπούλου, Ουρ. Πολυκανδριώτη, Ευγ. Δρακοπούλου, Γ. Τόλιας. Συνεργάτες: Ίλ. Χατζηπαναγιώτη, Γ. Κουτσοπανάγου.

Πρόγραμμα ΧΙ: «Νεοελληνική φιλοσοφία» - Υπεύθυνη: Ρ. Αργυροπούλου.

III. Οργανόγραμμα 2008

Α' τομέας: Ιστορία του πολιτισμού, της παιδείας και των επιστημών - Συντονιστής: Τρ. Ε. Σκλαβενίτης, Αναπληρωτής Συντονιστής: Γ. Τόλιας.

- Γραμματολογία, 15ος-20ός αι. - Π. Κιτρομηλίδης, Αλ. Σφοίνη, Ουρ. Πολυκανδριώτη, Σ. Ματθαίου, Α. Ταμπάκη.
- Ιστοριογραφία, 15ος-20ός αι. - Τρ. Ε. Σκλαβενίτης, Γ. Κουμπουρλής.
- Ιστορία των πολιτικών ιδεών - Π. Κιτρομηλίδης, Μ. Χατζόπουλος.
- Ιστορία των επιστημών, 15ος-20ός αι. - Ευθ. Νικολαΐδης, Γ. Βλαχάκης.
- Γεωγραφική παιδεία και ιστορία της χαρτογραφίας - Γ. Τόλιας, Δ. Λούπης.
- Θρησκευτική τέχνη, 15ος-18ος αι. - Ευγ. Δρακοπούλου, Πρ. Παπανικολάου.

Β' τομέας: Οικονομική και κοινωνική ιστορία - Συντονίστρια: Μ.-Χ. Χατζηιωάννου, Αναπληρώτρια Συντονίστρια: Ευτ. Λιάτα.

- Ιστορία των επιχειρήσεων και βιομηχανική αρχαιολογία, 17ος-20ός αι. - Μ.-Χ. Χατζηιωάννου, Ευτ. Λιάτα, Ευρ. Σιφναίου, Χρ. Αγριαντώνη.
- Ιστορία των οικισμών, 15ος-20ός αι. - Λ. Καλλιβρετάκης, Δ. Δημητρόπουλος, Γ. Σαΐτας, Ευδ. Ολυμπίτου.
- Οθωμανικές σπουδές, 15ος-19ος αι. - Ευ. Μπαλτά, Γ. Κουτζακιώτης.
- Περιηγητικά δίκτυα, 15ος-19ος αι. - Ιόλη Βιγγοπούλου.
- Ελληνο-ρουμανικά δίκτυα, 17ος-19ος αι. - Φλ. Μαρινέσκου.

Γ' τομέας: Ιστορία των θεσμών - Υπεύθυνος Προγράμματος: Δ. Αποστολόπουλος.

- Θεσμοί και ιδεολογία στη νεοελληνική κοινωνία, 15ος-19ος αι. - Δ. Αποστολόπουλος, Π. Μιχαηλάρης, Μ. Παΐζη-Αποστολοπούλου, Γιούλη Ευαγγέλου.

Δ' τομέας: Πολιτική και κοινωνική ιστορία - Συντονιστής: Λ. Καλλιβρετάκης.

- Τεκμηρίωση πολιτικής και κοινωνικής ιστορίας 20ού αι. - Λ. Καλλιβρετάκης, Κ. Δέδε.

- Αρχείο Αλεξ. Στ. Καραθεοδωρή - Κ. Γαρδίκια.
- Ελληνικός Τύπος - Λ. Καλλιβρετάκης, Λ. Δρούλια, Κ. Δέδε.
- Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας της ΓΓΝΓ - Σπ. Ασδραχάς, Γ. Γιανουλόπουλος, Τρ. Ε. Σκλαβενίτης.

IV. Φιλοξενούμενα Προγράμματα

Στο ΙΝΕ φιλοξενήθηκαν κατά περιόδους τα παρακάτω ερευνητικά προγράμματα:

Έλληνες ζωγράφοι μετά την Άλωση, 1453-1830 (1980-2000). Υπεύθυνος: Μανόλης Χατζηδάκης, Ακαδημαϊκός. Συνεργάτης: Ευγ. Δρακοπούλου. Στόχος του έργου υπήρξε η συλλογή και επεξεργασία όλων των πληροφοριών που αφορούν στους Έλληνες ζωγράφους, από την εποχή της Άλωσης έως την Ελληνική Επανάσταση.

Η συστηματική επεξεργασία του έργου και η προετοιμασία για την έκδοση άρχισε από τον Νοέμβριο του 1984. Με την ολοκλήρωση του έργου, του οποίου ο πρώτος τόμος εκδόθηκε το 1987, ενώ ο δεύτερος ακολούθησε το 1997 (αρ. 33, 62) δημιουργήθηκε ένας πλήρης κατάλογος 2.500 περίπου ζωγράφων που έδρασαν στον ευρύτερο χώρο του ελληνισμού από το 1450 έως το 1830.

Συγκρότηση και διερεύνηση Εθνικής Βιβλιογραφίας ημερησίων και περιοδικών εκδόσεων 1790-1990 και δημιουργία προτύπου συστήματος αυτοματοποίησής τους (1980-2000). Υπεύθυνος: Ελ. Καριάτογλου. Επιχορήγηση ΓΓΕΤ και Υπουργείο Πολιτισμού. Καταγραφή των ελληνικών εφημερίδων και περιοδικών (1790-1990) καθώς και συγκέντρωση των σχετικών με αυτά πληροφοριών. Γενικό σύνολο: 15.000 τίτλοι εφημερίδων, 5.000 τίτλοι περιοδικών.

Η λαϊκή λογοτεχνία στη Ν.Α. Ευρώπη. Υπεύθυνος: καθηγ. Klaus Roth, υπεύθυνη για την Ελλάδα: Ευαγγελία Άντζακα. Επιχορήγηση: Deutsche Forschungsgemeinschaft. (Βλ. Τετράδια Εργασίας 15).

Εξέλιξη της ξυλοναυπηγικής στην Ανατολική Μεσόγειο κατά τον 18ο και 19ο αιώνα. Υπεύθυνος: Κώστας Δαμιανίδης. Επιτροπή συντονισμού: Σπ. Ασδραχάς, Ν. Λιανός, Α. Τζαμτζής.

Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας (ΙΑΕΝ) της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Το ΙΑΕΝ ιδρύθηκε το 1983 και από το 1994 είναι φιλοξενούμενο πρόγραμμα στο ΙΝΕ με προϋπολογισμό που καλύπτεται από τη ΓΓΝΓ. Στόχος του είναι η ανάδειξη της ιστορικής διάστασης των εννοιών «νεότητα» και «παιδική ηλικία».

Χρηματοκιβώτιο σε παλαιπωλείο της Σύρου. Προέρχεται από τη Βιέννη.

Το χρηματοκιβώτιο, η «κρυφή κλειστή αποθήκη» κάθε επιχειρηματία ή εμπόρου με χρήματα, τίτλους, έγγραφα δημόσια και ιδιωτικά, αποσφραγίζονταν μετά τον θάνατό του, αποκαλύπτοντας, όπως και η διαθήκη του, τον οικονομικό και προσωπικό του κόσμο. Η μελέτη, επίσης, της ελληνικής διασποράς στη Νότια Ρωσία τον 19ο και τον 20ό αιώνα αποτελεί ένα από τα αντικείμενα του Προγράμματος «Ιστορία των Επιχειρήσεων».

με τη διερεύνηση των μηχανισμών που καθορίζουν τη σχέση τους με τα δημογραφικά, πολιτιστικά, κοινωνικά και ψυχολογικά συστήματα μέσα στον χρόνο, με διπλό αιτούμενο: τη δυνατότητα αναγωγής τους σε ιστορικές κατηγορίες και τον προσδιορισμό της σημερινής ταυτότητας της ελληνικής νεολαίας.

Το Πρόγραμμα στα 25 χρόνια λειτουργίας του ανέθεσε 101 έρευνες σε 120 ερευνητριες και ερευνητές και οργάνωσε 3 Διεθνή Συμπόσια, εκδίδοντας και τα Πρα-

κτικά τους. Τα βιβλία του ΙΑΕΝ (αρ. 1-45, 24.000 σελίδες) κυκλοφορούν σε τυπωμένη μορφή. Οι αρ. 1-34, 18.000 σελίδες, ψηφιοποιήθηκαν και κυκλοφορούν σε CD-ROM και είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο (www.iaen.gr). Επιτροπή ΙΑΕΝ: Σπ. Ασδραχάς, Γ. Γιαννούλπουλος, Τρ. Ε. Σκλαβενίτης.

Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου, 1784-1996 και συγκρότηση βάσης δεδομένων. Συγχρηματοδοτούμενο πρόγραμμα της ΓΓΕΤ (ΓΓΕΤ 96 ΣΥΝ 75, 1997-2000). Επιστημονική υπεύθυνη η Λουκία Δρούλια, με τη συνεργασία της ιστορικού Γιούλας Κουτσοπανάγου, συντονίστριας του έργου. Το Πρόγραμμα συμπεριλήφθηκε, το 2001, στην ερευνητική δράση του ΙΝΕ και συνεχίστηκε με τη δωρεά του Ιδρύματος «Σταύρος Νιάρχος» και άλλων χορηγών. Το 2002 οργάνωσε το Διεθνές Συνέδριο *Ο Ελληνικός Τύπος 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, τα Πρακτικά του οποίου εκδόθηκαν το 2005. Ήδη έχουν προετοιμαστεί προς έκδοση οι τέσσερις τόμοι με τίτλο *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού Τύπου. Εφημερίδες, Περιοδικά, Δημοσιογράφοι, Εκδότες, 1784-1974* οι οποίοι προβλέπεται να εκδοθούν κατά το τρέχον έτος 2008.

V. Βιβλιογραφία, Κατάλογοι Αρχείων και Βιβλιοθηκών

A' Βιβλιογραφίες

- *Ελληνική Βιβλιογραφία 1471-1799 ή 15ου-18ου αι.* (πλήρες σώμα σε δελτιοθήκες).
- *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία, 1571-1960*, (επιμ. Λουκία Δρούλια, Βούλα Κόντη, 1964, 1984, 1999).
- *Ιονική Βιβλιογραφία* (επιμ. Nakis Pierris, 1966).
- *Κατάλογος ελληνικών εφημερίδων και περιοδικών 1811-1863* (επιμ. Δ. Γκίνης, 1967).
- *Βιβλιογραφία Φιλελληνικών έργων* (L. Droulia, 1974).
- *Βιβλιογραφία Ουμανισμού* (διαρκής ετήσια συμμετοχή στη *Bibliographie Internationale de l'Humanisme et de la Renaissance* [1966-], επιμ. Ρωξάνη Αργυροπούλου).
- *Βιβλιογραφία Βαλκανικών Μελετών* (ελληνική συμμετοχή στη *Bibliographie d'Études Balkaniques*, 1976-, επιμ. Ρωξάνη Αργυροπούλου).
- *Αλφαριθμητική αναγραφή των τίτλων της E.B. 1800-1863* (επιμ. Εμμ. Μοσχονά, 1968) και πίνακες εκδοτών και τόπων εκδόσεως, (επιμ. Δήμητρα Πικραμένου, Ιωάννα Ζαμπάφτη).
- *Bibliographie des Sciences Historiques* (ελληνική συμμετοχή 1984-1993, επιμ. Λ. Δρούλια, Τρ. Ε. Σκλαβενίτης).

B': Κατάλογοι έντυπων συλλογών

Καταγράφονται βιβλία που ανήκουν είτε σε ιδρύματα είτε σε ιδιώτες:

- Οι μοναστηριακές βιβλιοθήκες της Μονής Αγίας Λαύρας Καλαβρύτων (επιμ. Δ. Πικραμένου-Βάρφη, 1978) της Μονής Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου Πάτμου (επιμ. Εμμ. Φραγκίσκος, 1993-1996) και οκτώ βιβλιοθήκες του Αγίου Όρους: Πρωτάτου, Αθωνιάδος, Μονής Σίμωνος Πέτρης (επιμ. Γ. Καραάς, 1985, 1989) Μονής Μεγίστης Λαύρας, Μονής Βατοπεδίου, Μονής Ιβήρων και Μονής Διονυσίου.
- Οι ιδιωτικές βιβλιοθήκες του Κ. Αχ. Φαρμακίδη (1982) Ευαγγελίας Βολονάκη (1982) Ελ. Δρακίδου-Ζησιμάτου (1982) Ι. Α. Σαρεγιάννη (1970) Αμ. Αλιβιζάτου (επιμ. Δ. Σ. Πικραμένου, 1973) Αλ. Μπενάκη (επιμ. Γ. Καραάς, 1978) Κ. Νικολόπουλου (επιμ. Αλ. Πολίτη, 1987).
- Οι βιβλιοθήκες του Ιστορικού Αρχείου Δωδεκανήσου (1982) του Μουσείου Σύμης (1982) και Πρώτου ελληνικού Γυμνασίου Ναυπλίου (επιμ. Τρ. Ε. Σκλαβενίτης, 1995).

«Άποψη της Παραμυθιάς». Πηγή: Th. Allom, Constantinople and the scenery of the seven churches of Asia Minor, Λονδίνο 1838. Αποδίδεται το μέγεθος και ο ημιορεινός οχυρός χαρακτήρας του οικισμού. Στο Πρόγραμμα, «Ιστορία των οικισμών της Ελλάδας, 15ος-20ός αι.», η θέση, ο πληθυσμός και τα χαρακτηριστικά των οικισμών αποτελούν το βασικό αντικείμενο μελέτης. Πλούσια πληροφόρηση για τον χώρο της Ηπείρου περιλαμβάνεται στο Αρχείο Αλή πασά της Γενναδείου Βιβλιοθήκης που εκδίδεται από το ΙΝΕ.

Γ': Κατάλογοι αρχείων

- Τα μοναστηριακά αρχεία της Μονής Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου Πάτμου, (Β. Παναγιωτόπουλος), της Μονής Αγίας Λαύρας Καλαβρύτων (επιμ. Λ. Δρούλα - Χ. Μαλτέζου, 1970), της Μονής Τατάρας Ευρυτανίας, καθώς και τα Ρουμανικά Αρχεία του Αγίου Όρους: Πρωτάτου, Ξηροποτάμου, Κουτλουμουσίου, Αγίου Παύλου και Ιβήρων (επιμ. Φλ. Μαρινέσκου, 1985-2007).
- Οθωμανικά έγγραφα ελληνικού ενδιαφέροντος που βρίσκονται σε ελληνικά και ξένα αρχεία (Γ. Αλεξανδρόπουλος, Π. Κονόρας, Ευ. Μπαλτά).
- Αρχεία του Quai d'Orsay (επιμ. Ι. Α. Νικολόπουλος 1975).
- Αρχαιοφυλακείο Λευκάδας (Μονόφυλλα 1800-1863: επιμ. Σπ. Ι. Ασδραχάς - Β. Π. Παναγιωτόπουλος, 1966).
- Δημοτικό Αρχείο Ναυπλίου (επιμ. Τρ. Ε. Σκλαβενίτης, 1984).
- Αρχείο Αλή Πασά, Γενναδείου Βιβλιοθήκης (επιμ. Β. Π. Παναγιωτόπουλος, συνεργ. Π. Μιχαηλάρης, Δ. Δημητρόπουλος, 1979-2007).

Λιτανεία του λειψάνου του Αγίου Χαραλάμπη. Εικόνα του ζωγράφου Ιωάννη Κοράη (1756) στο Μουσείο της Ζακύνθου. Το Πρόγραμμα του ΙΝΕ «Αρχείο των Ελλήνων Ζωγράφων μετά την Άλωση», δίνει τη δυνατότητα μελέτης της θρησκευτικής ζωγραφικής ως σημαντικής παραμέτρου για τη συγκρότηση της ταυτότητας του νέου ελληνισμού, περιλαμβάνοντας μια εξαντλητική καταγραφή των επώνυμων ζωγράφων και των έργων τους από το 1450 έως το 1830.

- Αλληλογραφία Αδ. Κοραή (επιμ. Κ. Θ. Δημαράς, Α. Αγγέλου, Αικατερίνη Κουμαριανού, Εμμ. Φραγκίσκος).
- Τα ιδιωτικά αρχεία Ανδρέα Λουριώτη (επιμ. Β. Π. Παναγιωτόπουλος, 1963) Κ. Σχινά - Περ. Ι. Αργυρόπουλου (επιμ. Δήμητρα Ανδριτσάκη, 1974) Αλεξ. Καραθεοδωρή (επιμ. Κ. Γαρδίκια-Αλεξανδροπούλου, 1981) Μουρούζη συλλογής Ζαΐμη (επιμ. Φλ. Μαρινέσκου, Α. Ταμπάκη, G. Penelea-Filitti, 1991) οικογ. Χαιρέτη, Α. Α. Πάλλη, Ποθητού Ξένου (συλλογή καθηγ. Παν. Κρητικού), Claude Fauriel και Brunet de Presle (επιμ. Αλ. Πολίτης, 1980).

Δ': Νεοελληνικές μεταφράσεις ξενόγλωσσων έργων, 16ος-19ος αι.

Αντικείμενο, οι μεταφράσεις που έγιναν στα ελληνικά από ξένες γλώσσες, βιβλιογραφημένες (οι αυτοτελείς εκδόσεις) μέσα στο σώμα της Εθνικής Βιβλιογραφίας, είτε καταγραμμένες στους καταλόγους χειρογράφων (ανέκδοτες οι περισσότερες) είτε απλώς μαρτυρημένες από διάφορες πηγές είτε, τέλος, δημοσιευμένες σε περιοδικά και εφημερίδες της εποχής. (επιμ. Εμμ. Φραγκίσκος, Α. Ταμπάκη, Β. Πάτσιου, Αλ. Σφοίνη).

VI. Επιστημονική Υποδομή

Ταυτόχρονα με την ίδρυση και τη στελέχωσή του, το ΙΝΕ φρόντισε να αποκτήσει και τα απαραίτητα εργαλεία της έρευνας: βιβλιοθήκη, δελτιοθήκη, μικροταινιοθήκη, χαρτοθήκη, αρχαιολογικό υλικό και τα κατάλληλα όργανα: αναγνωστικά και εκτυπωτικά μηχανήματα μικροταινιών, φωτοαντιγραφικά και φωτογραφικές μηχανές.

Βιβλιοθήκη

Η Βιβλιοθήκη δημιουργήθηκε ως παράρτημα του Ινστιτούτου με την πρόθεση να καλύψει ειδικές ανάγκες του. Κρίθηκε από την αρχή σκόπιμο να προσανατολιστεί κυρίως προς έντυπα που βοηθούσαν τις συγκριτικές διερευνήσεις, την ευρωπαϊκή γραμματεία και τις σύγχρονες ιστορικές προσπελάσεις του υλικού. Δημιουργήθηκε έτσι μια ειδικευμένη Βιβλιοθήκη, συμπληρωματική στις ήδη υπάρχουσες στην περιοχή Αθηνών και όχι παράλληλη, που θα εξυπηρετούσε ό,τι θα περιλάβαινε με την ευρύτατη σημασία του ο όρος «συγκριτική φιλολογία»: για τα ελληνικά πράγματα, δηλαδή, τις γραμματείες που στάθηκαν ιδιαίτερα οικείες, σε κάθε περίοδο, με τη νεοελληνική. Έγινε λοιπόν προσπάθεια να αποκτήσει το Ινστιτούτο έργα που είχαν άμεση σχέση με τον ιταλικό 17ο και με τον γαλλικό 18ο αι. Ειδική έρευνα έγινε επίσης για την πρόσκτηση ελληνικών εντύπων –κυρίως φυλ-

Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ. Τετράδια εργασίας. Διάλεξη Κ.Θ. Δημαρά. Ξενογλωσσο περιοδικό.

λαδίων— που δεν είναι προσιτά στις αθηναϊκές βιβλιοθήκες. Ο αριθμός των βιβλίων έχει φθάσει (συμπεριλαμβανομένης και της Βιβλιοθήκης του ΙΒΕ, με την οποία συστεγάζεται) τους 34.000 τίτλους και 1.100 τίτλους περιοδικών. Επίσης περιλαμβάνει έξι χειρόγραφα (18ου-19ου αιώνα). Η ειδικότητά της και τα βασικά βιβλιογραφικά εργαλεία, οι κύριες πηγές και τα απαραίτητα βοηθήματα, την έχουν καταστήσει ένα σύγχρονο και ικανοποιητικό εργαλείο για την έρευνα που διεξάγεται στα ανθρωπιστικά κέντρα του Ιδρύματος.

Παράλληλα, καταρτίστηκε αρχείο μικροταινιών σπανίων ελληνικών εντύπων (15ος-19ος αι.). Η σχετική συλλογή έχει συγκεντρώσει σε μικροταινίες μεγάλο μέρος των εντύπων της περιόδου της τουρκοκρατίας.

Η Βιβλιοθήκη του ΙΝΕ δεν είναι μόνο χώρος συγκέντρωσης χρήσιμων για την έρευνα εντύπων. Αποτελεί ταυτόχρονα εργαστήριο επεξεργασίας της ελληνικής βιβλιογραφίας και γενικότερα κέντρο τεκμηρίωσης της νεοελληνικής έρευνας. Για τον σκοπό αυτό, κοντά στον αλφαβητικό κατά συγγραφέα δελτιοκατάλογο, έχουν σχηματιστεί και άλλοι κατάλογοι: (α) θεματικός (όπου συγκεντρώνεται η υπάρχουσα στο Ινστιτούτο βιβλιογραφία για το συγκεκριμένο θέμα) και (β) χρονολογικός (για τα ελληνικά έντυπα της βιβλιοθήκης). Για την ευκολότερη προσέγγιση των ερευνητών στη Βιβλιοθήκη και το περιεχόμενό της έχουν εκδοθεί κατά καιρούς ορισμένα πολυγραφημένα φυλλάδια. Με τη μηχανογράφηση των κατα-

λόγων της δια του προγράμματος ΑΒΕΚΤ 5.5 (Σύστημα Αυτοματισμού Βιβλιοθηκών), η πρόσβαση στις συλλογές αυτές είναι πλέον εφικτή μέσω διαδικτύου.

Δελτιοθήκη

Σχηματίστηκε κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας των προγραμμάτων που είχε θέσει ως αντικείμενό του το Ινστιτούτο. Περιλαμβάνει αποδελτιώσεις που συντελέστηκαν (α) για να κωδικοποιήσουν ορισμένα έργα και (β) για να συνταχθούν χρηστικοί κατάλογοι ή ευρετήρια με τελικό στόχο τη δημοσίευσή τους. Ωστόσο, καθώς η ολοκλήρωση τέτοιων έργων διαρκεί συχνά αρκετό χρόνο, κρίθηκε σκόπιμο η δελτιοθήκη να είναι προσιτή σε όλους τους ερευνητές. Σήμερα η δελτιοθήκη διαθέτει: (α) τον πλήρη κατάλογο των ελληνικών εντύπων, από την πρώτη εμφάνιση της τυπογραφίας έως το έτος 1863, περίοδο που καλύπτουν οι Ελληνικές Βιβλιογραφίες των Ε. Legrand, Λαδά-Χατζηδήμου και Δ. Γκίνη-Β. Μέξα, με όλες τις Προσθήκες, Διορθώσεις και Συμπληρώσεις τους σε απόλυτη χρονολογική και αλφαβητική μέση στον χρόνο τάξη· (β) κατάλογο των καταλόγων των ελληνικών βιβλιοθηκών, όσοι έχουν δημοσιευτεί ή είναι γνωστοί από χειρόγραφες καταγραφές· (γ) σώμα φωτογραφιών ελληνικών προσωπικοτήτων, αλλά και των μελών της οικογενείας τους, της περιόδου της τουρκοκρατίας και του 19ου αι.· (δ) αναλυτικό ευρετήριο των μικροταινιών της μικροταινιοθήκης του Ινστιτούτου· (ε) αλφαβητικό ευρετήριο κυρίων ονο-

μάτων των περιοδικών *Ελληνικός Τηλέγραφος* και *Φιλολογικός Τηλέγραφος*, *Ερμής ο Λόγιος*, *Μέλισσα*, *Αθηνά*, *Μουσείο*, *Καλλιόπη* (προεπαναστατικά περιοδικά).

Μικροταινιοθήκη

Η συλλογή μικροταινιών του ΙΝΕ συγκροτήθηκε για να βοηθήσει τους συνεργάτες του στην ερευνητική και απογραφική τους εργασία. Περιλαμβάνει τις μικροταινίες που προέκυψαν από τις ερευνητικές αποστολές του Ινστιτούτου σε βιβλιοθήκες και αρχεία του εσωτερικού και τα επιστημονικά ταξίδια των συνεργατών σε αντίστοιχα πνευματικά ιδρύματα του εξωτερικού και από τις παραγγελίες των συνεργατών για έντυπα, χειρόγραφα και έγγραφα, από βιβλιοθήκες, αρχεία, ιδιωτικές συλλογές του εσωτερικού και του εξωτερικού.

Η μικροταινιοθήκη περιλαμβάνει 1.500 περίπου μικροταινίες. Οι κυριότερες ομάδες προέρχονται από τις αποστολές που πραγματοποιήθηκαν στην Πάτμο (Μονή Αγ. Ιωάννου Θεολόγου) Χίο (Αλληλογραφία Κοραή, στη Βιβλιοθήκη Κοραή) Κεφαλλονιά (Αρχείο Τυπάλδων-Ιακωβάτου, Ληξούρι) Λευκάδα (Μονόφυλλα του Αρχιεπισκοπικού Κέρκυρα (Αρχείο Ιονίου Γερουσίας) Καλάβρυτα (Αρχείο Μονής Αγ. Λαύρας) Τατάρα (Αρχείο Μονής Τατάρας) και από παραγγελίες στο εξωτερικό (Αρχείο Fauriel, Bibliothèque de l'Institut de France, Παρίσι) φιλελληνικά έντυπα από ποικίλες ξένες και ελληνικές βιβλιοθήκες και σχεδόν πλήρες το σώμα του περιοδικού *Ελληνικός Τηλέγραφος* (1811-1836) και *Φιλολογικός Τηλέγραφος* (1817-1821). Οι μικροταινίες εντύπων συμπληρώνουν τη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου με σπάνια ή δυσπρόσιτα έντυπα, ενώ έχουν περιγραφεί αναλυτικά από τον Τρ. Σκλαβενίτη (βλ. *Τετράδια Εργασίας*, αρ. 1, 1982).

Χαρτοθήκη

Περιλαμβάνει περί τους 245 χάρτες που αγοράστηκαν κατά καιρούς από το ΙΝΕ, καθώς και 43 οι οποίοι προήλθαν από το αρχείο Α. Α. Πάλλη που δωρίθηκε στο Ινστιτούτο το 1965. Το 2007 η χαρτοθήκη εμπλουτίστηκε χάρη σε δωρεά του Θεοδώρου Γεωργιαδάκη με συλλογή 72 χαρτών της Κρήτης. Πρόκειται για τη σειρά Monumenta Cartographica Cretae των εκδόσεων Memor της Μόδενας. Η χαρτοθήκη περιλαμβάνει επίσης, εκτός των χαρτών, και συλλογή αεροφωτογραφιών, κυρίως οικισμών του νησιωτικού χώρου του Αιγαίου.

Αρχεία

Το ΙΝΕ δεν αποσκοπεί στη συστηματική συγκέντρωση πρωτότυπου αρχειακού υλικού και δεν προβαίνει σε

αγορές· ωστόσο, διαθέτει σήμερα ενδιαφέρουσες αρχειακές μονάδες, που προέρχονται από δωρεές. Μέριμνα των συνεργατών στάθηκε η ορθολογιστική ταξινόμηση του υλικού και η αναλυτική καταλογογράφηση του με σκοπό να το καταστήσει εύχρηστο στους ενδιαφερομένους επιστήμονες. Απαριθμούνται στη συνέχεια με χρονολογική τάξη εισαγωγής όσες αρχειακές μονάδες έχουν δωρηθεί στο Ινστιτούτο· η επεξεργασία στην οποία υποβλήθηκαν αυτές οι αρχειακές μονάδες απέδωσε μελέτες και άρθρα που απαρτίζουν ένα σημαντικό προϊόν της επιστημονικής εργασίας του ΙΝΕ.

Αρχείο Ανδρέου Λουριώτη (1.300 έγγραφα των ετών 1809-1835). Το τμήμα του αρχείου το οποίο είχε απομείνει στην οικογένεια Λουριώτη, Δωρεά της Χρ. Λουριώτη (Οκτώβριος 1961) (Δημοσιεύματα, αρ. 2).

Αρχείο Ιακώβου Ρώτα. Περιέχει 4 επιστολές προς διαφόρους του Ιακώβου Ρώτα (1833-1843) 6 επιστολές προς Ιακώβο Ρώτα (1832-1840) καθώς και 2 έγγραφα (1836-1840) σχετικά με τη διαχείριση των κληρονομικών υποθέσεων του Αδ. Κοραή· ονομάστηκε σε διάκριση από το αποκείμενο στην Ακαδημία Αθηνών, «μικρό αρχείο Ρώτα». Δωρεά του Διευθυντή του Θεατρικού Μουσείου Γιάννη Σιδέρη (1963).

Αρχείο Γερούση. Μεγάλο μέρος του αρχείου της οικογενείας Χαιρέτη των Πατρών. Το τμήμα αυτό, πολύτιμο για μελέτες σχετικές με τη νεοελληνική οικονομία, αποτελείται κυρίως από έγγραφα του εμπορικού οίκου Γερούση (1822 κ.εξ., Σύρος, Πάτρα, Τεργεστή, Σμύρνη). Δωρεά του Αχιλλέα Χαιρέτη (1964).

Αρχείο Α. Α. Πάλλη (457 έγγραφα των ετών 1912-1964). Δωρήθηκε από τον Α. Α. Πάλλη τμήμα του αρχείου του, αποτελούμενο από 18 φακέλους με έντυπο και άλλο αρχειακό υλικό σχετικό με το Μακεδονικό ζήτημα, τις εθνικές μειονότητες, το προσφυγικό και άλλα συναφή ζητήματα της πρώτης πεντηκονταετίας του αιώνα (1965).

Αρχείο Κ. Σχινά - Π. Αργυροπούλου (145 έγγραφα των ετών 1823-1880). Τα κατάλοιπα των αρχείων του Κ. Σχινά και του Περ. Ι. Αργυροπούλου. Αποτελείται από όσα έγγραφα διασώθηκαν από την πυρκαγιά που αποτέφρωσε την οικία της οικογενείας Αργυροπούλου στη Δρέσδη, όπου φυλάγονταν στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Δωρεά της Α. Κουντουριώτη (1973) (Δημοσιεύματα, αρ. 16).

Αρχείο Καραθεοδωρή (2.556 έγγραφα των ετών 1816-1906). Το σωζόμενο τμήμα του αρχείου Καραθεοδωρή, που περιλαμβάνει αλληλογραφία, χειρόγραφα

μελέτες, έντυπα και εφημερίδες του Αλ. Καραθεοδωρή, καθώς και μικρό τμήμα εγγράφων των Στεφάνου Καραθεοδωρή και Κων. Μουσούρου (πρέσβη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στο Λονδίνο). Δωρεά της Κασσάνδρας Μπέζη (1974). Το 1999 η Σμαράγδα Βαϊμάρογλου πρόσφερε στο Ινστιτούτο το τμήμα του οικογενειακού αρχείου Καραθεοδωρή που παρέμενε στην κατοχή της. Το αρχείο αυτό αποτελείται από εκατοντάδες τεκμήρια, πολλά από τα οποία χρονολογούνται στον 19ο αιώνα και ανήκουν στα προσωπικά κατάλοιπα του γενάρχη Στεφάνου Θ. Καραθεοδωρή (Δημοσιεύματα, αρ. 26).

Αρχείο Χρηστάκη Ζωγράφου. Αποτελείται από 500 περίπου έγγραφα, αποκόμματα εφημερίδων και άλλα τεκμήρια της περιόδου 1888-1924. Το αρχειακό υλικό αναφέρεται τόσο στην πολιτική δράση του Χρ. Ζωγράφου όσο και στην περιουσία της ομώνυμης οικογένειας και στην οικονομική της διαχείριση. Δωρεά της Ελένης Μαλαμίδη-Johnson (1990).

Αρχείο της Ανωνύμου Κλωστοϋφαντουργικής Εταιρείας «Αδελφοί Ρετσίνα». Το αρχείο μίας από τις παλαιότερες κλωστοϋφαντουργίες του Πειραιά, της Ανωνύμου Κλωστοϋφαντουργικής Εταιρείας «Αδελφοί Ρετσίνα», που ιδρύθηκε το 1872, καθώς και το αρχείο της θυγατρικής της Εταιρείας «Αχαϊκή Κλωστοϋφαντουργία Αφών Ρετσίνα», που ιδρύθηκε το 1975 στο Αίγιο. Το ογκώδες αυτό αρχείο, που εκτείνεται σε 150 περίπου κιβώτια, αποτέλεσε ένα από τα πρώτα αρχεία ελληνικών επιχειρήσεων που κατέστη προσιτό στην ιστορική έρευνα. Περιέχει αναλυτικά στοιχεία για τη συνολική λειτουργία της επιχείρησης και έχει ήδη γίνει αντικείμενο διδακτορικών διατριβών. Χρονικά καλύπτει κυρίως την περίοδο από το 1940 μέχρι τη διάλυση της εταιρείας, το 1981, σποραδικά όμως σώζεται και παλαιότερο αρχειακό υλικό της μεσοπολεμικής περιόδου. Δωρεά του Ανδρέα Δρούλια (1988).

Αρχείο της «Αχιλλεύς Σ. Κούππας και Σια ΑΕ». Το Αρχείο της εταιρείας «Αχιλλεύς Σ. Κούππας και Σια ΑΕ» που λειτούργησε στον Πειραιά ως μηχανοποιείο από το 1882 μέχρι το 1987. Το πλουσιότερο αρχείο της εταιρείας, που υπήρξε πρωτοπόρα στον κλάδο της σημαντικής παραγωγή και εξαγωγική δραστηριότητα, αποτελείται από 1.400 χαρτόκουτα με αρχειακό υλικό για τη δραστηριότητα, την παραγωγή και το προσωπικό της επιχείρησης. Το αρχείο έχει αξιοποιηθεί ήδη στο πλαίσιο διδακτορικών διατριβών, ενώ έχει διενεργηθεί και η αρχική καταγραφή του (1995).

Αρχείο Κοπανίτσα. Αρχειακό υλικό που αφορά τη δράση του αγωνιστή της Επανάστασης του 1821 Ανα-

Το Ελληνικό Αρχείο Επιστημονικών Οργάνων, σε μορφή Ηλεκτρονικού Εικονικού Μουσείου, παρουσιάζει τα επιστημονικά όργανα που βρίσκονται στην Ελλάδα και τα Ιδρύματα όπου χρησιμοποιήθηκαν [www.eie.gr/husi].

Αποτέλεσμα πολύχρονων ερευνών της ομάδας του Προγράμματος «Ιστορία και Φιλοσοφία των Επιστημών», οι εκδόσεις του παραδίδουν τις εξελίξεις και τη διδασκαλία των επιστημών στον ελληνικό πνευματικό κόσμο, βασιικής συνιστώσας του νεοελληνικού πολιτισμού του 17ου-19ου αι.

γνώστη Κοπανίτσα και του Δημήτρη Κοπανίτσα για το λιμάνι της Θεσσαλονίκης κατά τον 20ό αιώνα. Δωρεά του Δημήτρη Κοπανίτσα (2000).

Άλλα αρχεία επιχειρήσεων. Το Ινστιτούτο, τα τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο της δραστηριότητάς του στον τομέα της ιστορίας των επιχειρήσεων και της βιομηχανικής αρχαιολογίας, έχει αποκτήσει από δωρεές μικρά αρχεία ή σπαράγματα αρχείων ελληνικών επιχειρήσεων του 20ού κυρίως αιώνα, όπως των επιχειρήσεων: Μαρκεζίνη (1 κιβώτιο), Ίρις (2 κιβώτια), ΑΕΧΕΠ και Λιπαμάτων (1 κιβώτιο), Μαλαγαρδή (1 κιβώτιο) κ.ά.

Αρχείο Καριάτογλου. Στην αρχειακή υποδομή του ΙΝΕ προστέθηκε, το 2001, το Αρχείο Καριάτογλου, το οποίο προσκτήθηκε με τη χορηγία του Ιδρύματος «Σταύρος Νιάρχος» για τις ανάγκες του Προγράμματος της Εγκυκλοπαίδειας του Ελληνικού Τύπου. Το αρχείο περιλαμβάνει 25.000 απογραφικά δελτία εφημερίδων,

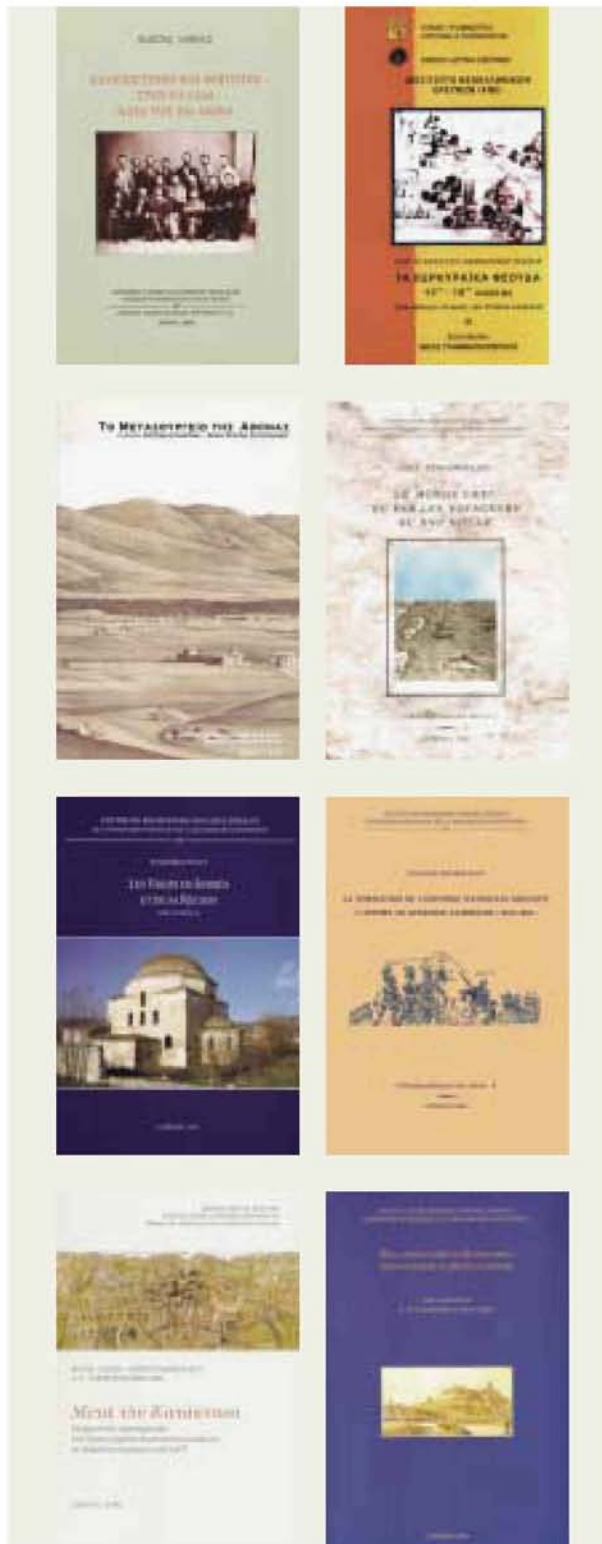
συνοδευόμενα από πρωτότυπα ή σε φωτοαντίγραφα πρωτοσέλιδα ελληνικών εφημερίδων.

VII. Τεχνολογική Υποδομή

Η παρακολούθηση των εξελίξεων στον τομέα υποστήριξης της ιστορικής έρευνας με τις δυνατότητες που παρέχει η εκάστοτε σύγχρονη τεχνολογία, αποτέλεσε βασική μέριμνα του Ινστιτούτου από την εποχή της ίδρυσής του, παρότι τα οικονομικά του μέσα δεν επέτρεπαν πάντοτε να εξασφαλίζει τον αναγκαίο και επιθυμητό τεχνολογικό εξοπλισμό. Η προμήθεια, ήδη τη δεκαετία του 1960, ξηρογραφικού φωτοτυπικού μηχανήματος, μηχανήματος ανάγνωσης και εκτύπωσης μικροφίλμ, και η δημιουργία εργαστηρίου εμφάνισης φιλμ με την επίβλεψη του φωτογράφου Λεωνίδα Ανανιάδη, σηματοδοτεί ακριβώς τη διάθεση του Ινστιτούτου, από την έναρξη της λειτουργίας του, να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες που παρέχει η τεχνολογική εξέλιξη. Η διαδικασία μετάβασης βέβαια από τα χειρόγραφα δελτία και τη γραφομηχανή στο περιβάλλον των ηλεκτρονικών υπολογιστών δεν έγινε αυτόματα, αλλά υπήρξε σταδιακή και πολυσύνθετη. Το 1987-1988, σε πρώιμη δηλαδή εποχή για τα ελληνικά δεδομένα, αρχίζει ο σταδιακός εξοπλισμός του Ινστιτούτου με ηλεκτρονικούς υπολογιστές, τότε σε περιβάλλον DOS, καθώς και η επιμόρφωση του ερευνητικού και διοικητικού προσωπικού στη νέα τεχνολογία. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 αποφασίζεται η προμήθεια υπολογιστών τόσο σε Macintosh, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες του τμήματος μηχανογράφησης και η υποστήριξη των εκδοτικών έργων του Ινστιτούτου, όσο και σε PC για τις βάσεις δεδομένων των ερευνητικών προγραμμάτων και τις ατομικές εργασίες των ερευνητών. Σήμερα όλοι οι εργαζόμενοι στο Ινστιτούτο διαθέτουν ατομικό ηλεκτρονικό υπολογιστή (50 περίπου μονάδες), δυνατότητα χρήσης εκτυπωτή και σαρωτή εικόνων (scanner) (15 και 4 μονάδες αντιστοίχως), εσωτερική δικτύωση και πρόσβαση σε κεντρικό server για τη διασφάλιση της δουλειάς τους, δικτυακή επικοινωνία με τη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου και με τις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων και τις ηλεκτρονικές συλλογές περιοδικών του ΕΚΤ, καθώς και άριστη πρόσβαση στο διαδίκτυο. Ταυτόχρονα, ο ηλεκτρονικός εξοπλισμός του Ινστιτούτου και οι ανάγκες των ερευνητών υποστηρίζονται από εξειδικευμένο μηχανικό πληροφορικής.

Σημαντικότερη είναι η συμβολή της μονάδας μηχανογράφησης στο παραγωγικό έργο του ΙΝΕ με την απο-

λύτως επαγγελματική ηλεκτρονική προεκδοτική ετοιμασία των εκδόσεων, βιβλίων και περιοδικών του Ινστιτούτου, πριν την παράδοσή τους σε τυπογραφεία για την τελική αναπαραγωγή, εκτύπωση και βιβλιοδεσία.

Η λειτουργία του Ινστιτούτου υποστηρίζεται από τη Γραμματεία, το προσωπικό της οποίας με τις εξειδικευμένες γνώσεις του στις σύγχρονες τεχνολογίες μεριμνά για τη γραμματειακή διαχείριση των δράσεων και των έργων του.

VIII. Ηλεκτρονικές Βάσεις Δεδομένων - Ψηφιοποιημένες Συλλογές

Η επιστημονική υποδομή του ΙΝΕ με την έλευση της ηλεκτρονικής εποχής, έχει ενισχυθεί με τη συγκρότηση και τροφοδότηση ηλεκτρονικών βάσεων. Οι ηλεκτρονικές αυτές βάσεις, καρπός ατομικών πρωτοβουλιών ή συνεργασίας περισσότερων ερευνητών, καλύπτουν σήμερα ποικίλους τομείς των επιστημονικών έργων που διεξάγονται στο ΙΝΕ.

Πανδέκτης

Το πρόγραμμα Πανδέκτης (2004-2007) της «Κοινωνίας της Πληροφορίας» κατέστησε τις ακόλουθες βάσεις δεδομένων διαθέσιμες στο διαδίκτυο (<http://pandektis.ekt.gr>).

Νεοελληνική εικονιστική προσωπογραφία. Το 1961, με πρωτοβουλία του Κ.Θ. Δημαρά, άρχισε η συγκέντρωση προσωπογραφιών Ελλήνων που έζησαν από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης μέχρι την εποχή μας και διακρίθηκαν σε όλους τους τομείς του βίου. Σκοπός του έργου ήταν η συγκρότηση ενός πλήρους κατά το δυνατόν αρχείου που θα αποτελέσει μια ολοκληρωμένη πηγή για τις ανάγκες των νεοελληνικών σπουδών. Στα χρόνια που μεσολάβησαν το υλικό εμπλουτίστηκε σταδιακά και το 1998 αριθμούσε 6.500 προσωπογραφίες, σε αρνητικό και θετικό δείγμα, τοποθετημένα σε ειδικά δελτία, που περιλάμβαναν το όνομα, τον τόπο και χρόνο γέννησης και θανάτου, στοιχεία για την ιδιότητα του προσώπου και αναφορά στην πηγή προέλευσης της εικόνας. Ήδη σήμερα το υλικό του αρχείου έχει ψηφιοποιηθεί και αριθμεί 10.000 προσωπογραφίες, οι οποίες είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο.

Έλληνες ζωγράφοι μετά την Άλωση, 1450-1850. Η συλλογή περιλαμβάνει βιογραφικά στοιχεία για 1.200 Έλληνες ζωγράφους από την Άλωση έως την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους και 1.600 έργα τους (φορητές εικόνες και τοιχογραφίες).

Αρχείο εραλδικών μνημείων του ελλαδικού χώρου. Η συλλογή περιλαμβάνει στοιχεία και εικόνες από 323 εραλδικά μνημεία του ελλαδικού χώρου.

Ελληνικός Τύπος του εξωτερικού. Καταγράφονται πλήρη στοιχεία για 800 έντυπα και 200 δημοσιογράφους του 19ου και 20ού αιώνα.

Λειτουργοί της Εκπαίδευσης (19ος αι.). Βάση εργοβιογραφικών δεδομένων για 8.000 Έλληνες εκπαιδευτικούς του 19ου αι. Στη βάση συμπεριλαμβάνονται και 500 εικόνες.

Βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις στο Αιγαίο. Συλλογή δεδομένων για παραδοσιακά εργαστήρια και βιομηχανίες του αιγαίου χώρου. Στη συλλογή περιλαμβάνονται 1.644 εικόνες (φωτογραφίες και σχέδια) και εγγραφές κειμένου.

Ταξιδιωτική Γραμματεία, 15ος - 19ος αι. Καταγράφονται πλήρη στοιχεία για 2.500 περιηγητικά έργα που σχετίζονται με τον ελληνικό χώρο, καθώς και 500 σπάνιες εικόνες από περιηγητικές εκδόσεις.

Τεκμήρια ελληνικής χαρτογραφίας. Συλλογή στοιχείων για 200 χάρτες ελληνικής χαρτογραφίας και 400 εικόνες.

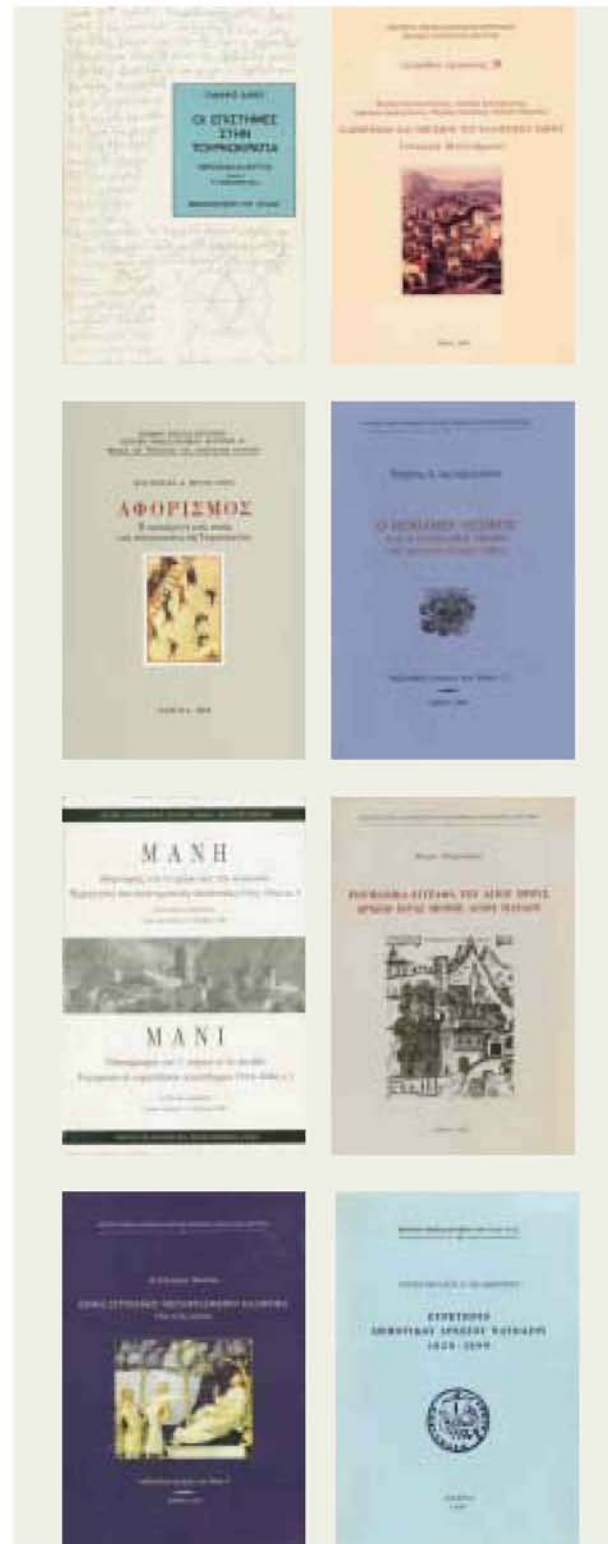
Μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας. Καταγραφή 4.075 επίσημων μετονομασιών των οικισμών της ελληνικής επικράτειας που διενεργήθηκαν από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα.

Ελληνικό αρχείο επιστημονικών οργάνων

Ιστοσελίδα με βάση πληροφοριών περιέχουσα φωτογραφίες, περιγραφή και ιστορία των επιστημονικών οργάνων που βρίσκονται στην Ελλάδα και σύντομη ιστορία των ιδρυμάτων όπου χρησιμοποιήθηκαν τα όργανα αυτά. Γλώσσες: αγγλικά και ελληνικά. Έργο του Προγράμματος «Ιστορία των Επιστημών» του ΙΝΕ, σε συνεργασία με τα Archives de la création, CNRS, 1997.

ΙΧ. Τα δημοσιεύματα

- Αυτοτελή Δημοσιεύματα ΙΝΕ 1 (1962) - 100 (2008)
- *Τετράδια Εργασίας* 1 (1982) - 30 (2006)
- *The Historical Review* 1 (2004) - 4 (2007)
- Πρακτικά Συνεδρίων 1 (1982) - 25 (2007)
- Επετειακά 1 (1980) - 11 (2006)
- *Ενημερωτικό Δελτίο* 1 (1990) - 32 (2007)
- *Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας* 1 (1986) - 45 (2007), φυλλάδιο (2003), CD-Rom (2003)

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

*Ινστιτούτο
Βυζαντινών
Ερευνών
IBE*

*Διευθυντής
Ταξιάρχης Κόλιας*

Ιστορία-Δομή

Το ΙΒΕ ιδρύθηκε –υπό την επωνυμία Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών– με πράξη του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού (τότε Βασιλικού) Ιδρύματος Ερευνών στις 11 Μαΐου 1960 και άρχισε τη λειτουργία του την 1η Δεκεμβρίου 1960.

Όπως προβλέπεται στην ιδρυτική του πράξη, το Ινστιτούτο αποσκοπεί στη μελέτη και προβολή της Ιστορίας και του Πολιτισμού του Βυζαντίου, με αφετηρία την έρευνα των πηγών (φιλολογικών και αρχαιολογικών) και των αρχαιολογικών ευρημάτων. Κύριες επιδιώξεις ήταν η οργάνωση και ανάπτυξη έργων υποδομής και η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας με την έκδοση του περιοδικού *Σύμμεικτα*, καθώς και με τη διοργάνωση συνεδρίων και τη δημοσίευση αυτοτελών πραγματειών και συλλογικών έργων.

Πρώτος Διευθυντής (1960-1975) υπήρξε ο καθηγητής Διονύσιος Ζακυθηνός. Ακολούθησε (1976-1980) ο καθηγητής Μανούσος Μανούσακας. Επόμενη διευθύντρια ήταν η καθηγήτρια Χρύσα Μαλτέζου (1980-1995). Από το 1995 έως το 2000 τη διεύθυνση ανέλαβε ο καθηγητής Νίκος Οικονομίδης, από το 2000 έως το 2005 ο καθηγητής Ευάγγελος Χρυσός, ενώ από το 2006 το Ινστιτούτο διευθύνει ο καθηγητής Ταξιάρχης Κόλιας.

Το ΙΒΕ έχει αναγνωριστεί ως ένα από τα σημαντικότερα και εγκυρότερα κέντρα βυζαντινών σπουδών διεθνώς. Έχει αναπτύξει πολιτική συνεργασίας, στον τομέα της έρευνας, με τα σημαντικότερα αντίστοιχα ιδρύματα στο εξωτερικό. Συγκαταλέγεται μεταξύ των ελληνικών ερευνητικών κέντρων που βραβεύθηκαν με την «Αριστεία» της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας για την τριετία 2005-2008, για την προσφορά του στην επιστημονική έρευνα.

Ερευνητές

Από την ίδρυσή του έως σήμερα, έχουν υπηρετήσει και υπηρετούν στο ΙΒΕ οι ακόλουθοι ερευνητές (κατά χρονολογική σειρά πρόσληψης):

Αθανάσιος Κομίνης († 2006): από το 1960 έως το

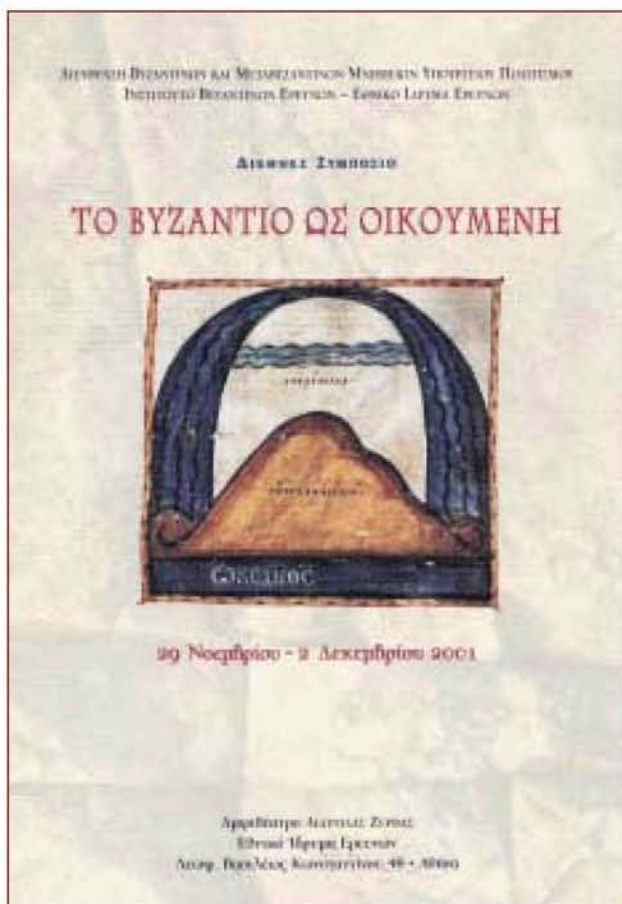
1973, οπότε εξελέγη καθηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου: από το 1960

έως το 1975, οπότε εξελέγη καθηγήτρια στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Ελισάβετ Ζαχαριάδου-Οικονομίδου: από το 1961

έως το 1969. Αργότερα καθηγήτρια στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Πρόγραμμα του Συμποσίου Το Βυζάντιο ως Οικουμένη, που συνδιοργανώθηκε από το ΙΒΕ και τη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού.

Νίκος Οικονομίδης († 2000): από το 1961 έως το 1969, οπότε εξελέγη καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Montreal. Από το 1987 καθηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τα έτη 1995-2000 Διευθυντής ΙΒΕ.

Παναγιώτης Νικολόπουλος: από το 1961 έως το 1971, οπότε διορίστηκε Επιμελητής –και αργότερα Διευθυντής– του Τμήματος Χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος. Από το 1991 έως το 1998 καθηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Έρα Βρανούση († 1996): από το 1962 έως το 1987, οπότε εξελέγη καθηγήτρια στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Αργότερα καθηγήτρια στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Χρύσα Μαλτέζου: από το 1969 έως το 1995. Από το 1980 έως το 1995 Διευθύντρια του Κέντρου. Από το 1981 έως το 1995 καθηγήτρια στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης και στη συνέχεια καθηγήτρια στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από το 1998 διευθύνει το Ελληνικό Ινστιτούτο της Βενετίας.

Νικόλαος Μοσχονάς: 1969-2007.

Κωνσταντίνος Δεληγιάννης: 1974-1976.

Αθανάσιος Μαρκόπουλος: 1974 έως 1985, οπότε εξελέγη στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης. Από το 2001 καθηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Κρίτων Χρυσχοϊδης: 1975-σήμερα.

Τηλέμαχος Λουγγής: 1975-σήμερα.

Αγαμέμνων Τσελίκας: 1977-1978. Έκτοτε στο Παλαιογραφικό Αρχείο του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, το οποίο και διευθύνει.

Δημήτριος Ναστάσε: 1979-1992.

Άννα Αβραμέα: 1981 έως το 1984, οπότε εξελέγη στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Χριστίνα Αγγελίδη: 1981-σήμερα.

Πάρις Γουναρίδης: 1981-2000, οπότε εξελέγη στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Σοφία Πατούρα: 1981-σήμερα.

Βασιλική Βλυσίδου: 1981-σήμερα.

Ελεωνόρα Κουντούρα-Γαλάκη: 1981-σήμερα.

Παρασκευή Κόντη: 1981-σήμερα.

Ευτυχία Παπαδοπούλου: 1981-σήμερα.

Λεωνίδα Μαυρομμάτης: 1985-† 2002.

Άννα Λαμπροπούλου: 1985-σήμερα.

Ηλίας Αναγνωστάκης: 1985-σήμερα.

Στυλιανός Λαμπάκης: 1985-σήμερα.

Αλέξιος Σαββίδης: 1985 έως το 2001, οπότε εξελέγη στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Χαράλαμπος Γάσπαρης: 1988-σήμερα.

Μαρία Λεοντσίνη: 1988-σήμερα.

Θεώνη Μπαζαίου: 1988-†1997.

Αικατερίνη Νικολάου: 1988-σήμερα.
 Αγγελική Πανοπούλου: 1988-σήμερα.
 Αντώνιος Πάρδος: 1988-σήμερα.
 Κωνσταντίνος Τσικνάκης: 1989-σήμερα.
 Μαρία Γερολυμάτου: 1999-σήμερα.
 Νίκη Τσιρώνη: 2000-σήμερα.
 Ζήσης Μελισσάκης: 2003-σήμερα.
 Αναστασία Γιαγκάκη: 2007-σήμερα.
 Γεώργιος Καρδαράς: 2007-σήμερα.
 Ως κύριοι εξωτερικοί ερευνητές με επιχορήγηση του Βασιλικού και αργότερα Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών οι:
 Νικόλαος Παναγιωτάκης: 1965-1966.
 Βασιλική Παπούλια: 1966-1975.
 Δημήτριος Ναστάσε: 1974-1979.

Διοικητικό προσωπικό

Γραμματεία

Ελένη Αδριανού: 1960-1992
 Ευαγγελία Παπαδοπούλου: 1993-1994
 Μαρία Παχόρ
 Ανθή Γκόρου
 Ζαμπέλα Λεοντάρα
 Φρειδερίκη Καλούτσα

Βιβλιοθήκη

Ελένη Μολφέση
 Ρεγγίνα Τσιφή
 Ευφροσύνη Χρυσανθοπούλου

Παράλληλα και κατά καιρούς έχουν συνεργασθεί ή συνεργάζονται με το Ινστιτούτο ως αποσπασμένοι από τη Μέση Εκπαίδευση, ως εξωτερικοί συνεργάτες, ως συνεργάτες με σύμβαση έργου ή υπότροφοι, μεταξύ άλλων οι (αλφαβητικώς): Όλγα Αλεξανδροπούλου, Βασίλης Αναστασιάδης, Ειρήνη Αντωνοπούλου, Θεοδώρα Αντωνοπούλου, Βασιλική Γεωργιάδου, Αντώνης Γιαννακόπουλος, Ηλίας Γιαρένης, Δημήτριος Γκαγκτζής, John Davies, Χαράλαμπος Δενδρινός, Ιωάννης Δημητρώκας, Γεώργιος Καλόφωνος, Άννα Καραμαλούδη, Μαρίνα Κουμανούδη, Χριστίνα Κατσουγιαννοπούλου, Γεράσιμος Μέριανος, Παύλος Νιαβής, Ναταλία Πούλου-Παπαδημητρίου, Κύριλλος Παυλικιάνωφ, J.-C. Routiers, Ευστρατία Συγκέλλου, Δημήτριος Τριανταφυλλόπουλος, Νικόλαος Τσιτσιμελής, Ευγενία Χατζηθανάση, Σταυρούλα Χονδρίδου.

Ερευνητικά προγράμματα

Έξι είναι τα μείζονα ερευνητικά προγράμματα, των οποίων οι δραστηριότητες και η σημερινή σύνθεση έχει ως εξής:

Α΄ Πρόγραμμα: Αρχαιακές, διπλωματικές και παλαιογραφικές έρευνες

Συντονιστής: Κρίτων Χρυσοχοϊδης, διευθυντής ερευνών.

Μέλη: Μαρία Γερολυμάτου, κύρια ερευνήτρια: Ελεωνόρα Κουντούρα-Γαλάκη, κύρια ερευνήτρια: Ζήσης Μελισσάκης, εντεταλμένος ερευνητής.

Συνεργάτες: Ivan Biliarsky, Β. Δημητριάδης, Π. Γουναρίδης, Η. Κολοβός, Φ. Κοτζαγεώργης, Χ. Μαλτέζου, Νίκος Μεלבάνι, Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Cyril Pavlikianov, Vera Tchentsova, Michael Ursinus, Nicolas Vatin, Gilles Veinstein, E. Ζαχαριάδου.

Ένας από τους πρωταρχικούς ερευνητικούς στόχους του IBE, από τις πρώτες ημέρες της ίδρυσής του, υπήρξε η συστηματική αναδίφηση αρχαιακών συλλογών και βιβλιοθηκών, ώστε να εντοπισθεί και να αναδειχθεί άγνωστο και αδημοσίευτο πρωτογενές ιστορικό υλικό, κυρίως σε έγγραφα, αλλά και σε χειρόγραφα. Εξάλλου, ήδη από το πρώτο έτος της λειτουργίας του, είχε προσαρτηθεί σε αυτό η προγενέστερη (1958) «Επιτροπή διερευνήσεως, φωτογραφήσεως και καταλογογραφήσεως των εν δημοσίαις βιβλιοθήκαις, μοναστηριακοίς ιδρύμασι και ιδιωτικαίς συλλογαίς αποκεμμένων δημοσίων κλπ. εγγράφων του Βυζαντίου» (μέλη: Δ. Ζακυθινός, Μ. Μανούσακας, Ιωάννης Καραγιαννόπουλος), η οποία, κατά κάποιον τρόπο, υπήρξε η αφετηρία του Ινστιτούτου. Στο πλαίσιο της Επιτροπής, εκτός από τα μετέπειτα μέλη του IBE, εργάσθηκαν ως ερευνητές οι: Στυλιανός Παπαδόπουλος (1959-1961), Βασίλης Παναγιωτόπουλος (1959-1961) και Δημήτριος Σοφιανός (1961-1962).

Στο επίκεντρο της έρευνας βρίσκονται τα αρχεία και οι συλλογές χειρογράφων που απόκεινται στα μεγάλα μοναστικά κέντρα του ελλαδικού χώρου, όπως το Άγιον Όρος και η Πάτμος, καθώς και άλλες ελάσσονες συλλογές. Οι έρευνες αποσκοπούν στον εντοπισμό των πάσης φύσεως εγγράφων, χειρογράφων, εντύπων κ.λπ. που περιέχουν χρήσιμο για την επιστήμη υλικό, στην εξακρίβωση της κατάστασής τους, στη λήψη μέριμνας για τη συντήρησή τους –ιδίως των περισσότερο φθαρμένων από αυτά–, στην ταξινόμηση των αρχείων, στην ανασυγκρότηση των συλλογών χειρογράφων, στην καταλογο-

γράφηση, στην κριτική παρουσίαση του υλικού με την έκδοση εκτεταμένων επιτομών (regestes), στη σχολιασμένη έκδοση αρχαικών ενοτήτων και στη δημοσίευση συνθετικών έργων. Απαραίτητη βεβαίως είναι η μικροφωτογράφιση (παλαιότερα) και η ψηφιοποίηση (τελευταία) του υλικού, η ανάπτυξη βάσεων δεδομένων και η ευρύτερη γνωστοποίηση του υλικού στην ερευνητική κοινότητα μέσω του διαδικτύου. Αρχικά, οι μοναστηριακές αυτές συλλογές ήταν εξαιρετικά δυσπρόσιτες, οι συνθήκες έρευνας αντίξοες και τα τεχνικά μέσα υποτυπώδη. Παρά ταύτα, η έκβαση των πρώτων αποστολών ήταν επιτυχής και η επισήμανση σημαντικού και ογκώδους πρωτογενούς υλικού διαμόρφωσε σταδιακά δύο κύριους τομείς: Τις αρχαικές, διπλωματικές και παλαιογραφικές έρευνες στα μοναστήρια του Άθω, και τις αντίστοιχες στη μονή της Πάτμου.

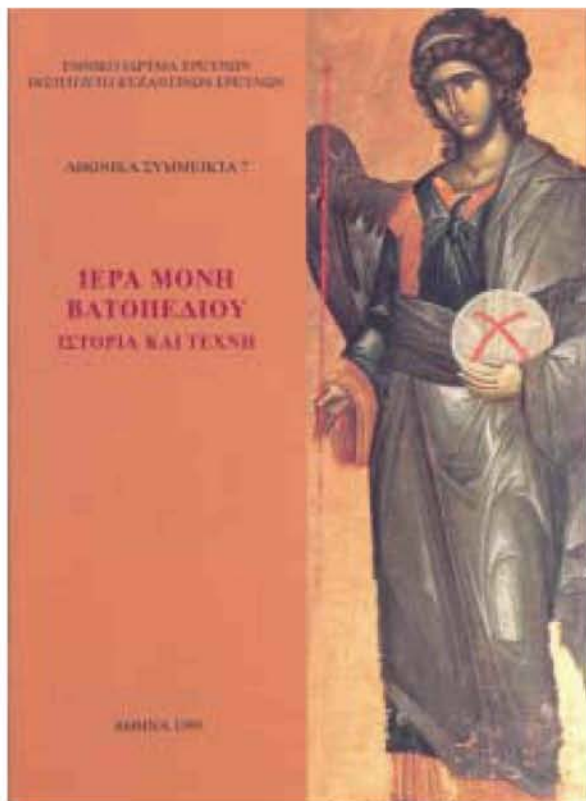
Α'. Αρχαία και χειρόγραφα του Αγίου Όρους

Οι έρευνες στις βυζαντινές συλλογές των αθωνικών μονών άρχισαν το 1962, με τις συστηματικές επιτόπιες αποστολές των Ν. Οικονομίδη, Α. Κομίνη και Π. Νικολόπουλου και διήρκεσαν δέκα περίπου χρόνια. Από τη δεκαετία του 1980 και έως σήμερα, οι έρευνες συνεχίζονται συστηματικά με τον συντονισμό του Κ. Χρυσόχοϊδη. Στο Πρόγραμμα συμμετέχε επί μία εικοσαετία ο Π. Γουναρίδης, ενώ επιμέρους έρευνες έφεραν εις πέρας οι Χ. Γάσπαρης και Α. Πάρδος, αλλά και εξωτερικοί συνεργάτες, πανεπιστημιακοί ή ανεξάρτητοι ερευνητές από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Κατά την τελευταία πενταετία, στο Πρόγραμμα εντάχθηκε ο Ζ. Μελισσάκης.

Τα ελληνικά χειρόγραφα του Αγίου Όρους (που συγκροτούν μία από τις μεγαλύτερες συλλογές στον κόσμο), κατανεμημένα στις βιβλιοθήκες των επιμέρους μονών, υπήρξαν το αντικείμενο εκτεταμένων φιλολογικών αλλά και εξειδικευμένων παλαιογραφικών και κωδικολογικών ερευνών: Μελέτη και καταγραφή μη καταλογογραφημένων χειρογράφων, ανακάλυψη και έκδοση άγνωστων και ανέκδοτων κειμένων, εντοπισμός μεμονωμένων γραφών αλλά και φιλολογικών κύκλων αντιγραφής χειρογράφων. Κατά τα τελευταία χρόνια, η έρευνα επεκτάθηκε και στη μελέτη των βυζαντινών και μεταβυζαντινών σταχώσεων, ενώ ενεργός είναι η συμμετοχή της ερευνητικής ομάδας σε φιλόδοξα συλλογικά προγράμματα σύνταξης νέων περιγραφικών καταλόγων χειρογράφων επιμέρους μονών (π.χ. μονής Ιβήρων).

Μία πεντηκονταετία συνεχών ερευνών, με την αρωγή ή και την επίσημη –ιδίως κατά τα τελευταία χρόνια– πρόσκληση εκ μέρους των μοναχών, κατέστησε δυνατή την κάλυψη όλων σχεδόν των μοναστικών ιδρυμάτων του Άθω: της Ιεράς Κοινότητας Αγίου Όρους (Πρωτάτο) και των Μονών Μεγίστης Λαύρας, Βατοπεδίου, Ιβήρων, Χιλανδαρίου, Διονυσίου, Κουτλουμουσίου, Παντοκράτορος, Ξηροποτάμου, Δοχειαρίου, Καρακάλλου, Φιλοθέου, Σίμωνος Πέτρας, Αγίου Παύλου, Σταυρονικήτα, Ξενοφώντος, Γρηγορίου, Εσφιγμένου, Αγίου Παντελεήμονος και Κασταμονίτου.

Τα αποτελέσματα των αθωνικών ερευνών των παλαιότερων ερευνητών έχουν δημοσιευθεί στο περιοδικό του Ινστιτούτου Σύμμεικτα ή σε αυτοτελή έργα και άρθρα σε άλλες επιστημονικές εκδόσεις. Από το 1985 και εξής, με τη διεύρυνση των ερευνών, καθιερώθηκε ειδική επιστημονική σειρά, τα Αθωνικά Σύμμεικτα, στην οποία δημοσιεύονται οι ειδικά στον Άθω αναφερόμενες μελέτες. Έως σήμερα έχουν εκδοθεί δέκα τόμοι, στους

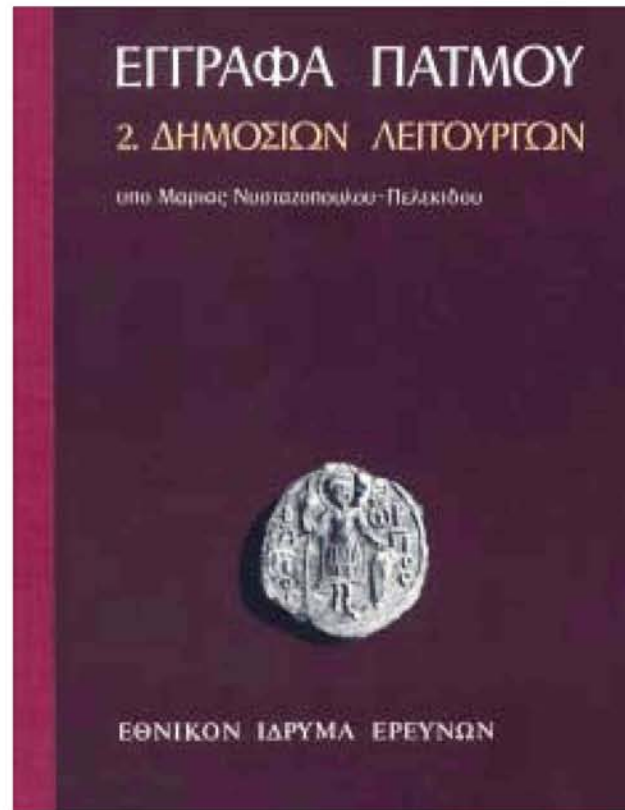
Εξώφυλλο των Πρακτικών του Διεθνούς Συμποσίου Ιερά Μονή Βατοπεδίου. Ιστορία και Τέχνη.

οποίους έχουν συμπεριληφθεί αποτελέσματα αρχαιικών ερευνών.

- Κ. Χρυσοχοϊδης, Π. Γουναρίδης, Δ. Βαμβακάς, *Κατάλογοι Αρχείων. Α'. Ιεράς Μονής Καρακάλλου. Β'. Ιεράς Μονής Σίμωνος Πέτρας*, Αθήνα 1985.
- Χ. Γάσπαρης, *Αρχείο Πρωτάτου. Επιτομές μεταβυζαντινών εγγράφων*, Αθήνα 1991.
- Π. Γουναρίδης, *Αρχείο Ιεράς Μονής Ξηροποτάμου. Επιτομές μεταβυζαντινών εγγράφων*, Αθήνα 1993.
- Ο Άθως στους 14ο-16ο αιώνες, Αθήνα 1997.
- Α. Πάρδος, *Αρχείο της Ι. Μ. Παντοκράτορος. Επιτομές εγγράφων 1039-1801*, Αθήνα 1998.
- Διονυσία Παπαχρυσάνθου, *Η διοίκηση του Αγίου Όρους (1600-1927). Σύντομη ιστορική επισκόπηση*, Αθήνα 1998.
- *Ιερά Μονή Βατοπεδίου. Ιστορία και τέχνη*, Αθήνα 1999.
- Α. Γιαννακόπουλος, *Αρχείο της Ι. Μ. Σταυρονικήτα. Επιτομές εγγράφων, 1533-1800*, Αθήνα 2001.
- Β. Αναστασιάδης, *Αρχείο της Ι. Μ. Χιλανδαρίου. Επιτομές μεταβυζαντινών εγγράφων, από τα μέσα του 15ου αιώνα-1800*, Αθήνα 2002.
- Athos, *La Saint Montagne. Tradition et renouveau dans l'art*, Αθήνα 2007.

Η ευρύτατη θεματολογία του περιεχομένου των αθωνικών αρχείων, το οποίο εκτείνεται σε πρωτογενείς πληροφορίες όχι μόνο για την αθωνική ιστορία, αλλά, κυρίως, για την ιστορία του ανατολικού ορθόδοξου κόσμου στη διαχρονία, στάθηκε η αφορμή για την εκπόνηση επιστημονικών προγραμμάτων σε συνεργασία με φορείς του εξωτερικού ή για τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Η ιστορία του Άθω και ο πολιτισμικός του ρόλος στον εν γένει χριστιανικό κόσμο, ήταν κυρίαρχο θέμα στο Πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης «Itinéraires culturels. Routes monastiques» (1993-1999), ενώ, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Γενικής Ιστορίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών (Vera Tchentsova), ολοκληρώθηκε το Πρόγραμμα «Searching the Tzar's aid. Athos and Russia (16th-17th centuries)», που ερεύνησε πτυχές των σχέσεων του Άθω και της Ρωσίας (2000-2004).

Η πολυσήμαντη προβληματική που θέτει η έρευνα των αθωνικών χειρογράφων, αλλά και των εγγράφων ως υλικών αντικειμένων σε τεχνικό επίπεδο, προωθήθηκε σημαντικά με τη συμμετοχή (με δεκαοκτώ άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και ινστιτούτα) στο διεθνές Πρό-

Εξώφυλλο της έκδοσης των βυζαντινών εγγράφων των δημοσίων λειτουργιών, που φυλάσσονται στο αρχείο της Μονής Πάτμου.

γραμμα «Rinascimento Virtuale. Digitale Palimpsestforschung» (2001-2004). Το Πρόγραμμα εστιάστηκε στον πειραματισμό και τη χρήση νέων τεχνολογιών για την ανάγνωση τόσο παλιμψήστων χειρογράφων, όσο και εξαιρετικά φθαρμένων και δυσανάγνωστων βυζαντινών εγγράφων. Για τον σκοπό αυτό εφαρμόστηκε η πρωτοποριακή τεχνολογία της πολυφασματικής φωτογράφισης «MuSIS» που αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας και Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Οι τεράστιες δυνατότητες εφαρμογών της πληροφορικής για την οργάνωση και την προσέγγιση του συσσωρευμένου στο Ινστιτούτο αθωνικού αρχαιικού υλικού, αξιοποιήθηκαν με τη συμμετοχή στο Πρόγραμμα «Πανδέκτης», κοινό έργο των ινστιτούτων ανθρωπιστικών ερευνών του ΕΙΕ (2005-2007). Στο πλαίσιο του Προγράμματος, με το υποέργο «Μοναστηριακά αρχεία.

Έγγραφα και αρχαιακοί κώδικες Αγίου Όρους και Πάτμου», ψηφιοποιήθηκαν, εισήχθησαν σε βάση δεδομένων και είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο περισσότερα από πέντε χιλιάδες έγγραφα, τα οποία αποτελούν μικρό μόνο μέρος του πρωτογενούς ιστορικού υλικού του Ινστιτούτου.

Η «Αριστεία» (2005-2008), που εξασφάλισε το ΙΒΕ, κατέστησε δυνατή την εντατικοποίηση των αθωνικών ερευνών. Εκτός από τη συνέχιση της πρωτογενούς έρευνας, τη δημοσίευση νέου αρχαιακού υλικού, τη συμμετοχή στο πρόγραμμα σύνταξης νέων καταλόγων αθωνικών χειρογράφων (Μ. Ιβήρων), καθώς και άλλες συνθετικές

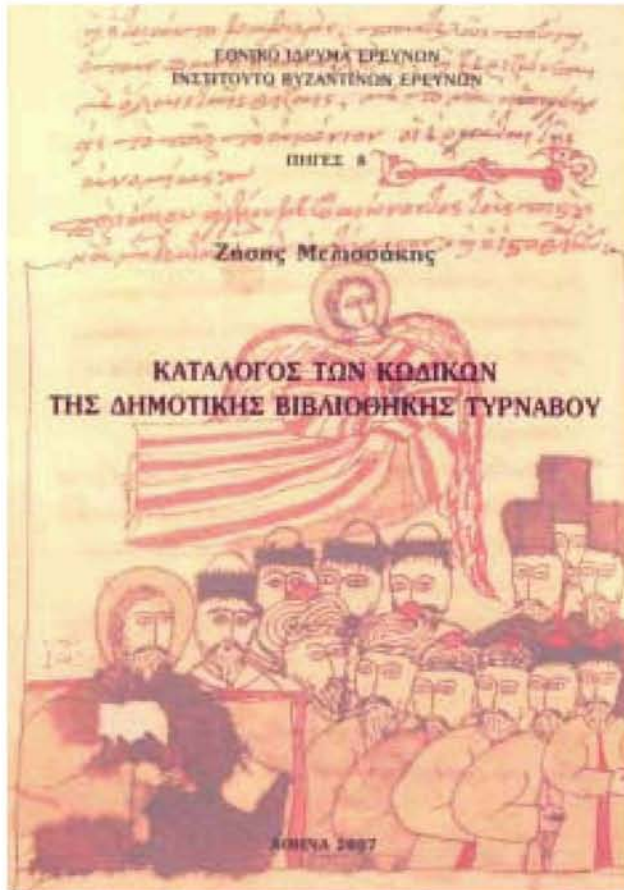
προσεγγίσεις, προτεραιότητα δόθηκε στην αξιοποίηση του ηλεκτρονικού ιστού για τη διάχυση εξειδικευμένων, αλλά και γενικότερων θεματικών ερευνών. Η διάθεση του συνόλου σχεδόν του αποθησαυρισμένου αρχαιακού υλικού στο διαδίκτυο, προωθείται με τη δημιουργία και εγκατάσταση online database σύνθετης αναζήτησης και ανάκτησης δεδομένων.

Β. Το αρχείο και τα χειρόγραφα της Πάτμου (Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου)

Οι έρευνες στο μοναστήρι της Πάτμου άρχισαν το 1961, με τη συμμετοχή του συνόλου σχεδόν του αρχικού επιστημονικού δυναμικού του Ινστιτούτου: Α. Κομίνης, Ν. Οικονομίδης, Έ. Βρανούση, Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Ε. Ζαχαριάδου, Π. Νικολόπουλος και Χ. Μαλτέζου.

Εστιάσθηκαν στην εξυπαρχής μελέτη του βυζαντινού αρχείου, των ξενόγλωσσων αρχείων (τουρκικού, λατινικού και ρωσικού), καθώς και των χειρογράφων της βιβλιοθήκης. Οι αρχαιακές έρευνες απέδωσαν έως τώρα τη σχολιασμένη διπλωματική έκδοση, σε δύο ογκώδεις τόμους, των αυτοκρατορικών εγγράφων (Έ. Βρανούση) και των βυζαντινών εγγράφων των δημοσίων λειτουργών (Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου). Προγραμματίζεται, επίσης, η έκδοση των βυζαντινών μοναστηριακών και ιδιωτικών εγγράφων (που είχε ολοκληρώσει πριν τον θάνατό του ο Ν. Οικονομίδης) καθώς και των πατριαρχικών εγγράφων (που ετοιμάζει η Μ. Γερολυμάτου). Καρπός των παλαιογραφικών μελετών είναι οι πίνακες των χρονολογημένων πατμιακών κωδικών (Α. Κομίνης) και ο πρώτος τόμος του νέου καταλόγου των χειρογράφων (Πατμιακή Βιβλιοθήκη, Α. Κομίνης). Τα ξενόγλωσσα τεκμήρια αξιοποιήθηκαν και εκδόθηκαν εν μέρει σε ειδικότερες μελέτες από την Ε. Ζαχαριάδου (τουρκικά έγγραφα), Χ. Μαλτέζου (λατινικά έγγραφα) και Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου (ρωσικά έγγραφα). Το πολύτιμο βυζαντινό αρχείο της Πάτμου απέδωσε επίσης σημαντικές ιστορικές μελέτες για το νοτιοανατολικό Αιγαίο και τη Μικρά Ασία στα βυζαντινά χρόνια.

Οι πατμιακές συλλογές χειρογράφων και εγγράφων εντάχθηκαν στα αντίστοιχα προγράμματα ψηφιακής επεξεργασίας. Τα παλιόμψηστα χειρόγραφα ερευνήθηκαν στα πλαίσια του έργου «Rinascimento Virtuale. Digitale Palimpsestforschung», ενώ τα έως τώρα εκδεδομένα βυζαντινά έγγραφα εντάχθηκαν στο Πρόγραμμα «Πανδέκτης» και είναι προσιτά στο διαδίκτυο.

Η έκδοση του Καταλόγου της συλλογής χειρογράφων της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Τυρνάβου, η οποία υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος «Αρχαιακές, διπλωματικές και παλαιογραφικές Έρευνες».

Ερευνητική ομάδα τουρκολόγων ολοκληρώνει τη συνολική έρευνα του τουρκικού αρχείου με την έκδοση επιτομών του συνόλου των εγγράφων και τη διπλωματική έκδοση των σημαντικότερων από αυτά (Ε. Ζαχαριάδου, G. Veinstein, N. Vatin, M. Ursinus).

Γ'. Έγγραφα και χειρόγραφα σε ελάσσονες ελληνικές συλλογές και κέντρα του εξωτερικού

Μικρές αλλά σημαντικές συλλογές εγγράφων και χειρογράφων, διάσπαρτες στην ελληνική επικράτεια, κυρίως σε μοναστηριακές βιβλιοθήκες, σχεδόν ανεξερευνήτες και δυσπρόσιτες τουλάχιστον στις παλαιότερες δεκαετίες, εντάχθηκαν πολύ νωρίς στις προτεραιότητες έρευνας του Ινστιτούτου. Η γεωγραφία των ερευνών σχεδόν μιας πεντηκονταετίας περιλαμβάνει τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης, τις μονές Ολυμπιώτισσας, Δουσίκου, τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Λαρίσης και Τσαρίτσανης στη Θεσσαλία, τη μονή Αγίας Λαύρας, Ομπλού και Αγίων Πάντων στην Πελοπόννησο και, στα νησιά, τη μονή Λειμώνος στη Λέσβο, τη μονή Προφήτου Ηλιού στην Ύδρα, τη βιβλιοθήκη της μητροπόλεως Σάμου, τη μονή Ταξιαρχών Σερίφου και τη μονή Παναγίας Βρυσανής στη Σίφνο.

Η έρευνα στις ελάσσονες συλλογές συνεχίζεται στο πλαίσιο του Προγράμματος «Αριστεία». Ερευνήθηκε συστηματικά η αξιολογή συλλογή χειρογράφων της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Τυρνάβου, συντάχθηκε και εκδόθηκε ο περιγραφικός τους κατάλογος (Ζ. Μελισσάκης).

Από τις εκτός Ελλάδας συλλογές, η παλαιογραφική και αρχαιολογική έρευνα εστιάσθηκε στα αρχεία και τα χειρόγραφα που φυλάσσονται επί αιώνες στα ελληνικά πατριαρχεία Αλεξανδρείας και Ιεροσολύμων. Καταγράφηκαν εκ νέου, με επισήμανση των προσθηκών, και ερευνήθηκαν συστηματικά το σύνολο των χειρογράφων της Πατριαρχικής βιβλιοθήκης Αλεξανδρείας. Η διάσωση του περιεχομένου τους, στη δύσκολη για τη Μέση Ανατολή δεκαετία του 1970, ολοκληρώθηκε με τη μικροφωτογράφιση του συνόλου των χειρογράφων, σε συνεργασία με το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης (Α. Τσελίκας, 1976-1977). Στα Ιεροσόλυμα, πολυμελής επιστημονική ομάδα (Χ. Μαλτέζου, Π. Γουναρίδης, Τ. Λουγγής, Α. Μαρκόπουλος, Κ. Χρυσοχοϊδης) ανασυγκρότησε τις συλλογές των χειρογράφων (που είχαν περιγραφεί στα τέλη του 19ου αιώνα) και κατέγραψε τις επί ένα περίπου αιώνα νέες προσκτήσεις χειρογράφων της Πατριαρχικής βιβλιοθήκης. Ερευνήθηκε το ογκώδες

πατριαρχικό αρχείο και συντάχθηκε κατάλογος των σημαντικότερων αρχαιολογικών ενοτήτων (1981).

Στο πλαίσιο του Προγράμματος «Αρχαιολογικές, διπλωματικές και παλαιογραφικές έρευνες» εκτελούνται, επίσης, τα εξής υποπρογράμματα:

I. Αγιολογία ύστερης βυζαντινής περιόδου (1204-1453)

Συντονίστρια: Ελεωνόρα Κουντούρα-Γαλάκη, κύρια ερευνήτρια.

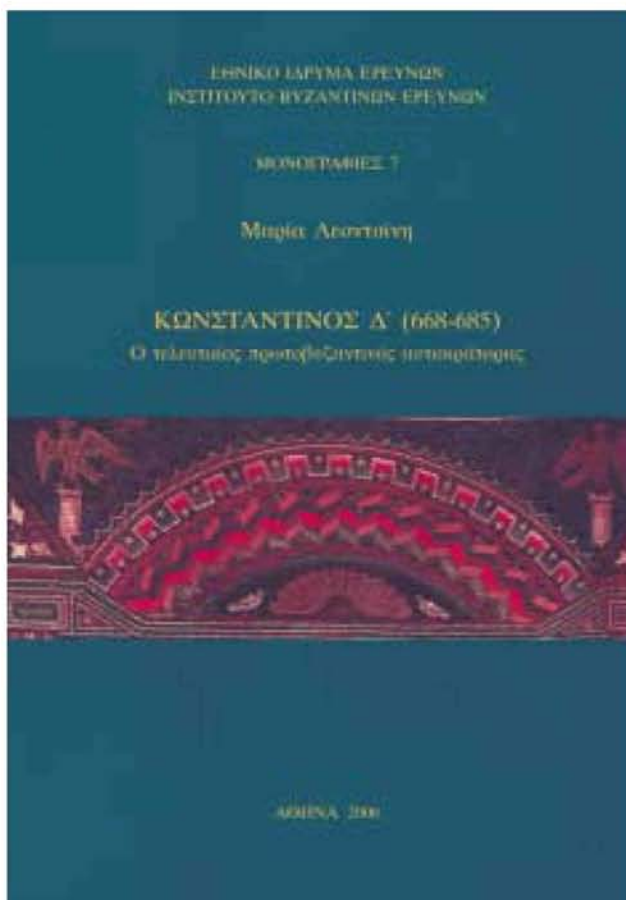
Εξωτερικοί συνεργάτες: D. Bianconi, Σ. Ευθυμιάδης, Ν. Κουτράκου, Σ. Πασχαλίδης.

Το Πρόγραμμα έχει ως αντικείμενο τη δημιουργία βάσης δεδομένων για τα αγιολογικά κείμενα της Ύστερης Βυζαντινής Περιόδου και χρηματοδοτείται από την «Αριστεία. Βυζαντίου Κάτοπτρον: Πηγές και μελέτες για τον Βυζαντινό Κόσμο».

Τα αγιολογικά κείμενα είναι ένα γραμματειακό είδος με απήχηση στο Βυζάντιο, ανάλογα με τις κοινωνικές και πολιτιστικές συγκυρίες της κάθε εποχής. Η τελευταία ιστορική περίοδος του Βυζαντίου (1204-1453) χαρακτηρίζεται από τη ζωηρότατη άνθηση της συγγραφής αγιολογικών κειμένων. Η πλούσια αγιολογική παραγωγή αναδύεται μέσα από μια δραματική ιστορική συγκυρία που συνίσταται από την εδαφική συρρίκνωση της Αυτοκρατορίας μετά το 1204 και τις έντονες θρησκευτικές διαμάχες (Ένωση Εκκλησιών, Ησυχασμός) με σαφείς πολιτικές προεκτάσεις. Κατά την ιδιαίτερα κρίσιμη αυτή εποχή το Βυζάντιο γνώρισε σημαντική πολιτιστική παραγωγή υψηλού επιπέδου, στην οποία εντάσσεται και η συγγραφή μεγάλου αριθμού αγιολογικών κειμένων.

Στόχος του Προγράμματος είναι η ψηφιοποίηση 150 περίπου κειμένων (Βίοι Αγίων, Εγκώμια, Λόγοι, Συλλογές Θαυμάτων, Περιγραφές Θαυμάτων και εικόνων), η δημιουργία βάσης δεδομένων (για τα κείμενα του 9ου και 10ου αι. έχει δημιουργηθεί βάση δεδομένων στο Dumbarton Oaks), καθώς και η επεξεργασία τους με βάση θεματολόγιο.

Η εν λόγω βάση δεδομένων αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για τους μελετητές του Βυζαντίου, εφόσον καθιστά προσιτά κείμενα πολλά από τα οποία βρίσκονται σε δυσπρόσιτες εκδόσεις. Καθώς τα έργα αυτά, όπως συμβαίνει σε κάθε εποχή, αποτυπώνουν την ιδεολογία της, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τη ρητορική, η βάση δεδομένων βοηθά στην «αποκρυπτογράφηση» τους και αποκαλύπτει το υψηλό επίπεδο

Εξώφυλλο της έκδοσης της διδακτορικής διατριβής Ο Κωνσταντίνος Δ' (668-685). Ο τελευταίος πρωτοβυζαντινός αυτοκράτορας, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος «Τράπεζα Πληροφοριών Βυζαντινής Ιστορίας».

παιδείας της εποχής, καθώς τα έργα αυτά περιέχουν ευθείες αναφορές στο προγενέστερο βυζαντινό παρελθόν και στην αρχαιότητα. Σχεδιάζεται η προβολή του Προγράμματος στο διαδίκτυο.

II. Το βιβλίο στο Βυζάντιο. Βυζαντινή και μεταβυζαντινή βιβλιοδεσία

Ερευνήτρια: Νίκη Τσιρώνη, ειδική λειτουργική επιστήμων.

Το Πρόγραμμα ξεκίνησε το 2002. Τον Οκτώβριο του 2005 πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο «Λεωνίδα Ζέρ-

βας» Διεθνές Συνέδριο με τον ίδιο τίτλο και με τη συμμετοχή διακεκριμένων επιστημόνων. Τα Πρακτικά του συνεδρίου πρόκειται να κυκλοφορήσουν εντός του 2008.

Η προβληματική του συνεδρίου και η δραστηριότητα του Προγράμματος οδήγησε στην υποβολή πρότασης προγράμματος με τίτλο «Σύγχρονες Εφαρμογές Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Βιβλιοδεσίας», στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ, η οποία και εγκρίθηκε. Αντικείμενο του Προγράμματος είναι η μελέτη βυζαντινών και μεταβυζαντινών σταχώσεων από τις συλλογές του ΙΒΕ, της Ελληνικής Εταιρείας Βιβλιοδεσίας, και του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου, με απώτερο σκοπό την παραγωγή καλλιτεχνικών δημιουργιών εμπνευσμένων από τις προαναφερθείσες συλλογές.

Για τις ανάγκες του Προγράμματος έχουν δημιουργηθεί τρεις βάσεις δεδομένων. Στην πρώτη βάση καταγράφεται η υπάρχουσα βιβλιογραφία περί βυζαντινών και μεταβυζαντινών σταχώσεων, στη δεύτερη η ορολογία που χρησιμοποιείται για την περιγραφή των βασικών τεχνικών και διακοσμητικών τους χαρακτηριστικών, ενώ στην τρίτη εισάγονται δεδομένα των τριών συλλογών που καταγράφονται στο πλαίσιο του προγράμματος.

Β' Πρόγραμμα: Τράπεζα Πληροφοριών Βυζαντινής Ιστορίας

Συντονιστής: Τηλέμαχος Λουγγής, διευθυντής ερευνών.

Μέλη: Στυλιανός Λαμπάκης, διευθυντής ερευνών, Βασιλική Βλυσίδου, κύρια ερευνήτρια, Μαρία Λεοντσίνη, εντεταλμένη ερευνήτρια.

Προλογίζοντας τον πρώτο τόμο των *Συμμερίκτων*, ο Δ. Ζακυθηνός είχε επισημάνει, μεταξύ άλλων, ότι «η σύνταξις γενικού χρονογραφικού έργου αποτελεί επείγον αίτημα της επιστημονικής ερεύνης». Αναφερόταν σε μία *Βυζαντινή Χρονογραφία* ανάλογη της παλαιάς και θεμελιώδους, του E. Muralt, την οποία έβλεπε όχι ως αναχώνευση του παλαιού έργου, αλλά ως νέο σύγγραμμα, συνθετικό εξαρχής με βάση τις πηγές και τη διεθνή βιβλιογραφία. Σχεδιάστηκε, λοιπόν, το Πρόγραμμα «Βυζαντινή Χρονογραφία». Βάση ήταν η αποδελτίωση των κειμένων, η οποία, φυσικά, στα αρχικά στάδια γινόταν με την παραδοσιακή μέθοδο των χειρόγραφων δελτίων. Σταδιακά, με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, από το 1981 το Πρόγραμμα, που έκτοτε ονομάζεται «Τράπεζα Πληροφοριών Βυζαντινής Ιστορίας», άρχισε να λειτουργεί προσαρμοσμένο στις μεθόδους της πληροφορικής, και είναι μία από τις πρώτες βάσεις δεδομένων Βυζαντινής Ιστορίας διεθνώς.

Το Πρόγραμμα μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια μηχανογραφημένη Εγκυκλοπαίδεια Βυζαντινής Ιστορίας. Αφεταιρία αποτελεί η αποδελτίωση του κειμένου. Τα λήμματα-χωρία αποτελούν το κεντρικό αρχείο, και τα περίπου 42.000 αποσπάσματα μεσαιωνικών κειμένων, ελληνικών και λατινικών που περιλαμβάνονται έως τώρα (σύνολο λημμάτων 56.000 περίπου) μπορούν να συνδυαστούν κατά διάφορους τρόπους και με τη βοήθεια διαφόρων υποσυστημάτων: (α) Το θεματολόγιο, το οποίο επιτρέπει την αναζήτηση θεμάτων μεταξύ 277 κωδικοποιημένων λημμάτων σχετικών με διάφορους τομείς της Βυζαντινής ιστορίας. (β) Το υποσύστημα χρονολογικών δεδομένων, στο οποίο αποτυπώνονται τα γεγονότα καταταγμένα σε απόλυτη χρονολογική σειρά. (γ) Το υποσύστημα τόπων, το οποίο περιλαμβάνει τα τοπωνύμια (5.000 περίπου), κατά κατηγορίες (πόλεις, κώμες, φρούρια, ποταμοί, όρη κ.λπ.), και με τους γεωγραφικούς και διοικητικούς τους «ανιόντες» (2.000 περίπου) που επιτρέπουν την παρακολούθηση των διοικητικών μεταβολών στη διαχρονία. (δ) Το υποσύστημα προσώπων (7.000 περίπου), όπου την εγγραφή για κάθε πρόσωπο συνοδεύουν τα στοιχεία των τίτλων και των αξιωμάτων (ιδιότητες: 1.250 περίπου) που κατέλαβε, ώστε να είναι εύκολη η παρακολούθηση της σταδιοδρομίας του. (ε) Το υποσύστημα πηγών και βιβλιογραφίας (10.000 τίτλοι περίπου). Σε αυτό καταγράφονται οι παράλληλες πηγές και η κυριότερη βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα του βασικού λήμματος. Με συνδυασμό αναζητήσεων είναι εύκολη η συλλογή, διασταύρωση και αξιοποίηση των δεδομένων των πηγών. Η πολλαπλότητα, εξάλλου, των επιλογών (θέματα, πρόσωπα, τόποι, ιδιότητες, γεγονότα, χρονολογίες, λέξεις) τονίζει το σύνθετο των αναζητήσεων και επιτρέπει την ποικίλη αξιοποίηση του υλικού.

Για ορισμένα χρόνια (1985-1989), υπήρξε συνεργασία με τη Βουλγαρική Ακαδημία Επιστημών. Το Πρόγραμμα ΤΠΒΙ διατηρεί αρχείο αιτήσεων και ευχαριστιών επιστημόνων από πολλές χώρες, οι οποίοι ζήτησαν και έλαβαν υλικό από αυτό. Επίσης, ευχαριστίες για την παροχή μηχανογραφικού υλικού από το Πρόγραμμα ΤΠΒΙ μπορεί κανείς να βρει σε προλόγους δόκιμων εκδόσεων βυζαντινών κειμένων και μονογραφιών.

Η «Τράπεζα Πληροφοριών Βυζαντινής Ιστορίας» υπήρξε για πολλά χρόνια φυτώριο εκκόλαψης και ανάδειξης νέων επιστημόνων. Η επεξεργασία των βυζαντινών κειμένων αποτέλεσε το πρώτο στάδιο εξοικείωσης του νέου ερευνητή με το Πρόγραμμα, αντίστοιχο με εκείνο της αποδελτίωσης που ίσχυε κατά την εποχή πριν

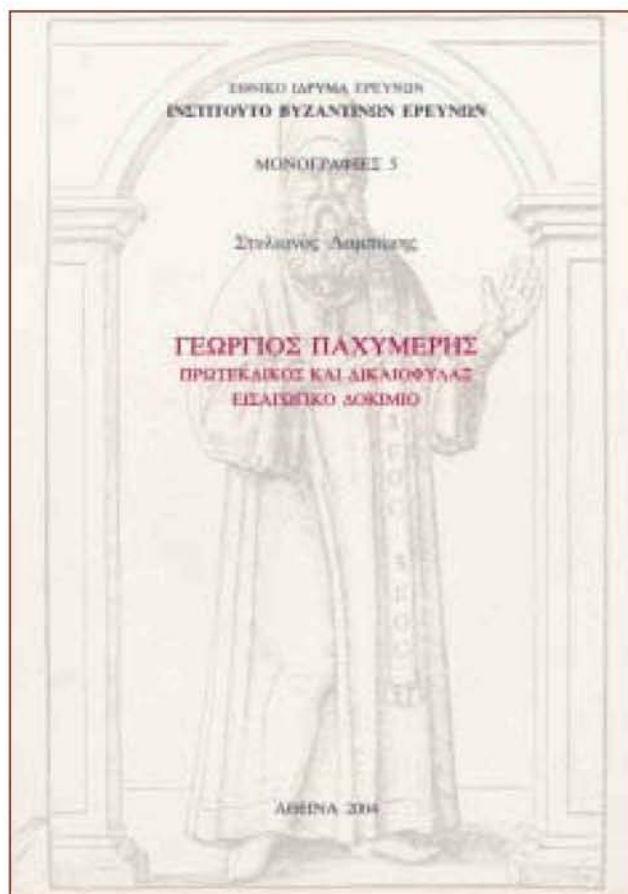
από την εισαγωγή του Η/Υ στις ανθρωπιστικές σπουδές. Στο πλαίσιο του Προγράμματος εκπονήθηκαν οι ακόλουθες διατριβές:

- Β. Βλυσίδου, *Εξωτερική πολιτική και εσωτερικές αντιδράσεις την εποχή του Βασιλείου Α΄. Έρευνες για τον εντοπισμό των αντιπολιτευτικών τάσεων στα χρόνια 867-886*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων 1990.
- Ε. Κουντούρα-Γαλάκη, *Ο βυζαντινός κληρός και η κοινωνία των «Σκοτεινών αιώνων»*, Πανεπιστήμιο Αθηνών 1991.
- Β. Γεωργιάδου, *Η εικόνα της αυτοκρατορικής εξουσίας και η ιδεολογία της βυζαντινής ιστοριογραφίας από τον ΙΓ΄ στον ΙΔ΄ αιώνα. Μια μέθοδος ανάγνωσης των ιστορικών κειμένων του Παχυμέρη, του Γρηγορά και του Καντακουζηνού*, Πανεπιστήμιο Αθηνών 1997.
- Ισμήτο Τόσει, *Το θεϊκό, το φυσικό και το ανθρωπινό περιβάλλον στα τελευταία βιβλία της «Εκκλησιαστικής Ιστορίας» του Ευσεβίου Καισαρείας*, Πανεπιστήμιο Αθηνών 1999.
- Ε. Καγκελάρη-Δαμιανάκου, *Οι επαρχίες της Φρυγίας, της Πισιδίας και της Λυκαονίας στη διάρκεια των λεγόμενων «Σκοτεινών αιώνων»*, Πανεπιστήμιο Αθηνών 1999.
- Μ. Λεοντσίνη, *Κωνσταντίνος Δ΄ (668-685). Ο τελευταίος πρωτοβυζαντινός αυτοκράτορας*, Πανεπιστήμιο Αθηνών 2001.

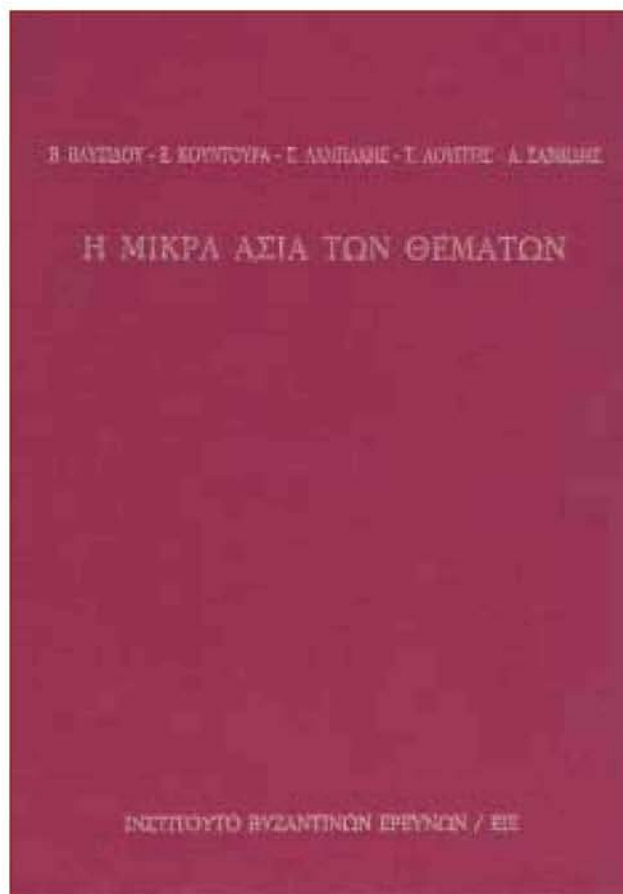
Επίσης εκπονήθηκαν και εκδόθηκαν και άλλες μονογραφίες, όπως του Σ. Λαμπάκη, *Γεώργιος Παχυμέρης, πρωτέκδικος και δικαιοφύλαξ. Εισαγωγικό δοκίμιο*, Αθήνα 2004.

Σε ένα ερευνητικό ινστιτούτο, η συνεργασία ανάμεσα σε επιστήμονες, που οδηγεί στον σχηματισμό ερευνητικών ομάδων, οφείλει να καταλήγει σε εκπόνηση φιλόδοξων και μακρόχρονων έργων υποδομής, τα οποία εκ των πραγμάτων είναι πέρα από τις δυνατότητες ενός μελετητή, και τα οποία πρέπει να αντέχουν στον χρόνο. Τα μείζονα συλλογικά έργα υποδομής που έχουν εκπονηθεί μέχρι στιγμής από τους συνεργάτες του Προγράμματος ΤΠΒΙ είναι τα ακόλουθα:

- Β. Βλυσίδου, Ε. Κουντούρα-Γαλάκη, Στ. Λαμπάκης, Τ. Λουγγής, Α. Σαββίδης, *Η Μικρά Ασία των Θεμάτων. Έρευνες πάνω στη γεωγραφική φυσιολογία και προσωπογραφία των βυζαντινών Θεμάτων της Μικράς Ασίας (7ος-11ος αι.)*, Αθήνα 1998 (ΙΒΕ/ΕΙΕ, Ερευνητική Βιβλιοθήκη αρ. 1).
- Β. Βλυσίδου, Στ. Λαμπάκης, Μ. Λεοντσίνη, Τ. Λουγγής, *Σεμινάρια περί βυζαντινής διπλωματίας*, Αθήνα 2005 (Υπουργείο Εξωτερικών, Διπλωματική Ακαδημία και

Εξώφυλλο της μονογραφίας Γεώργιος Παχυμέρης, πρωτέκδικος και δικαιοφύλαξ. Εισαγωγικό δοκίμιο.

Το συλλογικό έργο υποδομής που εκπονήθηκε από την ερευνητική ομάδα του Προγράμματος «Τράπεζα Πληροφοριών Βυζαντινής Ιστορίας», Η Μικρά Ασία των Θεμάτων.

● 106

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών). Το ίδιο έργο εκδόθηκε και στα αγγλικά: S. Lampakis, M. Leontsini, T. Lounghis, V. Vlyssidou, *Byzantine Diplomacy: A Seminar*, Translated by N. Russel, Athens 2007 (Ministry of Foreign Affairs, Diplomatic Academy & National Hellenic Research Foundation, Institute for Byzantine Research).

Τα τέσσερα μέρη του βιβλίου αυτού διδάσκονται σε πανεπιστήμια της ημεδαπής (Πανεπιστήμιο Αθηνών) και της αλλοδαπής (King's College, London).

Στο επίπεδο συμμετοχής στην πνευματική ζωή και στην ευρύτερη προσφορά του ΕΙΕ, το Πρόγραμμα ΤΠΒΙ συμμετέσχε στις μορφωτικές εκδηλώσεις «Επιστήμης Κοινωνία» με δυο συλλογικούς τόμους:

- Στ. Λαμπάκης, Σπ. Ν. Τρωιάνος, Ελ. Σαράντη, Τ. Κ. Λουγγής, Β. Ν. Βλυσίδου, Α. Γ. Κ. Σαββίδης, *Βυζαντινό κράτος και κοινωνία. Σύγχρονες κατευθύνσεις της έρευνας*, Ηρόδοτος - ΕΙΕ, 2003. Πρόκειται για πέντε διαλέξεις με επιστημονική τεκμηρίωση και πρωτότυπες απόψεις.
- Μ. Hinterberger, Στ. Λαμπάκης, Τ. Λουγγής, Μ. Λεοντσίνη, Β. Βλυσίδου, Π. Αγαπητός, Σπ. Τρωιάνος, *Το Βυζάντιο και οι απαρχές της Ευρώπης*, «Επιστήμης Κοινωνία», Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών 2004. Πρόκειται για έξι διαλέξεις με επιστημονική τεκμηρίωση.

Συνεργάτες του Προγράμματος έχουν επίσης εκδώσει αξιόλογες μονογραφίες σε άλλους, εκτός ΕΙΕ, εκδο-

τικούς οίκους: Β. Βλυσίδου, *Αριστοκρατικές οικογένειες και εξουσία (9ος-10ος αι.)*, 2001· Τ. Λουγγής, *Ιουστινιανός Πέτρος Σαββάτιος. Κοινωνία, πολιτική και ιδεολογία τον 6ο μ. Χ. αιώνα*, 2005· Τ. Λουγγής, Β. Βλυσίδου, Σ. Λαμπάκης, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 476 bis 565*, 2005.

Τέλος, πολλοί είναι οι επιστήμονες της ημεδαπής και αλλοδαπής που έχουν συνεργαστεί ή συνεργάζονται με την ΤΠΒΙ. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι ερευνητρίες Elena Kouceva και Liliana Simeonova, της Βουλγαρικής Ακαδημίας των Επιστημών, και οι καθηγητές Σ. Τρωιάνος, Ελένη Σαράντη, Παναγιώτης Αγαπητός και Martin Hinterberger.

Γ' Πρόγραμμα: Ιστορική Γεωγραφία του Ελληνικού Χώρου

Συντονίστρια: Άννα Λαμπροπούλου, διευθύντρια ερευνών.

Μέλη: Παρασκευή Κόντη, κύρια ερευνήτρια, Ηλίας Αναγνωστάκης, κύριος ερευνητής, Αγγελική Πανοπούλου, εντεταλμένη ερευνήτρια, Αναστασία Γιαγκάκη, δόκιμη ερευνήτρια.

Το Πρόγραμμα της Ιστορικής Γεωγραφίας του Ελληνικού Χώρου είναι ουσιαστικά η συνέχεια Προγράμματος που αποτελούσε την ελληνική συμμετοχή στο κοινό ευρωπαϊκό πρόγραμμα, το οποίο είχε υιοθετήσει η European Science Foundation και είχε ως θέμα την Ιστορική Γεωγραφία των νησιών και των παραλίων του βυζαντινού κόσμου, ειδικότερα της ζώνης της Ανατολικής Μεσογείου από τον 7ο έως τον 13ο αιώνα. Το πρόγραμμα της ελληνικής συμμετοχής, που εκπροσωπούσε το ΕΙΕ, ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1979 με τίτλο «Μελέτη του Ελληνικού παράλιου και νησιωτικού χώρου στα βυζαντινά χρόνια, 7ος-13ος αιώνες», έχοντας ως υπεύθυνη την Ά. Αβραμέα και συνεργάτιδα την Β. Κόντη. Από τον Μάιο του 1980, η εργασία επικεντρώθηκε στη μελέτη και την έρευνα των πηγών και των αρχαιολογικών ευρημάτων της Πελοποννήσου και των παρακείμενων νησιών, καθώς και της Ανατολικής Μεσογείου και της Δυτικής Θράκης. Τέλος, τον Απρίλιο του 1981 το ερευνητικό έργο εντάχθηκε στο ΙΒΕ ως Πρόγραμμα Ιστορικής Γεωγραφίας του Ελληνικού χώρου.

Σκοπός της έρευνας που πραγματοποιείται στο Πρόγραμμα της Ιστορικής Γεωγραφίας είναι η ανάδειξη των στοιχείων του γεωγραφικού χώρου κατά τη βυζαντινή περίοδο με βάση τις πηγές και τα αρχαιολογικά δεδομένα.

Κατά την αρχική φάση της λειτουργίας του, λόγω του περιορισμένου αριθμού συνεργατών, ο κύριος στόχος ήταν η δημιουργία έργου υποδομής (αποδελτιώσεις πηγών και βιβλιογραφίας). Στη συνέχεια, και μεταξύ των ετών 1985 και 1988, προσελήφθησαν τέσσερις ακόμη επιστημονικοί συνεργάτες, οι Ά. Λαμπροπούλου, Η. Αναγνωστάκης, Α. Πανοπούλου και Μ. Λεοντσίνη, αφού είχε προηγηθεί η αποχώρηση της Ά. Αβραμέα (1984). Η παρουσία των νέων συνεργατών συνέβαλε στην περαιτέρω ώθηση του Προγράμματος.

Η δημιουργία βασικής υποδομής είχε ως αποτέλεσμα τη δημοσίευση σειράς μελετών για την Ιστορική Γεωγραφία της Πελοποννήσου κατά τη βυζαντινή και υστεροβυζαντινή περίοδο, σχετικών με την τοπογραφία, την αρχαιολογία, τη διοίκηση, την κοινωνική, εκκλησιαστική και οικονομική ζωή. Ακόμη, πραγματοποιήθηκαν από όλους τους συνεργάτες του Προγράμματος πολλές επιφανειακές επιτόπιες έρευνες, καθώς και ερευνητικές επισκέψεις σε μουσεία της Πελοποννήσου. Παράλληλα, οργανώθηκαν δύο Διεθνή Επιστημονικά Συνέδρια των οποίων τα Πρακτικά δημοσιεύθηκαν, καθώς και ημερίδες για συγκεκριμένα θέματα σχετικά με τη βυζαντινή Πελοπόννησο. Τέλος, οι συνεργάτες του Προγράμματος

Χάρτης της Πελοποννήσου του Johann Baptist Homann (1702-1773). Η Πελοπόννησος. Χαρτογραφία και Ιστορία, 16ος-18ος αιώνες, Αθήνα 2006, σ. 168, αρ. 66, συλλογή ΜΙΕΤ.

(Α. Λαμπροπούλου και Η. Αναγνωστάκης) συμμετείχαν στο τριετούς διάρκειας ευρωπαϊκό πρόγραμμα «Culture 2000» για τους Ξένους στον πρώιμο Μεσαίωνα από τον 6ο-αρχές 9ου αι. (έτη 2002-2005).

Έχουν δημοσιευθεί: (α) τα Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου *Πρωτοβυζαντινή Μεσσήνη και Ολυμπία. Αστικός και αγροτικός χώρος στη δυτική Πελοπόννησο*. (επιστημονική επιμέλεια Π. Θέμελης, Β. Κόντη) Εταιρεία Μεσσηνιακών Αρχαιολογικών Σπουδών - IBE/EIE, Αθήνα 2002 και (β) τα Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου του IBE/EIE και της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, με θέμα *Ο Μοναχισμός στην Πελοπόννησο 4ος-15ος αι.* (επιστημονική επιμέλεια Β. Κόντη) Διεθνή Συμπόσια 14, Αθήνα 2004.

Οι πολύχρονες έρευνες για τη μελέτη της βυζαντινής Πελοποννήσου αποσκοπούν στη δημοσίευση δίτομου ογκώδους συνθετικού έργου, με τίτλο *Ιστορική Γεωγραφία της βυζαντινής Πελοποννήσου (395-1204)*, αποτελέσμα συλλογικής προσπάθειας της ερευνητικής ομάδας του Προγράμματος.

Δ' Πρόγραμμα: Βυζάντιο και σλαβοβαλκανικός κόσμος

Συντονίστρια: Σοφία Πατούρα, διευθύντρια ερευνών.

Μέλη: Γεώργιος Καρδαράς, δόκιμος ερευνητής, Αναστασία Γιαγκάκη, δόκιμη ερευνήτρια.

Η λειτουργία του Προγράμματος ξεκίνησε το 1981 με τη συμμετοχή ολιγάριθμου προσωπικού (Δ. Ναστάσε, Σ. Πατούρα), το οποίο στην αρχική φάση ανέλαβε αποδελτιώσεις πηγών. Στη συνέχεια, με την πρόσληψη νέων συνεργατών (Α. Μαυρομάτης, Θ. Μπαζαίου, Κ. Νικολάου), το Πρόγραμμα αναπτύχθηκε περαιτέρω και δραστηριοποιήθηκε στη μελέτη των σχέσεων του Βυζαντίου με τους λαούς του Δούναβη και των Βαλκανίων από τον 4ο έως τον 15ο αιώνα. Στα ενδιαφέροντα του Προγράμματος είχαν περιληφθεί εξαρχής ζητήματα που αφορούσαν την προβολή και ακτινοβολία του βυζαντινού πολιτισμού στους λαούς όχι μόνον των Βαλκανίων, αλλά και των παραδουναβίων χωρών, καθώς και της Ρωσίας.

Ερευνητικές περιοχές με τις οποίες ασχολήθηκαν οι συνεργάτες του Προγράμματος μέχρι το 2001, είναι οι ακόλουθες: (α) πολιτικές, πολιτιστικές και εμπορικές σχέσεις του Βυζαντίου με τους λαούς της Βαλκανικής κατά τη μακρά περίοδο της μεταναστεύσεως των λαών· (β) γεωγραφική και κοινωνική κινητικότητα στα Βαλκά-

νια (12ος-15ος αι.)· (γ) η αυτοκρατορική ιδεολογία στα πλαίσια της βυζαντινής επιρροής στα σλαβικά και ρουμανικά κράτη· (δ) αρχαιολογικές έρευνες και εκδόσεις (αρχείο της μονής της Σπηλαιώτισσας στο Μελένικο, μεσαιωνικό αρχείο της μονής Ζωγράφου του Αγίου Όρους, καταγραφή καταλόγου των ρουμανικών εγγράφων της μονής Σιμωνόπετρας)· (ε) καταγραφή βαλκανικής βιβλιογραφίας· (στ) η εικόνα των λαών της Βαλκανικής στις βυζαντινές φιλολογικές πηγές.

Επίσης, στο πλαίσιο του Προγράμματος, πραγματοποιήθηκε η έρευνα για τη συγγραφή δύο διδακτορικών διατριβών από υποτρόφους, με τα παρακάτω θέματα: (α) *Ο Διούσιος Ιβηρίτης και το έργο του «Ιστορία της Ρωσίας»* (από την Ο. Αλεξανδροπούλου) και (β) *Σλάβοι μοναχοί στις μονές του Αγίου Όρους από τον 7^ο έως τον 13^ο αιώνα* (από τον Κ. Παυλικιάνωφ).

Από πολύ νωρίς το Πρόγραμμα δημιούργησε ισχυρούς δεσμούς και ανέπτυξε επιστημονικές σχέσεις και συνεργασίες με Κέντρα Ερευνών και Ακαδημίες Βαλκανικών χωρών (Σερβική Ακαδημία Επιστημών, Βουλγαρική Ακαδημία Επιστημών, Κέντρο Ivan Dujčev της Σόφιας, Ινστιτούτο Σπουδών Ν-Α Ευρώπης του Βουκουρεστίου) καθώς επίσης με τη Ρωσική Ακαδημία Επιστημών, με το Εθνικό Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών της Γαλλίας, με το Robinson College του Κάιμπριτζ κ.ά.

Πολλά διεθνή συμπόσια πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο λειτουργίας του Προγράμματος, τα περισσότερα των οποίων είχαν στενή συνάφεια με το επιστημονικό αντικείμενό του. Στο Πρόγραμμα, ωστόσο, εντάχθηκαν και συνέδρια με ευρύτερη θεματική, αλλά εντός των ενδιαφερόντων των συνεργατών του, όπως, για παράδειγμα, τα διεθνή συμπόσια: (α) *Μεσόγειος και Καύκασος*, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος, σε συνεργασία με το Γεωργιανό Ινστιτούτο Αθηνών, (β) *Ανοχή και καταστολή στους Μέσους χρόνους*.

Από τις εργασίες των διεθνών συμποσίων προέκυψαν οι εκδόσεις σημαντικών τόμων με μεγάλη απήχηση στην ελληνική και τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, όπως οι ακόλουθες:

- *Βυζάντιο και Σερβία κατά τον 4^ο αιώνα*, Αθήνα 1996.
- *Οι Αλβανοί στο Μεσαίωνα*, Αθήνα 1998.
- *Βαλκάνια και Ανατολική Μεσόγειος (12ος-17ος αι.)*, Αθήνα 1998.
- *Ο Μανουήλ Πανσέληνος και η εποχή του*, Αθήνα 1999.
- *Ανοχή και καταστολή στους Μέσους χρόνους*, Αθήνα 2002.
- *Βυζάντιο και Βούλγαροι (1081-1185)*, υπό εκτύπωση.

Στις παραπάνω εκδόσεις πρέπει να προστεθούν και οι ακόλουθες, οι οποίες προήλθαν επίσης από το Πρόγραμμα:

- Δ. Ναστάσε, *Αναλυτικός κατάλογος των ρουμανικών εγγράφων της μονής Σιμωνόπετρας*, Αθήνα 1987.
- Θ. Μπαζαίου, Κ. Νικολάου, *Ελληνικός χώρος και πρώιμοι Σλάβοι, Βούλγαροι, Σέρβοι (6ος-15ος αι.)*. *Αναλυτική βιβλιογραφία*, Αθήνα 1992.
- Σ. Πατούρα, *Οι αιχμάλωτοι ως παράγοντες επικοινωνίας και πληροφόρησης (4ος-10ος αι.)*, Αθήνα 1994.

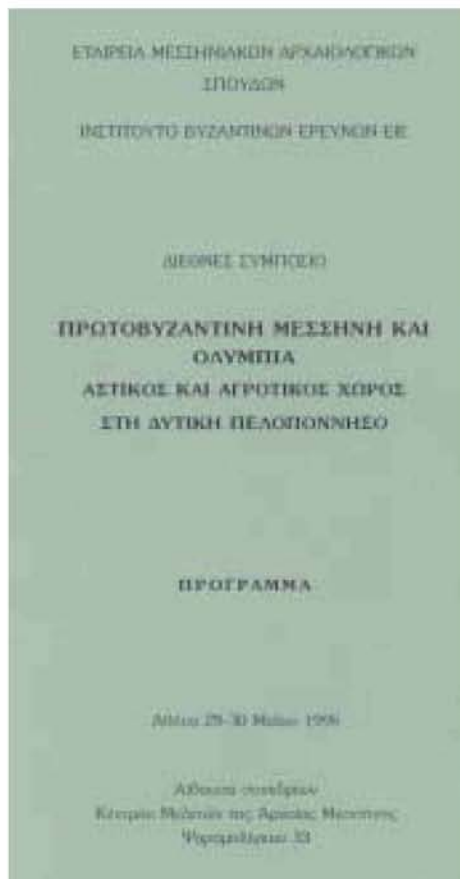
Παρά το γεγονός ότι το ερευνητικό δυναμικό του Προγράμματος στη μακρά πορεία της λειτουργίας του έβαινε διαρκώς μειούμενο (θάνατος Λ. Μαυρομαμάτη και Θ. Μπαζαίου), ώστε από το 2001 έως τον Σεπτέμβριο του 2007 να αριθμεί ένα μόνο μέλος, εν τούτοις, η λειτουργία του δεν διακόπηκε ποτέ. Κατ' αυτή μάλιστα την τελευταία περίοδο, στο πλαίσιο του Προγράμματος, πραγματοποιήθηκε συνεργασία με το μεγάλο ευρωπαϊκό πρόγραμμα της Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen, «Pour une Grand Histoire des Balkans. Des Origines aux Guerres Balkaniques», από το οποίο προέκυψε το 2004 ο πρώτος τόμος με την ευρεία θεματική, *Espaces-Peuples-Langues*, στον οποίο περιλαμβάνεται και η συμβολή του Προγράμματος «Βυζάντιο και σλαβοβαλκανικός κόσμος» με το κεφάλαιο «Invasions dans les Balkans pendant les IVE-VIe siècles».

Στο πλαίσιο της «Αριστείας» που πέτυχε το ΙΒΕ το 2005, το Πρόγραμμα «Βυζάντιο και σλαβοβαλκανικός κόσμος» επαναδραστηριοποιήθηκε με την πρόσληψη δύο νέων συνεργατών με συμβάσεις έργου. Η δραστηριότητά του στο πλαίσιο της «Αριστείας» επικεντρώθηκε σε συγκεκριμένο τομέα, με στόχο την έκδοση ενός τόμου με θέμα «Η μεθόριος του Δούναβη και ο κόσμος της», ο οποίος θα κυκλοφορήσει τον Ιούνιο του 2008.

Η πρόσφατη πρόσληψη δύο συνεργατών (ενός με πλήρη απασχόληση και ενός με ημι-απασχόληση) έδωσε νέα ώθηση και δυναμική στις προοπτικές του Προγράμματος. Στους άμεσους στόχους είναι η αναμόρφωσή του και ο επαναπροσδιορισμός των ορίων του, θεματικά και χρονικά, προκειμένου να επιτευχθούν στο μέλλον τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Ε' Πρόγραμμα: Βυζάντιο και Δύση

Συντονιστής: Νικόλαος Μοσχονάς, διευθυντής ερευνών (έως τον Αύγουστο 2007), Χαράλαμπος Γάσπαρης, διευθυντής ερευνών (από τον Σεπτέμβριο 2007).

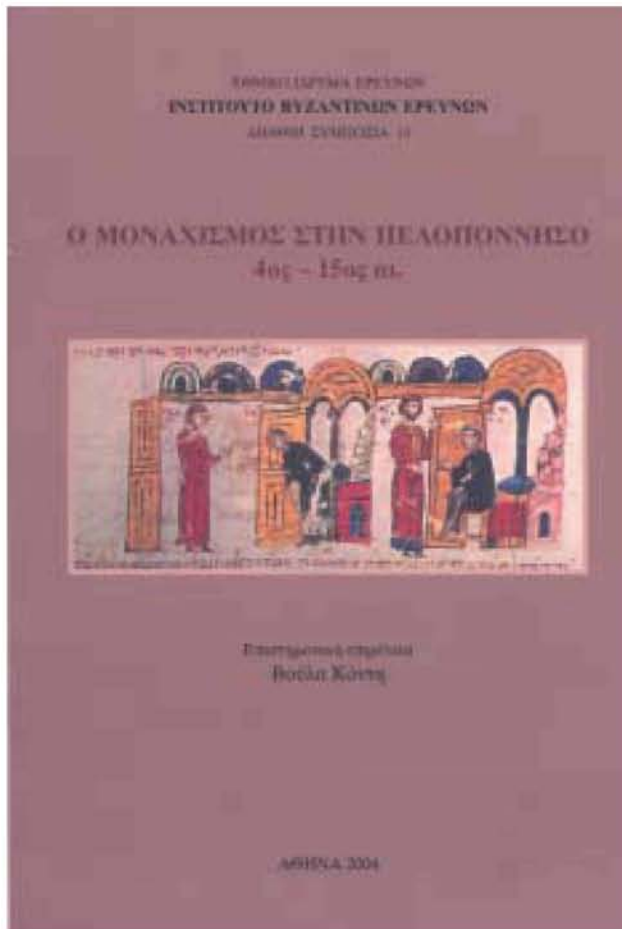

Στο πλαίσιο της έρευνας του Προγράμματος «Ιστορική Γεωγραφία του Ελληνικού Χώρου» για την περιοχή της Πελοποννήσου, διοργανώθηκε το Διεθνές Συμπόσιο Πρωτοβυζαντινή Μεσσήνη και Ολυμπία. Αστικός και αγροτικός χώρος στη δυτική Πελοπόννησο.

Μέλη: Αγγελική Πανοπούλου, εντεταλμένη ερευνήτρια, Κωνσταντίνος Τσικνάκης, ειδικός λειτουργικός επιστήμων.

Εξωτερικοί συνεργάτες: Χρήστος Βαγιωνάκης, Κατερίνα Γκίκα, Αντώνης Καπώνης, Όλγα Κατσίβελα, Δέσποινα Μιχάλαγα, Βάσω Μπελαβγένη, Μάριος Μπλέτας, Γεράσιμος Παγκράτης, Χρήστος Παπαρηγορίου, Γεώργιος Πηλείδης.

Το Πρόγραμμα έλαβε μορφή το 1996 και αντικείμενό του αποτελεί η μελέτη των σχέσεων του βυζαντινού κόσμου με τους λαούς της δυτικής Ευρώπης, ιδιαίτερα μετά το καθοριστικό έτος 1204 και την άλωση της Κων-

Εξώφυλλο των Πρακτικών του Συμποσίου Ο Μοναχισμός στην Πελοπόννησο 4ος-15ος αι... που οργανώθηκε από το Πρόγραμμα «Ιστορική Γεωγραφία του Ελληνικού Χώρου» σε συνεργασία με την 6η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

σταντινούπολης από τους σταυροφόρους της Τέταρτης Σταυροφορίας, περίοδο κατά την οποία Λατίνοι ηγεμόνες και ιταλικές πόλεις ίδρυσαν στα εδάφη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας άλλα κράτη και ηγεμονίες. Η ερευνητική αυτή δραστηριότητα αποσκοπεί να συμβάλει στη βαθύτερη γνώση των πολύπλευρων σχέσεων των δύο ετερότροπων κόσμων της μεσαιωνικής Ευρώπης (πόλεμοι, διπλωματικές, οικονομικές και πολιτισμικές σχέσεις, εγκατάσταση Λατίνων στον ελληνικό χώρο και Ελλήνων στη δυτική Ευρώπη). Οι έρευνες έχουν φτάσει μέχρι και στον προχωρημένο 16ο αιώνα.

Το Πρόγραμμα αποτελεί, έως ένα βαθμό, συνέχεια του τμήματος του προγράμματος «Αρχειακές και Παλαιογραφικές έρευνες», το οποίο είχε ως αντικείμενο μελέτης τα αρχεία των Επτανήσων της βενετικής περιόδου. Οι έρευνες στον τομέα αυτόν είχαν αρχίσει κατά τη δεκαετία του 1970. Ανταποκρινόμενος σε αίτημα της εποπτικής επιτροπής του Ιστορικού Αρχείου Κεφαλονιάς, το οποίο είχε καταστραφεί από τους σεισμούς του 1953, ο Διευθυντής του τότε ΚΒΕ, Δ. Ζακυθηνός, ανέθεσε στον ερευνητή Ν. Μοσχονά την ευθύνη της ανασυγκρότησης του Αρχείου. Το εξαιρετικά μεγάλης σημασίας έργο επιτελέστηκε με την πραγματοποίηση σειράς επιστημονικών αποστολών του Κέντρου στην Κεφαλονιά, όπου συνεργεία επιστημόνων εργάστηκαν συστηματικά επί σειρά ετών αποκαθιστώντας τη δομή και τη λειτουργία του μεγάλου και σπουδαίου αυτού Αρχείου. Ανάλογο έργο πραγματοποιήθηκε, από το 1970 και μετά, από την ερευνήτρια Χ. Μαλτέζου, η οποία μελέτησε και αποκατέστησε το ιστορικό αρχείο των Κυθήρων. Εργασίες μελέτης, καταγραφής και αρχειοθέτησης συνεχίζονται ακόμη στα αρχεία της Κέρκυρας, των Παξών, της Κεφαλονιάς (Ν. Μοσχονάς), της Λευκάδας και της Ιθάκης (Ν. Μοσχονάς, Α. Πάρδος). Από τις αρχειακές αυτές έρευνες του ΙΒΕ προέκυψαν διπλωματικές εκδόσεις ανέκδοτων εγγράφων και κωδίκων, παρουσιάσεις συλλογών και σειρών εγγράφων, καθώς και μελέτες της ιστορίας των συγκεκριμένων περιοχών.

Οι κύριοι ερευνητικοί άξονες του Προγράμματος «Βυζάντιο και Δύση» είναι (α) η έρευνα και η έκδοση ιστορικών πηγών, και (β) η διάδοση των αποτελεσμάτων της έρευνας μέσω συνεδρίων, σεμιναρίων και επιστημονικών εκδόσεων.

Στη σειρά έκδοσης ιστορικών πηγών έχουν δημοσιευτεί δύο τόμοι: Ανδρέας Αμάραντος, *Νοταριακές πράξεις. Αράκλι Κεφαλονιάς (1548-1562)*, Αθήνα 2001 και *Catastici Feudorum Crete. Catasticum Sexterii Dorsoduri. 1227-1428*, Αθήνα 2004. Έτοιμοι προς έκδοση είναι ακόμη επτά τόμοι με εκδόσεις πηγών που προέρχονται από την Κρήτη, την Κέρκυρα και την Κεφαλονιά κατά την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας. Οι εκδόσεις αυτές πραγματοποιούνται τόσο από τους μόνιμους, όσο και από εξωτερικούς συνεργάτες του Προγράμματος.

Μελλοντικός στόχος είναι η ολοκλήρωση της έκδοσης μικρών υποσειρών πηγών: τα μεσαιωνικά κατάστιχα των φέουδων της Κρήτης (Χ. Γάσπαρης), οι αναφορές Βενετών προβλεπτών στον ελληνικό χώρο (Κ. Τσικνάκης) και χαρακτηριστικά νοταριακά πρωτόκολλα

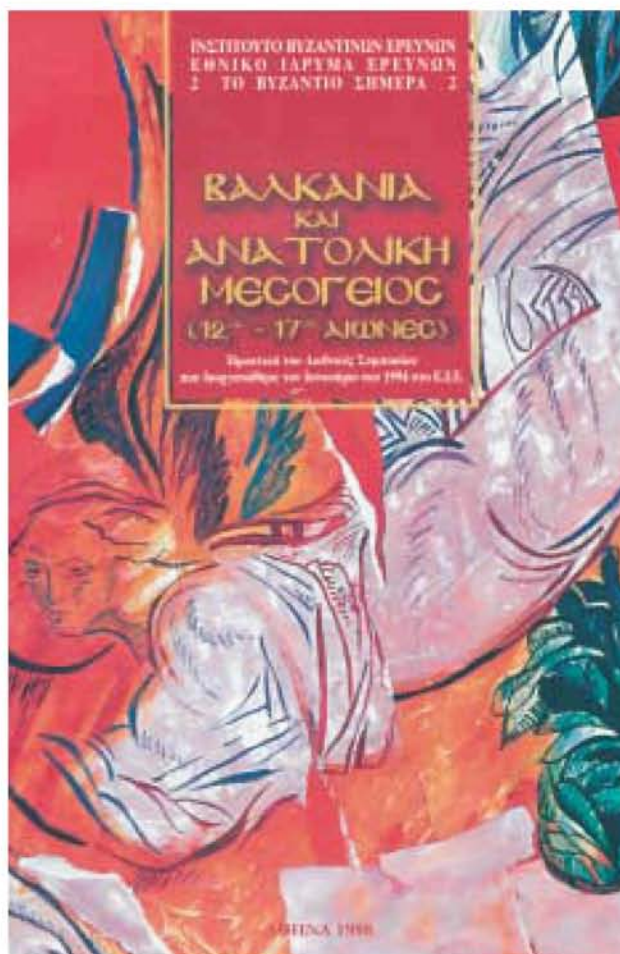
από ελληνικές περιοχές υπό βενετική κυριαρχία (Α. Πανοπούλου). Παράλληλα με τη δημοσίευση ιστορικών πηγών ετοιμάζονται προς έκδοση τρεις σύμμεικτοι τόμοι και μονογραφίες που σχετίζονται με το ερευνητικό αντικείμενο του Προγράμματος.

Η οργάνωση συνεδρίων αποσκοπεί όχι μόνο στην ανακοίνωση των αποτελεσμάτων της έρευνας, αλλά και στην επαφή μεταξύ των επιστημόνων και την ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων. Για τον σκοπό αυτόν έχουν μέχρι σήμερα οργανωθεί από το πρόγραμμα «Βυζάντιο και Δύση» τέσσερα συνέδρια.

- Διεθνές Επιστημονικό Συμπόσιο *Χρήμα και Αγορά στην εποχή των Παλαιολόγων*, τα Πρακτικά του οποίου έχουν ήδη εκδοθεί (επ. επιμ. Ν. Γ. Μοσχονάς, Αθήνα 2003).
- Διεθνές Συμπόσιο *Το δουκάτο των Αθηνών, 1204-1456/8*.
- Επιστημονική Συνάντηση με θέμα «Βυζαντινή και ιταλική ζωγραφική, δρόμοι και συναντήσεις. Από τις Σταυροφορίες έως την πτώση του Χάνδακα (1096-1669)».
- Επιστημονική συνάντηση με θέμα «Το δουκάτο του Αιγαίου».
- Για τον Απρίλιο του 2008 έχει προγραμματιστεί Διεθνές Συμπόσιο με θέμα «Ταβέρνες και πανδοχεία στον χώρο της Μεσογείου κατά τον όψιμο Μεσαίωνα (12ος-16ος αι.)».

Η διάδοση των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας στο ευρύτερο κοινό ήταν ο στόχος της οργάνωσης τεσσάρων κύκλων διαλέξεων στο ΕΙΕ: Κύπρος, σταυροδρόμι της Μεσογείου (Φεβρουάριος 2000), Το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για την Κύπρο και ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός των Κυπρίων (Δεκέμβριος 2002), Η τέταρτη σταυροφορία και ο βυζαντινός κόσμος (Μάρτιος 2004) και Οι ναυτικές πολιτείες της Ιταλίας (Αμάλφη, Πίζα, Γένουα, Βενετία) και ο ρόλος τους στην Ανατολική Μεσόγειο (Μάιος-Ιούνιος 2005). Από τους παραπάνω κύκλους έχει ήδη εκδοθεί ο πρώτος (*Κύπρος, σταυροδρόμι της Μεσογείου*, επ. επιμ. Ν. Μοσχονάς, Αθήνα 2001), ενώ ετοιμάζεται η έκδοση και των τριών υπολοίπων. Εκτός από τους παραπάνω κύκλους διαλέξεων, πραγματοποιήθηκαν εκλαϊκευτικές εκδόσεις μεγάλων ιστορικών ζητημάτων σε ειδικά ένθετα εφημερίδων.

Η συνεργασία με εξωτερικούς επιστημονικούς συνεργάτες, αλλά και μαθητές του Φροντιστηρίου Ιστορικών

Στο πλαίσιο του Προγράμματος «Βυζάντιο και σλαβοβαλκανικός κόσμος», το οποίο ερευνά τις σχέσεις του Βυζαντίου με τους λαούς του Δούναβη και των Βαλκανίων, οργανώθηκε το Συμπόσιο Βαλκάνια και Ανατολική Μεσόγειος (12ος-17ος αιώνες).

Επιστημών, έχει αποφέρει τους παρακάτω καρπούς στους τομείς των εκδόσεων πηγών, στην καταγραφή ιστορικών αρχείων και στον σχεδιασμό και ολοκλήρωση χρηματοδοτούμενων επιστημονικών προγραμμάτων.

- Ανδρέας Αμάραντος. *Νοταριακές πράξεις. Αράκλι Κεφαλονιάς (1548-1562)*, έκδοση που πραγματοποιήθηκε από ομάδα πέντε συνεργατών μαθητών του Φροντιστηρίου Ιστορικών Επιστημών υπό την καθοδήγηση του Ν. Μοσχονά (Αθήνα 2001).

- Ανασυγκρότηση και καταγραφή του ιστορικού αρχείου Κεφαλονιάς από ομάδα νέων επιστημόνων ως εξωτερικών συνεργατών υπό την καθοδήγηση του Ν. Μοσχονά.
- Αρχείο πηγών για την Ιόνια αρχιτεκτονική. Πρόγραμμα υπό τη διεύθυνση του Ν. Μοσχονά με τη συνεργασία της καθηγήτριας Μαρίας Αδάμη (ΕΜΠ) και του καθηγητή Ηλία Μπεριάτου (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας). Το Πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ και έχει στόχο την καταλογογράφηση 2.000 σχετικών εγγράφων που βρίσκονται στο Αρχείο της Κεφαλονιάς, καθώς και την έκδοση τόμου με ειδικά άρθρα σχετικά με το θέμα. Με τους παραπάνω συνεργάστηκε ομάδα εξωτερικών επιστημονικών συνεργατών.

- Λεξικό Παλαιογραφίας και Διπλωματικής. Πρόγραμμα που πραγματοποιείται με τη συνεργασία της καθηγήτριας Ιουλιανής Χρυσοστομίδου (Royal Holloway College, University of London) και του Χαράλαμπου Δενδρινού (Royal Holloway College, University of London). Το Πρόγραμμα πλαισιώνεται από ομάδα εξωτερικών επιστημονικών συνεργατών.

Ένας από τους κύριους στόχους ερευνητικών ινστιτούτων σε όλο τον κόσμο είναι η μελέτη και η έκδοση ιστορικών πηγών. Το Πρόγραμμα «Βυζάντιο και Δύση» έχει από χρόνια υιοθετήσει τον στόχο αυτό, πραγματοποιώντας εκδόσεις πηγών της ύστερης βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου. Παρ' όλο που στη διάθεση του ερευνητικού κοινού βρίσκονται ήδη αρκετές δημοσιευμένες πηγές, οι αρχειακές σειρές όλων των Ιστορικών Αρχείων περιλαμβάνουν ακόμη εξαιρετικά πλούσιο υλικό προς αξιοποίηση είτε με στόχο τη διπλωματική του έκδοση είτε την επεξεργασία του και την παρουσίαση του περιεχομένου του σε ευέλικτες ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Ο στόχος του Προγράμματος δεν περιορίζεται στη συγέντρωση, την επεξεργασία ή την έκδοση αρχειακού υλικού, αλλά και στη σύνταξη προσωπογραφικών και τοπογραφικών λεξικών ή λεξικού ειδικών όρων, αλλά και στην έκδοση σύμμεικτων τόμων ή μονογραφιών με θέματα που αφορούν τη σχέση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με τη Λατινική Δύση ή την ισχυρή παρουσία των Λατίνων στον ελληνικό χώρο και τη συμβίωσή τους με τον ντόπιο ελληνικό πληθυσμό.

Το Φροντιστήριο Ιστορικών Επιστημών, για το οποίο βλ. αναλυτικότερα παρακάτω, είναι μία από τις βασικές δραστηριότητες του Προγράμματος, με την υποστήριξη εξωτερικών συνεργατών, πανεπιστημιακών καθηγητών και άλλων ερευνητών.

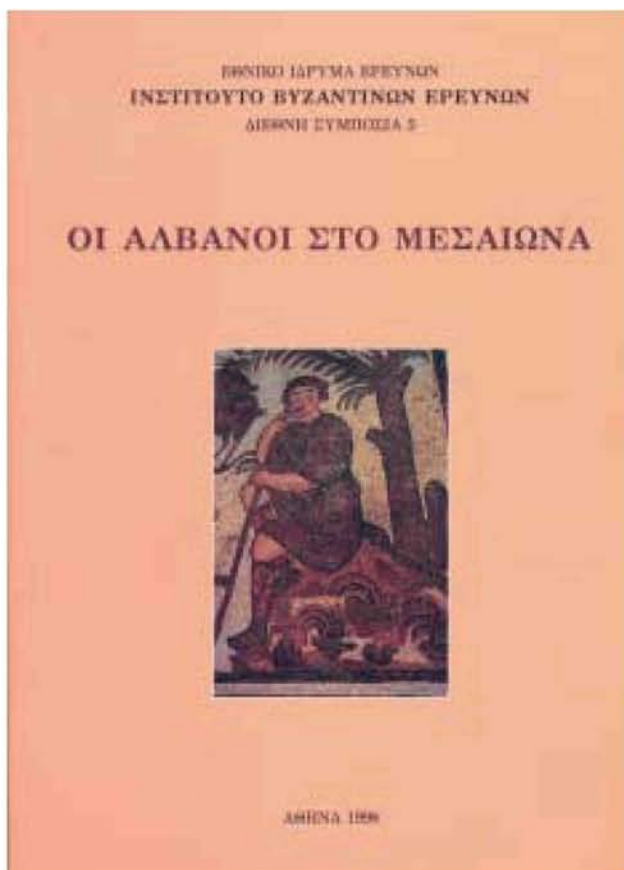
ΣΤ' Πρόγραμμα: Καθημερινός και κοινωνικός βίος στο Βυζάντιο

Συντονίστρια: Χριστίνα Αγγελίδη, διευθύντρια ερευνών.

Μέλη: Ηλίας Αναγνωστάκης, κύριος ερευνητής, Αικατερίνη Νικολάου, κύρια ερευνήτρια, Ευτυχία Παπαδοπούλου, κύρια ερευνήτρια, Νίκη Τσιρώνη, ειδική λειτουργική επιστήμων.

Εξωτερικοί συνεργάτες: Γεώργιος Καλόφωνος, Σταμάτης Μπουσές, John Davis, Τίτος Παπαμαστοράκης.

Όταν το 1987 το ΙΒΕ, με πρωτοβουλία της τότε διευθύντριας Χ. Μαλτέζου, οργάνωσε το πρώτο Διεθνές Συμπόσιο υπό τον τίτλο «Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο. Τομές και συνέχειες στην ελληνιστική και ρωμαϊκή

Η έκδοση των Πρακτικών του Διεθνούς Συμποσίου Οι Αλβανοί στο Μεσαίωνα, που οργανώθηκε από το Πρόγραμμα «Βυζάντιο και σλαβοβαλκανικός κόσμος».

παράδοση», η ερευνητική ενασχόληση με πτυχές της καθημερινότητας του μεσαιωνικού ελληνισμού ήταν, ακόμη, εξαιρετικά περιορισμένη και η διεθνής βιβλιογραφία κατέγραφε ελάχιστους τίτλους. Ο ογκώδης τόμος των Πρακτικών του Συμποσίου κυκλοφόρησε έναν χρόνο αργότερα και θεωρήθηκε από την ελληνική και τη διεθνή επιστημονική κοινότητα σημαντική συμβολή στην έρευνα όχι μόνον πρακτικών ζητημάτων, αλλά και των αντιλήψεων που διαμόρφωναν τη βυζαντινή πραγματικότητα.

Το 1996, με πρωτοβουλία του Διευθυντή του Ινστιτούτου, Ν. Οικονομίδη, οργανώθηκε ερευνητική δραστηριότητα υπό τον τίτλο «Τεχνολογία / Realia». Σκοπός ήταν η συναγωγή από αγιολογικά κείμενα της Μέσης και Ύστερης Βυζαντινής περιόδου (10ος-15ος αι.) πληροφοριών σχετικών με την οικοσκευή και την αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή, συμπεριλαμβανομένων της μελισσοκομίας και της αλιείας. Το φιλολογικό είδος και η χρονολογική περίοδος επιλέχθηκαν ώστε να συμπληρώνουν την ψηφιακή αγιολογική βάση δεδομένων που την ίδια εποχή ήταν σε εξέλιξη στο Dumbarton Oaks, υπό την καθοδήγηση του Α. Ρ. Kazhdan. Στις θεματικές ενότητες προστέθηκε, το 1998, η αποδελτίωση πληροφοριών σχετικών με την κλίμακα των ηλικιών. Η ερευνητική ομάδα, στην οποία περιλαμβάνονταν οι Χ. Αγγελίδη, Η. Αναγνωστάκης, Ε. Κουντούρα-Γαλάκη, Κ. Νικολάου και Ευ. Παπαδοπούλου, διάβασε και αποδελτίωσε περί τα 50 αγιολογικά κείμενα και συνήγαγε 1.000 περίπου δελτία.

Το 2000, με σύμφωνη γνώμη του τότε Διευθυντή, καθηγητή Ευ. Χρυσού, αποφασίσθηκε η αναμόρφωση της δραστηριότητας και η μετεξέλιξή της σε ερευνητικό Πρόγραμμα του Ινστιτούτου. Τέσσερα μέλη της ομάδας –Χ. Αγγελίδη, Η. Αναγνωστάκης, Αικ. Νικολάου και Ευ. Παπαδοπούλου– ενέταξαν στο Πρόγραμμα τις έρευνές τους, ατομικές και συλλογικές, και διαμόρφωσαν τις επιμέρους κατευθύνσεις του.

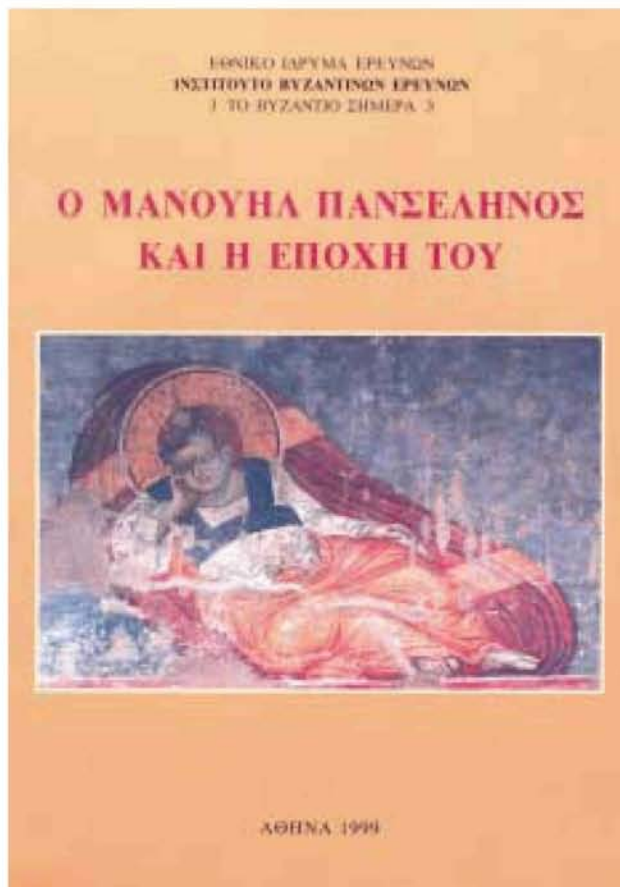
Το Πρόγραμμα συνδυάζει τη μελέτη ειδικών θεμάτων του υλικού πολιτισμού με την έρευνα πτυχών του καθημερινού και κοινωνικού βίου στο Βυζάντιο, και την αμφίδρομη σχέση τους με όλο το φάσμα των βυζαντινών αντιλήψεων. Δείγμα για τον τρόπο εργασίας και τη διεπιστημονική προσέγγιση που επιδιώκεται από το Πρόγραμμα, αποτελεί ο τόμος *Το Βυζάντιο ώριμο για αλλαγές. Επιλογές, ευαισθησίες και τρόποι έκφρασης από τον ενδέκατο στον δέκατο πέμπτο αιώνα*, που κυκλοφόρησε το 2004 (: Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου

Αφύπνιση των αισθήσεων και προσωπικές προτιμήσεις (11ος-15ος αι.).

Στην παρούσα μορφή, το Πρόγραμμα αναπτύσσεται γύρω από δύο κατευθύνσεις:

- *Τεχνολογία και διαχείριση του οίνου και του ελαιολάδου*
Μελετώνται η εξέλιξη της τεχνολογίας που αφορά την παραγωγή του οίνου, του ελαιολάδου, του μέλιτος και του γάλακτος, καθώς και οι επιπτώσεις της παραγωγής και εμπορείας των προϊόντων στην οικονομική δραστηριότητα του Βυζαντίου και της Ανατολικής Μεσογείου στους Μέσους Χρόνους.

Παράλληλα, το Πρόγραμμα συνεργάζεται και συνδιοργανώνει επιστημονικές δραστηριότητες με δημόσιους

Εξώφυλλο της έκδοσης των Πρακτικών του Διεθνούς Συμποσίου Ο Μανουήλ Πανσέληνος και η εποχή του.

και ιδιωτικούς φορείς (π.χ. μουσεία, πολιτιστικά ιδρύματα, επιχειρήσεις) ως προς την ιστορικότητα συγκεκριμένων προϊόντων και τεχνικών παραγωγής. Στο πλαίσιο της ίδιας κατεύθυνσης έχουν, επίσης, αναπτυχθεί συνεργασίες με αρχαιολόγους από την Ελλάδα και το εξωτερικό και με ειδικούς επιστήμονες, κυρίως οινολόγους.

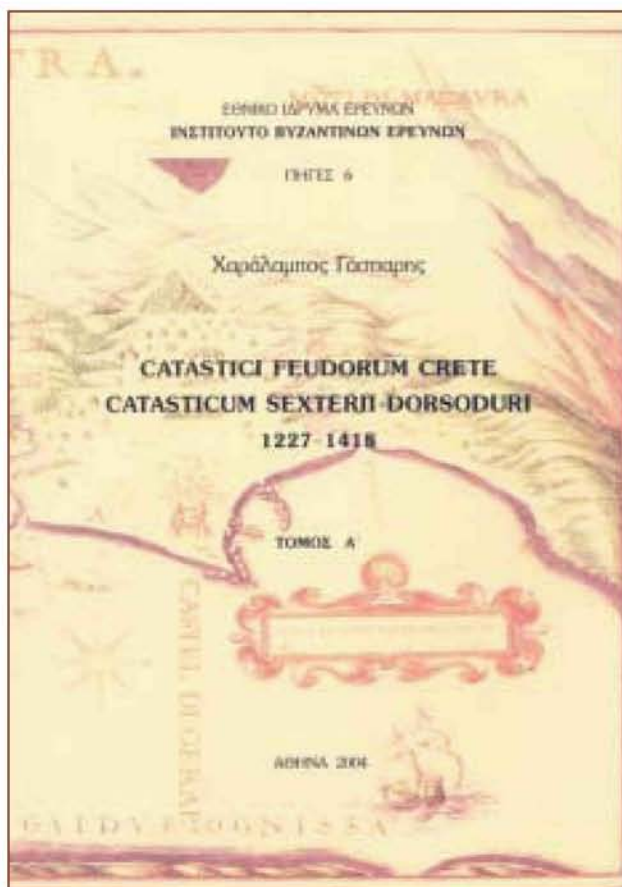
Εκτός από τις πολυάριθμες συμβολές σε επιστημονικές εκδόσεις και σε Πρακτικά επιστημονικών συναντήσεων, μεταξύ των οποίων η σειρά «Οίνον ιστορώ», στις δραστηριότητες της κατεύθυνσης καταλέγεται η επιστημονική επιμέλεια πολύτομου έργου αναφοράς υπό τον τίτλο «Ιστορία της ελιάς και του ελαιολάδου», που χρηματοδοτείται από το Πολιτιστικό Ίδρυμα του Ομίλου Πειραιώς και συντονίζει ο συνεργάτης του Προγράμματος Η. Αναγνωστάκης. Η έκδοση καλύπτει γεωγραφικά τον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου και χρονικά την περίοδο από την Αρχαιότητα έως τους Νεώτερους Χρόνους.

Σε συνεργασία με το Πρόγραμμα του Ινστιτούτου «Ιστορική γεωγραφία της Πελοποννήσου», έχει ήδη πραγματοποιηθεί το Διεθνές Συμπόσιο με θέμα «Ο Μονεμβάσιος οίνος - Μονοβασ(ι)ά - Malvasia», τα Πρακτικά του οποίου ευρίσκονται υπό εκτύπωση, και προγραμματίζεται δεύτερο Διεθνές Συμπόσιο με θέμα «Ζωά και περιβάλλον στο Βυζάντιο (7ος-12ος αι.)».

• *Αντιλήψεις, συμπεριφορές και τρόποι έκφρασης*

Σε αντιστοιχία με τις σύγχρονες μεθόδους ανάλυσης και συνθετικής πραγμάτευσης θεμάτων που διερευνούν τον κοινωνικό βίο και τον κόσμο των ιδεών και των αντιλήψεων στο Βυζάντιο, στο πλαίσιο της εν λόγω κατεύθυνσης, μελετώνται: (α) οι κοινωνικές και ηθικές συμβάσεις που διέπουν τη σχέση με το σώμα, τις αισθήσεις και τα συναισθήματα, καθώς και οι επιπτώσεις τους στη διαμόρφωση του κοινωνικού φύλου, (β) η μετάβαση από τις συλλογικές στις ατομικές συμπεριφορές και (γ) οι λατρευτικές πρακτικές και η λατρευτική ρητορική. Οι έρευνες στηρίζονται στον συνδυασμό της φιλολογικής ανάλυσης με τη μαρτυρία των αρχαιολογικών και εικαστικών τεκμηρίων και με μεθοδολογικά εργαλεία που προσφέρει η ιστορική ανθρωπολογία.

Μεταξύ των τρεχουσών εργασιών της κατεύθυνσης περιλαμβάνεται η κατάρτιση και η έκδοση, στο διαδίκτυο, της ψηφιακής βάσης δεδομένων «Dreaming in Byzantium», τμήμα ευρύτερης δραστηριότητας που αποσκοπεί στη διερεύνηση των ονειρολογικών χαρακτηριστικών και της αφηγηματικής λειτουργίας των ονείρων που καταγράφονται σε ποικιλία πηγών της βυζαντινής εποχής. Επιδιώκεται, επίσης, η αναδιαπραγμάτευση της

Catastici Feudorum Crete. Catasticum Sexterii Dorsoduri 1227-1418. Μία από τις εκδόσεις ιστορικών πηγών του Προγράμματος «Βυζάντιο και Δύση». Η έρευνα και η έκδοση ιστορικών πηγών αποτελούν έναν από τους κύριους ερευνητικούς άξονες του εν λόγω Προγράμματος.

μεθοδολογίας για την προσέγγιση του θέματος και η αναμόρφωση της παραδοσιακής τυπολογίας που εφαρμόζεται για την κατάταξη των βυζαντινών ονείρων. Στην ψηφιακή βάση αναλύονται οι καταγραφές ονείρων σε έξι επιμέρους ενότητες πληροφοριών (κείμενο, προσωπογραφία, περιεχόμενο, αφηγηματικό πλαίσιο, θρησκευτικό πλαίσιο, τυπολογία και λειτουργία). Η βάση σχεδιάστηκε ώστε να επιτρέπει την ανάκτηση πληροφοριών από τους βυζαντινολόγους, αλλά και από ερευνητές άλλων επιστημονικών πεδίων (ανθρωπολόγους, μεσαιωνολόγους, ιστορικούς της ψυχανάλυσης κ.λπ.).

Στο πλαίσιο των ανωτέρω δραστηριοτήτων, οργανώνεται Διεθνές Συμπόσιο με θέμα «Το όνειρο στην Ύστερη Αρχαιότητα και το Βυζάντιο» (22 Μαΐου 2008).

Το Πρόγραμμα αναπτύσσει συνεργασίες με επιστήμονες, πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Συνεργάζεται, επίσης, με άλλα Προγράμματα του Ινστιτούτου σε θεματικές έρευνες ή τη διοργάνωση Συνεδρίων. Εκτός από το Διεθνές Συμπόσιο για τον Μονεμβάσιο οίνο, σε συνεργασία με το Πρόγραμμα του Ινστιτούτου «Αρχαιακές και παλαιογραφικές έρευνες», πραγματοποιήθηκε το Διεθνές Συνέδριο *Το Βιβλίο στο Βυζάντιο: Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Βιβλιοδεσία*, τα Πρακτικά του οποίου αναμένεται να κυκλοφορήσουν εντός του 2008.

Έκδοση του περιοδικού Σύμμεικτα

Μεγάλο τμήμα των αποτελεσμάτων των ερευνητικών αναζητήσεων του Ινστιτούτου έχει παρουσιασθεί στις σελίδες του περιοδικού *Σύμμεικτα*, το οποίο αριθμεί 17 τόμους έως σήμερα. Στον πρώτο τόμο (1966), ο τότε Διευθυντής, Δ. Ζακυθινός, είχε εκθέσει τις κατευθυντήριες αρχές του περιοδικού, το οποίο δεν προβλεπόταν να έχει χαρακτηρισμό επετηρίδας, αλλά αποσκοπούσε περισσότερο να φιλοξενεί συνεργασίες των μελών του αναφερόμενες στα «μεγάλα, ομαδικά και κοινά έργα». Με την πάροδο των χρόνων βεβαίως, το περιοδικό, σε περιορισμένη κλίμακα, έχει διευρύνει τον κύκλο των συνεργατών του και έχει φιλοξενήσει επίσης έναν αριθμό μελετών άλλων ερευνητών.

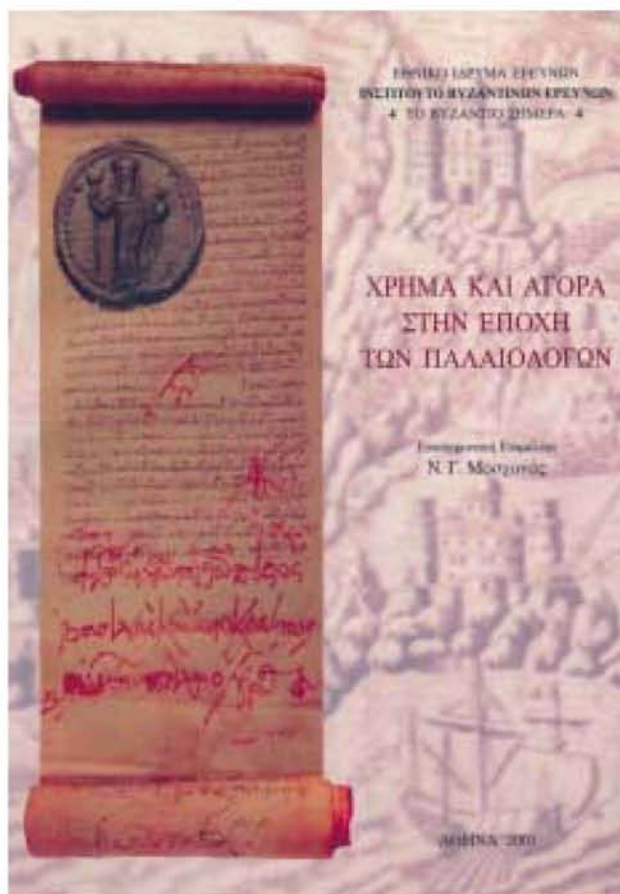
Οι νέες τεχνολογικές δυνατότητες οδήγησαν στην απόφαση για τη σταδιακή μετατροπή του σε ηλεκτρονικό περιοδικό, με τίτλο *Βυζαντινά Σύμμεικτα* (βλ. παρακάτω).

Άλλα ερευνητικά προγράμματα

Τεχνηρωτικό σύστημα ιστορικών πηγών - Βυζάντιο

Το Πρόγραμμα (1996-1999) είχε ως σκοπό την παραγωγή βοηθημάτων και εργαλείων έρευνας και τον ικανοποιητικό τεχνολογικό και ενημερωτικό εξοπλισμό του Ινστιτούτου και της Βιβλιοθήκης του. Επιμέρους στόχοι του ήταν:

(α) Η συγκρότηση τράπεζας δεδομένων με Η/Υ με βάση τις κύριες αφηγηματικές πηγές της Βυζαντινής Ιστορίας

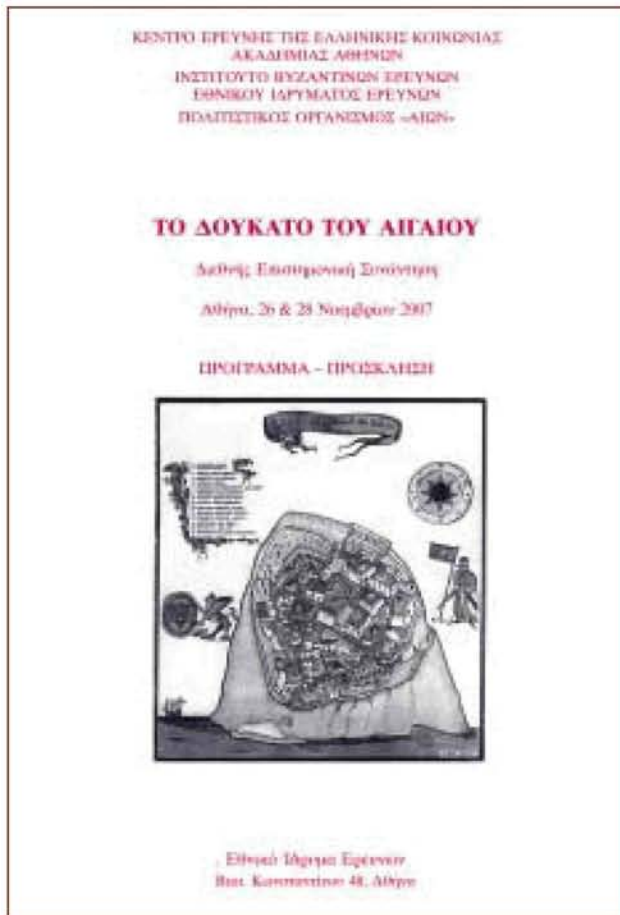
Η έκδοση των Πρακτικών του Διεθνούς Συμποσίου Χρήμα και Αγορά στην εποχή των Παλαιολόγων, το οποίο οργανώθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος «Βυζάντιο και Δύση».

(ιστορικούς, χρονογραφίες, βίους αγίων κ.λπ.) της περιόδου από τον 7ο έως τον 11ο αι.

(β) Η συγκρότηση τράπεζας δεδομένων για επιλεγμένες περιοχές της Ελλάδας κατά τον Μεσαίωνα. Ιδιαίτερο Βυζαντινό ενδιαφέρον παρουσιάζουν το Άγιον Όρος και η περιοχή του, η Πάτμος και η Πελοπόννησος.

(γ) Η συγκρότηση τράπεζας δεδομένων με βάση βίους αγίων για θέματα σχετικά με την τεχνολογία και τις εφαρμογές της, ιδιαίτερα σε σχέση με ορισμένες αγροτικές δραστηριότητες.

(δ) Η εμβάθυνση της έρευνας σε μοναστηριακά αρχεία και βιβλιοθήκες, ιδιαίτερα της Πάτμου και του Αγίου Όρους. Αναζήτηση νέου υλικού σχετικού με τα παρα-

Το 2007 οργανώθηκε επιστημονική συνάντηση με θέμα Το Δουκάτο του Αιγαιού.

πάνω κύρια θέματα, και με τις σχέσεις Βυζαντίου και Σλάβων.

(ε) Η σύνταξη λεξιλογίου των τεχνικών όρων, ελληνικών και λατινικών, που απαντούν στις λατινοκρατούμενες περιοχές του ελληνικού χώρου από τον 13ο στον 18ο αι.

Βυζαντινή μικρασιατική προσωπογραφία και τοπωνυμία

Το 1996 το ΙΒΕ εγκαινίασε συνεργασία με το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού (ΙΜΕ) και ανέλαβε, για λογαριασμό του ανωτέρω Ιδρύματος, την κατάρτιση μιας ηλεκτρονικής προσωπογραφίας Βυζαντινών που γεννήθηκαν ή έδρασαν στη Μικρά Ασία κατά τη βυζαντινή περίοδο

(4ος-15ος αι.). Η προσωπογραφία αυτή αποτελεί τμήμα μιας ηλεκτρονικής εγκυκλοπαίδειας του ΙΜΕ με αντικείμενο τη Μικρά Ασία από την Αρχαιότητα έως τις αρχές του 20ού αι. Τα λήμματα περιλαμβάνουν τις χρονολογικές συντεταγμένες ενός συγκεκριμένου προσώπου, βιογραφικά του στοιχεία, πηγές και βιβλιογραφία. Για την κατάρτιση της προσωπογραφίας έγινε βασική έρευνα στις πηγές και τη βιβλιογραφία.

Η επιτυχής αυτή συνεργασία συνεχίστηκε με την ανάθεση από το ΙΜΕ στο ΙΒΕ της κατάρτισης της μικρασιατικής τοπωνυμίας για τη βυζαντινή περίοδο. Το έργο αυτό αποτελεί, όπως και το προηγούμενο, τμήμα της ηλεκτρονικής εγκυκλοπαίδειας του ΙΜΕ για τη Μικρά Ασία.

Στα δύο προγράμματα εργάστηκαν, υπό την επιστημονική εποπτεία της ερευνήτριας του ΙΒΕ Μ. Γερολυμάτου, μεταπτυχιακοί φοιτητές του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών: Χρ. Γιούργαλη, Μ. Ματθαίου, Ν. Μελβάνι, Κ. Παπακοσμά, Ε. Ράγια, καθώς και οι Σ. Γεωργίου, Σ. Γυφτοπούλου, Ν. Τσιρώνη και Γ. Φουκανέλη.

Πανδέκτης

Το έργο «Πανδέκτης: Ψηφιακός Θησαυρός Πρωτογενών Τεκμηρίων Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού», που υλοποιείται από το ΕΙΕ στο πλαίσιο της «Ψηφιακής Ελλάδας» (www.psifiakiellada.gr) και συγχρηματοδοτείται κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και κατά 25% από το Ελληνικό Δημόσιο (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», Γ' ΚΠΣ 2000-2006), αποτελεί κοινό έργο των ανθρωπιστικών ινστιτούτων και αποσκοπεί στην ψηφιοποίηση και αξιοποίηση, μέσω του διαδικτύου, των πολύτιμων αρχειακών συλλογών και των βάσεων δεδομένων των Ινστιτούτων. Από πλευράς ΙΒΕ το βάρος έφεραν κυρίως οι Χ. Γάσπαρης και Κ. Χρυσοχοϊδης. Για το έργο της τριετίας 2005-2007 έγινε ήδη λόγος στα σχετικά με το Πρόγραμμα «Αρχειακές και Παλαιογραφικές έρευνες».

Το Βυζάντιο και η Σερβία κατά τον τελευταίο αιώνα της ύπαρξής τους και οι συνέπειες των επαφών αυτών

Στο πλαίσιο των κοινών ερευνητικών και τεχνολογικών προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από τη ΓΓΕΤ, το ΙΒΕ (υπεύθυνος έργου: αρχικά Ευ. Χρυσός, στη συνέχεια Τ. Κόλιας) συνεργάστηκε με το Βυζαντι-

νολογικό Ινστιτούτο της Σερβικής Ακαδημίας Επιστημών (υπεύθυνος έργου: Radivoj Radić) για την εκπόνηση έργου με τίτλο «Το Βυζάντιο και η Σερβία τον τελευταίο αιώνα της ύπαρξής τους και οι συνέπειες των επαφών αυτών». Το έργο, που χρηματοδοτήθηκε από τη ΓΓΕΤ, διήρκεσε από το 2005 έως το 2007.

Στόχος του ήταν η προετοιμασία της σύνταξης εκ μέρους της σερβικής πλευράς του 7ου τόμου των Βυζαντινών Πηγών για την Ιστορία του Σερβικού Έθνους (Vizantijski Izvori za Istoriju Naroda Jugoslavije). Για τον σκοπό αυτό καταγράφηκαν οι σχετικές πηγές, αποδελτιώθηκαν και μεταφράστηκαν τα σχετικά χωρία στη σερβική γλώσσα. Παράλληλα, εκπονήθηκαν μελέτες που απέρρευσαν από τη μελέτη των σχετικών πηγών. Στο Πρόγραμμα συνεργάστηκαν οι Κ. Νικολάου, Κ. Χρυσοχοϊδης, Dejan Dzelebdzic, Bojana Krsmanovic, Ljubomir Maksimovic, Srdjan Pirivatrić, Aleksandar Popovic, Vlada Stankovic.

Βυζαντινά μνημεία Αττικής

Τα βυζαντινά μνημεία της Αττικής αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής, που όμως είναι άγνωστο στο ευρύ κοινό. Στόχος του έργου, που εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», είναι η δημιουργία ψηφιακής βάσης δεδομένων που περιλαμβάνει τα βυζαντινά μνημεία τα οποία υπάρχουν στην περιφέρεια της Αττικής, με απώτερο σκοπό (α) τη γνωριμία του ευρύτερου κοινού με τα ανωτέρω μνημεία μέσω του διαδικτύου και (β) την ενίσχυση υποβαθμισμένων τουριστικά περιοχών της περιφέρειας.

Η βάση δεδομένων δίνει δυνατότητες για μια πολύπλευρη προσέγγιση του αντικειμένου. Οι χρήστες της ιστοσελίδας που έχει δημιουργηθεί ενημερώνονται αρχικά για τα ιστορικά δεδομένα της Αττικής κατά τη βυζαντινή περίοδο, μέσα από κατάλληλα τεκμηριωμένα κείμενα. Ακολούθως, δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης σε περισσότερα από 200 βυζαντινά μνημεία της περιοχής. Ειδικότερα, παρουσιάζονται 126 ναοί, ιστάμενοι ή ερειπώδεις, μεσαιωνικοί πύργοι, καθώς και 43 ψηφιδωτά και γλυπτά, 24 τοιχογραφίες, 5 χαράγματα και 18 αδημοσίευτες φωτογραφίες και σχέδια βυζαντινών ναών από αρχιτέκτονες του 19ου αι.

Ο Θωμάς Ακυνάτης στο Βυζάντιο

Σκοπός του Προγράμματος «Ο Θωμάς Ακυνάτης στο Βυζάντιο» είναι η κριτική έκδοση (α) του συνόλου των

ελληνικών μεταφράσεων έργων του Θωμά Ακυνάτη (1225-1274), του μεγαλύτερου θεολόγου και φιλοσόφου της Μεσαιωνικής Ευρώπης, οι οποίες εκπονήθηκαν κατά τον 14ο και 15ο αιώνα στο Βυζάντιο· (β) του συνόλου των βυζαντινών έργων που συνεγράφησαν κατά την υπεράσπιση ή την αντίκρουση της διδασκαλίας του Θωμά. Τα κείμενα των έργων του, σχεδόν όλα εξ ολοκλήρου ανέκδοτα, προγραμματίζεται να εκδοθούν σε 34 τόμους.

Επιστημονικός συντονιστής: Λίνος Μπενάκης. Επιστημονικός υπεύθυνος Τ. Κόλιας. Συνεργάτες: Ιωάννης Δημητρακόπουλος, Αντώνιος Φυρίγος, Χρήστος Αραμπατζής, Κωνσταντίνος Μανάφης, Ιωάννης Κασσιδής.

Τέχνες, τεχνικές και επαγγέλματα του παρελθόντος μέσα από τα μάτια των ερευνητών

Το Πρόγραμμα εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2007 και εντάσσεται στο πλαίσιο του 7ου Προγράμματος Πλαισίου - «Άνθρωποι» (επιστημονικός υπεύθυνος Ν. Τσιρώνη) σε συνεργασία με το ΙΝΕ (επιστημονικός υπεύθυνος Ευγενία Δρακοπούλου) και με τη σύμπραξη τεσσάρων ακόμη συνεργαζόμενων φορέων: Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και 8η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Στο ΕΙΕ πραγματοποιήθηκε, με επιτυχία, πρόγραμμα που περιλάμβανε εκθέσεις, εργαστήρια και προβολή ταινιών με θέμα τον βυζαντινό γραφέα και σταχωτή, καθώς και τον βυζαντινό και μεταβυζαντινό ζωγράφο.

Καταγραφή και μελέτη χειρογράφων του Ινστιτούτου Χειρογράφων της Γεωργίας

Στο πλαίσιο του Προγράμματος «Equal - Synpraxis», από τον Αύγουστο του 2007, ξεκίνησε συνεργασία με την ερευνήτρια Mzia Ebralidze για την καταγραφή και μελέτη χειρογράφων της μεσοβυζαντινής περιόδου που φυλάσσονται στο Ινστιτούτο Χειρογράφων της Γεωργίας. Στόχος του Προγράμματος είναι ιδιαίτερα η μελέτη χειρογράφων που διασώζουν, στα γεωργιανά, ελληνικά κείμενα της περιόδου, με απώτερο σκοπό τη διερεύνηση των πολιτιστικών σχέσεων των δύο χωρών, αλλά και τη μελέτη διακίνησης ιδεών και πολιτιστικών αγαθών.

Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών

Το πρόγραμμα αναφέρεται στην ψηφιοποίηση κειμένων που περιλαμβάνονται στην ομώνυμη έκδοση του ΕΙΕ

(Αθήνα 1996) με νέο εικονογραφικό υλικό που προέρχεται τόσο από συστηματική φωτογράφιση τόπων και μνημείων, όσο και από την προγενέστερη βιβλιογραφία. Υπεύθυνος του έργου, που γίνεται στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας», είναι ο Ν. Γ. Μοσχονάς. Μαζί του συνεργάζεται ο Λ. Καλλιβρετάκης (INE) για τη νεότερη περίοδο, ενώ συντονίστρια του έργου είναι η Ελένη Γραμματικοπούλου (ΕΙΕ).

Βυζαντινές επιγραφές της Καστοριάς

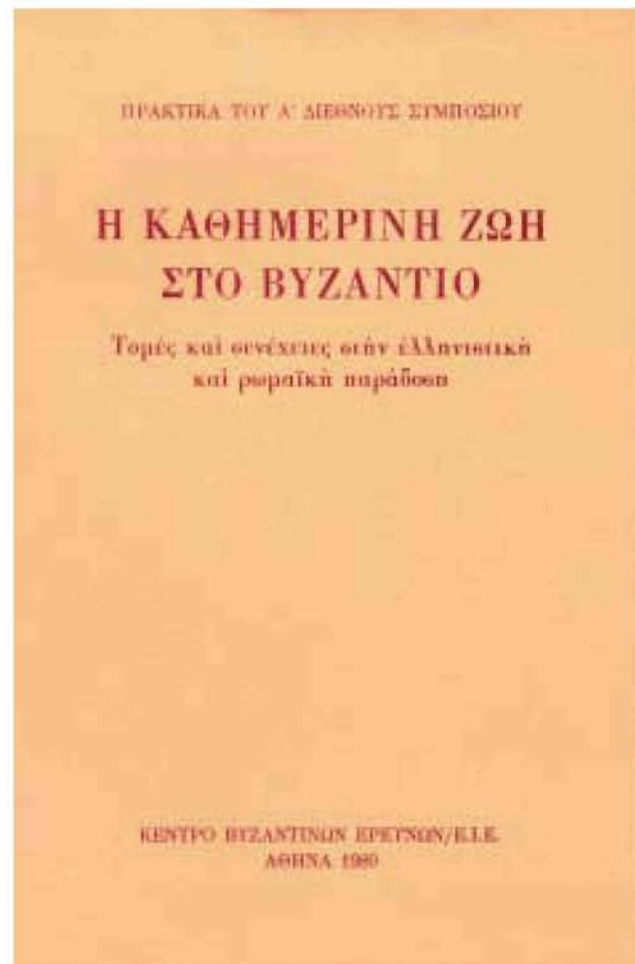
Το Πρόγραμμα, με κυρίως ερευνήτρια την Ευγενία Δρακοπούλου (κύρια ερευνήτρια του ΙΝΕ), εκτελείται σε συνεργασία με το Βυζαντινό Ινστιτούτο της Σερβικής Ακαδημίας των Επιστημών (καθηγητής G. Subotić). Για ένα χρονικό διάστημα έτυχε χρηματοδότησης από το ΥΠΠΟ και πραγματοποίησε ερευνητικές αποστολές στην Καστοριά.

Άλλες δραστηριότητες του Ινστιτούτου

Φροντιστήριο ιστορικών επιστημών

Σκοπός του Φροντιστηρίου, που λειτουργεί κάθε χρόνο, από το 1987, στο Ινστιτούτο, είναι η μετάδοση σε νέους επιστήμονες ειδικών επιστημονικών γνώσεων απαραίτητων για την κατάρτιση όσων επιθυμούν να ασχοληθούν με την ιστορική έρευνα. Τα μαθήματα διδάσκονται από ειδικούς επιστήμονες, πανεπιστημιακούς καθηγητές και ερευνητές. Απευθύνονται σε προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, αλλά είναι δυνατή η συμμετοχή και άλλων ακροατών.

Στα είκοσι χρόνια συνεχούς λειτουργίας του Φροντιστηρίου, έχουν διδαχθεί 88 αντικείμενα, από 65 συνολικά διδάσκοντες, που έχουν προσφέρει χωρίς αμοιβή τη συνεργασία τους. Το πρόγραμμα αποτελείται από σειρές μαθημάτων υποδομής (Αρχαιονομία, Παλαιογραφία, Παπυρολογία, Κωδικολογία, Επιγραφική, Διπλωματική, Νομισματική, Χρονολογικά Συστήματα, Κεραμική, Σφραγιστική, Εισαγωγή στη Χαρτογραφία), μαθημάτων θεωρητικής κατάρτισης (Θεωρία της Ιστορίας, Έρευνα Πηγών, Ιστορική Γεωγραφία) και σειρές μαθημάτων εμβάθυνσης (π.χ. Αρχαία Ελληνική Θρησκεία, Η εποχή του Ιουστινιανού, Κυριλλο-μεθοδιανά θέματα, Ανάλυση πηγών οικονομικής μεσαιωνικής ιστορίας, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Αθηναϊκός Νεοκλασικισμός).

Το 1987 οργανώθηκε το πρώτο Διεθνές Συμπόσιο Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο. Τομές και συνέχειες στην ελληνορωμαϊκή και ρωμαϊκή παράδοση. Ο ογκώδης τόμος των Πρακτικών του αποτέλεσε σημαντική συμβολή στην έρευνα του καθημερινού και κοινωνικού βίου στο Βυζάντιο.

Το σύνολο των ακροατών του Φροντιστηρίου μέχρι σήμερα, ανέρχεται στους 1.169, με ετήσια μέση συμμετοχή 57 ακροατών. Πλην των Ελλήνων, έχουν κατά καιρούς παρακολουθήσει τα μαθήματα και αλλοδαποί (από την Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Σερβία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Βέλγιο και Περσία).

Σεμινάριο Νίκου Οικονομίδη

Στο ΙΒΕ φιλοξενήθηκε για μία δεκαετία (1995-2005) το διατμηματικό σεμινάριο που είχαν αρχίσει οι καθηγητές

Ν. Οικονομίδης, Α. Κομίνης, Π. Βοκοτόπουλος, Σ. Τρωιάνος, και το οποίο μετά τον θάνατο του βασικού εμπνευστή του, του Ν. Οικονομίδη, ονομάστηκε προς τιμήν του «Σεμινάριο Ν. Οικονομίδη» και συνεχίστηκε έως το 2005 με βασικό συντονιστή τον καθηγητή Ευ. Χρυσό και συνδιοργανώτριες τις καθηγήτριες Σοφία Καλοπίση-Βέρτη και Αθηνά Κόλια-Δερμιτζάκη. Στις συζητήσεις και στην παρουσίαση θεμάτων συμμετείχαν και ερευνητές του ΙΒΕ.

Συνεργασία με το Κοινωνικό Ίδρυμα «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης»

Τα τρία ανθρωπιστικά Ινστιτούτα του ΕΙΕ εγκαινίασαν το 2000 έναν νέο τομέα παροχής επιστημονικής και τεχνικής υποστήριξης σε υποτρόφους του Κοινωνικού Ιδρύματος «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης». Οι υπότροφοι, οι οποίοι κατά κανόνα εργάζονται στον χώρο των ελληνικών σπουδών, κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στην Ελλάδα έχουν τη δυνατότητα φιλοξενίας σε ειδικά διαμορφωμένα γραφεία στο ΕΙΕ, όπου μπορούν επίσης να χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη και τον τεχνολογικό εξοπλισμό και παράλληλα να συνεργάζονται με τους Διευθυντές των τριών Ινστιτούτων για την επίβλεψη της εργασίας τους. Η συνεργασία αυτή προάγει τις ελληνικές σπουδές σε διεθνές επίπεδο.

Φιλοξενούμενοι ερευνητές

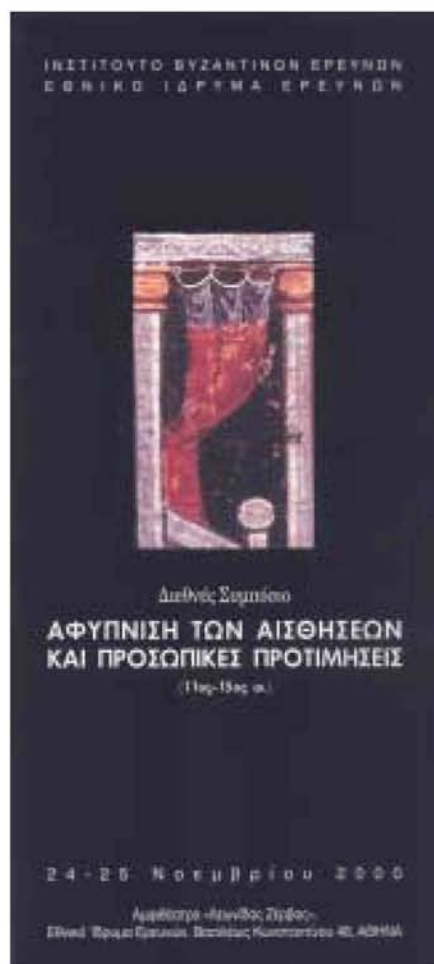
Το ΙΒΕ έχει καθιερώσει συνεργασίες με ερευνητές εκτός ΕΙΕ με σκοπό την προώθηση συγκεκριμένων προγραμμάτων αιχμής.

Συμμετοχή στις εκδηλώσεις «Επιστήμη Κοινωνία»

Στις γενικότερες εκδηλώσεις του ΕΙΕ «Επιστήμη Κοινωνία» συμμετέχει τακτικά το ΙΒΕ, με έναν τουλάχιστον κύκλο διαλέξεων ετησίως. Λεπτομερείς αναφορές έχουν ήδη γίνει στις δραστηριότητες των επί μέρους Προγραμμάτων.

Συνεργασία με το περιοδικό *Byzantinoslavica*

Από το 1982 υπήρχε τακτική συνεργασία με το περιοδικό *Byzantinoslavica* (Πράγα) έως το 1994, όταν σταμάτησε να δημοσιεύει και βιβλιογραφικό τμήμα. Οι συνεργάτες του Ινστιτούτου είχαν αναλάβει να καταγράφουν σε ετήσια βάση τα ελληνικά δημοσιεύματα βυζαντινολογικού ενδιαφέροντος, με σύντομα σχόλια για το περιεχόμενό τους.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος «Καθημερινός και κοινωνικός βίος στο Βυζάντιο», οργανώθηκε το Διεθνές Συμπόσιο Αφύπνιση των αισθήσεων και προσωπικές προτιμήσεις (11ος-15ος αι.).

Άσκηση φοιτητών

Το ΙΒΕ είναι από τους βασικούς φορείς, στους οποίους απευθύνεται το Πανεπιστήμιο Αθηνών (κυρίως το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας) στο πλαίσιο Προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ για την άσκηση των φοιτητών. Δέχεται συχνότατα φοιτητές οι οποίοι ασχολούνται με θέματα συναφή προς τα ενδιαφέροντα του Ινστιτούτου, υπό την εποπτεία ερευνητών του, και αντλούν χρήσιμες εμπειρίες για τις μεθόδους της επιστημονικής έρευνας.

Υποστήριξη της Διεθνούς Ένωσης Βυζαντινών Σπουδών

Το Ινστιτούτο επί μία δεκαετία περίπου (1995-2005) υποστήριξε τη Διεθνή Ένωση Βυζαντινών Σπουδών, της οποίας Γραμματείς υπήρξαν οι διευθυντές του Ν. Οικονομίδης και Ευ. Χρυσός.

Η Βιβλιοθήκη Δ.Α. Ζακυθηνού

Η κοινή βιβλιοθήκη των Ινστιτούτων Βυζαντινών και Νεοελληνικών Ερευνών ιδρύθηκε με σκοπό την παροχή βιβλιογραφικής υποστήριξης στους συνεργάτες, των Ινστιτούτων, αλλά και σε άλλους ερευνητές. Η Βιβλιοθήκη περιλαμβάνει περίπου 35.000 τίτλους (βιβλία, ανάτυπα, περιοδικά, χάρτες και οπτικοακουστικό υλικό), από τους οποίους οι 245 είναι σειρές επιστημονικών περιοδικών. Είναι προσβάσιμη μέσω του διαδικτύου, όπου παρέχεται και η δυνατότητα παραγγελίας φωτοαντιγράφων.

Ελληνική Επιτροπή Βυζαντινών Σπουδών

Το ΙΒΕ συνεργάζεται στενά με την Ελληνική Επιτροπή Βυζαντινών Σπουδών, στην οποία, άλλωστε, μετέχουν πολλοί ερευνητές του Ινστιτούτου.

Διαλέξεις

Το ΙΒΕ οργανώνει σε τακτά διαστήματα εξειδικευμένες διαλέξεις Ελλήνων και ξένων βυζαντινολόγων. Μεταξύ άλλων έχουν προσκληθεί και ομιλήσει προσφάτως οι: Benjamin Arbel, Paolo Cherubini, Carolina Cupane, Srdjan Pirivatrić, Judith Herrin, Timothy Gregory, Nilaz Karakaya, Maria-Louisa Agati, Daniele Bianconi, Δημήτριος Αθανασούλης.

Προοπτικές

Το ΙΒΕ το 2005 κέρδισε την «Αριστεία» ως αναγνώριση των επιστημονικών του επιδόσεων, γεγονός που του επέτρεψε να αναπτύξει τις δραστηριότητές του, να ανανεώσει τον εξοπλισμό του και να εμπλουτίσει περαιτέρω τη βιβλιοθήκη του.

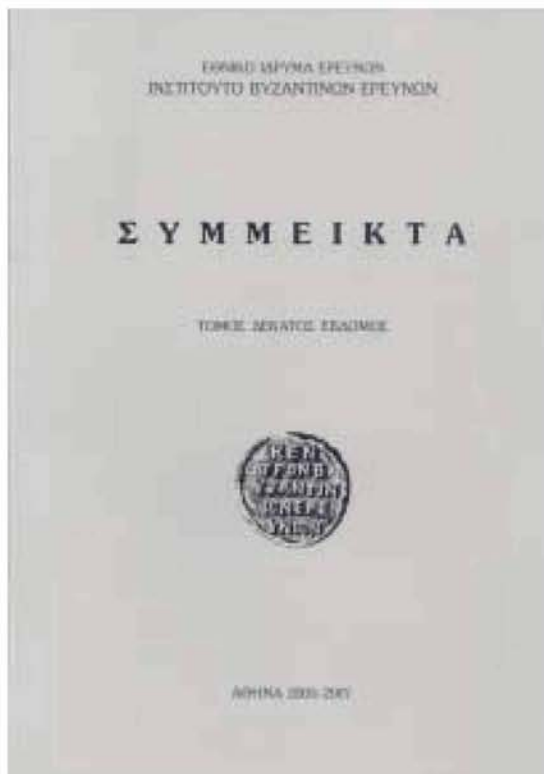
Το Ινστιτούτο επιδιώκει τη διατήρηση της θέσης του ως ενός από τα σημαντικότερα ελληνικά και διεθνή κέντρα έρευνας του Βυζαντίου, και στην περαιτέρω ανάδειξή του. Τον σκοπό αυτόν προσπαθεί να τον επιτύχει, καταρχήν, συνεχίζοντας τα υφιστάμενα μείζονα Προγράμματά του, αναπροσαρμόζοντας τους στόχους τους και ανανεώνοντας τις μεθόδους και τα μέσα που

χρησιμοποιεί, στις νέες δυνατότητες και ανάγκες που προκύπτουν.

Προκειμένου να ξεπεραστούν οι δυσκολίες που προέρχονται από την έλλειψη τακτικής χρηματοδότησης, οι ερευνητές του Ινστιτούτου καταβάλλουν συνεχείς προσπάθειες εξασφάλισης πόρων για την κάλυψη των αναγκών της έρευνάς τους, καταθέτοντας προτάσεις σε προκηρύξεις – κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρότι οι διαδικασίες είναι χρονοβόρες και η έρευνα συχνά πρέπει να προσαρμόζεται στις προτιμήσεις των οργάνων των Βρυξελλών, το Ινστιτούτο αξιοποιεί με επιτυχία τις δυνατότητες που προσφέρονται. Επιπλέον, αναζητεί πόρους για την οργάνωση συνεδρίων, ερευνητικών αποστολών και άλλων δραστηριοτήτων από χορηγούς.

Παράλληλα, λοιπόν, προς τα μακρόπνοα Προγράμματα προκύπτουν άλλα μικρότερα, τα οποία ανανεώνουν τις δραστηριότητες του Ινστιτούτου. Ως παράδειγμα, ως αναφερθούν ερευνητικά προγράμματα που ευρίσκονται εν τη γενέσει, με αντικείμενο, αφενός, τη συγκέντρωση, μετάφραση στα ελληνικά, σχολιασμό και ιστορική αξιοποίηση ταξιδιωτικών και παρεμφερών μεσαιωνικών –μη ελληνικών– κειμένων που αναφέρονται στις βυζαντινές χώρες και τους κατοίκους τους, αφετέρου, τη μελέτη του φαινομένου του πολέμου στον βυζαντινό κόσμο, ως μιας όψης της κοινωνίας της εποχής.

Σημαντικό βήμα προς το μέλλον μπορεί να θεωρηθεί η απόφαση να ανανεωθεί ουσιαστικά το περιοδικό *Σύμμεικτα* και να μετατραπεί σε ηλεκτρονικό, υπό τον τίτλο *Βυζαντινά Σύμμεικτα*. Δεν θα δημοσιεύονται πλέον μελέτες μόνο των μελών του Ινστιτούτου και εξωτερικών συνεργατών του, αλλά βυζαντινολόγων από όλον τον κόσμο, μετά από κρίση εκ μέρους ανώνυμων κριτών, και θα περιλαμβάνονται δημοσιεύματα αφορώντα όχι μόνο στην Ιστορία και τη Φιλολογία, αλλά και στην Ιστορία της Βυζαντινής Τέχνης και Αρχαιολογίας (εφόσον υπάρχει η ιστορική διάσταση και δεν πρόκειται π.χ. για δημοσίευση υλικού). Ακόμη, θα δημοσιεύονται και βιβλιοκρισίες. Η πρόσβαση στα *Βυζαντινά Σύμμεικτα* μέσω του διαδικτύου θα είναι ελεύθερη. Ο τρόπος αυτός δημοσίευσης θα συντομεύσει κατά πολύ τη διαδικασία, δεν θα οδηγήσει όμως στην απομάκρυνση των μελετητών από το τυπωμένο βιβλίο, εφόσον προβλέπεται παράλληλα η εκτύπωση του τόμου στο τέλος κάθε έτους. Πρόκειται για μία καινοτομία, η οποία πραγματοποιείται με την υποστήριξη του ΕΚΤ και αναμένεται να ενισχύσει τον κεντρικό ρόλο του ΙΒΕ στις βυζαντινές σπουδές σε διεθνές επίπεδο.

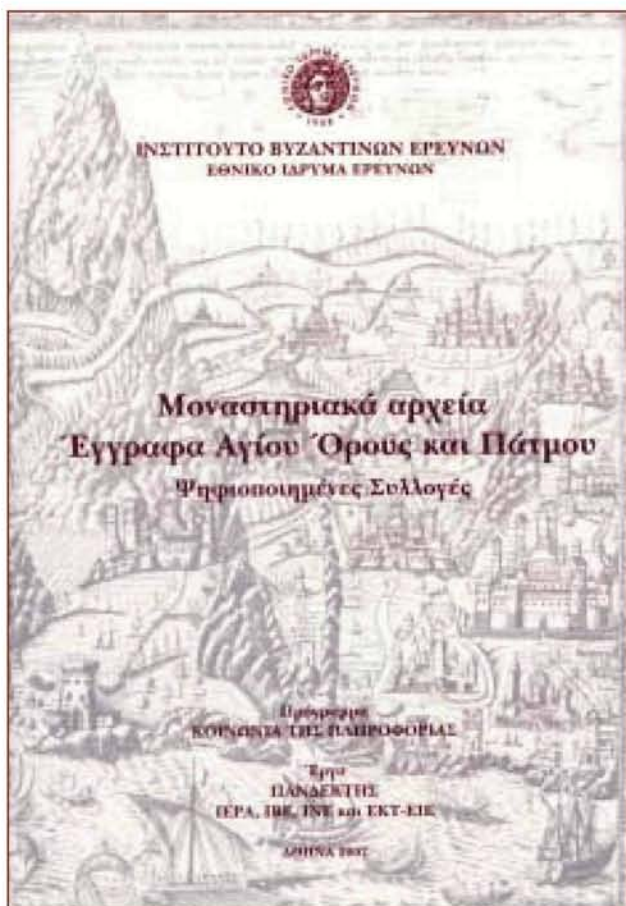
Εξώφυλλο του περιοδικού Σύμμεικτα, όπου δημοσιεύονται τα αποτελέσματα των ερευνητικών αναζητήσεων του ΙΒΕ.

Παράλληλα, βρίσκεται σε εξέλιξη η ένταξη των δημοσιευμάτων του ΙΒΕ στο Ηλεκτρονικό Αποθετήριο που συγκροτεί το ΕΚΤ. Αναμένεται σύντομα να είναι προσβάσιμος σε όλους τους ενδιαφερομένους ο μεγαλύτερος αριθμός των παλαιότερων εκδόσεων του Ινστιτούτου.

Ο κυριότερη, όμως, φιλοδοξία του ΙΒΕ είναι, σε συνεργασία με τα δύο άλλα ανθρωπιστικά ινστιτούτα του ΕΙΕ, να αναπτυχθεί σε Κέντρο Ελληνικών Σπουδών, με τη δυνατότητα να φιλοξενεί ερευνητές της Ελληνικής (της Βυζαντινής συγκεκριμένα, στην περίπτωση του ΙΒΕ) Ιστορίας και του Πολιτισμού από όλον τον κόσμο. Να αποτελέσει, δηλαδή, πόλο έλξης των Βυζαντινολόγων και γενικότερα των μελετητών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου κατά τον Μεσαίωνα.

Συνέδρια που έχει οργανώσει το ΙΒΕ

- Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο. Τομές και συνέχειες στην ελληνιστική και ρωμαϊκή παράδοση (15-17 Οκτωβρίου 1988).
- Η επικοινωνία στο Βυζάντιο (4-6 Οκτωβρίου 1990).
- Βυζάντιο και Σερβία κατά τον ΙΔ΄ αιώνα (Νοέμβριος 1993).
- Βαλκάνια και Ανατολική Μεσόγειος, 12ος-1ος αι. (14-15 Ιανουαρίου 1994).
- Τάσεις του ορθόδοξου μοναχισμού, 9ος-20ος αι. (Θεσσαλονίκη, 28 Σεπτεμβρίου-2 Οκτωβρίου 1994). Διεθνές Συμπόσιο που διοργανώθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος «Οι δρόμοι του ορθόδοξου μοναχισμού: Πορευθέντες μάθετε», σε συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης, Πολιτιστικές Διαδρομές και τη Διεύθυνση Μορφωτικών Υποθέσεων του ΥΠΠΟ.
- Ημερίδα Αγίου Όρους Το Άγιον Όρος από τη βυζαντινή στην οθωμανική πραγματικότητα, 14ος-16ος αι. (17 Οκτωβρίου 1995).
- Διεθνές Συνέδριο Το εμπόλεμο Βυζάντιο (28-30 Μαρτίου 1996). Σε συνεργασία με το Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν.
- Οι Αλβανοί στο Μεσαίωνα (3-5 Μαΐου 1996).
- Η Ελληνική Γραφή κατά τους 15ο και 16ο αιώνες (18-20 Οκτωβρίου 1996). Σε συνεργασία με το ΜΙΕΤ.
- Διεθνές Συνέδριο Ιερά Μονή Βατοπεδίου. Ιστορία και Τέχνη (29 Νοεμβρίου-1 Δεκεμβρίου 1996).
- Διεθνές Εργαστήριο Έρευνας *La Mer Egée au 16e siècle: le témoignage des archives de Patmos* (14 Ιανουαρίου 1997).
- Συμπόσιο Βυζαντινή Μικρά Ασία, 6ος-12ος αι. (8-11 Μαΐου 1997). Συνδιοργάνωση με το Κέντρο για τη Μελέτη του Ελληνισμού «Σπύρος Βασίλειος Βρυώνης» (California).
- Ημερίδα - Συνάντηση Βυζαντινολόγων της Ελληνικής Επικράτειας και της Κύπρου (13 Οκτωβρίου 1997).
- Διεθνές Συμπόσιο Ο Μανουήλ Πανσέληνος και η εποχή του (30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 1997).
- Διεθνές Συμπόσιο *L'Ellenismo Italiota dal VII al XII secolo*, (Βενετία, 13-16 Νοεμβρίου 1997). Σε συνεργασία με το Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας.
- Επιστημονική Ημερίδα, *Αμφίδρομες σχέσεις λογοτεχνίας και τέχνης στο Βυζάντιο: Ιδεολογία, συμβάσεις και πραγματικότητα*, αφιερωμένη στη μνήμη της συναδέλφου Θεώνης Μπαζαίου-Barabas (30 Ιανουαρίου 1998).

● 122

Το έργο «Πανδέκτης: Ψηφιακός Θησαυρός Πρωτογενών Τεκμηρίων Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού», κοινό έργο των ανθρωπιστικών ινστιτούτων του ΕΙΕ, αποσκοπεί στην ψηφιοποίηση και αξιοποίηση, μέσω του διαδικτύου, των αρχαιολογικών συλλογών και των βάσεων δεδομένων των Ινστιτούτων.

Ενδεικτικά, ένα πρόγραμμα του «Φροντιστηρίου Ιστορικών Επιστημών». Η οργάνωση του Φροντιστηρίου έχει ως στόχο, από το 1987 που λειτουργήσε για πρώτη φορά, τη μετάδοση ειδικών επιστημονικών γνώσεων σε νέους επιστήμονες.

- Συμπόσιο *Πρωτοβυζαντινή Μεσσηνή και Ολυμπία. Αστικός και Αγροτικός χώρος στη δυτική Πελοπόννησο* (29-30 Μαΐου 1998). Συνδιοργάνωση με την Εταιρεία Μεσσηνιακών Αρχαιολογικών Σπουδών.
- Διεθνές Συμπόσιο *Χρήμα και αγορά την εποχή των Παλαιολόγων* (Χαλκίδα, 22-24 Μαΐου 1998).
- Διεθνές Συμπόσιο *Ανοχή και καταστολή στους μέσους χρόνους* (5-7 Νοεμβρίου 1998).
- Διεθνές Συμπόσιο *Μονή Ξενοφώντος. Χίλια Χρόνια Ιστορικού Βίου* (27-28 Νοεμβρίου 1998).
- Διεθνές Συμπόσιο *Μεσόγειος και Καύκασος κατά την ύστερη αρχαιότητα και τον μεσαίωνα* (12-14 Μαρτίου 1999). Συνδιοργάνωση με το Γεωργιανό Ινστιτούτο Αθηνών.
- Διεθνές Συμπόσιο *Οι σκοτεινοί αιώνες του Βυζαντίου, 7ος-9ος αι.* (Μάιος 1999). Σε συνεργασία με το Κέντρο για τη Μελέτη του Ελληνισμού «Σπύρος Βασίλειος Βρυώνης».
- Διεθνές Συνέδριο *Οι ήρωες της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Οι Νέοι Άγιοι, 8ος-16ος αι.*, (25-28 Νοεμβρίου 1999).

- Διεθνές Συνέδριο *Αφύπνιση των αισθήσεων και προσωπικές προτιμήσεις (11ος-15ος αι.)* (24-25 Νοεμβρίου 2000).
- Διεθνές Συνέδριο *Ο μοναχισμός στην Πελοπόννησο 4ος-15ος αι.* (Αίγιο, 5-6 Μαΐου 2000). Σε συνεργασία με την 6η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.
- Διεθνές Συμπόσιο *Μήτηρ Θεού* (12-14 Ιανουαρίου 2001). Συνδιοργάνωση με το Μουσείο Μπενάκη.
- Διεθνές Συμπόσιο *Η αυτοκρατορία σε κρίση (;) Το Βυζάντιο τον 11ο αιώνα (1025-1081)* (10-13 Μαΐου 2001).
- Επιστημονική Συνάντηση *Βενετία και Αιγαίο* (Χώρα Άνδρου, 8-9 Σεπτεμβρίου 2001). Συνδιοργάνωση με το Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μετα-βυζαντινών Σπουδών Βενετίας και το Ξενοδοχείο St. George Lycabettus.
- Διεθνές Συμπόσιο *Το Βυζάντιο ως Οικουμένη* (29 Νοεμβρίου-2 Δεκεμβρίου 2001). Συνδιοργάνωση με τη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων Υπουργείου Πολιτισμού.
- Συμπόσιο *Αμπελοοινική Ιστορία και Αρχαιολογία της ΒΔ Πελοποννήσου* (Κορακοχώρι Ηλείας, 26-29 Αυγούστου 2000). Σε συνεργασία με το Πρόγραμμα «Ιστορική Γεωγραφία του Ελληνικού Χώρου» και την ομάδα «Οίνον Ιστορώ».
- Rinascimento Virtuale. Η ψηφιακή αναγέννηση των Παλιμψήστων Χειρογράφων. Πρόγραμμα για την ανάκτηση των μνημείων γραφής της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Συνάντηση Αθηνών, 7-11 Μαΐου 2003.
- Διεθνές Συμπόσιο *Το δουκάτο των Αθηνών, 1204-1456/8* (6-8 Νοεμβρίου 2006). Συνδιοργάνωση με το Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο και το Ινστιτούτο Θερβάντες.
- Επιστημονική Συνάντηση *Βυζαντινή και ιταλική ζωγραφική, δρόμοι και συναντήσεις. Από τις Σταυροφορίες έως την πτώση του Χάνδακα (1096-1669)* (20-22 Νοεμβρίου 2006). Συνδιοργάνωση με το ΙΝΕ και το Ξενοδοχείο St. George Lycabettus.
- Επιστημονική Συνάντηση *Το δουκάτο του Αιγαίου* (Νάξος, 6-8 Ιουλίου και Αθήνα, 26 & 28 Νοεμβρίου 2007). Συνδιοργάνωση με το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Κοινωνίας της Ακαδημίας Αθηνών, και τον Πολιτιστικό Οργανισμό «Αιών».

Τα μέλη του Ινστιτούτου Βυζαντινών Ερευνών στην αίθουσα σεμιναρίων. Από αριστερά, καθισμένοι: Στυλιανός Λαμπάκης, Παρασκευή Κόντη, Βασιλική Βλυσίδου, Χαράλαμπος Γάσπαρης, Αγγελική Πανοπούλου, Ελεωνόρα Κουντούρα-Γαλάκη, Μαρία Παχόρ, Ελένη Μολφέση. Από αριστερά, όρθιοι: Κωνσταντίνος Τσικνάκης, Ευτυχία Παπαδοπούλου, Γεώργιος Καρδαράς, Νικόλαος Μελβάνι, Φρίντα Καλούτσα, Ευφροσύνη Χρυσανθοπούλου, Αντώνιος Πάρδος, Αναστασία Γιαγκάκη, Ταξιάρχης Κόλιας, Ρεγγίνα Τσιφί, Ζήσης Μελισσάκης, Αικατερίνη Νικολάου, Ζαμπέλα Λεοντάρα, Ηλιάς Αναγνωστάκης, Ανθή Γκόρου, Μαρία Λεονταίνη.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

*Ινστιτούτο
Ελληνικής
& Ρωμαϊκής
Αρχαιότητας
ΙΕΡΑ*

Διευθυντής
Μιλτιάδης Β. Χατζόπουλος

Ιστορικό

Το Κέντρον (κατόπιν Ινστιτούτο) Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας ιδρύθηκε με απόφαση του ΔΣ του ΕΙΕ την 24η Οκτωβρίου 1975. Με νεότερη απόφαση της 28ης Ιουνίου 1977 επικεφαλής του ετέθη, αρχικά ως προσωρινός επόπτης, ο καθηγητής Αρχαίας Ιστορίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, απεσπασμένος τότε στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Μ. Β. Σακελλαρίου, ως δε προσωρινός Διευθυντής ο Διονύσιος Ζακυθινός, μέλος του ΔΣ. Η λειτουργία όμως του Κέντρου άρχισε μόνον δύο χρόνια αργότερα, με την πρόσληψη, την 1η Φεβρουαρίου 1979, των δύο πρώτων ερευνητών του, της Λουίζας Πολυχρονίδου-Λουκοπούλου και του Μ. Β. Χατζόπουλου.

Στην πραγματικότητα, το ΚΕΡΑ είχε μία προϊστορία. Με την επωνυμία «Κέντρον Ερευνών της Ελληνικής Αρχαιότητας» είχε ιδρυθεί την 15η Δεκεμβρίου 1972, με απόφαση του διορισμένου από τη δικτατορική κυβέρνηση ΔΣ του ΕΙΕ και με πρωτοβουλία του Νικολάου Καρμίρη, καθηγητή Αρχαίας Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και μέλους του ΔΣ του Ιδρύματος. Το Κέντρο εκείνο, που αναφέρεται αργότερα και ως «Κέντρον Κλασικών Σπουδών», παρ' όλο ότι στελεχώθηκε με επιστημονική συνεργάτιδα πτυχιούχο Γαλλικών Σπουδών, την Ιωάννα Τσούτσου (ΔΣ ΡΙΣΤ'/23.5.73), και προ-

κίσθηκε με επίπλα και με προϋπολογισμό ύψους 600.000 δραχμών για την αγορά βιβλίων, στην ουσία δεν λειτούργησε ποτέ. Το ΚΕΡΑ, ωστόσο, ως διάδοχο σχήμα, κληρονόμησε από αυτό ένα επιπλωμένο με ράφια βιβλιοθήκης γραφείο στον πέμπτο όροφο του κτηρίου του ΕΙΕ (γραφείο 520), μερικά λεξικά και βασικά εγχειρίδια και ελληνικές εκδόσεις αρχαίων συγγραφέων. Στις 20.9.74 ο Ν. Καρμίρης παραιτήθηκε και το ΔΣ ανέθεσε στον Διονύσιο Ζακυθινό, μέλος του ΔΣ και Διευθυντή του ΚΒΕ, την εποπτεία του ανενεργού Κέντρου. Με την υπερψήφιση του «δημοκρατικού» Συντάγματος του 1973, δημιουργήθηκε «Συνταγματικό Δικαστήριο», στο οποίο διατέθηκε ο πέμπτος όροφος του μεγάρου του Ιδρύματος, αλλά το οποίο ουδέποτε λειτούργησε. Όταν το ΚΕΡΑ παρέλαβε τον συγκεκριμένο χώρο από το «Δικαστήριο», δεν απέμεναν παρά τα επιβλητικά δρύινα έδρανα των «δικαστών» σε μία κατά τα άλλα απολύτως κενή, αδιαίρετη και αχανή αίθουσα. Εκεί, σε δύο μικρά γραφεία και δύο καρέκλες, εγκαταστάθηκαν οι δύο πρώτοι ερευνητές με τη «φρίκη του κενού» (*horror vacui*) για συντροφιά. Το κενό πληρώθηκε κάπως κατά τους επόμενους μήνες με τον διορισμό δύο νέων ερευνητών, του Ι. Μείμάρη και της Βασιλείας Κοντορίνη.

Ο ιδρυτής του ΚΕΡΑ, Ακαδημαϊκός Μ. Β. Σακελλαρίου.

● 126

Πραγματική, όμως, διοικητική υπόσταση και γραμματεία απέκτησε το ΚΕΡΑ με την πρόσληψη της Αγαθόνικης Στρατή τον Μάρτιο του 1980. Ακολούθησαν, το ίδιο έτος, οι ερευνητές Αργυρώ Τατάκη και, λίγο αργότερα, ο Α. Ριζάκης. Αυτή ήταν η πρώτη σύνθεση του Κέντρου.

Η ίδρυση και εν συνεχεία η λειτουργία του ΚΕΡΑ δεν οφείλεται μόνον στη δικαιολογημένη επιθυμία του ΔΣ του Ιδρύματος να θεραπεύσει την ασυμμετρία της κραυγαλέας απουσίας ερευνητικού κέντρου για την Αρχαιότητα δίπλα σε εκείνα των Νεοελληνικών και των Βυζαντινών Ερευνών. Αποφασιστικό ρόλο διαδραμάτισαν και άλλοι παράγοντες: Πρώτον, η παλαιά επιθυμία του τότε Προέδρου της Δημοκρατίας, Κωνσταντίνου Τσάτσου, να ιδρυθεί στην Ελλάδα ένα διεθνές κέντρο κλασικών σπουδών ή, εάν το φιλόδοξο σχέδιο ήταν ανέφικτο, μία ερευνητική μονάδα αρχαιογνωσίας· δεύτερον, η στενή σχέση του με τον Κωνσταντίνο Τρυπάνη, μέλος του ΔΣ και τότε υπουργό Πολιτισμού, στον οποίον υπαγόταν το Ίδρυμα, και με τον Διονύσιο Ζακυθινό, επίσης μέλος τότε του ΔΣ του Ιδρύματος· και, τρίτον, η συνεργασία και των τριών με την Εκδοτική Αθηνών –καταφύγιο πολλών επιστημόνων που είχαν υποπέσει

σε δυσμένεια κατά την περίοδο της δικτατορίας– για την έκδοση της *Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους*, της οποίας ο Κ. Τσάτσος διετέλεσε μέλος της Εποπτικής Επιτροπής και αρχισυντάκτης (με βοηθούς την Λουίζα Λουκοπούλου και τον Μ. Β. Χατζόπουλο), ο Δ. Ζακυθινός επιστημονικός σύμβουλος, και ο Μ. Β. Σακελλαρίου συγγραφέας τμημάτων της. Οι εμπειρίες της περιόδου εκείνης είχαν καταδείξει, αφενός, ότι τα μεγάλα γνωστικά κενά στα οποία είχε προσκρούσει η συγγραφή ολοκληρωμένης ελληνικής ιστορίας και η δραματική πενία της ελληνικής επιστήμης στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία επέβαλλαν την ανάπτυξη στοχευμένου ερευνητικού κέντρου με αυτό το αντικείμενο και, αφετέρου, ότι υπήρχε μία νέα γενιά επιστημόνων ικανών να το στελεχώσουν.

Ο Μ. Β. Σακελλαρίου και οι δύο πρώτοι συνεργάτες του δεν περίμεναν την πρόσληψη και εγκατάστασή τους στο Ίδρυμα για να προβούν στον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης και να αρχίσουν την εκπόνηση του ερευνητικού προγράμματος. Εξαρχής είχε καταστεί σαφές ότι το νέο Κέντρο έπρεπε: (α) να αξιοποιήσει το συγκριτικό πλεονέκτημα που διέθεταν οι Έλληνες επιστήμονες χάρις στη γεωγραφική εγγύτητα με το αντικείμενο της μελέτης τους και την εξοικείωση με τον τόπο και τη γλώσσα· (β) να καλύψει, κατά το δυνατόν, προφανή κενά στον τομέα της αρχαιογνωσίας, ιδιαίτερα δε την παντελή σχεδόν έλλειψη στοχευμένης και ομαδικής έρευνας για τη δημιουργία έργων υποδομής, χρήσιμων στην ευρύτερη ακαδημαϊκή κοινότητα· (γ) να επικεντρώσει τις ερευνητικές προσπάθειες σε περιοχές και εποχές παραμελημένες από τη μέχρι τότε έρευνα, συγκεκριμένα δε, γεωγραφικά, στην περιφέρεια της ελληνικής οικουμένης και, χρονικά, στην πρωτοϊστορία και την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο.

Με τις κατευθυντήριες αυτές αρχές άρχισαν να καταρτίζονται τα πρώτα ερευνητικά προγράμματα του ΚΕΡΑ και να ενισχύεται το ερευνητικό δυναμικό. Ως πρώτοι γεωγραφικοί χώροι επελέγησαν η Θράκη, ενώ στους πρώτους ερευνητές προστέθηκαν ο Ι. Μείμαρης, μελετητής παλαιοχριστιανικών επιγραφών της Παλαιστίνης, και η Βασιλεία Κοντορίνη, μαθήτρια του διάσημου επιγραφολόγου Louis Robert. Γρήγορα, όμως, έγινε αντιληπτό ότι η συναγωγή έγκυρων ιστορικών συμπερασμάτων για τις περιοχές αυτές ήταν αδύνατη όσο μεγάλο μέρος των πρωτογενών ιστορικών πηγών, ιδίως των επιγραφών, παρέμενε αδημοσίευτο ή πλημμελώς δημοσιευμένο.

Η ανωτέρω διαπίστωση οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι έπρεπε να αναληφθεί από το Κέντρο η έκδοση επιστημονικών επιγραφικών συνταγμάτων (corpora), συμπέρασμα που έθετε τον προγραμματισμό του ΚΕΡΑ επί νέας βάσης, διότι απαιτούσε τη συνεργασία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, υπεύθυνης για τη φύλαξη και διαχείριση των αρχαιοτήτων. Έτσι, τον Ιούνιο του 1979 συγκλήθηκε σύσκεψη στο ΚΕΡΑ, στην οποία μετείχαν, πλην των ερευνητών του Κέντρου, οι έφοροι αρχαιοτήτων της Θράκης, αλλά και της Ανατολικής και Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς και άλλοι αρχαιολόγοι που είχαν κατά το παρελθόν υπηρετήσει ή υπηρετούσαν τότε στην περιοχή. Η σύσκεψη κατέληξε στην απόφαση συνεργασίας του ΚΕΡΑ με τις αρμόδιες εφορείες αρχαιοτήτων για τη συγκρότηση αρχείου όλων των επιγραφών της Μακεδονίας και Θράκης και την εκπόνηση και δημοσίευση –σε πρώτη φάση– του επιγραφικού υλικού του ελληνικού τμήματος της Θράκης.

Οι αποφάσεις αυτές υπήρξαν καταλυτικές για την περαιτέρω πορεία του ΚΕΡΑ. Καθόρισαν την εφεξής στοχοθέτησή του στο μεταίχμιο της Ιστορίας και της Αρχαιολογίας και την εστίασαν στη συλλογή, έκδοση και αξιοποίηση «φθεγγομένων» αρχαιολογικών καταλοίπων, κατά κύριο λόγο επιγραφών και νομισμάτων, προσδιόρισαν δε την αποστολή του ως παράλληλη και στενά συνδεδεμένη με αυτήν της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Έτσι συνήφθησαν επίσημα συμφωνητικά μεταξύ ΕΙΕ και Υπουργείου Πολιτισμού και άρχισαν να διενεργούνται επιτόπιες αποστολές για τον εντοπισμό και τη μελέτη με αυτοψία γνωστών και άγνωστων αρχαίων ελληνικών και λατινικών επιγραφών. Την ανάληψη της δημοσίευσης των επιγραφών της Θράκης ακολούθησε αυτών της Δυτικής και, κατόπιν, της Κεντρικής Μακεδονίας, των Πατρών, της Παλαιστίνης, της Κέας κ.λπ. Παράλληλα προς την έκδοση επιγραφικών άρχισε και η συγκρότηση νομισματικών συνταγμάτων, καθώς και η διεξαγωγή επιφανειακών ερευνών, ακόμη και ανασκαφών. Αυτά κατέστησαν δυνατά χάρις στη σταδιακή αύξηση του προσωπικού και τη διεύρυνση των επιστημονικών πεδίων του Κέντρου.

Το 1980 στα ήδη υπάρχοντα Προγράμματα Μακεδονίας και Θράκης προστέθηκε Πρόγραμμα Παλαιστίνης με προϊστάμενο τον Ι. Μείμαρη, το 1984 Πρόγραμμα Νοτίου Ελλάδος με τον Α. Ριζάκη, το 1985 Πρόγραμμα Παλαιοβαλκανικών Λαών και Πολιτισμών και το 1985 Πρόγραμμα Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Ανατολής, και τα δύο με προϊστάμενο τον Μ. Β. Σακελλαρίου. Το 2001 τα έξι αυτά Προγράμματα συμπύχθηκαν σε τρία

Εορτή με τον Ακαδημαϊκό Μ.Β. Σακελλαρίου, 1995.

επειδή δεν κατέστη δυνατό να εξασφαλίσουν κρίσιμη μάζα ερευνητών και να αναπτυχθούν ισόρροπα εξαιτίας της αυστηρά περιορισμένης πολιτικής των προσλήψεων.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου περί Έρευνας του 1984, το επιστημονικό προσωπικό κατετάγη, το 1990, σε τέσσερες βαθμίδες ερευνητών αντίστοιχες με τις πανεπιστημιακές και αυξήθηκε σταδιακά ώστε να φθάσει, πριν από τις πρόσφατες αφυπηρητήσεις, τους 19 ερευνητές, μια ειδική λειτουργική επιστήμονα, δυο τεχνικούς, στους οποίους προστέθηκαν μια δεύτερη γραμματέας και μια βιβλιοθηκάριας. Μετά την παραίτηση, το 1991, του Μ. Β. Σακελλαρίου από τη θέση του Διευθυντή, τη διεύθυνση του Κέντρου ανέλαβε μέχρι το 1995, ως αναπληρωτής, ο Μ. Β. Χατζόπουλος. Το 1995 εξελέγη ο ίδιος ως Διευθυντής, επανεξελέγη δε στην ίδια θέση το 2000 και το 2005.

Παράλληλα με τις στενά ερευνητικές του δραστηριότητες, το ΚΕΡΑ άρχισε να θεραπεύει και άλλες ανάγκες, την εξυπηρέτηση των οποίων είχε εξαρχής περιλάβει στους σκοπούς του:

- Τη συνεργασία με Έλληνες και ξένους επιστήμονες και επιστημονικούς φορείς για την από κοινού διεξα-

γωγή ερευνητικών προγραμμάτων και τη φιλοξενία, στο Κέντρο, Ελλήνων και ξένων συναδέλφων, μεταξύ άλλων σε συνεννόηση και με την ενίσχυση του Ιδρύματος «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης».

- Τη συγκρότηση και λειτουργία εξειδικευμένης βιβλιοθήκης άνω των 11.000 τόμων και ισάριθμων ανατύπων, τη διάθεση στην επιστημονική κοινότητα του συλλεγόμενου πρωτογενούς υλικού με την συγκρότηση επισκέψιμων αρχείων φωτογραφιών, εκτύπων, εκμαγείων κ.λπ. σε φυσική και, αργότερα, σε ηλεκτρονική μορφή.
- Τη διάδοση της νέας γνώσης με την έκδοση συνταγμάτων (congrega), ειδικών μονογραφιών –ιδιαίτερα στην

ξενόγλωσση σειρά του Κέντρου, *Μελετήματα*, που αριθμεί σήμερα 52 τόμους– με τη δημοσίευση άρθρων σε ελληνικά και ξένα περιοδικά –ιδιαίτερα, σήμερα, στο επιστημονικό περιοδικό του Κέντρου, *Τεχνήρια*– με ανακοινώσεις σε συμπόσια και συνέδρια και με ομιλίες και διαλέξεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

- Την εκπαίδευση, με την ανάληψη διδασκαλίας μαθημάτων σε πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού, με την εποπτεία μεταπτυχιακών εργασιών, διδακτορικών διατριβών ελληνικών και ξένων πανεπιστημίων, την παρακολούθηση μεταδιδακτορικών εργασιών και τη μύηση προπτυχιακών φοιτητών στην έρευνα.

Μελέτη επιγραφών από το Chor es Sali, Mazra a Ιορδανίας, 1994.

Σύντομη παρουσίαση του Ινστιτούτου

Τακτικό Προσωπικό

Διευθυντής: Μ. Β. Χατζόπουλος.

Διευθυντές ερευνών: Α. Λουκοπούλου, Χ. Παπαγεωργιάδου, Α. Ριζάκης, Α. Μιχαηλίδου, Ι. Μείμάρης, Ι. Ασλάνης, G. Fowden.

Κύριοι ερευνητές: Σ. Ψωμά, Σ. Μενδώνη, Σ. Κρεμούδη, Α. Ζουρνατζή, Σ. Ζουμπάκη, Γ. Παρισάκη.

Εντεταλμένοι ερευνητές: Π. Πασχίδης.

Δόκιμοι ερευνητές: Δ. Ανδριανού, Χρ. Κοκκινιά.

Ειδικοί λειτουργικοί επιστήμονες: Κ. Κρητικάκου.

Ειδικοί τεχνικοί επιστήμονες: Ε. Καλογρίδου.

Τεχνικό προσωπικό: Κ. Τρεμουντάνης.

Βιβλιοθηκονόμος: Σ. Σαρογλίδου.

Γραμματείς: Α. Εισαγγελέα, Ευδ. Σουλιώτη.

Άλλο τακτικό προσωπικό

Ερευνητικό προσωπικό: Β. Κοντορίνη (1979-1985), Α. Τατάκη (1981-2007), Α. Παναγιώτου (1981-1994), Α. Πετροπούλου (1985-2003), Δ. Διαμαντούρου (1986-2006), Π. Δουκέλλης (1988-1992), Λικ. Λιάμπη (1989-1999).

Βιβλιοθηκονόμος: Ρ. Μίχα (1985-2005), Π. Αβραμίδου (6/2005-10/2005)

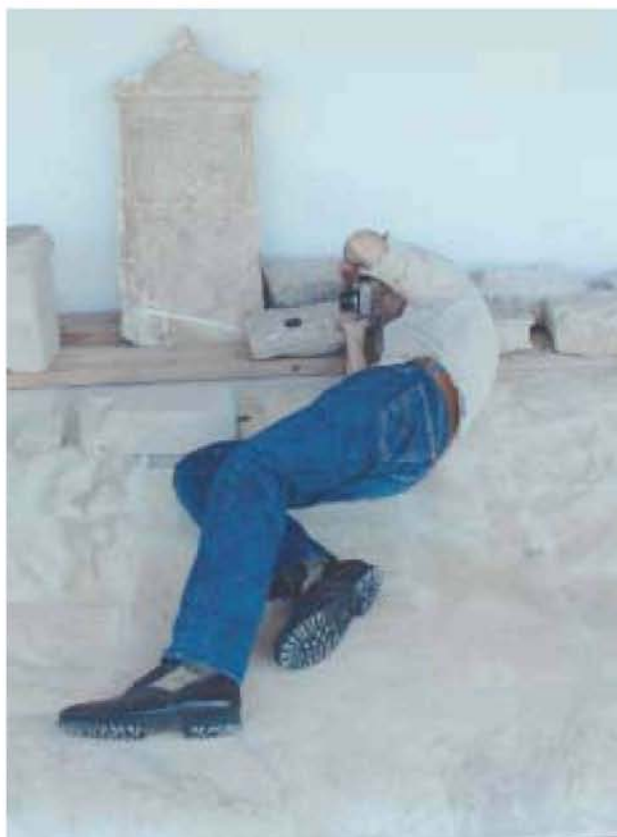
Γραμματέας: Ευδ. Καμπούρογλου (1981-1986).

Εγκαταστάσεις και Διοίκηση

Το Κέντρο στεγάζεται από το 1991 στον έκτο όροφο του κτηρίου του ΕΙΕ, όπου καταλαμβάνει επιφάνεια 500 τετραγωνικών μέτρων. Στις εκεί εγκαταστάσεις περιλαμβάνονται τα γραφεία του προσωπικού, η βιβλιοθήκη που χρησιμοποιείται και ως χώρος συνεδριάσεων, η γραμματεία, το ηλεκτρονικό εργαστήριο, η αίθουσα ηλεκτρονικών εκδόσεων, καθώς και αποθηκευτικοί χώροι.

Το Κέντρο μοιράζεται, επίσης, με τα άλλα δύο Ινστιτούτα ανθρωπιστικών ερευνών 48,5 τ.μ. γραφείων του έκτου ορόφου, που χρησιμοποιούνται από τους υποτρόφους του Ιδρύματος «Α. Σ. Ωνάσης» για τη διεξαγωγή ερευνών σε συνεργασία με τους αντίστοιχους ερευνητές των τριών ινστιτούτων.

Επιπλέον, το Κέντρο νοικιάζει ένα διαμέρισμα 45 τ.μ. επί της οδού Βασιλέως Γεωργίου 30, απέναντι από το κτήριο του Ιδρύματος, όπου στεγάζει το «Αρχαίον

Επιγραφική εργασία στην Πέλλα, 2004.

των Αττικών Επιγραφών», ένα ερευνητικό έργο σε συνεργασία με την Επιγραφική Εταιρεία για την (ανα)δημοσίευση των τόμων των μετευκλειδίων αττικών επιγραφών.

Τέλος, διαθέτει γραφείο 20 τ.μ. στην Εστία Γραμμάτων και Τεχνών της Βέροιας, όπου λειτουργεί το Παράρτημα Βορείου Ελλάδος.

Το ΚΕΡΑ διοικείται από τον Διευθυντή Μ. Β. Χατζόπουλο, διευθυντή ερευνών, επικουρούμενο από το Επιστημονικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο, το οποίο αποτελείται σήμερα από τις: Στυλιανή Μενδώνη, κύρια ερευνήτρια· Χαρίκλεια Παπαγεωργιάδου, διευθύντρια ερευνών· Σελήνη Ψωμά, κύρια ερευνήτρια· Σοφία Κρεμούδη, κύρια ερευνήτρια.

Σκοποί και διάρθρωση

Ως σκοπός του Κέντρου ετέθη εξαρχής και παρέμεινε η αναζωογόνηση επάνω σε εγκυρότερες βάσεις της μελέτης της αρχαίας Ελλάδας μέσω της συστηματικής αξιοποίησης των πρωτογενών πηγών, όχι μόνον των φιλολογικών, αλλά και των επιγραφικών και νομισματικών, ιδίως στην περιφέρεια της ελληνικής οικουμένης. Για την επίτευξη αυτού του στόχου εργάζονται τρεις ερευνητικές ομάδες, καταναμημένες αντίστοιχα σε τρία γεωγραφικά καθορισμένα Προγράμματα:

- Πρόγραμμα Βορείου Ελλάδος
- Πρόγραμμα Νοτίου Ελλάδος
- Πρόγραμμα Ελληνικής Ανατολής

Τα τρία αυτά Προγράμματα προέκυψαν, όπως προαναφέρθηκε, από τη συγχώνευση των παλαιότερων έξι, όταν αποφασίσθηκε ανθρώπινο δυναμικό, προσπάθειες και πόροι να εστιασθούν σε περιοχές και ειδικότητες στις οποίες το Κέντρο είχε αποσπάσει τη διεθνή αναγνώριση. Η νέα δομή στέγασε μεμονωμένους ερευνητές

και παρέσχε τη βάση για επέκταση και επίταση των ερευνητικών δραστηριοτήτων σε γειτονικές χώρες των Βαλκανίων και στην Εγγύς Ανατολή.

Δραστηριότητες των Προγραμμάτων

Η αναζωογόνηση της υποδομής των κλασικών σπουδών στην Ελλάδα επιδιώκεται:

- Με τη συστηματική συλλογή και δημοσίευση σε ηλεκτρονικές τράπεζες δεδομένων, τεκμηριωτικών πηγών, περιλαμβανομένων των φιλολογικών κειμένων, με ιδιαίτερη έμφαση στις επιγραφές και τα νομίσματα (με έκτυπα και εκμαγεία, φωτογραφίες, σχεδιαγράμματα, χάρτες, αεροφωτογραφίες και σχέδια).
- Με την έντυπη έκδοση των τεκμηρίων αυτών σε συντάγματα.
- Με την παραγωγή και δημοσίευση μονογραφιών, άρθρων και άλλων μελετών βασισμένων στα συλλεγόμενα τεκμήρια.
- Με τη συμμετοχή σε εθνικά και διεθνή επιστημονικά γεγονότα (συνέδρια, συμπόσια, σεμινάρια, ημερίδες κ.λπ.).
- Με την εκπαίδευση νέων επιστημόνων (παροχή υποτροφιών, παρακολούθηση μεταπτυχιακών, διατριβών και μεταδιδακτορικών εργασιών).
- Με συνεργασίες με Έλληνες και ξένους επιστήμονες, ιδρύματα και οργανισμούς μέσω ανταλλαγών και από κοινού οργανώσεις συνεδρίων.

Η μελέτη των φιλολογικών, επιγραφικών και νομισματικών πηγών συμπληρώνεται με τη συμμετοχή σε ανασκαφές και επιφανειακές έρευνες, τόσο των αστικών όσο και των αγροτικών περιοχών αρχαίων πόλεων. Μέγα μέρος των ερευνών του ΚΕΡΑ διεξάγεται σε συνεργασία με ελληνικούς οργανισμούς, όπως η Αρχαιολογική Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού, η Αρχαιολογική Εταιρεία, η Επιγραφική Εταιρεία, η Νομισματική Εταιρεία κ.λπ. ή με ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια, ξένες αρχαιολογικές σχολές των Αθηνών, το CNRS κ.λπ. Επιπλέον, το Κέντρο έχει ιδρύσει παράρτημα στη Βόρεια Ελλάδα, με βάση τη Βέροια, που αποσκοπεί στην προαγωγή συνεργασιών με τοπικά επιστημονικά ιδρύματα και με γειτονικές βαλκανικές χώρες. Μερικά από τα ερευνητικά προγράμματα του Κέντρου έχουν ενταχθεί σε έργα χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και απασχολούν αριθμό εξωτερικών συνεργατών περίπου ίσο με των τακτικών ερευνητών, παρέχοντας έτσι σε νέους επιστήμονες την ευκαιρία επιμόρφωσης.

Το ΚΕΡΑ στο Μουσείο Πέλλας, 2004.

Υποδομές

Το ΚΕΡΑ δημιούργησε σταδιακά μια χρηστική βιβλιοθήκη 11.000 τόμων, εξειδικευμένη σε θέματα άμεσου ενδιαφέροντος για τα τρέχοντα προγράμματα του. Η συλλογή αυτή συμπληρώνεται από ίσο περίπου αριθμό ανατύπων και φωτοανατύπων. Η βιβλιοθήκη έχει επίσης συνάψει συμφωνίες με εξειδικευμένες βάσεις δεδομένων (T.L.G., PHI, Dyabola κ.λπ.).

Πρόσφατα, το ΚΕΡΑ, σε συνεργασία με το ΕΚΤ και το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, προώθησε τη δημιουργία, σε σύνδεση μέσω διαδικτύου, κοινού καταλόγου 17 βιβλιοθηκών των Αθηνών (περί τους 500.000 τίτλους) που εξειδικεύονται στην αρχαιολογία, την ιστορία και γενικότερα στις ελληνικές σπουδές (αρχαιολογικές σχολές και βιβλιοθήκη του ΙΒΕ-ΙΝΕ). Το Πρόγραμμα «Argos», που χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Μουσείο Getty, και μερικές από τις ξένες αρχαιολογικές σχολές, δημιούργησε την πρώτη διαδραστική βιβλιογραφική τράπεζα δεδομένων του αρχαιολογικού πεδίου, καλύπτοντας μεγάλο μέρος των αναγκών της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας περί την ελληνική ιστορία και τον ελληνικό πολιτισμό.

Εκτός από την εξειδικευμένη βιβλιοθήκη, στο ΚΕΡΑ έχει συγκεντρωθεί σημαντικό αρχειακό υλικό, το οποίο περιλαμβάνει:

- Απόγραφα, φωτογραφίες και έκτυπα ελληνικών και λατινικών επιγραφών της Μακεδονίας, της Θράκης, της Παλαιστίνης, της Πελοποννήσου, των νήσων του Αιγαίου κ.λπ.
- Εκμαγεία και φωτογραφίες νομισμάτων της Μακεδονίας, της Θράκης, της Αχαΐας και των νήσων του Αιγαίου.
- Σημαντικές συλλογές φωτογραφιών αρχαιολογικών χώρων και θέσεων, αεροφωτογραφίες, διαφάνειες, σχέδια και χάρτες.
- Εκτενή αρχεία με πλήρεις βιβλιογραφικές αναφορές και φωτοτυπίες των αντίστοιχων δημοσιεύσεων επιγραφών της Μακεδονίας και της Θράκης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδότησε σταδιακά την εγκατάσταση εκτενούς ηλεκτρονικού δικτύου και την επεξεργασία εξειδικευμένων προγραμμάτων που επέτρεψαν την ψηφιοποίηση των αρχείων μας και την εφαρμογή ηλεκτρονικής τεχνολογίας στις ερευνητικές και εκδοτικές δραστηριότητες του Κέντρου. Όπως ήδη αναφέρθηκε, το ΚΕΡΑ διαθέτει σήμερα εκδοτικό οίκο που δημοσιεύει ειδικά συγγράμματα ιστορίας, αρχαιολογίας, επιγραφικής και νομισματικής.

Παρεχόμενες υπηρεσίες

Το ΚΕΡΑ παρέχει στην ακαδημαϊκή κοινότητα πρόσβαση σε νέα γνώση που παράγεται από τις ερευνητικές του δραστηριότητες με (α) την επίβλεψη διδακτορικών διατριβών και μεταδιδακτορικών εργασιών, συχνά με υποτροφίες του ίδιου του ΚΕΡΑ ή συνεργαζόμενων οργανισμών, όπως το Ίδρυμα «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης», το Ίδρυμα Λεβέντη ή το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών· (β) την εκπαίδευση προπτυχιακών φοιτητών κατόπιν συμφωνιών με πανεπιστήμια· (γ) την οργάνωση ειδικών σεμιναρίων σε συνεργασία με το ΙΒΕ· (δ) τη διάθεση στην ακαδημαϊκή κοινότητα της βιβλιοθήκης και των ποικίλων αρχείων του· (ε) την οργάνωση συμποσίων και άλλων επιστημονικών συναντήσεων· (στ) τη λειτουργία εκδοτικού οίκου που εκδίδει τέσσερις σειρές δημοσιευμάτων:

- Πρωτογενείς πηγές υπό τη μορφή συστηματικών συλλογών (συνταγμάτων) στην ελληνική και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες.
- Συνθετικές μονογραφίες στη σειρά *Μελετήματα* (52 τόμοι μέχρι σήμερα, στην γαλλική, αγγλική, γερμανική και ιταλική γλώσσα).
- Έργα τοπικού ενδιαφέροντος για επιστήμονες και το ευρύτερο κοινό στην ελληνική και άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες (από το Παράρτημα Βορείου Ελλάδος).

Η βιβλιοθήκη του ΚΕΡΑ.

- Το επιστημονικό περιοδικό *Τεχνήρια* με άρθρα ερευνητών του ΚΕΡΑ και της ελληνικής και διεθνούς επιστημονικής κοινότητας περί την ιστορία, την επιγραφική, τη νομισματική, την ονομαστική και την ιστορική γεωγραφία.

Ερευνητικά Προγράμματα

Πρόγραμμα Βορείου Ελλάδος

Το Πρόγραμμα προέκυψε, όπως αναφέρθηκε, από τη συνένωση των Προγραμμάτων Μακεδονίας και Θράκης, στο πλαίσιο αναδιατάξεως των ερευνητών του ΚΕΡΑ, με σκοπό τη δημιουργία δυναμικότερων ερευνητικών ομάδων. Το νέο σχήμα δεν είναι αυθαίρετο, αλλά εδράζεται στην ιστορική πραγματικότητα. Τα αρχαία έθνη της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Ηπείρου δεν ήταν μόνον εξαρχής συγγενή, αλλά συνδέθηκαν ακόμη στενότερα όταν η Μακεδονία ανέλαβε κυρίαρχη θέση στον βόρειο ελληνικό χώρο, από το δεύτερο τέταρτο του 4ου έως το δεύτερο τέταρτο του 2ου προχριστιανικού αιώνα. Η σχέση πάλι με την Θράκη, διαφορετικής φύσεως, προέκυψε από την προοδευτική εξάπλωση των Μακεδόνων εις βάρος των μη Ελλήνων Θρακών, που επεξέτεινε τα όρια της άμεσης μακεδονικής κυριαρχίας από τον Αξιό έως πέρα από τον Στρυμόνα και της έμμεσης επικυριαρχίας τους, συχνά σε όλη την αρχαία Θράκη. Από μίαν άλλη σκοπιά, η Θράκη αποτελεί το σημείο επαφής του Προγράμματος Βορείου Ελλάδος με εκείνο της Ελληνικής Ανατολής (βλ. παρακάτω), που καλύπτει τα παλαιά εδάφη της περσικής αυτοκρατορίας, όπου αναπτύχθηκε ελληνική παρουσία.

Στο Πρόγραμμα Βορείου Ελλάδος, του οποίου προϊστάται ο Μ. Β. Χατζόπουλος, συνεργάζονται οι Α. Λουκοπούλου, Α. Τατάκη, Δ. Διαμαντούρου, Γ. Παρισάκη, Σ. Ψωμά, Σ. Κρεμύδη, Π. Πασχίδης, Δ. Ανδριανού και Ειρ. Καλογρίδου. Στο ίδιο Πρόγραμμα επίσης συνεργάζεται για την έκδοση των επιγραφών των Φιλίππων και ο προϊστάμενος του Προγράμματος Νοτίου Ελλάδος, Α. Ριζάκης.

Βασικός στόχος των δύο παλαιών Προγραμμάτων, Μακεδονίας και Θράκης, που ιδρύθηκαν συγχρόνως το 1979, ήταν η συλλογή και δημοσίευση των πρωτογενών πηγών των αντιστοιχών περιοχών. Πρώτο βήμα υπήρξε η δημιουργία ειδικευμένης βιβλιοθήκης και η συγκρότηση αρχείου επιγραφών. Σε συνεργασία με τους προϊσταμένους των αρμοδίων εφορειών, που επισφραγίστηκε με την υπογραφή διαδοχικών συμβάσεων το 1981 και

Το ΚΕΡΑ στην Έδεσσα, 2004.

το 1984 μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού και του ΕΙΕ, αποφασίστηκε η φωτογραφική και εκτυπωτική αποτύπωση όλων των σωζόμενων επιγραφών στο υπό συγκρότηση αρχείο και η σταδιακή δημοσίευση του συνόλου των επιγραφικών ευρημάτων, παλαιών και νέων, σε γεωγραφικά «συντάγματα».

Στο συλλογικό έργο της συγκρότησης του αρχείου συνεργάστηκαν οι ερευνητές του Προγράμματος και ως εντεταλμένοι του Υπουργείου Πολιτισμού οι αρχαιολόγοι Ι. Τουράτσογλου (1981-1982) και Α. Γουναροπούλου (1984-1989). Για την πραγματοποίηση αυτού του έργου, το οποίο συνεχίζεται, γίνονται πολλές αποστολές σε μουσεία και αρχαιολογικές συλλογές της Μακεδονίας και της Θράκης, αλλά και στην ύπαιθρο. Η έρευνα έχει επεκταθεί σε μουσεία, συλλογές και επιστημονικά ιδρύματα του εξωτερικού, όπου φυλάσσονται μακεδονικές

επιγραφές ή έκτυπα, απόγραφα και φωτογραφίες. Το αρχείο ενημερώνεται κατά τακτά διαστήματα και ψηφιοποιείται σταδιακά. Έως τώρα καταρτίστηκαν φάκελοι για περίπου 7.000 επιγραφές, οι μισοί από τους οποίους είναι πλήρεις, δηλαδή περιέχουν απόγραφα, έκτυπα, φωτογραφίες, φωτοαντίγραφα εκδόσεων και σχετικών δημοσιευμάτων.

Με βάση τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο αρχείο των επιγραφών, πραγματοποιήθηκε, το 1985, η έκδοση των *Επιγραφών της Άνω Μακεδονίας* (των αρχαίων διαμερισμάτων Εορδαιίας, Ελιμείας, Ορεστίδος, Λύγκου) από τους Α. Ριζάκη και Ι. Τουράτσογλου. Το 1994 ακολούθησε ο τόμος με τις Ελληνικές επιγραφές υστερορωμαϊκών και παλαιοχριστιανικών χρόνων από τη Δυτική Θράκη, καρπός της συνεργασίας του κ. Ι. Μείμαρη και του εφόρου αρχαιοτήτων Χ. Μπακιρτζή. Παράλληλα, οι Μ. Β. Χατζόπουλος και Α. Γουναροπούλου προώθησαν την έκδοση επιγραφών της Κάτω (δυτικής Κεντρικής) Μακεδονίας (διαμερίσματα Πιερίας και Βοττίας). Το 1998 δημοσιεύθηκε το πρώτο τεύχος του τόμου αυτού με τις *Επιγραφές της Βέροιας*, που αντιπροσωπεύουν περίπου το ήμισυ του συνολικού υλικού. Με τη συνεργασία δε, του Π. Πασχίδη και της Δ. Ανδριανού και τη βοήθεια της Ειρ. Καλογρίδου έχει ήδη αρχίσει η συγγραφή δεύτερου τεύχους με τις επιγραφές των Αιγών, της Αλώρου, της Μιέζας, της Μαρινίας, της Σκύδρας, της Έδεσσας, της Αλμωπίας, της Κύρρου, της Πέλλας, της Αλλάντης, των Ιχνών, της Τύρισσας, της Ευρωπού, της Μεθώνης, της Πύδνας, των Λειβήθρων και του Ηρακλείου. Η Δ. Παπακωνσταντίνου-Διαμαντούρου, σε συνεργασία με τον Π. Νίγδελι, καθηγητή του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, ετοιμάζει την έκδοση συμπληρώματος του συντάγματος επιγραφών της Θεσσαλονίκης. Ο Α. Ριζάκης, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού και του Πανεπιστημίου της Λωζάνης, συνεργάζεται στην έκδοση του συντάγματος των επιγραφών των Φιλίππων και έχει αναλάβει την έκδοση των κειμένων που έχουν σχέση με τη δημόσια διοίκηση της πόλεως. Παράλληλα, το 2005, δημοσιεύθηκε το σύνταγμα των αρχαίων ελληνικών και λατινικών επιγραφών του ελληνικού τμήματος της Θράκης υπό τον τίτλο *Επιγραφές της Θράκης του Αιγαίου*, το οποίο εκπόνησαν οι Α. Λουκοπούλου Α. Ζουρνατζή, Γ. Παρισάκη και Σ. Ψωμά, σε συνεργασία με αρχαιολόγους της ΙΘ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Κομοτηνής.

Το επιγραφικό υλικό και τα πάσης φύσεως αρχεία που συγκεντρώθηκαν από το Πρόγραμμα Βορείου Ελλάδος αποτέλεσαν τη βάση για την εκπόνηση ποικί-

Το ΚΕΡΑ προς άλλες περιπέτειες, Σφηκιά Ημαθίας, 2004.

λων συστηματικών μελετών που αφορούν στους θεσμούς, την ιστορική γεωγραφία, τη θρησκεία, την προσωπογραφία, την ονοματολογία, τη γλώσσα των επιγραφών, τις γραφές και τις διαλέκτους της περιοχής. Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στη μελέτη της προσωπογραφίας και του ονομαστικού της Μακεδονίας αλλά και της Θράκης, καθώς οι επιγραφικές δημοσιεύσεις εμπλουτίζουν σημαντικά τα δεδομένα της έρευνας. Ήδη δημοσιεύθηκαν από την Α. Τατάκη τρεις ογκώδεις τόμοι: *Ancient Beroea, prosopography and society*, *Macedonian Edessa: Prosopography and Onomasticon*, *Macedonians abroad: a Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia* και, πρόσφατα, από τη Μ.-Γ. Παρισάκη *Prosopography and Onomasticon of Aegean Thrace*.

Συγχρόνως, το Πρόγραμμα συμβάλλει στη μελέτη και δημοσίευση αρχαιοτήτων της Μακεδονίας και της Θράκης, με την άδεια ή σε συνεργασία με τους ανασκαφείς. Παλαιότερα η Δ. Παπακωνσταντίνου - Διαμαντούρου δημοσίευσε μετάλλια ευρήματα της πρώτης περιόδου των ανασκαφών της Πέλλας, η Άννα Παναγιώτου, σε συνεργασία με τον Π. Χρυσοστόμου, εξέδωσε επιγραφές από τη Βοττία και την Αλμωπία, και οι Μ. Β.

Χατζόπουλος, Α. Γουναροπούλου και Π. Πασχίδης συνεργάστηκαν με τον καθηγητή Φ. Πέτσα για την έκδοση των επιγραφών της Λευκόπετρας. Τώρα η Σ. Ψωμά προετοιμάζει σύνταγμα των εκδόσεων του Αλεξάνδρου Α΄ της Μακεδονίας σε συνεργασία με τον Χρ. Γκατζόλη (ΙΣΤ ΕΠΚΑ), και τον δεύτερο τόμο της Σύλλογής Σαρόγλου σε συνεργασία με τον Ι. Π. Τουράτσογλου. Η Σ. Κρεμούδη, με την άδεια των αρχαιολόγων του Δίου, δημοσίευσε τρεις θησαυρούς της πόλεως αυτής και ετοιμάζει τη δημοσίευση ενός τετάρτου από τη Ρητίνη Πιερίας, συγχρόνως δε, σε συνεργασία με την Πολυξένη Βελένη, ολοκλήρωσε τη δημοσίευση νομισματικών θησαυρών ρωμαϊκών χρόνων από ανασκαφή νεκροταφείου της περιοχής Σίνδου.

Παράλληλα, από την Α. Λουκοπούλου προωθήθηκαν έρευνες αναφερόμενες στην πολιτική ιστορία, την ιστορική γεωγραφία και την επιγραφική της νοτιοανατολικής Θράκης και μάλιστα των ελληνικών αποικιών των ακτών της Προποντίδος. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων αυτών η Α. Λουκοπούλου δέχθηκε από το Κέντρο Αρχαίας Πόλεως της Βασιλικής Δανικής Ακαδημίας των Επιστημών την ιδιαίτερα τιμητική πρόταση να συμμετάσχει στο μέρος του ερευνητικού προγράμματος «Αρχαίες πόλεις», που αφορά στη Θράκη, ενώ στον Μ. Β. Χατζόπουλο έγινε ανάλογη πρόταση για τις πόλεις της Μακεδονίας. Ο μνημειώδης τόμος δημοσιεύθηκε το 2004. Εξάλλου, μετά την ένταξη και των νέων ερευνητών και τη συνεργασία εξωτερικών επιστημόνων, προωθούνται –και ήδη έχουν δώσει καρπούς– και νέοι τομείς έρευνας της ιστορίας της Θράκης, συγκεκριμένα οι σχέσεις της Θράκης με τους Πέρσες (Α. Ζουρνατζή), αλλά και της νομισματικής (Ε. Ψωμά). Δημοσιεύθηκε ήδη το σύνταγμα των νομισμάτων των Αβδήρων από την Αικ. Χρυσανθάκη και ακολουθεί εκείνο των νομισμάτων της Μαρώνειας από τη Σελήνη Ψωμά σε συνεργασία με τις αρχαιολόγους Χρύσα Καραδήμα και Δόμνα Τερζοπούλου.

Η χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα «Αριστεία» επέτρεψε την ανάληψη ενός νέου σημαντικού έργου που ανταποκρίνεται σ' ένα σοβαρό ζητούμενο της αρχαιολογίας: τη συνέχιση των ευρετηρίων του *Bulletin Epigraphique*, η έκδοση των οποίων είχε διακοπεί από το 1977. Τρεις τόμοι με τις ελληνικές λέξεις, τις γαλλικές λέξεις και τις δημοσιεύσεις αντίστοιχα, καρπός συνεργασίας των εξωτερικών συνεργατών Σοφίας Ανεζίρη και Ν. Γιαννακόπουλου με τον Π. Πασχίδη και ομάδα εργασίας του ΚΕΡΑ, δημοσιεύθηκαν το 2005.

Το Πρόγραμμα έχει να επιδείξει αξιόλογη διδακτική δραστηριότητα. Ο Μ. Β. Χατζόπουλος, που διετέλεσε

επισκέπτης καθηγητής καθηγητής Αρχαίας Ιστορίας στο Γ΄ Πανεπιστήμιο των Παρισίων (Nanterre), διευθύνει μεταπτυχιακές εργασίες επί μακεδονικών θεμάτων, φοιτητών του Ιστορικού-Αρχαιολογικού Πανεπιστημίου Αθηνών και παρακολουθεί διδακτορικά και μεταδιδακτορικές εργασίες Ελλήνων και ξένων φοιτητών, ενώ η Α. Λουκοπούλου δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Κύπρου από το 1992 έως τον Ιούνιο του 1995. Στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας δίδαξαν ή διδάσκουν οι Σ. Ψωμά και Αντιγόνη Ζουρνατζή. Η Δ. Διαμαντούρου επίσης, παρέδωσε μαθήματα επιγραφικής στα πλαίσια του φροντιστηρίου ιστορικών επιστημών του ΙΒΕ σε τομείς που δεν διδάσκονται στα πανεπιστήμια, όπως είναι π.χ. η διπλωματική, η μετρολογία, η επιγραφική, η νομισματική κ.ά. Πρέπει, επίσης, να προστεθεί ότι το Πρόγραμμα διατηρεί ευρύ δίκτυο διεθνών συνεργασιών: με την ομάδα του *Bulletin Epigraphique*, του οποίου ο Μ. Β. Χατζόπουλος συντάσσει το μακεδονικό τμήμα και η Λουίζα Λουκοπούλου το τμήμα της Θράκης του Αιγαίου, με το ερευνητικό κέντρο «Archéologie et Systèmes d'Information» (CNRS - Γ΄ Πανεπιστήμιο Παρισίων) με τη Μονάδα Υψηλεσιών και Έρευνας «L'année épigraphique»

Επιγραφική εργασία στο Μουσείο Κιλκίς, 2006.

Αποψη ανασκαφών από το Yunatsite, 2006.

(CNRS), των οποίων είναι μέλος, με την ομάδα που υπό τον καθηγητή P. M. Fraser συντάσσει το Λεξικό των αρχαίων ελληνικών ονομάτων και το οποίο έχει ζητήσει τη συνεργασία της Α. Τατάκη και της Α. Λουκοπούλου, με το Centre for the Study of Ancient Documents του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης κ.ά. Εξάλλου, σε συνεργασία με το CNRS και τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, το Πρόγραμμα εγκαινίασε σειρά συμποσίων για τη Βόρειο Ελλάδα, το πρώτο εκ των οποίων διεξήχθη στη Nanterre, τον Δεκέμβριο του 2002, και το δεύτερο στην Αθήνα, τον Ιανουάριο του 2004. Τα Πρακτικά και των δύο συμποσίων δημοσιεύθηκαν το 2006 στη σειρά *Μελετήματα*. Τον Οκτώβριο του 2005 το ΚΕΡΑ οργάνωσε, σε συνεργασία με τη 10^η Εφορεία

Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Κομοτηνής, το 10ο Διεθνές Συνέδριο Θρακολογίας, τα Πρακτικά του οποίου δημοσιεύθηκαν το 2007. Ένα χρόνο αργότερα, τον Σεπτέμβριο του 2006, το ΚΕΡΑ οργάνωσε στο ΕΙΕ το Ε' Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Διαλεκτολογίας με έμφαση στη Βόρειο Ελλάδα, τα Πρακτικά του οποίου δημοσιεύθηκαν επίσης το 2007.

Παράρτημα Βορείου Ελλάδος

Το 1996 ιδρύθηκε, με πρωτοβουλία του Κέντρου και του Δήμου Βέροιας, Παράρτημα στην παραπάνω πόλη, προϊστάμενος του οποίου ορίστηκε ο Ι. Ασλάνης. Σκοπός της ίδρυσης του παραρτήματος είναι, αφενός, η

Η πινακίδα της εισόδου των εγκαταστάσεων της Ελληνοβουλγαρικής ανασκαφής στο Yunatsite.

● 136

οργανική ένταξη των ερευνητικών δραστηριοτήτων του Κέντρου στην τοπική κοινωνία και, αφετέρου, η στενότερη συνεργασία με τις αρχαιολογικές εφορείες και τα πανεπιστήμια της Βορείου Ελλάδος. Σε διάστημα εννέα ετών το Παράρτημα έχει να επιδείξει πλούσια δράση: (α) οργάνωσε τρεις σειρές διαλέξεων, στις οποίες μίλησαν ερευνητές του Κέντρου, αρχαιολόγοι της ΙΣΤ' και ΙΖ' Εφορείας και καθηγητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, (β) οργάνωσε νέο κύκλο εκδηλώσεων με το όνομα «Εαρινοί αρχαιολογικοί περίπατοι», (γ) δημοσίευσε στην ελληνική και τη γαλλική μελέτες για τοπογραφικά ζητήματα της Βορείου Ελλάδος, και (δ) πέτυχε την προσέλκυση χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων.

Από τα τέλη του 1999 το Παράρτημα του ΚΕΡΑ μεταφέρθηκε σε νέες εγκαταστάσεις στο κτήριο της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Βεροίας και διαθέτει πλέον δύο άνετους χώρους εργασίας, γραφείο και αίθουσα υπολογιστών. Στο πλαίσιο δε ευρωπαϊκού

προγράμματος εξοπλίσθηκε με διάφορα όργανα, αναγκαία για την εκτέλεση αυτού αλλά και άλλων δραστηριοτήτων. Από το Παράρτημα Βορείου Ελλάδος γίνεται ο συντονισμός των προγραμμάτων συνεργασίας με το Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Βουλγαρικής Ακαδημίας Επιστημών και με τις ΙΖ' και ΙΗ' Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Το Παράρτημα Βορείου Ελλάδος είναι ο πρώτος ελληνικός επιστημονικός φορέας που διενεργεί συστηματική ανασκαφή σε χώρα της Βαλκανικής στον τομέα της Προϊστορίας. Η ανασκαφή διεξάγεται σε συνεργασία με το Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Βουλγαρικής Ακαδημίας Επιστημών και το αρχαιολογικό μουσείο του Pazardzik. Κατά το 2006 συνεχίσθηκε η ανασκαφή στο Yunatsite, καθώς και η επεξεργασία του ανασκαφικού υλικού.

Πρόγραμμα Νοτίου Ελλάδος

Το Πρόγραμμα διευθύνεται από τον Α. Δ. Ριζάκη. Άλλα μέλη του Προγράμματος είναι η Α. Μιχαηλίδου, η Χ. Παπαγεωργιάδου, η Α. Μενδώνη και η Σ. Ζουμπάκη.

Το Πρόγραμμα Νοτίου Ελλάδος δημιουργήθηκε το 1984 και έθεσε εξ αρχής δύο στόχους: έναν γεωγραφικό, που είχε ως ειδικότερο αντικείμενο τη ΒΔ Πελοπόννησο, και έναν θεματικό - χρονολογικό, που αφορά στην περίοδο της ρωμαϊκής κατοχής. Η ΒΔ Πελοπόννησος, εντελώς παραδόξως, δεν είχε έως τότε ευτυχήσει, για διάφορους λόγους, να αποκτήσει ένα σύνταγμα επιγραφών και οι αρχαιολογικές και ιστορικές έρευνες παρουσίαζαν, γενικότερα, μεγάλη υστέρηση σε σύγκριση με τις γειτονικές περιοχές. Έτσι οι έρευνες που σχεδιάστηκαν προέβλεπαν, αφενός, τη σύνταξη μιας συστηματικής και σχολιασμένης έκδοσης των γραπτών πηγών από τον Α. Ριζάκη και, αφετέρου, την ανάληψη, από μια διεπιστημονική ομάδα, αρχαιολογικών επιφανειακών ερευνών στη δυτική Αχαΐα.

Το Πρόγραμμα ενισχύθηκε το 1986, με την πρόσληψη των Α. Μενδώνη και Χ. Παπαγεωργιάδου, οι οποίες ήδη εκπονούσαν τις διδακτορικές τους διατριβές για τη νήσο Κέα (επιγραφές και νομίσματα), όπου παράλληλα διενεργείτο και επιφανειακή αρχαιολογική έρευνα από ομάδα με επικεφαλής τους νέους συνεργάτες. Έτσι, δόθηκε στο Πρόγραμμα μια νέα γεωγραφική διάσταση, αυτή των Κυκλάδων. Οι επιφανειακές έρευνες εντάχθηκαν εξ αρχής στο ευρύτερο πλαίσιο μιας σειράς θεμάτων σχετικών με τη διαχείριση του χώρου, τις σχέσεις αστικών κέντρων και υπαίθρου και, τέλος, την οργάνωση της

γης. Για την ενίσχυση του τελευταίου αυτού στόχου, προσελήφθη το 1987 ο Π. Δουκέλλης, ο οποίος είχε περατώσει τη διδακτορική του διατριβή και είχε ειδικευθεί σε παρόμοια θέματα. Ο Π. Δουκέλλης παρέμεινε επί μία τριετία στο ΚΕΡΑ και στη συνέχεια προσελήφθη στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Η συμμετοχή στο Πρόγραμμα της Άννας Μιχαηλίδου, ειδικής σε θέματα προϊστορικής τεχνολογίας και μέτρησης, είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση του θεματικού άξονα και τη δημιουργία τομέα έρευνας τεχνολογίας και οικονομίας.

Το 1987, ο Α. Ριζάκης ανέλαβε μια πρωτοβουλία για τη συγκρότηση μιας διεθνούς ομάδας με στόχο τη συλλογή και μελέτη των ρωμαϊκών ονομάτων κατά τη διάρκεια της ρωμαϊκής κατοχής στην ελληνόφωνη ανα-

τολή. Έλληνες και ξένοι ειδικοί που αποδέχθηκαν την πρόταση, ανέλαβαν την προώθηση της έρευνας σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές. Οι συνεργάτες του Προγράμματος ανέλαβαν την Πελοπόννησο, τη Μακεδονία και τις Κυκλάδες, οι άλλοι συνεργάτες τις υπόλοιπες περιοχές. Ο νέος αυτός στόχος κατέστη δυνατό να προωθηθεί χάρις στη χρηματοδότηση από ευρωπαϊκά προγράμματα, τα οποία διευκόλυναν την απασχόληση νέων ερευνητών, όπως οι Σοφία Ζουμπάκη, Μαρία Καντηρέα και Κλαυδία Λεπενιώτη, με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Σημειωτέον, ότι στο πλαίσιο αυτού ακριβώς του νέου Προγράμματος οι δύο πρώτες επεξεργάστηκαν και περάτωσαν τις διδακτορικές τους διατριβές. Η μονιμοποίηση της Σ. Ζουμπάκη έδωσε νέα

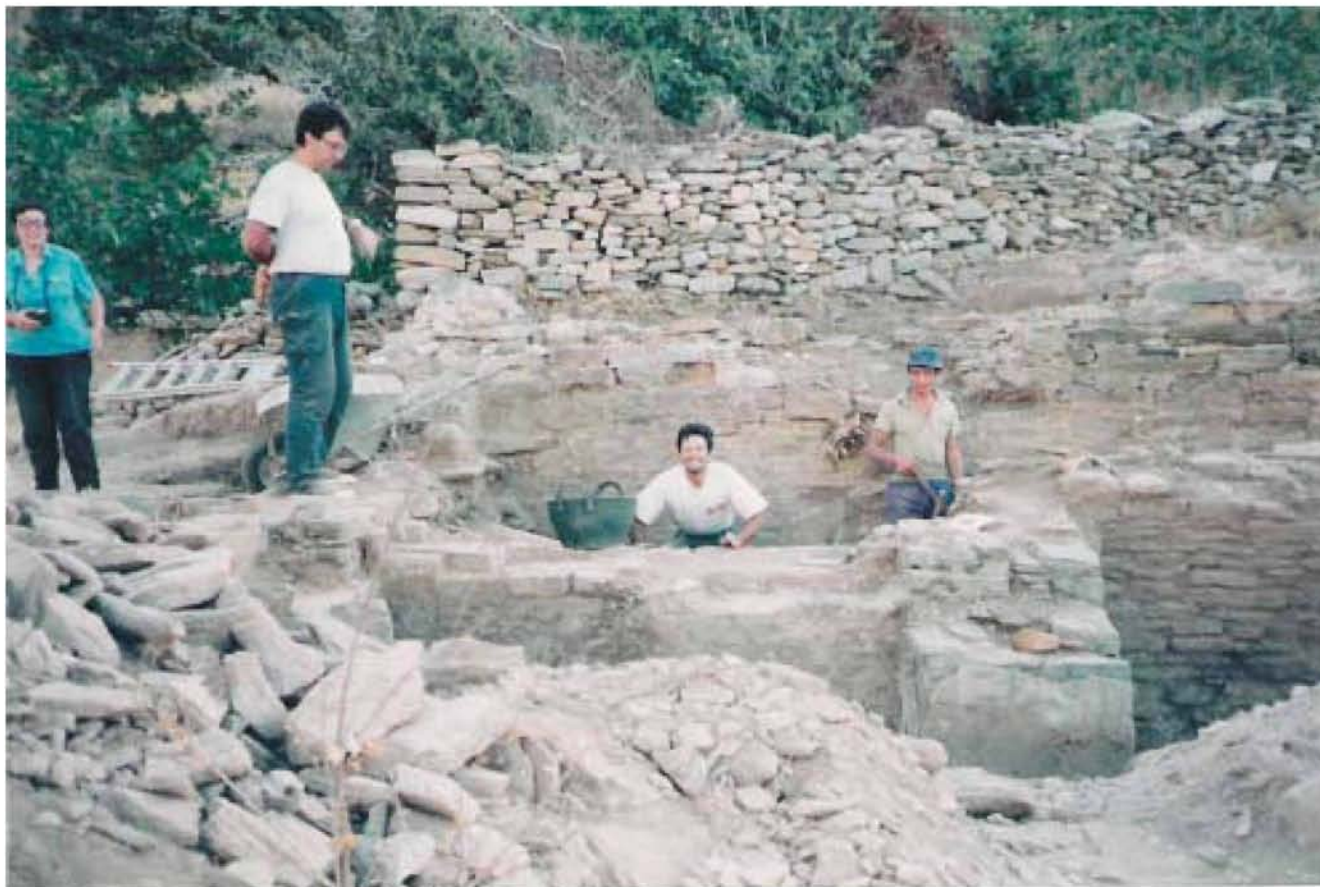
Επιφανειακή αρχαιολογική έρευνα στην Κέα.

πνοή στο Πρόγραμμα και χάρις και στις εξωτερικές συνεργασίες (Κ. Λεπενιώτη, Μ. Καντηρέα και Ε. Μακρή) κατέστη εφικτό να περατωθούν και να εκδοθούν δύο ογκώδεις τόμοι με τίτλο: *Roman Peloponnese. Roman Personal Names in Their Social Context I-II* (Athens 2001, 2004). Παρά τον μικρό αριθμό των μόνιμων συνεργατών, το Πρόγραμμα πραγματοποίησε έναν ικανό αριθμό δημοσιεύσεων τόσο στη σειρά *Μελετήματα* όσο και εκτός αυτής. Πρόκειται για μελέτες σε θέματα επιγραφικής, νομισματικής, αρχαιολογίας του τοπίου, τεχνολογίας και οικονομίας.

Συνεργάτες του Προγράμματος προσέφεραν και προσφέρουν εκπαιδευτικό έργο σε ανώτατα πνευματικά ιδρύματα της ημεδαπής αλλά και της αλλοδαπής. Ο Α.

Ριζάκης edίδαξε στα πανεπιστήμια της Κρήτης, της Κύπρου, της Λυών και, μετά την εκλογή του, ως καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Νανσύ 2. Υπήρξε εισηγητής και μέλος επιτροπών κρίσεως πολλών διδακτορικών διατριβών στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Ο Α. Ριζάκης διδάσκει και στο μεταπτυχιακό τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εκπαίδευση σε Έλληνες και ξένους φοιτητές παρέχεται επίσης κατά τη διάρκεια των ετήσιων επιφανειακών αρχαιολογικών ερευνών.

Το Πρόγραμμα οργάνωσε πολλά διεθνή συνέδρια και συναντήσεις σε θέματα που αφορούν την Αχαΐα και την Ηλεία, τη ρωμαϊκή ανθρωπωνυμία και την πολιτική και κοινωνική διάστασή της, την οργάνωση του χώρου και τις σχέσεις πόλεως και χώρας στις διάφορες εποχές

Αρχαιολογικός καθαρισμός στο άστυ της αρχαίας Καρθαίας (Κέα).

(Αχαΐα και Κέα), τη νομισματοκοπία και τη νομισματική κυκλοφορία.

Οι ερευνητικές δραστηριότητες και οι στόχοι του Προγράμματος στηρίζονται σε δύο άξονες: έναν γεωγραφικό και έναν θεματικό. Στον γεωγραφικό άξονα (I) εντάσσονται συγκεκριμένες περιοχές της νοτίου Ελλάδος, ειδικότερα η Πελοπόννησος, οι Κυκλάδες και η Σάμος από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (Α. Ριζάκης, Σ. Ζουμπάκη, Α. Μενδώνη, Χ. Παπαγεωργιάδου και εξωτερικοί συνεργάτες), για τις οποίες διενεργούνται (α) επιγραφικές και (β) ανθρωπωνυμικές έρευνες.

Ο θεματικός άξονας (II) του Προγράμματος περιλαμβάνει τρεις επιμέρους ερευνητικές κατευθύνσεις, που αφορούν στους τομείς της τεχνολογίας, της οικονομίας και της κοινωνίας.

- Έρευνες που αναφέρονται στην τεχνολογία και τις ανταλλαγές, με έμφαση στην προϊστορική εποχή (Α. Μιχαηλίδου και συνεργάτες).
- Έρευνες που αναφέρονται στη νομισματική και την οικονομική οργάνωση των ελληνικών πόλεων κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους (Χ. Παπαγεωργιάδου και εξωτερικοί συνεργάτες).
- Έρευνες που αφορούν στην κοινωνία των ελληνικών πόλεων κατά την ύστερη ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή (Α. Ριζάκης, Σ. Ζουμπάκη, Α. Μενδώνη και εξωτερικοί συνεργάτες) και συνδέονται με ανάλογες επιφανειακές αρχαιολογικές έρευνες στην Αχαΐα και τη νήσο Κέα (Α. Ριζάκης, Α. Μενδώνη και μεγάλος αριθμός εξωτερικών συνεργατών).

Η επιλογή των ερευνητικών στόχων αυτού του Προγράμματος υπαγορεύθηκε τόσο από τη διαπίστωση της απουσίας ανάλογων ερευνητικών δραστηριοτήτων και μελετών σε εθνική αλλά και παγκόσμια κλίμακα όσον αφορά τον γεωγραφικό άξονα (π.χ. Αχαΐα, Ήλιδα, Κυκλάδες) όσο και από την απουσία των ερευνητικών αυτών κατευθύνσεων, όσον αφορά τον θεματικό άξονα.

Με τα έργα που εντάσσονται στον γεωγραφικό άξονα, επιδιώκεται η δημιουργία αρχείων με το επιγραφικό, νομισματικό και ανθρωπωνυμικό υλικό των εν λόγω περιοχών, αλλά και η δημοσίευση μονογραφιών για τη γνωστοποίησή του στην ευρύτερη επιστημονική κοινότητα και τη δημιουργία μιας επιστημονικής βάσης αναφοράς για κάθε μελλοντική μελέτη αναφερομένη στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ιστορία αυτών των περιοχών. Τα ερευνητικά θέματα που προβλέπονται στον θεματικό άξονα έχουν πιο εξειδικευμένο θεματικό

και χρονολογικό στόχο, καθώς επικεντρώνονται είτε στη μελέτη της κοινωνίας και οικονομίας των πόλεων κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο είτε στη μελέτη της τεχνολογίας και οικονομίας κατά την εποχή του χαλκού. Στις μελέτες αυτές καταβάλλεται προσπάθεια να αξιοποιηθούν τόσο οι παραδοσιακές πηγές όσο και τα δεδομένα τα οποία προκύπτουν από τη συστηματική επιφανειακή έρευνα, η οποία μας αποκαλύπτει ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες για την οργάνωση και τη χρήση της γης αλλά και τις σχέσεις πόλεως και χώρας.

Οι επιγραφικές έρευνες του Προγράμματος αναφέρονται στην Πελοπόννησο (Αχαΐα), τις Κυκλάδες (Κέα) και το ανατολικό Αιγαίο (Σάμος). Οι έρευνες αυτές έχουν ως στόχο τη συστηματική συγκέντρωση, ανάλυση και δημοσίευση σε μονογραφίες του επιγραφικού υλικού των εν λόγω περιοχών. Δύο τόμοι έχουν ήδη δημοσιευθεί (*Achaïe I και II*) και επίκειται η δημοσίευση άλλων δύο μέσα στην επόμενη τριετία (*Achaïe III, Kéos*).

Ανθρωπωνυμικές και προσωπογραφικές έρευνες. Οι πρώτες συνοδεύουν τις επιγραφικές ή είναι τελείως ανεξάρτητες. Έχει δημοσιευθεί η προσωπογραφία της Ηλείας και προετοιμάζεται για το μέλλον αυτή της Αχαΐας και Κέας. Οι ανθρωπωνυμικές έρευνες αφορούν στην περίοδο της ρωμαϊκής κυριαρχίας και αναφέρονται ειδικότερα στις πόλεις της Πελοποννήσου και τις Κυκλάδες. Έχουν ήδη εκδοθεί δύο ογκώδεις τόμοι για την Πελοπόννησο και προβλέπεται ένας τρίτος με συνθετικές μελέτες για την επόμενη πενταετία, ενώ ένας ακόμα τόμος, για τις Κυκλάδες, βρίσκεται στο στάδιο της έκδοσης. Για το ίδιο θέμα έχει δημοσιευθεί ικανός αριθμός άρθρων σε διεθνή περιοδικά και συνέδρια.

Οι σχετικές με την τεχνολογία και οικονομία έρευνες του Προγράμματος καλύπτουν ένα ευρύ χρονολογικό φάσμα και διαφορετικού τύπου προσεγγίσεις.

(α) Στον τομέα της τεχνολογίας ερευνώνται τα τεχνολογικά προϊόντα, τα μετρικά συστήματα και ο τρόπος υπολογισμού της ανταλλακτικής αξίας στις προϊστορικές οικονομίες του Αιγαίου και της Ανατολής, με βάση αρχαιολογικές μαρτυρίες και γραπτές πηγές από τις περιοχές αυτές. Έχουν ήδη δημοσιευθεί δύο μονογραφίες και ετοιμάζεται και τρίτη για τα επόμενα χρόνια.

(β) Στον τομέα της οικονομίας εντάσσονται τόσο οι νομισματικές όσο και οι ευρύτερες έρευνες που αφορούν στην οικονομική κατάσταση και στις οικονομικές σχέσεις των ελληνικών πόλεων, κυρίως κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής και της ρωμαϊκής περιόδου. Οι

Ανασκαφή στην Καρθαία της Κέας.

πρώτες, περιλαμβάνουν ειδικότερα τη νομισματοκοπία και τη μελέτη της εικονογραφίας της Κέας και Πάτρας, καθώς και αδημοσίεωτων θησαυρών του Νομισματικού Μουσείου. Οι δεύτερες, αφορούν στην οικονομία των πόλεων της Πελοποννήσου κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή, καθώς και στις οικονομικές σχέσεις ευρύτερα και άλλων πόλεων του ελλαδικού χώρου. Δημοσιεύθηκε η νομισματοκοπία της Κέας, καθώς και η εικονογραφία των ρωμαϊκών αποικιών (ετοιμάζεται εκείνη της Πάτρας), καθώς και άρθρα που αφορούν στην οικονομία και στις οικονομικές σχέσεις (Χ. Παπαγεωργιάδου, Α. Ριζάκης).

(γ) Οι έρευνες αυτές περιλαμβάνουν, αφενός μεν, τη συστηματική επιφανειακή αρχαιολογική έρευνα (Αχαΐα,

Κέα) και, αφετέρου, έρευνες που αφορούν γενικότερα τις κοινωνικές δομές και οργάνωση και στηρίζονται στη χρήση και αξιοποίηση και άλλων πηγών (επιγραφικών, φιλολογικών κ.λπ.). Με την επιφανειακή αρχαιολογική έρευνα επιχειρείται να κατανοηθεί η οικιστική οργάνωση, η δημογραφία και οι κοινωνικές δομές των περιοχών σε διαχρονική βάση και αναζητούνται ιδιαίτερα τα στοιχεία που αφορούν στην οργάνωση του αγροτικού χώρου κατά τη ρωμαϊοκρατία (π.χ. έρευνες ρωμαϊκών κτηματολογίων). Έχουν ήδη δημοσιευθεί μονογραφίες και συνέδρια, καθώς και ένας μεγάλος αριθμός άρθρων. Το ενδιαφέρον των ευρύτερων ερευνών στον τομέα αυτό, στρέφεται στην κατανόηση της δημογραφικής κατανομής των πληθυσμών μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση και την

ίδρυση των αποικιών, καθώς και στην κοινωνική θέση και τα νομικά δικαιώματα των παλαιότερων πληθυσμών.

(δ) Με τις έρευνες που εντάσσονται σε αυτήν την κατηγορία, επιχειρείται η μελέτη των αλλαγών που επέφερε η ρωμαϊκή κυριαρχία στον πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό χώρο και καταβάλλεται προσπάθεια να κατανοηθούν, κυρίως μέσω των ανθρωπωνυμικών πρακτικών, της νομισματικής εικονογραφίας, των επιγραφών αλλά και των αρχαιολογικών πηγών, η οικονομική και κοινωνική οργάνωση των πόλεων, καθώς και οι τρόποι προσαρμογής ή απόρριψης της ρωμαϊκής κυριαρχίας και των ιδεολογικών της αρχών. Έχει ήδη δημοσιευθεί μια μονογραφία και ένας μεγάλος αριθμός άρθρων. Δύο επιπλέον μονογραφίες (σε συνεργασία με άλλους φορείς) προβλέπονται για την επόμενη πενταετία.

Το Πρόγραμμα της Νοτίου Ελλάδος διαθέτει ένα ευρύ δίκτυο Ελλήνων και ξένων συνεργατών σε πολλά έργα. Οι επιφανειακές αρχαιολογικές έρευνες, στην Αχαΐα π.χ., πραγματοποιούνται με τη συνεργασία του ΥΠΠΟ και των Πανεπιστημίων του Σαλέρνου (Ιταλία) και του Paris XIII (Γαλλία). Η ερευνητική αυτή ομάδα συμμετείχε ως εταίρος σε ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό δίκτυο (COST G2), αλλά και στο πλαίσιο διμερών επιστημονικών ανταλλαγών (π. χ. Σλοβενία). Η μελέτη των επιγραφικών κειμένων που αναφέρονται στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση των πόλεων κατά τη ρωμαιοκρατία, πραγματοποιείται σε συνεργασία με την ομάδα της Année Epigraphique (S. Follet). Οι ανθρωπωνυμικές μας έρευνες στην Πελοπόννησο υλοποιήθηκαν με τη βοήθεια πολλών εξωτερικών συνεργατών (Μ. Καντηρέα, Κλ. Λεπενιώτη, Ε. Μακρή) και παλαιότερη στενή συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Bordeaux (Α. Bresson).

Πρόγραμμα Ελληνικής Ανατολής

Το Πρόγραμμα δημιουργήθηκε από τη συνένωση του Προγράμματος Παλαιστίνης, που λειτούργησε από το 1980 με προϊστάμενο τον Ι. Μείμαρη, και του Προγράμματος Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Ανατολής, που ιδρύθηκε το 1985 και του οποίου προϊστάτο, προσωρινά, ο τότε Διευθυντής του ΚΕΡΑ.

Για τη στελέχωση του Προγράμματος, στους ήδη υπάρχοντες τρεις επιστήμονες (Ι. Μείμαρης, G. Fowden, Κ. Κρητικάκου) προστέθηκαν η Χρ. Κοκκινιά, η οποία ανέλαβε υπηρεσία τον Οκτώβριο του 2004, και το 2005 η Α. Ζουρνατζή, η οποία μέχρι τότε συμμετείχε στο Πρόγραμμα Βορείου Ελλάδος. Το Πρόγραμμα έχει δράσεις που σχετίζονται με:

Deir Ain Abata Ιορδανίας, ανάγνωση ψηφιδωτής επιγραφής του πρεσβυτέρου της μοναστηριακής εκκλησίας, 1992.

- την αρχαιολογία και επιγραφική της Παλαιστίνης κατά την όψιμη αρχαιότητα,
- τη μελέτη των ιδεών, δοξασιών και νοοτροπιών κατά την υστερορωμαϊκή περίοδο,
- την πολιτεία και την κοινωνία της Μικράς Ασίας κατά τη ρωμαϊκή περίοδο,
- τη σχέση των Ελλήνων της Ανατολής και, ιδίως, της Κύπρου με το βασίλειο των Αχαιμενιδών.

Στο Πρόγραμμα συνεργάζεται και ο Μ. Χατζόπουλος, ο οποίος ερευνά θέματα σχετικά με τις πολιτικές και διπλωματικές προεκτάσεις της σύγχρονης πρόσληψης της αρχαίας κυπριακής ιστορίας και αρχαιολογίας. Στο πλαίσιο του ίδιου Προγράμματος δόθηκε υποτροφία στην διδάκτορα Άννα Γεωργιάδου για την εκπόνηση μεταδιδακτορικής εργασίας σχετικής με τα επίσημα κυπριακά γραπτά μνημεία σε συλλαβική γραφή.

Η αρχαιολογία και επιγραφική της Παλαιστίνης κατά την όψιμη αρχαιότητα (Ι. Μείμαρης, Κ. Κρητικάκου) περιλαμβάνει:

- Τη συγκρότηση αρχείου των ελληνικών επιγραφών της Παλαιστίνης (βιβλιογραφία, έκτυπα, φωτογραφίες, σχέδια, χάρτες) και προετοιμάζει την έκδοσή τους σε σύνταγμα.
- Την ιστορική, αρχαιολογική και αρχιτεκτονική μελέτη αρχαιολογικών χώρων ή μεμονωμένων μνημείων της Παλαιστίνης, καθώς και την καταγραφή, φωτογράφιση, συντήρηση και μελέτη αυτοτελών έργων της Ρωμαϊκής και Πρωτοβυζαντινής Παλαιστίνης, συμπεριλαμβανομένης και της Σιναϊτικής Χερσονήσου.

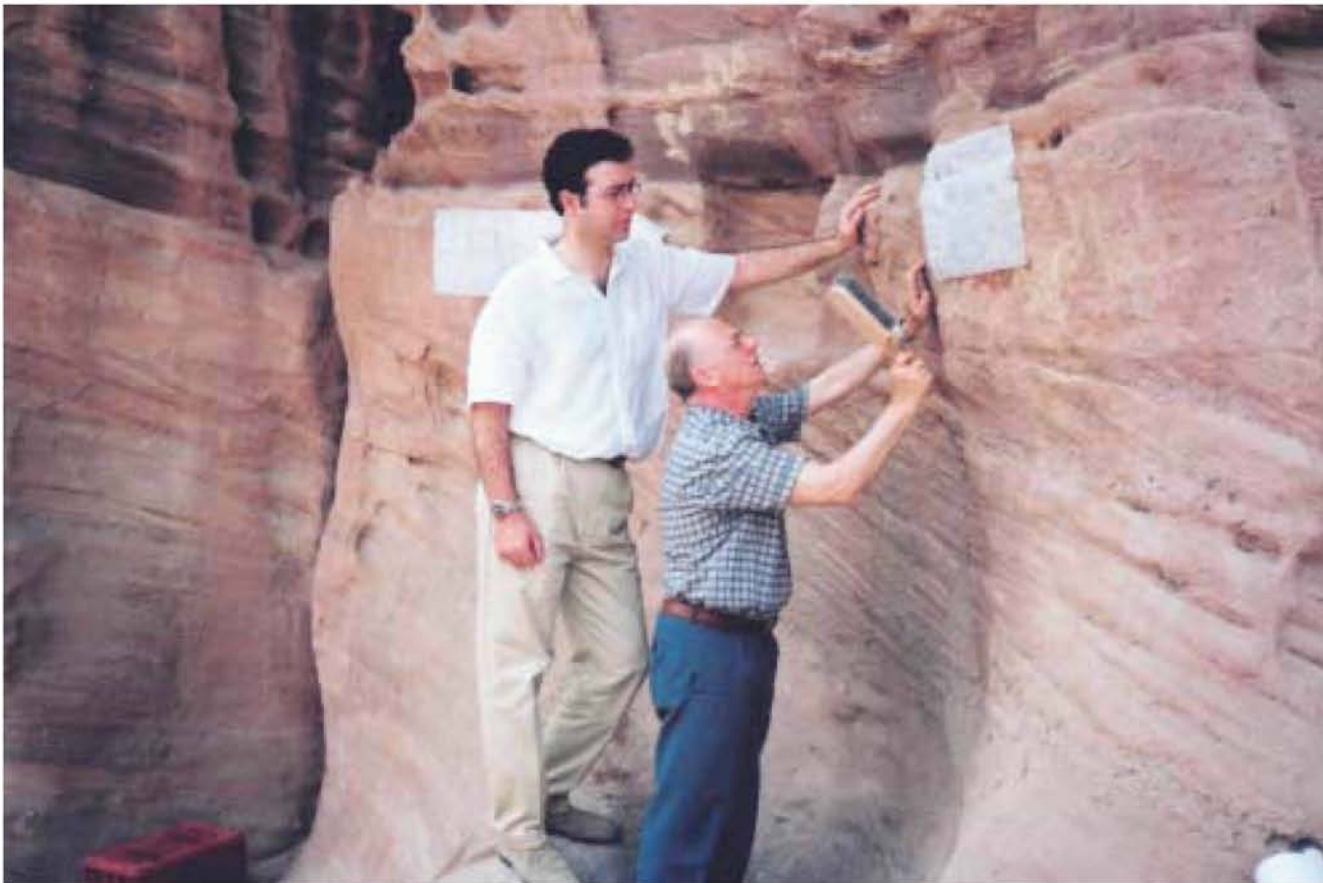
Κύριο έργο της δράσης είναι το σύνταγμα ελληνικών επιγραφών της Παλαιστίνης (Ι. Μείμαρης, Κ. Κρητικάκου). Μετά τη δημοσίευση, το 2005, του πρώτου τόμου του συντάγματος, που περιλαμβάνει τις ελληνικές επιγραφές της περιοχής Ghor es-Safi της Ιορδανίας, το

έργο συνεχίστηκε με τη συγκέντρωση και επεξεργασία των επιγραφών από τη Φαινώ και τη Ζοώρα, που θα αποτελέσουν τον δεύτερο τόμο του επιγραφικού συντάγματος της Τρίτης Παλαιστίνης. Παράλληλα, ετοιμάστηκε η έκδοση 19 επιγραφών του Στ' και Ζ' αι. μ.Χ. από το μοναστηριακό συγκρότημα του Αγίου Λωτ στην θέση Deir 'Ain 'Abata της Ιορδανίας. Το χειρόγραφο έχει παραδοθεί από καιρό στο Βρετανικό Μουσείο και αναμένεται η δημοσίευσή του.

Η μελέτη των ιδεών, δοξασιών και νοοτροπιών κατά την υστερορωμαϊκή περίοδο (G. Fowden), στοχεύει στη σύνταξη μιας ιστορίας της μετάβασης από τον πολυθεϊσμό στον χριστιανισμό στις ανατολικές επαρχίες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η έρευνα αφορά στη λόγια –ειδικά τη φιλοσοφική– παράδοση, αλλά και τη θρησκευτική ζωή των πόλεων και της υπαίθρου, όπως αυτή προκύπτει από τη μελέτη των φιλολογικών έργων, επιγραφών, παπύρων και μνημείων τόσο της ελληνορωμαϊκής και χριστιανικής οικουμένης όσο και του περ-

Ενασχόληση με τα νεοευρεθέντα αραβικά χειρόγραφα της Μονής Σινά, 1983.

Ιορδανίας (ερημητήρια), εκτύπωση επί διηθητικού χάρτου ελληνικών επιγραφών, 2001.

σικού και αραβο-ισλαμικού κόσμου. Καρπός της δράσης αυτής είναι η πρόσφατη δημοσίευση της μονογραφίας των G. Fowden και Elizabeth Key Fowden, *Studies on Hellenism, Christianity and the Umayyads*. Για την επόμενη φάση της έρευνάς του ο G. Fowden εργάζεται στη σύνταξη βιβλίου για τον νεοπλατωνικό φιλόσοφο Πλωτίνιο και τις επιρροές του στους πατέρες της Εκκλησίας και στο Ισλάμ.

Η επιλογή της Κύπρου ως αφετηρίας για τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των πόλεων-κρατών της Ελλάδος και του βασιλείου των Αχαιμενιδών (Α. Ζουρνατζή), εδράζεται στη διαπίστωση ότι αυτή, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, υπήρξε προνομιούχο σημείο συνάντησης των δύο αυτών πολιτικών συστημάτων. Ενώ, όμως,

σε άλλες περιόδους της ιστορίας της, όπως στην Εποχή του Χαλκού ή τη Φραγκοκρατία, έχουν αφιερωθεί πολλές και εκτενείς εργασίες, η ιστορία της νήσου κατά την περσική κυριαρχία δεν έχει τύχει ανάλογου ενδιαφέροντος. Στο πλαίσιο αυτής της δράσης η Α. Ζουρνατζή ετοιμάζει μονογραφία με τίτλο *Cyprus and Persia in the Age of Evagoras I*.

Η έρευνα της κοινωνίας και πολιτείας της Μικράς Ασίας κατά τη ρωμαϊκή περίοδο (Χ. Κοκκινιά), οπότε και γνωρίζει εντυπωσιακή οικονομική και πνευματική άνθηση, αποτελεί εξαιρετικού ενδιαφέροντος πεδίο για τη μελέτη της ιστορίας του Ελληνισμού. Στη Μικρά Ασία αναδεικνύονται οι εξέχοντες εκπρόσωποι της Δεύτερης Σοφιστικής και εκεί μεγάλες και μικρές πόλεις

● 144

Βουβών (Λυκία), αποστολή, 2005-2006.

κοσμούνται με ναούς, θέατρα, γυμνάσια και άλλα δημόσια έργα, προσθέτοντας στις πλούσιες φιλολογικές πηγές τις αρχαιολογικές και ιδιαίτερα επιγραφικές μαρτυρίες που φέρνει στο φως η σκαπάνη των αρχαιολόγων. Η έρευνα της Χ. Κοκκινιά επικεντρώνεται στις σχέσεις της ρωμαϊκής διοίκησης με τις τοπικές κοινωνίες, στους συσχετισμούς δυνάμεων στο εσωτερικό των ελληνικών πόλεων μεταξύ μελών και ομάδων της τοπικής αριστοκρατίας, και στις σχέσεις της τελευταίας με τους εκπροσώπους της ρωμαϊκής αρχής. Σε αυτό το πλαίσιο έχει αναλάβει τη μελέτη των επιγραφών της Βουβώνος, μιας ελληνικής πόλης της βόρειας Λυκίας που άνθησε κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους και επέδειξε έντονη δράση ως μέλος του κοινού των Λυκίων. Παράλληλα, η Χριστίνα Κοκκινιά ετοιμάζει μονογραφία για τις

σχέσεις ελληνικών πόλεων και Ρωμαίων διοικητών με βάση τις επιγραφικές μαρτυρίες από το ανατολικό τμήμα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Αποτίμηση τριακονταετίας

Η πενήτηκοστή επέτειος του ΕΙΕ είναι σχεδόν και η τριακοστή του ΚΕΡΑ. Η στιγμή δεν είναι επομένως ακατάλληλη για να γίνει η αποτίμηση της συμβολής του Ινστιτούτου στο πεδίο που θεραπεύει, τόσο εντός της Ελλάδος όσο και διεθνώς.

Οι ιδρυτές και διευθυντές του ΚΕΡΑ και όλοι οι ερευνητές που κατά καιρούς εργάστηκαν σ' αυτό, κινήθηκαν μέσα σ' ένα συγκεκριμένο επιστημονικό κλίμα.

Καθοριστική, από αυτήν την άποψη, στάθηκε η επιρροή δύο σπουδαίων ξένων ελληνοιστών, πολύ διαφορετικών μεταξύ τους, αλλά που διακρίνονταν και οι δυο για την άριστη φιλολογική τους παιδεία και την ολιστική τους θεώρηση της αρχαιογνωσίας. Το παράδειγμα του N. G. L. Hammond υπήρξε αποφασιστικό για την επικέντρωση του Ινστιτούτου στη βασισμένη στην τοπογραφία έρευνα των λιγότερο γνωστών ελληνικών περιοχών, ενώ η επιρροή του Louis Robert επέβαλε ως άμεση προτεραιότητα την ανάγκη συμπλήρωσης των φιλολογικών πηγών με τη συστηματική επιτόπια μελέτη και συλλογή, δημοσίευση και αξιοποίηση επιγραφών και νομισμάτων, δημοσιευμένων και αδημοσίευστων.

Μέσα στα τριάντα χρόνια που πέρασαν, εν πολλοίς χάρι στο παράδειγμα του ΚΕΡΑ και συχνά σε συνεργασία με αυτό, η μελέτη των επιγραφών και η ιστορική γεωγραφία, που μέχρι τότε αποτελούσαν αντικείμενο μόνο περιθωριακής ενασχόλησης, αναδείχθηκαν σε μείζονες ερευνητικούς άξονες τόσο στα ελληνικά πανεπιστήμια όσο και στις εφορείες αρχαιοτήτων. Περιοχές, όπως η Μακεδονία, η Θράκη ή η Αχαΐα, που ήταν εν πολλοίς ανεξερεύνητες, είδαν, μαζί με τη δημοσίευση συνταγμάτων των επιγραφών τους, τους χάρτες τους να συμπληρώνονται με νέες αρχαιολογικές θέσεις ή και αρχαίες πόλεις, των οποίων η συντεταγμένες δεν ήταν γνωστές (Αλλάντη, Μόρρυλος, Στρέψα, Απολλωνία) ή ακόμη και το όνομά τους ήταν παντελώς αμάρτυρο (Ηράκλεια, Πύρρολος). Στη Μακεδονία, δεν αναδείχθηκε μόνο ο άγνωστος αστικός ιστός, αλλά αποκαλύφθηκε και η κοινωνική και πολιτική οργάνωση, που ήταν βασισμένη σ' αυτόν τουλάχιστον όσο και στο πρόσωπο του βασιλέως, το οποίο μονοπωλούσε μέχρι τότε την προσοχή των μελετητών. Στην Αχαΐα, οι τοπογραφικές έρευνες έφεραν στο φως την οργάνωση του αγροτικού χώρου και τις συνέπειες της ρωμαϊκής κατάκτησης και της ίδρυσης ρωμαϊκών αποικιών, ενώ η συστηματική συλλογή και μελέτη των επιγραφών της Παλαιστίνης αποκάλυψε και τεκμηρίωσε το βάθος και τη διάρκεια της ελληνικής παρουσίας και επιρροής στην καθ' ημάς Ανατολή μέχρι και μετά την αραβική κατάκτηση. Η έκδοση επιγραφικών και νομισματικών συνταγμάτων και οι μονογραφίες που βασίστηκαν σ' αυτά, επέτρεψαν έτσι την ανασύνθεση της συνόλης ιστορίας μεγάλων και σημαντικών περιοχών της ελληνικής οικουμένης.

Τα αποτελέσματα των ερευνών του ΚΕΡΑ έγιναν διεθνώς γνωστά χάρις στην τακτική δημοσίευσή τους στις επικρατέστερες ευρωπαϊκές γλώσσες (57 τόμοι στα

γαλλικά, αγγλικά, γερμανικά, ιταλικά) και ανέδειξαν το Ινστιτούτο ως ένα από τα σπουδαιότερα ερευνητικά κέντρα αρχαιογνωσίας στον κόσμο. Συγγενείς οργανισμοί της Ευρώπης και της Αμερικής συνεργάζονται μαζί του και μελετητές από όλον τον κόσμο έρχονται για να συμβουλευθούν τα αρχεία του. Στον άκρως ανταγωνιστικό τομέα των αρχαιοελληνικών σπουδών, έπειτα από τριάντα χρόνια προσπαθειών, η Ελλάδα έχει πάψει να είναι η μεγάλη απόυσα.

Εκδόσεις

Μελετήματα (1-52)

- L. Gounaropoulou, M. B. Hatzopoulos, *Les milliaires de la Voie Egnatienne entre Héraclée des Lyncestes et Thessalonique*, 1985.
- Y. E. Meimaris, *Sacred names, saints, martyrs and church officials in the greek inscriptions and papyri pertaining to the christian church of Palestine*, 1986.
- Two studies in ancient macedonian topography: M. B. Hatzopoulos, *Strepsa: a reconsideration or new evidence on the road system of Lower Macedonia*, 1987· L. D. Loukopoulou, *Provinciae macedoniae finis orientalis: the establishment of the eastern frontier*, 1987.
- M. B. Sakellariou, *The Polis-State, definition and origin*, 1989.
- M. B. Hatzopoulos, *Une donation du roi Lysimaque*, 1988.
- M. B. Hatzopoulos, *Actes de vente de la Chalcidique Centrale*, 1988.
- M. B. Hatzopoulos, L. D. Loukopoulou, *Morrylos, cité de la Crestonie*, 1989.
- B. Tatakis, *Ancient Beroea, prosopography and society*, 1988.
- L. D. Loukopoulou, *Contribution à l'histoire de la Thrace Propontique*, 1989.
- Ποικίλα Μελετήματα, 1990.
- M. B. Hatzopoulos, L. D. Loukopoulou, *Recherches sur les marches orientales des Téménides (Anthémonte-Kalindoia)*, Vol. I-II. Ière partie, 1992, Pième partie, 1996.
- M. B. Sakellariou, *Between memory and oblivion: the transmission of early Greek historical traditions*, 1990.
- D. Rizakis, *Αρχαία Αχαΐα και Ηλεία = Achaia und Elis in der Antike. Akten des 1. Internationalen Symposiums Athen, 19-21 Mai 1989*, 1991.

- M. B. Hatzopoulos, *Actes de vente d' Amphipolis*, 1991.
- D. Rizakis, *Paysages d'Achaïe I: le bassin du Peiros et la plaine occidentale*, 1992.
- Ph. Gauthier, M. B. Hatzopoulos, *La loi gymnasiarchique de Béroia*, 1993.
- Y. E. Meimaris (in collaboration with K. Kritikakou and P. Bougia), *Chronological Systems in Roman-Byzantine Palestine and Arabia. The Evidence of the Dated Greek Inscriptions*, 1992.
- B. Tataki, *Macedonian Edessa: Prosopography and Onomasticon*, 1994.
- M. B. Hatzopoulos, *Cultes et rites de passage en Macédoine*, 1994.
- D. Rizakis, *Achaïe I. Sources textuelles et histoire régionale*, 1995.
- D. Rizakis (ed.), *Roman onomastics in the greek east. Social and political aspects*, 1996.
- M. B. Hatzopoulos, *Macedonian institutions under the kings*, Vol. I: *A historical and epigraphic study*, 1996· Vol. II: *Epigraphic Appendix*, 1996.
- G. Le Rider, *Monnayage et finances de Philippe II: un état de la question*, 1996.
- Ch. Papageorgiadou-Banis, *The coinage of Kea*, 1997.
- D. Rizakis, *Achaïe II. La cité de Patras: épigraphie et histoire*, 1998.
- B. Tataki, *Macedonians abroad: a contribution to the prosopography of ancient Macedonia*, 1998.
- L. G. Mendoni, A. J. Mazarakis Ainian (ed.), *Kea - Kythnos: history and archaeology. Proceedings of an International Symposium (22-25 June 1994): Kea, Kythnos*, 1998.
- Ph. Petsas, M. B. Hatzopoulos, L. Gounaropoulou, P. Paschidis (ed.), *Inscriptions du sanctuaire de la Mère des Dieux Autochtone de Leukopetra (Macédoine)*, 2000.
- D. Rizakis, *Paysages d'Achaïe II: Dymé et son territoire. Actes du colloque international: Dymaia et Bouprasia (Katô Achaïa, 6-8 octobre 1995)*, 2000.
- M. B. Hatzopoulos, *L'organisation de l'armée macédonienne sous les Antigonides: problèmes anciens et documents nouveaux*, 2001.
- D. Rizakis, S. Zoumbaki, *Roman Peloponnese I: Roman personal names in their social context (Achaia, Arcadia, Argolis, Corinthia and Eleia)*, 2001.
- Sophia B. Zoumbaki, *Elis und Olympia in der Kaiserzeit: das Leben einer Gesellschaft zwischen Stadt und Heiligtum auf prosopographischer Grundlage*, 2001.
- Anna Michailidou, *Manufacture and measurement: counting, measuring and recording craft items in early Aegean societies*, 2001.
- Manuela Mari, *Al di là dell'Olimpo: Macedoni e grandi santuari della Grecia dall'età arcaica al primo Ellenismo*, 2002.
- Sophia Kremydi-Sicilianou, *Multiple concealments from the sanctuary of Zeus Olympios at Dion: three roman provincial coin hoards*, 2004.
- D. Rizakis, S. Zoumbaki, C. Lepenioti, *Roman Peloponnese II: Roman Personal Names in their Social Context (Laconia and Messenia)*, 2004.
- Garth Fowden, Elizabeth Key Fowden, *Studies on hellenism, christianity and the Umayyads*, 2004.
- P. Doukellis, L. Mendoni, *Perceptions and Evaluation of the Cultural Landscapes. Proceedings of an International Symposium (Zakynthos, December 1997)*, 2004.
- Harikleia Papageorgianou-Bani, *The Numismatic Iconography of the Roman Colonies in Greece: Local Spirit and the Expression of Imperial Policy*, 2004.
- S. Zoumbaki, *Prosopographie der Eleer bis zum 1. Jh. v. Chr.*, 2005.
- Y. E. Meimaris, K. I. Kritikakou-Nikolaropoulou, *Inscriptions from Palaestina Tertia Vol. Ia The Greek Inscriptions from Ghor es-Safi (Byzantine Zoora)*, 2005.
- Anna Michailidou, *Weight and Value in Pre-Coinage Societies: an introduction*, 2005.
- S. Aneziri, N. Giannakopoulos, P. Paschidis, *Index du Bulletin Epigraphique (1987-2001)*. Vol. I: *Les publications*, 2005.
- S. Aneziri, N. Giannakopoulos, *Index du Bulletin Epigraphique (1987-2001)*. Vol. II: *Les mots Grecs*, 2005.
- S. Aneziri, N. Giannakopoulos, *Index du Bulletin Epigraphique (1987-2001)*. Vol. III: *Les mots Français*, 2005.
- A. Zournatzi, *Persian Rule in Cyprus. Sources, problems, perspectives*, 2005.
- M. Guimier-Sorbets, M. B. Hatzopoulos et Y. Morizot, *Rois, Cités, Nécropoles. Institutions, rites et monuments en Macédoine. Actes des colloques de Nanterre (Décembre 2002) et d'Athènes (Janvier 2004)*, 2006.

- B. Tataki, *The Roman Presence in Macedonia. Evidence from Personal Names*, 2006.
- H. Brecoulaki, *La peinture funéraire de Macédoine: emplois et fonctions de la couleur IVe-IIe s. av. J.-C.* Vol. I. Texte, Vol. II. Planches & tableaux, 2006.
- M.-G. Parissaki, *Prosopography and Onomasticon of Aegean Thrace*, 2007.
- M. Kantirea, *Les dieux et les dieux Augustes. Le culte impérial en Grèce sous les Julio-claudiens et les Flaviens. Etudes épigraphiques et archéologiques*, 2007.
- K. Chryssanthaki-Nagle, *L'histoire monétaire d'Abdère en Thrace (VIe s. av. J.-C. - IIe s. ap. J.-C.)*, 2007.
- Φωνής χαρακτήρ Εθνικός. *Actes du Ve congrès international de dialectologie grecque, Athènes 28-30 septembre 2006*, Sous la direction de M.B. Hatzopoulos. Avec la collaboration de Vassiliki Psilakakou, 2007.

Άλλες εκδόσεις

I. E. Μειμάρης, *Κατάλογος των νέων αραβικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής Αγίας Αικατερίνης του Όρους Σινά*, 156 σ. + σ. με αριθμηση στην αραβική. πίνακες (εκτός κειμένου), 1985.

Ιωάννης Ασλάνης, με την συνεργασία Όλγας Ψυχογιού-Smith και Γεωργίας Κουρτέση-Φιλιππάκη, *Η Προϊστορία της Μακεδονίας. I. Η Νεολιθική εποχή*, 1992.

Mykenaïka: actes du IXe Colloque international sur les textes mycéniens et égéens organisé par le Centre de l'Antiquité Grecque et Romaine de la Fondation Nationale de la Recherche Scientifique et l'Ecole Française d'Athènes (Athènes, 2-6 Octobre 1990), edités par Jean-Pierre Olivier, 1992.

P. P. Franke κ.ά., *Σίδη: νομισματοκοπία, επιγραφές και ιστορία μιας αρχαίας ελληνικής πόλης στην Τουρκία*, μετάφρ. Κατερίνη Λιάμπη, Δέσποινα Παπακωνσταντίνου Διαμαντούρου, 75 σ. εικ., πτυσ. χάρτης, Αθήνα 1990. Κατάλογος της έκθεσης που έγινε στην Αθήνα και

οργανώθηκε από το Institut für Alte Geschichte der Universität des Saarlandes και το Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας.

Laurence Brocas-Deflassieux, *Αρχαία Βέροια: μελέτη τοπογραφίας*, Βέροια: Δήμος Βεροίας / Κέντρον Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας-Παράρτημα Βεροίας, 1999.

Laurence Brocas-Deflassieux, *Béroia, cité de Macédoine: étude de topographie antique*, Βέροια: Municipalité de Béroia / Centre de Recherches de l'Antiquité Grecque et Romaine-Annexe de Béroia, 1999.

Γ. Α. Πίκουλας, *Η χώρα των Πιέρων: συμβολή στην τοπογραφία της*, Αθήνα: Δήμος Πιερέων Καβάλας / Κέντρον Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας, 2001.

Λίνα Γ. Μενδώνη (εκδ.), *Ιστορία του Τοπίου και Τοπικές Ιστορίες. Από το φυσικό περιβάλλον στο ιστορικό τοπίο. Πιλοτική Εφαρμογή στις Κυκλάδες. Ενδεικτική βιβλιογραφία*, Αθήνα 1997 [συνέκδοση με τα Υπουργεία Περιβάλλοντος-Χωροταξίας-Δημοσίων Έργων και Παιδείας].

Λίνα Γ. Μενδώνη, Νίκος Μάργαρης (εκδ.), *Κυκλάδες. Ιστορία του Τοπίου και Τοπικές Ιστορίες*, Αθήνα 1998 [συνέκδοση με το Υπουργείο Περιβάλλοντος-Χωροταξίας-Δημοσίων Έργων και Παιδείας].

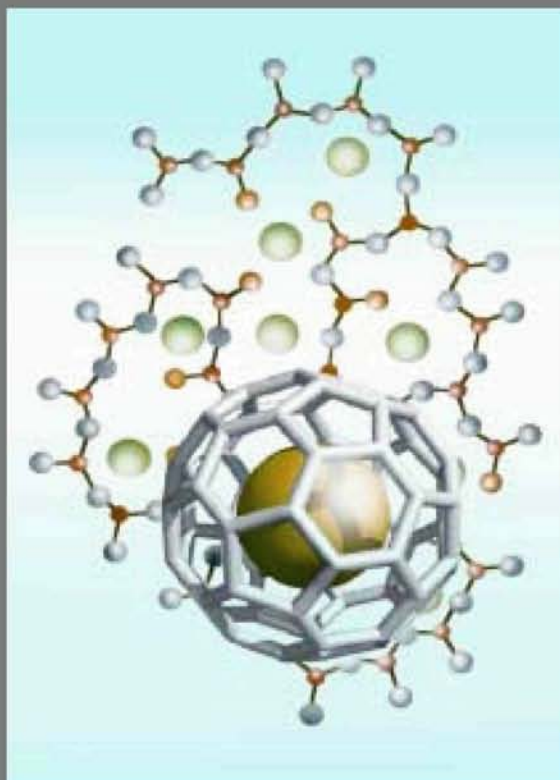
Συντάγματα (corpora) επιγραφών

Θ. Ριζάκης, Γ. Τουρατσόγλου, *Επιγραφές Άνω Μακεδονίας (Ελίμεια, Εορδαία, Νότια Λυγκηστis, Ορεστis)*, τ. 1, Κατάλογος Επιγραφών, 1985.

Λουκρητία Γουναροπούλου, Μ. Β. Χατζόπουλος, με τη συνεργασία Π. Νίγδελη και Γ. Σουρή, *Επιγραφές Κάτω Μακεδονίας (μεταξύ του Βερμίου όρους και του Αξιού ποταμού)*, Τεύχος Α', Επιγραφές Βέροιας, 1998.

Λουΐζα Δ. Λουκοπούλου, Αντιγόνη Ζουρντζή, Μαρία Γαβριέλλα Παρισάκη, Σελήνη Ψωμά, *Επιγραφές της Θράκης του Αιγαίου: μεταξύ των ποταμών Νέστου και Έβρου (νομοί Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου)*, 2005.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

*Ινστιτούτο
Θεωρητικής
& Φυσικής
Χημείας
ΙΘΦΧ*

*Διευθυντής
Ευστράτιος Ι. Καμίτσος*

Τα πρώτα χρόνια (1968-1975)

Η ίδρυση του πρώτου ερευνητικού Κέντρου Φυσικών Επιστημών στο τότε Βασιλικό Ίδρυμα Ερευνών (BIE) – που αποτελούσε τον μοναδικό οργανισμό χρηματοδότησης της έρευνας στη χώρα και όπου λειτουργούσαν ήδη το ΚΝΕ και το ΚΒΕ– έχει τις ρίζες της σε μακρόχρονες προσπάθειες των Ακαδημαϊκών Λεωνίδα Ζέρβα και Καίσαρα Αλεξόπουλου, καθηγητών Χημείας και Φυσικής, αντίστοιχα, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ήδη από τον Μάρτιο του 1963, ο πρώτος έχει υποβάλει στο Διοικητικό Συμβούλιο *Σημείωμα* στο οποίο εισηγείται την άμεση ίδρυση Κέντρων Ερευνών Φυσικών Επιστημών (ΚΕΦΕ), παράλληλα με την ανέγερση του κτηρίου. Πρόθεσή του είναι να επαναπατρίσει «διακεκριμένους Έλληνες επιστήμονες του Εξωτερικού». Προτείνει ως πιθανούς υποψήφιους Διευθυντές τον Γεώργιο Καραγκούνη (Freiburg), τον Χαράλαμπο Γάτο (MIT) ή τον Σπυρίδωνα Αλιβιζάτο (Chicago), και προσφέρεται να διεξαγάγει με αυτούς «λεπτή φύσεως διαπραγματεύσεις επί του προβλήματος του επαναπατρισμού». Για να αντιμετωπίσει το πρόσθετο κόστος ζητά την εγγραφή στον προϋπολογισμό «ειδικού κονδυλίου δια το BIE» και σχεδιάζει την προσέλκυση πόρων και εξοπλισμού

από το Ford Foundation και το Rockefeller Foundation. Στη χειρότερη περίπτωση, είναι διατεθειμένος να ζητήσει να εξασφαλιστεί μέρος του αναγκαιούντος δια την λειτουργείαν των ΚΕΦΕ ποσού δι' αντιστοίχου περιορισμού της χορηγούμενης εις [εξωτερικούς] ερευνητάς βοήθειας.

Η τελευταία αυτή αναφορά έχει τη σημασία της γιατί ενδέχεται να σηματοδοτεί, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τις θετικές επιστήμες, την αρχή ενός υπέρποντος ανταγωνισμού μεταξύ των εσωτερικών Κέντρων του BIE και των πανεπιστημιακών ερευνητών, οι οποίοι μέχρι τότε ήταν οι αποκλειστικοί αποδέκτες των επιχορηγήσεων του Ιδρύματος. Οι αντιδράσεις εκφράζονται εύγλωττα στη συνεδρία του ΔΣ της 31ης Μαΐου 1966 («υπό την Προεδρίαν της Α.Μ. του Βασιλέως Κωνσταντίνου»), στην οποία εγκρίνεται κατ' αρχήν το «Σχέδιον Ιδρύσεως και Λειτουργίας Κέντρων Ερευνών Φυσικών Επιστημών». Ο τότε βασιλιάς ζητά να εξακολουθήσει η βοήθεια προς τα πανεπιστήμια, ενώ ο στενός συνεργάτης του, υποπύραρχος Χαράλαμπος Ποταμιάνος, μέλος του ΔΣ, υποβάλλει γραπτώς τις αντιρρήσεις του: *Εάν το σχέδιον γίνη αποδεκτόν ως έχει, το BIE θα διακινδυνεύ-*

Γεώργιος Α. Καραγκούνης (1905-1990), καθηγητής Φυσικοχημείας στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Ζυρίχης και Φράμμποργκ. Αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών από το 1966 και τακτικό από το 1984. Υπήρξε πολυσχιδής προσωπικότητα και από τους σκαπανείς της επιστημονικής έρευνας στην Ελλάδα. Στο τέλος της σταδιοδρομίας του επελέγη από το ΔΣ του τότε ΒΙΕ ως Διευθυντής του Κέντρου Φυσικοχημείας, στο οποίο εργάστηκε από το 1968 έως το τέλος του 1975. Στη φωτογραφία, που χρονολογείται από την εποχή του Φράμμποργκ, δεύτερος από δεξιά, με το βλέμμα στον φακό, σε συνάντηση με τον C.V. Raman, θεμελιωτή της ομώνυμης φασματοσκοπικής τεχνικής.

στέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Το πρώτο ΚΕΦΕ θα οργανωθεί δύο χρόνια αργότερα γύρω από τη δική του ισχυρή επιστημονική προσωπικότητα και θα ονομαστεί Κέντρο Φυσικοχημείας. Ο Γ. Καραγκούνης υπογράφει σύμβαση οκταετούς διάρκειας και αναλαμβάνει τα καθήκοντά του –στο ολοκαίνουριο κτήριο του ΒΙΕ– στα τέλη Φεβρουαρίου του 1968.

Το Κέντρο Φυσικοχημείας αρχίζει να εξοπλίζεται και να λειτουργεί ερευνητικά. Φθάνουν μεταχειρισμένα, από τη Γερμανία, το φωτόμετρο Πυρηνικού Μαγνητικού Συντονισμού (NMR) A-60A της Varian με ολοκληρωτή C-1024, καθώς και το φωτόμετρο υπερύθρου Beckman IR-9. Μέχρι το 1970, αγοράζονται από τον προϋπολογισμό του ΒΙΕ το πρώτο laser στην Ελλάδα (Spectra Physics 125, He-Ne, 150 mW) και ένας διπλός μονοχρωμάτορας της Jarrell-Ash, για να στηθεί το πρώτο φωτόμετρο Raman. Οι μοναδικές πειραματικές δυνατότητες προσελκύουν αξιόλογους νέους επιστήμονες.

Τρεις νέοι χημικοί και μία φυσικός ολοκληρώνουν τις διδακτορικές τους διατριβές στο Κέντρο υπό την επίβλεψη του Γ. Καραγκούνη. Είναι ο Γιώργος Κ. Παπαβασιλείου (*Laser-Raman φάσματα ουσιών εν προσροφήσει*, 1972), η Βάννα Πανδή-Αγαθοκλή (*Περί μιας μεθόδου συνθέσεως κατενανίων*, 1972), ο Γιώργος Μακρυγιάννης (*Περί μιας εξαρτήσεως της εντάσεως των γραμμών Raman εκ της παρουσίας παραμαγνητικών ουσιών*, 1974) και, αργότερα, η Ρέα Παλαιοπούλου (*Σπουδαί επί των δυνάμεων αμοιβαίας δράσεως μεταξύ διειστουργικών αφ' ενός και δακτυλικών ενώσεων αφ' ετέρου δια της μεθόδου πυρηνικού μαγνητικού συντονισμού - NMR*, 1978).

Η πρώτη δημοσίευση του Κέντρου Φυσικοχημείας εμφανίζεται στο περιοδικό *Nature* τον Φεβρουάριο του 1969, υπογράφεται από τον Γ. Καραγκούνη, τον Ε. Παπαγιαννάκη και την Χ. Στασινοπούλου και αφορά τη μελέτη μοριακών μονοστιβάδων οργανικών ενώσεων προσροφημένων σε μικροσωματίδια πυριτίας. Το φωτόμετρο NMR χρησιμοποιείται για να μετρήσει το εξαιρετικά ασθενές σήμα των οργανικών ενώσεων και τη μεταβολή του συναρτήσει της θερμοκρασίας. Το εύρος των ταινιών που καταγράφονται μετά από επίπονη συλλογή είναι ανάλογο της κινητικότητας των μορίων στην επιφάνεια. Τα δεδομένα δείχνουν ότι υπ' αυτές τις συνθήκες η τήξη επέρχεται σε σημαντικά χαμηλότερες θερμοκρασίες. Αργότερα, στα πλαίσια της διατριβής του, ο Γ. Κ. Παπαβασιλείου επανέρχεται στο ίδιο θέμα, ανιχνεύοντας τις ίδιες αλληλεπιδράσεις με φασματοσκοπία Raman.

ση την εμπλοκήν εις περιπέτειαν λίαν αβεβαίας επιτυχίας. Φαίνεται ότι διαφωνεί γενικώς με την ανάληψη των υποχρεώσεων που συνεπάγεται η ίδρυση υπαλληλικών οργανισμών με καθωρισμένον προσωπικόν, οι οποίοι θα οφείλουν να παρουσιάσουν έργον δια να δικαιολογήσουν την ύπαρξίν των, ιδίως όταν λείπουν οι μηχανισμοί αποτίμησης αυτού του έργου. Αντιπροτείνει τη διάθεση των εργαστηρίων δι' εκτέλεσιν ειδικής εκάστοτε ερεύνης εις τας Πανεπιστημιακάς Σχολάς, εάν αύται δεν διαθέτουν τας εγκαταστάσεις, και εφ' όσον η έρευνα κρίνεται υπό του ΒΙΕ ως αξιόλογος.

Στο μεταξύ, οι διαπραγματεύσεις του Λ. Ζέρβα για την εξεύρεση Διευθυντή έχουν συγκλίνει στο πρόσωπο του Γεωργίου Καραγκούνη, ο οποίος αντιμετωπίζει ευμενώς περίπτωσιν επαναπατρισμού, επιθυμεί όμως όπως το κράτος αποκαταστήσει τούτον κατά τινά τρόπον ηθικώς. Το 1966, ο Γ. Καραγκούνης εκλέγεται αντεπι-

Οι επιστημονικές δημοσιεύσεις της περιόδου, στα *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών* και στα *Χημικά Χρονικά*, χαρακτηρίζονται από πρωτοτυπία και τόλμη. Διερευνάται η σύνθεση πολυκατενανίων –ενώσεων που αποτελούνται από συνδεδεμένους κρίκους, όπως σε μία αλυσίδα. Το κρίσιμο συνθετικό στάδιο είναι το κλείσιμο του κρίκου, και επιτυγχάνεται με την ακινητοποίηση του μορίου στη μεσεπιφάνεια υδρόφοβου και υδρόφιλου διαλύτη.

Η πρώτη δημοσίευση του Κέντρου Φυσικοχημείας. Παρουσιάστηκε το 1969 στο περιοδικό *Nature* και αφορά τον πειραματικό προσδιορισμό του σημείου υλικών εν προσορήσει με φασματοσκοπία Πυρηνικού Μαγνητικού Συντονισμού (NMR). Υπογράφεται από τον Γεώργιο Καραγκούνη, Διευθυντή του Κέντρου, και τους τότε συνεργάτες του Λευτέρη Παπαγιαννάκη (σήμερα καθηγητή στο ΕΜΠ) και Χαρίκλεια Στασινοπούλου (μετέπειτα ερευνήτρια στον «Δημόκριτο»).

Αλλά το επιστημονικό εγχείρημα χάνει σημαντικό τμήμα από την αρχική του δυναμική σε διοικητικές αντιπαραθέσεις και εσωστρέφεια. Ενδεικτικό του κλίματος που επικρατεί τον Σεπτέμβριο του 1975, λίγους μόλις μήνες πριν την επικείμενη λήξη της θητείας του Γ. Καραγκούνη, είναι ότι συζητείται στο ΔΣ η «εν γένει κατάργησης του Κέντρου Φυσικοχημείας». Η ιστορία μας θα μπορούσε θεωρητικά να έχει τελειώσει εδώ. Και όμως, όπως θα δείξει η συνέχεια, το τρένο έχει ήδη μπει στις ράγες.

Κέντρο Φυσικοχημείας-Φασματοσκοπίας και Κέντρο Θεωρητικής Χημείας (1976-1979)

Παρά τις αρχικές δυσκολίες, είναι φανερό ότι αυτό καθαυτό το εγχείρημα της δημιουργίας των ΚΕΦΕ έχει ανοίξει ένα νέο, μη αναστρέψιμο, διάυλο επαναπατρισμού σε διακεκριμένους Έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού. Ήδη τον Νοέμβριο του 1975, ο Λ. Ζέρβας παραδίδει στο ΔΣ «προς ιδιαίτερα μελέτη» το βιογραφικό σημείωμα του Θεόφιλου Θεοφανίδη, καθηγητή Χημείας στο Πανεπιστήμιο του Montreal, και ταυτόχρονα ανακοινώνει την κατ' αρχήν επιθυμία του νεαρού καθηγητή του Παν. Yale Κλεάνθη Νικολαΐδη περί προσλήψεώς του εις το καθ' ημάς Ίδρυμα ως Διευθυντής Κέντρου. Ένα μήνα μετά, ο πρώτος έχει αποδεχθεί «την θέσιν Διευθυντού του Κέντρου Φυσικοχημείας-Φασματοσκοπίας», και ο δεύτερος «την θέσιν Διευθυντού Κέντρου ασχολουμένου με ζητήματα Θεωρητικής Χημείας». Οι νέοι Διευθυντές δεν θα υπογράψουν συμβάσεις πριν το καλοκαίρι του 1976, διαπραγματευόμενοι πρόσθετα κονδύλια για την αγορά εξοπλισμού και την πρόσληψη προσωπικού. Τα δύο Κέντρα, θα λειτουργήσουν παράλληλα μέχρι το καλοκαίρι του 1979, ακολουθώντας αρκετά διαφορετικές πορείες.

Εξειδικεύοντας την ονομασία του, το Κέντρο Φυσικοχημείας-Φασματοσκοπίας επιχειρεί να αποκτήσει μία σαφέστερη επιστημονική ταυτότητα, η οποία προβάλλεται ότι θα τεθεί στην υπηρεσία της εγχώριας οικονομίας. Η στελέχωση, όμως, του Κέντρου είναι σαφώς περιορισμένη. Η μετάκληση του Γιώργου Παπαθεοδώρου από το Argonne National Lab των ΗΠΑ, αποφασίζεται αλλά δεν υλοποιείται ποτέ. Ο νεοπροσληφθείς ερευνητής Αριστείδης Τερζής (μετέπειτα ερευνητής στον «Δημόκριτο»), καθώς και ο Θ. Θεοφανίδης έχουν ακόμη διδακτικά καθήκοντα στον Καναδά για κάποια χρονικά διαστήματα.

τα. Το Κέντρο λειτουργεί ουσιαστικά με ερευνητές τους διδάκτορες Γιώργο Κ. Παπαβασιλείου, Βάννα Πανδή και Γιώργο Μακρυγιάννη, πρώην συνεργάτες του Γ. Καραγκούνη. Ο Πασχάλης Μποδάκος και η Έφη Κονταράκη επικουρούν ως παρασκευαστές.

Χάρη στην επιμονή του Θ. Θεοφανίδη, το Κέντρο διαθέτει πλέον ένα νέο φωτόμετρο Raman τελευταίας τεχνολογίας με διπλό μονοχρωμάτορα (HG 2S της Jobin Yvon) που χρησιμοποιεί το laser Αργού Spectra Physics 165. Το νέο laser προσφέρει πολλές γραμμές διέγερσης από το βαθύ μπλέ έως το πράσινο και ανοίγει νέες ερευνητικές δυνατότητες.

Τα δύο πρώτα φωτόμετρα Raman του Κέντρου Φυσικοχημείας. Επάνω, το φωτόμετρο Jarrell-Ash που αγοράστηκε το 1970. Δεξιά, διακρίνεται η κεφαλή του πρώτου laser στην Ελλάδα. Κάτω, ο Γιώργος Κ. Παπαβασιλείου μπροστά στο φωτόμετρο της Jobin Yvon με το laser Αργού, που αποκτήθηκαν το 1977.

Στο πεδίο των ιδεών, εισάγεται η μελέτη συμπλόκων του λευκοχρύσου. Σχεδιασμένα κατ' αρχήν ως πιθανά αντικαρκινικά φάρμακα, τα σύμπλοκα αυτά ανοίγουν νέους και μη αναμενόμενους ερευνητικούς δρόμους στο πεδίο των μονοδιάστατων υλικών. Σε μια από τις σημαντικότερες δημοσιεύσεις της περιόδου, οι Παπαβασιλείου, Θεοφανίδης και Ραφομανίχης καταδεικνύουν με φασματοσκοπία συντονισμού Raman την οπτική ανισοτροπία των νέων ενώσεων (απορροφούν έντονα φως πολωμένο κατά μήκος της αλυσίδας λευκοχρύσου-αλογόνου, αλλ' όχι κάθετα σε αυτήν). Υπό την επίβλεψη του Γ. Κ. Παπαβασιλείου, ο Daranidar Layek ξεκινά το διδακτορικό του (Σύνθεση και οπτικές ιδιότητες καινούργιων μονοδιάστατων ενώσεων του λευκοχρύσου, παλλαδίου και νικελίου) που θα ολοκληρωθεί το 1981. Στα χρόνια που ακολουθούν, ο Γ. Κ. Παπαβασιλείου θα επεκταθεί στη σύνθεση και μελέτη συνθετικών χαμηλοδιάστατων υλικών, που συνδυάζουν ανόργανα και οργανικά μέρη και διαθέτουν ημιαγωγίμες, αγώγιμες ή υπεραγώγιμες ιδιότητες. Η πρωτοποριακή και μεθοδική δουλειά του θα χαρακτηρίζει για πολλά χρόνια την πειραματική δραστηριότητα στο Κέντρο.

Στο νεοσύστατο Κέντρο Θεωρητικής Χημείας (ΚΘΧ), ο Κλ. Νικολαΐδης εισάγει στην Ελλάδα τον κλάδο της Θεωρητικής Χημείας και αντιμετωπίζει την έλλειψη στελεχών και υπολογιστικής υποδομής. Εισηγείται και πετυχαίνει τη μετάκληση από τις ΗΠΑ του Donald Beck, ο οποίος θα εργασθεί στο ΚΘΧ από τον Οκτώβριο του 1976 έως τον Αύγουστο του 1978. Τον Ιούνιο του 1977 προσλαμβάνονται οι John Waite και Γιώργος Ασπρομάλλης «δι' επιστημονικήν μεταπτυχιακήν δραστηριότητα». Η κύρια ερευνητική κατεύθυνση ήταν η μελέτη των διηγευμένων καταστάσεων ατόμων και μορίων, κατεύθυνση η οποία εξακολουθεί να καλλιεργείται μέχρι σήμερα στο Ινστιτούτο.

Οι καιροί ήταν μάλλον ηρωικοί. Ελλείψει υπολογιστή, οι υπολογισμοί γίνονται στα γραφεία της IBM Hellas και αργότερα, νύχτα, στον υπολογιστή του Ομίλου Μποδοσάκη στη λεωφόρο Αμαλίας. Οι υπολογιστικοί κώδικες γράφτηκαν απ' την αρχή. Η εισαγωγή των δεδομένων γινόταν με διάτρητες κάρτες που έπρεπε να μεταφερθούν δια μέσου του Εθνικού Κήπου. Η έξοδος των αποτελεσμάτων γινόταν μόνο μέσω εκτυπωτή. Ο όμιλος Μποδοσάκη διέθετε τον υπολογιστή IBM 360/125, σχετικά βραδύ για την εποχή του, αλλά με μεγάλη μνήμη. Ο Donald Beck θυμάται ότι χρονομετρώντας την εκτύπωση ήταν σε θέση να εντοπίσει τα χρονόμετρα μέρη του κώδικα. Οι διορθώσεις γίνονταν την επό-

μενη μέρα στον ατέλειωτο χρόνο που χρειαζόταν το λεωφορείο της γραμμής από το σπίτι του στην Άνω Βούλα μέχρι το Ίδρυμα. Μέχρι το τέλος της παραμονής του στην Ελλάδα, οι κώδικες –πολλοί από τους οποίους χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα– είχαν γίνει είκοσι φορές ταχύτεροι, ανεξαρτήτως υπολογιστικής μηχανής.

Το ΚΘΧ μπήκε δυναμικά στην επιστήμη με στόχο την παραγωγή πρωτότυπων θεωρητικών μεθόδων και αριθμητικών υπολογισμών ακριβείας, ικανών να συγκριθούν με υπάρχουσες πειραματικές μετρήσεις ή να προκαλέσουν νέα πειράματα. Η βασική ερευνητική κατεύθυνση αφορούσε τη μελέτη της δομής και της δυναμικής ατόμων, μορίων, συσσωματωμάτων, στερεών κ.λπ. με έμφαση στις διηγευμένες καταστάσεις. Η εγγενής δυσκολία του πεδίου έγκειται στην αδυναμία ακριβούς επίλυσης του προβλήματος των πολλών σωμάτων. Οι Νικολαΐδης και Beck εισήγαγαν τη «φιλοσοφία» της βέλτιστης περιγραφής κάθε κατάστασης, διηγευμένης ή μη, ξεχωριστά. Η προσέγγισή τους, που καθιερώθηκε ως «θεωρία της προκαθορισμένης κατάστασης» (state specific approach), προϋποθέτει την έξυπνη αρχική περιγραφή των καταστάσεων, αλλά απαιτεί σημαντικά μικρότερη υπολογιστική ισχύ, πράγμα που ήταν και το πιο σοβαρό πρόβλημα τότε. Έτσι έγινε δυνατή η αντιμετώπιση προβλημάτων που ήταν αδύνατον να επιλυθούν από πρώτες αρχές.

Επενδύοντας στο καλό ξεκίνημα του ΚΘΧ, προσλαμβάνονται οι διδάκτορες Γιάννης Κομνηνός (York), το 1977, και Ιωάννα Θεοδωρακοπούλου (Toronto), το 1978, για να εργαστούν ως επιστημονικοί συνεργάτες με διετή σύμβαση. Ο πρώτος ανέλαβε να αναπτύξει υπολογιστικά εργαλεία και εφαρμογές επίλυσης του συνεχούς φάσματος των ατόμων, και η δεύτερη ασχολήθηκε με την ανάπτυξη και την εφαρμογή μεθόδων υπολογισμού των διηγευμένων καταστάσεων μορίων.

Η επιστημονική αυθεντία του Κέντρου αναγνωρίζεται πολύ γρήγορα με την ανάθεση της διοργάνωσης, το 1978, ενός NATO Advanced Study Institute στην Κω, τα Πρακτικά του οποίου εκδόθηκαν υπό την επιμέλεια των Νικολαΐδη και Beck (*Excited States in Quantum Chemistry*, Reidel, 1978). Το συνέδριο της Κω έχει μείνει στη μνήμη αυτών που συμμετείχαν ως μια θαυμάσια και ευχάριστη ευκαιρία μάθησης. Ήταν το πρώτο συνέδριο στην Ελλάδα σε θέματα Θεωρητικής Χημείας με σπάνια ευρύτητα πεδίου (από τα άτομα, στα μόρια, στα στερεά) και με συμμετοχή πολλών διακεκριμένων επιστημόνων από όλο τον κόσμο.

Μία από τις πρώτες εργασίες του ΚΘΧ. Υπογράφεται από τους Νικολαΐδη και Beck και δημοσιεύθηκε στο International Journal of Quantum Chemistry, το 1978. Είναι η θεωρητική εργασία του Ινστιτούτου με τη μεγαλύτερη διεθνή απήχηση, έχοντας δεχτεί περισσότερες από 100 αναφορές μέχρι σήμερα.

Κέντρο / Ινστιτούτο Θεωρητικής & Φυσικής Χημείας (1979-1997)

Από τον Ιανουάριο του 1979 η θέση του Διευθυντή του Κέντρου Φυσικοχημείας-Φασματοσκοπίας είναι κενή, ενώ τα διοικητικά του καθήκοντα αναλαμβάνει ο ίδιος ο Λ. Ζέρβας, ήδη 77 ετών. Η μεταβατική αυτή περίοδος λήγει στις 22 Ιουνίου του 1979, όταν, με εισήγηση του Διευθυνόντος Συμβούλου Αντώνη Κοντραράτου, το ΔΣ του ΕΙΕ

αποφασίζει τη συγχώνευση του Κέντρου Φυσικοχημείας-Φασματοσκοπίας με το Κέντρο Θεωρητικής Χημείας. Δημιουργείται το Κέντρο (μετέπειτα Ινστιτούτο) Θεωρητικής και Φυσικής Χημείας (ΚΘΦΧ), με Διευθυντή τον Κλ. Νικολαΐδη. Η συγχώνευση συνδυάζεται σχεδόν αμέσως με αλλαγή του οργανωτικού σχήματος των Κέντρων του Ιδρύματος, τα οποία διαρθρώνονται πλέον σε Προγράμματα, αντί των σχετικά αυτόνομων Τμημάτων. Οι υπεύθυνοι των Προγραμμάτων ασκούν επιστημονική εποπτεία σε ευρύ πεδίο, αλλά δεν έχουν ανεξάρτητους πόρους και διοικητικές αρμοδιότητες.

Η συγχώνευση των δύο Κέντρων στο ενιαίο ΚΘΦΧ άνοιξε την προοπτική συνεργιών μεταξύ θεωρητικών και πειραματικών δεξιοτήτων, προσφέροντας ευκαιρίες σημαντικής ανάπτυξης για κάθε μία από τις ερευνητικές συνιστώσες του νέου Κέντρου. Ωστόσο, η αρχικά ετεροβαρής στελέχωση των δύο συνιστωσών (Προγραμμάτων), αλλά και η απόσταση μεταξύ των ερευνητικών τους ενδιαφερόντων, επέβαλαν στρατηγικά σχεδιασμένες κινήσεις και, βέβαια, προσπάθεια σύγκλισης απ' όλες τις πλευρές.

Πρόγραμμα Α': Ανάπτυξη και εφαρμογές της κβαντικής θεωρίας

Η θεωρητική ομάδα διευρύνεται σημαντικά. Το 1979 προσλαμβάνεται ο Μάνθος Παπαδόπουλος (Bristol), ο οποίος, συνεργαζόμενος με τον John Waite, ασχολείται μεθοδικά με τον υπολογισμό της επαγόμενης πολωσιμότητας και υπερπολωσιμότητας σε μεγάλα οργανικά μόρια (αλκάνια, αλκένια και πολυένια, αρωματικές ενώσεις κ.λπ.). Τον ίδιο χρόνο έρχεται ο Αντώνης Ανδριώτης (Urbana-Champaign), εισάγοντας τον υπολογισμό των ιδιοτήτων μεταλλικών επιφανειών, και ο Θόδωρος Μερκούρης («Δημόκριτος») για να αναπτύξει τη μέθοδο μιγαδικών συντεταγμένων για τη μελέτη των καταστάσεων συντονισμού. Στην πορεία θα αναπτύξει μεθόδους για τη θεωρητική μελέτη της απόκρισης ατόμων και μικρών μορίων σε ισχυρά πεδία laser. Το 1980 προσλαμβάνεται ο Αριστοφάνης Μητρόπουλος (Catholic University) που ασχολείται με τη μελέτη μηχανισμών μεταφοράς ενέργειας κατά την κρούση ατόμων με διατομικά μόρια, και, στη συνέχεια, με τον υπολογισμό δυναμικών επιφανειών διηγεμένων καταστάσεων και σχετικών ιδιοτήτων τους σε ολιγοατομικά συστήματα. Λίγο αργότερα (1981), έρχεται ο Σταύρος Φαράντος (Sussex) που μελετά τη δυναμική τριατομικών συσσωματωμάτων και, στη συνέχεια, την εμφάνιση χαοτικής συμπεριφοράς σε δονητικές καταστάσεις πολυατομικών μορίων. Την ίδια χρονιά, προσλαμβάνεται ο Σταύρος Θάνος («Δημόκριτος») που ασχολείται με την κβαντική περιγραφή των μαγνητικών ιδιοτήτων της ύλης.

Η Ιωάννα Θεοδωρακοπούλου περνά μεγάλα χρονικά διαστήματα στα Πανεπιστήμια της Βόννης και του Wuppertal συνεργαζόμενη με τους καθηγητές S. Peyerimhoff και R. J. Buenker. Η συνεργασία οδηγεί στην ανάπτυξη νέας υπολογιστικής υποδομής, που είναι γνωστή με τα αρχικά MRDCI, και αποδεικνύεται εξαιρετικά ισχυρή για τη μελέτη μοριακών καταστάσεων. Ο Γιάννης Πετσαλάκης ξεκινά τη διδακτορική του διατριβή (Μελέτη διηγεμένων καταστάσεων μοριακών συστημάτων χρησιμοποιώντας μη ορθοκανονικούς ηλεκτρονιακούς σχηματισμούς, 1985), στα πλαίσια της οποίας αναπτύσσει λογισμικό για υπολογισμούς με μη ορθογώνιες βάσεις. Στη συνέχεια, οι Γ. Πετσαλάκης και Ι. Θεοδωρακοπούλου αναπτύσσουν δραστηριότητα στον τομέα των διεργασιών σε διηγεμένες καταστάσεις μικρών μορίων και ιδιαίτερα στα υδρίδια των ευγενών αερίων. Η δραστηριότητα αυτή έχει σημαντική απήχηση γιατί καθιστά δυνατή την ερμηνεία πειραμάτων φασμα-

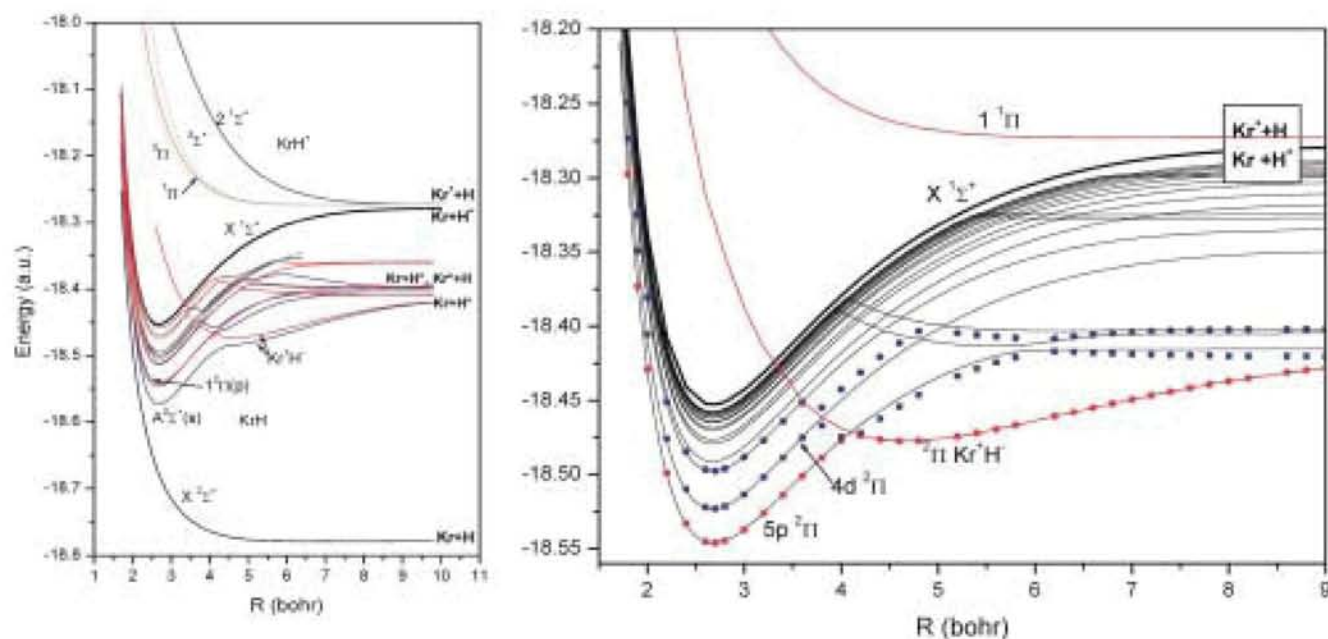
Το προσωπικό της ομάδας Φυσικοχημείας (Πρόγραμμα Β') σε φωτογραφία του 1979, αμέσως μετά τη συγχώνευση των δύο Κέντρων στο ενιαίο Κέντρο Θεωρητικής και Φυσικής Χημείας (ΚΘΦΧ). Από αριστερά, διακρίνονται οι ερευνητές Βάννα Πανδή, Γιώργος Μακρυγιάννης και Γιώργος Κ. Παπαβασιλείου, ο μεταπτυχιακός υπότροφος Daranidar Layek και οι παρασκευαστές Έφη Κονταράκη και Πασχάλης Μποδάκος.

τοσκοπίας που εκτελούνται σε μεγάλα ερευνητικά κέντρα (MPI-Garching, SRI-Stanford, NRC-Canada κ.α.).

Επιτέλους, το 1981 αγοράζεται και εγκαθίσταται στο ΕΙΕ ο super mini computer Perkin Elmer 3242-3220. Θα κοστίσει περισσότερα από 265.000 δολάρια, και θα δώσει, για πρώτη φορά, στο Κέντρο την πολυπόθητη υπολογιστική του αυτονομία. Το 1983, ο Γιώργος Ασπρομάλλης ολοκληρώνει τη διδακτορική του διατριβή (Ηλεκτρονική συσχέτιση και σχετικιστικές επιδράσεις στις ιδιότητες των ατόμων). Ακολουθούν ο John Waite (Κβαντομηχανικοί υπολογισμοί των ηλεκτρικών πολωσιμότητων και υπερπολωσιμότητων μερικών οργανικών μορίων και ανιόντων, 1984) και ο Γ. Πετσαλάκης.

Η σύνθεση της θεωρητικής ομάδας μεταβάλλεται σταδιακά με τις αποχωρήσεις των Μ. Παπαδόπουλου, J. Waite και Σ. Φαράντου (1984) και αργότερα του Α. Λνδριώτη (1989) και του Σ. Θάνου (1992), ενώ, παράλληλα, προσλαμβάνονται νέοι ερευνητές για ενίσχυση

του Προγράμματος. Το 1987 προσλαμβάνεται ο Μάκης Μπακάλης (Urbana-Champaign) με ειδικότητα στον προσδιορισμό της ηλεκτρονικής δομής των στερεών. Από το 1987 ο Πέτρος Βαλταζάνος (Iowa) και από το 1988 ο Μάνος Σημαντήρας (Cambridge) θα ασχοληθούν με τη μελέτη μετασταθών καταστάσεων υδριδίων ελαφρών μετάλλων για αποθήκευση ενέργειας. Τρεις από τους μεταδιδακτορικούς συνεργάτες του Ινστιτούτου θα προσληφθούν ως ερευνητές, ο Γιώργος Ασπρομάλλης, το 1984, ο Γιάννης Πετσαλάκης, το 1986 και ο Θόδωρος Μερκούρης, το 1988. Ο Μιχάλης Χρυσός εκπονεί τη διδακτορική του διατριβή (Μελέτη απλά, διπλά και τριπλά διηγεμένων καταστάσεων συντονισμού σε ατομικά και μοριακά συστήματα με χρήση ημικλασικών και κβαντικών μεθόδων) που θα ολοκληρωθεί το 1990. Τέλος, ο Νίκος Θεοδωρακόπουλος (Konstanz) έρχεται το 1989 και εισάγει νέα δραστηριότητα στατιστικής φυσικής με επίκεντρο τις ιδιότητες των μη γραμμικών κυμάτων -

Στο ΙΘΦΧ αναπτύσσονται εξειδικευμένα υπολογιστικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για τον ακριβή και λεπτομερή χαρακτηρισμό των ενεργειακών καταστάσεων και των ιδιοτήτων ατόμων και μορίων. Στο αριστερό μέρος της εικόνας φαίνονται οι δυναμικές καμπύλες του συστήματος Kr-H, όπως υπολογίζονται από πρώτες αρχές. Τα αποτελέσματα του υπολογισμού τροφοδοτούνται σε πολυκαναλικούς υπολογισμούς (MQDT) για να προβλέψουν τις υψηλά διηγεμένες καταστάσεις και τον αυτοϊονισμό τους (δεξιά). Η συνολική περιγραφή του συστήματος είναι απαραίτητη για τον σχεδιασμό νέων laser τύπου excimer, καθώς και για την κατανόηση των ιδιοτήτων του πλάσματος.

σολιτονίων στη συμπυκνωμένη ύλη. Θα ασχοληθεί, κατά αρχήν, με θεμελιώδη προβλήματα μη γραμμικής φυσικής (ημικλασικό χάος, φαινόμενα μεταφοράς σε σχεδόν ολοκληρώσιμα συστήματα), καθώς και –σε συνεργασία με τον Μ. Μπακάλη– με εφαρμογές σε μαγνητικά συστήματα. Στη δραστηριότητα αυτή εντάσσεται και το διδακτορικό του Βασίλη Κωνσταντούδη (*Μη γραμμική δυναμική μαγνητικών συστημάτων*, 1998).

Κατά τη διάρκεια του 1987 αποσύρεται ο υπολογιστής Perkin Elmer και αντικαθίσταται από δύο υπερυπολογιστές «τσέπης» της εποχής (γύρω στο 1 κυβικό μέτρο ο καθένας): τους δύο FPS M64/30 attached processors. Η ιδιομορφία τους ήταν ότι ο χρήστης δεν επικοινωνούσε απευθείας με αυτούς, μια και το λειτουργικό τους σύστημα ήταν πρωτόγονο, αλλά έστελνε υπολογισμούς προς εκτέλεση μέσω δύο συνδεδεμένων μικρονακ. Τα κλειστά αυτά κουτιά «άγριας» υπολογιστικής δύναμης αντιστοιχούσαν περίπου στο ένα χιλιοστό της ταχύτητας ενός καλού σημερινού προσωπικού υπολογιστή, άνοιξαν όμως πολλές νέες δυνατότητες. Ο πρώτος πραγματικός υπερυπολογιστής αποκτάται από

το ΙΘΦΧ το 1990, με αρχική χρηματοδότηση μέσω ενός προγράμματος επιμόρφωσης νέων επιστημόνων του Υπουργείου Εργασίας. Είναι ο FPS 500, ανυσματικός επεξεργαστής μεγέθους ενός μικρού δωματίου, πραγματικά πολυχρηστικός με λειτουργικό σύστημα Unix και σημαντικό αριθμό δίσκων. Η ταχύτητά του σε καλά ανυσματοποιημένα προγράμματα ήταν εφάμιλλη του σημαντικά ακριβότερου IBM 3090 που αποτελούσε το σημείο αναφοράς της εποχής. Ο FPS 500 (ο οποίος στο τέλος μετονομάστηκε σε Cray Superserver λόγω εξαγοράς της κατασκευάστριάς) υπηρέτησε το Ινστιτούτο πολύ καλά για μια πενταετία. Εκεί έτρεξαν υπολογισμοί καλής ποιότητας –ακόμα και με τα σημερινά δεδομένα– σε μόρια με μέχρι έξι ή οκτώ άτομα. Η επόμενη επέκταση της υπολογιστικής υποδομής θα γίνει το 1992. Αγοράζονται οι δύο DEC AXP 3000/500S, με δυο από τους πρώτους επεξεργαστές τεχνολογίας alpha που ήρθαν στην Ελλάδα. Μια περίπου δεκαετία μετά τον ιστορικό Cray 1S, οι υπολογιστές αυτοί συμπύκνωναν περισσότερη δύναμη σε ένα κουτί που έμπαινε απλά στην πρίζα και χωρούσε κάτω από ένα γραφείο. Ταυτόχρονα, η σύνδεση του ΕΙΕ με το τότε ακαδημαϊκό δίκτυο «Αριάδνη» έδινε τη δυνατότητα ηλεκτρονικής επικοινωνίας με τη διεθνή επιστημονική κοινότητα.

Πρόγραμμα Β': Ανάπτυξη και φασματοσκοπία υλικών

Για το δεύτερο Πρόγραμμα του ΚΘΦΧ, η περίοδος 1979-1984 ταυτίζεται με τη δουλειά του Γιώργου Παπαβασιλείου που εργάζεται σχεδόν μόνος και δημοσιεύει περισσότερες από 20 εργασίες σε διεθνή περιοδικά. Μεγάλο μέρος της προσπάθειάς του αφορά τη σύνθεση μεταλλο-οργανικών συμπλόκων και τον χαρακτηρισμό τους ως προς τις οπτικές και ηλεκτρικές τους ιδιότητες. Ιδιαίτερα αξιοσημείωτη είναι η πρωτιά στη μελέτη του φθορισμού και του φάσματος Raman σωματιδίων θειούχου καδμίου με νανοσκοπικές διαστάσεις, δηλαδή με φυσικό μέγεθος συγκρίσιμο του εξιτονικού (1981). Στην ίδια περίοδο ανήκει ένα εκτενές άρθρο ανασκόπησης για τις οπτικές ιδιότητες μικρών ανόργανων και οργανικών μεταλλικών σωματιδίων, το οποίο εξακολουθεί να έχει μεγάλη απήχηση παρά την αλματώδη εξέλιξη του πεδίου.

Η στελέχωση και θεματολογία του Β' Προγράμματος θα διευρυνθούν με τον ερχομό του Ευστράτιου Καμίτσου (Brown) στις αρχές του 1984, ο οποίος εισάγει δύο νέες ερευνητικές κατευθύνσεις. Αυτές εστιάζονται στην

Δύο φωτόμετρα κενού που καλύπτουν την περιοχή του μέσου και άνω υπερόθρου στο ΙΘΦΧ. Σε πρώτο πλάνο, το φωτόμετρο 113ν της Bruker, που αγοράστηκε το 1985 και, σε συνδυασμό με τα φωτόμετρα Raman, χρησιμοποιείται στη μελέτη υλικών. Σε δεύτερο πλάνο αριστερά, το νέο φωτόμετρο (Bruker, Vertex 80ν), που αποκτήθηκε το 2007.

Η πρώτη σελίδα της δημοσίευσης του ΙΘΦΧ που εισάγει την τεχνική της κατοπτρικής ανακλαστικότητας στη μέτρηση και ποσοτική αποτίμηση φασμάτων βορικών υάλων λιθίου στο υπέρυθρο. Δημοσιεύθηκε το 1990 από τους Καμίτσο, Πάτση, Καρακασίδη και Χρυσικό στο Journal of Non-Crystalline Solids. Είναι η πειραματική δημοσίευση του Ινστιτούτου με τη μεγαλύτερη διεθνή επιστημονική απήχηση, συγκεντρώνοντας περισσότερες από 170 αναφορές μέχρι σήμερα.

ανάπτυξη και μελέτη άμορφων υλικών (υάλων) που εμφανίζουν υψηλή ιοντική αγωγιμότητα, καθώς και ημιαγωγίμων μεταλλο-οργανικών υλικών υπό μορφή λεπτών μεμβρών για τεχνολογικές εφαρμογές. Οι καινούργιες δραστηριότητες απαιτούν νέο ερευνητικό εξοπλισμό. Στο πλαίσιο του πενταετούς προγράμματος του Ινστιτούτου, εγκαθίστανται κλίβανος υψηλών θερμοκρασιών για την παρασκευή των υάλων και κατάλληλο σύστημα υψηλού κενού για τα λεπτά μεμβράνια, ενώ από

το 1985 έχει αγοραστεί ένα νέο φωτόμετρο μέσου και άπω υπέρυθρου με μετασχηματισμό Fourier (Bruker 113ν), το πρώτο του είδους στην Ελλάδα. Το νέο φωτόμετρο λειτουργεί υπό κενό και διαθέτει έναν έξυπνο μηχανισμό αυτοματοποιημένης εναλλαγής διαχωριστών δέσμης, που επιτρέπει τη συνεχή συλλογή του φάσματος υπέρυθρου σε ευρύτατη περιοχή συχνοτήτων. Το φωτόμετρο αυτό θα συμπληρώσει, ουσιαστικά, τις δυνατότητες του υπάρχοντος φωτομέτρου Raman. Ο συνδυασμός των δύο τεχνικών δονητικής φασματοσκοπίας θα αποβεί καθοριστικός για τη λεπτομερή μελέτη στο Ινστιτούτο κρυσταλλικών και άμορφων υλικών, τα οποία μπορεί να είναι οργανικά, ανόργανα, αλλά και βιολογικής προέλευσης. Η τελευταία δυνατότητα θέτει και τις βάσεις μιας μακροχρόνιας συνεργασίας με το Τμήμα Βιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, που αφορά τη φασματοσκοπική διάγνωση της δευτεροταγούς δομής των πρωτεϊνών. Η δραστηριότητα αυτή έχει σήμερα επεκταθεί και συνεχίζεται με επιτυχία.

Ο πρώτος μεταπτυχιακός φοιτητής που εκπονεί τη διδακτορική του διατριβή υπό την επίβλεψη του Ε. Καμίτσου είναι ο Μιχάλης Καρακασίδης (Φασματοσκοπικές μελέτες Raman και υπέρυθρου βορικών γυαλιών αλκαλίων, 1990). Η περιοχή αυτή θα ενισχυθεί, το 1988, με τον Γιώργο Χρυσικό (Brown) και θα αποτελέσει κεντρική ερευνητική δράση του Ινστιτούτου με σημαντική απήχηση μέχρι σήμερα, συμβάλλοντας στη διεθνή προσπάθεια για την ανάπτυξη στερεών ηλεκτρολυτών. Το ζητούμενο είναι η δομική διάγνωση του υλικού σε τοπικό και ενδιάμεσο επίπεδο (η δομική περιοδικότητα ευρείας έκτασης απουσιάζει) και η κατανόηση του μηχανισμού με τον οποίο η δομή επηρεάζει την κινητικότητα των κατιόντων. Προς την κατεύθυνση αυτή γίνονται στις αρχές του '90 δύο συμπληρωματικές ερευνητικές κινήσεις. Εισάγεται η φασματοσκοπία ηλεκτρικής εμπέδησης, η οποία, σε συνδυασμό με τη φασματοσκοπία υπέρυθρου, επεκτείνει τη φασματική κάλυψη σε περίπου 14 τάξεις μεγέθους στην κλίμακα των συχνοτήτων. Καθίσταται έτσι δυνατή η πειραματική μελέτη της δυναμικής των φορέων φορτίου (κατιόντων) και της εξάρτησής της από την τοπική δομή του υαλώδους πλέγματος. Παράλληλα, εισάγεται η τεχνική της κατοπτρικής ανακλαστικότητας στη μέτρηση και ποσοτική αποτίμηση των φασμάτων υάλων στο υπέρυθρο, γεγονός που επιτρέπει τη σωστή και λεπτομερή ανάλυση των δομικών χαρακτηριστικών τέτοιων υλικών. Τρεις επιπλέον διδακτορικές διατριβές αφορούν τις προσπάθειες αυτής της περιο-

● 158

Ερευνητές, υπότροφοι, διοικητικό και τεχνικό προσωπικό του ΙΥΦΧ σε οικογενειακή φωτογραφία από τα τέλη του 1993. Καθιστοί, από αριστερά, οι Ιωάννα Θεοδωρακοπούλου, Ειρήνη Αρώνη, Γιώργος Παπαβασιλείου, Πόπη Σεριάτου, Έφη Κονταράκη, Κλεάνθης Νικολαΐδης, Γιάννης Κομνηνός και Κώστας Κεφαλάς. Πίσω τους, όρθιοι, οι Ευδοκία Πατσιλινάκου, Κώστας Λούκος, Λίτσα Σαραντοπούλου, Γιάννης Πετσαλάκης, Μιχάλης Κομπίτσας, Γιάγκος Γιαννόπουλος, Μάκης Μπακάλης, Μανώλης Θραφσανιώτης, Βασίλης Γκιώνης, Μάνος Σημαντήρας, Θόδωρος Μερκούρης, Γιώργος Χρυσικός, Σπύρος Σπύρου, Πέτρος Βαλταζάνος, Στράτος Καμίτσος και Αριστοφάνης Μητρόπουλος. Στην τελευταία σειρά, οι Mirek Bylicki, Σπύρος Θέμελης, Κώστας Λιάγκος, Νίκος Πιάγκος, Ζωή Κόλλια, Χρίστος Σινάνης, Δημήτρης Λαγουβάρδος και Γιάννης Καπουτσής.

δου: των Γιάννη Καπουτσή (Σύνθεση και φασματοσκοπική μελέτη άμορφων υλικών με τεχνολογική σημασία, 1998) Ανδρέα Πάτση (Σύνθεση και φασματοσκοπική μελέτη υάλων με τεχνολογική σημασία. Συσχέτιση δομής και ιδιοτήτων βορικών υάλων, 1999) και Γιάγκου Γιαννόπουλου (Δομή και ιδιότητες γερμανικών υάλων αλκαλίων, 2000).

Η σύνθεση νέων αγώγιμων οργανικών αλάτων και ο χαρακτηρισμός των ιδιοτήτων τους εξακολουθεί να αποτελεί μία από τις κεντρικές δραστηριότητες του Β' Προγράμματος, η οποία έχει ενισχυθεί από το 1986 με την πρόσληψη ενός ακόμα ερευνητή, του Βασίλη Γκιώνη (College de France) που έχει εξειδικευθεί στην αυτοοργάνωση της μαλακής ύλης, τους υγρούς κρυστάλλους και τα υμένια Langmuir-Blodget. Μια σειρά διδακτορι-

κών διατριβών, υπό την επίβλεψη του Γ. Κ. Παπαβασιλείου, αποτυπώνει την ερευνητική θεματολογία της εποχής: Γιάννης Ζαμπούνης, Αγωγή Γλυκά με πολυθειούχους π-δότες και π-δέκτες (1987), Στέλιος Γιαννόπουλος, Αζωτούχα παράγωγα του τετραθειοαφουλβαλενίου και τετρασεληναφουλβαλενίου και αγωγή αλάτα αυτών (1987), Γιώργος Μούσδης, Σύνθεση και μελέτη μονοδιάστατων και διδιάστατων αγώγιμων οργανικών υλικών (1990), Βενετσιάνα Κακούση, Συμμετρικά και ασύμμετρα τετραεταροφουλβαλένια και αγωγή αλάτα αυτών - Σύνθεση και Μελέτη (1992), Δημήτρης Λαγουβάρδος, Οργανικά ανόργανα υλικά που βασίζονται σε ετεροκυκλικές ενώσεις με οξυγόνο, θείο, σελήνιο και άζωτο (1994) και Γιάννης Κούτσελας, Μη συμβατικά χαμηλοδιάστατα ημιαγώγιμα συστήματα (1998).

Η διεθνής απήχηση της εργασίας των ερευνητών του Β' Προγράμματος του ΙΘΦΧ μεγαλώνει σημαντικά. Ο Γ. Κ. Παπαβασιλείου συνδιοργανώνει στις Σπέτσες, το 1989, ένα NATO ASI με θέμα τα Χαμηλοδιάστατα Συστήματα και τη Μοριακή Ηλεκτρονική. Δύο από τους συμμετέχοντες στο συνέδριο, οι Alan Heeger και Alan MacDiarmid, θα τιμηθούν με το Βραβείο Nobel Χημείας το 2000. Λίγο αργότερα, ο Ε. Καμίτσος και ο Γ. Χρυσικός συνδιοργανώνουν στην Αθήνα, το 1993, Διεθνές Συνέδριο στην Επιστήμη και Τεχνολογία της Υάλου με ευρεία διεθνή συμμετοχή. Σημαντικοί επιστήμονες από την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία επισκέπτονται το Ινστιτούτο, κάποιιοι με σαββατική άδεια, και οικοδομούνται νέες διεθνείς συνεργασίες.

Πρόγραμμα Γ': Φασματοσκοπία ατόμων και μορίων με lasers

Παρακολουθώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής, ο Κλ. Νικολαΐδης έχει εισαγάγει από τα τέλη του 1983 ένα τρίτο ερευνητικό Πρόγραμμα που αφορά στα Laser και τις εφαρμογές τους στη Φυσιχοημεία. Για τις ανάγκες του νέου Προγράμματος προσλαμβάνονται οι διδάκτορες φυσικοί Μιχάλης Κομπίτσας (Heidelberg), το 1983, και Αλιβιάδης-Κωνσταντίνος Κεφαλάς (Manchester), το 1984. Ένα χρόνο αργότερα έρχεται ο αείμνηστος Σπύρος Σπύρου (Oak Ridge National Lab) με ειδίκευση στο πεδίο των αρνητικών ιόντων και ιδιαίτερα στις διαδικασίες προσκόλλησης ηλεκτρονίων σε πολυατομικά μόρια. Ξεκινά αμέσως η αγορά του απαιτούμενου βασικού εξοπλισμού, όπως lasers, φασματογράφοι, ανιχνευτές, συστήματα κενού, που συμπληρώνεται με εξειδικευμένες ιδιοκατασκευές (ατομική δέσμη, φασματόμετρο μάζας τύπου χρόνου πτήσης κ.λπ.). Ο ηλεκτρονικός Σταύρος Χαλκιαδάκης και ο μηχανουργός Κώστας Λούκος έχουν μόλις προσληφθεί, ενώ αργότερα προσλαμβάνεται και ο ηλεκτρονικός Κώστας Νομίδης.

Ο Α.-Κ. Κεφαλάς ολοκληρώνει τον σχεδιασμό και την ιδιοκατασκευή του πρώτου laser φθορίου γρήγορης εκκένωσης στη χώρα, νωρίτερα από ένα αντίστοιχο σύστημα που κατασκευάζεται, ανεξάρτητα, στο Oxford University την ίδια χρονική περίοδο. Το laser που εκπέμπει στο βαθύ υπεριώδες (157 nm) με παλμούς διάρκειας 15-20 ns, ($1 \text{ ns} = 10^{-9} \text{ s}$), θα αξιοποιηθεί αμέσως στη μελέτη της φωτοχημείας μεταλλικών συσσωματωμάτων. Το 1986 το ίδιο laser χρησιμοποιείται για να αντλήσει ένα laser χρωστικής με κατανομημένη ανατροφοδότηση. Το σύστημα αποδίδει παλμούς διάρκειας 80 ps ($1 \text{ ps} = 10^{-12} \text{ s}$). Έτσι, το 1987 το Ινστιτούτο μελετά και δημοσι-

εύει για πρώτη φορά τις μη γραμμικές οπτικές ιδιότητες ατμών νατρίου σε κλίμακα picosecond. Στην περίοδο αυτή αντιστοιχούν οι διδακτορικές διατριβές του Τάσου Μικρόπουλου (*Μη γραμμική συζυγία οπτικής φάσης με μίξη τεσσάρων κυμάτων ίδιας συχνότητας με χρήση παλμών ps σε ατμούς νατρίου και καλίου*, 1990), και του Κώστα Σκορδούλη (*Ανάπτυξη laser μοριακού φθορίου και φωτοδιάσπαση του HgBr_2 στα 157 nm*, 1991).

Το πρώτο παλμικό laser φθορίου παραμένει σε λειτουργία μέχρι το 1990. Θα το διαδεχθεί ένα πλήρως ανασχεδιασμένο διπλό σύστημα ενισχυτή-ταλαντωτή με βελτιωμένα χαρακτηριστικά δέσμης, που ολοκληρώθηκε το 1991 και βρίσκεται σε πλήρη λειτουργία μέχρι σήμερα. Ανάλογα με το αέριο που χρησιμοποιείται, το laser αποδίδει γραμμές στα 157, 193, 248, 305 και 357 nm. Την ίδια περίοδο κατασκευάζεται ένα πλήρες φωτόμετρο απορρόφησης με πηγή συνεχούς φάσματος που καλύπτει από το βαθύ υπεριώδες μέχρι το ορατό. Οι δύο μονάδες, κατάλληλα συνδυασμένες και με τη βοή-

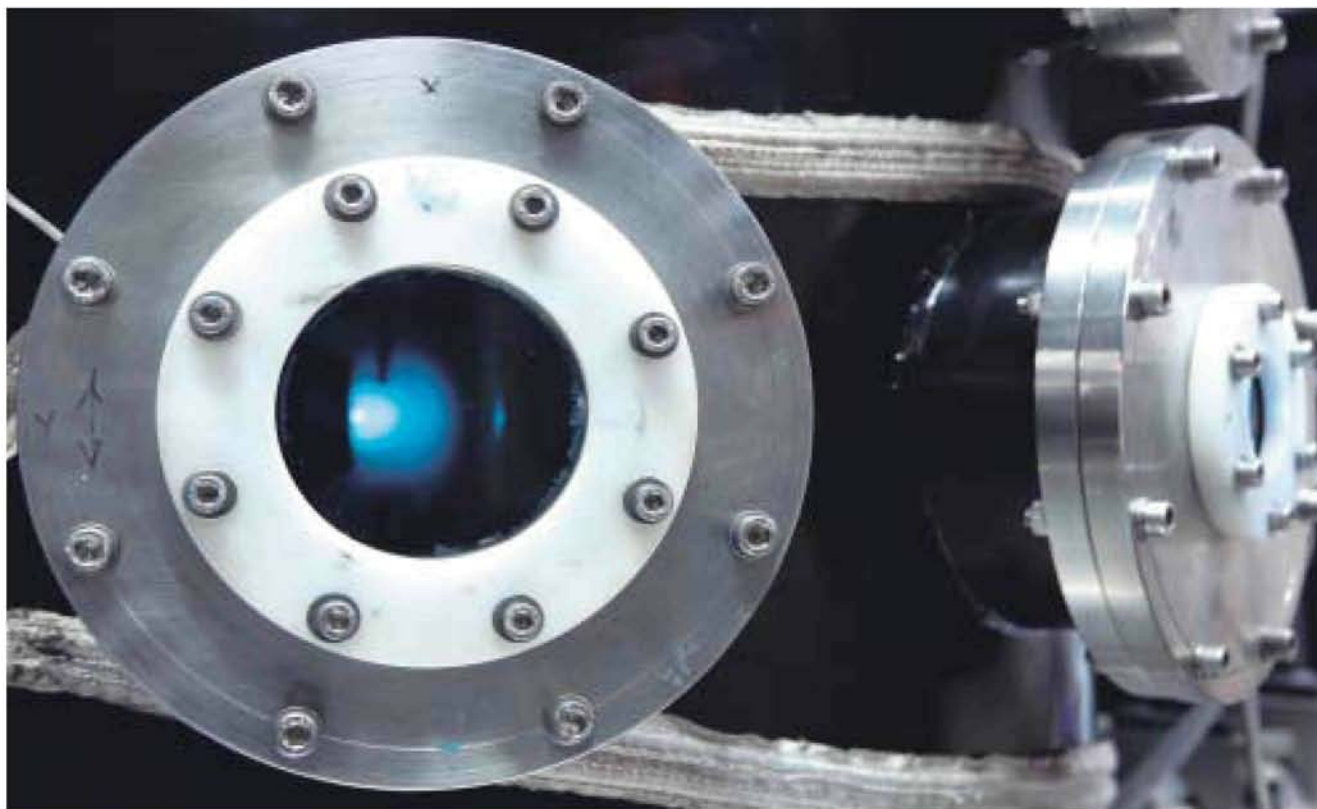

Διάταξη μικρομηχανικής επεξεργασίας υλικών με δέσμη laser στο Εργαστήριο Φωτονικής και Νανοεφαρμογών του ΙΘΦΧ. Σε πρώτο πλάνο, διακρίνεται το εμπορικό laser μοριακού φθορίου που εκπέμπει στα 157 nm. Σε δεύτερο πλάνο, φαίνεται ιδιοκατασκευασμένο laser που αποδίδει περισσότερες γραμμές στο υπεριώδες, ανάλογα με το αέριο που διεγείρεται. Στη θέση της μικρομηχανικής διάταξης μπορεί να τοποθετηθεί σύστημα για την παλμική εναπόθεση υλικών με τις ίδιες δέσμες laser.

θεια ενός τρίτου συστήματος φασματοσκοπίας μάζας, συνεχίζουν να επιτρέπουν τη φωτοχημική αποδόμηση της ύλης με φωτεινούς παλμούς ελεγχόμενης ενέργειας, την τροποποίηση νέων υλικών και την κατανόηση των μοριακών μηχανισμών θραύσης με φως.

Λίγο αργότερα, η έρευνα του Α.-Κ. Κεφαλά προσανατολίζεται στη διερεύνηση των ηλεκτρονιακών καταστάσεων τρισθενών ιόντων των σπανίων γαιών εντός κρυσταλλικού πλέγματος διαφόρων φθοριωμένων διηλεκτρικών κρυστάλλων. Την ίδια περίοδο σχεδιάζεται και κατασκευάζεται, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Kazan, συσκευή ανάπτυξης κρυστάλλων με τη μέθοδο Bridgman-Stockbarger. Οι μέθοδοι του επαγομένου φθο-

ρισμού με laser στα 157 nm και της φασματοσκοπίας απορρόφησης στην περιοχή του υπεριώδους κενού εφαρμόζονται για πρώτη φορά, αποτελώντας εναλλακτική μέθοδο της χρήσεως εγκαταστάσεων ακτινοβολίας synchrotron. Ταυτόχρονα, η ερευνητική δραστηριότητα ενισχύεται από έργα χρηματοδοτούμενα από το 4ο Π.Π. της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αναπτύσσεται επιστημονική συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Παράλληλα, ανοίγονται νέοι ερευνητικοί ορίζοντες με την εφαρμογή αντίστοιχων μεθόδων στον χώρο της βιολογίας, των οργανικών υλικών και της λιθογραφίας, που θα συνεχιστούν μέχρι σήμερα. Από τη δραστηριότητα αυτή θα προκύψει ο κύριος κορμός των διδακτορικών της Ευαγγελίας Σαραντοπούλου (Φασματοσκοπία VUV

Θάλαμος υψηλού κενού στο Εργαστήριο Τεχνικών & Εφαρμογών Laser του ΙΘΦΧ. Η κυανή ανταύγεια στο εσωτερικό του θαλάμου οφείλεται στο πλάσμα που παράγεται από excimer laser 248 nm, το οποίο αποδομεί φύλλο νικελίου σε ατμόσφαιρα οξυγόνου. Η τεχνική επιτρέπει την ελεγχόμενη εναπόθεση λεπτών υμενίων οξειδίου σε διάφορα υποστρώματα, παράγοντας ενεργά στοιχεία που χρησιμοποιούνται σε οπτοηλεκτρονικές εφαρμογές, φωτοβολταϊκά και αισθητήρες.

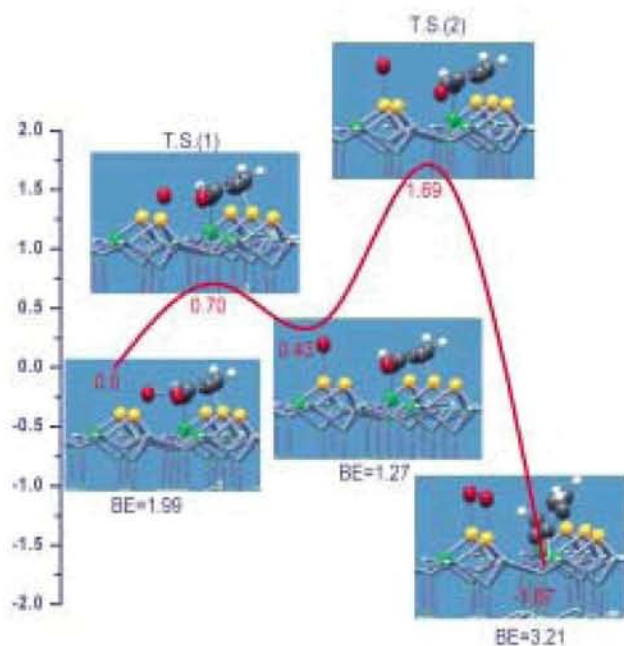

Πανοραμική άποψη του στειρού χώρου του Εργαστηρίου Φωτονικής και Νανοεφαρμογών του ΙΘΦΧ. Στο κέντρο και δεξιά διακρίνεται ο σταθμός εργασίας ελέγχου φωτονικών αισθητήρων.

με λέιζερ μοριακού φθορίου: α) διηλεκτρικών κρυστάλλων με προσμίξεις σπανίων γαιών, β) μικρών συσσωματωμάτων του υδραργύρου, 1996) και, αργότερα, της Ζωής Κόλλια (Οπτικές ιδιότητες των $4f^{n-1}5d$ ηλεκτρονιακών διατάξεων των τρισθενών ιόντων των σπανίων γαιών σε ιοντικούς κρυστάλλους ευρέως ενεργειακού χάσματος, 2004).

Στο πεδίο των laser και των εφαρμογών τους, ο Μ. Κομπίτσας σχεδίασε και ανέπτυξε την πρώτη ατομική δέσμη μετάλλων στη χώρα, με χρήση παλμικού φασματογράφου μάζης τύπου χρόνου πτήσης (TOF). Η πρώτη δημοσίευση (1989) αφορούσε στη μελέτη ατόμων σε ισχυρά πεδία laser (nsec), έχοντας παρατηρήσει τον διπλό ιονισμό του στροντίου με απορρόφηση οκτώ φωτονίων από έναν μόνο παλμό laser. Με συντονιστική

διέγερση και χρησιμοποιώντας φωτόνια από δύο laser χρωστικής, μελετήθηκε η αλληλεπίδραση δύο ηλεκτρονίων με καταγραφή φασμάτων αυτοϊονισμού του στροντίου. Τα αποτελέσματα αυτά αποδείχθηκαν σημαντικά σε σχέση με την πολυκαναλική θεωρία κβαντικής ατέλειας (MQDT), μιας από τις σημαντικότερες υπολογιστικές τεχνικές της περιόδου αυτής για την κατανόηση της δομής των ατόμων. Το 1990 κατασκευάστηκε τρίτο laser χρωστικής, θερμιονική δίοδος, καθώς και συνδυασμός κλιβάνου εξαέρωσης μετάλλων και οπτο-ηλεκτρονικού ανιχνευτή. Ο εξοπλισμός αυτός συνδυάστηκε με ταυτόχρονη χρήση πέντε lasers (δύο laser διέγερσης και τρία laser χρωστικής –το μοναδικό σύστημα στη χώρα μέχρι και σήμερα) για την επιτυχή καταγραφή των δέσμιων ενεργειακών καταστάσεων των ατόμων καδμίου και ψευδαργύρου μέχρι το κατώφλι ιονισμού σε

● 162

Η προσρόφηση μορίων σε επιφάνειες και η συνακόλουθη διάσπαση και αυτοοργάνωση των θραυσμάτων τους, παράγει, υπό προϋποθέσεις, επαναλαμβανόμενα σχήματα (δακτυλίους ή γραμμές) σε ατομική κλίμακα. Η σχετικά απλή αυτή τεχνική «μοριακής εκτύπωσης» επιφανειών εφαρμόζεται στην νανοηλεκτρονική. Στο ΙΘΦΧ χρησιμοποιούνται ημιεμπειρικές μεθοδολογίες χβαντικής χημείας για τη μελέτη των αντιδράσεων μορίων πάνω σε επιφάνεια. Στην εικόνα φαίνονται οι γεωμετρικές δομές διβρωμοβενζολίου, όπως αυτό αλληλεπιδρά με την επιφάνεια Si(111) και διασπάται για να αποδώσει δύο άτομα βρωμίου (με κόκκινο χρώμα) που προσδένονται ομοιοπολικά σε γειτονικά άτομα Si.

περιβάλλον ηλίου (He). Η δραστηριότητα αυτή, επιτρέποντας την επιλεκτική και με μεγάλη ευαισθησία ανίχνευση καδμίου και ψευδαργύρου, συντέλεσε στην ανάπτυξη τεχνικών διέγερσης RIS (Resonance Ionization Spectroscopy), σχετικών με τη μελέτη ρύπανσης του περιβάλλοντος από τοξικά βαρέα μέταλλα. Το εργαστήριο συνεργάστηκε με τον Τομέα Ατομικής και Μοριακής Φυσικής (Τμήμα Φυσικής) του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, καθώς και με το Ινστιτούτο Aimé-Cotton του Orsay. Στο προσωπικό του εντάχθηκε (1989-1994) η Ευδοκία Πατσιλινάκου (ΙΤΕ, Κρήτη) και για μια διετία (1990-1992) ο Ζ. Pan, επισκέπτης ερευνητής από την

Κίνα. Σε αυτή την περίοδο αναφέρονται οι διδακτορικές διατριβές των Σαμ Κοέν (Πολυφωτονική φασματοσκοπία του Sr - Αυτοϊονιζόμενες καταστάσεις με $J=3$ και διπλός ιονισμός, 1990) και Σωτήρη Γκούτη (Φασματοσκοπική Μελέτη των διαταραχών των άρτιας ομοτιμίας αυτοϊονιζομένων καταστάσεων του στροντίου με διάταξη 4dnl ($l=s, d, g$) και στροφορμή $J=0, 1, 2$, με δύο πολωμένες ακτινοβολίες laser, 1991), και αργότερα του Κώστα Μπαχάρη (Φασματοσκοπία Laser των καταστάσεων Rydberg του καδμίου και του ψευδαργύρου σε θερμοιονική δίοδο, 2004).

Θεσμικό πλαίσιο και χρηματοδότηση της έρευνας

Η δεκαετία του '80 χαρακτηρίζεται από ενδιαφέρουσες εξελίξεις στο ερευνητικό τοπίο της χώρας, που επηρέασαν βαθιά την πορεία και του ΚΘΦΧ. Από το 1982 έχει ιδρυθεί Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας, υπό τον Γεώργιο Λιάνη, και προετοιμάζει το ενιαίο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των Ερευνητικών Κέντρων της χώρας. Το 1985 ψηφίζεται ο νόμος πλαίσιο για την έρευνα (Ν.1514), ο οποίος, μεταξύ άλλων, προβλέπει προκήρυξη της θέσης και θητεία για τον Διευθυντή Ινστιτούτου, καθώς και κρίσεις για την επιλογή και εξέλιξη των ερευνητών. Ένα χρόνο πριν την ψήφιση του νόμου, η Διοίκηση του ΕΙΕ προχωρεί σε κρίσεις για την ένταξη του υπάρχοντος ερευνητικού προσωπικού των Κέντρων σε βαθμίδες και την αξιολόγηση των Διευθυντών τους. Οι επόμενες κρίσεις ερευνητών δεν θα γίνουν πριν το 1990, αφού πρώτα δημοσιευθεί με μεγάλη καθυστέρηση το Προεδρικό Διάταγμα με τον «Οργανισμό» του ΕΙΕ (1989).

Τον Απρίλιο του 1995 διενεργούνται οι πρώτες αξιολογήσεις των Ινστιτούτων από εξωτερικές επιτροπές ορισμένες από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ). Στην επιτροπή αξιολόγησης του ΙΘΦΧ προεδρεύει ο αείμνηστος καθηγητής του ΕΜΠ Ευάγγελος Αναστασάκης. Παρά το ατελές μεθοδολογικό πλαίσιο της εποχής και τη συνεπαγόμενη μερική μόνον χρησιμότητα των συμπερασμάτων, γίνεται ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση: να παγιωθούν οι αξιολογήσεις των εποπτευόμενων από την ΓΓΕΤ Ινστιτούτων ως αναπόσπαστο τμήμα της ερευνητικής καθημερινότητας.

Την ίδια περίοδο προκηρύσσεται η θέση του Διευθυντή ΙΘΦΧ κατ' εφαρμογή του Ν. 1514/1985. Εκλέγεται ο Ευστράτιος Μανουσάκης, καθηγητής Θεωρητικής Φυσικής στο Florida State, αναλαμβάνει υπηρεσία τον Μάιο

του 1995, αλλά δεν εγκαθίσταται στην Ελλάδα και παραιτείται, τελικά, μετά ένα έτος. Το Ινστιτούτο διευθύνει προσωρινά, ως αναπληρωτής, ο Γ. Κ. Παπαβασιλείου. Κατά τη διάρκεια της θητείας του προσλαμβάνονται οι ερευνητές Αλίχη Βεγίρη (Maryland), που ασχολείται με μοριακή δυναμική, και Γιώργος Μούσδης («Δημόκριτος»), συνθετικός χημικός.

Η παρατεταμένη περίοδος προσαρμογής στο νέο θεσμικό πλαίσιο έχει περιορισμένες επιπτώσεις στην επιστημονική παραγωγικότητα του ΚΘΦΧ (που θα μετονομασθεί σε ΙΘΦΧ). Όμως, στη δεκαετία που έχει μεσολαβήσει, έχει αλλάξει ριζικά ο τρόπος χρηματοδότησης της έρευνας. Τα κονδύλια του ΕΙΕ που διαθέτονταν στα Ινστιτούτα και κατανέμονταν στα ερευνητικά τους Προγράμματα με ευθύνη του Διευθυντή, έχουν μηδενιστεί. Ένα νέο σχήμα χρηματοδότησης προβάλλει με τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανεξάρτητα

έργα μεσοπρόθεσμης διάρκειας έχουν αντικαταστήσει αυτό που, εσφαλμένα, αποκλήθηκε «μη στοχοθετημένη έρευνα». Η επιτυχής διεκδίκηση πόρων στο ανταγωνιστικό αυτό περιβάλλον αποτελεί πλέον προϋπόθεση για αποδοτική ερευνητική εργασία ατόμων και ομάδων. Ο νέος τρόπος χρηματοδότησης προμοδοτεί την εφαρμοσμένη έρευνα και ενέχει στοιχεία γραφειοκρατίας, αλλά και νέες ευκαιρίες ανάπτυξης και εξωστρέφειας. Το Ινστιτούτο, παρά τις επιστημονικές του επιδόσεις, δύσκολα προσαρμόζεται στη νέα αυτή πραγματικότητα και, ως εκ τούτου, πάσχει από έλλειψη πόρων. Στα τέλη του 1996 εκτελούνται 12 έργα εξωτερικής χρηματοδότησης. Οι μέσες ετήσιες εισροές από αυτές τις πηγές κατά την οκταετία 1990-1997 αντιστοιχούν σε ποσοστό 32% της ετήσιας χρηματοδότησης από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΕΙΕ (δηλ. την επιχορήγηση μέσω της ΓΓΕΤ) που, όμως, μόλις και μετά βίας αρκεί πλέον για τη μισθοδοσία του τακτικού προσωπικού.

Στην κρίσιμη αυτή καμπή, η διαδικασία προκήρυξης της θέσης του Διευθυντή ΙΘΦΧ επαναλαμβάνεται. Εκλέγεται ο Ε. Καμίτσος, που αναλαμβάνει τα καθήκοντά του τον Οκτώβριο του 1997.

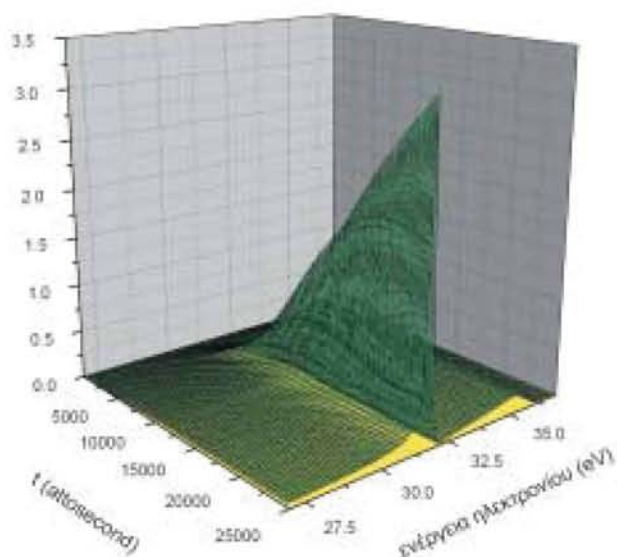
Η εξέλιξη του ΙΘΦΧ στο νέο περιβάλλον έρευνας (1997-2007)

Δεδομένα και στρατηγικές επιλογές

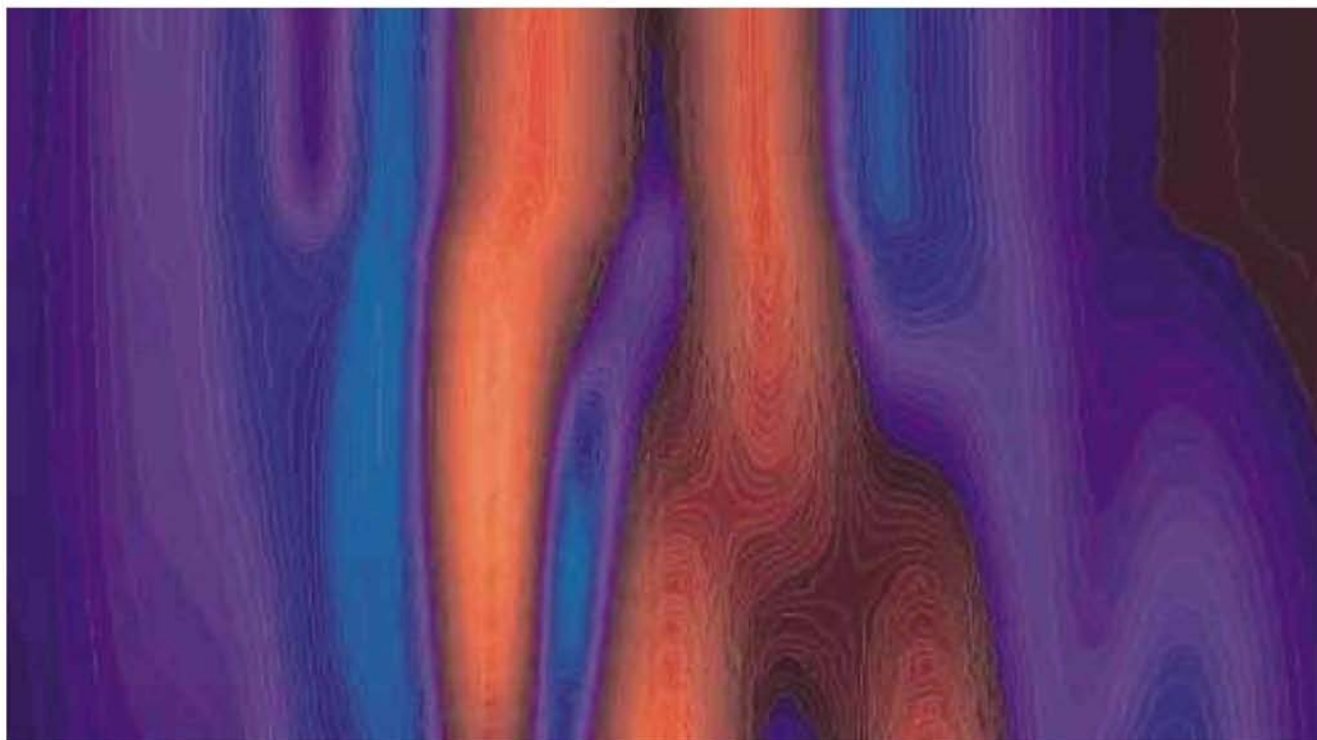
Στα τέλη του 1996 το Ινστιτούτο απασχολεί 19 ερευνητές, 4 μεταδιδακτορικούς συνεργάτες, 5 μεταπτυχιακούς υποτρόφους, 4 τεχνικούς και 2 γραμματείς και οι δραστηριότητές του εκτείνονται σε οκτώ (τέσσερα θεωρητικά και τέσσερα πειραματικά) ερευνητικά πεδία.

Το νέο περιβάλλον της έρευνας είναι ανταγωνιστικό, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, και καλεί για συνέργειες και δράσεις σε νέες διεπιστημονικές κατευθύνσεις. Η δυνατότητα επιτυχούς συμμετοχής στο νέο αυτό πλαίσιο θα στηριχθεί στη χάραξη νέας στρατηγικής, που περιλαμβάνει επανασχεδιασμό της ερευνητικής πολιτικής του ΙΘΦΧ, διάχυση και επιμερισμό αρμοδιοτήτων και ενεργοποίηση όλων των δυνάμεων του Ινστιτούτου. Με δεδομένο ότι οι ελάχιστες προσλήψεις νέων ερευνητών επαρκούν μόνον εν μέρει για την υλοποίηση νέων στρατηγικών επιλογών (νανοδομημένα υλικά με υψηλή λειτουργικότητα, φωτονική), αρκετές νέες δεξιότητες θα πρέπει να ανασυντεθούν και από τις υπάρχουσες.

Το ζητούμενο είναι η σταδιακή ενσωμάτωση δράσεων που θα αναδείξουν και την τεχνολογική συνιστώσα

Υπολογισμένη κατανομή πιθανότητας αυτοϊονιζομένων ηλεκτρονίων, η οποία προκύπτει όταν το άτομο του Al αλληλεπιδράσει με ένα παλμό laser διάρκειας 11 femtosecond ($1 \text{ fs} = 10^{-15} \text{ s}$) και ενέργειας φωτονίου 132 eV. Η αλληλεπίδραση προκαλεί φωτοϊονισμό και την ταυτόχρονη διέγερση των εσωτερικών ηλεκτρονίων που απομένουν. Η ενεργειακή κατανομή των ηλεκτρονίων, που μελετάται συναρτήσει του χρόνου με διακριτική ικανότητα 1.5 attosecond ($1 \text{ as} = 10^{-18} \text{ s}$), εμφανίζει μέγιστο στα 31.7 eV και ασυμμετρία που οφείλεται στη συμβολή κβαντικών καταστάσεων.

Τρισδιάστατη απεικόνιση των φασματικών αλλαγών που παρατηρούνται με φασματοσκοπία εγγύς υπερόθρου (NIR) κατά την προοδευτική αφυδάτωση ειδικών πηλόμορφων ορυκτών με νανοσκοπικά δομικά χαρακτηριστικά. Ο οριζόντιος άξονας αντιστοιχεί στη συχνότητα του φωτός, ο κάθετος στην πρόοδο της διεργασίας, και οι αποχρώσεις του κόκκινου στην ένταση των παρατηρούμενων φασματικών κορυφών. Η επιφάνεια που σχηματίζεται, εικονογραφεί την ποικιλία των δομικών θέσεων που καταλαμβάνονται από μόρια νερού και τις αλλαγές που αυτές υφίστανται κατά την αφυδάτωση. Η γνώση των δομικών αυτών θέσεων είναι καθοριστική για τις ιδιότητες και τις εφαρμογές των υλικών. Χάρη στο επιστημονικό της περιεχόμενο και την ιδιαίτερη αισθητική, η εικόνα αποτελεί το λογότυπο του Εργαστηρίου Φασματοσκοπικών Εφαρμογών του ΙΘΦΧ που παρέχει ερευνητικές υπηρεσίες προς τρίτους.

της έρευνας, χωρίς να αποδυναμώσουν τη θεμελιώδη γνώση που παράγεται στο ΙΘΦΧ. Τούτο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, γιατί τη δεκαετία αυτή η ανάπτυξη νέας ερευνητικής υποδομής στο Ινστιτούτο και η χρηματοδότηση μεταπτυχιακών και μεταδιδακτορικών συνεργατών θα στηριχθεί αποκλειστικά σε πόρους που εξασφαλίζονται από διαρθρωτικά και ανταγωνιστικά ευρωπαϊκά προγράμματα, από διμερείς επιστημονικές συνεργασίες, καθώς και από την παροχή ερευνητικών υπηρεσιών και εκτέλεση έργων εφαρμοσμένης έρευνας, σε συνεργασία με βιομηχανικούς φορείς της χώρας και του εξωτερικού.

Η εντατικοποίηση της προσπάθειας των ερευνητών του Ινστιτούτου για ανάπτυξη συνεργασιών με διακε-

κριμένες ερευνητικές ομάδες της χώρας και του εξωτερικού και για αποτελεσματική διεκδίκηση ερευνητικών έργων εξωτερικής χρηματοδότησης, υπήρξε καταλυτική για την εξέλιξή του στα επόμενα χρόνια. Τα θετικά αποτελέσματα υπήρξαν πολλαπλά: στο παραγόμενο επιστημονικό έργο, στην εξασφάλιση πόρων για τις αναπτυξιακές δαπάνες του Ινστιτούτου και στη δυνατότητά του να εκπαιδεύσει μεταπτυχιακούς και μεταδιδακτορικούς συνεργάτες.

Στο τέλος αυτής της δεκαετίας (μέσος όρος 2003-2007) οι μέσες ετήσιες εισροές από εξωτερική χρηματοδότηση αντιστοιχούν σε ποσοστό 97% της τακτικής επιχορήγησης. Σε σύνολο 40 εκτελούμενων έργων εξω-

τερικής χρηματοδότησης (τέλη 2007), τα 7 αφορούν μια νέα κατηγορία, συμβάσεις με βιομηχανικούς φορείς και παροχή ερευνητικών υπηρεσιών προς τρίτους. Ο αριθμός των μεταπτυχιακών και μεταδιδακτορικών συνεργατών υπερτριπλασιάζεται –αριθμώντας στο τέλος του 2007 πάνω από τριάντα νέους επιστήμονες– αν και το τακτικό προσωπικό του Ινστιτούτου (20 ερευνητές, 2 τεχνικοί, 2 γραμματείς) παραμένει αριθμητικά αμετάβλητο εδώ και δύο περίπου δεκαετίες. Παράλληλα, το παραγόμενο επιστημονικό έργο, όπως απεικονίζεται στον μέσο ετήσιο αριθμό δημοσιεύσεων σε διεθνή περιοδικά με κριτές, εμφανίζει σαφή και σταθερή αύξηση.

Στις αρχές της δεκαετίας (1999) ορίστηκαν, με απόφαση του Επιστημονικού Συμβουλίου του ΕΙΕ, Συμβουλευτικές Επιστημονικές Επιτροπές (ΣΕΕ) στα Ινστιτούτα του. Στη ΣΕΕ του ΙΘΦΧ συμμετείχαν οι καθηγητές Γ. Θεοδώρου (Παν/μιο Θεσ/νίκης), Σ. Φαράντος (Παν/μιο Κρήτης), Δ. Παπακωνσταντόπουλος (NRL, Washington), Χ. Φλούδας (Princeton), M.S. Child (Oxford) και M.D. Ingram (Aberdeen). Η ΣΕΕ επισκέφθηκε το ΙΘΦΧ, ανέλυσε το έργο και τις προοπτικές του και υπέβαλε εκθέσεις στη Διοίκηση του ΕΙΕ με χρήσιμες προτάσεις για την καλύτερη προώθηση των στόχων του Ινστιτούτου.

Ανάπτυξη υποδομών, ανασχεδιασμός και εξέλιξη ερευνητικών δραστηριοτήτων

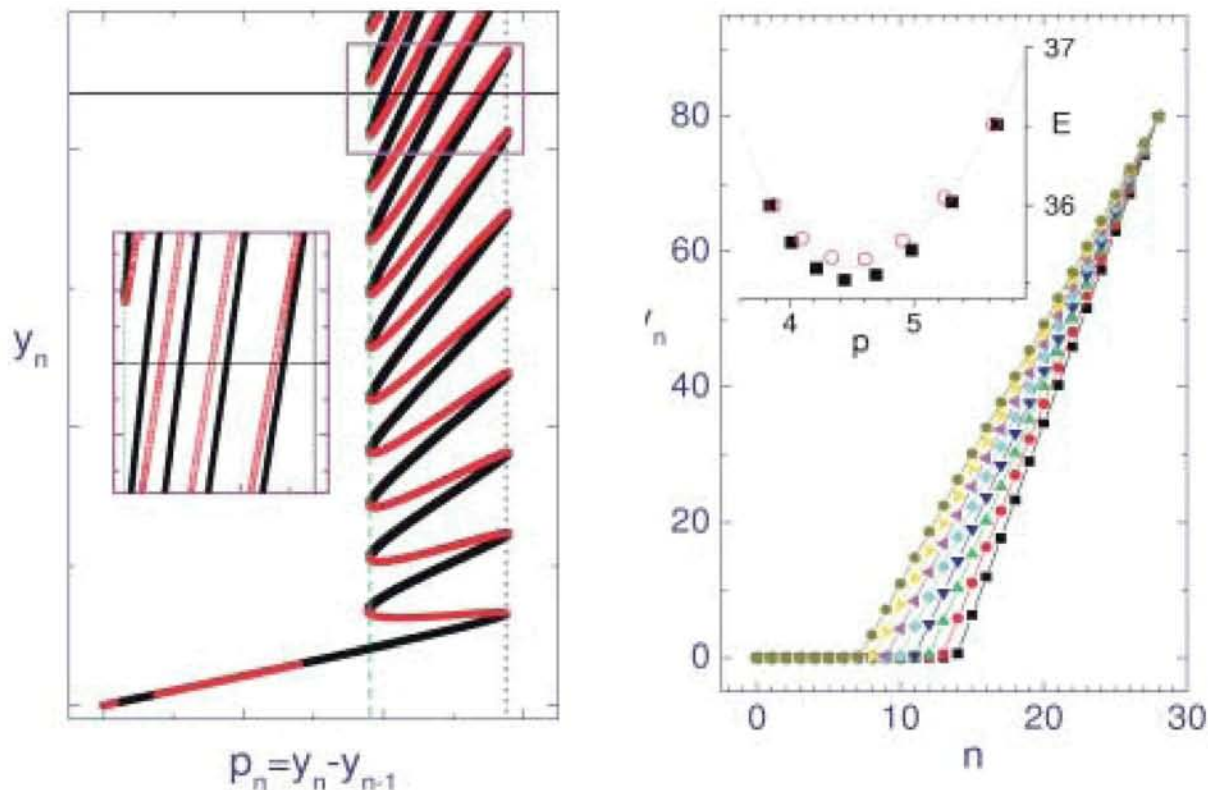
Μια πρώτη ώθηση στον επανασχεδιασμό των δράσεων του ΙΘΦΧ έδωσε το Έργο ενίσχυσης «Ερευνητικός Ιστός», που οδήγησε σε μερική αναβάθμιση των υποδομών του Ινστιτούτου.

Οι εμπειρίες που είχαν συσσωρευτεί από τις αρχές του 1990, μέσω γόνιμων και επωφελών συνεργασιών με την εγχώρια βιομηχανία, είχαν καταδείξει την ανάγκη δημιουργίας κατάλληλου «αγωγού» μεταφοράς τεχνογνωσίας, που αναπτύσσεται στο Ινστιτούτο, προς παραγωγικούς φορείς. Με απόφαση του Ινστιτούτου, το 1998 ιδρύεται Εργαστήριο Φασματοσκοπικών Εφαρμογών (ΕΦΕ) με στόχο να διερευνήσει τη δυνατότητα βιομηχανικής εφαρμογής της τεχνογνωσίας και της υποδομής που διαθέτει το ΙΘΦΧ στη δονητική φασματοσκοπία (υπερύθρου και Raman). Δραστηριοποιούνται, αρχικά, κυρίως οι ερευνητές Β. Γκιώνης και Γ. Χρυσικός προς την κατεύθυνση της οριζόντιας εφαρμογής της φασματοσκοπίας σε κατηγορίες υλικών οι οποίες δεν είχαν ασχολήσει ερευνητικά το Ινστιτούτο, όπως τα φάρμακα

και τα βιομηχανικά ορυκτά. Κομβικό σημείο υπήρξε η ένταξη στον «Ερευνητικό Ιστό» της αγοράς ενός φωτομέτρου εγγύς υπερύθρου (NIR) με μετασχηματισμό Fourier, που επιτρέπει τη γρήγορη μελέτη μεγάλου αριθμού δειγμάτων με απολύτως μη καταστροφικό τρόπο, ακόμα και σε βιομηχανικό περιβάλλον. Παράγονται τεράστιες βάσεις δεδομένων που αναλύονται με χημειομετρικούς αλγορίθμους. Εξίσου σημαντική για τη μελέτη βιομηχανικών και βιολογικών δειγμάτων ήταν η προμήθεια ενός φωτομέτρου Raman με μετασχηματισμό Fourier και διέγερση στα 1.06 nm, επίσης από τον «Ερευνητικό Ιστό». Το ΕΦΕ σχεδιάστηκε εξ αρχής για να παρέχει ερευνητικές υπηρεσίες, ώστε να μην ανταγωνίζεται τα ιδιωτικά εργαστήρια μετρήσεων. Η δράση του εργαστηρίου έχει σήμερα διευρυνθεί, συμβάλλει στην οικονομική στήριξη της έρευνας στο ΙΘΦΧ από υγιείς πηγές χρηματοδότησης, και είναι πλέον σε θέση να ανατροφοδοτήσει ερευνητικές δραστηριότητες με νέα προβλήματα βασικής έρευνας. Αρκετά αργότερα, τα έργα παροχής ερευνητικών υπηρεσιών που υλοποιεί το ΕΦΕ θα αποτελέσουν κριτήριο χρηματοδότησης μέσω του

Φωτόμετρο σκέδασης φωτός με γωνιόμετρο μεταβαλλόμενης γωνίας στα εργαστήρια του ΙΘΦΧ. Αποκτήθηκε το 2006 και αποτελεί το πρώτο συμπαγές σύστημα της κατηγορίας του στην Ελλάδα. Καθιστά δυνατή την πραγματοποίηση μετρήσεων στατικής και δυναμικής σκέδασης φωτός για την εύρεση του μοριακού βάρους, του μεγέθους και της κατανομής μεγεθών συνθετικών πολυμερών, βιολογικών μακρομορίων και ανόργανων / οργανικών νανοσωματιδίων σε διασπορά.

● 166

Μη γραμμικές απεικονίσεις της χαοτικής δυναμικής σε χρήση στη Βιολογική Φυσική. Η απόσταση y_n που χωρίζει το n -ιστό ζεύγος βάσεων στη διπλή αλυσίδα του DNA, περιγράφεται σαν συνάρτηση των αποστάσεων των δύο προηγούμενων (αριστερά). Η μέθοδος οδηγεί στην εύρεση στατικών μη γραμμικών διεγέρσεων (δεξιά), που περιγράφουν σχηματικά το προφίλ αποσυνδεδεμένων αλυσίδων. Οι ιδιότητες της ευσταθούς διέγερσης με την ελάχιστη ενέργεια (δεξιά, ένθετο) προσδιορίζουν τις λεπτομέρειες της θερμικής αποσύνδεσης των αλυσίδων του DNA (*Phys. Rev. Lett.* 93, 258101, 2004).

Προγράμματος «ΑΚΜΩΝ» της ΓΓΕΤ, που θα συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση της υλικοτεχνικής υποδομής του Ινστιτούτου.

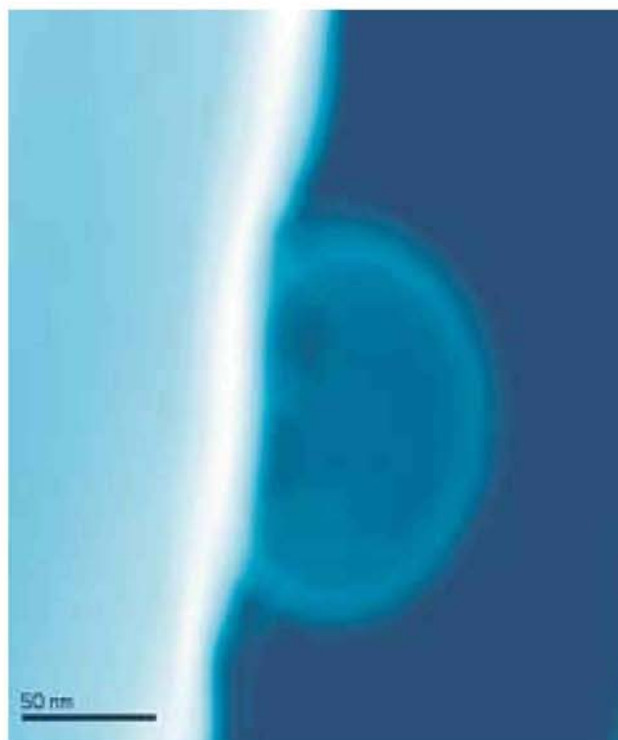
Οι δραστηριότητες των lasers ανασχεδιάζονται μέσω του Έργου «Ιστός». Η αναδιάταξη και επέκταση του υπάρχοντος εξοπλισμού από τον Μ. Κομπίτσα, επιτρέπει την ανάπτυξη και ενσωμάτωση νέων τεχνικών: του φθορισμού που επάγεται με laser με χρονική ανάλυση (TR-LIF) και της φασματοσκοπίας πλάσματος που επάγεται με

laser (LIPS). Πρόκειται για εξειδικευμένες τεχνικές στοιχειακής ανάλυσης, με καλή χωρική διακριτική ικανότητα, που ανοίγουν νέες κατηγορίες εφαρμογών. Η πρώτη εφαρμόζεται από τον Μ. Κομπίτσα στη μέτρηση της ρύπανσης από προϊόντα πετρελαίου σε παράκτιες περιοχές, και, σε συνδυασμό με τεχνικές τεχνητών νευρωνικών δικτύων, αποδεικνύεται ιδιαίτερα ισχυρή συγκρινόμενη με προηγούμενες μεθόδους ανάλυσης. Η τεχνική LIPS εφαρμόστηκε με επιτυχία στον ποσοτικό προσδιορισμό στοι-

χείων κραματοποίησης χαλύβων και αρχαίων νομισμάτων, στην ανάλυση δειγμάτων από τον βυθό του Αιγαίου, στην ανίχνευση ιχνοστοιχείων σε φάρμακα, και στη μέτρηση της περιεκτικότητας των καταλυτών που προορίζονται για ανακύκλωση σε ευγενή μέταλλα. Παράλληλα, σχεδιάστηκε και κατασκευάστηκε θάλαμος υψηλού κενού πολλαπλών χρήσεων που χρησιμοποιείται στην εναπόθεση λεπτών υμενίων με παλμικά laser (PLD). Εστιάζοντας ισχυρά παλμικά lasers σε μεταλλικούς ή κεραμικούς στόχους, δημιουργείται πλάσμα που εναποτίθεται σε υποστρώματα υπό μορφή οξειδίων πάχους 50-300 nm για εφαρμογές οπτο-ηλεκτρονικής. Μία καινοτόμος διάταξη PLD, που αναπτύσσεται στο Ινστιτούτο το 2005, επιτρέπει πλέον την ελεγχόμενη εμφύτευση προσμίξεων σε λεπτά υμένια, καθορίζοντας με τον τρόπο αυτό τις ηλεκτρικές, οπτικές και δομικές τους ιδιότητες. Αναπτύσσονται νανοδομές διαφόρων τύπων και ελέγχονται για τη λειτουργικότητά τους ως αισθητήρες για την ηλεκτροχημική ανίχνευση υδρογόνου, μεθανίου και άλλων αερίων στον αέρα. Οι δραστηριότητες αυτές αποτυπώνονται σε τρεις διδακτορικές διατριβές που βρίσκονται σε εξέλιξη και σε επτά προπτυχιακές και εργασίες εξειδίκευσης.

Ο Α.-Κ. Κεφαλάς θα εστιάσει από το 1997 τις δραστηριότητές του στη νανολιθογραφία στα 13 και 157 nm, καθώς και στην αξιολόγηση των δυνατοτήτων και των φυσικών ορίων των πολυμερών που χρησιμοποιούνται στις νέες τεχνολογίες. Με χρηματοδότηση από έργα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανανεώνεται ο εξοπλισμός του εργαστηρίου με laser στα 157 nm (Lambda Physik) και οπτικό μεταλλογραφικό μικροσκόπιο (Leika), καθιστώντας το, στη συνέχεια, κέντρο αξιολόγησης λιθογραφικών υλικών της ευρωπαϊκής βιομηχανίας μικροηλεκτρονικής (Arch, Infineon και Thomson). Παράλληλα, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Μικροηλεκτρονικής του «Δημόκριτου», το University of London και το Rutherford Appleton Laboratory, και με τη χρήση καταλλήλων πολυμερικών υλικών και νέων μεθόδων, επιτυγχάνεται για πρώτη φορά η απεικόνιση DNA βιολογικών οργανισμών in vivo με διακριτική ικανότητα στην κλίμακα του νανομέτρου. Ταυτόχρονα, διευρύνονται οι ερευνητικές συνεργασίες με άλλα ερευνητικά κέντρα (IMTE - Βέλγιο, Josef Stefan Institute - Σλοβενία, ENEA - Ιταλία και Sematech - ΗΠΑ).

Η υπολογιστική υποδομή του ΙΘΦΧ εμπλουτίζεται ουσιαστικά στις αρχές του 1998, μέσω του «Ερευνητικού Ιστού», με την προμήθεια 10 σταθμών εργασίας Pentium II, καθώς και περιφερειακού εξοπλισμού για σύνδεση με

Δύο μαγνητικοί νανοκρύσταλλοι Fe-Sm-Ta-N διαμέτρου 10 nm διακρίνονται σαφώς στο εσωτερικό μιας σταγόνας από γυαλί που τους προστατεύει από την οξείδωση. Έχουν αναπτυχθεί πάνω σε υπόστρωμα πυριτίου, που φαίνεται αριστερά με λευκό χρώμα, με τεχνικές παλμικής εναπόθεσης με laser στα 157 nm. Η συστηματική ανάπτυξη μαγνητικών υλικών σε μορφή υμενίων ή κόκκων με νανοσκοπικές διαστάσεις στο Εργαστήριο Φωτονικής και Νανοεφαρμογών του ΙΘΦΧ, εντάσσεται σε καινοτόμες εφαρμογές της νανο-ηλεκτρονικής.

το δίκτυο. Η επόμενη σημαντική υπολογιστική επέκταση γίνεται το 1999 και περιλαμβάνει την αναβάθμιση των προσωπικών υπολογιστών σε Pentium III, καθώς και την αγορά ενός ισχυρού Server ES40 της Compaq που διαθέτει τρεις επεξεργαστές AXP 500 MHz. Το 2005 αγοράζονται, με πόρους του Ινστιτούτου, 15 νέοι σταθμοί εργασίας Pentium IV. Με την ένταξη στο έργο «Αριστεία σε Ερευνητικά Ινστιτούτα» (βλ. παρακάτω) αποκτάται σύστημα αρχιτεκτονικής Grid, της Sun Microsystems, αποτελούμενο από 15 κόμβους Sun X4100 με δύο επεξεργαστές AMD Opteron διπλού πυρήνα.

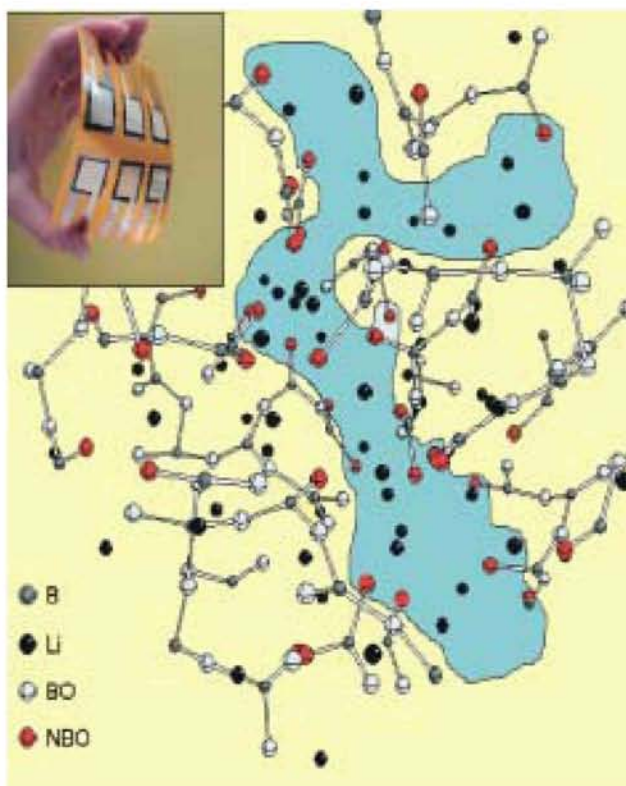

Επίδειξη της λειτουργίας ολογραφικής δομής, που χαράχτηκε σε λεπτό υμένιο οξειδίου πάνω σε γυάλινο υπόστρωμα (φαίνεται σε πρώτο πλάνο δεξιά). Ο ειδικός σχεδιασμός των δομών στο Εργαστήριο Φωτονικής και Νανοεφαρμογών του ΙΘΦΧ, στοχεύει στην παραγωγή κυματομετώπων φωτός με επιλεγόμενη κατανομή έντασης και φάσης. Η λειτουργικότητα των οπτικών αυτών στοιχείων επιτρέπει τη χρήση τους σε διατάξεις οπτικής σύζευξης, νευρωνικών δικτύων, επεξεργασίας εικόνας και φωτονικών αισθητήρων.

Το επιστημονικό δυναμικό του ΙΘΦΧ ενισχύεται με νέο προσωπικό και ανοίγονται νέες κατευθύνσεις έρευνας. Το 2000 προσλαμβάνεται ο Νίκος Βάινος, μέχρι τότε ερευνητής στο Ινστιτούτο Ηλεκτρονικής Δομής και Laser του ΙΤΕ στην Κρήτη, με στόχο να αναπτύξει περαιτέρω

τη δραστηριότητα της Φωτονικής και να ενισχύσει τις εφαρμογές της. Συνδυάζοντας τις δυνατότητες του Ινστιτούτου στη σχεδίαση, σύνθεση και μελέτη νέων υλικών, και εισάγοντας καινοτόμες ιδέες σε επίπεδο λειτουργικών δομών και διατάξεων, ο Ν. Βάινος εστιάζει στρατηγικά σε τομείς των τεχνολογιών της πληροφορίας, και στην ανάπτυξη οπτοηλεκτρονικών συστημάτων αισθητήρων, επεξεργασίας πληροφοριών και μετρολογίας. Με την προσέλκυση εξωτερικής χρηματοδότησης από ανταγωνιστικά έργα έρευνας, αρχίζει, παράλληλα, και η ανάπτυξη σημαντικής εργαστηριακής υποδομής. Σχεδιάζεται η ριζική διαμόρφωση του χώρου του ΙΘΦΧ στο υπόγειο του κτηρίου του ΕΙΕ και αρχίζει η κατασκευή εργαστηρίου φωτονικής στείρου χώρου (Class 1000), το οποίο ολοκληρώνεται και τίθεται σε λειτουργία το 2005. Περιλαμβάνει πειραματικούς σταθμούς σε οπτικές αντικραδασμικές τράπεζες, οπτικά, ηλεκτρονικά και αναλυτικά συστήματα, καθώς και αυτοματοποιημένο σύστημα περιβαλλοντικού λειτουργικού ελέγχου φωτονικών αισθητήρων, και παρέχει δυνατότητες σχεδίασης και διαμόρφωσης υλικών και διατάξεων και ολοκλήρωσης συστημάτων. Στόχος είναι οι εφαρμογές σε νευραλγικούς τομείς της βιομηχανίας, του περιβάλλοντος, της υγείας και της ασφάλειας. Οι δραστηριότητες του εργαστηρίου φωτονικής οδήγησαν στην ανάπτυξη καινοτομικών φωτονικών αισθητήρων σημείου για την «εκ-του-μακρόθεν» ανίχνευση φυσικών και χημικών παραμέτρων (θερμοκρασία, υγρασία, αέρια), καθώς και μετρολογικών συστημάτων. Στις δράσεις του εργαστηρίου εντάσσονται αρκετές μεταπτυχιακές εργασίες, καθώς και η διδακτορική διατριβή της Άννας Τσιγάρα (Ανάπτυξη και επεξεργασία σύνθετων νανοσκοπικών δομών και μελέτη των ιδιοτήτων τους για φωτονικές εφαρμογές, 2007), ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη τρεις ακόμα διδακτορικές διατριβές στον τομέα των νανοφωτονικών δομών και κβαντικών συστημάτων. Το 2005 ο Ν. Βάινος εκλέγεται αναπληρωτής καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πατρών και συνεχίζει τις δραστηριότητες του στο ΙΘΦΧ ως συνεργαζόμενο μέλος ΔΕΠ. Το εργαστήριο φωτονικής διοργάνωσε το 2006 με επιτυχία το Final Workshop της δράσης COST P8, «Materials and Systems for Optical Data Storage and Processing».

Η κατεύθυνση της σύνθεσης και μελέτης της δομής των υάλων με φασματοσκοπικές τεχνικές, και της δυναμικής τους με διηλεκτρική εμπέδηση, θα ενισχυθεί το 2000 με την εκλογή του φυσικού Χρήστου Βαρσάμη (La Sapienza). Η δραστηριότητα αυτή θα διευρυνθεί περαιτέρω με τη συνεργασία της Α. Βεγίρη στην προσομοίωση της δομής ιοντικών υάλων με τεχνικές μοριακής δυναμι-

Διδιάστατη απεικόνιση της ατομικής δομής βορικής υάλου λιθίου, όπως προέκυψε από μελέτες μοριακής δυναμικής και δονητικής φασματοσκοπίας. Οι φορείς φορτίου (ιόντα λιθίου, Li) αλληλεπιδρούν κυρίως με αρνητικά φορτισμένα άτομα οξυγόνου (NBO) και έχουν την τάση να σχηματίζουν «μικρο-διαύλους» (με γαλάζιο χρώμα στην εικόνα), που διατρέχουν το υαλώδες βορικό πλέγμα και οδηγούν σε υψηλή ιοντική αγωγιμότητα. Παρόμοια υαλώδη υλικά, τα οποία συνδυάζουν υψηλή ιοντική αγωγιμότητα με τη δυνατότητα ανάπτυξής τους υπό μορφή χημικά σταθερών λεπτών υμενίων, είναι χρήσιμα σε ηλεκτροχημικές διατάξεις, όπως οι μικροσυσσωρευτές που απεικονίζονται στο ένθετο της εικόνας. Η έρευνα του ΙΘΦΧ στο πεδίο αυτό γίνεται σε συνεργασία με πολλές ευρωπαϊκές ομάδες σε ακαδημαϊκούς και βιομηχανικούς φορείς και χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

κής. Αργότερα, άλλο ένα μέλος της ομάδας των θεωρητικών χημικών, ο Μ. Σημαντήρας, θα ασχοληθεί με τον *ab initio* υπολογισμό της ηλεκτρονιακής δομής υάλων και ανόργανων συσσωματωμάτων, επιβλέποντας το διδακτορικό του Δημήτρη Λιάκου (Θεωρητικοί υπολογισμοί σε ανόργανα υλικά, 2007).

Οι Γ. Κ. Παπαβασιλείου και Γ. Μούσδης συνέχισαν τη δραστηριότητά τους στην ανάπτυξη και στον χαρακτηρισμό οργανικών, μεταλλοργανικών και οργανικών-ανόργανων υβριδικών ενώσεων, που σχηματίζουν χαμηλοδιάστατες υπερμοριακές δομές σε μορφή κρυστάλλων ή λεπτών υμενίων. Τα υλικά αυτά παρουσιάζουν τεχνολογικά ενδιαφέρουσες ηλεκτρικές, οπτικές, ηλεκτροοπτικές και μαγνητοηλεκτρονικές ιδιότητες. Η λειτουργικότητά τους ποικίλλει ανάλογα με το ενεργό τους μέρος, το οποίο μπορεί να είναι το οργανικό (αγώγιμα και υπεραγώγιμα υλικά) ή το ανόργανο (χαμηλοδιάστατα ημιαγώγιμα υλικά). Η δραστηριότητα αυτή οδήγησε στην παρασκευή πληθώρας νέων υλικών, που μελετώνται και σε συνεργασία με άλλα εργαστήρια σε Ευρώπη, ΗΠΑ και Ιαπωνία. Στο πεδίο αυτό έχει ολοκληρωθεί ένα δίπλωμα εξειδίκευσης και ευρίσκονται σε εξέλιξη δύο διδακτορικές διατριβές.

Ο Γ. Πετσαλάκης και η Ι. Θεοδωρακοπούλου ασχολούνται από το 2002 με τη θεωρητική ερμηνεία της αυτοοργάνωσης μορίων πάνω σε επιφάνειες πυριτίου. Η έρευνα αφορούσε τα πειραματικά αποτελέσματα που είχε συγκεντρώσει η ομάδα του J. C. Polanyi (Toronto, Βραβείο Nobel Χημείας 1986) με τεχνικές ηλεκτρονικής μικροσκοπίας υψηλής ανάλυσης, και είχε στόχο τον σχεδιασμό «εκτυπωτών μοριακής ακρίβειας» για εφαρμογές μικρο/νανο-ηλεκτρονικής. Πέρα από το ειδικό ενδιαφέρον της συγκεκριμένης εφαρμογής, το Ινστιτούτο διαθέτει πλέον την τεχνολογία υπολογισμών σε μεγάλα συστήματα, έως και 200 ατόμων, που θα αποδειχθεί πολύτιμη στο μέλλον.

Με την επίβλεψη του Μ. Μπακάλη, ο Zhuang Xiong εκπονεί τη διδακτορική του διατριβή (*Low-lying atomic excitation spectrum via global optimization of the wave function - an atomic configuration interaction via generalization of Laguerre type orbitals*, 2002). Η χρήση τροχιακών προσαρμοσμένης περιγραφής θα επεκταθεί, σε συνεργασία με τον Α. Μητρόπουλο και τον Δ. Παπακωνσταντόπουλο (NRL), σε καταλυτικές αντιδράσεις συσσωματωμάτων αλουμινίου και μικρών μορίων.

Η ομάδα που καλλιεργεί το πεδίο της Ατομικής και Μοριακής Φυσικής (Κομνηνός, Μερκούρης, Νικολαΐδης) συνεχίζει τη συστηματική μελέτη της δυναμικής των καταστάσεων ατόμων και μορίων, με εργαλεία τη θεωρία καθορισμένης κατάστασης (*state specific theory*) και τους σχετικούς υπολογιστικούς κώδικες που έχει αναπτύξει. Παρακολουθώντας τις διεθνείς εξελίξεις, επεκτείνει τη δραστηριότητά της στη θεωρητική μελέτη της απόκρισης πολυηλεκτρονικών ατόμων και μορίων σε

● 170

Γραμμή υψηλού κενού στα εργαστήρια του ΙΘΦΧ για τη σύνθεση πολυσυσταδικών μακρομορίων με τη μέθοδο του ανιοντικού πολυμερισμού. Τέτοιου είδους μακρομόρια επιτρέπουν την ανάπτυξη ανόργανων-οργανικών υβριδικών υλικών, διασπορών νανοσωματιδίων, φορέων ελεγχόμενης αποδέσμευσης φαρμάκων και άλλων εφαρμογών.

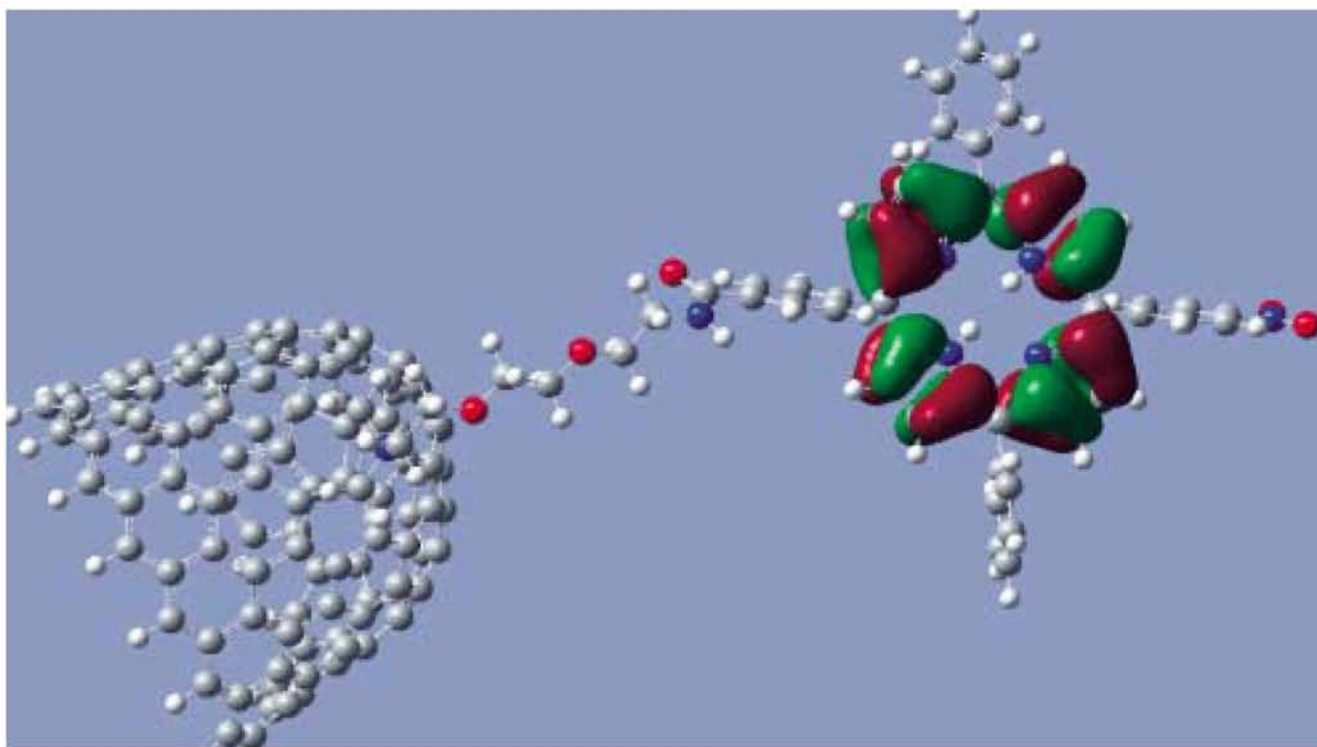
ισχυρά πεδία laser, και, πρόσφατα, ασχολείται με θεωρητικές πλευρές υπερταχειών διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα σε χρονικές κλίμακες attosecond ($1 \text{ as} = 10^{-18} \text{ s}$). Πρόκειται για ένα εντελώς νέο ερευνητικό πεδίο, που αναδύθηκε διεθνώς τα τελευταία επτά χρόνια με τη δημιουργία παλμών συμφώνου φωτός διάρκειας μερικών εκατοντάδων attoseconds και φέρνει την επιστήμη κοντά στο όριο να «δει» την κίνηση των ηλεκτρονίων!

Μια σειρά από διδακτορικές διατριβές αποκαλύπτουν την ειδικότερη θεματική εξέλιξη αυτής της ερευνητικής κατεύθυνσης: Σταυρούλα Διονυσοπούλου, *Μελέτη χρονοεξαρτώμενων πολυφωτονικών διαδικασιών κατά την αλληλεπίδραση ατόμου με παλμό laser ισχυρής έντασης και μικρής χρονικής διάρκειας*, 1998· Μανώλης Θραψανιώτης, *Χρήση ολοκληρωμάτων διαδρομών και ευσταθών κβαντικών καταστάσεων για την μελέτη της αλληλεπίδρασης της ύλης με σύμφωνη και συμπίεση ακτινοβολία*, 2000· Σπύρος Θέμελης, *Θεωρητική μελέτη και υπολογισμός χαρακτηριστικών ιδιοτήτων διπλά διηγερμένων καταστάσεων και του φαινομένου LoSurdo-Stark σε ατομικά συστήματα*, 2001· Κώστας Χαρίτος, *Θεωρία και υπολογισμός της ηλεκτρονιακής συσχέτισης στο συνεχές φάσμα. Απλός και διπλός ιονισμός*, 2003 και Θεοδόσιος Δουβρόπουλος, *Δυναμική κβαντικών συστημάτων και καταστάσεις συντονισμού*, 2005.

Προγράμματα «Αριστείας»

Το 2000 διενεργείται η δεύτερη (άρα, εκ των πραγμάτων τακτική) αξιολόγηση του ΙΘΦΧ από εξωτερική επιτροπή με επικεφαλής τον B.M. Rode, καθηγητή στο Innsbruck. Η εισήγηση της επιτροπής περιλαμβάνει προτάσεις για την επέκταση της υπολογιστικής έρευνας προς μεγαλύτερα συστήματα. Το ΙΘΦΧ ανταποκρίνεται συντάσσοντας ένα στρατηγικό σχέδιο για τη μελλοντική του ανάπτυξη, το οποίο υποβάλλεται προς αξιολόγηση στη ΓΓΕΤ. Το σχέδιο «Νανοδομημένα ανόργανα και οργανικά-ανόργανα υβριδικά υλικά» προβλέπει την εστίαση της ερευνητικής προσπάθειας γύρω από τον σχεδιασμό υλικών με νανοσκοπικές διαστάσεις και καινοτόμες λειτουργικότητες, καθώς και την κατανόηση των βασικών αρχών που τα διέπουν. Η αξιολόγηση και έγκριση του σχεδίου από νέα εξωτερική επιτροπή υπό τον καθηγητή J. Roovers (NRC, Ottawa, Canada) και η ένταξή του από τη ΓΓΕΤ στο Πρόγραμμα «Αριστεία» υπήρξε καταλυτική για τις εξελίξεις, ενισχύοντας τις συνέργειες μεταξύ πειραματικών και θεωρητικών ομάδων του Ινστιτούτου, σε έναν εστιασμένο ερευνητικό άξονα με έμφαση στα υλικά και τις σύγχρονες εφαρμογές τους.

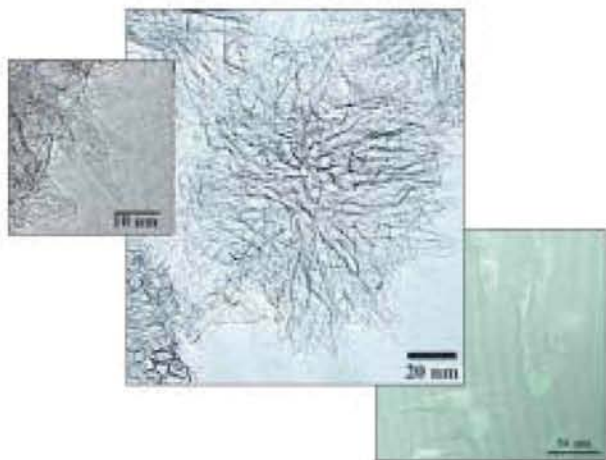
Στο πλαίσιο της «Αριστείας», εισάγονται, το 2002, στη φαρέτρα του Ινστιτούτου τα δισυσταδικά πολυμερή ως νέο αντικείμενο έρευνας. Πρόκειται για υλικά ελεγχόμενης σχεδίασης, τα οποία, σε διάλυμα ή στη στερεά κατάσταση, έχουν την ικανότητα να αυτοοργανώνονται σε νανοδομές. Προσλαμβάνεται ως επιστημονικός συνεργάτης ο Στέργιος Πίσπας (Πανεπιστήμιο Αθηνών) με μεγάλη εμπειρία στο πεδίο, και στη συνέχεια εκλέγεται

Η μοναδική δομή της ακίδας των νανοκεράτων άνθρακα, επιτρέπει την επιλεκτική χημική πρόσδεση σε αυτήν μορίων, με ιδιαίτερες οπτικές και ηλεκτρονικές ιδιότητες. Η εικόνα αποτυπώνει ένα από τα μοριακά τροχιακά που συμμετέχουν στις διηγεμένες καταστάσεις ενός πολύπλοκου συστήματος, που περιλαμβάνει την ακίδα (αριστερά) και έναν πορφυρινικό δακτύλιο (δεξιά). Το σύστημα έχει σχεδιαστεί στο ΙΘΦΧ ώστε να επιτρέπει τη διέγερση του δακτύλιου με απορρόφηση ορατού φωτός και τη μεταφορά ηλεκτρονίου στην ακίδα. Οι υπολογισμοί της ηλεκτρονιακής πυκνότητας είναι ιδιαίτερα απαιτητικοί, διότι το σύστημα περιλαμβάνει περίπου 200 άτομα, αλλά είναι απαραίτητοι για την κατανόηση και βελτιστοποίηση των μηχανισμών μεταφοράς φορτίου. Το σύστημα αποτελεί αντικείμενο εντατικής πειραματικής και θεωρητικής μελέτης στο Ινστιτούτο, με στόχο την ανάπτυξη νέων φωτοβολταϊκών υλικών υψηλής απόδοσης.

ερευνητής το 2004. Οργανώνεται ένα νέο εργαστήριο σύνθεσης και συμπληρώνεται με τον απαιτούμενο εξοπλισμό για τον χαρακτηρισμό των πολυμερών. Η δονητική φασματοσκοπία χρησιμοποιείται ως εργαλείο αναγνώρισης των χημικών αλληλεπιδράσεων που διέπουν την αυτοοργάνωση. Λίγο νωρίτερα έχει αγοραστεί ένα νέο φωτόμετρο υπεριώδους (Bruker Equinox 55) με διάταξη εσωτερικής ανάκλασης, πάνω στο οποίο αναπτύσσονται διατάξεις για την παρακολούθηση των διεργασιών σε πραγματικό χρόνο. Οι δυνατότητες θα συμπληρωθούν αργότερα με την αγορά ενός σύγχρονου φωτομέτρου σκέδασης φωτός.

Οι ιδιότητες αυτοοργάνωσης των δισυσταδικών πολυμερών θα συνδυαστούν γόνιμα με άλλες πειραματικές δράσεις, κυρίως αυτές που αφορούν την ανάπτυξη και τον χαρακτηρισμό ανόργανων-οργανικών υβριδικών υλικών με προηγμένη λειτουργικότητα. Πέρα από την καινούργια βασική γνώση που προσφέρει η μελέτη τους, τα καινοτόμα νανοδομημένα υβριδικά υλικά σχεδιάζονται για να χρησιμοποιηθούν ως ενεργές συνιστώσες σε διατάξεις αισθητήρων αερίων ή ως στερεοί πολυμερικοί ηλεκτρολύτες σε μικροσυσσωρευτές νέας γενιάς. Παράλληλα, αναπτύσσονται υβριδικά λεπτά υμένια βασισμένα σε οργανικές πολυμερικές μήτρες που περιέχουν

Καθαρός άνθρακας σε σχηματισμό «άνθους ντάλιας» με διάμετρο περίπου 60 nm. Τα πέταλα καταλήγουν σε κώνους (νανοκέρατα, αριστερά σε μεγέθυνση) με μοναδική δομή από πενταμελείς δακτυλίους που τους προσδίδουν ιδιαίτερες χημικές ιδιότητες. Στο έγχρωμο ένθετο καταδεικνύεται με τη βοήθεια χρωστικής η συσσώρευση των νανοκεράτων στο εσωτερικό κυττάρων, γεγονός που τα καθιστά υποψήφια υλικά για τη στοχευμένη μεταφορά φαρμάκων στον οργανισμό.

● 172

ανόργανα νανοσωματίδια. Τα υμένα αυτά διαθέτουν ενδιαφέρουσες οπτικές και μαγνητικές ιδιότητες, απαραίτητες για πολλές κατηγορίες εφαρμογών.

Πέραν των δισυσταδικών πολυμερών, η αυτοοργάνωση αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό των βιολογικών μακρομορίων, με σημαντικό ενδιαφέρον. Ο δομικός χαρακτήρισμός των πρωτεϊνών με τεχνικές δονητικής φασματοσκοπίας διευρύνεται στο Ινστιτούτο, με απώτερο στόχο να αναδειχθεί σε εργαλείο σχεδιασμού και κατανόησης των ιδιοτήτων νέων υλικών. Σε συνεργασία με το Τμήμα Βιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, μελετάται, ιδιαίτερα από τον Γ. Χρυσικό και τον Β. Γκιώνη, η δευτεροταγής δομή πρωτεϊνών που μπορούν να σχηματίζουν αμυλοειδείς σχηματισμούς. Η κατεύθυνση αυτή διευρύνεται με τη μελέτη αυτο-οργανούμενων βιολογικών-συνθετικών μακρομοριακών υβριδικών συστημάτων, με σχετική διδακτορική διατριβή να βρίσκεται σε εξέλιξη. Από άλλη σκοπιά, ο Ν. Θεοδωρακόπουλος, αρχίζει να ασχολείται με τη στατιστική φυσική και την αυτοοργάνωση βιολογικών συστημάτων. Λαμβάνει μέρος σε ευρωπαϊκό δίκτυο μη

γραμμικής φυσικής και συνεργάζεται με τους καθηγητές Michel Peyrard (ENS-Lyon) και Robert S. Mackay (Warwick). Ένα από τα πρώτα αποτελέσματα που γνώρισε γρήγορα ευρεία αποδοχή ήταν η πρότυπη μεσοσκοπική περιγραφή της θερμικής αποσύνδεσης των δύο αλυσίδων του DNA ως ιδανικής μονοδιάστατης μετατροπής φάσεως. Η διδακτορική διατριβή του Jalal Errami, (*Modeling DNA hairpins*, 2007) επεκτείνει την κατανόηση πολυπλοκότερων δευτεροταγών δομών και της δυναμικής τους σε ανάλογα θεωρητικά πλαίσια.

Το 2004 εκλέγεται η Ευαγγελία Σαραντοπούλου σε θέση ερευνήτριας. Συνεργάζεται με τον Α. Κ. Κεφαλά και εγκαθίστούν στο Ινστιτούτο μικροσκόπιο ατομικών δυνάμεων (AFM), ενισχύοντας τη συμμετοχή του εργαστηρίου σε νέα σειρά ευρωπαϊκών έργων, όπου η νανοτεχνολογία συνδυάζεται με τη βιολογία. Στο πλαίσιο αυτό, αναπτύσσονται επιτυχώς DNA chips και microarrays και διερευνάται ο ρόλος ιονίζουσών και μη ιονίζουσών ακτινοβολιών στη θραύση του DNA. Ο εμπλουτισμός του εργαστηρίου με νέα όργανα και η πρόσβαση, μέσω συνεργασιών, σε μια νέα γενιά μικροσκοπίων με δυνατότητα απεικόνισης ατόμων, επιτρέπουν πλέον την κατανόηση βασικών φαινομένων μεταφοράς ενέργειας και μάζας, αλληλεπιδράσεων σε διεπιφάνειες και αυτοοργάνωσης συσσωματωμάτων σε επιφάνειες, τη σύνθεση οργανικών και ανόργανων νανομαγνητών, νανοτριδίων μετάλλων και κραμάτων, καθώς και την επεξεργασία επιφανειών σε μοριακή κλίμακα με χρήση φωτός. Το νέο ατομικό μικροσκόπιο σήραγγας (Scanning Tunnelling Microscope) διευρύνει περαιτέρω τη δυνατότητα μοριακής επεξεργασίας και ανάλυσης της ύλης. Το εργαστήριο είναι πλέον, το 2008, έτοιμο να ξεκινήσει τη συμμετοχή του σε πείραμα στον Διεθνή Διαστημικό Σταθμό (ISS), σε συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Διαστήματος, για τη μελέτη της επίδρασης ακτινοβολιών του διαστήματος στη βιολογική ύλη.

Την ίδια χρονιά (2004) ιδρύεται στο Ινστιτούτο το Εργαστήριο Φωτονικής και Νανοεφαρμογών (ΕΦΝ), με βασική συμμετοχή των Α.-Κ. Κεφαλά και Ν. Βάνιου, και στόχο την παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας προς τρίτους και την προσέλκυση μεγάλων έργων έρευνας και ανάπτυξης στη φωτονική και τη νανοτεχνολογία. Το ΕΦΝ περιλαμβάνει τις υποδομές της φωτονικής και των νανοεφαρμογών με ακτινοβολία βαθέως υπεριώδους. Το πεδίο δράσης είναι πολύ ευρύ: από τη βιομηχανική μετρολογία έως την επεξεργασία υλικών με ακτινοβολία laser και τη βιοφωτονική. Οι σχετικές δραστηριότητες ενισχύονται με τη συνεργασία των Ε.

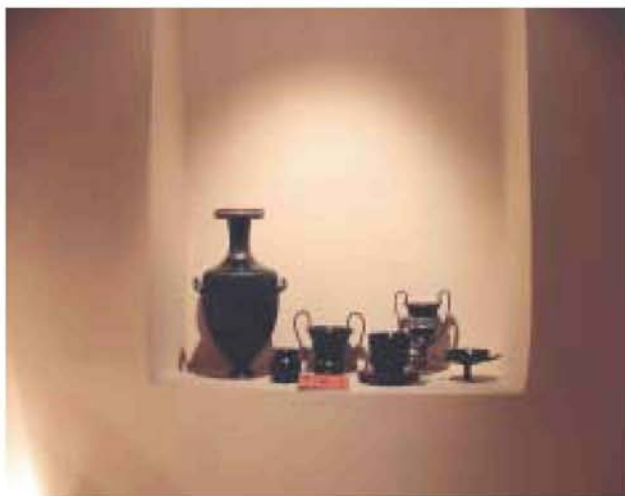

Ιανουάριος 2008. «οικογενειακή» φωτογραφία του ΙΘΦΧ στο αίθριο του ΕΙΕ. Καθισμένοι στην πρώτη σειρά, από αριστερά: Κλ. Νικολαΐδης, Γ. Κ. Παπαβασιλείου, Ν. Θεοδωρακόπουλος, Α.-Κ. Κεφαλάς, Ε. Καμίτσος, Θ. Μερκούρης, Γ. Πετσαλάκης, Γ. Κομνηνός και Μ. Κομπίτσας. Δεύτερη σειρά: Ν. Βάινος, Ε. Σαραντοπούλου, Δ. Παλλές, D. Möhke, Ε. Αρώνη, Ι. Θεοδωρακοπούλου, Γ. Ανυφαντής, Α. Μεριστούδη. Πίσω τους, όρθιοι: Α. Αθανασέκος, Ε. Ιωάννου, Α. Βέλλη, Μ. Καραγιάννη, Γ. Παγώνα, Β. Γκιώνης, Ε. Καδίτη, Ζ. Κόλλια, Κ. Πουλλή, Ε. Αλεξάνδρου, Π. Σεριάτου, Ι. Φασάκη, Μ. Σταματάκη, Μ. Dussauze. Τελευταία σειρά: Junpeng Zhao, Μ. Βασιλειάδης, Γ. Μανασής, Ν. Μακρής, Μ. Σημαντήρας, Γ. Χρυσικός, Γ. Ρώτας, Χ. Βαρσάμης, Α. Βεγίρη, Γ. Μούσδης, Χ. Θεοδωρικάκος, Στ. Πίσπας, Ν. Ταγματάρχης, Χ. Μαντζαριδής, G. Guimbretière.

Σαραντοπούλου, Ζ. Κόλλια, Γιάννη Μανασή και λοιπών συνεργατών. Το φως δεν αποτελεί μόνο το μέσο καταγραφής και διάδοσης πληροφορίας, αλλά και ένα εργαλείο μικρομηχανικής τροποποίησης της ύλης.

Η συσσωρευμένη εμπειρία στο Ινστιτούτο σε θέματα βασικής έρευνας στο πεδίο των υλικών, της φασματοσκοπίας και της φωτονικής, δημιουργεί πλέον τη βάση για επέκταση και σε περισσότερο εφαρμοσμένες κατευθύνσεις. Αρκετές από τις δραστηριότητες αυτές προσελκύουν χρηματοδότηση από ανταγωνιστικά έργα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στοχεύουν στην αξιολόγηση υλικών μικρο/νανολιθογραφίας σε μικρά μήκη κύματος φωτός (Α.-Κ. Κεφαλάς, Ε. Σαραντοπούλου, Ζ. Κόλ-

λια)· στην ανάπτυξη νέων πολυμερικών επιστρωμάτων με χαμηλή θερμοκρασία δικτύωσης (Γ. Χρυσικός, Β. Γκιώνης)· στην ανάπτυξη φωτονικών αισθητήρων με βάση νανο-δομημένα υλικά (Ν. Βάινος, Σ. Πίσπας, Γ. Μούσδης)· στην αναπαραγωγή αρχαίων μεσογειακών τεχνικών κεραμικής (Χ. Βαρσάμης, Β. Γκιώνης, Ε. Καμίτσος, Γ. Χρυσικός)· στη χρήση λεπτών υαλωδών υμενίων σε μικροσυσσωρευτές, μικροπυκνωτές και ηλεκτροχρωμικές διατάξεις (Χ. Βαρσάμης, Α. Βεγίρη, Ε. Καμίτσος, Γ. Χρυσικός) και στην ανάπτυξη υαλωδών και οργανικών-ανόργανων υβριδικών υλικών με μη γραμμικές οπτικές ιδιότητες (Χ. Βαρσάμης, Α. Βεγίρη, Ε. Καμίτσος, Μ. Κομπίτσας, Σ. Πίσπας).

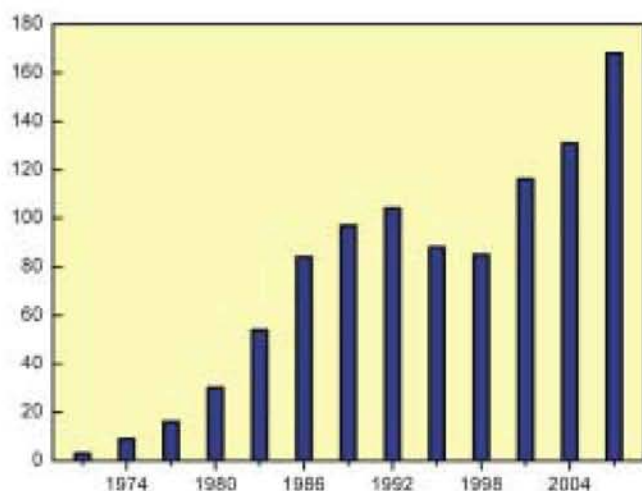
Η τεχνολογία του ΙΘΦΧ σε φασματοσκοπικές μεθόδους μηχανοκίνητης αξιολόγησης υλικών, χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο έργου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάλυση, ανάκτηση και αναβίωση αρχαίων και ιστορικών τεχνικών κεραμικής της Μεσογείου. Το Ινστιτούτο συντόνισε το έργο και συνεργάστηκε με ερευνητικές ομάδες από το Τμήμα Προϊστορίας και Αρχαιολογίας του Παν/μίου της Βαρκελώνης, το Κέντρο Ερευνών Marmara-TUBITAK της Κωνσταντινούπολης, το Ινστιτούτο Queen Rania του Παν/μίου Hashemite (Ιορδανία), το Τμήμα Λογοτεχνίας και Επιστημών του Ανθρώπου του Παν/μίου Mohammed I (Μαρόκο) και τη ΘΕΤΙΣ Authentics (Αθήνα). Στη φωτογραφία φαίνονται κεραμικές αναπαραγωγές του έργου, όπως παρουσιάστηκαν στην έκθεση «Κεραμικά της Μεσογείου», Λουτρό των Αερόδων, Πλάκα (5-22 Μαΐου, 2006).

κτικών του από τους Ε. Καμίτσο, Χ. Βαρσάμη και Ν. Βάινο (Society of Glass Technology, Sheffield, 2005), αποτυπώνει τη συνεχιζόμενη διεθνή εμβέλεια της δραστηριότητας σε άμορφα και οργανικά-άνοργα υβριδικά υλικά.

Η λειτουργία του Ινστιτούτου ως κέντρου «Αριστείας» στον τομέα των νανοδομημένων υλικών, υπήρξε καταλυτική για την επιλογή του ως «Κέντρου Υποδοχής Βραβείου EURYI 2004» (European Young Investigator Award), της ESF (European Science Foundation) και των EUROHORCS (European Union Research Organizations Heads of Research Councils). Ο Νίκος Ταγματάρχης γίνεται ο πρώτος Έλληνας που βραβεύεται με το βραβείο EURYI για την πρότασή του να ξεκινήσει στο ΙΘΦΧ ένα μακρόπνοο έργο που αφορά την επιφανειακή τροποποίηση νανοσωματιδίων άνθρακα. Η απονομή του βραβείου τυγχάνει ευρύτατης δημοσιότητας στον ελληνικό Τύπο και σε εξειδικευμένους δικτυακούς τόπους στη χώρα και στο εξωτερικό. Το βραβείο, που συνοδεύεται από μεγάλη χρηματοδότηση, επιτρέπει τη συστηματική προσπάθεια για τη χημική επιφανειακή τροποποίηση των νανοσωλήνων άνθρακα, ώστε αυτοί να καταστούν διαλυτοί και συνεπώς χρήσιμοι σε τεχνολογικές εφαρμογές. Το ερευνητικό πεδίο εμπλουτίζεται με μια νέα αλλοτροπική μορφή του άνθρακα, τα νανοκέρατα. Πρόκειται για σφαιρικές υπερδομές με διάμετρο περίπου 80-100 nm που ομοιάζουν με το λουλούδι της ντάλιας. Τα «πέταλα» με τους γραφιατικούς νανοσωλήνες τερματίζονται με ακίδες κωνικού σχήματος που αποτελούνται από 5 πενταμελείς δακτυλίους. Η μοναδική δομή των ακίδων, η ιδιαίτερη δευτεροταγής σφαιρική υπερδομή τους και η υψηλή καθαρότητά τους διαφοροποιούν τα νανοκέρατα από τους αντίστοιχους νανοσωλήνες άνθρακα και τους προσδίδουν εξαιρετικές δυνατότητες εφαρμογής σε φωτοβολταϊκά κύτταρα και κυψέλες καυσίμων. Το νέο αυτό πεδίο προσφέρει μεγάλες δυνατότητες γόνιμης συνεργείας μεταξύ πειραματικών και θεωρητικών δραστηριοτήτων του Ινστιτούτου (Ν. Ταγματάρχης, Γ. Πετσαλάκης, Ι. Θεοδωρακοπούλου), γεγονός που συνέτεινε και στην προσέλκυση σοβαρής χρηματοδότησης από την ΕΕ (7ο Π.Π.). Επιπλέον, υποστηρίζει την εκπόνηση δύο διδακτορικών διατριβών που είναι σε εξέλιξη και την εργασία τεσσάρων μεταδιδακτορικών συνεργατών.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής λήγει η θητεία του Διευθυντή του ΙΘΦΧ. Μετά από νέα προκήρυξη εκλέγεται, τον Σεπτέμβριο του 2003, εκ νέου ο Ε. Καμίτσος.

Οι κατευθύνσεις αυτές δημιουργούν και εμπεδώνουν γόνιμες συνεργασίες με πολλές ερευνητικές ομάδες σε ακαδημαϊκά και βιομηχανικά κέντρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα, συνεχίζουν να προσελκύουν στο Ινστιτούτο μεταδιδακτορικούς συνεργάτες από χώρες της ΕΕ που συμβάλλουν στη μεταφορά τεχνολογίας στο ΙΘΦΧ (Ρ. Machowski - Πολωνία, R. Todorov - Βουλγαρία, Μ. Dussauze - Γαλλία, Μ. Hands - Μ. Βρετανία, D. Möncke - Γερμανία, G. Guimbretiere - Γαλλία). Οι δραστηριότητες αυτές προσφέρουν, επιπλέον, τη δυνατότητα εκπαίδευσης σε νέους επιστήμονες, υποστηρίζοντας επτά διδακτορικές διατριβές που βρίσκονται σε εξέλιξη. Η συνδιοργάνωση, το 2004, στην Αθήνα του Διεθνούς Συνεδρίου 7th ESG Conference on Glass Science and Technology, με επιμέλεια των Πρα-

Αριθμός δημοσιεύσεων του ΙΘΦΧ ανά τριετία σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά με κριτές (πηγές: ISI, Chemical Abstracts). Το ΙΘΦΧ προήλθε από τη συγχώνευση των προϋπαρχόντων Κέντρων Φυσικοχημείας (ίδρυση 1968) και Θεωρητικής Χημείας (ίδρυση 1976), στα οποία και αντιστοιχούν οι προ του 1979 δημοσιεύσεις. Το ενιαίο ΙΘΦΧ έχει τις τελευταίες δύο δεκαετίες σχεδόν αμετάβλητο αριθμό ερευνητών (1988: 19, 1998: 19, 2008: 20).

Το 2005 είναι πάλι χρονιά εξωτερικής αξιολόγησης των Ερευνητικών Ινστιτούτων της χώρας που υπάγονται στη ΓΓΕΤ. Η αξιολόγηση του ΙΘΦΧ διενεργείται από ομάδα επιστημόνων του εξωτερικού που όρισε η ΓΓΕΤ (Πρόεδρος ο P. J. Knowles, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Cardiff). Αναλύονται ενδελεχώς τα ποιοτικά και ποσοτικά αποτελέσματα κάθε δραστηριότητας και οι μελλοντικές προοπτικές τους, αλλά και ο τρόπος διοίκησης του Ινστιτούτου. Η επιτροπή χαρακτηρίζει το Ινστιτούτο ως «πολύ καλό», με αναφορά τα διεθνή πρότυπα ομολόγων φορέων. Το ΙΘΦΧ εντάσσεται και πάλι στην «Αριστεία σε Ερευνητικά Ινστιτούτα ΓΓΕΤ».

Από τα τέλη του 2007, ο Δημήτρης Παλλές (ΕΜΠ) και ο Νεκτάριος Λαθιωτάκης (FU Berlin) έχουν προσληφθεί για να ενισχύσουν τις δράσεις της φασματοσκοπίας και της υπολογιστικής χημείας, αντίστοιχα.

Οι ερευνητικές κατευθύνσεις του Ινστιτούτου, γύρω από τις οποίες έχουν αναπτυχθεί οι συνέργειες που αναφέρθηκαν παραπάνω, έχουν πλέον διαρθρωθεί ως εξής:

- Υπολογιστική Χημεία & Θεωρητική Μοριακή Φυσική
- Ατομική & Μοριακή Φυσική
- Θεωρία της Συμπυκνωμένης Ύλης
- Σύνθεση και Φυσικοχημεία Υλικών
- Τεχνικές & Εφαρμογές Laser
- Φωτονική για Νανοεφαρμογές

Σύνοψη - προοπτικές

Το ΙΘΦΧ επεκτάθηκε σε νέους τομείς έρευνας, με φροντίδα για την παράλληλη στελέχωσή τους με νέο ερευνητικό δυναμικό και τη δημιουργία απαραίτητων υποδομών. Η έμφαση δόθηκε έγκαιρα σε νέα νανοδομημένα υλικά με προηγμένη λειτουργικότητα (δυσσταδικά συμπολυμερή, ανόργανα-οργανικά υβριδικά υλικά, υλικά νανοσωματιδίων άνθρακα) και στη φωτονική και τις εφαρμογές της. Οι νέοι αυτοί τομείς προσέφεραν γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη δυναμικής συνέργειας μεταξύ πειραματικών και θεωρητικών δραστηριοτήτων του Ινστιτούτου.

Κομβικό επίτευγμα υπήρξε η δημιουργία παράδοσης για την επιτυχή διεκδίκηση ανταγωνιστικών έργων εξωτερικής χρηματοδότησης. Μέσω αυτής, το Ινστιτούτο εξασφάλισε απαραίτητους πόρους για τις αναπτυξιακές του δαπάνες σε πειραματικές και υπολογιστικές υποδομές, αλλά και για την εκπαίδευση σημαντικά αυξημένου αριθμού μεταπτυχιακών και μεταδιδακτορικών συνεργατών. Οι αυξημένοι πόροι του Ινστιτούτου επιτρέπουν τον μεσομακροπρόθεσμο σχεδιασμό της έρευνας.

Η παρουσία του Ινστιτούτου στον επιστημονικό χώρο είναι δυναμική, εστιασμένη σε θέματα μετωπικού ενδιαφέροντος, με αυξανόμενο ρυθμό δημοσιεύσεων και ανάπτυξη παραγωγικών δικτύων και συνεργασιών με ακαδημαϊκούς και βιομηχανικούς φορείς της χώρας και του εξωτερικού. Η εικόνα αυτή αποτυπώνεται και στην ανάδειξή του σε κέντρο «Αριστείας» μετά τις τελευταίες δύο αξιολογήσεις από εξωτερικές επιτροπές της ΓΓΕΤ, καθώς και στην επιλογή του ως κέντρου υποδοχής «European Young Investigator Award» της European Science Foundation και των European Union Research Organizations Heads of Research Councils. Η αναγνώριση αυτή, στηρίζει την επιλογή-μονόδρομο: μια συνεχή τροχιά προόδου που περιλαμβάνει τη διεθνή διάσταση της ερευνητικής προσπάθειας και συμβάλλει στην εκπαίδευση νέων ερευνητών και στην τεχνολογική εξέλιξη της χώρας.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

*Ινστιτούτο
Οργανικής
& Φαρμακευτικής
Χημείας
ΙΟΦΧ*

*Διευθυντής
Νικόλαος Γ. Οικονομάκος*

Ιστορική αναδρομή

Η δημιουργία και λειτουργία ερευνητικών μονάδων με αντικείμενο την έρευνα στον τομέα των θετικών επιστημών αποτέλεσε έναν από τους πρωταρχικούς ιδρυτικούς στόχους του ΕΙΕ. Μετά την εγκατάστασή του στο δικό του νέο κτήριο επί της οδού Βασ. Κωνσταντίνου 48, δημιουργούνται τα πρώτα τμήματα Χημείας. Αρχικά, ιδρύθηκε το Κέντρο Φυσιχοημείας (1967) με Διευθυντή τον καθηγ. Γεώργιο Καραγκούνη. Στη συνέχεια, ιδρύονται νέα τμήματα Χημείας και μεταστεγάζονται δραστηριότητες που υπήρχαν σε άλλους χώρους. Έτσι, ιδρύεται το 1ο τμήμα Χημείας (8.01.1971) στον 3ο όροφο, υπό την καθοδήγηση του δρ. Χρήστου Ιορδανίδη, καταργείται το Κέντρο Φυσιχοημείας (20.12.1971), ενώ μέχρι τον Μάιο του 1973 ιδρύονται τμήματα ερευνών επί θεμάτων βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας, τα οποία περιλαμβάνουν: το Α' Τμήμα Χημείας (δρ. Χρ. Ιορδανίδης - Οργανική Βιομηχανική Χημεία) το Β' Τμήμα Χημείας (δρ. Ευάγγελος Καλατζής - Οργανική Χημεία) το Γ' Τμήμα Χημείας (δρ. Ιωάννης Τσαγκάρης - Ανόργανος Χημεία) το Δ' Τμήμα Χημείας (δρ. Κωνσταντίνος Σκρέττας - Οργανομεταλλική Χημεία και Κατάλυση) το Ε' Τμήμα Χημείας (δρ. Χάρης Μάντζος - Τμήμα Μικροαναλύσεων) και το ΣΤ' Τμήμα Χημείας (δρ. Αθανάσιος Ευαγγελόπουλος - Βιοχημεία). Στα χρόνια που ακολουθούν, τα τμήματα Α' και Γ' Χημείας

διακόπτουν τη λειτουργία τους, ενώ το τμήμα Φυσιχοημείας ενσωματώνεται στο Κέντρο Θεωρητικής Χημείας (1975) και το ΣΤ' Τμήμα Χημείας ενσωματώνεται στο ιδρυθέν, το έτος 1977, Κέντρο Βιολογικών Ερευνών.

Το 1979 οι δραστηριότητες των Τμημάτων Β', Δ' και Ε' εντάσσονται στο ιδρυθέν Κέντρο Οργανικής Χημείας (ΚΟΧ) με προσωρινό Διευθυντή (1979-1982) τον καθηγ. Νικόλαο Αλεξάνδρου. Το Κέντρο εξοπλίζεται με Φασματογράφο Πυρηνικού Μαγνητικού Συντονισμού (NMR)-Fourier Transform (FT) FT-80 του οίκου Varian. Το νέο NMR (το δεύτερο στην κατηγορία του στην Ελλάδα) στηρίζει όχι μόνο τις τρέχουσες ερευνητικές δραστηριότητες, αλλά συμβάλλει ώστε το ΚΟΧ να γίνει άτυπο Κέντρο παροχής υπηρεσιών (χωρίς χρέωση) στον τομέα της Φασματοσκοπίας NMR. Το ΚΟΧ στηρίχθηκε επιστημονικά σε 4 ερευνητές: τους δρ. Ε. Καλατζή, δρ. Κ. Σκρέττα, δρ. Μαρία Μίχα-Σκρέττα, δρ. Χ. Μάντζο και 4 παρασκευαστές: τους Μαρία Βογιατζή, Σταματίνα Κοφιδά, Μαριάννα Κύτταρη και Αικατερίνη Νάκου, ενώ, ακολούθως, προσλαμβάνεται ο δρ. Ιωάννης Στάμος (1.1.1979) ως ανεξάρτητος ερευνητής, με δραστηριότητα στον τομέα της Φαρμακευτικής Χημείας. Το ΚΟΧ εστιάζει την ερευνητική δράση του στους τομείς:

Ομάδα Οργανικής και Οργανομεταλλικής Χημείας του ΙΟΦΧ.

Τμήμα Οργανομεταλλικής Χημείας και Κατάλυσης. Αποτελέσει το πρώτο εργαστήριο Οργανομεταλλικής Χημείας στην Ελλάδα, με δραστηριότητες στην Οργανομεταλλική Χημεία της Κύριας Ομάδας, τη Χημεία και Φυσικοχημεία των Παραμαγνητικών Ενδιάμεσων Οργανικών Αντιδράσεων (κυρίως των Ανιοντικών Ριζών) και τις Σχέσεις Δομής και Δραστηριότητας αυτών.

Τμήμα Οργανικής Χημείας. Αντικείμενο της έρευνας ήταν η μελέτη μηχανισμών ηλεκτρονιόφιλων και πυρηνόφιλων αντιδράσεων πρωτοταγών και δευτεροταγών ετεροκυκλικών αμινών, καθώς επίσης και η απομόνωση φλαβονοειδών από εκχυλίσματα φύλλων από αυτοφυή ελληνικά φυτά.

Το έτος 1982 ο καθηγ. Ν. Αλεξάνδρου παραιτείται των καθηκόντων του για προσωπικούς λόγους, οπότε τίθεται υπό τη διεύθυνση (1984) του καθηγ. Κ. Σέκερη, Διευθυντή του Κέντρου Βιολογικών Ερευνών. Το τμήμα Οργανομεταλλικής Χημείας ενισχύεται σε ερευνητικό δυναμικό με την πρόσληψη των δρ. Μπάρυ Στηλ (1985) και δρ. Γεωργίου Χαϊρόπουλου (1988). Στις 3 Νοεμβρίου 1986 το ΔΣ του ΕΙΕ αποφασίζει την επέκταση των δραστηριοτήτων του ΚΟΧ και στον τομέα της Φαρμακευτικής Χημείας. Στις 30 Ιουνίου 1987 εκλέγεται ως

Διευθυντής του Κέντρου ο καθηγ. Αλέξανδρος Μακρυγιάννης και το ΚΟΧ μετονομάζεται σε Ινστιτούτο Οργανικής και Φαρμακευτικής Χημείας (ΙΟΦΧ), επωνυμία με την οποία λειτουργεί έως σήμερα. Ο Α. Μακρυγιάννης, κατά την περίοδο 1987-1995, συνέβαλε στη διεύθυνση των δραστηριοτήτων του ΙΟΦΧ με την ανάπτυξη της έρευνας στον τομέα της Φαρμακευτικής Χημείας και τη δημιουργία του Κέντρου Μοριακής Ανάλυσης, ως Κέντρου Εθνικής Χρήσεως, το οποίο, το 1996, μετονομάζεται σε Εργαστήριο Μοριακής Ανάλυσης (ΕΜΑ). Αξιοποιώντας το Πρόγραμμα Περιφερειακής Ανάπτυξης πέτυχε σημαντική χρηματοδότηση από τη ΓΓΕΤ και δημιούργησε ένα Εργαστήριο που διέθετε μοναδικό εξοπλισμό για τα δεδομένα του τόπου μας.

Το έτος 1989 αποχωρεί, λόγω συνταξιοδότησης, ο δρ. Χ. Μάντζος, οπότε διακόπτεται η λειτουργία του Εργαστηρίου Μικροανάλυσης, το οποίο, μαζί με τον Φασματογράφο Μάζης, αναλαμβάνει η ομάδα του δρ. Ε. Καλατζή, σε συνεργασία με την ειδικό τεχνικό επιστήμονα Ελένη Σιάπη. Παράλληλα, το ερευνητικό δυναμικό του Ινστιτούτου αυξάνεται με την πρόσληψη των νέων ερευνητών δρ. Θεοδώρας Καλογεροπούλου, δρ. Μαρίας Κουφάκη, και δρ. Δημητρίου Παπαχατζή, που δραστη-

ριοποιούνται στον τομέα της Συνθετικής Οργανικής και Φαρμακευτικής Χημείας, και δρ. Θωμά Μαυρομούστακου και δρ. Γεωργίου Μπόνα, που δραστηριοποιούνται στη Φαρμακευτική Βιοφυσική Χημεία και που αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη λειτουργία των δύο Φασματογράφων Πυρηνικού Μαγνητισμού. Στο έργο της εύρυθμης λειτουργίας των δύο NMR, σημαντικότερο ρόλο έπαιξε η ειδικός τεχνικός επιστήμονας Μαρία Ζερβού.

Το ΙΟΦΧ την περίοδο 1989-1995 απαρτίζεται από 3 τμήματα (ομάδες), Οργανικής και Φαρμακευτικής Χημείας, Φυσικο-Οργανικής Χημείας και Οργανομεταλλικής Χημείας και το ανθρώπινο δυναμικό αποτελείται από 10 ερευνητές, 2 τεχνικούς επιστήμονες, 4 παρασκευαστές και 1 γραμματέα, την Μαίρη Καλατζή. Η χρηματοδότηση των ερευνητικών προγραμμάτων από εθνικούς πόρους αρχίζει σταδιακά να μειώνεται, ενώ την περίοδο αυτή αρχίζουν και οι πρώτες εισροές χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα μέσω ανταγωνιστικών προγραμμάτων. Το έτος 1993 οργανώνεται από την Ομάδα της Οργανομεταλλικής Χημείας το 10ο Πανερωπαϊκό Συνέδριο Οργανομεταλλικής Χημείας (5-10 Σεπτεμβρίου 1993, Αγία Πελαγία Κρήτης). Στις 31.8.1988 ο Ι. Στάμος διακόπτει την συνεργασία του με το ΙΟΦΧ, λόγω εκλογής του ως καθηγητή στο Παν/μιο Πατρών.

Μετά τη λήξη της θητείας Α. Μακρυγιάννη, εκλέγεται ως νέος Διευθυντής του ΙΟΦΧ ο δρ. Κ. Σκρέττας για την περίοδο 1995-2000. Οι δραστηριότητες του ΙΟΦΧ επεκτείνονται και στον τομέα της Υπολογιστικής Χημείας, με την ένταξη στο Ινστιτούτο των δρ. Μάνθου Παπαδόπουλου και δρ. John Waite, οπότε οι ομάδες του ΙΟΦΧ ανήλθαν σε τέσσερις. Τα επόμενα χρόνια η έρευνα διεξάγεται αποκλειστικά με πόρους από ανταγωνιστικά προγράμματα (εθνικά και ευρωπαϊκά), τα οποία οι ερευνητές του ΙΟΦΧ διεκδικούν με επιτυχία. Επίσης, το ερευνητικό δυναμικό του ΙΟΦΧ ενισχύεται με την πρόληψη του δρ. Ιωάννου Κώστα, ο οποίος διευρύνει τις δραστηριότητες του Ινστιτούτου στο πεδίο της Ομογενούς Κατάλυσης με Σύμπλοκα Μετάλλων Μεταπτώσεως. Το έτος 1996 ο δρ. Γ. Μπόνας αποσπάται στη ΓΓΕΤ, ενώ στις 26.4.1998 αποβιώνει ο J. Waite.

Τον Απρίλιο του 2000 εκλέγεται Διευθυντής του ΙΟΦΧ ο καθηγ. Νίκος Χατζηχρηστίδης για ένα μικρό διάστημα (15 μηνών) και τον Αύγουστο του ίδιου έτους συνταξιοδοτούνται οι δρ. Κ. Σκρέττας και δρ. Ε. Καλατζής, οι οποίοι όμως θα συνεχίσουν την ερευνητική τους δραστηριότητα μετά την ανακήρυξή τους από το ΔΣ του ΕΙΕ σε ομότιμους διευθυντές ερευνών.

Τον Ιούλιο του 2001, μετά από απόφαση του ΔΣ του ΕΙΕ, αναλαμβάνει Αναπλ. Διευθυντής του ΙΟΦΧ η δρ.

ΤΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΙΟΦΧ (1958 -2008)

Διευθυντές ΙΟΦΧ

- Αλέξανδρος Μακρυγιάννης (1987-1995)
- Κωνσταντίνος Σκρέττας (1995-2000)
- Νίκος Χατζηχρηστίδης (2000-2001)
- Νικόλαος Οικονομάκος (2003-)

Ερευνητές ΙΟΦΧ

- Χαρίσης Μάντζος (1959-1989)
- Κωνσταντίνος Σκρέττας (1968-2000 / 2000-ομότιμος)
- Ευάγγελος Καλατζής (1970-2000 / 2000-ομότιμος)
- Μαρία Σκρέττα (1973-)
- Ιωάννης Στάμος (1979-1988)
- Barry Steele (1985-)
- Γεώργιος Χαιρόπουλος (1988-)
- Μαρία Κουφάκη (1989-)
- Δημήτριος Παπαχατζής (1991-)
- Θωμάς Μαυρομούστακος (1991-)
- Θεοδώρα Καλογεροπούλου (1991-)
- Μαρία Ζερβού (1992-)
- Μάνθος Παπαδόπουλος (1995-)
- John Waite (1995-†1998)
- Ιωάννης Κώστας (1996-)
- Δημήτριος Λεωνίδας (2003-)
- Σπύρος Ζωγράφος (2006-)
- Carolina Villalonga - Barber (2006-)
- Ευαγγελία Χρυσίνα (2006-)
- Heribert Reis (2006-)
- Παναγιώτης Ζουμπουλάκης (2008-)

Ε.Λ.Ε.

- Γεώργιος Μπόνας (1991-)

Ε.Τ.Ε.

- Ελένη Σιάπη (1989-)

Τεχνικό Προσωπικό

- Τασία Κουρή (1968-1980)
- Χρυσάνθη Κόντου (1972-1978)
- Μαρία Βογιατζή (1973-)
- Μαριάννα Κύτταρη (1973-)
- Αικατερίνη Νάκου (1980-)
- Σταματίνα Κοψιδά (1981-)

Διοικητικό Προσωπικό

- Μαρία Καλατζή (1989-)
- Φωτεινή - Κλαίρη Καλατζή (2007-)

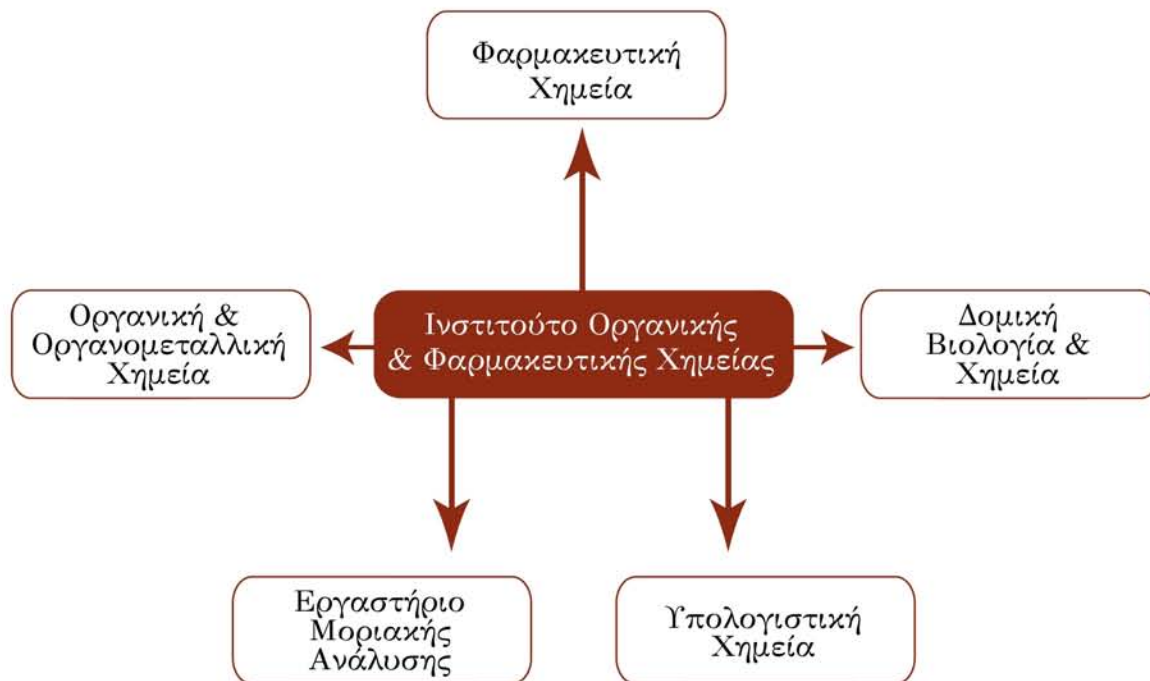
Μ. Μίχα-Σκρέττα. Το ΙΟΦΧ διεκδικεί με επιτυχία Πρόγραμμα Αριστείας της ΓΓΕΤ «Νέες προσεγγίσεις κατά των νευροεκφυλιστικών νοσημάτων» (2002-2005) το οποίο υλοποιείται με τη συμμετοχή όλων των ομάδων του ΙΟΦΧ. Τον Ιούλιο του 2002 οργανώνεται από την Ομάδα της Οργανομεταλλικής Χημείας το 20^ο Διεθνές Συνέδριο Οργανομεταλλικής Χημείας (5-10 Ιουλίου 2002, Κέρκυρα).

Τον Ιανουάριο του 2003 εκλέγεται Διευθυντής του ΙΟΦΧ ο διευθυντής ερευνών του IBEB δρ. Νικόλαος Γ. Οικονομάκος και εντάσσεται στο ΙΟΦΧ μια νέα δραστηριότητα στον χώρο της Δομικής Βιολογίας / Χημείας. Η νέα δραστηριότητα ήταν αναγκαία, ιδιαίτερα μετά την ανάπτυξη των βιολογικών ερευνών που ακολούθησε την αποκωδικοποίηση του ανθρώπινου DNA, και η οποία υπόσχεται πληθώρα νέων μακρομοριακών στόχων για τον σχεδιασμό φαρμάκων με βάση τη μοριακή δομή.

Το ΙΟΦΧ καταβάλλει διαρκείς προσπάθειες για την ενίσχυση της υποδομής του, την επίτευξη των στόχων του και την ανάδειξη της τεχνογνωσίας και της θέσης του στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Έτσι, το διάστημα 2005-2007, εγκρίθηκαν νέα ερευνητικά έργα όπως:

- «Σχεδιασμός και Σύνθεση Βιοδραστικών Μορίων», Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του Υπουργείου Ανάπτυξης (1.125.000 €, 2005-2008).
- «A European Research Training Site for the Design and Synthesis of Novel Neuroprotective and Hypoglycaemic Agents through a Multi-disciplinary approach», EU Marie Curie Early Stage Training, EYRODESYS (984.000 €, 2006-2010).
- EU Marie Curie Host Fellowships for the Transfer of Knowledge (TOK) «Solid Phase Phospholipid and Dendrimer Synthesis», SOPHOLIDES (677.000 €, 2005-2009).

Δομή του Ινστιτούτου

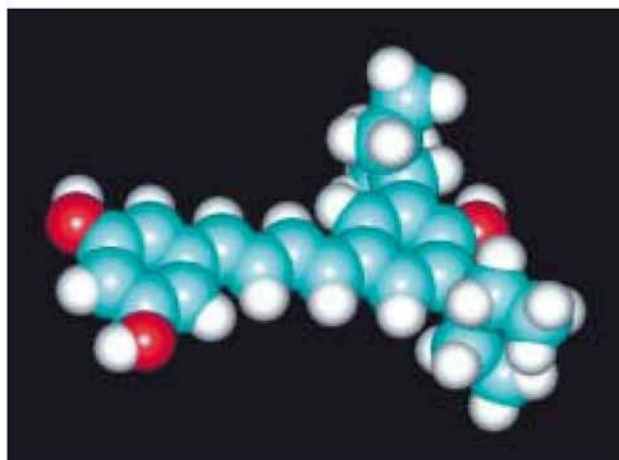

- EU TOK «Supramolecular chemistry and gene therapeutic potential of amine-substituted cyclodextrin and functionalized triasine dendrimers based on melamine», SUPRAGENE (331.000 €, 2006-2010).
- EU TOK «Fullerene derivatives for photonic applications: Design, synthesis and measurements» (390.000 €, 2006-2010).
- EU TOK «Drug design at the molecular level using approximate and exact computational methods», DRUGDESI (186.000 €, 2006-2010).

Επίσης, την περίοδο 2006-2007, το Ινστιτούτο απέκτησε 5 νέους ερευνητές, τους δρ. Carolina Villalonga-Barber, δρ. Σπύρο Ε. Ζωγράφο, δρ. Ευαγγελία δρ. Δ. Χρυσίνα, δρ. Heribert Reis και τον δρ. Παναγιώτη Ζουμπουλάκη, καθώς επίσης και νέα γραμματέα, τη Φωτεινή-Κλαίρη Καλατζή. Ο δρ. Θ. Μαυρομούστακος εξελέγη αναπληρωτής καθηγ. Οργανικής Χημείας, στο Τμήμα Χημείας του Παν/μίου Αθηνών, αλλά διατηρεί τη θέση του επιστημονικού συνεργάτη του Ινστιτούτου. Έτσι, το ΙΟΦΧ σήμερα απαρτίζουν πέντε ερευνητικές ομάδες υψηλής εξειδίκευσης που πλαισιώνονται από το μόνιμο ερευνητικό (16) 1 επιστημονικό συνεργάτη, τεχνικό (5), διοικητικό προσωπικό (2) 2 ομοτίμους ερευνητές και τους συνεργαζόμενους μεταπτυχιακούς και μεταδιδακτορικούς ερευνητές. Η συμβολή του Ινστιτούτου στην εκπαίδευση και επιμόρφωση νέων επιστημόνων είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού σε προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και μεταδιδακτορικό επίπεδο συνεργάζονται μαζί του 55 νέοι επιστήμονες (εκ των οποίων 15 είναι Marie Curie Fellows από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες).

Ομάδα Οργανικής και Οργανομεταλλικής Χημείας (OOMX)

Η Οργανομεταλλική Χημεία συνδυάζει στοιχεία Ανόργανου και Οργανικής Χημείας και μελετά ενώσεις που περιέχουν δεσμό μεταξύ του ατόμου του άνθρακα και ενός μετάλλου. Το 1760 ο Louis Claude Cadet απομονώνει το κακωδυλοξείδιο, την πρώτη οργανική ένωση του αρσενικού, ουσιαστικά, όμως, η πρώτη οργανομεταλλική ένωση (παράγωγο του ψευδαργύρου), παρασκευάζεται το 1849 από τον Edward Frankland, που θεωρείται και πατέρας της Οργανομεταλλικής Χημείας. Από τότε ο τομέας αυτός θα προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών και θα συμβάλλει στο

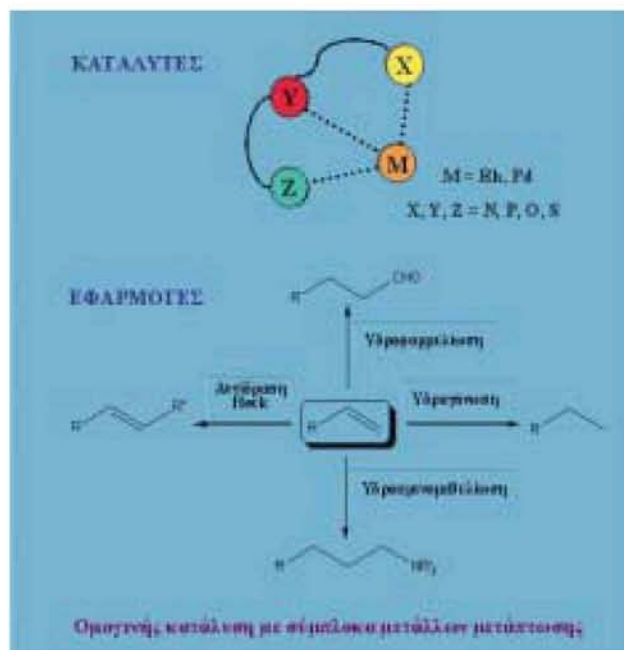

Παράγωγο ρεσβερατρόλης που φέρει ογκώδεις υποκαταστάτες και παρασκευάστηκε στα εργαστήρια της OOMX του ΙΟΦΧ. Η ρεσβερατρόλη είναι ένα φυσικό προϊόν (κύριο συστατικό του ερυθρού οίνου) γνωστό για την ισχυρή αντιοξειδωτική δράση. Η ομάδα της OOMX παρασκεύασε σειρά νέων παραγώγων της ρεσβερατρόλης που έδειξαν πολύ ισχυρότερη δράση έναντι του φυσικού αντιοξειδωτικού.

181 ●

να αναπτυχθούν αντιδράσεις με ευρύτατη εφαρμογή στη Συνθετική Οργανική και Φαρμακευτική Χημεία, στη Βιομηχανική Χημεία και ειδικότερα στη Χημεία των Πολυμερών, στη Χημεία Τροφίμων και στην Ομογενή Κατάλυση. Παράλληλα, έρευνα σε άλλες επιστήμες, όπως η Βιολογία, αναδεικνύει τον θεμελιώδη ρόλο των οργανομεταλλικών ενώσεων σε βασικές διεργασίες. Η αναγνώριση της Οργανομεταλλικής Χημείας ως βασικό επιστημονικό πεδίο υποδηλώνεται και από τα Βραβεία Nobel, όπως 1912 (Victor Grignard & Paul Sabatier) 1963 (Karl Ziegler & Giulio Natta) 1973 (Geoffrey Wilkinson & Ernst Otto Fisher) 2001 (William Knowles, Ryoji Noyori & Barry Sharpless) και 2005 (Yves Chauvin, Robert Grubbs & Richard Schrock).

Το 1973 ιδρύθηκε η OOMX του ΕΙΕ με επιστημονικό υπεύθυνο τον Κ. Σκρέττα και αποτέλεσε το πρώτο εργαστήριο Οργανομεταλλικής Χημείας στην Ελλάδα. Το ανθρώπινο δυναμικό αποτελείτο από δύο ερευνητές, τον δρ. Κ. Σκρέττα και τη δρ. Μ. Μίχα-Σκρέττα, καθώς και δύο τεχνικούς, τη Μ. Βογιατζή και τη Μ. Κύτταρη. Προς το τέλος της δεκαετίας του '80, προσλήφθηκαν ο δρ. Β. Steele (1985) και ο δρ. Γ. Χαϊρόπουλος

● 182

Ενδεικτική απεικόνιση μερικών καταλυτών και αντιδράσεων ομογενούς κατάλυσης που έχουν πραγματοποιηθεί με εξαιρετική επιτυχία από την OOMX του ΙΟΦΧ.

(1988), το 1996 ο δρ. Ι. Κώστας και το 2006 η δρ. C. Villalonga Barber. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων που περιγράφονται στη συνέχεια, εκπονήθηκαν 3 διπλώματα εξειδίκευσης (Κ. Βαλλιανάτου, Κ. Κουζηνός, Σ. Γεωργακόπουλος), 7 διδακτορικές διατριβές (Γ. Χαιρόπουλος, Ι. Σμόνου, Μ. Κωστοπούλου, Γ. Ιωάννου, Ι. Κώστας, Κ. Σαλτερής, Α. Κουτσιμπέλης, Κ. Βαλλιανάτου –βραβείο «Λεωνίδας Ζέρβας», 31.1.2008) και βρίσκονται σε εξέλιξη τρεις (Σ. Γεωργακόπουλος, Κ. Γαρδίκης, Α. Deleanu). Επιπλέον, 16 μεταδιδακτορικοί ερευνητές συμμετείχαν ή συμμετέχουν στις ερευνητικές δραστηριότητες της ομάδας (J. Andrieu, A. Behrendt, A. Fernandes-Acebes, C. Arbez-Gindre, S. Courric, M. Forkan, Δ. Κατσουλάκος, C. Villalonga-Barber, Ε. Τόλης, Φ. Ανδρεαδάκη, V. Kovač, Θ. Φελέκης, Ι. Λίρατζης, C. Patteux, T. Olszewski, M. Sleiman). Παράλληλα, εκπαιδεύονται τρεις μεταπτυχιακοί υπότροφοι προερχόμενοι από χώρες του εξωτερικού στο

πλαίσιο ευρωπαϊκού Προγράμματος (Robert Feldmann, Robert Csonka, Mădălina Bucos). Το δημοσιευμένο έργο της OOMX περιλαμβάνει 130 πρωτότυπες δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά κύρους, 8 πατέντες, 1 κεφάλαιο σε βιβλίο (Wiley-VCH), την έκδοση 1 βιβλίου (RSC) 1 φυλλάδιο εκπαιδευτικού χαρακτήρα με τη συμμετοχή όλων των ερευνητών του ΙΟΦΧ και 140 περιλήψεις σε Πρακτικά διεθνών και ελληνικών συνεδρίων.

Τα ερευνητικά πεδία της ομάδας αφορούν στη μελέτη και στην εφαρμογή της οργανικής και οργανομεταλλικής χημείας και αναπτύσσονται παρακάτω με τη χρονολογική σειρά που ξεκίνησε η κάθε δραστηριότητα.

Οργανομεταλλική Χημεία των Μετάλλων των Κύριων Ομάδων

Τα πρώτα χρόνια η έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως στις οργανομεταλλικές ενώσεις του λιθίου, καλίου και νατρίου, με στόχο την ανάπτυξη νέων συνθετικών μεθοδολογιών. Ως επίτευγμα της ομάδας θεωρείται η ανάπτυξη μεθόδου αναγωγικής λιθίωσης, η οποία έχει χρησιμοποιηθεί ευρύτατα και έχει γίνει γνωστή ως η «Screttas-Yus» μέθοδος σύνθεσης. Οι οργανολιθικές ενώσεις είναι εξόχως δραστικές ενώσεις και χρησιμοποιούνται ως αντιδραστήρια για την παρασκευή οργανικών και οργανομεταλλικών ενώσεων.

Οι δραστηριότητες αργότερα επεκτάθηκαν στη μελέτη αντιδραστηρίων συμπλόκων οργανομεταλλικών ενώσεων της ομάδας I του περιοδικού πίνακα και αλκοξειδίων των μετάλλων της ομάδας II ή και αντιστρόφως. Αυτό οδήγησε στην ανάπτυξη μιας μεθόδου για την παρασκευή αρωματικών μορίων με μεγάλες στερεοχημικές απαιτήσεις και εφαρμόζεται στη σύνθεση πρόδρομων ενώσεων για ομογενείς καταλύτες, υλικά, βιοδραστικά μόρια κ.λπ.

Παράλληλα, η ομάδα δραστηριοποιείται στη Χημεία και Φυσικοχημεία των Παραμαγνητικών Ενδιάμεσων (κυρίως των ανιοντικών ριζών). Πολλές αρωματικές ενώσεις ανάγονται από αλκαλι-μέταλλα σε ανιοντικές ρίζες που είναι μόρια που φέρουν ασύζευκτο ηλεκτρόνιο και αρνητικό φορτίο. Με πειράματα πολυπυρηνικού NMR μελετήθηκε η δομή και η δραστηριότητά τους σε διάλυμα. Οι μελέτες συνέβαλαν στην κατανόηση των στοιχειωδών βαθμίδων ορισμένων οργανομεταλλικών αντιδράσεων και στην ανάπτυξη νέων συνθετικών μεθόδων.

Άλλη δραστηριότητα απετέλεσε η αναζήτηση σχέσεων δομής / δραστηριότητας στις ομόλογες σειρές των

οργανικών ενώσεων, βασιζόμενη στη συσχέτιση φυσικοχημικών παραμέτρων (σημείο ζέσεως, δείκτης διαθλάσεως, κ.ά.) με τον αριθμό των ανθράκων μίας αλκυλομάδος. Από τη μελέτη αυτή προέκυψαν νέοι θερμοδυναμικοί όροι όπως το Θερμόχωρο Εξαερίωσης και το Θερμόχωρο Σχηματισμού.

Χρωμοφόρες Οργανικές Ενώσεις

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, οι ερευνητές της OOMX επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στον τομέα του Σχεδιασμού και Σύνθεσης νέων Λειτουργικών Ενώσεων και, συγκεκριμένα, παραγώγων με μη γραμμικές οπτικές ιδιότητες, οι οποίες έχουν μεγάλο ενδιαφέρον για τις εφαρμογές τους σε οπτικοηλεκτρονικές συσκευές. Η ομάδα της OOMX, σε συνεργασία με την ομάδα της Υπολογιστικής Χημείας του ΙΟΦΧ, συντόνισε ερευνητικό δίκτυο που χρηματοδοτήθηκε από την ΕΕ και συμμετείχαν ερευνητικές ομάδες από το ΙΤΕ Πάτρας, Univ. of Bristol, UMIST-Manchester, Univ. of Hannover, Univ. of Lund, Trinity College Dublin, και CEA Saclay. Η OOMX παρασκεύασε πολλές νέες ενώσεις που περιέχουν μη-γραμμικές χρωμοφόρες ομάδες. Από τη μελέτη των ενώσεων αυτών αποδείχθηκε ότι μερικές είχαν πολύ υψηλές μη-γραμμικές οπτικές ιδιότητες.

Ομογενής και Ημι-ετερογενής Κατάλυση

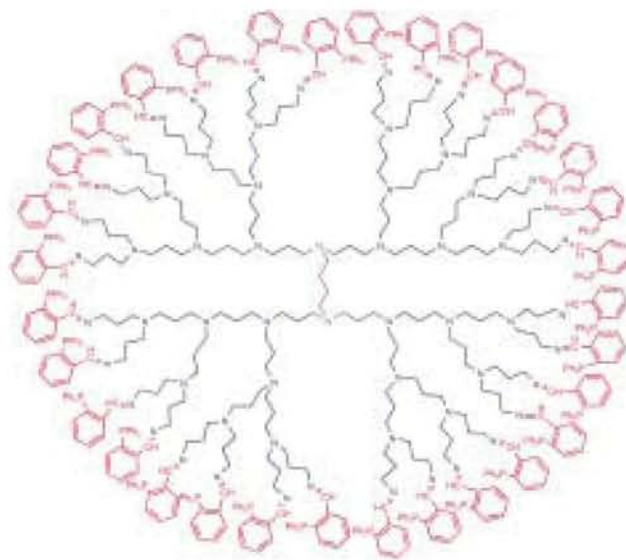
Η ομογενής κατάλυση με σύμπλοκα μετάλλων μεταπτώσεως ξεκίνησε στην OOMX το 1998 (Ι.Δ. Κώστας). Με την κατάλυση, σχεδόν όλα τα άτομα των αντιδρώντων μετατρέπονται σε προϊόντα χωρίς ανεπιθύμητες ενώσεις, εξυπηρετώντας έτσι μια από τις βασικές αρχές της πράσινης χημείας. Η έρευνα περιλαμβάνει:

Κατάλυση με υβριδικούς και ημι-ευέλικτους συναρμοτές του φωσφόρου, με σημαντικότερο επίτευγμα την επιτυχή εισαγωγή των μη κυκλικών-αμινο-διφωσφινιτών ως συναρμοτές στη μετά ροδίου καταλυόμενη υδροφορμυλίωση.

Κατάλυση στον αέρα με συναρμοτές ελευθέρων φωσφόρου, σε συνεργασία με το Παν/μιο Ιωαννίνων (Δ. Κόβαλα-Δεμερτζή) –η πρώτη χρήση των θειοσεμικαρβαζονών ως συναρμοτές σε αντιδράσεις σύζευξης.

Κατάλυση με διπυρηνικά σύμπλοκα, σε συνεργασία με το Παν/μιο Charles της Τσεχίας (J. Vohlidal) και το Παν/μιο Αθηνών (Π. Κυρίτσος).

Ασύμμετρη κατάλυση. Η ασύμμετρη σύνθεση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους της οργανικής σύνθεσης, και η ομογενής κατάλυση κατέχει εξέ-

Δενδριμερές που παρασκευάστηκε από την OOMX του ΙΟΦΧ και παρουσιάζει αξιόλογη καταλυτική δράση (αντίδραση Heck).

χοντα ρόλο σε αυτό το πεδίο (Νόμπελ Χημείας 2001). Μεταξύ άλλων, αναπτύχθηκε ο χειρόμορφος συναρμοτής Me-AnilaPhos (2006) σε συνεργασία με το Leibniz Institut für Katalyse (A. Börner).

Υδατική κατάλυση (Πράσινη Χημεία) ως φιλική προς το περιβάλλον τεχνολογία. Σε συνεργασία με το Παν/μιο Κρήτης (Α. Κουτσοπέλος) δημοσιεύτηκε (2007) η πρώτη χρήση των πορφυρινών ως συναρμοτών σε αντιδράσεις σύζευξης στον αέρα, σε διαλύτη νερό, με δυνατότητα επαναχρησιμοποίησης του καταλύτη.

Η έρευνα επεκτάθηκε και στην ημι-ετερογενή κατάλυση με μεταλλικά νανοσωματίδια (Νανοτεχνολογία). Σε συνεργασία με το Παν/μιο Ιωαννίνων (Δ. Κόβαλα-Δεμερτζή, Ν. Κουρκουμέλης) σταθεροποιημένα νανοσωματίδια του παλλαδίου επέδειξαν ικανοποιητική δραστηριότητα στην αντίδραση Suzuki, ακόμη και σε θερμοκρασία δωματίου (2008).

Μια πρόσφατη δραστηριότητα αφορά επίσης στην κατάλυση με δενδριμερή και στην κατάλυση με τη χρήση μικροκυμάτων όπως αναφέρεται παρακάτω.

Βιοδραστικά μόρια

Το 2002, στο πλαίσιο του Προγράμματος «Αριστείας» του ΙΟΦΧ με τίτλο «Νέες προσεγγίσεις και των νευροεμφυλιστικών νοσημάτων», παρασκευάστηκαν νέα υδροξυ-στυλβενοειδή παράγωγα με πολύ ισχυρή νευροπροστατευτική δράση. Η δραστηριότητά τους μελετήθηκε από το IBEB (Μ. Αλέξης). Παράλληλα, αναπτύχθηκε πολύ επιτυχής συνεργασία με το Παν/μιο Princeton, τα αποτελέσματα της οποίας δημοσιοποιήθηκαν στην ιστοσελίδα Science Daily (2007).

β-D-Γλυκοπυρανοζυλο-θειοσεμικαρβαζόνες ως αναστολείς της φωσφορυλάσης γλυκογόνου (GP). Στο πλαίσιο του προγράμματος «EURODESY» (2006-2010) του ΙΟΦΧ, παρασκευάστηκε μια σειρά από β-D-γλυκοπυρανοζυλο-θειοσεμικαρβαζόνες, όπου επέδειξαν αναστολή της φωσφορυλάσης γλυκογόνου, που αποτελεί στόχο για τον σχεδιασμό αντι-υπεργλυκαιμικών φαρμάκων.

Δενδριμερή και Νανομόρια

Τα τελευταία χρόνια η OOMX έχει επεκτείνει την έρευνά της στη Χημεία των Δενδριμερών. Τα δενδριμερή,

από άποψη μεγέθους, ανήκουν στην κατηγορία των Νανομορίων. Αποτελούνται από τον πυρήνα, απ' όπου διακλαδίζονται οι διάφορες μονάδες και μία εξωτερική επιφάνεια με πολλές δραστικές ομάδες. Επιλέγοντας τα κατάλληλα «δομικά υλικά», μπορούμε να έχουμε ένα νανομόριο με συγκεκριμένες ιδιότητες. Η νέα κατηγορία ενώσεων, τα Δενδριμερή, έχει δυνατότητα εφαρμογής στην υγεία, τα νέα υλικά, την κατάλυση κ.λπ.

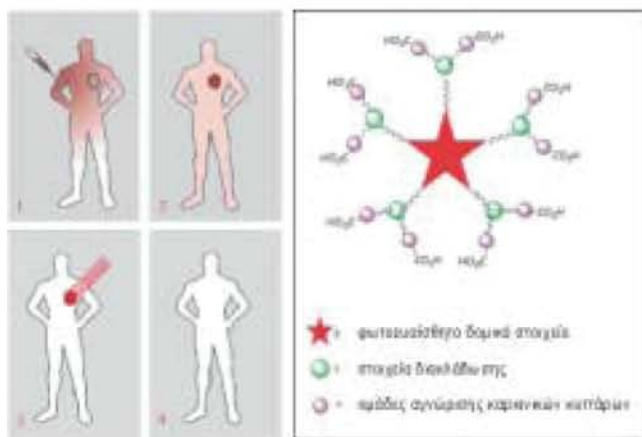
Κατάλυση με δενδριμερή. Η δραστηριότητα αυτή ξεκίνησε το 2003 στο πλαίσιο Προγράμματος ΠΕΝΕΔ και συνεχίστηκε σε συνεργασία με το Université de Montréal (G. Hanan).

Νέες τροποποιημένες ρητίνες με δενδριμερή. Στο πλαίσιο του Προγράμματος Marie Curie - Transfer of Knowledge «Sopholidés» (2005-2009) αναπτύσσονται νέες ρητίνες με δενδριμερή και σε συνεργασία με την Ομάδα Φαρμακευτικής Χημείας του ΙΟΦΧ μελετάται η εφαρμογή τους στη σύνθεση νέων φωσφολιπιδίων σε στερεά φάση.

Υπερμοριακή χημεία και μεταφορά γονιδίων με καινοτόμα δενδριμερή. Στο πλαίσιο του προγράμματος Marie Curie «Supragene» (2006-2010) επιδιώκεται η ανάπτυξη δενδριμερών με πυρήνα τριαζίνης, φέροντα κυκλοδεξτρίνες στο εξωτερικό των κλάδων και η δυνατότητα εφαρμογής τους, αφενός μεν, στην υπερμοριακή χημεία, αφετέρου δε, στη μεταφορά γονιδίων (συνεργασία με Β. Ζουμπουρλή, IBEB).

Μεταλλο-δενδριμερή με ιδιότητες χρωστικών εγγύς υπερύθρου (NIR-dyes). Η OOMX δραστηριοποιείται στη σύνθεση Νέων Οργανομεταλλικών Χρωστικών Ενώσεων Εγγύς-Υπερύθρου, μερικές από τις οποίες είναι δενδριμερή που δύνανται να προσροφώνται επιλεκτικά στα καρκινικά υποστρώματα. Η ενεργοποίηση των ενώσεων αυτών υπό την επίδραση του εγγύς υπερύθρου φωτός οδηγεί στον σχηματισμό δραστικών προϊόντων (ελευθέρων ριζών) ικανών να καταστρέφουν τοπικά τα καρκινικά κύτταρα (Φωτοδυναμική Θεραπεία). Η χρήση της εγγύς υπερύθρου ακτινοβολίας βασίζεται στο ότι διαπερνά τα βιολογικά υγρά και τους ιστούς, αντίθετα από το ορατό-υπεριώδες φως, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα για εξωσωματικές διαγνωστικές ή θεραπευτικές εφαρμογές. Η δραστηριότητα χρηματοδοτήθηκε από Προγράμματα ΠΕΝΕΔ, ENTEP (2003) και από την ΕΕ (2005-2006).

Δενδριμερή ως συστήματα εγχλωβισμού και ελεγχόμενης αποδέσμευσης φαρμάκων. Ιδιαίτερη ανάπτυξη

Φωτοδυναμική θεραπεία. Αριστερά, στάδια εφαρμογής: (α) εισάγεται το φάρμακο, (β) επικεντρώνεται το φάρμακο στον όγκο, (γ) εστιάζεται η ακτινοβολία στον όγκο και ενεργοποιείται το φάρμακο και (δ) καταστρέφεται ο όγκος (www.bmb.leeds.ac.uk/pdt/). Δεξιά, σχηματική απεικόνιση βιοδραστικού συνθετικού μορίου (φάρμακο) με δενδριμερική δομή.

παρουσιάζει τελευταία η έρευνα στον εγκλωβισμό φαρμακευτικών μορίων σε προϊόντα νανοτεχνολογίας, όπως τα δενδριμερή, με στόχο την ελάττωση της τοξικότητάς τους, την αύξηση της διαλυτότητάς τους και την κατευθυνόμενη και ελεγχόμενη αποδέσμευσή τους. Σε συνεργασία με τη Φαρμακευτική Σχολή του Παν/μιου Αθηνών (2005) παρασκευάζονται νέα δενδριμερή με στόχο την επιλεκτική δράση των φαρμάκων αποκλειστικά στα καρκινικά κύτταρα.

Δενδριμερή ως συμπλοκοποιητές σιδήρου και άλλων μετάλλων. Ο σίδηρος, ένα ζωτικής σημασίας ιχνοστοιχείο, καθίσταται τοξικός όταν αυξηθεί η συγκέντρωσή του, ο δε ρόλος του στην παθογένεια των νευροεκφυλιστικών διαταραχών και του καρκίνου είναι γνωστός. Μία μέθοδος ελάττωσης των συγκεντρώσεών του είναι η χορήγηση ενώσεων ικανών να σχηματίζουν μη-τοξικά σύμπλοκα, αναστέλλοντας τη δράση του στον σχηματισμό ελευθέρων ριζών και αποβάλλοντας, ταυτόχρονα, την περίσσεια αυτού. Στο πλαίσιο του «EURODESYS», παρασκευάζονται νέα δενδριμερή ικανά να συμπλοκοποιούν μέταλλα.

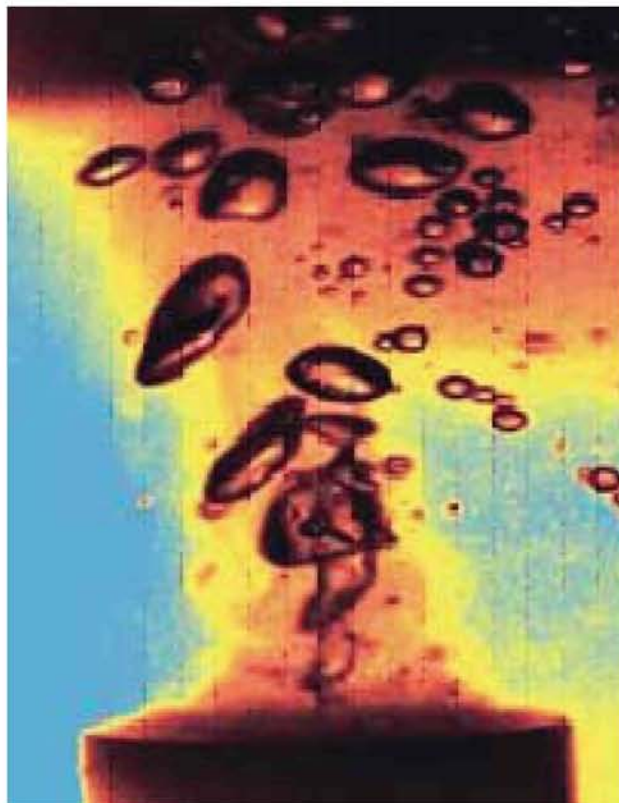
Τέλος, μια νέα δραστηριότητα αναπτύσσεται σχετικά με τη χρήση των δενδριμερών στην Περιβαλλοντική Χημεία. Στόχος της είναι η παρασκευή δενδριμερών που δύνανται να σχηματίζουν ισχυρά σύμπλοκα με τοξικά μέταλλα, ως εν δυνάμει μέσα καθαρισμού υδάτινων πόρων.

Συνθετικές Τεχνικές Υψηλών Ενεργειών

Η OOMX από το 2004 μελετά τη χρήση των τεχνικών υψηλής ενέργειας (υπέρηχοι-μικροκύματα). Οι τεχνικές υψηλής ενέργειας χρησιμοποιούνται στη σύνθεση, για να επιταχύνουν μία χημική αντίδραση ή να προωθήσουν αντιδράσεις που θα ήταν αδύνατον να πραγματοποιηθούν. Επιπλέον, επιτρέπουν την ανάπτυξη συνθετικών μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον.

Εφαρμογή υπέρηχων και μικροκυμάτων στην οργανική χημεία. Μελετώνται αντιδράσεις σε στερεοχημικά παρεμποδισμένα μόρια και, ειδικότερα, αντιδράσεις αναγωγής και βρωμίωσης. Σε συνεργασία με το Παν/μιο του Τορίνου μελετάται η ταυτόχρονη χρήση υπέρηχων-μικροκυμάτων στη σύνθεση διαφόρων κυκλοδεξτρινών, καθώς και άζω- και αζώξυ-ενώσεων.

Χρήση τεχνικών μικροκυμάτων και υπέρηχων στις συνθετικές μεθοδολογίες δενδριμερών. Για την υλοποίηση του Προγράμματος «SOPHOLIDES», μελετώνται συν-

Εφαρμογή υπέρηχων σε διάλυμα (K.S. Suslick & K.J. Kolbeck, Univ. of Illinois; National Science Foundation). Οι υπέρηχοι ευνοούν τις αντιδράσεις ριζών λόγω της βίαιης θραύσης μικροφουσαλλίδων που έχουν διάρκεια ζωής της τάξης του νανοδευτερολέπτου και στις οποίες η θερμοκρασία δύνανται να φθάσει τους 10.000 °C και η πίεση τις 100 ατμόσφαιρες.

θετικές μεθοδολογίες δενδριμερών, σε συνεργασία με τον καθηγ. Α. Loupy, στο Παρίσι.

Μελέτη της χημικής επιλεκτικότητας ανάλογα αν χρησιμοποιηθούν υπέρηχοι ή μικροκύματα. Μελετάται η δυνατότητα επιλογής της θέσης υποκατάστασης ανάλογα με τη χρήση υπέρηχων ή μικροκυμάτων, με αποτέλεσμα να παράγονται διαφορετικά προϊόντα.

Μελέτη καταλυτικών αντιδράσεων Suzuki-Miyaura. Η χρήση μικροκυμάτων επιτρέπει την πραγματοποίηση αντιδράσεων Suzuki-Miyaura με έναν νέο καταλύτη παλλαδίου, υπό αερόβιες συνθήκες.

Ομάδα Φαρμακευτικής Χημείας (ΟΦΧ)

Η Φαρμακευτική Χημεία είναι ένας πολυεπιστημονικός τομέας, ο οποίος περιλαμβάνει την ανακάλυψη, τον σχεδιασμό και τη σύνθεση βιολογικά δραστικών ουσιών, τη μελέτη του μεταβολισμού τους, την αποσαφήνιση του μηχανισμού δράσης τους σε μοριακό επίπεδο, καθώς και μελέτες δομής-δράσης. Ο Paul Ehrlich (Νόμπελ 1908) θεωρείται ο πατέρας της Φαρμακευτικής Χημείας, ο οποίος, μετά από συστηματικές αλλαγές στη δομή οργανικών χρωστικών με βάση το αρσενικό και πειράματα σε κουνέλια, οδηγήθηκε στο Salvarsan, το πρώτο φάρμακο κατά της σύφιλης. Βασικούς σταθμούς στο πεδίο της Φαρμακευτικής Χημείας αποτέλεσαν οι έρευνες του A. Burger και των κατόχων βραβείων Νόμπελ, G. Domagk (1939) D. Bovet (1957) G. Hitchings, G. Elion και J. Black (1988).

Η ΟΦΧ του ΕΙΕ δημιουργήθηκε από τον Διευθυντή του ΙΟΦΧ, καθηγ. Α. Μακρυγιάννη, και στελεχώθηκε το 1989 από την δρ. Μ. Κουφάκη και, εν συνεχεία, το 1991, από τους δρ. Γ. Μπόνα, δρ. Θ. Μαυρομούστακο, δρ. Δ. Παπαχατζή, δρ. Θ. Καλογεροπούλου και δρ. Α. Τσοτίνη. Η στρατηγική του Α. Μακρυγιάννη περιλάμβανε τον συνδυασμό της συνθετικής Οργανικής και Φαρμακευτικής Χημείας με τη Φαρμακευτική Βιοφυσική Χημεία, με στόχο τη μελέτη της δράσης των φαρμάκων σε μοριακό επίπεδο και τον σχεδιασμό και τη σύνθεση μορίων με βελτιωμένες φαρμακολογικές ιδιότητες. Οι δραστηριότητες της ΟΦΧ, αρχικά, επικεντρώθηκαν στην οργάνωση των εργαστηρίων της, καθώς και στην αγορά και εγκατάσταση συστήματος μοριακών γραφικών και των δυο νέων οργάνων υψηλής τεχνολογίας NMR για υγρά (300 MHz) και στερεά (400 MHz) και Φασματογράφου Μάζας (TSQ 7000). Το 1993 ο αριθμός των μελών της ΟΦΧ ελαττώθηκε με την αποχώρηση του δρ. Α. Τσοτίνη, και το 1996 λόγω απόσπασης του δρ. Γ. Μπόνα στη ΓΓΕΤ και μετάβασης του δρ. Θ. Μαυρομούστακου στο νεοδημιουργηθέν ΕΜΑ του ΙΟΦΧ. Η ομάδα, σήμερα, αποτελείται από τους δρ. Μ. Κουφάκη, δρ. Δ. Παπαχατζή, δρ. Θ. Καλογεροπούλου και τις τεχνικούς Σ. Κοφιδά και Α. Νάκου. Οι ερευνητικές δραστηριότητες της ΟΦΧ επικεντρώνονται στον σχεδιασμό και τη σύνθεση νέων αντικαρκινικών, αναλγητικών, αντιαρρυθμικών / καρδιοπροστατευτικών, αντιπαρασιτικών ενώσεων και μορίων με δράση στο Κεντρικό Νευρικό Σύστημα (ΚΝΣ), ενώ αναπό-

Εργαστήρια Ομάδας Φαρμακευτικής Χημείας (2007).

σπαστο τμήμα των δραστηριοτήτων είναι και η ανάπτυξη συνθετικής μεθοδολογίας.

Βιοδραστικά Αιθερικά Φωσφολιπιδία

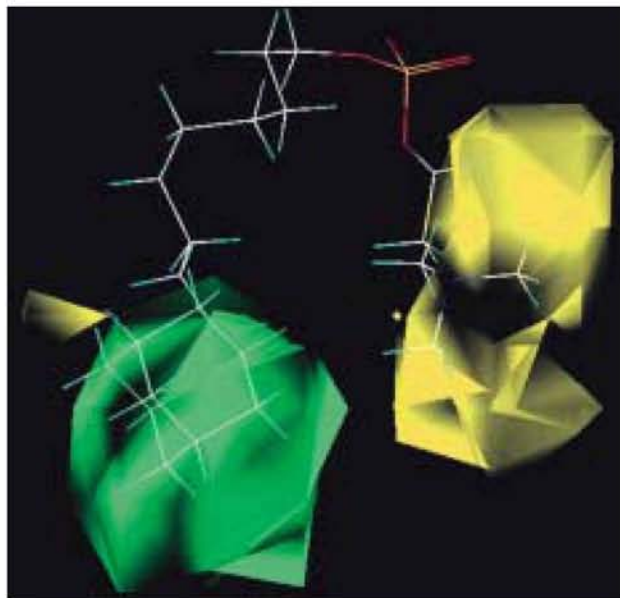
Τα αλκυλολυσωφωσφολιπιδία είναι μια νέα τάξη αντικαρκινικών αιθερικών φωσφολιπιδίων, που δεν επιδρούν με το DNA και δεν είναι γενοτοξικά. Αντιπροσωπευτική ένωση είναι η εξαδεκυλοφωσφοχολίνη (Μιλτεφοσίνη, MilteR) που χρησιμοποιείται για την τοπική θεραπεία του μεταστατικού καρκίνου του μαστού στο δέρμα. Οι δραστηριότητες επικεντρώθηκαν στη μελέτη των στερεοηλεκτρονικών απαιτήσεων τόσο του λιπιδικού μέρους όσο και της πολικής κεφαλής για βέλτιστη αντικαρκινική δράση (χρηματοδότηση από το ΚΕΣΥ και τη ΓΓΕΤ-ΠΕΝΕΔ 99). Συντέθηκε ικανός αριθμός αναλόγων με ισχυρή αντικαρκινική δράση in vitro σε ευαίσθητες και ανθεκτικές καρκινικές σειρές, και διερευνήθηκε ο μοριακός μηχανισμός δράσης τους (συνεργ. Β. Πολυχρονίου και Ν. Αυλωνίτη και δρ. Α. Δέτση).

Η έρευνα, μετά το 2000, στράφηκε στη μελέτη των αντιπαρασιτικών ιδιοτήτων αιθερικών φωσφολιπιδίων, διότι η μιλτεφοσίνη και άλλες αλκυλοφωσφοχολίνες έδειξαν δράση έναντι πολλών ενδοκυττάρων παρασίτων, όπως η *Leishmania donovani*, η *Entamoeba histolytica*, το *Trypanosoma brucei* και *T. cruzi*. Τα πρωτόζωα είναι υπεύθυνα για μερικές από τις πιο

σημαντικές και επικρατέστερες ασθένειες, απειλώντας τη ζωή σχεδόν 1.250 εκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως. Η συνεισφορά της ΟΦΧ ήταν σημαντική αφού σχεδιάστηκαν και συντέθηκαν λιγότερο εύκαμπτα ανάλογα με ισχυρή αντιλειτουργική δράση, χωρίς τοξικότητα ή αιμολυτική δράση (Ν. Αυλωνίτης Μ.Σc., Π. Αγγέλου, Κ. Γεωργιοπούλου Μ.Σc. και δρ. Ε. Λέκκα). Τα αποτελέσματα αυτά οδήγησαν σε διεθνές δίπλωμα ευρεσιτεχνίας («Antiprotozoal ring-substituted phospholipids») η έρευνα χρηματοδοτήθηκε από τη ΓΓΕΤ (ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΕΣ ΥΒ/39, 2004-2008) ενώ δημιουργήθηκε το πρώτο ελληνικό δίκτυο κατά των παρασιτικών νόσων (ΕΚΠΑ/Χημικό και Βιολογικό Τμήμα, Παν/μιο Κρήτης - Ιατρική Σχολή, ΑΦΟΙ Ι. Τετώρου Α.Ε.). Η επιτυχημένη πορεία στο πεδίο των αιθερικών φωσφολιπιδίων συνεχίστηκε με χρηματοδότηση από τη ΓΓΕΤ (02/ΠΡΑΞΕ/83 ΦΑΣΗ Α' (2003-2005), που οδήγησε στο ελληνικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας GR20050100100, και από την ΕU «SOPHOLIDES». Οι μεταδιδακτορικοί ερευνητές J. Hannah, A. Blanrue, F. Wiesbrock ήδη απασχολούνται στη δημιουργία χημικών βιβλιοθηκών σε στερεά φάση ή σε διάλυμα με χρήση μικροκυμάτων / υπερήχων ή συμβατικών τεχνικών.

Σχεδιασμός και εναντιοεκλεκτική σύνθεση νέων μοριακών ανιχνευτών για τους υποδοχείς των κανναβινοειδών

Η ανακάλυψη και κλωνοποίηση των υποδοχέων των κανναβινοειδών CB1 και CB2, οι οποίοι δρουν μέσω G-πρωτεϊνών, όπως επίσης η απομόνωση και ο χαρακτηρισμός δύο οικογενειών ενδογενών κανναβινομιμητικών προσδετών, που αντιπροσωπεύονται από το αραχιδονυλαιθανολαμίδιο και την 2-αραχιδονυλογλυκερόλη, έχουν διευρύνει τους ορίζοντες αυτού του νεοεξελισόμενου πεδίου της βιολογίας. Η έρευνα στο πεδίο των κανναβινοειδών την τελευταία εικοσαετία έχει αποφέρει σημαντικά ευρήματα. Σε πολλούς τομείς όμως, η εικόνα παραμένει ασαφής είτε εξαιτίας έλλειψης είτε εξαιτίας πληθώρας πληροφοριών, γεγονός που καθιστά αναγκαία τόσο τη συλλογή νέων δεδομένων όσο και τη διευκρίνιση και ταξινόμηση των ήδη υπάρχοντων. Οι στόχοι της έρευνας της ΟΦΧ, στον τομέα αυτό είναι: (α) η αποσαφήνιση των στερεοχημικών απαιτήσεων των φυσικών, συνθετικών και ενδογενών κανναβινοειδών για την εκλεκτική σύνδεση με τους υποδοχείς (β) η διερεύνηση των μηχανισμών δράσης των κανναβινοειδών και η εκλεκτικότητα των συνθετικών αναλόγων, με σκοπό την ανάπτυξη φαρμάκων

Τα αιθερικά φωσφολιπίδια είναι μεταβολικά σταθερά ανάλογα των φωσφολιπιδίων των μεμβρανών του κυττάρου. Η Ομάδα Φαρμακευτικής Χημείας ασχολήθηκε με τον σχεδιασμό και τη σύνθεση αιθερικών φωσφολιπιδίων, τα οποία εμφανίζουν (α) αξιόλογη αντικαρκινική δράση και (β) δράση κατά πολλών ενδοκυττάρων παρασίτων όπως η *Leishmania* sp., το οποίο προκαλεί, μεταξύ άλλων, τη σπλαχνική λείσημανιαση ή kala-azar. Με τη χρήση υπολογιστικών μεθόδων συσχετίστηκε η βιολογική δράση με τη δομή των αιθερικών φωσφολιπιδίων.

με εξειδικευμένη δράση (αναλγητική, αντιφλεγμονώδη, κατά της σκλήρυνσης κατά πλάκας) που θα στερούνται ψυχοτρόπου-εξαρτησιογόνου δράσης και (γ) η αποσαφήνιση των παθοφυσιολογικών διεργασιών στις οποίες υπεισέρχονται τα ενδογενή κανναβινοειδή και η αξιοποίηση της γνώσης αυτής στον εντοπισμό εναλλακτικών στόχων στη συνθετική έρευνα (σύστημα διαμεμβρανικής μεταφοράς και αναστολή αμινοϋδρολάσης της ανανδαμίδης).

Η έρευνα έχει χρηματοδοτηθεί από τη ΓΓΕΤ (ΕΠΕΤ/ΣΠΑ14ΕΙΕ1, ΠΕΝΕΔ99, «Αριστεία» 1ος και 2ος κύκλος, 02ΠΡΑΞΕ95). Η πορεία της ΟΦΧ στο πεδίο των κανναβινοειδών συνεχίστηκε μέσω του έργου ΥΒ/60 (ΓΓΕΤ, 2003-2007) όπου δημιουργήθηκε και το πρώτο ελληνικό δίκτυο μελέτης κανναβινομιμητικών ενώσεων με συμμετοχή του ΕΚΠΑ (Ιατρική Σχολή) του Παν/μιο

Κρήτης (Πατρική Σχολή - Τμήμα Ψυχολογίας) και της φαρμακευτικής εταιρείας Bristol-Myers Squibb. Στην έρευνα συνεισέφεραν οι μεταδιδακτορικοί ερευνητές Σ. Νίκας, Θ. Κουρουλή, Β. Ναχμία, οι μεταπτυχιακοί Μ. Γιάννη, Θ. Ανδρέου, Α. Μενησίου και ο υποψήφιος διδάκτωρ Γ. Ναξάκης M.Sc.

Σχεδιασμός και σύνθεση νέων ανταγωνιστών για τους υποδοχείς των οιστρογόνων με ιστοειδική εξειδικευμένη δράση

Η ανάπτυξη ιστοειδικών αντιοιστρογόνων (για τον μαστό και τη μήτρα) με οιστρογονική δράση στα οστά, το καρδιαγγειακό και το ΚΝΣ, αποσκοπεί στην αντιμε-

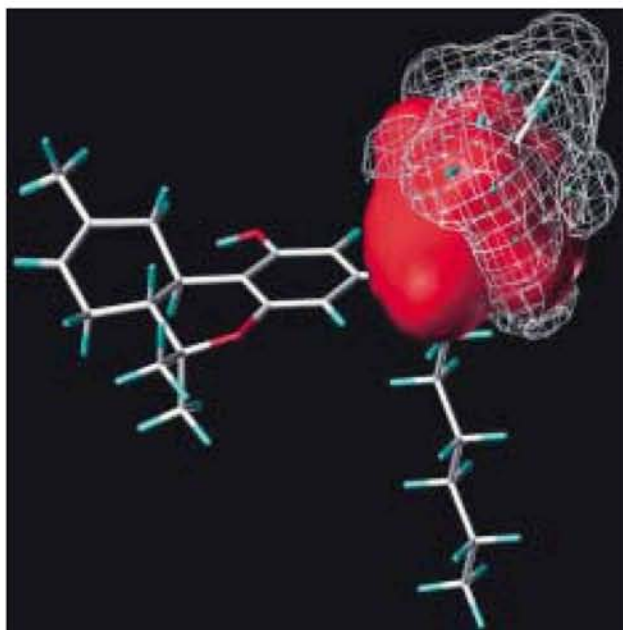
τώπιση των προβλημάτων που συνδέονται με τη μακροχρόνια χορήγηση συμβατικών αντιοιστρογόνων για την πρόληψη και τη θεραπεία του καρκίνου του μαστού. Η έρευνα έχει χρηματοδοτηθεί από τη ΓΓΕΤ (ΕΠΕΤΠ-ΕΚΒΑΝ98/66 και 02ΠΡΑΞΕ/97). Στον τομέα αυτό συνεισέφερε ο Ν. Ασημομύτης με τη σύνθεση νέων ανολόγων της ραλοξιφαίνης που φέρουν πλευρική αλυσίδα με περιορισμένο βαθμό ελευθερίας. Η παραπάνω ερευνητική δραστηριότητα οδήγησε σε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας GR-1005694.

Νέες ενώσεις για την πρόληψη της βλάβης του μυοκαρδίου μετά από ισχαιμία / επαναιμάτωση

Η θνησιμότητα στον πρώτο χρόνο μετά το έμφραγμα αγγίζει το 15%, λόγω δυσλειτουργίας της καρδιάς, ενώ δεν έχουν κυκλοφορήσει ακόμη αποτελεσματικά φάρμακα για την πρόληψη των κυτταρικών βλαβών μετά από το έμφραγμα του μυοκαρδίου. Η διακοπή της ροής του αίματος (ισχαιμία) προς την καρδιά οδηγεί σε έμφραγμα του μυοκαρδίου. Η αποκατάσταση της ροής του αίματος (επαναιμάτωση) ενώ αποτρέπει τον θάνατο των ιστών από έλλειψη οξυγόνου, δεν επαρκεί για την πλήρη αποκατάσταση της λειτουργίας της καρδιάς. Είναι αποδεδειγμένο ότι κατά την επαναιμάτωση προκαλείται έντονη παραγωγή ελευθέρων ριζών, που οδηγεί σε αρρυθμίες και μη αντιστρεπτές βλάβες των καρδιακών κυττάρων. Οι ερευνητικές δραστηριότητες της ΟΦΧ επικεντρώνονται στον σχεδιασμό και σύνθεση τριών κατηγοριών ενώσεων:

I. Αντιοξειδωτικά κατά των αρρυθμιών επαναιμάτωσης. (1) Έχουν σχεδιαστεί και συντεθεί ενώσεις που περιέχουν (α) τον βενζοπυρανό δακτύλιο της βιταμίνης E ή τον ισοστερή 1,4-βενζοξαζιλικό δακτύλιο και (β) τα δομικά χαρακτηριστικά υπεύθυνα για τη δράση γνωστών αντιαρρυθμικών, όπως το προκαϊναμίδιο, η λιδοκαΐνη, η σοταλόλη και το dofetilide. Πολλές από τις νέες ενώσεις εμποδίζουν την εμφάνιση ταχυκαρδίας και μαρμαρυγής κατά την επαναιμάτωση, ενώ η καρδιοπροστατευτική τους δράση, σε εμποτιζόμενες καρδιές αρουραίου (Τμήμα Βιολογίας / ΕΚΠΑ) οφείλεται στην καλή αντιοξειδωτική τους δράση και στις αντιαρρυθμικές τους ιδιότητες. Στο έργο αυτό ασχολήθηκαν οι δρ. Α. Δέτση, δρ. Ε. Λέκκα και Χ. Κιζιρίδη M.Sc., Ε. Κοϊνή M.Sc. Οι ηλεκτροφυσιολογικές ιδιότητες των νέων μορίων μελετήθηκαν στην Ουγγαρία (Univ. of Szeged). Η παραπάνω δραστηριότητα οδήγησε σε διεθνή διπλώματα ευρεσιτεχνίας, σε συνεργασία με την Ελληνική Φαρ-

● 188

Απεικόνιση με χρήση μοριακών γραφικών περιοχής του ενεργού κέντρου των υποδοχών των κανναβινοειδών, που αλληλεπιδρά με ανάλογα υποκατεστημένα στη θέση C1' (Ομάδα Φαρμακευτικής Χημείας). Τα κανναβινοειδή αποτελούν φυσικά συστατικά του φυτού *Cannabis sativa*. Φαρμακευτικά σκευάσματα με φυσικά κανναβινοειδή χορηγούνται κατά της ναυτίας, ως αντιμετικά και ως διεγερτικά της όρεξης. Με τη χρήση υπολογιστικών μεθόδων μελετάται η αλληλεπίδραση των νέων μορίων με τους υποδοχείς των κανναβινοειδών.

μακοβιομηχανία UNI-PHARMA S.A., καθώς και δημοσιεύσεις σε έγκυρα επιστημονικά περιοδικά διεθνούς κύρους. (2) Οι ενώσεις της δεύτερης κατηγορίας συνδυάζουν σε ένα μόριο χαρακτηριστικά δυο αντιοξειδωτικών, τον βενζοπυρανικό δακτύλιο της βιταμίνης E και τον 1,2-διθειολανικό δακτύλιο του λιποϊκού οξέος. Τα ανάλογα αυτά συντέθηκαν από τον μεταπτυχιακό Α. Ροδίτη και την δρ. Α. Δέτση στα πλαίσια του ΠΕΝΕΔ99 και έδειξαν σημαντική καρδιοπροστατευτική δράση.

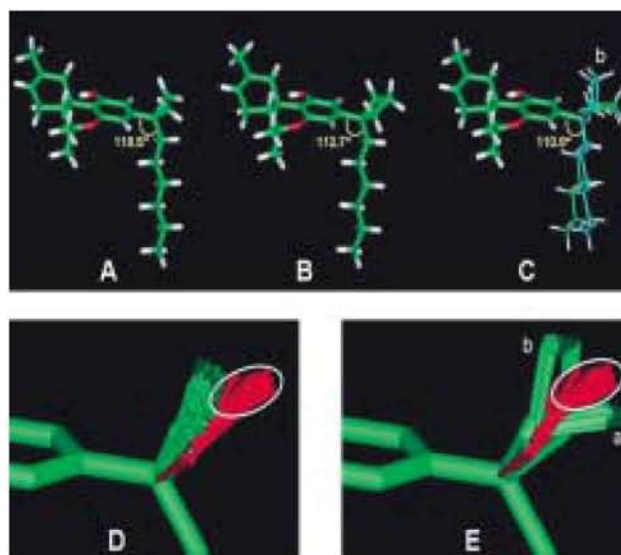
II. Καρδιοπροστατευτικές ενώσεις που μιμούνται την ισχαιμική προετοιμασία. Καθυστερήση της εμφάνισης και μείωση της έκτασης του εμφράγματος του μυοκαρδίου μπορεί να επιτευχθεί σε πειραματόζωα με ένα ή περισσότερα επεισόδια βραχείας ισχαιμίας, τα οποία προκαλούνται τεχνητώς προ ενός επεισοδίου παρατεταμένης ισχαιμίας (ισχαιμική προετοιμασία). Λόγω του ότι αυτό δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί κλινικά, η ΟΦΧ, σε συνεργασία με τη Φαρμακευτική και Ιατρική Σχολή του ΕΚΠΑ, επιδιώκει την ανάπτυξη αποτελεσματικών μιμητών της ισχαιμικής προετοιμασίας. Η έρευνα, στην οποία απασχολείται η Θ. Φωτοπούλου M.Sc., έχει βραβευτεί με το πρώτο βραβείο σε διεθνές καρδιολογικό συνέδριο και χρηματοδοτείται από την Ελληνική Καρδιολογική Εταιρεία (2008).

Νευροδραστικά στεροειδή

Τα νευροστεροειδή είναι ειδική κατηγορία στεροειδών, τα οποία δρουν σε υποδοχείς ανασταλτικών και διεγερτικών νευροδιαβιβαστών (π.χ. υποδοχείς GABA_A) και αποτελούν μια σημαντική κατηγορία νευρορρυθμιστών που προκαλούν ταχεία μεταβολή στη διεγερσιμότητα του ΚΝΣ. Η ερευνητική δραστηριότητα της ΟΦΧ επικεντρώνεται στον σχεδιασμό και σύνθεση αναλόγων νευροστεροειδών με εξειδικευμένη δράση (νευροπροστατευτική ή αγχολυτική) και στη μελέτη των στεροηλεκτρονικών απαιτήσεων για την παρεμπόδιση της μεταβολικής μετατροπής τους σε ανδρογόνα ή οιστρογόνα. Η ερευνητική αυτή προσπάθεια χρηματοδοτήθηκε από τη ΓΓΕΤ (ΥΠΕΡ 94, ΠΕΝΕΔ2001, 2002-2005) οδήγησε σε διεθνή διπλώματα ευρεσιτεχνίας («GABA_A MODULATING NEUROSTEROIDS» και UK Patent Application 0711948.0, 26 June 2007, «Neurosteroid compounds») και σε δημοσιεύσεις, σε συνεργασία με το IBEB, ΕΚΠΑ (Τμήμα Βιολογίας), Παν/μιο Κρήτης (Ιατρική Σχολή), Academy of Sciences (Hungary), και τις εταιρείες MakScientific και Bionature Ltd. Στον τομέα αυτό συνεισέφεραν οι δρ. Χ. Σούλη, δρ. Ν. Αυλωνίτης και Α. Πάντζου M.Sc.

Τμήμα των δραστηριοτήτων της ΟΦΧ είναι η ανάπτυξη νέων συνθετικών μεθόδων όπως:

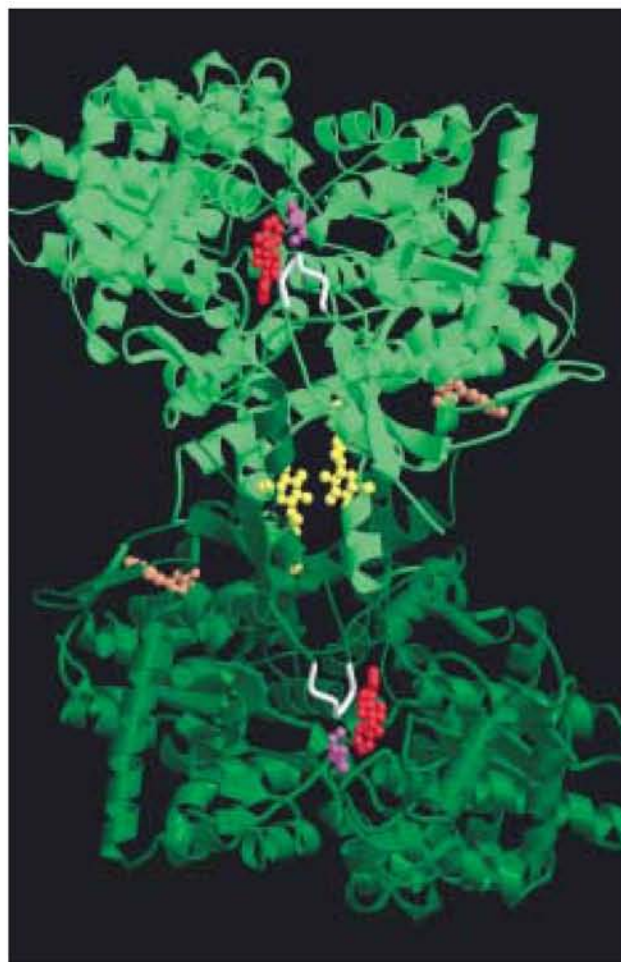
- Νέα εκλεκτική μέθοδος αλογόνωσης με εφαρμογή σε φαινόλες, αρυλαιθέρες, βενζοπυρανικά και βενζοξαζινικά συστήματα (Θ. Καλογεροπούλου, Ε. Κοΐνη).
- Οργανική σύνθεση με χρήση μικροκυμάτων και σύνθεση σε στερεά φάση για τη δημιουργία στοχευμένων χημικών βιβλιοθηκών, με στόχο τη βελτιστοποίηση των δομικών χαρακτηριστικών ενώσεων οδηγών που έχουν παρασκευασθεί από την ΟΦΧ για συγκεκριμένες βιολογικές εφαρμογές (Θ. Καλογεροπούλου, Μ. Κουφάκη, F. Wiesbrock, Ν. Αυλωνίτης, Ε. Κοΐνη, Α. Blanrue, H. Guerrand).
- Νέα στερεοεκλεκτική σύνθεση αναλόγων της 4-υδροξυταμοξιφαίνης (Θ. Καλογεροπούλου, Α. Δέτση, Μ. Κουφάκη).
- Νέα εναντιοεκλεκτική μέθοδος σύνθεσης εστέρων του trans-επόξυ ηλεκτρικού οξέος (Δ. Παπαχατζής, Θ. Κουρούλη, Β. Ναχμία).

Διαμορφωτική ανάλυση νέων αναλόγων κανναβινοειδών. Η Ομάδα Φαρμακευτικής Χημείας σχεδιάζει και συνθέτει νέα ανάλογα κανναβινοειδών με εξειδικευμένη δράση (αναλγητική, αντιφλεγμονώδη, κατά της σκλήρυνσης κατά πλάκας, νευροπροστατευτική) που στερούνται ψυχοτρόπου-εξαρτησιογόνου δράσης.

- Νέα μέθοδος σύνθεσης gem-δίφθορο ενώσεων από άρυλο-άλκυλο διθειολάνια με εφαρμογή στη σύνθεση gem-δίφθορο υποκατεστημένων αναλόγων κανναβινοειδών και ραλοξιφαίνης (Δ. Παπαχατζής, Θ. Κουρουλή, Θ. Ανδρέου, Ν. Ασημομύτης).
- Νέα μέθοδος σύνθεσης 1'-κυκλοάλκυλο- και 1'-(δίζ-αλογονο-κυκλοπροπυλο)-ρεσορκινών. Εφαρμογή στη σύνθεση στερεοχημικά παρεμποδισμένων κανναβινοειδών και αναλόγων ραλοξιφαίνης (Δ. Παπαχατζής, Σ. Νίκας, Ν. Ασημομύτης, Μ. Γιάννη).
- Ανάπτυξη νέων χειρόμορφων οργανοκαταλυτών για την ασύμμετρη αλδολική συμπύκνωση παρουσία νερού (πράσινη χημεία). Εφαρμογή στην εναντιοεκλεκτική σύνθεση νέων αναλόγων μη κλασικών κανναβινοειδών (Δ. Παπαχατζής, Γ. Ναξάκης).
- Η συμβολή της ΟΦΧ υπήρξε καθοριστική για την επιτυχή διεκδίκηση του Προγράμματος «Αριστείας» (2002-2004) «Νέες Προσεγγίσεις κατά των νευροεκφυλιστικών νοσημάτων» και 2005-2008 (2ος κύκλος) και τον χαρακτηρισμό του ΙΟΦΧ ως κέντρο «Αριστείας» στον τομέα της νευροπροστασίας. Στον τομέα αυτό η ΟΦΧ δραστηριοποιήθηκε στον σχεδιασμό και τη σύνθεση νέων αντιοξειδωτικών, νευροστεροειδών και κανναβινοειδών, ως νέα θεραπευτική προσέγγιση κατά των νευροεκφυλιστικών παθήσεων και απασχολήθηκαν οι υποψήφιοι διδάκτορες Ε. Θεοδώρου, Ε. Κοΐνη, Β. Ναχμία. Τα Προγράμματα της ΟΦΧ ΕΠΑΝΥΒ60 και ΥΒ39 απετέλεσαν την προϋπόθεση για την επιτυχή διεκδίκηση από το Υπουργείο Ανάπτυξης του έργου «Σχεδιασμός και Σύνθεση Βιοδραστικών Μορίων» του ΙΟΦΧ.

Η ΟΦΧ έχει δημοσιεύσει 85 άρθρα πρωτότυπων εργασιών και επισκοπήσεις σε διεθνή έγκριτα επιστημονικά περιοδικά και 20 ελληνικά και διεθνή διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Έχει συνεισφέρει στον τομέα εκπαίδευσης νέων επιστημόνων: στα εργαστήριά της έχουν εκπονηθεί ή εκπονούνται 13 διδακτορικές διατριβές, 13 μεταπτυχιακά διπλώματα ειδίκευσης, 3 διπλωματικές εργασίες και έχουν απασχοληθεί ή απασχολούνται 10 μεταδιδακτορικοί υπότροφοι. Επίσης, συμμετέχει στην εκπαίδευση με εργαστηριακές ασκήσεις και παραδόσεις μαθημάτων, 10 ευρωπαίων μεταπτυχιακών φοιτητών στο πλαίσιο του «EURODESY» (2006-2010). Τα μέλη της ΟΦΧ συμμετέχουν ως εθνικοί εκπρόσωποι σε επιτροπές, σε συντακτικές επιτροπές διεθνών έγκριτων

Απεικόνιση της δομής της φωσφορυλάσης γλυκογόνου (ως προς τον άξονα συμμετρίας 2ης τάξης), ενός ενζύμου που αποτελεί στόχο για τον σχεδιασμό αντι-υπεργλυκαιμικών φαρμάκων. Η μία υπομονάδα απεικονίζεται με ανοιχτό πράσινο και η συμμετρική της με βαθύ πράσινο. Σημειώνονται οι θέσεις των επιμέρους κέντρων σύνδεσης του ενζύμου. Το καταλυτικό κέντρο βρίσκεται στο κέντρο κάθε υπομονάδας και συνδέει την α-D-γλυκόζη (μωβ). Η πρόσβαση από τον περιβάλλοντα διαλύτη προς το καταλυτικό κέντρο γίνεται μέσω ενός καναλιού πλάτους ~5 Å και μήκους περίπου ~15 Å, αλλά περιορίζεται, κυρίως, από τον βρόχο 280s (αμινοξικής αλληλουχίας 282-287) (άσπρο). Το κέντρο αναστολής, στο οποίο συνδέεται η φλαβοπυριδόλη (κόκκινο), εντοπίζεται στην είσοδο του καταλυτικού κέντρου. Το αλλοστερικό κέντρο, στο οποίο συνδέεται ο ενεργοποιητής AMP (καστανό), εντοπίζεται στη διεπιφάνεια μεταξύ των υπομονάδων και απέχει από το καταλυτικό κέντρο περίπου 30 Å. Το νέο αλλοστερικό κέντρο, στο οποίο συνδέεται η ένωση βενζοΐλο-N-b-D-γλυκοπυρανοζυλουρία (κίτρινο) βρίσκεται στην περιοχή της κεντρικής κοιλότητας του διμερούς και απέχει 15 Å από το αλλοστερικό, 33 Å από το καταλυτικό και 37 Å από το κέντρο αναστολής.

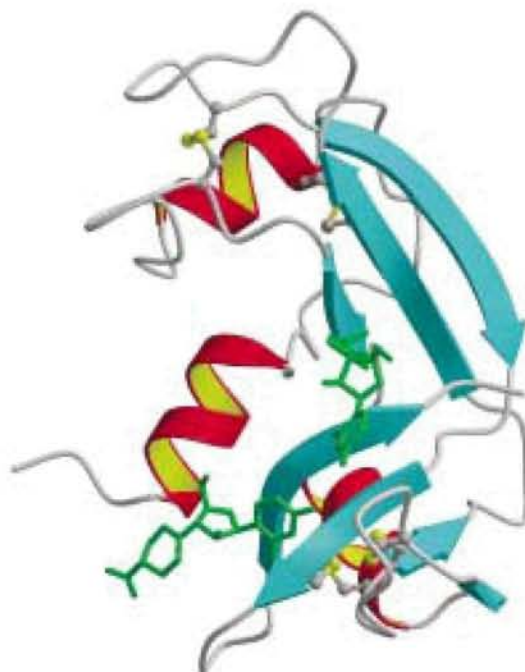
περιοδικών και ως αξιολογητές επιστημονικών εργασιών και ανταγωνιστικών προγραμμάτων. Επίσης, έχουν διοργανώσει επιτυχώς ελληνικά και διεθνή επιστημονικά συνέδρια.

Ομάδα Δομικής Βιολογίας και Χημείας

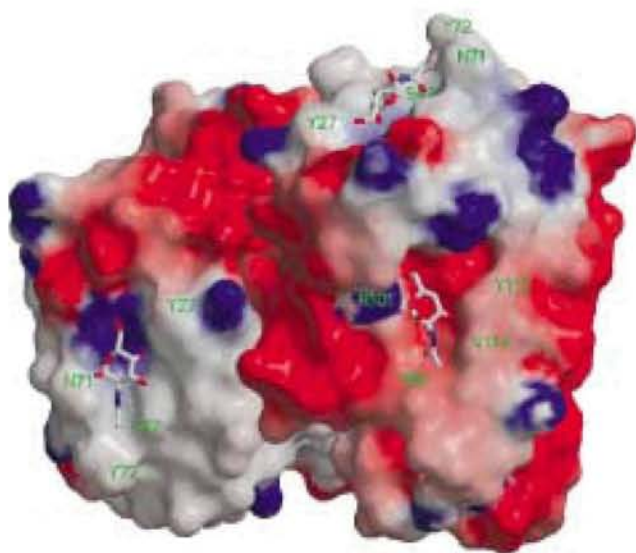
Η Ομάδα Δομικής Βιολογίας και Χημείας δημιουργήθηκε αμέσως μετά την ένταξη μιας ομάδας χημικών / δομικών βιολόγων από το IBEB στο ΙΟΦΧ (2003). Η Δομική Βιολογία είναι ο κλάδος της Μοριακής Βιολογίας ο οποίος ασχολείται με τον προσδιορισμό της τρισδιάστατης (3D) δομής των βιολογικών μακρομορίων. Ο προσδιορισμός της 3D δομής των μακρομορίων επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων, με κρυσταλλογραφία ακτίνων-X και φασματοσκοπία πυρηνικού μαγνητικού συντονισμού (NMR). Η κρυσταλλογραφία μακρομορίων με ακτίνες-X είναι η κύρια μέθοδος που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό της θέσης κάθε ατόμου στον χώρο και τη δημιουργία ενός 3D μακρομοριακού μοντέλου. Η γνώση της 3D μακρομοριακής δομής αποτελεί το σημείο εκκίνησης για τη μελέτη του μηχανισμού δράσης ενός μακρομορίου, της ρύθμισης, της μοριακής αναγνώρισης και του μοριακού σχεδιασμού φαρμάκων.

Η κρυσταλλογραφία πρωτεϊνών ξεκίνησε στο ΕΙΕ μέσα από τη συνεργασία του Νικόλαου Γ. Οικονομάκου με την καθηγ. Μοριακής Βιοφυσικής, Laboratory of Molecular Biophysics (LMB) του Παν/μιου της Οξφόρδης, Dame Louise N. Johnson. Το Πρόγραμμα «Δομή Λειτουργία και Ρύθμιση Πρωτεϊνών», που δημιουργήθηκε στο IBEB στις αρχές της δεκαετίας του '80 από τον δρ. Ν. Γ. Οικονομάκο, περιλάμβανε την κατανόηση του μηχανισμού κατάλυσης και ενεργοποίησης της φωσφορυλάσης γλυκογόνου, ενός ενζύμου που εμπλέκεται στην παραγωγή γλυκόζης –την κύρια πηγή ενέργειας για το ανθρώπινο σώμα– με κρυσταλλογραφία ακτίνων X. Κρύσταλλοι του ενζύμου αναπτύσσονταν στο ΕΙΕ και μεταφέρονταν στο LMB για κρυσταλλογραφική ανάλυση. Η δυνατότητα πρόσβασης στο LMB εξασφάλιζε τη χρήση υπερσύγχρονων, για την εποχή, ηλεκτρονικών υπερ-υπολογιστών και σταθμών εργασίας μοριακών γραφικών, αποθήκευση κρυσταλλογραφικών δεδομένων σε μαγνητικές ταινίες, χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και επίσης (έμμεση) μετάβαση στις εγκαταστάσεις συγχροτρονικής ακτινοβολίας, ενώ δεν ήταν ελάσσονος σημασίας η έγκαιρη ενημέρωση

στις τεχνολογικές καινοτομίες της εποχής και στις επικρατούσες ερευνητικές τάσεις. Οι πρώτοι υπότροφοι που πλαισίωσαν το Πρόγραμμα «Δομή Λειτουργία και Ρύθμιση Πρωτεϊνών» ήταν οι Αγγελική Ε. Μελπίδου, ο Αναστάσιος Κ. Παπαγεωργίου και ο Δημήτριος Δ. Λεωνίδας. Το 1989, επετεύχθη χρηματοδότηση μέσω του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Πρόσβαση σε Μεγάλες Εγκαταστάσεις», για τη συλλογή κρυσταλλογραφικών δεδομένων με συγχροτρονική ακτινοβολία στο Daresbury, ένα μικρό χωριό μεταξύ Λίβερπουλ και Μάντσεστερ, γνωστό όχι μόνον για το σύγχροτρον, αλλά και γιατί εκεί γεννήθηκε ο Lewis Carroll (Charles Luwidge Dodgson), ο συγγραφέας του βιβλίου *Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων*. Στις αρχές της δεκαετίας του

Ο προσδιορισμός της 3D δομής του συμπλόκου της Ριβονουκλεάσης Α με τη 3'-N-πιπεριδίνη-4-καρβοξυλ-3'-δεοξυ-απα-ουριδίνη σε ευκρίνεια 1.7 Å αποκάλυψε τη σύνδεση δύο μορίων αναστολέα σε περιφερειακά κέντρα σύνδεσης και όχι στο καταλυτικό κέντρο του ενζύμου. Η 3'-N-πιπεριδίνη-4-καρβοξυλ-3'-δεοξυ-απα-ουριδίνη αποτελεί μέλος μιας νέας τάξης ριβονουκλεολυτικών αναστολέων οι οποίοι αναστέλλουν επίσης και την ανθρώπινη αγγειογενή και αποτελούν πρόδρομες ενώσεις για τον σχεδιασμό νέων ογκοκατασταλτικών φαρμάκων.

Η μοριακή επιφάνεια της λεκτίνης από το μύκητα *Sclerotium rolfsii* με τρία μόρια N-ακετυλο-γαλακτοζαμίνης συνδεδεμένα στα κέντρα αναγνώρισης σακχαριτών. Η λεκτίνη αυτή, της οποίας η 3D δομή προσδιορίστηκε σε ευκρίνεια 1.1 Å, παρουσιάζει υψηλή εξειδίκευση για σακχαρίτες που περιέχουν το TF αντιγόνο, σακχαρίτης που εκφράζεται ειδικά από καρκινικά κύτταρα. Η λεκτίνη έχει διαδικκή εξειδίκευση με δύο διακριτά κέντρα σύνδεσης, τα οποία αναγνωρίζουν διαφορετικούς σακχαρίτες και αντιπροσωπεύει το τρίτο μέλος μιας νέας οικογένειας λεκτινών.

● 192

'90, ξεκίνησε μια σημαντική συνεργασία με τον καθηγ. Σωκράτη Τζάρτο (Ελληνικό Ινστιτούτο Παστέρ) στη δομή / λειτουργία του νικοτινικού υποδοχέα της ακετυλοχολίνης και αντισωμάτων, έναντι της κύριας ανοσογόνου περιοχής του υποδοχέα. Η γνώση της 3D δομής του α7 υποτύπου του υποδοχέα, ο οποίος εμπλέκεται σε πολλές παθήσεις, όπως Parkinson, Alzheimer και σχιζοφρένεια, αναμένεται να διευκολύνει τον σχεδιασμό φαρμάκων έναντι των παθήσεων αυτών. Στα χρόνια που ακολούθησαν (1992-2001) η ομάδα απέκτησε νέα μέλη (υπότροφοι Μαρία Κοντού –για 15 μήνες–, Σπύρος Ε. Ζωγράφος, Κατερίνα Ε. Τσιτσάνου και Βασιλική Θ. Σκαμνάκη) ενώ παράλληλα ξεκίνησε μια άλλη σημαντική συνεργασία με συνθετικούς χημικούς (καθ. G.W.J. Fleet-Oxford-UK και A. Vasella-Zürich-Switzerland). Οι συνεργασίες αυτές, που οδήγησαν στην ανακάλυψη νέων χημικών ενώσεων-ισχυρών ανα-

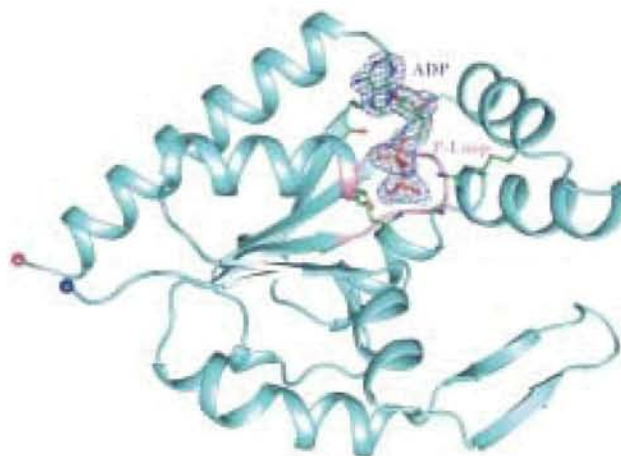
στολέων της φωσφορυλάσης γλυκογόνου, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν προάγγελος των σημερινών κατευθύνσεων της ομάδας.

Σημαντικό γεγονός για την εξέλιξη της ομάδας Δομικής Βιολογίας και Χημείας αποτέλεσε η προμήθεια, το 1995, του πρώτου σταθμού μοριακών γραφικών Silicon Graphics Indy (EU Human Capital and Mobility) για την επεξεργασία των κρυσταλλογραφικών δεδομένων. Ο σταθμός εργασίας «Aegean», που σήμερα βρίσκεται παροπλισμένος στον χώρο του εργαστηρίου, αφού έχει αντικατασταθεί από υπερσύγχρονους υπολογιστές, λειτούργησε χάρη στην πολύτιμη βοήθεια του καθηγ. Βιοχημείας κ. Ηλία Ηλιόπουλου (Γεωπονικό Παν/μιο Αθηνών) στην εγκατάσταση των κρυσταλλογραφικών προγραμμάτων και επίσης στην... ιδιοκατασκευή εξαρτημάτων τα οποία δεν ήταν διαθέσιμα στην ελληνική αγορά. Με τη χρήση 150 μέτρων καλωδίου δικτύωσης, ο «Aegean» που είχε εγκατασταθεί στον 4ο όροφο, συνδέθηκε με τον κεντρικό διακομιστή (server) του ΕΙΕ, στο υπόγειο του κτηρίου, δίνοντας τη δυνατότητα να χρησιμοποιούνται εξ αποστάσεως και οι υπολογιστικοί πόροι του LMB (Οξφόρδη). Τον ίδιο χρόνο τα μέλη της ομάδας έκαναν την πρώτη επίσκεψη στις εγκαταστάσεις συγχροτρονικής ακτινοβολίας του Ευρωπαϊκού Εργαστηρίου Μοριακής Βιολογίας (EMBL), στο Αμβούργο. Η εποχή αυτή σηματοδοτεί και την απαρχή συνεργασιών με μεγάλες φαρμακοβιομηχανίες, όπως η Bayer AG, αφού η πρώτη κρυσταλλική πρωτεϊνική δομή που προσδιορίστηκε ήταν το σύμπλοκο της φωσφορυλάσης γλυκογόνου με ένα συνθετικό αναστολέα (W1807) της εταιρείας. Η φωσφορυλάση γλυκογόνου, λόγω του κεντρικού της ρόλου στην παραγωγή γλυκόζης στο ήπαρ (μέσω γλυκογονόλυσης) επελέγη ως στόχος σχεδιασμού φαρμάκων για την ελάττωση της συγκέντρωσης γλυκόζης, στον σακχαρώδη διαβήτη τύπου 2 (είτε ως μονοθεραπεία είτε ως συμπληρωματική θεραπεία σε συνδυασμό με άλλα φάρμακα).

Σημαντικά γεγονότα για την καθιέρωση της ομάδας στη διεθνή ερευνητική κοινότητα αποτέλεσαν η προμήθεια ενός νέου σταθμού εργασίας (SGI-O2-R10000, 1997) και ενός δεύτερου (SGI-O2-R12000, 1999) και η ίδρυση (Σεπτέμβριος 1998), του Κέντρου Κρυσταλλογραφίας Μακρομορίων (ΚΚΜ), μιας κοινοπραξίας ερευνητικών ομάδων από το ΕΚΕΦΕ - «Δημόκριτος», το Τμήμα Βιολογίας - Παν/μιο Αθηνών, το Τμήμα Γεωργικής Βιοτεχνολογίας - Γεωπονικού Παν/μιο Αθηνών, το ΙΒΕΒ/ΕΙΕ, το Τμήμα Βιοχημείας - Ελληνικό Ινστιτούτο Παστέρ, το Τμήμα Χημείας - Παν/μιο Πατρών και το Τμήμα Φυσι-

κής – Παν/μιο Θεσσαλονίκης. Το ΚΚΜ χρηματοδοτήθηκε από τη ΓΓΕΤ και περιελάμβανε state-of-the-art περιστρεφόμενη ανοδική πηγή ακτίνων X τύπου Rigaku RU-H3RHB με ανιχνευτή πεδιάς R-AXIS IV και Oxford cryosystem για συλλογή δεδομένων υπό κρουγονικές συνθήκες (ευγενική προσφορά του καθηγ. Σ. Τζάρτου) και φασματοπολωσίμετρο κυκλικού διχρωσισμού (CD) JASCO J-715 εφοδιασμένο με σύστημα Peltier ελεγχόμενης θερμοκρασίας. Ιδιαίτερης σημασίας στην προσπάθεια ανακάλυψης νέων αντι-υπεργλυκαιμικών φαρμάκων ήταν, επίσης, οι συνεργασίες της ομάδας με τις μεγάλες φαρμακευτικές εταιρείες Bayer AG (Germany) Novo Nordisk A/S (Denmark) Sanofi-Aventis Pharma (Germany) AstraZeneca (UK) Pfizer Inc. (USA) Roche Pharmaceuticals F. Hoffmann-La Roche (USA) και Astellas Pharma Inc. (Japan). Παράλληλα, ένας νέος πρωτεϊνικός στόχος, η κινάση της φωσφορυλάσης γλυκογόνου (PhK) προστέθηκε στα ερευνητικά ενδιαφέροντα. Η PhK είναι η πρώτη πρωτεϊνική κινάση που ανακαλύφθηκε και για την ανακάλυψη αυτή οι Edmond H. Fischer και Edwin G. Krebs τιμήθηκαν με το Βραβείο Νόμπελ στη φυσιολογία ή ιατρική (1992).

Το 2000 εντάσσεται στη βαθμίδα ερευνητή Δ' (IBEB) ο δρ. Δ. Δ. Λεωνίδας, οποίος είχε εκπονήσει τη διδακτορική του διατριβή (1988-1992) στο εργαστήριο της ομάδας. Ο δρ. Δ. Δ. Λεωνίδας ξεκίνησε δύο νέα ερευνητικά έργα: τον ορθολογικό σχεδιασμό αναστολέων ριβονουκλεασών και τη μελέτη της σχέσης δομής / λειτουργίας και εξειδίκευσης των λεκτινών. Η ριβονουκλεολυτική δράση στον ορό του αίματος και στα διάφορα κυτταρικά εκχυλίσματα παρουσιάζει αύξηση σε αρκετές καρκινικές παθήσεις και μολυσματικές ασθένειες και μπορεί να ελεγχθεί με εξειδικευμένους αναστολείς της αγγειογένεσης (εγκατάσταση και μετάσταση όγκων) αναστολείς των αλλεργικών αποκρίσεων και της ιικής αντιγραφής. Οι λεκτίνες είναι πρωτεΐνες που απαντώνται σχεδόν σε όλους τους προκαρυωτικούς και ευκαρυωτικούς οργανισμούς, παίζουν σημαντικό ρόλο στις κυτταρικές αλληλεπιδράσεις και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διαγνωστικούς σκοπούς ως ειδικοί ιχνηθέτες καρκινικών κυττάρων. Την ίδια χρονιά προστίθενται στο δυναμικό της ομάδας η Μάγδα Κοσμοπούλου και ο Μηνάς Γανωτίδης (υποψήφιοι διδάκτορες, ΠΕΝΕΔ), και το 2001 η δρ. Ευαγγελία Δ. Χρυσίνα, αρχικώς ως μεταδιδακτορική ερευνήτρια (ΓΓΕΤ και AstraZeneca, 2001-2002) και εν συνεχεία ως μετακαλούμενη ερευνήτρια (ENTEP-AstraZeneca, 2002-2004).

Η hCINAP (Human Coilin Interacting Nuclear ATPase Protein) είναι μία πυρηνική πρωτεΐνη αποτελούμενη από 172 αμινοξέα, η οποία ενδέχεται να συμμετέχει σε βασικά στάδια της γονιδιακής έκφρασης των ευκαρυωτικών κυττάρων, όπως η μεταγραφή ή / και η ωρίμανση του RNA. Η κρυσταλλογραφική μελέτη του συμπλόκου της hCINAP με ADP, σε ευκρίνεια 1.8 Å, αποκάλυψε το κέντρο σύνδεσης του ADP και δίνει σημαντικές πληροφορίες για τον μηχανισμό υδρόλυσης του ATP. Στην εικόνα διακρίνεται η ηλεκτρονιακή πυκνότητα ($2F_o - F_c$) ενός μορίου ADP δεσμευμένου στο καταλυτικό κέντρο (μπλε), ο βρόχος αναγνώρισης του νουκλεοτιδίου (πορφυρό) και οι πλευρικές ομάδες των αμινοξέων που συμμετέχουν στην αναγνώριση του νουκλεοτιδίου. Φαίνονται επίσης το αμινοτελικό (μπλε σφαίρα) και το καρβοξυτελικό άκρο (κόκκινη σφαίρα) της πρωτεΐνης.

193 ●

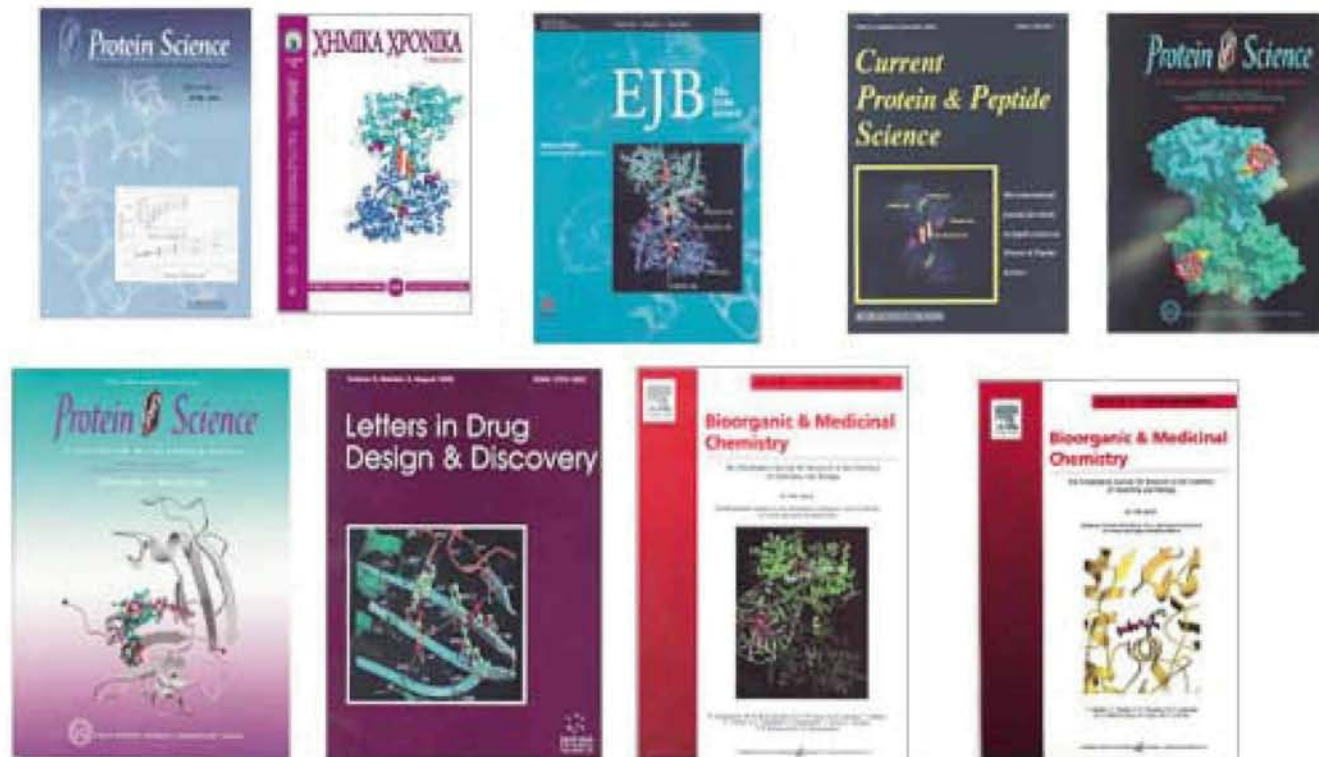
Μετά την εκλογή του δρ. Ν. Γ. Οικονομάκου ως Διευθυντή του ΙΟΦΧ, η ομάδα μεταφέρεται σε νέο εργαστηριακό χώρο, ο οποίος εξοπλίζεται από την αρχή, χρησιμοποιώντας πόρους που προέρχονται κυρίως από φαρμακευτικές εταιρείες. Μετά και τη μετάταξη του δρ. Δ. Δ. Λεωνίδα τον Ιούνιο του ίδιου έτους στο ΙΟΦΧ, η ομάδα πλέον μετονομάζεται σε «Ομάδα Δομικής Βιολογίας και Χημείας» και σήμερα αποτελεί μία από τις πέντε ομάδες του ΙΟΦΧ. Το ίδιο διάστημα ο Dr. Nicolas Bischler προσλαμβάνεται ως μεταδιδακτορικός ερευνητής (EU Research Training Network) με αντικείμενο τον σχεδιασμό αναστολέων του ενζύμου PhK ως εν δυνάμει νέων αντι-υπεργλυκαιμικών φαρμάκων, και τον προσδιορισμό της 3D δομής του ενζύμου με κρυσταλλογραφικές μεθόδους και ηλεκτρονική μικροσκοπία (σε συνεργασία με το LMB). Το έργο, το οποίο αργότερα (2005-2006) ενισχύ-

θηκε από τη μεταδιδακτορική ερευνήτρια δρ. Ιωσήφίνα Σάρρου, οδήγησε στην ταυτοποίηση των πρώτων ισχυρών αναστολέων του ενζύμου, καθώς επίσης και στο πρώτο 3D μοντέλο σε ευκρίνεια $\sim 10 \text{ \AA}$.

Η περίοδος 2001-2005 χαρακτηρίζεται από έντονη ερευνητική δραστηριότητα. Νέοι μεταπτυχιακοί ερευνητές εντάσσονται στην ομάδα (Κ. Τυραϊδής, Μ. Κωνσταντακάκη, Ρ. Καρδακάρη, Θ. Χατζηλόη, Ε. Αναστάση) καθώς και ταλαντούχοι προπτυχιακοί φοιτητές (Σ. Τούλιου, Γ. Χατζόπουλος, Ε. Ι. Πετσαλάκη, Ν. Καζάκου κ.ά). Η ομάδα συνεργάζεται με νέες ερευνητικές ομάδες συνθετικών οργανικών χημικών (καθηγ. L. Somsák - Hungary, καθηγ. G. Eisenbrand - Germany, καθηγ. M. Bols - Denmark, δρ. J.-P. Praly - France, καθηγ. D. Loganathan - India, καθηγ. H. Sun - China, καθηγ. A. Giannis - Germany, καθηγ. Κ. Σακαρέλλο - Παν/μιο

Ιωαννίνων, καθηγ. Α. Λ. Σκαλτσούνη, Παν/μιο Αθηνών, καθηγ. Θ. Γκιμίση - Παν/μιο Αθηνών, δρ. Ι. Κώστα - ΙΟΦΧ), θεωρητικών χημικών / βιοφυσικών (καθηγ. Γ. Αρχοντής - Παν/μιο Κύπρου, καθηγ. M. Karplus - USA και καθηγ. A. D. MacKerell - USA) καθώς επίσης και ερευνητικών ομάδων βιοχημικών / βιολόγων / φυσιολόγων (καθηγ. P. Gergely - Hungary και καθηγ. L. Agius - UK, δρ. B. M. Swamy - India, δρ. J. Matoušek - Czech Republic, καθηγ. P. Poučková - Czech Republic, δρ. E. Boix - Spain, δρ. S. Dasgupta - India) και επισκέπτεται πιο συχνά τις μεγάλες ευρωπαϊκές συγχροτρονικές εγκαταστάσεις SRS Daresbury Laboratory - Αγγλία, EMBL - Αμβούργο-Γερμανία, Elettra - Τεργέστη-Ιταλία, ESRF - Grenoble-Γαλλία, και πρόσφατα το MAX-lab, Lund Univ. - Σουηδία. Πράγματι, οι επισκέψεις έχουν γίνει πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της ερευνητικής δουλειάς και η

● 194

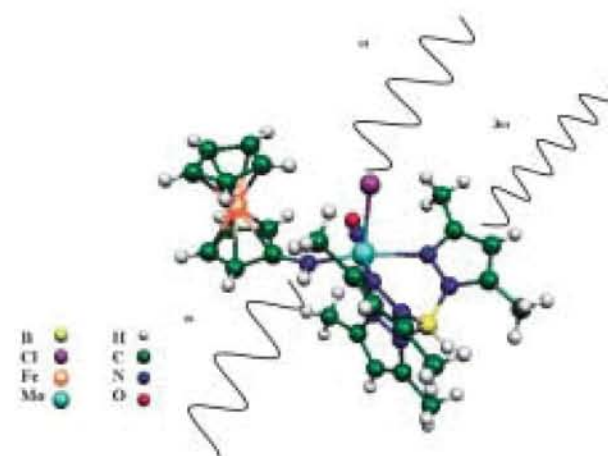

Ερευνητικές εργασίες της Ομάδας Δομικής Βιολογίας και Χημείας ως εξώφυλλα σε επιστημονικά περιοδικά.

ομάδα Δομικής Βιολογίας και Χημείας, την τελευταία δεκαετία, πραγματοποιεί 5-6 επισκέψεις τον χρόνο. Η πρόσβαση στις συγχροτρονικές εγκαταστάσεις υποστηρίζεται από την ΕΕ μέσω αιτήσεων χρηματοδότησης.

Το 2004 η ιδέα της χρήσης των τεχνικών ανασυνδυασμένου DNA είχε πλέον ωριμάσει και είχε καταστεί αναγκαίοτητα η ομάδα να ακολουθήσει τις νέες εξελίξεις στη δομική γενεομική / πρωτεομική που υπόσχεται πληθώρα πρωτεϊνικών στόχων με φαρμακολογικό ενδιαφέρον. Η εξέλιξη της ομάδας προς την κατεύθυνση αυτή ενισχύθηκε σημαντικά με την πρόσληψη του δρ. Σ. Ε. Ζωγράφου ως μεταδιδακτορικού ερευνητή αρχικά (2004-2006, ENTEP και Marie Curie ERG) και ως ερευνητή Γ' βαθμίδας αργότερα (1.03.2006), καθώς και της δρ. Β. Θ. Σκαμνάκη (ENTEΠ) και της δρ. Ι. Λαζούρα (ENTEΠ). Τα νέα ερευνητικά έργα που εκτελούνται περιλαμβάνουν τις σχέσεις δομής / λειτουργίας των ανθρώπινων πρωτεϊνών TAFs9 και p80 Coilin, που σχετίζονται με βασικά στάδια της γονιδιακής έκφρασης των ευκαρυωτικών κυττάρων (σε συνεργασία με την καθηγ. Νιόβη Σανταμά, Παν/μιο Κύπρου και το Ινστιτούτο Νευρολογίας και Γενετικής Κύπρου) τη μελέτη της αδενυλικής κινάσης PFA0530c από τον οργανισμό *P. falciparum* 3D7, ως πρωτεϊνικού στόχου για την ανάπτυξη αντιπαρασιτικών μέσων (σε συνεργασία με τον καθηγ. Ross Coppel - Monash Univ.-Αυστραλία) την κατανόηση της μοριακής αναγνώρισης μικρομοριακών-αναστολέων υπό της φωσφοενολο-πυροσταφυλικής καρβοξυκινάσης για τον έλεγχο της γλυκονογένεσης στο διαβήτη τύπου 2 (σε συνεργασία με Pfizer - USA) και την ανακάλυψη νέων ενώσεων, ενεργοποιητών της ανθρώπινης παγκρεατικής γλυκοκινάσης, για τη φαρμακολογική ενεργοποίηση του ενζύμου στο διαβήτη τύπου 2 (σε συνεργασία με Sanofi-Aventis και δρ. D. Svergun, EMBL - Hamburg-Γερμανία). Στις αρχές του 2006, η ομάδα πλαισιώνεται από την Κ.-Α. Αλεξιάκου (υποψήφια διδάκτωρ) και επίσης από 3 νέους υποψηφίους MSc, Χ. Κυρίτση, Δ. Παπαγεωργίου και Δ. Σοβαντζή.

Τον Οκτώβριο του 2006, η δρ. Ε. Δ. Χρυσίνα γίνεται μόνιμη ερευνήτρια του ΙΟΦΧ και ενισχύει την ομάδα Δομικής Βιολογίας και Χημείας με ένα νέο ερευνητικό έργο βιοτεχνολογικού ενδιαφέροντος, με αντικείμενο τον προσδιορισμό της 3D δομής της ξυλανάσης FoXyn10a από *Fusarium Oxysporum* F3 (συνεργασία με τον καθηγ. Π. Χριστακόπουλο - ΕΜΠ). Οι ξυλανάσες καταλύουν την αποικοδόμηση των ημικυτταρινών και χρησιμοποιούνται ευρύτατα σε πληθώρα βιομηχανικών εφαρ-

Η παραγωγή τρίτης αρμονικής ακτινοβολίας (third harmonic generation) ως παράδειγμα μη-γραμμικής οπτικής αλληλεπίδρασης.

μογών, όπως στη φαρμακευτική βιομηχανία, τη βιομηχανία χάρτου και πολτού, τη διαχείριση αποβλήτων κ.ά. Για την αποσαφήνιση του μηχανισμού δράσης της ξυλανάσης FoXyn10a έχουν ήδη αναπτυχθεί κρύσταλλοι που περιθλούν τις ακτίνες X σε ευκρίνεια 2.0 Å.

Τον Φεβρουάριο του 2007, προσλαμβάνεται ο δρ. Joseph Hayes στο πλαίσιο ενός Marie Curie TOK (2007-2010), το οποίο αναφέρεται στον σχεδιασμό ενζυμικών αναστολέων με μεθόδους υπολογιστικής επιλογής και μοριακής δυναμικής. Η ομάδα έχει πρόσφατα ενισχυθεί με 4 νέους υποψηφίους MSc (Χ. Δράκου, Β. Τσιρκώνη, Μ. Χαραυγή, Μ. Μαμάη) και μια τεχνικό έρευνας (Κ. Δόσση, MSc).

Η ομάδα δομικής βιολογίας και χημείας έχει δημοσιεύσει περισσότερα από 140 πρωτότυπα άρθρα και επισκοπήσεις σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, 8 άρθρα έγιναν εξώφυλλα επιστημονικών περιοδικών, ενώ συνεισφέρει επίσης στην εκπαίδευση νέων επιστημόνων. Έτσι, έως σήμερα, έχουν εκπαιδευθεί 8 μεταδιδακτορικοί ερευνητές, έχουν εκπονηθεί ή εκπονούνται 10 διδακτορικές διατριβές, 10 διπλώματα εξειδίκευσης (MSc) και 30 διπλωματικές / πτυχιακές εργασίες. Επίσης, συμμετέχει στην εκπαίδευση 10 Ευρωπαίων μεταπτυχιακών φοιτητών στο πλαίσιο του «EURODESY» (2006-2010) και στην εκπαίδευση τελειοφοίτων, πτυχιούχων και μεταπτυχιακών φοιτητών, στο πλαίσιο του

Σχολείου Σχεδιασμού Φαρμάκων (ΓΓΕΤ και Novartis), εστιάζοντας στις τελευταίες εξελίξεις στον σχεδιασμό φαρμάκων με μεθόδους κρυσταλλογραφίας ακτίνων Χ, υπολογιστικής και δομικής χημείας. Με την αγορά και εγκατάσταση αυτόματου συστήματος κρυστάλλωσης πρωτεϊνών (μοναδικού στη χώρα) και την προμήθεια συστήματος χρωματογραφικού διαχωρισμού πρωτεϊνών, αναμένεται να υπάρξει ανάπτυξη των ερευνητικών δραστηριοτήτων της ομάδας, αλλά και αύξηση της παροχής υπηρεσιών.

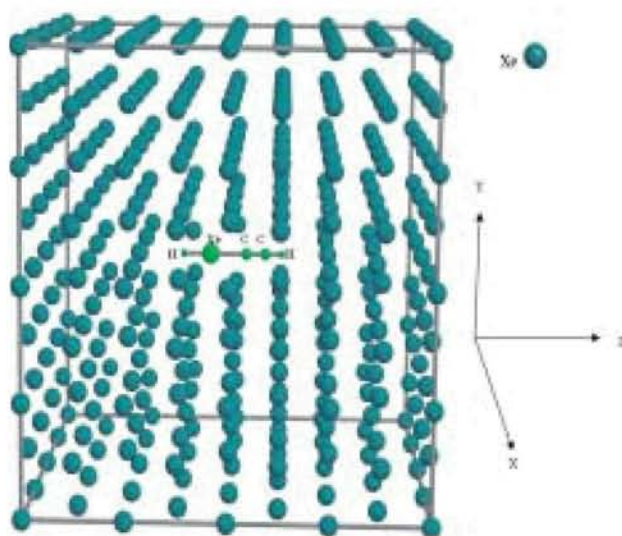
Ομάδα Υπολογιστικής Χημείας

Η Υπολογιστική Χημεία (ΥΧ) αποτελεί έναν από τους ταχέως αναπτυσσόμενους κλάδους της Χημείας. Εμπλουτίζεται από τα επιτεύγματα πολλών επιστημών, όπως των Μαθηματικών της Φυσικής, της Επιστήμης των Υπολογιστών, της Επιστήμης των Υλικών κ.λπ. Οι διαρκώς αναπτυσσόμενες θεωρητικές μέθοδοι επιτρέπουν τη μελέτη όλων των προβλημάτων που απασχολούν τον χημικό, όπως τον προσδιορισμό των ιδιοτήτων μορίων και υλικών, την κατανόηση και προσομοίωση των χημικών αντιδράσεων, τον προσδιορισμό των φασματοσκοπικών ιδιοτήτων κ.λπ. Η ΥΧ σήμερα υπολογίζει μεγάλο αριθμό μοριακών ιδιοτήτων μικρού και μεσαίου μεγέθους μορίων, με ακρίβεια συγκρίσιμη με αυτή των πειραματικών μεθόδων, αλλά με κόστος πολύ μικρότερο. Ιδιαίτερα για μικρά μόρια, η ΥΧ δίδει εξαιρετικά ακριβείς τιμές ιδιοτήτων, που χρησιμοποιούνται ως σημείο αναφοράς για τις πειραματικές μετρήσεις. Σημειώνουμε τη συμβολή αυτού του κλάδου της Χημείας στην ερμηνεία και κατανόηση των πειραματικών αποτελεσμάτων, καθώς και στη σχεδίαση παραγώγων για ποικίλες χρήσεις (π.χ. φάρμακα, φωτονικά υλικά κ.λπ.).

Η ομάδα της ΥΧ του ΙΟΦΧ ασχολείται με: (α) την ανάπτυξη μεθόδων για τον υπολογισμό των γραμμικών και μη-γραμμικών οπτικών (Γ&ΜΓΟ) ιδιοτήτων μορίων, στερεών και υγρών, (β) τη σχεδίαση φωτονικών υλικών και (γ) τη σχεδίαση και μελέτη βιολογικά δραστικών ενώσεων.

Α. Πρώτη περίοδος

Οι ερευνητικές δραστηριότητες της ομάδας αυτής άρχισαν στα τέλη του 1978. Η αρχική στόχευση προέβλεπε την ανάπτυξη μιας μεθόδου για τη μελέτη των πολωσιμότητων (α) και υπερπολωσιμότητων (β και γ) σχετικά μεγάλων οργανικών μορίων (10-50 άτομα) διότι τότε

Το μόριο του $HXeC_2H$ περιβαλλόμενο από 255 άτομα Xe.

δεν υπήρχε μια υπολογιστική τεχνική που να δίνει, κατά τρόπο συστηματικό, αξιόπιστα αποτελέσματα. Η μέθοδος αυτή θα έπρεπε να ήταν ημιεμπειρική, γιατί οι υπολογιστικές δυνατότητες της εποχής εκείνης δεν επέτρεπαν τον υπολογισμό των ηλεκτρικών ιδιοτήτων μορίων με *ab initio* μεθοδολογία. Ύστερα από προσεκτική ανάλυση των πολυάριθμων υπολογισμών που διεξήχθησαν, καταλήξαμε στις εξής επιλογές, οι οποίες αποτελούν την CHF-PT-EB-CNDO μέθοδο:

(α) Χρησιμοποιείται μια CNDO κυματοσυνάρτηση, η οποία σχηματίζεται με τη βοήθεια μιας μετρίως εκτεταμένης βάσης (EB). Η βάση βελτιστοποιείται σε σχέση με τις ιδιότητες (συνήθως α και γ) ορισμένων προσεκτικά επιλεγμένων μορίων.

(β) Η θεωρία των διαταραχών του McWeeny και των συνεργατών του (Coupled Hartree-Fock Perturbation Theory) χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των ιδιοτήτων.

Η CHF-PT-EB-CNDO είναι φανερό ότι αποτελεί μια σύνθεση τεχνικών σ' ένα ενιαίο υπολογιστικό πλαίσιο, το οποίο αποδείχθηκε ότι παρέχει μια αξιόπιστη μέθοδο για τον υπολογισμό των πολωσιμότητων και υπερπολωσιμότητων οργανικών μορίων. Η μέθοδος αυτή έχει χρησιμοποιηθεί σε περισσότερα από 300 μόρια και

έχει δώσει αποτελέσματα που βρίσκονται σε ικανοποιητική συμφωνία με τα πειραματικά.

Επί σειρά ετών (1978-1994) η ομάδα της ΥΧ εργάσθηκε για την ανάπτυξη και αξιοποίηση της CHF-PT-EB-CNDO. Η τεχνική αυτή χρησιμοποιήθηκε για τη μελέτη μεγάλου αριθμού μορίων, τα οποία παρουσιάζουν ενδιαφέρουσες ΜΓΟ ιδιότητες. Κυρίως, όμως, μελετήθηκαν τα φαινόμενα και οι μηχανισμοί οι οποίοι είναι σημαντικοί για τη διαμόρφωση των τιμών των υπερπολωσιμότητων (β και γ). Οι παράγοντες αυτοί μπορούν, ακολούθως, να αξιοποιηθούν για τη σχεδίαση ΜΓΟ υλικών. Τέτοια υλικά έχουν πολλές και σημαντικές εφαρμογές, όπως στη μεταφορά και αποθήκευση δεδομένων, στην κατασκευή οπτικών υπολογιστών κ.λπ.

Β. Δεύτερη περίοδος

Οι ερευνητικές επιλογές της φάσης που ξεκίνησε το 1995 εστιάζονται στα εξής θέματα: (α) Ανάπτυξη και χρήση μεθόδων για τον ακριβή υπολογισμό των ΜΓΟ μικρών μορίων, με ιδιαίτερη έμφαση στον ακριβή υπολογισμό της δονητικής συμβολής και των σχετικιστικών διορθώσεων στις ΜΓΟ ιδιότητες. (β) Ανάπτυξη και χρήση μεθόδων για τον ακριβή υπολογισμό των ΜΓΟ ιδιοτήτων κρυσταλλικών στερεών και υγρών. (γ) Αναγνώριση και σχεδίαση ΜΓΟ υλικών. (δ) Σχεδίαση και μελέτη βιολογικά δραστικών ενώσεων. Γίνεται αντιληπτό ότι επιδιώχθηκε η ανάπτυξη και χρήση μεθοδολογίας για τον υπολογισμό των ΜΓΟ ιδιοτήτων υλικών

στην αέρια, κρυσταλλική και υγρή φάση. Στόχευσή μας είναι η σφαιρική μελέτη και ανάλυση των ιδιοτήτων αυτών. Αντιμετωπίσθηκε μια ευρεία ποικιλία μεθοδολογικών και τεχνικών προβλημάτων, η επίλυση των οποίων κατέστησε δυνατή την ανάπτυξη και χρήση τεχνογνωσίας για την αναγνώριση και σχεδίαση ΜΓΟ υλικών.

Μεθοδολογία για μικρά μόρια

(i) Ανάπτυξη και χρήση κανόνων για τη σχεδίαση βάσεων που απαιτούνται για τον ακριβή υπολογισμό των ΜΓΟ ιδιοτήτων. Για υψηλής ακρίβειας υπολογισμούς των ΜΓΟ ιδιοτήτων απαιτούνται βάσεις στις οποίες έχουν προστεθεί συναρτήσεις πόλωσης και διάχυσης, οι οποίες έχουν καταλλήλως βελτιστοποιηθεί. Η δική μας συμβολή στο πρόβλημα αυτό συνίσταται σ' ένα σύνολο κανόνων για τη σχεδίαση βάσεων που δίνουν ακριβείς ιδιότητες με σχετικά χαμηλό υπολογιστικό κόστος.

(ii) Ανάπτυξη και χρήση μεθόδων για τον υπολογισμό των δονητικών συμβολών στις ΜΓΟ ιδιότητες. Οι ηλεκτρικές ιδιότητες των μορίων (τα οποία δεν περιλαμβάνουν βαριά μέταλλα) έχουν δύο συμβολές, την ηλεκτρονική και τη δονητική (η συμβολή που οφείλεται στην περιστροφή είναι συνήθως αμελητέα). Οι ηλεκτρονικές ιδιότητες έχουν μελετηθεί πολύ περισσότερο από τις δονητικές, η μελέτη των οποίων ξεκίνησε, κατ' ουσίαν, με την πρωτοποριακή μέθοδο των Bishop και Kirtman (BK), η οποία στηρίζεται στη θεωρία των δια-

Ο πρώτος φασματογράφος Πυρηνικού Μαγνητικού Συντονισμού (NMR) 600 MHz στην Ελλάδα.

ταραχών. Η θεωρία BK προβλέπει ότι οι παράγωγοι που απαιτούνται για τον υπολογισμό των δονητικών ιδιοτήτων πρέπει να υπολογισθούν χρησιμοποιώντας τη γεωμετρία ισοροπίας που αντιστοιχεί στη συγκεκριμένη θεωρία. Όμως η εύρεση της γεωμετρίας ισοροπίας για μεγάλα μόρια είναι μια διαδικασία ιδιαίτερα χρονοβόρα. Γι' αυτό προτείναμε την επέκταση της θεωρίας BK, ώστε να χρησιμοποιούνται γεωμετρίες που απέχουν από το σημείο ισοροπίας. Η μέθοδος BK λαμβάνει υπόψη αναρμονικότητες (μηχανική και ηλεκτρική) πεπερασμένης τάξης. Αναλυτικές εκφράσεις έχουν δημοσιευτεί, οι οποίες καλύπτουν αναρμονικότητες μέχρι τη δεύτερη τάξη. Γι' αυτό προτείναμε μια μέθοδο που στηρίζεται στην ολοκλήρωση Numeron-Cooley (NC) και λαμβάνει υπόψη πλήρως την αναρμονικότητα (υπολογίζει όλες τις τάξεις). Η μέθοδος αυτή έχει χρησιμοποιηθεί για τον έλεγχο της μεθόδου BK.

(iii) Σχετικιστικές διορθώσεις στις ΜΓΟ ιδιότητες. Η επίδραση των διορθώσεων αυτών έχει μελετηθεί για ιδιότητες, όπως η διπολική ροπή και η πολωσιμότητα.

Η δική μας συμβολή αναφέρεται στον υπολογισμό της επίδρασης των σχετικιστικών διορθώσεων στις ΜΓΟ ιδιότητες. Σημειώνεται ότι για πρώτη φορά παρουσιάστηκε στη βιβλιογραφία μελέτη σχετικιστικών διορθώσεων στις δονητικές συμβολές των ΜΓΟ ιδιοτήτων. Η μελέτη, στην οποία χρησιμοποιήσαμε ως παράδειγμα τα σουλφίδια του Zn, Cd και Hg, συμπληρώθηκε από την εργασία στα υδρίδια του Cu, Ag και Au. Σ' αυτή συγκρίθηκαν τα αποτελέσματα των μεθόδων BK και NC, λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση των σχετικιστικών διορθώσεων στις δονητικές ιδιότητες.

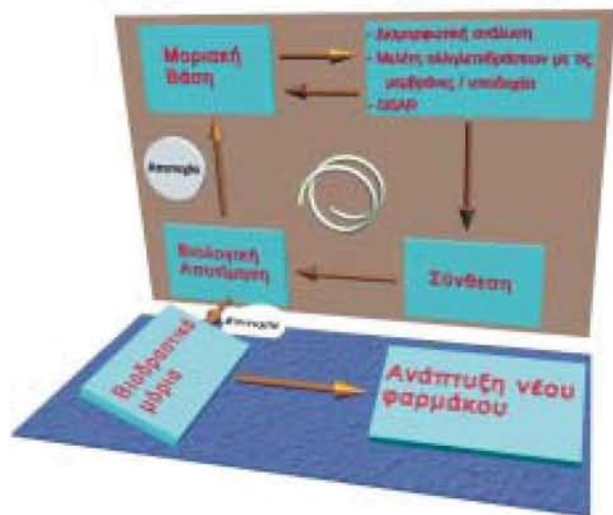
Εφαρμογές

Οι υπολογισμοί καλύπτουν, κατ' ουσίαν, όλους τους παράγοντες που προσδιορίζουν τις μοριακές ιδιότητες. Οι συμβολές αυτές συνδέονται με τη συσχέτιση των ηλεκτρονίων, τη δόνηση των πυρήνων και τη σχετικιστική διόρθωση. Επίσης, λεπτομερώς αναλύουμε την επίδραση της βάσης στις υπό μελέτη ιδιότητες και τη συμβολή της συχνότητας του πεδίου που χρησιμοποιείται. Κατόπιν τούτου, οι ιδιότητες των επιλεγέντων προτύπων είναι από τις πρώτες που αναφέρονται στη βιβλιογραφία και οι οποίες χαρακτηρίζονται από τέτοια πληρότητα όσον αφορά τους παράγοντες, των οποίων υπολογίζουμε τη συμβολή.

Χρησιμοποιήσαμε τις πλέον προηγμένες θεωρητικές τεχνικές για τη μελέτη των διαμοριακών αλληλεπιδράσεων και τον υπολογισμό των επαγόμενων πολωσιμότητων και υπερπολωσιμότητων. Το παράδειγμα που μελετήσαμε, AuF...HF επελέγη λόγω της παρουσίας του Au, ώστε να υπολογίσουμε την επίδραση της σχετικιστικής διόρθωσης στις επαγόμενες ιδιότητες. Επίσης, διερευνήσαμε την ύπαρξη δεσμού Au, ο οποίος έχει πολλές ομοιότητες αλλά και διαφορές με τον δεσμό-H. Στο πλαίσιο της μελέτης των διαμοριακών αλληλεπιδράσεων εντάσσονται και υπολογισμοί στο σύστημα Au⁺Hen, n=4,6,12, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για να προσομοιωθεί ένας πολύπλοκος κρύσταλλος (tetramethylammonium auide). Το πρότυπο που υιοθετήσαμε χρησιμοποιήθηκε για να εξηγήσουμε γιατί ο προαναφερθείς κρύσταλλος είναι διαφανής.

Επιλέξαμε μια σειρά παραγώγων για τη συστηματική μελέτη των εξής θεμάτων:

- Σχέση δομής-πόλωσης ή πώς η δομή επιδρά στις Γ&ΜΓΟ ιδιότητες.
- Σχέση δονητικών προς ηλεκτρονιακές ιδιότητες.
- Διερεύνηση του ρόλου της βάσης στις ηλεκτρονιακές, αλλά, κυρίως, στις δονητικές ιδιότητες.

Πορεία του ορθολογικού σχεδιασμού φαρμακευτικών μορίων. Ο ορθολογικός σχεδιασμός ξεκινά από έναν γνωστό ή υπό μελέτη μηχανισμό δράσης μιας ασθένειας, και με βάση αυτόν σχεδιάζονται μόρια, τα οποία συντίθενται και μελετώνται πειραματικά για τη βιολογική τους δράση. Τα αποτελέσματα επανατροφοδοτούν έναν νέο κύκλο ορθολογικού σχεδιασμού από τον οποίο αντλείται νέα πληροφορία.

- Επίδραση της ηλεκτρονιακής συσχέτισης στη σχετικιστική διόρθωση. Ακολούθως, μελετήθηκε πώς οι δυο προαναφερθέντες παράγοντες επιδρούν στην ηλεκτρονιακή και δονητική συνιστώσα των Γ&ΜΓΟ ιδιοτήτων.
- Μελέτη των Γ&ΜΓΟ ιδιοτήτων συσσωματωμάτων (clusters). Γ&ΜΓΟ ιδιότητες κρυσταλλικών στερεών. Υπολογίσαμε τις μακροσκοπικές ιδιότητες κρυσταλλικών στερεών, συναρτήσει μοριακών ιδιοτήτων μεγάλης ακρίβειας. Υπολογίσθηκε το τοπικό πεδίο δια του οποίου εκφράζεται η επίδραση του περιβάλλοντος στο υπό μελέτη μόριο. Διαπιστώθηκε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις το πεδίο αυτό μεταβάλλει σημαντικά τις Γ&ΜΓΟ. Η μέθοδος υπολογισμού κατανομής πολωσιμότητας του A. J. Stone, επεκτάθηκε με τρόπο ώστε να περιλάβει την πρώτη και δεύτερη υπερπολωσιμότητα. Η θεωρία λαμβάνει υπόψη ότι το ηλεκτρικό πεδίο στο οποίο βρίσκεται το μόριο είναι συνήθως ανομοιογενές. Η

μέθοδος χρησιμοποιήθηκε ώστε οι μακροσκοπικές ΜΓΟ ιδιότητες να εκφραστούν συναρτήσει κατανομής πολωσιμότητας και υπερπολωσιμότητας. Η νέα θεωρία για τον υπολογισμό των μακροσκοπικών ΜΓΟ ιδιοτήτων είναι περισσότερο ακριβής από τις υπάρχουσες τεχνικές. Αξιοποιήσαμε τη μεθοδολογία που αναπτύξαμε για τον υπολογισμό των δονητικών ιδιοτήτων σε μοριακό επίπεδο και υπολογίσαμε μακροσκοπικές ΜΓΟ ιδιότητες συναρτήσει μοριακών ιδιοτήτων, στις οποίες έχει ληφθεί υπόψη και η δονητική συμβολή.

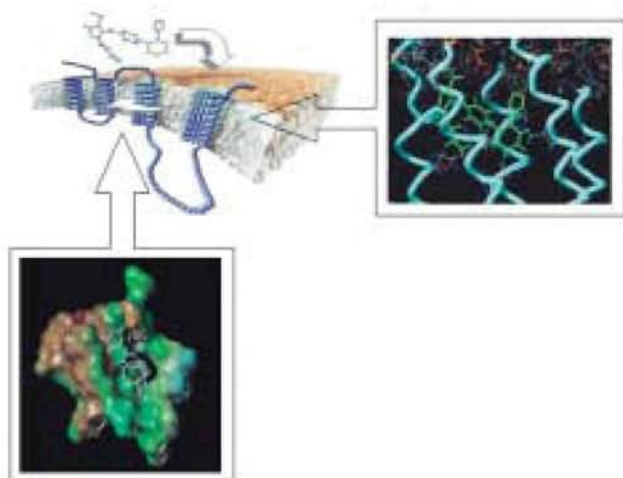
Γ&ΜΓΟ ιδιότητες υγρών. Προτάθηκε μια τεχνική υπολογισμού των ΜΓΟ ιδιοτήτων υγρών, που αξιοποιεί την τεχνική της μοριακής δυναμικής. Μελετήθηκε στις Γ&ΜΓΟ ιδιότητες επιλεγμένων υγρών (π.χ. H_2O , C_6H_6 , $C_6H_5NO_2$) με αποτελέσματα σε ικανοποιητική συμφωνία με τα πειραματικά. Μελετήθηκε το τοπικό ηλεκτρικό πεδίο και συγκρίθηκε με αυτό που προκύπτει στο αντίστοιχο κρυσταλλικό στερεό. Υπολογίσαμε τις ΜΓΟ ιδιότητες ορισμένων χαρακτηριστικών παραδειγμάτων στις 3 φάσεις, μεταξύ αυτών το H_2O και το C_6H_6 , ενώ άλλα παράγωγα, όπως η ουρία, μελετήθηκαν σε δύο φάσεις –αέρια και κρυσταλλική. Έτσι, κατέστη δυνατό να μελετήσουμε με ακρίβεια την επίδραση του περιβάλλοντος στις ΜΓΟ ιδιότητες. Μελετήσαμε τις Γ&ΜΓΟ ιδιότητες παραγώγων ευρισκομένων εντός διαλύματος.

Σχεδίαση ΜΓΟ υλικών. Διαπιστώσαμε ότι η λιθίωση οδηγεί σε παράγωγα με υψηλές ΜΓΟ, ορισμένα των οποίων έχουν εξαιρετικά υψηλές υπερπολωσιμότητες. Κατόπιν τούτου, κάναμε μια συστηματική μελέτη των λιθιωμένων παραγώγων και βρήκαμε αρκετές ενώσεις με πολύ μεγάλες ΜΓΟ ιδιότητες. Επίσης, διαπιστώσαμε ότι όταν ένα άτομο ευγενούς αερίου (π.χ. Ar) εισαχθεί σ' έναν δεσμό (π.χ. HF), τότε το προκύπτον παράγωγο (HArF) έχει πολύ μεγάλες ΜΓΟ ιδιότητες.

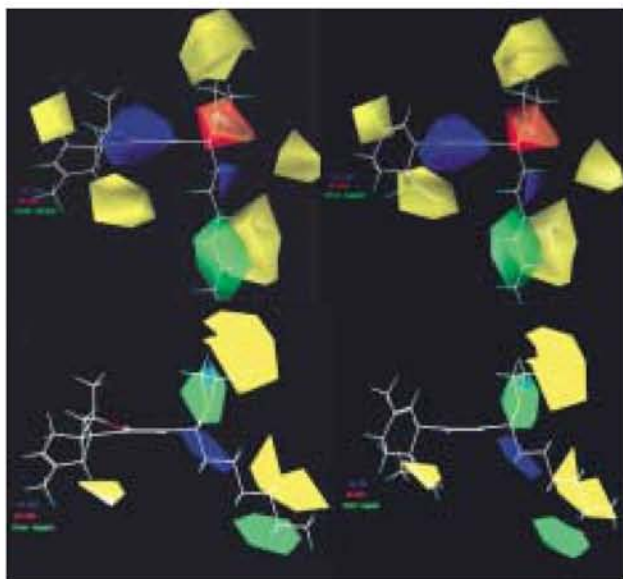
Σχεδίαση και μελέτη βιολογικά δραστηκών ενώσεων. Σχεδιάσαμε μια σειρά φουλερενικών παραγώγων ως εν δυνάμει φάρμακα κατά του AIDS. Επίσης, συμβάλλουμε στη μελέτη βιολογικά δραστηκών παραγώγων τα οποία έχουν συντεθεί από μέλη του Ινστιτούτου.

Τα μέλη της Ομάδας Υπολογιστικής Χημείας

Στο έργο της ομάδας ΥΧ έχουν συμβάλει ο καθηγ. Κ. Α. Νικολαΐδης (1978-1981) ο δρ. J. Waite (1978-1995) ο δρ. Μ. Γ. Παπαδόπουλος (1978-) και ο δρ. Η. Reis (1996-).

Σχηματική απεικόνιση του μηχανισμού δράσης δύο σταδίων του πρότυπου AT_1 ανταγωνιστή (losartan). Στο πρώτο στάδιο, το μόριο εισέρχεται σε συγκεκριμένη περιοχή της μεμβράνης που εντοπίζεται πλησίον της διεπιφάνειας με το υδατικό περιβάλλον. Ο τοπογραφικός αυτός εντοπισμός επιτρέπει, στο δεύτερο στάδιο, τη διάχυση του μορίου προς τον υποδοχέα και συγκεκριμένα στην κατάλληλη κοιλότητα του ενεργού κέντρου (στο κάτω αριστερό πλαίσιο εικονίζεται μεγέθυνση του δραστικού κέντρου).

Με την εφαρμογή στατιστικής ανάλυσης σε μία βάση, η οποία αποτελείται από μόρια με γνωστή βιολογική δράση, μπορούν να παραχθούν σχέσεις δομής / δράσης (π.χ. CoMSIA) εκφρασμένες σε ισοϋψείς χάρτες. Τα διάφορα χρώματα αυτών των ισοϋψιών καμπυλών εκφράζουν τα ποικίλα στερεοηλεκτρονικά χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχουν (π.χ. το κίτρινο εκφράζει ότι δεν ενοούνται ογκώδεις υποκαταστάτες).

● 200

Εργαστήριο Μοριακής Ανάλυσης (EMA)

Σύντομη Ιστορική Αναδρομή

Μέχρι το 1991 τίποτε δεν προμήνυε πως ο υπόγειος αποθηκευτικός χώρος κάτω από την ισόγεια βιβλιοθήκη του ΕΙΕ θα πέραγε από τη νεκρική σιγή και το σκοτάδι, στην ερευνητική δράση και το επιστημονικό φως. Ο τότε Διευθυντής του ΙΟΦΧ, καθηγ. Α. Μακρυγιάννης, πετυχαίνει να δώσει πνοή στον χώρο, εξοπλίζοντάς τον με δύο φασματογράφους Πυρηνικού Μαγνητικού Συντονισμού (NMR) έναν Φασματογράφο Μάζας και Διαφορικό Θερμιδόμετρο Σάρωσης, καθώς επίσης και ηλεκτρονικούς υπολογιστές με εγκατεστημένα λογισμικά Μοριακού Μοντελισμού. Ταυτόχρονα, ο χώρος στελεχώνεται με επιστημονικό προσωπικό που απαρτίζεται από τους Γ. Μπόνια, Θ. Μαυρομούστακο και Μ. Ζερ-

βού. Το νέο αυτό εργαστήριο του ΙΟΦΧ εγκαινιάζεται τον Νοέμβριο του 1992 ως Κέντρο Μοριακής Ανάλυσης, ενώ το 1996 μετονομάζεται σε Εργαστήριο Μοριακής Ανάλυσης (EMA).

Μέσα από ένα θετικό κλίμα συνεργασίας, τόσο με τις υπόλοιπες ομάδες του ΙΟΦΧ όσο και με ομάδες άλλων ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημίων της Ελλάδας και του εξωτερικού, επιτυγχάνεται η βράβευση του EMA από την Ακαδημία Αθηνών για την πρωτότυπη εργασία της στον τομέα της Υπέρασης. Ακολουθούν η χρηματοδότηση από πέντε ευρωπαϊκά ανταγωνιστικά αλλά και εθνικά ερευνητικά προγράμματα, η συμμετοχή του EMA σε ευρωπαϊκά δίκτυα, η συγγραφή περισσότερων από 100 επιστημονικών άρθρων σε διεθνή και έγκριτα επιστημονικά περιοδικά και βιβλία, η επιμέλεια έκδοσης επιστημονικών και η συγγραφή εμπορικά διαθέσιμων εκπαιδευτικών βιβλίων, καθώς και η προσέλκυση μεγάλου αριθμού μεταπτυχιακών και μεταδιδακτορικών ερευνητών.

Το 2007, το πλέον φιλόδοξο όνειρο των ερευνητών του ΙΟΦΧ γίνεται πραγματικότητα. Ο επιστημονικός εξοπλισμός του EMA αναβαθμίζεται με την προμήθεια του πρώτου στην Ελλάδα φασματογράφου NMR 600 MHz, ενώ παράλληλα εκσυγχρονίζονται και οι υφιστάμενοι φασματογράφοι 300 MHz και 400 MHz με σύγχρονες ηλεκτρονικές διατάξεις και λογισμικά. Η αναβάθμιση αυτή κατέστη δυνατή μέσω του συγχρηματοδοτούμενου από την ΕΕ και τη ΓΓΕΤ επιχειρησιακού προγράμματος «ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ», προκειμένου να υλοποιηθεί το ερευνητικό έργο του ΙΟΦΧ «Σχεδιασμός και Σύνθεση Βιοδραστικών Μορίων». Όλο το ερευνητικό δυναμικό ήταν αρωγό στην επίπονη προσπάθεια εγκατάστασης των φασματογράφων σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους.

Σχεδιασμός Καινοτόμων Φαρμακευτικών Μορίων

Μέχρι πριν από δύο δεκαετίες, η ανακάλυψη της δραστικής ουσίας κάποιου φαρμάκου επιτυγχανόταν μετά από σύνθεση πολλών χημικών ενώσεων σχεδιασμένων από τη χημική διαίσθηση του φαρμακοχημικού. Περισσότερα από 90% των υποψήφιων φαρμάκων αποτύγχαναν να φτάσουν στην αγορά, με συνέπεια την εκτόξευση του κόστους της ανάπτυξης νέων φαρμακευτικών προϊόντων. Η ελάττωση του κόστους επιτεύχθηκε μέσα από τον σχεδιασμό νέων φαρμακευτικών μορίων με «ορθολογικό τρόπο». Σημαντικό ρόλο σε αυτή την αλλαγή

Λογισμικό επεξεργασίας διεργασιολογικών μετρήσεων για την πιστοποίηση Υλικών Αναφοράς.

έπαιξε η ανάπτυξη της Μοριακής Βιολογίας, της Θεωρητικής Χημείας, της ανάπτυξης στατιστικών λογισμικών και μοριακού μοντελισμού. Το έναυσμα για την εφαρμογή του ορθολογικού σχεδιασμού στην ανάπτυξη νέων φαρμάκων δόθηκε με την ανάπτυξη φασματοσκοπικών μεθοδολογιών υψηλής ευκρίνειας, όπως η κρυσταλλογραφία ακτίνων-X και η φασματοσκοπία NMR.

Το κύριο ερευνητικό έργο του EMA έχει εστιαστεί στην εφαρμογή του Ορθολογικού Σχεδιασμού στο πεδίο της Υπέρτασης, που αποτελεί την πρώτη αιτία θανάτου στον ανεπτυγμένο κόσμο. Οι AT1 ανταγωνιστές αποτελούν την πλέον πρόσφατη γενιά των αντιυπερτασικών φαρμάκων. Η δράση τους στοχεύει στην παρεμπόδιση του ενδογενώς παραγόμενου πεπτιδίου Αγγειοτασίνης II (AII) να προσδεθεί στην πρωτεΐνη-στόχο (AT1 υποδοχέας) και να προκαλέσει έντονη αγγειοσυστολή, οδηγώντας σε αύξηση της αρτηριακής πίεσης.

Με στόχο τον σχεδιασμό καινοτόμων AT1 ανταγωνιστών με μεγαλύτερη δραστηριότητα και περιορισμένες ή καθόλου παρενέργειες, το EMA ακολούθησε μια

συστηματική προσέγγιση. Λαμβάνοντας υπόψη τον σημαντικό ρόλο της διαμόρφωσης ενός φαρμακευτικού μορίου για την άσκηση βιολογικής δράσης, το EMA εφάρμοσε φασματοσκοπία NMR και υπολογιστική χημεία σε AT1 ανταγωνιστές προκειμένου να προσεγγίσει τις ενεργειακά ευνοϊκές διαμορφώσεις που προάγουν βιολογικό αποτέλεσμα. Οι διαμορφώσεις αυτές εξετάστηκαν με κατάλληλα λογισμικά ως προς τον τρόπο και την ικανότητα αλληλεπίδρασης με το κέντρο πρόσδεσης του AT1 υποδοχέα. Επειδή ο υποδοχέας είναι διαμεμβρανικός, θεωρήθηκε αναγκαία η μελέτη της αλληλεπίδρασης των αντιυπερτασικών μορίων με συνθετικές μεμβράνες. Με τον τρόπο αυτό μελετάται ο τρόπος προσέγγισης του φαρμάκου στο ενεργό κέντρο του διαμεμβρανικού υποδοχέα. Εφαρμόστηκαν οι ακόλουθες μεθοδολογίες, ορισμένες από τις οποίες σε συνεργαζόμενα ερευνητικά εργαστήρια: NMR στερεής κατάστασης, διαφορική θερμιδομετρία σάρωσης, περίθλαση ακτίνων-X (IBR-Austria, Elettra-Italy) και φασματοσκοπία Raman (Εργαστήριο Φυσιχοχημείας, Παν/μιο Αθηνών).

Αξιολογώντας τα αποτελέσματα, το EMA πρότεινε έναν μηχανισμό δράσης δύο σταδίων για τους ΑΤ1 ανταγωνιστές και προχώρησε σε συνεργασία με το Παν/μιο Αθηνών (καθηγ. Γ. Κόκοτο, αναπλ. καθηγ. Π. Μηνακάκη) και το Ωνάσειο Νοσοκομείο (δρ. Δ. Κρεμαστινός, δρ. Ε. Ιλιδρομύτης, δρ. Δ. Βλαχάκος) στον σχεδιασμό, σύνθεση και βιολογική αποτίμηση καινοτόμων δομών. Τα προτεινόμενα νέα μόρια κατοχυρώθηκαν με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ενώ παράλληλα συνεχίζονται οι προσπάθειες για βελτιστοποίηση της δράσης τους.

Εκτός από το ερευνητικό πεδίο που αφορά την υπέρταση, οι ερευνητές του EMA ασχολήθηκαν με τη διαμορφωτική μελέτη και τη διερεύνηση σχέσεων δομής-δράσης βιοδραστικών μορίων όπως συνθετικά κανναβινοειδή (συνεργασία με δρ. Δ. Παπαχατζή) και αιθερολιπίδια (συνεργασία με δρ. Θ. Καλογεροπούλου). Για την ταυτοποίηση και ανάλυση διαμορφώσεως βιοδραστικών μορίων, ζεολίθων και βιοανόργανων ουσιών συνεργάστηκε με τους καθηγ. Ι. Ματσούκα, καθηγ. Κ. Πούλο, καθηγ. Α. Σαλίφογλου, καθηγ. Ε. Ευμοιρίδη, καθηγ. Δ. Κόβαλα, αναπλ. καθηγ. Χ. Καμούτση, αναπλ. καθηγ. Ε. Κοκχάλου, επικ. καθηγ. Σ. Νικολαρόπουλο και επικ. καθηγ. Σ. Χατζηκακού, Δρ. S. Grdadolnik. Για τη μελέτη αλληλεπίδρασης φαρμακευτικών μορίων σε λιπιδικές διπλοστιβάδες συνεργάστηκε με τον καθηγ. Κ. Βύρα, αναπλ. καθηγ. Κώστα Δεμέτζο, καθηγ. P. Laggner, δρ. M. Rappolt και καθηγ. De-Ping Yang.

Μελέτη αυθεντικότητας τροφίμων και ποτών

Ένα ενδιαφέρον πεδίο με σημαντικά οφέλη για την εθνική οικονομία αφορά στη μελέτη της αυθεντικότητας τροφίμων και ποτών. Συγκεκριμένα, αναπτύχθηκε μεθοδολογία βασισμένη στη φασματοσκοπία NMR, στην οποία ανιχνεύεται η νοθεία αγνού παρθένου ελαιολάδου με σπορέλαια. Η εφεύρεση αυτή κατοχυρώθηκε με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Στο πλαίσιο της ερευνητικής αυτής δράσης ξεχωρίζει η συμμετοχή του EMA στα ευρωπαϊκά ανταγωνιστικά προγράμματα BCR, AIR2, GROWTH, που αφορούσαν την ανίχνευση νοθείας του αγνού παρθένου ελαιολάδου με κατώτερης ποιότητας έλαια. Παράλληλα, σε συνεργασία με το Κυπριακό Γενικό Χημείο του Κράτους (δρ. Β. Κοκκινόφτα) και το Παν/μιο Κύπρου (καθηγ. Χ. Θεοχάρης), μελετήθηκαν με την ίδια φασματοσκοπική μέθοδο αντιπροσωπευτικά δείγματα του κυπριακού

Αυτόματο σύστημα κρυστάλλωσης πρωτεϊνών OryxNano (Douglas Instruments Ltd), εφοδιασμένο με στερεοσκόπιο Leica MZ16 και ψηφιακή κάμερα CDFC320.

ποτού, της ζιβανίας, από όλες τις παραγωγικές περιοχές προκειμένου να κατοχυρωθεί η ονομασία προέλευσης του εθνικού αυτού κυπριακού προϊόντος σε σχέση με ανταγωνιστικά εμπορικά προϊόντα από διαφορετικές χώρες.

Υποστήριξη διαδικασίας πιστοποίησης των Υλικών Αναφοράς με τον σχεδιασμό και υλοποίηση κατάλληλου λογισμικού

Σε συνεργασία με το Κοινοτικό Ινστιτούτο, υπεύθυνο για την πιστοποίηση και διανομή των Υλικών Αναφοράς (IRMM/JRC) το EMA σχεδίασε και ανέπτυξε κατάλληλο λογισμικό «SoftCRM» για τη στατιστική επεξεργασία των διεργαστηριακών μετρήσεων που διεξάγονται, προκειμένου για την έγκριση ενός υλικού αναφοράς. Το «SoftCRM» αποτελεί πλέον το επίσημο Κοινοτικό λογισμικό για τη διαδικασία πιστοποίησης των υλικών αναφοράς.

Επιστημονικό έργο των μελών του ΙΟΦΧ (1970-)

	Σύνολο
<u>Επιστημονικές δημοσιεύσεις</u>	551
<u>Επιστημονικές ανασκοπήσεις και κεφάλαια σε βιβλία</u>	63
<u>Ανακοινώσεις σε Συνέδρια και Ετήσιες Εκθέσεις Πεπραγμένων εγκαταστάσεων Synchrotron</u>	532
<u>Διδακτορικές διατριβές</u>	50
<u>Διπλώματα εξειδίκευσης (Master)</u>	39
<u>Πτυχιακές εργασίες</u>	43
<u>Ατομικές συντεταγμένες πρωτεϊνών</u>	112
<u>Μεταδιδακτορικοί συνεργάτες (post-docs)</u>	42
<u>Ελληνικά και διεθνή διπλώματα ευρεσιτεχνίας</u>	30
<u>Βιβλία</u>	2
<u>Ελληνικά Περιοδικά</u>	54

Επιτεύγματα

- **Συγγραφικό έργο:** Περισσότερες από 90 πρωτότυπες ερευνητικές εργασίες, 9 άρθρα ανασκόπησης σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, 16 πρωτότυπα άρθρα σε βιβλία, 47 άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά που εκδίδονται στην Ελλάδα, 4 πανεπιστημιακά συγγράμματα, καθώς και περισσότερες από 170 γραπτές ή προφορικές ανακοινώσεις σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά συνέδρια.
- **Χρηματοδοτήσεις:** Το EMA έχει επιδοτηθεί από 4 ευρωπαϊκά και 19 εθνικά ανταγωνιστικά ερευνητικά προγράμματα.
- **Εκπαίδευση νέων επιστημόνων:** Έχουν ήδη εκπονηθεί ή βρίσκονται υπό εξέλιξη 13 διδακτορικές διατριβές, 12 διατριβές μεταπτυχιακής ειδίκευσης και 6 πτυχιακές διπλωματικές εργασίες. Η συμμετοχή του EMA στην εκπαίδευση νέων επιστημόνων αντικατοπτρίζεται και από τις ακόλουθες δράσεις: (α) Δημιουργία, με τη συνεργασία του E. Cohen και της εταιρείας Synergix Ltd, του εκπαιδευτικού λογισμικού «Molecular Conceptor» για τον σχεδιασμό και σύνθεση φαρμακευτικών προϊόντων. (β) Συμμετοχή σε θερινά Σχολεία Σχεδιασμού Φαρμάκων είτε υπό την αιγίδα της ΓΓΕΤ είτε χρηματοδοτούμενα από φαρμακευτικές εταιρείες, εστιάζοντας στις τελευταίες εξελίξεις σε τομείς αιχμής της Δομικής Βιολογίας και Χημείας.

Μέλη της ομάδας Μοριακής Ανάλυσης και ο φασματογράφος Πυρηνικού Μαγνητικού Συντονισμού (NMR) 600 MHz.

- **Συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά Δίκτυα:** (α) Δίκτυο FIT-Food analyses using Isotopic Techniques / Standards, Measurements and Testing Programme. Στο πλαίσιο του δικτύου αυτού, το EMA οργάνωσε και διεξήγαγε Ημερίδα στο ΕΙΕ με θέμα την εφαρμογή των ισοτοπικών αναλύσεων στον Ποιοτικό Έλεγχο Τροφίμων και Ποτών στην Ελλάδα και συμμετέχοντες από τον χώρο της βιομηχανίας και των Αναλυτικών Εργαστηρίων. (β) The European Virtual Institute for Reference Materials (VIRM) / GROWTH. Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού αυτού δικτύου το ΕΙΕ ορίσθηκε ως το Εθνικό Σημείο Επαφής σε σχέση με τη διάχυση πληροφορίας στον ελληνικό χώρο για τη χρήση των Υλικών Αναφοράς στις εργαστηριακές μετρήσεις.
- **Ευρεσιτεχνίες:** Το EMA έχει κατοχυρώσει με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας μία νέα μέθοδο ανίχνευσης νοθείας αγνού παρθένου ελαιολάδου με χρήση φασματοσκοπίας NMR και τον σχεδιασμό και τη σύνθεση νέας σειράς αντιυπερτασικών προϊόντων σε συνεργασία με τους καθηγ. Γ. Κόκοτο και αναπλ. καθηγ. Π. Μηνακάκη.

Το προσωπικό του ΙΟΦΧ.

Μελλοντικοί Στόχοι

Το EMA προσδοκά να επεκταθεί στους ακόλουθους τομείς:

- **Φυσικά Προϊόντα.** Μελέτη *in silico* νέων βιοδραστικών φυσικών προϊόντων. Ανίχνευση *in silico* νέων υποδοχέων πιθανών στόχων ενός φυσικού προϊόντος. Εύρεση φυσικού προϊόντος ως ένωσης οδηγού στον σχεδιασμό νέων μορίων. Ενσωμάτωση αξιολογήσεων ADME ιδιοτήτων στην πορεία ανάπτυξης φαρμάκων από φυσικά προϊόντα.
- **Βιομόρια.** Η λειτουργία του νέου φασματογράφου NMR 600 MHz παρέχει τη δυνατότητα ταυτοποίησης και διαμορφωτικής μελέτης μεγαλομορίων (π.χ. πρωτεΐνες) και της αλληλεπίδρασής τους με βιολογικές μεμβράνες.
- **Διασφάλιση αυθεντικότητας τροφίμων και ποτών** με εθνικό ενδιαφέρον.

- **Εκπαίδευση.** Το πολυδιάστατο αντικείμενο του EMA δίνει τη δυνατότητα εκπαίδευσης νέων επιστημόνων σε τομείς αιχμής, μέσω θερινών σχολείων, διαλέξεων σε τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, και εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Τα επιτεύγματα του EMA δεν θα μπορούσαν να υλοποιηθούν χωρίς το ανθρώπινο δυναμικό του που συνεργάστηκε αγαστά επί μακρά σειρά ετών υπό την καθοδήγηση του δρ. Θ. Μαυρομούστακου. Πέρα από το μόνιμο ερευνητικό προσωπικό που αποτελούν οι δρ. Μ. Ζερβού, δρ. Γ. Μπόνας, δρ. Π. Ζουμπουλάκης και MSc Ε. Σιάπη, οι ερευνητικές δραστηριότητες του EMA διευρύνονται με την καθοριστική συνεισφορά του μετακαλούμενου έμπειρου ερευνητή δρ. Ν. Μπενέτη, της μεταδιδακτορικής υποτρόφου δρ. Αικ. Κουκουλίτσας, των μεταπτυχιακών M.Sc. Κ. Ποταμίτη, M.Sc. Α. Πολίτη, M.Sc. S. Durdagi, M.Sc. Β. Μούχλη, MSc. Μ. Συμυρωτάκη, και Δ. Νταντουινιώτη, ενώ εξαιρετικά πολύτιμη

υπήρξε η συνεισφορά των δρ. Ε. Θεοδωροπούλου, δρ. Ι. Νταλιάνη, δρ. Ε. Ματσούκα, δρ. Ι. Κυρίκου, δρ. Α. Κάπου, δρ. Α. Ζώγα, δρ. Ε. Ματζουράνη, M.Sc. Μ. Σμυρνωτάκη, M.Sc. Ι. Τουρή, M.Sc. Ε. Χαλκεύς, M.Sc. Σ. Γκέγκα και M.Sc. Κ. Μπελεκούκια.

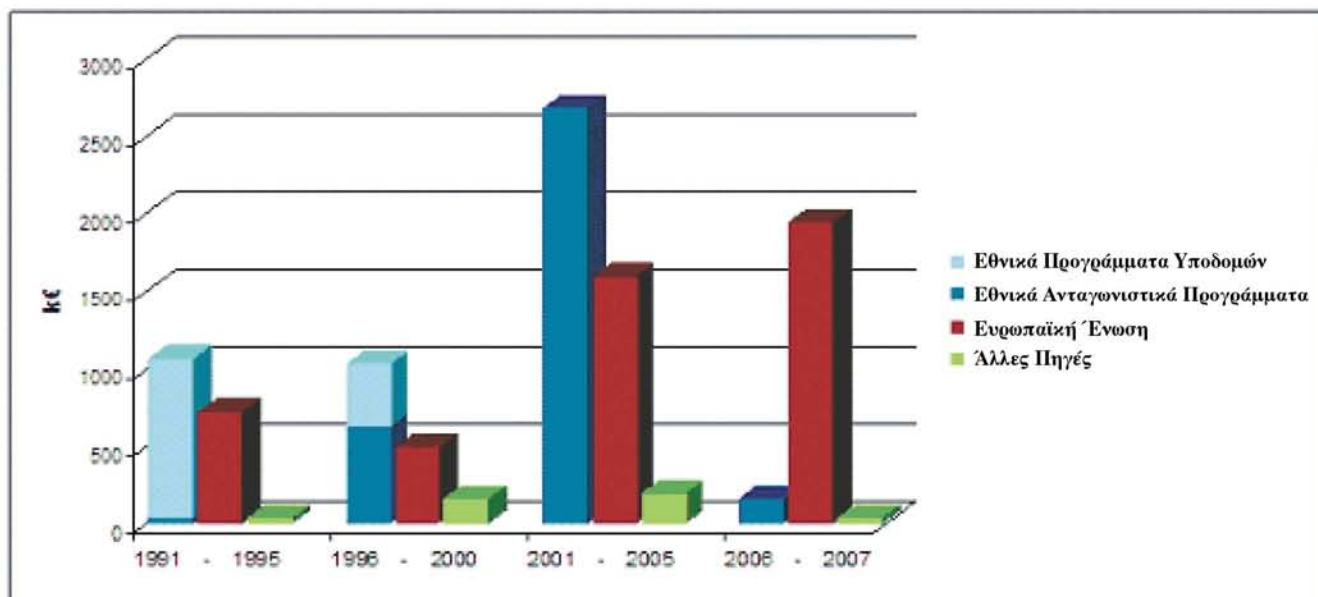
Προοπτικές

Μετά την αναβάθμιση και επέκταση της υποδομής του ΙΟΦΧ (2006-2007) με την αγορά και εγκατάσταση του αυτόματου συστήματος κρυστάλλωσης πρωτεϊνών, με την αγορά νέου φασματογράφου NMR 600 MHz, μοναδικού στον ελληνικό χώρο, και με την αναβάθμιση των ήδη υπάρχοντων φασματογράφων NMR 300 MHz, για υγρά, και 400 MHz, για στερεά, και με την υποστήριξη του Προέδρου του ΕΙΕ, καθηγ. Δημητρίου Κυριακίδη, στην ανανέωση των ήδη πεπαλαιωμένων εργαστηριακών εγκαταστάσεων, που εξασφαλίζουν ένα υγιεινό περιβάλλον εργασίας, αναμένεται να υπάρξει εντατικοποίηση στη διεκδίκηση ανταγωνιστικών ερευνητικών προγραμμάτων, προσέλκυση νέων συνεργασιών με διε-

θνείς οργανισμούς, ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα και μεγάλες διεθνείς βιομηχανίες, αλλά και βελτίωση του επιπέδου των παρεχομένων υπηρεσιών.

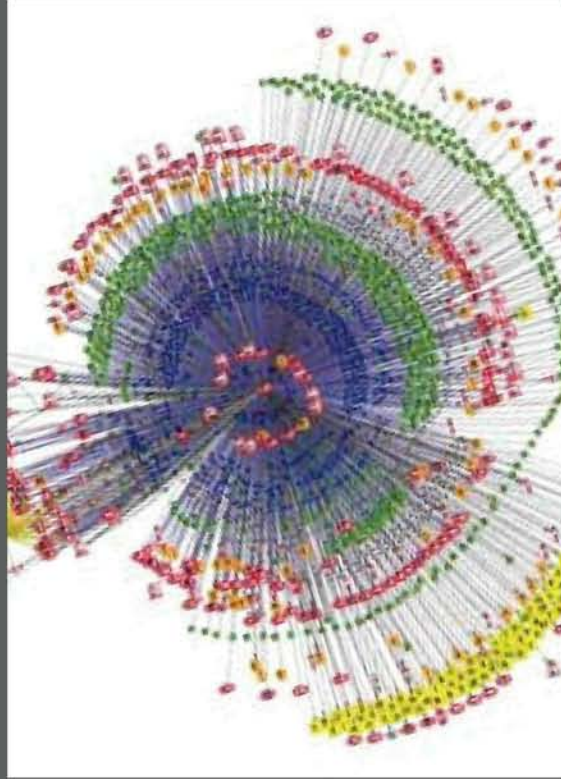
Οι 4 κύριες μελλοντικές κατευθύνσεις του Ινστιτούτου είναι:

- Ο σχεδιασμός, σύνθεση και αποτίμηση νέων ενώσεων εν δυνάμει φαρμάκων, για την αντιμετώπιση ασθενειών, όπως διαβήτη τύπου 2, καρκίνος, φλεγμονώδεις διαταραχές στην αντιμετώπιση του πόνου και καρδιαγγειακές, νευροεκφυλιστικές και παρασιτικές ασθένειες.
- Η ανάπτυξη νέων μεθοδολογιών σύνθεσης οργανικής, οργανομεταλλικής χημείας και ομογενούς κατάλυσης για την παρασκευή λειτουργικών, βιοδραστικών, δενδριμερικών ενώσεων και χημικών υψηλής προστιθέμενης αξίας.
- Η σχεδίαση μη γραμμικών οπτικών υλικών με εφαρμογές στη φωτονική τεχνολογία.
- Η εκπαίδευση για την ανάδειξη νέων ερευνητών που θα αποτελέσουν μελλοντικά το έμφυχο δυναμικό στον ακαδημαϊκό και ιδιωτικό τομέα.

Διάγραμμα χρηματοδοτήσεων ΙΟΦΧ για τη περίοδο 1991-2007. Την περίοδο 2006-2007 δεν έγιναν προκηρύξεις Εθνικών Ανταγωνιστικών Προγραμμάτων.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

*Ινστιτούτο
Βιολογικών
Ερευνών
& Βιοτεχνολογίας
IBEB*

*Διευθυντής
Φραγκίσκος Κολίσης*

Ιστορία

Η ίδρυση του IBEB το 1977 (με την τότε ονομασία «Κέντρο Βιολογικών Ερευνών») ως το τρίτο Ινστιτούτο θετικών επιστημών του ΕΙΕ, οφείλεται κυρίως στον Λεωνίδα Ζέρβα. Με την διορατικότητα που τον χαρακτήριζε, ο επιφανής χημικός προέβλεψε την επικείμενη εκρηκτική ανάπτυξη των βιολογικών επιστημών, καθώς και τον σημαίνοντα ρόλο τους και θεώρησε επιτακτική την ανάγκη της ενίσχυσής τους και στον ελλαδικό χώρο.

Για τον σκοπό αυτό ο Λ. Ζέρβας μετεκάλεσε από το Αντικαρκινικό Κέντρο Χαϊδελβέργης τον Βιοχημικό Κωνσταντίνο Σέκερη, Διευθυντή του Τμήματος Μοριακής Βιολογίας του Κυττάρου του Κέντρου αυτού και καθηγ. Κυτταρικής Βιολογίας της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Χαϊδελβέργης, το εργαστήριο του οποίου ήταν στη διεθνή πρωτοπορία στο πεδίο της Μοριακής Βιολογίας των Ευκαρυωτικών. Με την ανάθεση της Διεύθυνσης του νεοϊδρυθέντος Ινστιτούτου στον Κ. Σέκερη, ο Λ. Ζέρβας στόχευσε στην εισαγωγή της «νέας» βιολογίας στον ελλαδικό χώρο, καθώς και στην ενίσχυση των ερευνητικών δεσμών του ΕΙΕ με τη γηραιά ήπειρο.

Πράγματι, το IBEB, ξεκινώντας από έναν μικρό πυρήνα ταγμένων ερευνητών και ενσωματώνοντας μία μικρή ομάδα ενζυμολογίας που λειτουργούσε ήδη υπό

τον δρ. Α. Ευαγγελόπουλο, εξελίχθηκε σε ένα σύγχρονο, διεθνών προδιαγραφών Ινστιτούτο, το οποίο επέδρασε σημαντικά στην ανάπτυξη της έρευνας των βιολογικών επιστημών στη χώρα μας. Αποτέλεσε φυτώριο μιας νέας γενεάς επιστημόνων που παίζουν ηγετικό ρόλο στο ερευνητικό γίγνεσθαι της χώρας και έκαμε δυναμικά αισθητή την παρουσία του στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο.

Τρεις ήταν οι άξονες που ακολουθήθηκαν για την επίτευξη των στόχων του Ινστιτούτου: (α) Η εις βάθος και με μακρόχρονους στόχους προώθηση της βασικής έρευνας αιχμής. (β) Η αξιοποίηση και εκμετάλλευση των βιολογικών και βιοϊατρικών ερευνών για βιοτεχνολογικές και άλλες σχετικές εφαρμογές. (γ) Η εκπαίδευση επιστημόνων σε προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και μεταδιδακτορικό επίπεδο –και η συνεργασία με τα ΑΕΙ και διεθνείς οργανισμούς για τους σκοπούς αυτούς–, η εξειδίκευση τεχνικού προσωπικού, η οργάνωση θεωρητικών και εργαστηριακών εκπαιδευτικών σεμιναρίων, ημερίδων και διαλέξεων, με διεθνή παρουσία.

Οι ερευνητικές κατευθύνσεις του IBEB στόχευσαν να απαντήσουν στο ερώτημα πώς τα κύτταρα ενός οργανισμού ρυθμίζουν και συντονίζουν τις πολύπλοκες μεταβο-

Ο πρώτος χρόνος λειτουργίας του IBEB. Ο Διευθυντής Κ.Ε. Σέκερης με μέρος του προσωπικού (Α. Γκιάλη, Ι. Οικονομίδης, Μ. Πατρινού, Κ. Λογοθέτη, Κ. Δεμένεγα, Θ. Γιαννοπούλου).

● 208

λικές αντιδράσεις, οι οποίες είναι απαραίτητες για τη φυσιολογική ανάπτυξή τους. Ταυτόχρονα, μελετήθηκε ο τρόπος και τα αίτια των αποκλίσεων από τη φυσιολογική ρύθμιση που οδηγούν σε παθολογικές καταστάσεις, όπως ο καρκίνος, ο διαβήτης, κ.ά. Ειδικότερα, στο Πρόγραμμα Κυτταρικής και Μοριακής Φυσιολογίας και Παθοφυσιολογίας έγινε προσπάθεια για την κατανόηση του τρόπου έκφρασης των γενετικών πληροφοριών και της επίδρασης των ορμονών στην έκφραση αυτή, των μηχανισμών καρκινογένεσης και καρκινικής μετάστασης και αυτών της κυτταρικής γήρανσης, καθώς και η σχέση τους με την κληρονομικότητα και το περιβάλλον. Οι σημαντικές αυτές έρευνες, που επικεντρώθηκαν στην κατανόηση της αιτιοπαθογένειας νοσημάτων, και σήμερα χαρακτηρίζονται ως Μοριακή Βιοϊατρική Έρευνα, κατέστησαν το IBEB πρωτοπόρο στη χώρα μας στο πεδίο αυτό.

Το Πρόγραμμα Ενζυμολογίας και Πρωτεϊνικής Χημείας εστιάσθηκε στη μελέτη των ενζύμων και στον ρόλο τους στην κυτταρική λειτουργία, στη βιοϊατρική και στη βιοτεχνολογία. Στόχος του Προγράμματος, επιπλέον της απόκτησης νέων γνώσεων στο πεδίο αυτό, ήταν η συμβολή στην οικονομική-τεχνολογική ανάπτυξη της χώρας.

Κύριοι άξονες του Προγράμματος της Χημικής Καρκινογένεσης και Χημικής Τοξικολογίας ήταν η διερεύ-

νηση των μηχανισμών με τους οποίους οι χημικές ουσίες προκαλούν καρκίνο και η διερεύνηση του κινδύνου για τον άνθρωπο από την έκθεση σε δυνητικές καρκινογόνες ουσίες του περιβάλλοντος. Η διαφαινόμενη εκρηκτική αύξηση των περιβαλλοντικών προσβολών στην υγεία των πολιτών ήταν ουσιαστικός παράγοντας για τη δημιουργία του Προγράμματος.

Η αξιοποίηση των ερευνών, οι οποίες έλαβαν χώρα στο IBEB την περίοδο εκείνη, οδήγησε σε μια σειρά εφαρμογών οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για τη δημόσια υγεία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μονάδα Βιοϊατρικών Εφαρμογών του IBEB. Ειδικότερα, η μονάδα αυτή ανέπτυξε διαγνωστικές μεθόδους, όπως η μέτρηση υποδοχέων των στεροειδών ορμονών σε νεοπλασίες του μαστού, η μέτρηση της ευαισθησίας των νεοπλασιών στη χημειοθεραπεία, η εκτίμηση της μεταστατικής ικανότητας των καρκινικών κυττάρων και η μοριακή διάγνωση αυτοάνοσων νοσημάτων.

Ένα άλλο παράδειγμα εφαρμογής, στη δημόσια υγεία, των νέων μεθοδολογιών που αναπτύχθηκαν στο IBEB, αποτέλεσε η ανίχνευση μοριακών-βιολογικών δεικτών καρκίνου που αναπτύσσεται εξαιτίας του ατμοσφαιρικού νέφους μεγαλουπόλεων, όπως η Αθήνα. Οι παραδοσιακές τεχνικές δεν επέτρεπαν έως τότε την ανίχνευση βλάβης στο γενετικό υλικό κυττάρων που είχαν εκτεθεί σε καρκινογόνες ουσίες του νέφους.

Αλλά η δημόσια υγεία δεν ήταν ο μόνος χώρος στον οποίο βρήκαν εφαρμογή τα αποτελέσματα των ερευνών του IBEB. Η Μονάδα Βιομηχανικής Ενζυμολογίας δημιουργήθηκε προσβλέποντας στην ανάπτυξη νέων ενζυμικών εφαρμογών στη βιομηχανία, με στόχο την ελάττωση του κόστους των προϊόντων, τη βελτίωση των ιδιοτήτων τους και τη σύνθεση νέων με επιθυμητές ιδιότητες. Στο πλαίσιο αυτό έχει προσφέρει σε τομείς της επιχειρηματικής δραστηριότητας του ελλαδικού χώρου, όπως η υγεία και η βιομηχανία τροφίμων και καλλυντικών.

Το IBEB σήμερα - Στόχοι και προοπτικές

Το 2005 εξελέγη Διευθυντής του IBEB ο καθηγητής Βιοτεχνολογίας της Σχολής Χημικών Μηχανικών του ΕΜΠ Φραγκίσκος Κολίσης. Οι γενικοί ερευνητικοί και στρατηγικοί στόχοι του IBEB προσδιορίστηκαν από τον νέο Διευθυντή ως εξής:

Στόχος Ι.

Ανάπτυξη της Βιολογίας Συστημάτων, δηλαδή ανάπτυξη της βασικής βιολογικής έρευνας με την οπτική της δυναμικής και ποσοτικοποιημένης μελέτης των βιολογικών διεργασιών ως ολιστικών συστημάτων, αντί των μεμονωμένων μερών τους. Η έρευνα εστιάζεται στα συστήματα που μελετώνται σε βάθος στο Ινστιτούτο και για τα οποία έχει συσσωρευτεί γνώση και εμπειρία ικανή να βοηθήσει στη σφαιρική τους προσέγγιση (π.χ καρκίνος παχέος εντέρου, καρκινογένεση, νευρολογικές παθήσεις / ορμονικά συστήματα, γήρανση, κ.ά). Με την ανάπτυξη των κατάλληλων εργαλείων μελέτης αναμένεται να διερευνηθούν οι σχέσεις αλληλεξάρτησης των διαφόρων επιμέρους στοιχείων ενός βιολογικού συστήματος, καθώς και η συνεργασία τους στο πλαίσιο του σχηματισμού ανώτερων συστημάτων, τα οποία εκδηλώνουν πολύπλοκες βιολογικές λειτουργίες. Η προσέγγιση σε επίπεδο συστημάτων αποβλέπει στην κατανόηση της σύνθετης δυναμικής που διέπει τη φυσιολογία ενός οργανισμού, τόσο σε φυσιολογικές όσο και σε παθολογικές καταστάσεις και αναμένεται να βοηθήσει στον σχεδιασμό νέων εξατομικευμένων θεραπειών.

Η Συστημική Βιολογία και η σχέση της με την εξατομικευμένη θεραπεία

Το ανθρώπινο γονιδίωμα περιέχει περίπου 3 δις ζευγάρια βάσεων (A, T, C, G) που βρίσκονται στα 23 ζευγάρια χρωματοσωμάτων στον πυρήνα του κυττάρου. Κάθε χρωματόσωμα περιέχει εκατοντάδες έως χιλιάδες γονίδια που μεταφέρουν τις πληροφορίες για τη σύνθεση των πρωτεϊνών. Το ανθρώπινο γονιδίωμα υπολογίζεται ότι έχει 30.000-40.000 γονίδια. Στην ανατολή της μεταγονιδιωματικής εποχής, όπως χαρακτηριστικά αποκαλείται η εποχή μετά τη χαρτογράφηση ολόκληρου του ανθρώπινου γονότυπου (καθώς και τουλάχιστον άλλων 20 οργανισμών) το επίκεντρο της βιολογικής έρευνας μετατοπίζεται σταδιακά από την ποιοτική ανάλυση των βιολογικών μηχανισμών στον ποσοτικό και δυναμικό τους προσδιορισμό όσον αφορά:

- Τα επίπεδα έκφρασης του γονότυπου ενός οργανισμού
- Τον τρόπο με τον οποίο αυτή η έκφραση ρυθμίζεται
- Ποιες είναι οι συνέπειες των παραπάνω ενεργειών στο επίπεδο της πρωτεϊνικής έκφρασης
- Με ποιους τρόπους οι πρωτεΐνες δρουν ταυτόχρονα ή συνεργιστικά σε διαφορετικά βιοχημικά μονοπάτια, τα οποία δύνανται να οριστούν ως λειτουργικά δίκτυα που συντηρούν και αναπτύσσουν βιολογικές πληροφορίες

Οι παλαιότεροι ερευνητές μεταφέρουν τη γνώση και την εμπειρία τους στους νεώτερους.

- Τον ρόλο της ρύθμισης των μεταβολικών δικτύων και ροών, καθώς και των μικρών μορίων στη φαινοτυπική έκφραση.

Μέσα από αυτή τη συστημική προσέγγιση, η βιολογική έρευνα περνά στην εποχή των omics (-ομική) genomics-γενωμική, proteomics-πρωτεομική, metabolomics-μεταβολομική, όπου, πλέον, στο επίκεντρο είναι η ταυτόχρονη μελέτη όλων των γονιδίων, των πρωτεϊνών και των μεταβολιτών ενός συστήματος αντίστοιχα, και όχι η μελέτη μεμονωμένων βιολογικών μορίων σε ένα σύστημα. Ακόμη η έρευνα στηρίζεται πλέον σε έννοιες δυναμικής συμπεριφοράς, όπου υπεισέρχονται παράγοντες όπως η διάρκεια, η ποσότητα και η ένταση μίας δράσης είτε αυτή η δράση αφορά την έκφραση γονιδίων είτε τη δράση ενζύμων ή λειτουργικών πρωτεϊνών στα πλαίσια μεταβολικών δικτύων ή συστημάτων. Με τη

Γονιδιωματική

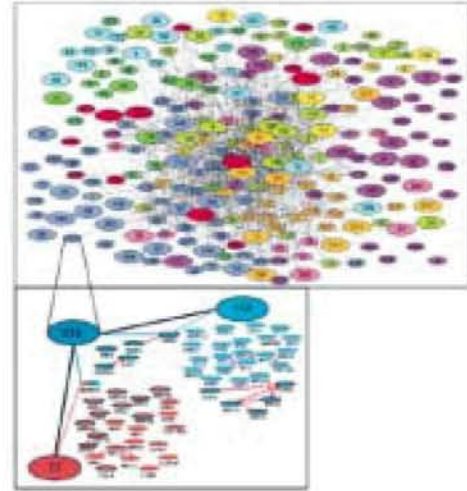
- Αλληλουχία γονιδιωμάτων
- Μαζική ανάλυση έκφρασης mRNA
- Γενετικές αλληλεπιδράσεις

Πρωτεωμική

- Chips πρωτεϊνών
- Υβριδικές αναλύσεις
- Φασματογραφία μάζας

Χημικές βιβλιοθήκες**Μεταβολομική****Ανάλυση δεδομένων**

- Βιοπληροφορική ανάλυση μικροσυστοιχιών
- Ανάλυση δικτύων και μαθηματική μοντελοποίηση

Μέθοδοι ολιστικής μελέτης βιολογικών συστημάτων.

βοήθεια νέων τεχνολογιών έχει γίνει πλέον εφικτή η ταυτόχρονη παρακολούθηση της έκφρασης του συνόλου ή τουλάχιστον πολλών γονιδίων, πρωτεϊνών ή μεταβολιτών σε ένα μόνο πείραμα. Έτσι, λοιπόν, τα κύτταρα και οι οργανισμοί προσεγγίζονται «ολιστικά» και η σύγχρονη βιολογική έρευνα περνά από την αναγωγική στη στοχαστική περίοδο.

Οι πληροφορίες που προκύπτουν από το Πρόγραμμα του Ανθρώπινου Γονιδιώματος, σε συνδυασμό με τη συστημική προσέγγιση της μελέτης παθολογικών καταστάσεων, δίνουν ελπίδες για την αντιμετώπιση διάφορων ασθενειών. Νέοι φιλόδοξοι στόχοι προσδιορίζονται, όπως αυτοί της εξατομικευμένης θεραπείας που θα στηρίζεται όχι πλέον σε εμπειρικές προσεγγίσεις, αλλά στη γνώση του γονιδιώματος του ασθενούς και του σχεδιασμού φαρμάκων ή κατάλληλων δοσολογιών ειδικά για τον συγκεκριμένο ασθενή, στηριζόμενοι στη γνώση του γονιδιώματός του (φαρμακογενωμι-

κή). Επίσης, σύγχρονα διαγνωστικά εργαλεία που θα προκύψουν από τη νέα γνώση αναμένεται να οδηγήσουν στη διεύρυνση προ-συμπτωματικών ελέγχων με προφανή οφέλη για τον άνθρωπο λόγω της πρώιμης διάγνωσης.

Είναι φυσικό επακόλουθο λοιπόν, τα τελευταία χρόνια οι πρωτοπόροι στη βιοϊατρική έρευνα να αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους με έντονους ρυθμούς προς τη νέα αυτή κατεύθυνση σε μερικά από τα κορυφαία ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια της Αμερικής και της Ευρώπης, στα οποία περιλαμβάνονται το Harvard Medical School, το MIT, το Stanford, το EMBL, ενώ η λίστα αυξάνεται συνεχώς και εμπλουτίζεται με νέα ερευνητικά ινστιτούτα που περιέχουν τη Συστημική Βιολογία ακόμη και στον τίτλο τους, όπως τα System Biology Institute του Tokyo και του Seattle, που έχουν ιδρυθεί από τους Kittano και Leroy Hood αντίστοιχα, τους πρωτεργάτες της νέας βιολογίας.

Στόχος II.

Βιομηχανική Βιοτεχνολογία, με έμφαση στους άξονες: (α) Βιοτεχνολογία τροφίμων (β) Βιοτεχνολογική σύνθεση ειδικών χημικών (fine chemicals), βιοαποικοδομησιμων πολυμερών, βιολογικά ενεργών ενώσεων κ.ά. (γ) Βιοενέργεια (βιοαιθανόλη, βιοντήζελ).

Η Βιομηχανική (Λευκή) Βιοτεχνολογία

Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Βιομηχανιών (CEFIC) και του Συνδέσμου Ευρωπαϊκών Εμβιο-βιομηχανιών (EUROPABIO), που έχει στόχο την επαναφορά, μέχρι το 2015, της ευρωπαϊκής βιομηχανίας στην ηγετική θέση που βρισκόταν την προηγούμενη δεκαετία, παίρνοντας, παράλληλα, υπόψη τις οικολογικές ευαισθησίες των Ευρωπαίων, όπως και τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την αξιοποίηση των αειφόρων τεχνολογιών, προτείνεται μία Πλατφόρμα Λειφόρου Τεχνολογικής Έρευνας & Ανάπτυξης, η οποία στηρίζεται σε τρεις πυλώνες: (α) τη Βιομηχανική Βιοτεχνολογία, (β) την τεχνολογία υλικών και (γ) τον σχεδιασμό νέων αντιδράσεων και διεργασιών.

Ο ρόλος της Βιοτεχνολογίας είναι πρωταγωνιστικός, με την παρουσία της αισθητή στους άξονες (α) και (γ), επιπλέον, όμως, η Βιομηχανική Βιοτεχνολογία (άξονας α) αποτελεί μία αναδυόμενη τεχνολογία με συνεχώς αυξανόμενη παρουσία στους τομείς τροφίμων, χημικών και φαρμακευτικών προϊόντων.

Η Βιομηχανική Βιοτεχνολογία / Βιοκατάλυση (BB) αποτελεί ένα διεπιστημονικό πεδίο που περιλαμβάνει πολλές ειδικότητες επιστημόνων και μηχανικών, συμπεριλαμβανομένων των βιοτεχνολόγων, των μοριακών βιολόγων, των φαρμακοποιών, των βιοχημικών, των μικροβιολόγων, των βιοπληροφορικών, των χημικών και βιοχημικών μηχανικών. Η BB συμβάλει κατά ένα σημαντικό ποσοστό στην ανθρώπινη τεχνολογική προσπάθεια, καλύπτοντας τομείς από την υγεία και τη σύνθεση ειδικών χημικών ουσιών έως την ενέργεια και το περιβάλλον. Είναι μια φιλική προς το περιβάλλον τεχνολογία, δεδομένου ότι πραγματοποιείται σε ήπιες συνθήκες (περιβαλλοντική θερμοκρασία, πίεση, pH, απουσία τοξικών διαλυτών, κ.λπ.) μειώνοντας τις απαιτήσεις σε νερό, κλασικά χημικά, ενέργεια και αξιοποιώντας τις ανανεώσιμες πηγές του πλανήτη.

Η παρουσίαση του A. Ciechanover (Νόμπελ Χημείας, 2004) από τον Διευθυντή του ΙΒΕΒ, Φρ. Κολίση, σε εκδήλωση του Ινστιτούτου (Μάιος 2007).

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότερο, εξειδικευμένες χημικές ουσίες, θεραπευτικά προϊόντα, πρόσθετα τροφίμων, ακόμη και πρόδρομες ενώσεις για τη σύνθεση πολυμερών σε μεγάλη κλίμακα, παράγονται μέσω βιοκαταλυτικών διεργασιών. Ακόμα, αναμένεται ότι η αξιοποίηση βιοκαταλυτικών διεργασιών στη χημική σύνθεση θα βοηθήσει σημαντικά στη μείωση της εξάρτησης της Ευρώπης από το εισαγόμενο πετρέλαιο. Επιπλέον των ειδικών χημικών (fine chemicals), αντικείμενο της Βιομηχανικής Βιοτεχνολογίας είναι η παραγωγή φαρμάκων, βιο-χρωστικών, βιο-πλαστικών, πρόσθετων τροφίμων, βιο-φυτοφαρμάκων, βιταμινών, βιοκαυσίμων (βιο-αιθανόλη, βιοντίζελ) κ.ά.

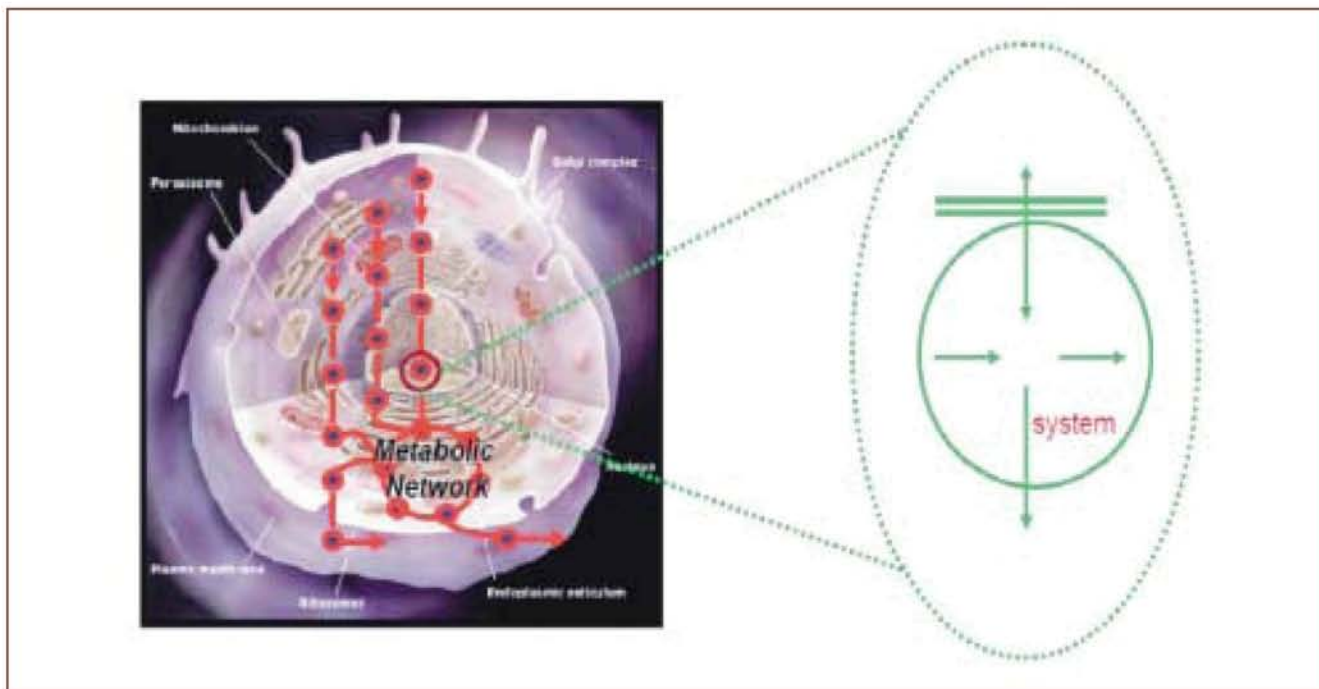
Στόχος III.

Ανάπτυξη της Βιοπληροφορικής. Εργαλείο διασύνδεσης των δύο παραπάνω στόχων αποτελεί το νέο πρόγραμμα Βιοπληροφορικής / Μεταβολικής μηχανικής (υπολογιστικής βιολογίας). Η έρευνα στους τρεις αυτούς τομείς αποβλέπει:

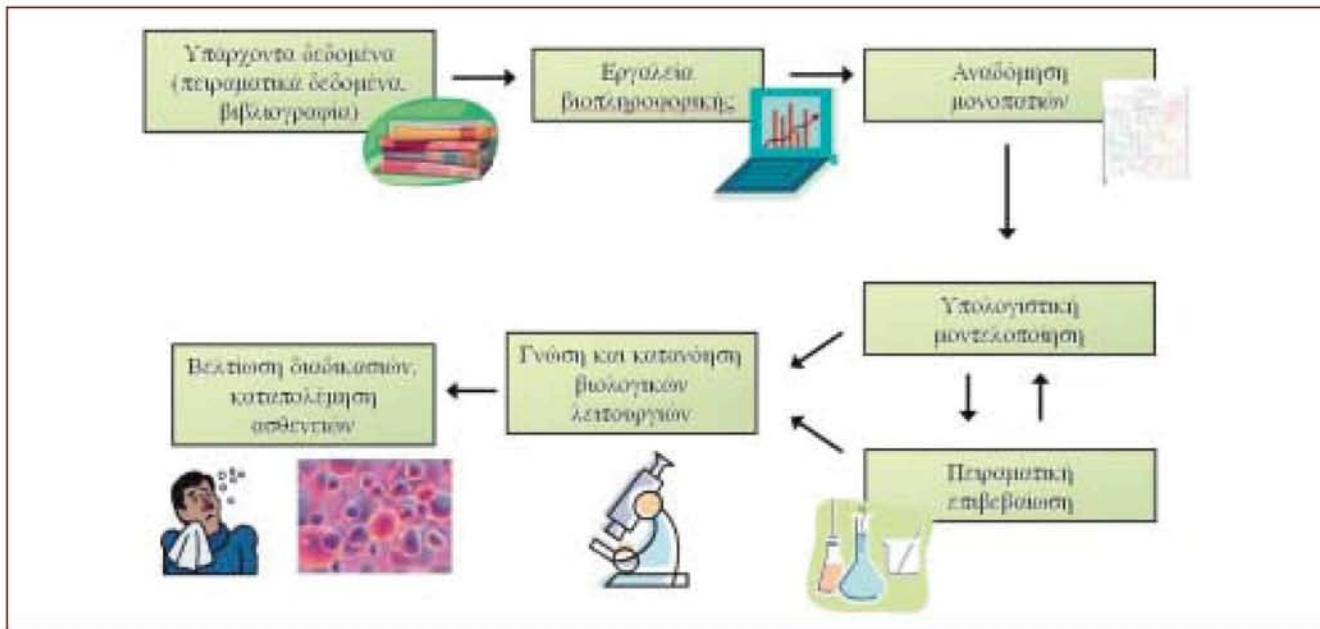
- Στην ανάπτυξη των κατάλληλων εργαλείων μελέτης, τα οποία θα συνεισφέρουν στην κατανόηση της αλληλεξάρτησης και της συνεργιστικής δράσης των διαφόρων επιμέρους στοιχείων ενός βιολογικού συστήματος κατά τον σχηματισμό ανώτερων συστημάτων, που εκδηλώνουν πολύπλοκες βιολογικές λειτουργίες. Η προσέγγιση σε επίπεδο συστημάτων είναι απαραίτητη στην κατανόηση της σύνθετης δυναμικής που διέπει τη φυσιολογία ενός οργανισμού, τόσο σε κανονική όσο και σε παθολογική κατάσταση, αλλά και στον σχεδιασμό της θεραπείας σε εξατομικευμένο επίπεδο.

Επίσης, στον τομέα της βιοτεχνολογίας αναπτύσσονται κατάλληλες και φιλικές με το περιβάλλον βιοδιεργασίες για την παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας με ενδιαφέρον τόσο για την ευρωπαϊκή όσο και για την ελληνική βιομηχανία και την ελληνική οικονομία εν γένει.

- Στην εκπαίδευση και δημιουργία μιας νέας γενιάς ερευνητών εκπαιδευμένων στις πιο σύγχρονες τεχνικές, οι οποίοι θα έχουν ενσωματώσει στη βασική βιολογική

Μοντελοποίηση ολόκληρου κυττάρου: η ανάλυση διακύμανσης ροών αναπαριστά τη συστηματική διακύμανση κυτταρικών συστημάτων με βάση τη διατήρηση της μάζας κάτω από την υπόθεση της κατάστασης ισορροπίας.

Μια σειρά από δομημένες εργασίες στα πλαίσια της βιολογίας συστημάτων και της βιοπληροφορικής, μπορεί να οδηγήσει όχι μόνο στην πληρέστερη κατανόηση βιολογικών μηχανισμών αλλά και σε αποτελέσματα άμεσα σχετιζόμενα με την υγεία.

σκέψη –που εστιάζει κυρίως στην κατανόηση των μηχανισμών– και την ολιστική και δυναμική προσέγγιση των βιολογικών συστημάτων με τη βοήθεια των ποσοτικών σχέσεων και των μαθηματικών εργαλείων.

- Στην κοινωνική προσφορά, τόσο σε επίπεδο ενημέρωσης και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης σε θέματα βιοηθικής όσο και στον τομέα της ανάπτυξης της οικονομίας της χώρας.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι, σε συνεργασία με το ΕΚΤ, η ομάδα Βιοπληροφορικής του ΙΒΕΒ αναπτύσσει ειδικές εφαρμογές ταχύτατης πειραματικής επεξεργασίας μικροσυστοιχιών DNA με χρήση κατανεμημένων ετερογενών βάσεων δεδομένων (GRID). Το έργο εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της χρήσης υποδομών πλέγματος για αξιοποίηση ετερογενών και διεσπαρμένων γεωγραφικά βάσεων ιατρικών και βιολογικών δεδομένων, με απώτερο στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών υγείας που παρέχονται στους πολίτες, επιτρέποντας την εκμετάλλευση της πληθώρας των δεδομένων που παράγονται κατά την άσκηση και πραγματοποίησή τους (π.χ.

ιατρικών, κλινικών, μοριακών ερευνών). Επίσης, η ολοκλήρωση του έργου θα εξυπηρετήσει την ερευνητική κοινότητα στην εκμετάλλευση των σύγχρονων δεδομένων στη συστημική μελέτη των βιολογικών προβλημάτων.

Ερευνητικά προγράμματα

Για την ικανοποίηση των στόχων που αναφέρθηκαν παραπάνω, στο ΙΒΕΒ αναπτύσσονται 8 Ερευνητικά Προγράμματα. Από αυτά, τα Προγράμματα (i) Μοριακής Βιολογίας RNA, (ii) Γονιδιακής Ρύθμισης, (iii) Μοριακής Ενδοκρινολογίας, (iv) Μοριακής & Κυτταρικής Γήρανσης και (v) Χημικής Καρκινογένεσης & Γενετικής Τοξικολογίας, εστιάζουν στον ερευνητικό κλάδο που σχετίζεται με τη Συστημική Βιολογία & Εξατομικευμένη Θεραπεία. Τα Προγράμματα (vi) Ενζυμολογίας και (vii) Βιομημητικής στρέφονται στον ερευνητικό κλάδο που αφορά τη Βιομηχανική Βιοτεχνολογία, ενώ το Πρόγραμμα (viii) Βιοπληροφορικής / Μεταβολικής Μηχανικής αναφέρεται και στους δύο κλάδους και συνιστά θεμελιώδες εργαλείο στη

Πειραματισμός, μαθηματική μοντελοποίηση και υπολογιστικές προσομοιώσεις αποτελούν συμπληρωματικά εργαλεία για την επίτευξη στόχων στη βιολογία συστημάτων.

● 214

συστημική προσέγγιση της βιολογικής & βιοτεχνολογικής έρευνας του Ινστιτούτου. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι στο IBEB αναπτύσσεται μία δραστηριότητα στην κατεύθυνση της πληροφόρησης του κοινού σε θέματα βιοηθικής και εν γένει μελέτης των επιπτώσεων των βιολογικών εφαρμογών στην κοινωνία και το περιβάλλον.

Στη συνέχεια περιγράφονται λεπτομερώς τα συγκεκριμένα Προγράμματα, οι επιτεύξεις και οι προοπτικές τους.

Ι. Πρόγραμμα Βιοπληροφορικής / Μεταβολικής Μηχανικής

Η συμβολή της Βιοπληροφορικής στη μελέτη συστημάτων υψηλής πολυπλοκότητας, όπως είναι αυτά της βιολογικής, βιοτεχνολογικής και ιατρικής έρευνας, είναι θεμελιώδης στην κατεύθυνση της ανάλυσης των συστημάτων αυτών μέσω της μαθηματικής μοντελοποίησης. Ποσοτικοποιώντας και αναλύοντας την έκφραση λειτουργικών παραμέτρων, καθοριστικών στη δράση των υπό μελέτη συστημάτων στα διάφορα επίπεδα παρατήρησης της δράσης τους (π.χ. γενετική έκφραση, πρωτεϊνική έκφραση, μεταβολικό δίκτυο, επιπτώσεις στη

φυσιολογία και τον φαινότυπο του υπό μελέτη οργανισμού, κ.ά.) επιτυγχάνεται η δυναμική προσέγγιση σε σχέση με τον χρόνο, αλλά και την ένταση της δράσης.

Με τον τρόπο αυτό γίνεται δυνατή η εξαγωγή σημαντικής πληροφορίας που αφορά τόσο τη συσχέτιση των διαφόρων τιμών των υπό μελέτη παραμέτρων με λειτουργικά χαρακτηριστικά του συστήματος, όσο και τις κρυμμένες πίσω από την έκφραση των παραμέτρων αυτών σχέσεις και αλληλεξαρτήσεις στα διαφορετικά επίπεδα δράσης.

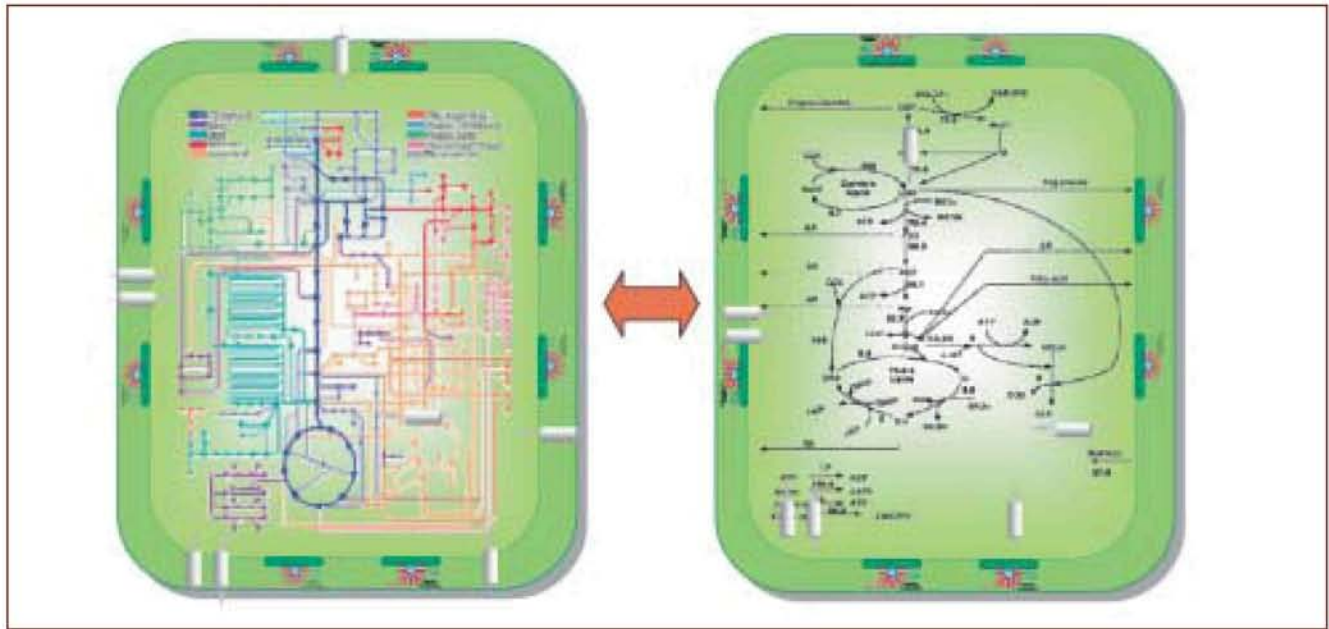
Εργαλεία της Βιοπληροφορικής που χρησιμοποιούνται στις μελέτες αυτές είναι: Συστήματα Διαφορικών Εξισώσεων, Γραμμική / Μη Γραμμική Ανάλυση Συστημάτων - Ευστάθεια, Στοχαστικά Συστήματα, Υβριδικά Μοντέλα, Θεωρία μέτρου.

Η ερευνητική ομάδα της Μεταβολικής Μηχανικής & Βιοπληροφορικής, υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Φρ. Κολίση, εστιάζει τις ερευνητικές δραστηριότητές της στη μελέτη βιολογικών μηχανισμών σε συστήματα με βιοιατρικό και βιοτεχνολογικό ενδιαφέρον. Στην κατεύθυνση αυτή αξιοποιούνται μεθοδολογίες και εργαλεία πληροφορικής που στηρίχθηκαν, αρχικά, σε γνώσεις και εμπειρίες, οι οποίες μεταφέρθηκαν από το Εργαστήριο Βιοτεχνολογίας της Σχολής Χημικών Μηχανικών του ΕΜΠ όπου ο Φρ. Κολίσης είναι καθηγητής, και εξελίχθηκαν στη συνέχεια. Χρησιμοποιώντας ως θεμελιώδη υπόθεση μία αλωσίδα αιτιολογικών σχέσεων ανάμεσα σε γονίδια (γενομική), πρωτεΐνες (πρωτεομική) και μεταβολικούς δρόμους (μεταβολομική) καθώς και συστημικές ποσοτικές προσεγγίσεις, γίνεται δυνατή η περιγραφή, η ανάλυση και η δημιουργία μοντέλων προσομοίωσης. Τα μοντέλα αυτά χρησιμοποιούνται στη συνέχεια στην ολιστική μελέτη των λειτουργικών χαρακτηριστικών των ειδικών παθολογικών / φυσιολογικών μηχανισμών που ερευνώνται.

Στις υπολογιστικές μεθοδολογίες που χρησιμοποιούνται περιλαμβάνονται: μεθοδολογίες αναγνώρισης προτύπων - μηχανές επιτροπής, νευρωνικά δίκτυα, διακριτική ανάλυση, support vector machines, self organizing maps, μεθοδολογίες ομαδοποίησης (clustering methodologies), ανάπτυξη βιολογικών βάσεων δεδομένων, κανονικοποίηση πειραμάτων μικροσυστοιχιών DNA, στατιστική επιλογή γονιδίων, μετα-ανάλυση γονιδιακών δεδομένων, αρχές μεταβολικής μηχανικής.

Οι δραστηριότητες της ομάδας εστιάζουν στους παρακάτω τρεις άξονες:

Η δημιουργία μαθηματικών μοντέλων μεταβολικών μονοπατιών και η υπολογιστική προσομοίωση της λειτουργίας τους συμβάλλουν στην ολιστική κατανόηση των βιολογικών μηχανισμών του κυττάρου και στον σχεδιασμό νέου τύπου πειραμάτων.

προγράμματα γενετικών μεταλλάξεων, να χρησιμοποιούν την οντολογία γονιδίων, γνωστή ως Gene Ontology (GO), για την αντιπροσώπευση λειτουργικών γονιδιακών «ιδιοτήτων». Στο πλαίσιο αυτό, έχει δημιουργηθεί ένα εννοιολογικό μοντέλο που αποκαλείται «οντολογία φαινότυπου & γνωρίσματος» (Phenotype & Trait Ontology - PATO). Αυτά τα σύνολα δεδομένων είναι μεγάλα και σύνθετα και απαιτούν καλή διαχείριση, καθώς και καλά ανεπτυγμένους και στοιχειοθετημένους τρόπους καταγραφής. Η δραστηριότητα αυτή στηρίζεται στην ανάπτυξη και τη συντήρηση του PATO. Στην προσπάθεια αυτή αναπτύσσεται ένα ανεξάρτητο δομημένο λεξιλόγιο βιολογικών δοκιμασιών, με τη βοήθεια του οποίου μπορούν να περιγραφούν οι σχετικές με τις φαινοτυπικές παρατηρήσεις βιολογικές δοκιμασίες.

Στο πλαίσιο αυτό χρησιμοποιούνται εργαλεία και μεθοδολογίες που προτείνονται από το Phenotype Consortium και ιδιαιτέρως από το NCBI. Ακόμα, η ομάδα δραστηριοποιείται στην ανάπτυξη περαιτέρω εργαλείων που θα βασίζονται, όπως εργαλείων σχολιασμών, με δυνατότητα πρόσβασης σε μια βάση δεδομέ-

νων MySQL που αποθηκεύει το PATO, άλλες φαινοτυπικές οντολογίες, τις βιολογικές δοκιμασίες, καθώς και τις σχέσεις μεταξύ τους.

II. Πρόγραμμα Μοριακής Βιολογίας RNA

Γενικά Εισαγωγικά

Το Πρόγραμμα δημιουργήθηκε το 1986 με αρχικό τίτλο «Πρόγραμμα Μοριακής Βιολογίας» και υπεύθυνη την δρ. Αποστολία Γκιάλη, η οποία είχε πρόσφατα επιστρέψει στην Ελλάδα μετά από μια δεκαετία μεταπτυχιακών σπουδών και ερευνητικής δραστηριότητας σε ΗΠΑ και Καναδά και η οποία αποτελούσε ένα από τα πρώτα ερευνητικά στελέχη που επάνδρωσαν το IBEB.

Η αρχική στελέχωση του Προγράμματος περιελάμβανε δύο ακόμη ερευνήτριες, τις δρ. Μερόπη Πατρινού-Γεωργούλα και δρ. Αμαλία Δαγκλή, και οι δύο με μεταπτυχιακές σπουδές σε διακεκριμένα πανεπιστημιακά κέντρα έρευνας της Βρετανίας και Γερμανίας, αντίστοιχα. Στο Πρόγραμμα προστέθηκαν οι πρώτοι μεταπτυχιακοί υπότροφοι του IBEB (μετά από επιλογή που

ακολούθησε, γραπτές εξετάσεις και προφορική συνέντευξη των υποψηφίων) καθώς και επιλεγμένοι τελιόφοιτοι φοιτητές του Βιολογικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών για την υλοποίηση της διπλωματικής τους εργασίας. Το Πρόγραμμα οφείλει πολλά σε αυτή την αρχική στελέχωση, όχι μόνο γιατί τέθηκαν οι βάσεις των ερευνητικών επιλογών του και προέκυψε σειρά πρωτότυπων δημοσιεύσεων, αλλά και επειδή συντέλεσε στο να εδραιωθεί ένα ζεστό και ανθρώπινο δημιουργικό περιβάλλον νέων ερευνητών, με δεσμούς που διατηρούνται αναλλοίωτοι έως σήμερα. Ψυχή αυτού του περιβάλλοντος αποτέλεσε η αείμνηστη Αμαλία που χάθηκε εντελώς απρόσμενα το 1992, αλλά εξακολουθεί να μας συντροφεύει η μνήμη της.

Η δημιουργία του Προγράμματος συνέπεσε χρονικά με την περίοδο, όπου, μετά την αποσαφήνιση των σταδίων έκφρασης της γενετικής πληροφορίας και την ύπαρξη μηχανισμών που τα ελέγχουν, είχε αρχίσει να διαφαίνεται η τεράστια βιολογική σημασία του μεταμεταγραφικού ελέγχου στη ρύθμιση της γονιδιακής έκφρασης των ανώτερων ευκαρυωτικών οργανισμών. Βρισκόμαστε στον απόηχο της ανακάλυψης της ειδικής

επεξεργασίας του πρόδρομου mRNA (pre-mRNA), το μάτισμα (splicing), στην απαρχή της κατανόηση της ύπαρξης και του ρόλου ειδικών συμπλόκων ματίσματος (snRNPs) και πυρηνικών ριβονουκλεοπρωτεϊνών (hnRNPs) καθώς και στην ανακάλυψη της ικανότητας μορίων RNA να δρουν ως ένζυμα (Ribozymes). Είναι κατεξοχήν οι ανακαλύψεις αυτές που οδήγησαν στην εμφάνιση ενός νέου βιολογικού πεδίου που αναφέρεται ως RNA world και που άνοιξαν νέους ορίζοντες στην κατανόηση βασικών βιολογικών μηχανισμών, η απορύθμιση των οποίων συνδέεται με την εμφάνιση πολλών παθολογικών εκδηλώσεων στον άνθρωπο.

Αντικείμενο του Προγράμματος

Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του Προγράμματος εστιάζουν στο επίπεδο του μετα-μεταγραφικού ελέγχου της γονιδιακής έκφρασης και της σημασίας του στην κυτταρική ανάπτυξη και διαφοροποίηση των ανώτερων ευκαρυωτικών οργανισμών. Βασικό άξονα του Προγράμματος αποτελεί η μελέτη απομονωμένων πυρηνικών συμπλόκων RNP με στόχο την ταυτοποίηση δομικών και λειτουργικών χαρακτηριστικών των επιμέρους συστατι-

Το προσωπικό του IBEB (2008).

κών τους (RNA και πρωτεΐνες) και τον καθορισμό του ρόλου τους στη βιογένεση του mRNA. Έμφαση δίδεται στη μελέτη πρωτεϊνών hnRNP καθώς και πρωτεϊνών με ικανότητα πρόσδεσης σε RNA και / ή μονόκλωνο DNA, λόγω της τρέχουσας αντίληψης ότι αποτελούν σημαντικούς γονιδιακούς ρυθμιστές. Και αυτό γιατί, εκτός της συμμετοχής τους στον μεταβολισμό του mRNA, νεότερα δεδομένα υποδηλώνουν την ενεργή συμμετοχή τους και σε άλλες βασικές κυτταρικές διεργασίες.

Στοχευμένες Δράσεις

Στα πλαίσια ερευνητικών δραστηριοτήτων με πιθανή κοινωνική διάσταση, το Πρόγραμμα δίνει έμφαση στη διερεύνηση δυνητικών βιολογικών εφαρμογών των υπό ανάλυση βιολογικών μορίων και μηχανισμών. Μια τέτοια δραστηριότητα αφορά στην εφαρμογή ευαίσθητων μοριακών τεχνικών για την ταυτοποίηση αυτοαντισωμάτων κατά ριβονουκλεοπρωτεϊνικών συμπλόκων σε ορούς ασθενών με αυτοάνοσα ρευματικά νοσήματα, με στόχο την υποστήριξη / διασταύρωση αποτελεσμάτων από την κλινική πράξη. Επί σειρά ετών η δράση αυτή έγινε σε στενή συνεργασία με τη Ρευματολογική Κλινική της Ιατρικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών, Τμήμα Παθολογίας, με υπεύθυνο τον καθηγητή Χ. Μουτσόπουλο, και τα αποτελέσματα αποτυπώνονται σε σειρά πρωτότυπων δημοσιεύσεων. Μια άλλη πρόσφατη δραστηριότητα σχετίζεται με την αξιολόγηση και την πιθανή καθιέρωση ειδικών ριβονουκλεοπρωτεϊνών ως νέων βιολογικών δεικτών για πρόωμη διάγνωση καρκίνου του

πνεύμονα. Η μελέτη αφορά βροχοσκοπικό κυτταρικό υλικό, καθώς και ορό αίματος ασθενών και εκτελείται στα πλαίσια συνεργασίας με την Παν/μιακή Πνευμονολογική Κλινική του Γενικού Νοσοκομείου «Σωτηρία» και υπεύθυνη την δρ. Δ. Ορφανίδου και με την οικονομική υποστήριξη της Ελληνικής Αντικαρκινικής Εταιρείας.

Εκπαιδευτικό Έργο

Το Πρόγραμμα επέλεξε ως μία βασική δραστηριότητά του την εκπαίδευση νέων ερευνητών σε θέματα και τεχνικές της Μοριακής Βιολογίας. Στον τομέα αυτό έχει επενδύσει και συνεχίζει να δραστηριοποιείται αναφορικά με:

- Την εκπόνηση πολλών διδακτορικών διατριβών, καθώς και διπλωματικών εργασιών τελειοφοίτων φοιτητών, στην πλειονότητά τους από το Βιολογικό Τμήμα του Παν/μίου Αθηνών, αλλά και άλλων ελληνικών καθώς και ευρωπαϊκών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Ανάμεσα σε αυτούς υπάρχουν σημερινοί ερευνητές που έχουν επανδρώσει πανεπιστημιακά τμήματα και ερευνητικά κέντρα.
- Την επί σειρά ετών συμμετοχή σε σεμινάρια και εκδηλώσεις, κατά κύριο λόγο σε κύκλους προ- και μεταπτυχιακών ειδικών μαθημάτων Μοριακής Βιολογίας στο Τμήμα Βιολογίας και στην Ιατρική Σχολή του Παν/μίου Αθηνών, κ.α.

Διοργάνωση Διεθνών Συνεδριών

Ως μία σημαντική επιτυχία του Προγράμματος θεωρείται η διοργάνωση δύο Διεθνών Συνεδριών: (α) EMBO/FEBS Workshop on «Structure and Function of Eukaryotic RNP», Δελφοί, 1-5 Απριλίου 1990 και (β) FEBS advanced practical and lecture course on «Isolation and immunochemical characterization of RNP particles», Αθήνα, 2-11 Οκτωβρίου 1995.

Στο Συνέδριο των Δελφών συμμετείχαν 100 επιστήμονες από Ευρώπη και Αμερική, η πλειονότητα των οποίων αποτελεί και σήμερα την αριστεία των ερευνητών στο θεματικό πεδίο. Το δεύτερο, συγκέντρωσε νέους ερευνητές από όλη την Ευρώπη για σειρά πρακτικών ασκήσεων, αλλά και ειδικών διαλέξεων από προσκεκλημένους επιφανείς ομιλητές.

III. Πρόγραμμα Γονιδιακής Ρύθμισης

Το Πρόγραμμα Γονιδιακής Ρύθμισης, επιστημονικός υπεύθυνος του οποίου είναι ο δρ. Αλέξανδρος Πίντζας, εδώ και μία δεκαετία έχει σκοπό τη μελέτη των μηχανισμών καρκινογένεσης και κυτταρικού θανάτου σε επι-

Σύστημα συνεστιακής μικροσκοπίας.

λεγμένα μοντέλα συστημάτων, καθώς και την ανάδειξη νέων σημαντικών γονιδίων και παραγόντων που δυνητικά μπορεί να αποτελέσουν μοριακούς στόχους θεραπείας.

Η δεκαμελής ερευνητική ομάδα υλοποιεί ανταγωνιστικά χρηματοδοτούμενα έργα βασικής έρευνας, αλλά και έργα αξιοποίησης των ευρημάτων σε καινοτομικές εφαρμογές, όπως: δημιουργία κυτταρικών μοντέλων καρκίνου, ανάλυση της έκφρασης των γονιδίων κατά την καρκινική εξέλιξη και ανάλυση αποπτωτικών δεικτών σε κλινικά δείγματα καρκίνου.

Νέα θεραπευτικά σχήματα για τον καρκίνο του παχέος εντέρου

Επιστήμονες από διαφορετικές κατευθύνσεις, όπως τη μοριακή βιολογία του καρκίνου, τη γονιδιοματική, τη βιολογία κυττάρων και την ανάπτυξη νέων αντι-καρκινικών φαρμάκων, έχουν «συμμαχήσει» εναντίον ενός εχθρού: του καρκίνου του παχέος εντέρου. Σε συνεργασία με τα κορυφαία επιστημονικά ιδρύματα και τους φορείς της Ευρώπης που ασχολούνται με το ζήτημα αυτό, το εργαστήριο φιλοδοξεί σε λίγα χρόνια να εφαρμοστούν ευρέως οι στοχευμένες αυτές θεραπείες του

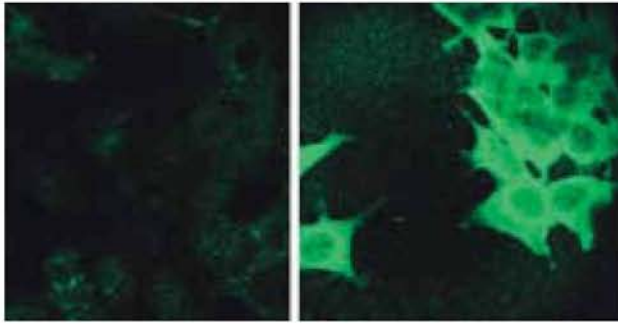
καρκίνου που τόσο πολύ απασχολούν τον ανθρώπινο πληθυσμό παγκοσμίως. Η συντονισμένη έρευνα μάλιστα χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο καρκίνος είναι μία από τις σημαντικότερες αιτίες της θνησιμότητας στην Ευρώπη και αναμφισβήτητα αποτελεί ασθένεια με σημαντικό κοινωνικοοικονομικό αντίκτυπο. Τελευταία, έχουν γίνει αξιολογες προσπάθειες προς την παραγωγή των «έξυπνων» αντικαρκινικών φαρμάκων με μοριακή δομή ανάλογη με αυτή των κυτταρικών μορίων. Η ομάδα μελετά τους μηχανισμούς της καρκινογένεσης και του κυτταρικού θανάτου και στο πλαίσιο της ερευνητικής της δραστηριότητας έχει αναπτύξει νέες μεθόδους αντι-καρκινικών προσεγγίσεων με μόρια, όπως το TRAIL. Πρόκειται για ένα «έξυπνο» μόριο που πήρε το όνομά του από τις λειτουργίες που επιτελεί. Το TRAIL (Tumour Necrosis Factor Related Apoptosis Inducing Ligand) είναι ένας νέος αντικαρκινικός παράγοντας που μπορεί στο μέλλον να χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά ή και συμπληρωματικά με τις υπάρχουσες και νέες στοχευμένες θεραπείες.

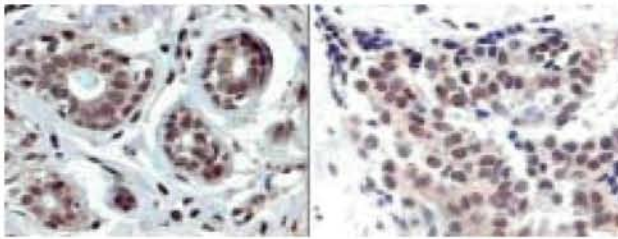
Μορφές του TRAIL έχουν δοκιμαστεί και έχει φανεί ότι είναι πολύ αποτελεσματικές σαν νέοι αντικαρκινικοί παράγοντες. Οι πρώτες μελέτες έγιναν στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος EUREKA με τίτλο «E2928-RETRAIL» σε συνεργασία με το Νοσοκομείο «Υγεία» της Αθήνας, τη Czech Academy of Sciences και την Exbio Praha A.S. στην Πράγα της Τσεχίας, καθώς και του αντίστοιχου χρηματοδοτούμενου προγράμματος από τη ΓΓΕΤ.

Το TRAIL είναι μία κυτοκίνη, και το πλεονέκτημά του έναντι άλλων μορίων είναι ότι παρουσιάζει ενισχυμένη «αποπτωτική» δραστηριότητα στα καρκινικά κύτταρα, ενώ τα φυσιολογικά είναι ανθεκτικά απέναντι σε αυτό. Δηλαδή, το TRAIL σκοτώνει επιλεκτικά τα καρκινικά και όχι τα φυσιολογικά κύτταρα, γεγονός που αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα για λιγότερες παρενέργειες στους ασθενείς.

Στα ποντίκια, τα οποία έχουν εμβολιαστεί με καρκινικά κύτταρα προερχόμενα από διάφορους ιστούς, το TRAIL προκαλεί σημαντική μείωση των όγκων, είτε από μόνο του είτε σε συνδυασμό με συμβατικές θεραπείες (χημειοθεραπεία, ακτινοθεραπεία). Στον άνθρωπο, τόσο το TRAIL όσο και μονοκλωνικά αντισώματα που το μιμούνται ενεργοποιώντας τους υποδοχείς του, βρίσκονται στην πρώτη φάση κλινικών δοκιμών με ενθαρρυντικά αποτελέσματα.

Κύτταρα νεφρού εμβρύου ανθρώπου γενετικά τροποποιημένα έτσι ώστε να ενεργοποιούνται από οιστρογόνα παράγοντας φωτόνια (δεξιά). Η ενεργοποίηση από τα οιστρογόνα δεν παρατηρείται σε μη τροποποιημένα κύτταρα (αριστερά).

Βιοψία φυσιολογικού (αριστερά) και υπερπλαστικού (δεξιά) μαστού ανθρώπου μετά από χρώση με ένα ανοσοδιαγνωστικό παραγωγής του ΠΜΕ που εντοπίζει τον στόχο των φαρμακευτικών αντιοιστρογόνων.

Με χρήση συνεστιακής μικροσκοπίας γίνεται φανερό ότι σε πολλά κύτταρα, οι θέσεις του στόχου ERβ (Α, πράσινο) και των μιτοχονδρίων (Α', κόκκινο) συμπίπτουν (Α'', κίτρινο).

Με σκοπό να διερευνηθούν τους μηχανισμούς επαγωγής απόπτωσης από το TRAIL και την επιλεκτικότητα την οποία δείχνει απέναντι στα καρκινικά κύτταρα, οι ερευνητές του Εργαστηρίου χρησιμοποιούν ανθρώπινες κυτταρικές σειρές προερχόμενες από το παχύ έντερο, οι οποίες αντιπροσωπεύουν τα διάφορα στάδια της καρκινογένεσης, από το πρώιμο αδένωμα στο καρκίνωμα.

Παρατηρήθηκε ανθεκτικότητα των πρώιμων αδενωμάτων απέναντι στο TRAIL, σε αντίθεση με τα κύτταρα που προέρχονται από καρκίνους προχωρημένου σταδίου, ενώ σημαντικό ρόλο φαίνεται να παίζει και η ύπαρξη μεταλλαγμένων ογκογονιδίων στον καθορισμό της ευαισθησίας των κυττάρων απέναντι στο TRAIL.

Η κατανόηση του ιδιαίτερου μηχανισμού σηματοδότησης του TRAIL και των παραγόντων που τον επηρεάζουν, θα βοηθήσει όχι μόνο στην προσπάθεια εύρεσης μιας ήπιας εναλλακτικής θεραπείας, που θα ελαχιστοποιεί την τοξικότητα απέναντι στα φυσιολογικά κύτταρα, αλλά, πιθανώς, και στη μελλοντική σχεδίαση θεραπειών.

Η έρευνα στο Εργαστήριο συνεχίζεται, πιο συγκεκριμένα, στον εντοπισμό παραγόντων που ευαισθητοποιούν τα καρκινικά κύτταρα σε TRAIL και οι οποίοι επάγονται από τις ογκογονικές αλλοιώσεις των γονιδίων K-RAS και B-RAF. Στόχος είναι η εξατομίκευση των θεραπευτικών σχημάτων ανάλογα με το προφίλ αλλοιώσεων του ασθενή.

Πιο σύνθετη έρευνα στο ζήτημα της αντιμετώπισης του καρκίνου του παχέος εντέρου διενεργεί το Δίκτυο των επιστημόνων με το όνομα «ONCODEATH» (Sensitisation of solid tumour cells to death receptor related therapies), που εξετάζει καινοτόμες προσεγγίσεις της μοριακής βιολογίας για την αντιμετώπιση του καρκίνου με την ανάπτυξη νέων αντι-καρκινικών θεραπευτικών σχημάτων. Μελετά τους μηχανισμούς της καρκινογένεσης και του κυτταρικού θανάτου και, στο πλαίσιο της ερευνητικής της δραστηριότητας, έχει αναπτύξει νέες μεθόδους αντι-καρκινικών προσεγγίσεων με «έξυπνα» μόρια, όπως το TRAIL.

Άλλα στοχευμένα αντι-καρκινικά φάρμακα που χορηγούνται ήδη, είναι το Herceptin, στον καρκίνο του μαστού ή το Gleevec, σε χρόνια μυελογενή λευχαιμία. Επίσης, πολλοί ειδικοί αναστολείς μεταλλαγμένων κινασών, όπως το Iressa και Tarceva, είναι ήδη στην κλινική, ενώ πολλά άλλα ειδικά μόρια σε κλινικές δοκιμές. Μία νέα εποχή, της έστω μερικά εξατομικευμένης αντικαρκινικής θεραπείας, έχει ήδη ξεκινήσει.

IV. Πρόγραμμα Μοριακής Ενδοκρινολογίας (ΠΜΕ)

Αρχικά, το Πρόγραμμα στελεχώθηκε με τους ερευνητές Μιχαήλ Ν. Αλέξη και Νικόλαο Τσαβδάρου, οι οποίοι είχαν ήδη εργαστεί σε διακεκριμένα ερευνητικά κέντρα της Ευρώπης, καθώς και με πτυχιούχους οι οποίοι εκπονούσαν τη διδακτορική τους διατριβή υπό την εποπτεία του καθηγ. Κ. Ε. Σέκερη, διευθυντή του Προγράμματος από το 1980 έως το 1996. Τα τελευταία 12 χρόνια, το Πρόγραμμα διευθύνεται από τον δρ. Μιχαήλ Ν. Αλέξη. Σήμερα, το ΠΜΕ παράγει ερευνητικό έργο στον χώρο της μοριακής βιοϊατρικής με ανταγωνιστικούς όρους χρηματοδότησης, διεθνή στελέχωση και έκδηλο πνεύμα συνεργασίας με άλλες ερευνητικές ομάδες εντός και εκτός του ΕΙΕ. Συγκεκριμένα, το ΠΜΕ ερευνά τη δράση των στεροειδών ορμονών και, ειδικότερα, τον τρόπο με τον οποίο αυτές ρυθμίζουν τη λειτουργία κυττάρων και οργανισμών ή εξασκούν φαρμακολογική δράση κατά πολύ γνωστών παθολογικών καταστάσεων, όπως π.χ. η έλλειψη οιστρογόνων και η περίσσεια κορτιζόλης που παρατηρείται προοίωσης της ηλικίας και έχει συσχετιστεί με την εμφάνιση γεροντικής άνοιας, οστεοπόρωσης και άλλων χρόνιων εκφυλιστικών νόσων. Ειδικότερα, το ΠΜΕ ερευνά την ικανότητα ορισμένων φυτικών ενώσεων να αναπληρώνουν τα ελλείποντα οιστρογόνα χωρίς να αυξάνουν τον κίνδυνο για καρκίνο του μαστού (ΚτΜ), όπως πρόσφατα διαπιστώθηκε ότι ισχύει για τις υπάρχουσες θεραπείες ορμονικής υποκατάστασης. Σχετικά με αυτό έχει αναπτύξει απλές μεθόδους αποτελεσματικού ελέγχου του ορμονικού χαρακτήρα νέων ενώσεων φυτικής ή άλλης προέλευσης και έτσι μπορεί να περιορίσει στο ελάχιστο τον αριθμό αυτών που αξίζει να ελεγχθούν τελικά σε πειραματόζωα. Το ΠΜΕ ερευνά, επίσης, τον ρόλο των ορμονών στην ανάπτυξη του ΚτΜ. Η σύγχρονη μοριακή βιοϊατρική έρευνα έχει συσχετίσει τη δραματική αύξηση της συχνότητας εμφάνισης του ΚτΜ (έχει διπλασιαστεί τα τελευταία 50 χρόνια), στην ολοένα μεγαλύτερη έκθεση των γυναικών σε ορμονικά δραστικές ουσίες που συσσωρεύει στο περιβάλλον ο σύγχρονος τρόπος ζωής και ανάπτυξης. Το ΠΜΕ έχει αναπτύξει διαγνωστικά πρόγνωσης της ανταπόκρισης σε θεραπεία και γενικότερα της εξέλιξης του ΚτΜ, καθώς και άλλα σχετικά αντισώματα τα οποία διατίθενται στο εμπόριο από την εταιρεία Diagenode SA.

Η δυνατότητα αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων του ΠΜΕ σε εφαρμογές περιγράφεται σε πέντε διπλώματα ευρεσιτεχνίας και πραγματοποιείται σε συνεργασία με τη Μονάδα Βιοϊατρικών Εφαρμογών του

ΙΒΕΒ. Οι ερευνητικές δραστηριότητες του ΠΜΕ περιλαμβάνουν, επίσης, τη μελέτη της σημασίας του εντοπισμού του Εϋβ στα μιτοχόνδρια, τα «εργοστάσια» παραγωγής ενέργειας του κυττάρου. Ιδιαίτερα ερευνάται η σχέση του Εϋβ και άλλων πρωτεϊνών που ελέγχονται από τα ορμονικά στεροειδή με το οξειδωτικό στρες, καθώς και με τη δυνατότητα προληπτικής αντιμετώπισής του προς αποφυγή των φαινομένων έκπτωσης της ικανότητας μνήμης και μάθησης που το στρες αυτό προκαλεί. Επίσης, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Nijmegen, το ΠΜΕ πραγματοποιεί χαρτογράφηση των τόπων του γενετικού υλικού που διαμορφώνουν την αντίδραση κυττάρων και οργανισμού στην ορμόνη κορτιζόλη, με σκοπό να εντοπίσει νέους συντελεστές της δράσης της που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως στόχοι νέων φαρμάκων κατά χρόνιων φλεγμονωδών παθήσεων, καθώς πολλές από αυτές (π.χ. το άσθμα) παύουν να αντιδρούν στη κορτιζόλη μετά από παρατεταμένη χορήγηση της.

Τελευταία, το ΠΜΕ συμμετέχει με αυξανόμενο ρυθμό σε ερευνητικά έργα τα οποία χρηματοδοτεί σε ανταγωνιστική βάση η ΓΓΕΤ ή η ΕΕ. Σε πολλά από αυτά, η ερευνητική διαδικασία λειτουργεί, αφενός, ως πλαίσιο εκπαίδευσης ενός μεγάλου αριθμού νέων επιστημόνων που εκπονούν διπλωματική εργασία ή διδακτορική διατριβή στο ΠΜΕ ή σε άλλο εργαστήριο συνεργαζόμενο με το ΠΜΕ και, αφετέρου, ως μέσο μεταφοράς τεχνογνωσίας σε ελληνικές επιχειρήσεις (κυρίως φαρμακο-βιομηχανίες). Στα έργα αυτά το ΠΜΕ συνεργάστηκε με τα Τμήματα Φαρμακευτικής των Παν/μίων Αθηνών, Πατρών και Κρήτης, καθώς και με ερευνητές του ΙΟΦΧ και του

IBEB. Ένα μεγάλο μέρος της δυναμικής ανάπτυξης του ΠΜΕ τα τελευταία χρόνια, οφείλεται στις συνεργασίες αυτές. Στην ανάπτυξη του ΠΜΕ συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό ο ιδρυτής του, καθηγ. Κ. Ε. Σέκερης (σε θέση ομότιμου ερευνητή σήμερα) τα πρώην μέλη του (ιδιαίτερα ο αείμνηστος Ν. Τσαβδάρου) καθώς και πολλοί άλλοι που στελέχωσαν το ΠΜΕ παροδικά, αλλά δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν όλοι εδώ.

V. Πρόγραμμα Μοριακής και Κυτταρικής Γήρανσης

Το Πρόγραμμα ενεργοποιείται στο IBEB από το 1994, με την ευθύνη του ερευνητή Α. Στάθη Γκόνου. Εστιάζει στη μελέτη γενετικών και περιβαλλοντικών παραγόντων οι οποίοι ενέχονται στη γήρανση και στη μακροβιότητα στον άνθρωπο. Στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του Προγράμματος, έχουν εκπονηθεί ή εκπονούνται στο 12 διδακτορικές διατριβές και έχουν διατελέσει μέλη του περισσότεροι από 30 νέοι επιστήμονες πτυχιούχοι (βιολόγοι, γιατροί και χημικοί) ή / και κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος.

Το Πρόγραμμα, χρησιμοποιώντας μεθόδους λειτουργικής γονιδιωματικής, έχει κλωνοποιήσει αρκετά γονίδια σχετιζόμενα τόσο με την κυτταρική γήρανση όσο και με τη μακροβιότητα στον άνθρωπο. Διεξοδικές μελέτες σ' ένα εκ των απομονωθέντων γονιδίων έχουν δείξει ότι η ApoJ/clusterin εμπλέκεται στους μηχανισμούς επιβίωσης των κυττάρων έναντι διαφόρων κυτταροτοξικών παραγόντων, μέσω διαμεσολάβησης της εν προκειμένω πρωτεΐνης στη διαδικασία της απόπτω-

σης. Επιπρόσθετα, έχει δείχθει ότι η ApoJ/clusterin σχετίζεται άμεσα με το χρόνιο στρες, καθώς και την εμφάνιση γηροντολογικών νόσων, όπως ο σακχαρώδης διαβήτης τύπου II, το έμφραγμα του μυοκαρδίου και η χρόνια στεφανιαία νόσος.

Παράλληλα, μελετώνται οι γενικότεροι μηχανισμοί ρύθμισης του φαινομένου της γήρανσης, όπως είναι, για παράδειγμα, τα τελομερή και η διατήρηση της αποικοδομικής ικανότητας του πρωτεασώματος. Ειδικότερα, έχουν μελετηθεί διεξοδικά τα μοριακά αίτια υπολειπορίας του πρωτεασώματος σε γηρασμένα κύτταρα και έχουν ταυτοποιηθεί βιοχημικοί μηχανισμοί ενεργοποίησής του. Αξιωματικό επίτευγμα του Προγράμματος αποτελεί η επιτυχής γενετική ενεργοποίηση του πρωτεασώματος, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική καθυστέρηση εμφάνισης της κυτταρικής γήρανσης. Επιπρόσθετα, και σε συνεργασία με το Φαρμακευτικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών, έχουν ταυτοποιηθεί φυσικά προϊόντα, τα οποία, ενεργοποιώντας το πρωτεάσωμα, επιμηκύνουν κατά 15% τη διάρκεια ζωής ανθρώπινων κυττάρων. Το Πρόγραμμα κατέχει, επίσης, συλλογή δειγμάτων (λεμφοκύτταρα, επιδερμικοί ινοβλάστες) προερχόμενα από δότες διαφόρων ηλικιών, συμπεριλαμβανομένων υγιών υπεραϊωνοβίων και αμφιθαλών μακρόβιων. Τα εν λόγω δείγματα χρησιμοποιούνται, αφενός μεν, για να μελετηθούν παράγοντες οι οποίοι είτε επιταχύνουν (π.χ. εργασιακοί ρύποι) είτε επιβραδύνουν (π.χ. φυσικά προϊόντα) την κυτταρική γήρανση, αφετέρου δε, προκειμένου να ταυτοποιηθούν γονίδια και αλληλόμορφα γονιδίων σχετιζόμενα με τη μακροβιότητα. Ταυτόχρονα, έχουν δημιουργηθεί τράπεζες δεδομένων αναφορικά με τους παράγοντες μακροβιότητας του ελληνικού πληθυσμού.

Οι ερευνητικές δραστηριότητες του Προγράμματος χρηματοδοτούνται από ανταγωνιστικά προγράμματα, κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης (10 ανταγωνιστικά έργα από την ΕΕ την τελευταία δεκαετία), με συνολικές εισροές προς το ΕΙΕ άνω των 5.000.000 ευρώ. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι σημαντικός αριθμός δημοσιεύσεων σε έγκριτες διεθνείς επιστημονικές επιθεωρήσεις (όπως οι *Mol. Cell Biol.*, *Cancer Res.*, *J. Biol. Chem.*, *Oncogene*, *Free Rad. Biol. Med.*, *Rejuven. Res.* κ.ά.) οι οποίες έχουν περισσότερες από 1.000 αναφορές στη διεθνή βιβλιογραφία, καθώς και η κατάθεση 3 διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εφεύρεση «RNAi probes targeting cancer related proteins» (Παγκόσμια κατάθεση Διπλώματος Ευρεσιτεχνίας, 03792075.8-2406-CA0301277) επιλέχθηκε από τη ΓΓΕΤ και παρουσιάστηκε στην «Έκθεση Καινοτομικών Ελληνικών Προϊόντων» στα

πλαίσια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Παράλληλα, υπάρχει τακτική αρθρογραφία στον ημερήσιο Τύπο, το δε άρθρο του δρ. Γκόνου «Βιοϊατρικές επιστήμες: θα φέρουν την επανάσταση;» επιλέχθηκε από την επιτροπή των Πανελλαδικών Εξετάσεων του Υπουργείου Παιδείας και αποτέλεσε το θέμα στις εξετάσεις Νεοελληνικής Γλώσσας, το 2002.

VI. Πρόγραμμα Χημικής Καρκινογένεσης και Γενετικής Τοξικολογίας

Περίπου ένας στους τέσσερις Έλληνες νοσεί με καρκίνο κάποια στιγμή της ζωής του. Σημαντικό ρόλο στην πρόκληση των περισσότερων καρκίνων παίζουν καρκινογόνοι παράγοντες του περιβάλλοντος, η διατροφή (π.χ. συχνή κατανάλωση λιπαρών τροφών) και ο τρόπος ζωής (π.χ. υπερβολικό σωματικό βάρος). Οι παράγοντες αυτοί, αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους καθώς και με ενδογενείς (φυσιολογικές) κυτταρικές λειτουργίες, προκαλούν διαδοχικές βλάβες στα κύτταρα που οδηγούν τελικά στον καρκίνο. Τέλος, διάφορα κληρονομικά χαρακτηριστικά επηρεάζουν τις παραπάνω αλληλεπιδράσεις και, κατ' επέκταση, την προδιάθεση του ατόμου προς την καρκινογένεση.

Το Εργαστήριο Χημικής Καρκινογένεσης και Γενετικής Τοξικολογίας ιδρύθηκε το 1980, με στόχο τη μελέτη των μηχανισμών μέσω των οποίων οι χημικές ουσίες προκαλούν καρκίνο και, μέσω αυτών, τη διερεύνηση του ρόλου των καρκινογόνων ουσιών του περιβάλλοντος, σε συνδυασμό με τη διατροφή και την κληρονομικότητα, στην πρόκληση καρκίνου. Για τον σκοπό αυτό εκτελούνται εργαστηριακές μελέτες βασισμένες σε ποικιλία πειραματικών προσεγγίσεων, περιλαμβανομένης και της τοξικογονιδιωματικής, καθώς και έρευνες μοριακής επιδημιολογίας, δηλαδή μετρήσεις σε βιολογικά δείγματα (συνήθως αίματος) που συλλέγονται από διάφορους πληθυσμούς, αλλοιώσεων που προκαλούνται από τα καρκινογόνα πολύ πριν η καρκινογενετική διαδικασία καταστεί μη αντιστρέψιμη. Στα πλαίσια αυτά έχουν μελετηθεί καρκινογόνες ουσίες που βρίσκονται στα τρόφιμα, τον καπνό του τσιγάρου, τη ρυπασμένη από καυσαέρια ατμόσφαιρα, καθώς και βιομηχανικά υλικά, όπως οι ορυκτές ίνες. Οι μελέτες του Εργαστηρίου έχουν δείξει, μεταξύ άλλων, ότι μείγματα καρκινογόνων που απαντώνται στα τρόφιμα και τη ρυπασμένη ατμόσφαιρα μπορούν να εμφανίσουν καρκινογόνο δράση ισχυρότερη από το άθροισμα των συστατικών τους, γεγονός με σημασία για τον προσδιορισμό των επιτρεπτών ορίων των ουσιών αυτών στο περιβάλλον. Επίσης,

Σύστημα υγρής χρωματογραφίας υψηλής αποδόσεως και διαδοχικής φασματομετρίας μάζας (LC MS/MS).

αναδείχθηκε η ικανότητα του παθητικού καπνίσματος να προκαλεί συσσώρευση βλαβών στο DNA, πράγμα που υπογραμμίζει την επικινδυνότητά του ως προς την πρόκληση καρκίνου.

Η συμμετοχή σε ευρωπαϊκά δίκτυα υπήρξε πάντοτε καθοριστικό εργαλείο για τις δραστηριότητες του Εργαστηρίου, ανάμεσα στις οποίες συμπεριλαμβάνονται το έργο «NewGeneris» (www.newgeneris.org) που μελετά τον ρόλο της έκθεσης σε περιβαλλοντικούς και διατροφικούς καρκινογόνους παράγοντες κατά την κύηση στην πρόκληση καρκίνου και άλλων ασθενειών στην παιδική ηλικία, και το έργο «AMBIPAH» (www.ambipah.net) που αφορά την καρκινογένεση από τους πολυκυκλικούς αρωματικούς υδρογονάνθρακες της ατμόσφαιρας. Τέλος, το Εργαστήριο έχει σημαντική συμμετοχή στο Δίκτυο Αριστείας ECNIS (www.ecnis.org) το οποίο συνδέει τις σημαντικότερες ευρωπαϊκές ομάδες στον χώρο της έρευνας της σχέσης του καρκίνου με το περιβάλλον, τη διατροφή και τη γενετική προδιάθεση.

Μία άλλη κατεύθυνση έρευνας του Εργαστηρίου, εκτός από την περιβαλλοντική καρκινογένεση, αφορά τη μελέτη ορισμένων αντικαρκινικών φαρμάκων, των οποίων η θεραπευτική δράση βασίζεται στην πρόκληση βλαβών στο DNA των καρκινικών κυττάρων. Οι σχετικές έρευνες του Εργαστηρίου έχουν επιτρέψει την ανάπτυξη μεθοδολογίας που επιτρέπει την πρόβλεψη της κλινικής απόκρισης των ασθενών στη χημειοθεραπεία

πριν από την έναρξή της, πράγμα που ανοίγει τον δρόμο προς τη διαμόρφωση εξατομικευμένων θεραπευτικών πρωτοκόλλων.

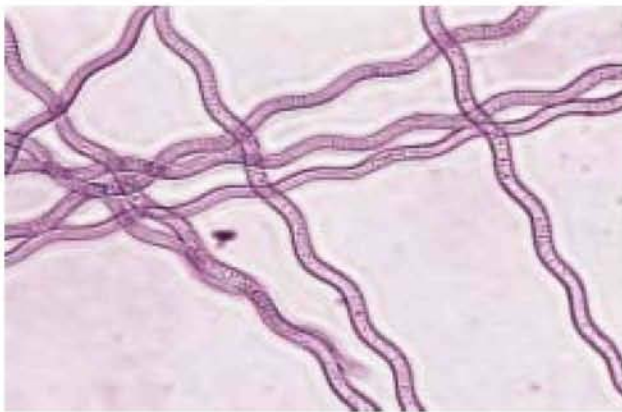
VII. Πρόγραμμα Ενζυμολογίας

Όταν το 1830 ο Α. Dubrumfaut παρασκεύασε ένα εκχύλισμα βύνης που είχε την ιδιότητα να μετατρέπει το άμυλο σε σάκχαρο, και ανακοίνωνε, για πρώτη φορά στην ιστορία της επιστήμης, την παρουσία βιοκαταλυτικής δράσης (ζύμωσης) σε διάλυμα, με τον γερμανικό τίτλο «Über Verwandlung des Stärkemehls im Zucker durch Malz», άνοιγε ένα από τα σημαντικότερα πεδία έρευνας για την κατανόηση του φαινομένου της ζώης. Το 1878 ο W. Kühne πρότεινε το όνομα ένζυμο (εν ζύμη), με πρόθεση να δηλώσει ότι η δράση της ζύμωσης οφείλεται σε κάτι που βρίσκεται μέσα στη ζύμη και όχι στη ζύμη την ίδια, για να αρχίσει έτσι ουσιαστικά η προσπάθεια κατανόησης των βιοκαταλυτικών δράσεων στα κύτταρα και των βιομορίων που είναι υπεύθυνα γι' αυτές. Σήμερα, είναι πλέον γνωστό ότι τα ένζυμα είναι πρωτεΐνες (με εξαίρεση την εμφάνιση καταλυτικής συμπεριφοράς σε ορισμένες περιπτώσεις μορίων RNA, τα ριβοένζυμα) οι οποίες καταλύουν (επιταχύνουν) τις κυτταρικές χημικές αντιδράσεις, έχοντας έτσι τον πλήρη σχεδόν έλεγχο όλων των λειτουργικών διαδικασιών του κυττάρου. Λόγω της μεγάλης εξειδίκευσης των ενζύμων ως καταλυτών, τα πρωτεϊνικά αυτά μόρια βρίσκουν σήμερα ευρύτατη εφαρμογή στη χημική

βιομηχανία και σε πολλούς άλλους κλάδους της βιομηχανίας, όπως στις βιομηχανίες τροφίμων, γεωργίας, καλλυντικών, διαγνωστικών και φαρμάκων.

Το Πρόγραμμα Ενζυμολογίας, με επιστημονικό υπεύθυνο τον δρ. Θεόδωρο Γ. Σωτηρούδη, ερευνητή Α', είναι συνέχεια του Προγράμματος «Κυτταρική Λειτουργία και Ρύθμιση-Φωσφορυλίωση των Πρωτεϊνών» (1989-1998). Το αρχικό αυτό Πρόγραμμα, στο οποίο συμμετείχε και ο τότε διευθυντής ερευνών του IBEB, δρ. Αθανάσιος Ευαγγελόπουλος, είχε ως κύριο στόχο τη μελέτη των ενζύμων, τα οποία ρυθμίζουν τον μεταβολισμό του γλυκογόνου. Η μεταβολική αυτή οδός υπήρξε για πολλές δεκαετίες ένα πρότυπο βιολογικό σύστημα για την κατανόηση των μηχανισμών ελέγχου των κυτταρικών λειτουργιών από εξωτερικά σηματοδοτικά μόρια (ορμόνες, αυξητικοί παράγοντες κ.λπ.) στους οποίους συμμετέχουν ειδικοί κυτταρικοί υποδοχείς των μορίων αυτών και παράγονται ενδοκυτταρικά μόρια τα οποία δρουν ως «δεύτεροι αγγελιοφόροι» (μεταγωγή σήματος). Οι μηχανισμοί αυτοί ελέγχονται από χημικές αντιδράσεις προσθήκης ή αφαίρεσης φωσφορικών ομάδων σε πρωτεΐνες (φωσφορυλίωση) από τα αντίστοιχα ένζυμα, τις κινάσες, και τις φωσφατάσες των πρωτεϊνών, τα πλέον σημαντικά για τη ζωή του κυττάρου ρυθμιστικά ένζυμα μετα-μεταφραστικής τροποποίησης των πρωτεϊνών. Η τεράστια σημασία αυτού του πεδίου έρευνας στην κατανόηση της κυτταρικής λειτουργίας και ρύθμισης, αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι τέσσερα Βραβεία Νόμπελ απονεμήθηκαν σε επιστήμονες που ασχολήθηκαν σε σχετικά πεδία έρευνας με τη ρύθμιση του μεταβολισμού του γλυκογόνου (Louis Leloir, Νόμπελ Χημείας 1970· Carl & Gerty Cori, 1947· Earl Sutherland, 1971 και Edmond Fischer & Edwin Krebs, 1992, Νόμπελ Φυσιολογίας / Ιατρικής, αντίστοιχα).

Στα πλαίσια του Προγράμματος αυτού μελετήθηκαν σχέσεις δομής-λειτουργίας ενζύμων που αποτελούν κλειδιά στη ρύθμιση του μεταβολισμού του γλυκογόνου στον μυϊκό ιστό, στο ήπαρ και στον εγκέφαλο θηλαστικών, όπως η φωσφορυλάση του γλυκογόνου, η κινάση της φωσφορυλάσης, καθώς και σχετικές φωσφατάσες των πρωτεϊνών. Μεταξύ των πλέον σημαντικών αποτελεσμάτων του Προγράμματος της περιόδου αυτής συμπεριλαμβάνονται: (α) Η απόδειξη της παρουσίας της κινάσης της φωσφορυλάσης σε μία ποικιλία υποκυτταρικών κλασμάτων του εγκεφάλου, που υποδηλώνει μία πολλαπλότητα των δράσεων της κινάσης αυτής σε νευρικούς ιστούς, (β) Η εύρεση δύο νέων φωσφατασών πολυφωσφορυλιωμένων πρωτεϊνών στον εγκέφαλο αρουραίου. (γ) Η ανάπτυξη, για πρώτη φορά, μίας απλής και

Το μικροφύκος *Spirulina* όπως φαίνεται στο μικροσκόπιο (καλλιεργήθηκε στα εργαστήρια του IBEB).

Φασματοφωτόμετρο ηλεκτρονικού παραμαγνητικού συντονισμού (EPR).

υπερευαίσθητης φωτομετρικής μεθόδου για τον προσδιορισμό δραστηριότητας φωσφατάσης των πρωτεϊνών, χωρίς τη βοήθεια ραδιενέργειας. Η μέθοδος αυτή αποτέλεσε τη βάση για την ανάπτυξη, από διεθνείς εταιρείες, αντίστοιχων κιτ προσδιορισμού φωσφατασών.

Η δεύτερη περίοδος του Προγράμματος (από το 1998 μέχρι σήμερα) χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια να αναπτυχθούν ερευνητικές και τεχνολογικές δραστηριότητες για την επίλυση προβλημάτων εναρμονισμένων με τις ανάγκες της ελληνικής βιομηχανίας, κυρίως των βιομηχανιών τροφίμων, καλλυντικών διαγνωστικών και φαρμάκων, που σχετίζονται με την παρουσία πρωτεϊνών και ενζυμικών δράσεων (Βιομηχανική Ενζυμολογία), σε συνεργασία με το Πρόγραμμα Βιομηχανικής. Οι μελέτες αφορούσαν ιδιαίτερα σε ενζυμικές δράσεις φυτικών εκχυλισμάτων και τροφίμων –κυρίως στο παρθένο ελαιόλαδο και στο διατροφικό μικροφύκος Σπειρουλίνα (Spirulina)–, έτσι ώστε να γίνουν κατανοητές οι επιδράσεις των καταλυτικών αυτών διεργασιών στην ανθρώπινη υγεία και στην ποιότητα του διατροφικού προϊόντος, καθώς και στη χρήση ενζύμων στην ιατρική διαγνωστική. Βασικούς στόχους αυτών των μελετών αποτέλεσαν:

(α) Η δράση πρωτεϊνών και οξειδωτικών ενζύμων, όπως οι λιποξυγονάσες, οι πολυφαινολοξειδάσες (τυροσινάσες) και οι υπεροξειδάσες, στην ελιά και στο παρθένο ελαιόλαδο και η επίδρασή τους στην οξειδωτική σταθερότητα του ελαιολάδου.

(β) Η απομόνωση και μελέτη αντιοξειδωτικών παραγόντων (πολυφαινολών, πολυπεπτιδίων και άλλων μορίων) από φυτικές πρώτες ύλες, όπως το παρθένο ελαιόλαδο και η ελιά, το αγγούρι, και το μικροφύκος Spirulina. Τα βιολογικά αυτά μόρια μπορεί να δράσουν είτε ως αναστολείς οξειδωτικών ενζύμων είτε ως περισυλλέκτες ελευθέρων ριζών. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει μία «έκρηξη» ενδιαφέροντος για αντιοξειδωτικές χημικές ενώσεις που απομονώνονται από φυτά και χρησιμοποιούνται ως πρόσθετα για την ενίσχυση των αντιοξειδωτικών ιδιοτήτων ενός τροφίμου, καθώς επίσης στη φαρμακολογία και στην κοσμητολογία. Οι ευρύτατες αυτές χρήσεις τους οφείλονται στο γεγονός ότι προστατεύουν τον οργανισμό από οξειδωτικές βλάβες που δημιουργούνται κυρίως από την ανατροπή της λεπτής ισορροπίας μεταξύ του σχηματισμού δραστικών ειδών οξυγόνου και της απομάκρυνσής τους σ' ένα οποιοδήποτε βιολογικό σύστημα. Έτσι, υπό ορισμένες συνθήκες, όταν τα μόρια αυτά βρίσκονται σε περίσσεια (οξειδωτικό στρες) το κύτταρο μπορεί να απομακρυνθεί από την απαραίτητη ισορροπία μεταξύ οξειδωτικής και αναγωγικής κατάστασης, με αποτέλεσμα την οξείδωση λιπιδίων, πρωτεϊνών και νουκλεϊνικών οξέων. Μία τέτοια οξειδωτική βλάβη συνοδεύεται από αλλαγές στη δομή και λειτουργία των κυτταρικών μακρομορίων, οι οποίες συμβάλουν στη δημιουργία παθολογικών καταστάσεων, με κυριότερες αυτές των εκφυλιστικών ασθενειών (πχ. καρκίνος, νόσος Alzheimer, αθηροσκλήρωση) και του γήρατος.

(γ) Η ανάπτυξη δραστηριότητας που σχετίζεται με την καλλιέργεια και επεξεργασία μικροφυκών μεγάλης διατροφικής αξίας για την παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας και ιδιαίτερα του μικροφύκου σπειρουλίνα, σε συνεργασία με την εταιρεία ΑΛΓΗ Α.Ε., στη Νιγρίτα Σερρών. Η σπειρουλίνα –σήμερα το επιστημονικό της όνομα είναι αρθροσπείρα (Arthrospira)– είναι ένα φαγώσιμο κυανο-πράσινο μικροφύκος, ανήκει στα κυανοβακτήρια και αναπτύσσεται σε γλυκό ή θαλασσινό νερό. Αποτελείται από πολλά κύτταρα που σχηματίζουν μεταξύ τους νημάτια, τα οποία πολλές φορές είναι σπειροειδή. Ως εμπορικό διατροφικό προϊόν παράγεται σε πολλά μέρη του κόσμου εδώ και 20 περίπου χρόνια, αφού επιστημονικές έρευνες τονίζουν ιδιαίτερα τη θετική επίδραση της διατροφής με σπειρουλίνα στην αντιμετώπιση υποσιτισμού, αναιμιών, ιογενών λοιμώξεων, υπερχοληστερολαιμίας, παχυσαρκίας, καρκινογένεσης και γενικότερα στην ενίσχυση του ανοσοποιητικού συστήματος και στη βελτίωση του μεταβολισμού.

● 226

Εργαστήριο βλαστικών κυττάρων.

(δ) Η ανάπτυξη ανοσοενζυμικών μεθόδων για γνωστικούς σκοπούς.

Για τις παραπάνω μελέτες χρησιμοποιήθηκαν και αναπτύχθηκαν μεθοδολογίες μέτρησης ενζυμικών δράσεων, εκχύλισης ενζύμων, πρωτεϊνών και λιπιδικών μορίων από φυτικά, μικροβιακά, ζωικά κύτταρα και τρόφιμα, μέθοδοι για την απομόνωση, τον χαρακτηρισμό και τη μελέτη της ρύθμισης των ενζύμων από αναστολείς και ενεργοποιητές, καθώς και διάφορες ενζυμικές και φυσικοχημικές μεθοδολογίες προσδιορισμού αντιοξειδωτικής δράσης / δράσης περισυλλογής ελευθέρων ριζών και κυρίως η μεθοδολογία μέτρησης και ανάλυσης ελευθέρων ριζών με τη βοήθεια της φασματοσκοπίας Ηλεκτρονικού Παραμαγνητικού Συντονισμού (EPR).

Στα πλέον σημαντικά αποτελέσματα του Προγράμματος στη δεύτερη αυτή φάση, περιλαμβάνονται: (α) Η διαπίστωση, για πρώτη φορά, της παρουσίας πρωτεϊνών και οξειδωτικών ενζυμικών δράσεων στο παρθένο ελαιόλαδο και του ρόλου τους στην οξειδωτική σταθε-

ρότητα του ελαιολάδου. Εργασία σχετική με τη σταθερότητα γαλακτωμάτων παρθένου ελαιολάδου από ενδογενείς πρωτεΐνες βραβεύτηκε, το 2005, από την American Oil Chemists' Society. (β) Η ανάπτυξη μιας ομοιογενούς ανοσοενζυμικής μεθόδου για την παραγωγή συστήματος κλινικών εργαστηριακών δοκιμών (κιτ) για τον προσδιορισμό Θυροξίνης και Τριωδοθυρονίνης (T3/T4) στον ανθρώπινο ορό, με τη βοήθεια του ενζύμου φωσφορυλάσης του γλυκογόνου σε συνεργασία με την εταιρεία MEDICON A.E.

VIII. Πρόγραμμα Βιομημητικής

Το Πρόγραμμα Βιομημητικής αποτελεί τη μετεξέλιξη μέρους των δραστηριοτήτων του Εργαστηρίου Βιοχημείας κατά τη δεκαετία του '90. Ήδη από τις αρχές του '80, οι ερευνητικές δραστηριότητες του Εργαστηρίου επεκτείνονταν και σε φασματοσκοπικές εφαρμογές που απαιτούσαν σημαντικές γνώσεις Φυσικοχημείας. Το Ινστιτούτο (τότε Κέντρο Βιολογικών Ερευνών), διαβλέ-

ποντας τις επερχόμενες εξελίξεις στη βιοχημική έρευνα, προσέλαβε τον δρ. Άρη Ξενάκη, φυσικοχημικό, για να αξιοποιήσει μια σειρά νέων τεχνικών και εξοπλισμού που το Εργαστήριο βιοχημείας είχε αρχίσει να αποκτά. Σε συνεργασία με τον δρ. Κώστα Καζιάνη, η κύρια κατεύθυνση της έρευνας του Εργαστηρίου στον τομέα της ενζυμολογίας επεκτάθηκε και σε δομικές μελέτες των βιομορίων, τόσο σε κλασικά υδατικά διαλύματα όσο και σε συστήματα διασποράς. Βασικά εργαλεία της έρευνας αναδείχθηκαν οι φασματοσκοπίες ηλεκτρονικού παραμαγνητικού συντονισμού (EPR) και φθορισμού.

Οι ερευνητικές συνεργασίες επεκτάθηκαν και προς την κατεύθυνση των εφαρμογών, με τη συμμετοχή της ομάδας στο πρώτο μεγάλο ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα στον τομέα της Βιοτεχνολογίας, με επιστημονικό υπεύθυνο τον δρ. Φραγκίσκο Κολίση. Η χρήση ενζύμων ως βιοκαταλυτών για την επίτευξη αντιδράσεων που δεν είναι δυνατόν να γίνουν σε κλασικά συστήματα, αποτέλεσε το αντικείμενο της ευρωπαϊκής αυτής συνεργασίας. Τα συστήματα διασπορών, όπως είναι τα μικρογαλακτώματα, αποδείχθηκαν ότι είναι ιδανικά μέσα για την επίτευξη χαρακτηριστικών αντιδράσεων σύνθεσης, αξιοποιώντας τις καταλυτικές ιδιότητες των λιπασών. Η ερευνητική κατεύθυνση της Βιομηχανικής Βιοτεχνολογίας είχε μόλις αρχίσει και το Εργαστήριο ήταν από τα πρωτοπόρα στην ανάπτυξη του τομέα.

Σήμερα, το Πρόγραμμα Βιομηχανικής και Νανοβιοτεχνολογίας δραστηριοποιείται στη μελέτη της συμπεριφοράς βιομορίων, όπως είναι τα ένζυμα, σε πρότυπα συστήματα τα οποία προσομοιάζουν με το φυσικό τους περιβάλλον. Οι μελέτες αφορούν σε δομικά και λειτουργικά στοιχεία των βιομορίων όταν αυτά βρίσκονται σε περιβάλλοντα διαστάσεων νανοκλίμακας με περιορισμένη ποσότητα ύδατος, όπως είναι τα μικρογαλακτώματα.

Στο Πρόγραμμα Βιομηχανικής αναπτύσσονται κυρίως τέσσερις άξονες:

- Μελέτη δομής - λειτουργίας ενζύμων σε μικρογαλακτώματα

Η καταλυτική συμπεριφορά λιπασών από διάφορες πηγές, εξετάζεται σε σειρά συστημάτων νανοδιασποράς, όπως τα μικρογαλακτώματα. Μελετάται η κατάλυση αντιδράσεων υδρόλυσης τριγλυκεριδίων αλλά και σύνθεσης εστέρων, με έμφαση στα προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας. Διεξάγονται αναλυτικές κινητικές των ενζυμικών αντιδράσεων και προσδιορισμοί μηχανισμών στα συγκεκριμένα νανοπεριβάλλοντα. Οι πλέον πρόσφατες μελέτες αφορούσαν στην καταλυτική συμπερι-

Εργαστήριο απομόνωσης και ποιοτικού ελέγχου βλαστικών κυττάρων.

φορά λιπασών σε μια ειδική κατηγορία μικρογαλακτωμάτων, τα οποία σχηματίζονται απουσία κλασικού επιφανειοενεργού, διευκολύνοντας την απομόνωση των προϊόντων και επιτρέποντας την επέκταση της μελέτης σε βιομετατροπές συγκεκριμένων αντιοξειδωτικών φαινολικών οξέων, τα οποία, με την εστεροποίηση με λιπόφιλες αλκοόλες, μπορούν να ενσωματωθούν σε τρόφιμα με ελαιώδες περιβάλλον (π.χ. μαργαρίνες). Επίσης, πρωτεολυτικά ένζυμα, όπως η χυμοθρυψίνη και η θρυψίνη, μελετώνται σε διάφορα μικρογαλακτώματα. Εξετάζεται η επίδραση παραμέτρων που επηρεάζουν τόσο το σύστημα διασποράς όσο και το εγκλωβισμένο ένζυμο.

- Δομικές μελέτες μικρογαλακτωμάτων με φασματοσκοπικές τεχνικές

Τα συστήματα νανοδιασποράς, όπως τα μικρογαλακτώματα, μπορούν να θεωρηθούν ως πρότυποι μοριακοί σχηματισμοί ανάλογοι των βιομεμβρανών. Στόχος είναι η διερεύνηση ορισμένων δομικών χαρακτηριστικών των συστημάτων αυτών, εφαρμόζοντας φασματοσκοπικές τεχνικές που είτε έχουμε αναπτύξει στο εργαστήριο, όπως το EPR και ο στατικός φθορισμός, είτε προσφέρονται μέσω διεργαστηριακών συνεργασιών, όπως ο δυναμικός φθορισμός και οι τεχνικές σκέδασης ακτίνων X υπό μικρές γωνίες, SAXS.

Εφαρμόστηκαν φθορισμομετρικές τεχνικές, όπως η μεταφορά ενέργειας φθορισμού μεταξύ των θρυπτοφωρών των ενζύμων (μόρια δότες) και κατάλληλου μορίου

δέκτη, όπως είναι το cis- παριναρικό οξύ. Η μέθοδος βρίσκει εφαρμογή σε συστήματα νανοδιασποράς, επιτρέποντας την αποτύπωση της δομής της διεσπαρμένης υδατικής φάσης. Τα αποτελέσματα συσχετίστηκαν με παράλληλα πειράματα EPR στα ίδια συστήματα με χρήση ιχνηθετών σπιν, όπως το 5-DSA, ένα παράγωγο του στεαρικού οξέος με έναν υποκαταστάτη με σταθερό μονήρες ηλεκτρόνιο. Η ανάλυση των φασμάτων που ελήφθησαν, επέτρεψε τον προσδιορισμό της μικροπολικότητας του περιβάλλοντος του ιχνηθέτη και, συνεπώς, της μεσεπιφάνειας μεταξύ της διεσπαρμένης υδατικής φάσης και του εξωτερικού οργανικού διαλύτη.

- Ανάπτυξη νέων νανοβιοτεχνολογικών εφαρμογών

Στόχος του έργου είναι η ανάπτυξη νέων συστημάτων εγκλωβισμού ενζύμων και η χρήση τους σε κατάλληλα

περιβάλλοντα που επιτρέπουν τις επιθυμητές βιομετατροπές. Ως νέα συστήματα εγκλωβισμού ενζύμων μελετώνται οι οργανογέλες, οι οποίες βασίζονται στη δημιουργία ενός πλέγματος φυσικών πολυμερών γύρω από την ενζυμική νανοδιασπορά που μετατρέπουν το βιοκαταλυτικό σύστημα σε στερεή γέλη. Οι βιοκαταλυόμενες αντιδράσεις μπορούν πλέον να γίνονται συνεχώς, προσφέροντας απλουστευμένη παραλαβή των προϊόντων με σύγχρονη δυνατότητα επαναχρησιμοποίησης του ενζύμου. Οι πρόσφατες μελέτες επικεντρώθηκαν στη χρήση παραγώγων της κυτταρίνης, όπως η hydroxypropylmethyl cellulose, HPMC ως βάση σχηματισμού της οργανογέλης.

Αναπτύσσονται, επίσης, νέα περιβάλλοντα για ήπια διεξαγωγή των βιοκαταλυτικών αντιδράσεων. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η χρήση υπερκρίσιμου CO₂ για

Κρυοπαρέξα βλαστικών κυττάρων.

τη διαλυτοποίηση των υποστρωμάτων. Η τεχνική αυτή θεωρείται ως η πλέον ενδεδειγμένη για βιομετατροπές προϊόντων που προορίζονται για ευαίσθητες χρήσεις, όπως τρόφιμα και φάρμακα, αφού αποφεύγεται η χρήση διαλυτών και οι συνθήκες είναι σχετικά ήπιες

• Βιοτεχνολογικές εφαρμογές ελαιολάδου

Το παρθένο ελαιόλαδο μπορεί να θεωρηθεί ως μια κολλοειδής διασπορά διαφόρων αμφιφιλων αλλά και υδρόφιλων συστατικών (ήσσονα συστατικά) σε ένα σχετικά μη πολικό περιβάλλον τριγλυκεριδίων. Το Πρόγραμμα (σε συνεργασία με τον δρ. Σωτηρούδη) στοχεύει στη διερεύνηση τόσο της δομής των διεσπαρμένων μοριακών σχηματισμών σε σχέση με τη σταθερότητα του προϊόντος, όσο και στην ανάλυση του τρόπου λειτουργίας τυχόν πρωτεϊνικών και αντιοξειδωτικών συστατικών. Μια πρώτη προσέγγιση είναι οι μελέτες με πρότυπα μικρογαλακτώματα με βάση το ελαιόλαδο ως φορείς ενζύμων που υπεισέρχονται στις οξειδωτικές διεργασίες του ελαιολάδου παρουσία αντιοξειδωτικών. Στις μελέτες αξιοποιείται η τεχνική του EPR για τον εντοπισμό ελευθέρων ριζών είτε άμεσα είτε παρουσία μορίων παγίδων - spin.

Η περαιτέρω ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του Προγράμματος θα βασισθεί στην αξιοποίηση των συνεργασιών με άλλα ευρωπαϊκά εργαστήρια, στο πλαίσιο κοινών προγραμμάτων, αλλά και σε τοπικό επίπεδο με τη συνεργασία με βιομηχανίες τροφίμων, φαρμακευτικών και καλλυντικών.

Μονάδες παροχής υπηρεσιών και τεχνοβλαστοί

Μονάδα Βιοϊατρικών Εφαρμογών (MBE)

Ιδρύθηκε το 1996 με σκοπό την αξιοποίηση της τεχνογνωσίας και των ερευνητικών αποτελεσμάτων του Ινστιτούτου για την παροχή υπηρεσιών προς τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία γενικότερα. Η Μονάδα διευθύνεται από τον δρ. Μιχαήλ Ν. Αλέξη. Αρχικά, οι δραστηριότητες της MBE ήταν απλή προέκταση αυτών του Εργαστηρίου Ορμονικών Υποδοχέων, το οποίο ιδρύθηκε το 1981 από τον πρώτο Διευθυντή του ΙΒΕΒ, καθηγ. Κ. Ε. Σέκερη, με σκοπό να παρέχει υψηλής πιστότητας ραδιοχημικές μετρήσεις του ποσού των ορμονικών υποδοχέων σε δείγματα Καρκίνου του Μαστού (ΚτΜ), προερχόμενα από διάφορα νοσοκομεία της χώρας. Οι μετρήσεις βοηθούν τους κλινικούς στην επιλογή του πλέον κατάλληλου θεραπευτικού σχήματος για τον κάθε ασθενή. Η δραστηριότητα αυτή έχει πάψει να αποτελεί προτεραιότητα της MBE.

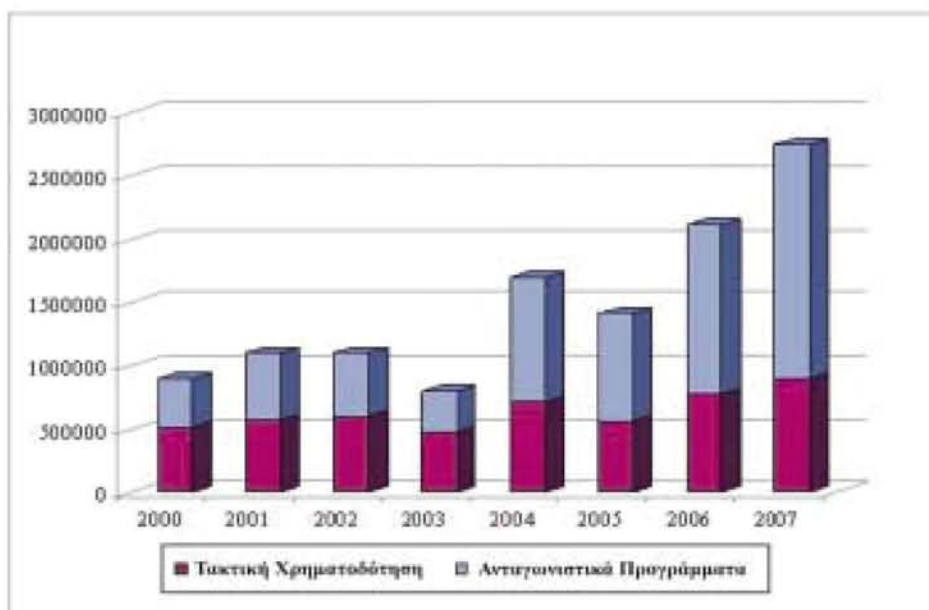
Όμως, είναι βέβαιο ότι η μεγάλης διάρκειας και έκτασης προσφορά του Εργαστηρίου (έχει αναλύσει περισσότερες από 18.000 βιοψίες ΚτΜ) έχει συμβάλλει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση του ΚτΜ στον ελληνικό χώρο. Στις τρέχουσες δραστηριότητες της MBE περιλαμβάνονται η αξιοποίηση αντισωμάτων που έχει αναπτύξει το ΠΜΕ για κλινικο-εργαστηριακές μελέτες που αποσκοπούν στην ανάδειξη της σημασίας του ERβ στην πρόγνωση του ΚτΜ και του καρκίνου του προστάτη, και η μελέτη της βιολογικής δράσης νέων ενώσεων σε αναζήτηση εκείνων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση βελτιωμένων πρωτοκόλλων ορμονικής υποκατάστασης. Τέλος, η MBE διεξάγει έρευνα σχετικά με τους μοριακούς μηχανισμούς προαγωγής του καρκίνου του προστάτη και του δέρματος, με σκοπό την ανακάλυψη νέων θεραπευτικών στόχων ή δεικτών πρόγνωσης των συγκεκριμένων μορφών καρκίνου. Η έρευνα αυτή περιγράφεται στον δικτυακό τόπο: <http://www.eie.gr/nhrf/institutes/ibrb/serviceunits/bau-en.html>

Μονάδα Περιβαλλοντικής Τοξικολογίας

Ιδρύθηκε το 1981 και εκτελεί εφαρμοσμένη έρευνα σχετικά με την εκτίμηση των κινδύνων για την υγεία από τις τοξικές ουσίες του περιβάλλοντος. Η διαμόρφωση και άσκηση πολιτικών για την προστασία της ανθρώπινης υγείας από τους τοξικούς παράγοντες του περιβάλλοντος (αέρας, νερό, τρόφιμα, καταναλωτικά προϊόντα) οφείλει να βασίζεται στην αξιοποίηση των σύγχρονων επιστημονικών γνώσεων και την υπεύθυνη και συστηματική αξιολόγηση των διαθέσιμων στοιχείων. Το ΙΒΕΒ διαθέτει μία ιδιαίτερα σημαντική εμπειρία και τεχνογνωσία σε θέματα σχετικά με τους περιβαλλοντικούς τοξικούς παράγοντες και την εκτίμηση της επικινδυνότητάς τους για την ανθρώπινη υγεία, ίσως μοναδική στον ελληνικό χώρο. Γι' αυτό και στα πλαίσια του Ινστιτούτου λειτουργεί η Μονάδα Περιβαλλοντικής Τοξικολογίας, της οποίας σκοπός είναι η αξιοποίηση της σχετικής τεχνογνωσίας του ΙΒΕΒ, με στόχο τη στήριξη πολιτικών προστασίας της υγείας και του περιβάλλοντος, καθώς και την εξυπηρέτηση σχετικών αναγκών φορέων του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα. Στα πλαίσια αυτά, η Μονάδα προσφέρει τις παρακάτω υπηρεσίες και δραστηριότητες:

- (α) Εφαρμοσμένη έρευνα σχετικά με την παρουσία, στο περιβάλλον, τοξικών παραγόντων και τις επιδράσεις τους στην ανθρώπινη υγεία.
- (β) Συστηματική αξιολόγηση των διαθέσιμων στοιχείων σχετικά με την παρουσία τοξικών ουσιών στο ελληνικό περιβάλλον και τις επιπτώσεις τους

Χρηματοδότηση IBEB

● 230

στην υγεία και το οικοσύστημα, με σκοπό τον εντοπισμό προβλημάτων και τη διαμόρφωση προτάσεων αντιμετώπισής τους.

- (γ) Συλλογή, αξιολόγηση, ταξινόμηση και διάχυση πληροφοριών σχετικά με τις περιβαλλοντικές τοξικές ουσίες και τις επιπτώσεις τους στην υγεία (έκδοση μονογραφιών, δημιουργία βάσεων δεδομένων, κάλυψη αναγκών πληροφόρησης χρηστών).
- (δ) Επιστημονική υποστήριξη των κρατικών φορέων διαμόρφωσης και άσκησης πολιτικής προστασίας της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος.
- (ε) Εκπαίδευση προσωπικού σε θέματα περιβαλλοντικής τοξικολογίας και εκτίμησης των κινδύνων από τους περιβαλλοντικούς τοξικούς παράγοντες.

Μονάδα Βιομηχανικής Βιοτεχνολογίας

Στο πλαίσιο της προσπάθειας του IBEB να δραστηριοποιηθεί στην επίλυση βιοτεχνολογικών προβλημάτων του ιδιωτικού τομέα, συστάθηκε η Μονάδα Βιομηχανικής Ενζυμολογίας. Η ΜΒΒ, που ιδρύθηκε το 1981, ανα-

πτύσσει νέες ενζυμικές εφαρμογές για την αντιμετώπιση βιοτεχνολογικών αναγκών της βιομηχανίας, με αποτέλεσμα τη βελτίωση της παραγωγικής διαδικασίας, την αύξηση της παραγωγικότητας και την παραγωγή βελτιωμένων προϊόντων με επιθυμητές ιδιότητες. Επίσης, παρέχονται υπηρεσίες, όπως προσδιορισμός αντιοξειδωτικού δυναμικού διαφόρων τροφίμων και καλλυντικών. Συγκεκριμένα, οι κύριοι στόχοι εστιάζονται στα εξής:

- Τη μελέτη ενζύμων βιομηχανικού ενδιαφέροντος που σχετίζονται με επιχειρηματικές δραστηριότητες του ελληνικού χώρου στους τομείς της γεωργίας, της βιομηχανίας τροφίμων, απορρυπαντικών, καλλυντικών, κ.λπ.
- Την ανάπτυξη μεθοδολογιών, καθώς και παροχή επιστημονικών συμβουλών, για τη λύση προβλημάτων του ιδιωτικού τομέα σε σχέση με τη χρήση ενζύμων σε βιοτεχνολογικές διεργασίες ή την ποιοτική ανάλυση και τον έλεγχο βιομηχανικών προϊόντων.
- Την εκπαίδευση επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού στις τελευταίες τεχνικές ενζυμικής τεχνολογίας.

Αναπτύχθηκε μεθοδολογία Φασματοσκοπίας Ηλεκτρονικού Παραμαγνητικού Συντονισμού (EPR) για τον προσδιορισμό της οξειδωτικής σταθερότητας τροφίμων και καλλυντικών. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε για την παροχή υπηρεσιών σε ελληνικές βιομηχανίες τροφίμων σχετικά με τον προσδιορισμό οξειδωτικής σταθερότητας, και ελληνικών ελαιολάδων σε σχέση με τον βαθμό ωρίμανσης του ελαίου και την περιεκτικότητά του σε φυσικά αντιοξειδωτικά, καθώς και για τη μελέτη της οξειδωτικής σταθερότητας εμπορικών σκευασμάτων φυσικών χυμών.

Δημιουργία Εταιρειών «Τεχνοβλαστών»

Η έρευνα αιχμής που διεξάγεται στο ΙΒΕΒ σε θέματα βιοτεχνολογίας, έχει καταλήξει σε πολλές περιπτώσεις σε ευρήματα που έχουν μεγάλο δυναμικό εφαρμογής. Κατόπιν αξιολόγησης των περιπτώσεων από ειδικούς συμβούλους και το Γραφείο Διαμεσολάβησης του ΕΙΕ, οι νέες τεχνολογίες και τα σχετικά προϊόντα / υπηρεσίες προσφέρονται προς αξιοποίηση από ιδιώτες επενδυτές.

Σε δύο περιπτώσεις το ΙΒΕΒ συνέστησε εταιρείες «τεχνοβλαστούς» με ιδιωτική χρηματοδότηση και στόχο, αφενός, την προς το κοινό όφελος αξιοποίηση των προϊόντων / υπηρεσιών και, αφετέρου, την περαιτέρω ανάπτυξη της σχετικής έρευνας με τη χρηματοδότηση από τις νέες εταιρείες.

Τεχνοβλαστός: NEOBI. Ιδρύθηκε το 2006. Σκοπός του συγκεκριμένου τεχνοβλαστού είναι η παραγωγική αξιοποίηση των βιοτεχνολογικών προϊόντων που αναπτύσσονται στο ΙΒΕΒ.

Τεχνοβλαστός: Τράπεζα συντήρησης αρχέγονων κυττάρων (TAK/EIE). Ιδρύθηκε το 2007. Σκοπός του τεχνοβλαστού είναι, αφενός, η επεξεργασία και συντήρηση βλαστικών κυττάρων ομφαλίου λώρου και, αφετέρου, η ανάπτυξη θεραπευτικών εφαρμογών των βλαστικών κυττάρων. Συγκεκριμένα, στους σκοπούς της εταιρείας περιλαμβάνονται: (α) Η ίδρυση και λειτουργία Τράπεζας φύλαξης αρχέγονων κυττάρων εκ του αίματος του ομφαλίου λώρου. (β) Η επεξεργασία προς φύλαξη των αρχέγονων κυττάρων εκ του αίματος του ομφαλίου λώρου. γ) Η διεξαγωγή ερευνών και εκπόνησης μελετών στον τομέα των αρχέγονων κυττάρων εκ του αίματος του ομφαλίου λώρου, καθώς και η εμπορική προώθηση και γενικότερα η οικονομική εκμετάλλευση των προϊόντων ή υπηρεσιών που θα προκύπτουν από τις έρευνες και μελέτες. (δ) Η ανάπτυξη και εκμετάλλευση τεχνολογίας στον τομέα της έρευνας των αρχέγονων κυττάρων εκ του αίματος του ομφαλίου λώρου. (ε) Η οργάνωση σεμιναρίων, συνεδρίων κ.λπ. σε σχέση με τα παραπάνω.

Επιστημονικές επιτεύξεις των τελευταίων ετών

Οι Ερευνητές του ΙΒΕΒ έχουν πετύχει υψηλούς ρυθμούς χρηματοδότησης, κυρίως μέσω ανταγωνιστικών προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι χρηματοδοτήσεις αυτές έχουν βοηθήσει σημαντικά την ανάπτυξη των υποδομών του Ινστιτούτου και, βέβαια, τις επιστημονικές τους δραστηριότητες. Ενδεικτικά, αναφέρονται ορισμένες από τις ξεχωριστές επιτεύξεις του Ινστιτούτου που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της πραγμάτωσης των στόχων του, όπως:

Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας για τον Περιβαλλοντικό Καρκίνο και τη Διατροφή. Δημιουργία Πανευρωπαϊκού Δικτύου (European Virtual Laboratory) με στόχο την αντιμετώπιση του Περιβαλλοντικού και Διατροφικού Καρκίνου.

Δημιουργία Πανευρωπαϊκού Δικτύου εκπαίδευσης σε μεταδιδακτορικό επίπεδο στους «Μοριακούς Μηχανισμούς Ρύθμισης της Ομοιόστασης των Κυττάρων».

Ανάπτυξη μονάδας Βιοπληροφορικής στο πλαίσιο της αρχής της Βιολογίας Συστημάτων.

Ανάπτυξη εθνικού και διεθνούς ερευνητικού δικτύου στη μελέτη της γήρανσης.

Ανάπτυξη καινοτόμων νανοβιοτεχνολογικών διεργασιών βιομετατροπών φιλικών προς το περιβάλλον.

Ανάπτυξη πρότυπων «λειτουργικών» μικρογαλακτωμάτων με βάση το ελαιόλαδο για τον εγκλωβισμό αντιοξειδωτικών και ενζύμων.

Κλωνοποίηση των γονιδίων ApoJ που συνδέονται με τη γήρανση και προσδιορισμός της βιολογικής του δράσης σε σχέση με την επιβίωση και τον θάνατο των κυττάρων.

Ανάλυση της λειτουργίας του πρωτεασώματος στη γήρανση και την επιβίωση των κυττάρων.

Ανάπτυξη ανοσοδιαγνωστικών που συμβάλλουν στη βελτίωση της πρόγνωσης του καρκίνου του μαστού.

Ταυτοποίηση φυσικών προϊόντων και ανάπτυξη νέων ενώσεων με επιλεκτική ιστοειδική και νευροπροστατευτική δράση.

Προσδιορισμός γενετικών και περιβαλλοντικών παραγόντων που συνδέονται με τη μακροζωία και την καρκινогένεση.

Ανάπτυξη συστημικής προσέγγισης στην έρευνα των βιο/ιχνηθετών της καρκινогένεσης.

Συντονισμός Ευρωπαϊκού Ερευνητικού Δικτύου με θέμα μοριακούς παράγοντες που ευαισθητοποιούν τους όγκους σε νέα θεραπευτικά πρωτόκολλα.

Μηχανισμοί δράσης του νέου αντικαρκινικού παράγοντα TRAIL σε προκλινικά μοντέλα καρκίνου του παχέος εντέρου.

Η χρηματοδότηση του Ινστιτούτου από ανταγωνιστικά Προγράμματα, προερχόμενα κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα τελευταία χρόνια έχει ανέλθει σε πολύ ψηλά επίπεδα (πολλαπλάσια των χρηματοδοτήσεων που προέρχονται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό του ΕΙΕ).

Δημοσιεύσεις & Πατέντες: Οι ερευνητές του IBEB δημοσιεύουν έναν μεγάλο αριθμό εργασιών κάθε χρόνο σε διεθνή περιοδικά με μεγάλο δείκτη απήχησης.

Απασχόληση νέων ερευνητών με χρηματοδότηση εξωτερικών Προγραμμάτων: Ενδεικτικά, την περίοδο 2007-2008 απασχολούνται 55 νέοι ερευνητές. Εξ αυτών, ένα ποσοστό 20% αντιστοιχεί σε ερευνητές από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

● 232

Ίδρυση δύο εταιρειών Spin-off με στόχο την παραγωγή και προώθηση βιοτεχνολογικών προϊόντων, αλλά και τη συντήρηση βλαστικών κυττάρων από ομφάλιο λώρο, καθώς και την ανάπτυξη της έρευνας στην κατεύθυνση των εφαρμογών των βλαστικών κυττάρων.

Οι επιστήμονες του Ινστιτούτου έχουν προσκληθεί ως ομιλητές σε πολυάριθμα Διεθνή και Ελληνικά Συνέδρια. Επίσης, έχουν οργανώσει έναν μεγάλο αριθμό Εθνικών και Διεθνών Συνεδρίων, workshops, και πολυάριθμες ομιλίες διακεκριμένων επιστημόνων Ελλήνων και αλλοδαπών, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονται και Νομπελίστες.

Οι επιστημονικές συναντήσεις των Σπετσών

Το ΕΙΕ και το IBEB με τους ερευνητές του και κυρίως τον ερευνητή Α' καθηγητή Αθ. Ευαγγελόπουλο, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο για τη δημιουργία του θεσμού «Επιστημονικές Συναντήσεις Μοριακής και Κυτταρικής Βιολογίας» στην Αναργύρειο και Κοργιαλένιο Σχολή Σπετσών (Α.Κ.Σ.Σ.).

Το πρώτο Διεθνές Συνέδριο έγινε το 1966 στις Σπέτσες, με τη συμμετοχή των F. Crick & J. Watson, τιμηθέντων με το βραβείο Νόμπελ για την επανάσταση που έφεραν στις βιολογικές επιστήμες με την ανακάλυψή τους σχετικά με τη δομή του DNA. Στα χρόνια

που πέρασαν, οι διεθνείς συναντήσεις Μοριακής & Κυτταρικής Βιολογίας Σπετσών, που γίνονται κάθε χρόνο στην Α.Κ.Σ.Σ., κατόρθωσαν να καθιερωθούν ως οι πλέον έγκυρες επιστημονικές εκδηλώσεις των βιολογικών επιστημών στον ευρωπαϊκό χώρο. Φημισμένοι επιστήμονες από όλο τον κόσμο πέρασαν από την Α.Κ.Σ.Σ., να μιλήσουν και να συζητήσουν για τα σύγχρονα προβλήματα στην έρευνα των βιολογικών επιστημών. Σκόπιμο είναι να αναφερθούν τα ονόματα των τιμηθέντων με βραβείο Νόμπελ και η πολλαπλή συμμετοχή τους την τριακονταετία που πέρασε: F. Crick, (5 φορές), J. Kendrew (1) J. Watson (1) M. Eigen (3) A. Glug (4) D. Baltimore (4) P. Berg (2) G. Hohel (1) C. Milstein (1) R. Gilbert (2) E. Fisher (2) A. Ciechanover (2). Τα θερινά σχολεία των Σπετσών αποτελούν τη σημαντικότερη επιστημονική εκδήλωση στον τομέα των Βιοϊατρικών Επιστημών στη χώρα μας. Κατά τα 40 και πλέον χρόνια λειτουργίας τους έχουν συμμετάσχει περισσότεροι από 5.000 νέοι επιστήμονες (υποψήφιοι διδάκτορες και μετα-διδασκατορικοί ερευνητές) και έχουν διδάξει περίπου 500 διακεκριμένοι επιστήμονες εκ των οποίων 10 κάτοχοι Βραβείων Νόμπελ. Μεταξύ αυτών, εκατοντάδες νέοι Έλληνες επιστήμονες που είχαν έτσι τη δυνατότητα να συναντηθούν και να συζητήσουν με φημισμένους ερευνητές των βιολογικών επιστημών, να αποκτήσουν γνωριμίες, να πάρουν υποτροφίες, να ολοκληρώσουν τις διδακτορικές τους διατριβές σε διεθνώς αναγνωρισμένα ερευνητικά εργαστήρια του εξωτερικού ή να συνεχίσουν τις μεταδιδακτορικές τους σπουδές. Είναι γνωστό στην ελληνική επιστημονική κοινότητα ότι οι συναντήσεις Μοριακής και Κυτταρικής Βιολογίας των Σπετσών είχαν καταλυτική επίδραση στην αναβάθμιση και ανανέωση της ερευνητικής προσπάθειας στον τομέα των βιολογικών επιστημών στη χώρα μας. Συνεχιστές αυτής της προσπάθειας, από το 1999 και μετά, είναι οι ερευνητές Α' του Ινστιτούτου Σ. Γκόνος και Α. Πίτζας.

Επίλογος

Στο IBEB έχουν εκπαιδευθεί και έχουν πραγματοποιήσει τις διδακτορικές τους διατριβές δεκάδες νέων ερευνητών, πολλοί από του οποίους σήμερα στελεχώνουν τα ερευνητικά κέντρα και τα πανεπιστήμια και πολυτεχνεία της χώρας και του εξωτερικού. Το IBEB, το 2005 τιμήθηκε με «Αριστεία» στις Βιολογικές Έρευνες και τη

Βιοτεχνολογία, καταλαμβάνοντας κορυφαία θέση ανάμεσα στα ερευνητικά ινστιτούτα της χώρας στο πλαίσιο της αξιολόγησης του «Ερευνητικού Ιστού». Η αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε από διεθνή επιστημονική επιτροπή υπό την αιγίδα της ΓΓΕΤ.

Στις αρχές του 21ου αιώνα, στον οποίο η βιολογία προβλέπεται να παίξει κυρίαρχο ρόλο, το ΙΒΕΒ αποτελεί ήδη έναν σημαντικό πυρήνα ανάπτυξης της βιολογικής έρευνας και των εφαρμογών της. Η συγκέντρωση ταλαντούχων ερευνητών, η οργανωτική δομή και η υποδομή του εγγυώνται τη μέγιστη αξιοποίηση του δυναμικού του, που θα προβεί προς όφελος των μακροπρόθεσμων ερευνών του, του κοινωνικού συνόλου και της προβολής της χώρας μας μέσα από τη συμμετοχή του ΙΒΕΒ στα ευρωπαϊκά και διεθνή δρώμενα.

Μόνιμο Προσωπικό

Διευθυντές

Κωνσταντίνος Σέκερης (1977-2002)
Φραγκίσκος Κολίσης (2005-)

Ερευνητές

Κώστας Καζιάνης (1973-2001)
Αθανάσιος Ευαγγελόπουλος (1973-1999)
Νικόλαος Οικονομάκος (1976-2002)
Θεόδωρος Σωτηρούδης (1976-)
Μερόπη Πατρινού-Γεωργούλα (1977-)
Αποστολία Γκιάλη (1978-)
Μιχάλης Αλέξης (1980-)
Σωτήρης Κυρτόπουλος (1980-)
Νικόλαος Τσαβδάρουλου (1980-1994)
Κυριάκος Αθανασίου (1980-1987)
Γιώργος Δημητριάδης (1981-1986)
Φραγκίσκος Κολίσης (1981-1991)
Αμαλία Δαγκλή (1985-1992)
Αριστοτέλης Ξενάκης (1986-)
Γιώργος Σακελλάρης (1986-)
Κώστας Τρούγκος (1986-1991)
Δημήτρης Σπαντίδος (1988-1997)
Βασιλική Πλέτσα (1991-)
Ευστάθιος Γκόνοσ (1993-)
Αλέξανδρος Πίντζας (1995-)
Παναγιώτης Γεωργιάδης (1996-)
Βασίλης Σουλιώτης (2000-)
Βασίλης Ζουμπουρλής (2006-)
Δήμητρα Μήτσιου (2006-)
Βασιλική Παπαδημητρίου (2006-)

Ιωάννης Τρουγκάκος (2006-)
Αριστοτέλης Χατζηιωάννου (2006-)

Ειδικοί Λειτουργικοί Επιστήμονες

Βασίλης Σουλιώτης (1994-)
Βασίλης Ζουμπουρλής (1998-2006)
Όλγα Παπαδόδημα (2007-)
Μαρία Ζουμπανιώτη (2008-)

Ειδικοί Τεχνικοί Επιστήμονες

Μπιργκίτα Βρότσου (1980-1990)
Μιράντα Παπαλοπούλου (1985-2002)
Έντα Φλωρεντίν (1988-)
Βασίλης Ζουμπουρλής (1989-1998)
Μαργαρίτα Μπεκύρου (1989-)
Στυλιανή Καΐλα (1995-)
Παρασκευή Κοσμίδου (2006-)
Γιώργος Σωτηρούδης (2006-)
Βασιλική Γάνου (2007-)
Κωνσταντίνος Βουτετάκης (2007-)

Τεχνικοί

Ελένη Αβερκίου (1972-2007)
Μαρία Ρούμπη (1973-)
Κλεοπάτρα Καλδάνη-Λογοθέτη (1977-2007)
Σταυρούλα Ηλία-Τσουνή (1979-)
Μαρία Τραγγανίδα (1980-)
Αγγελική Νάστου (1980-)
Βίκυ Γκανίδου (1981-)
Ευστάθιος Καλδάνης (1981-)
Χριστίνα Θεοδωροπούλου (1985-2006)
Ειρήνη Κολοντή-Σκούρα (1985-)
Βασιλική Ψύχου (1986-)
Νικόλαος Γιουρούκος (2002-)

Διοικητικοί

Θεοδώρα Στεφάνου-Γιαννοπούλου (1977-2006)
Σταματίνα Καμίτσου (1985-)
Ασημίνα Χατζηστύλη (1986-)

Βοηθητικό προσωπικό

Αικατερίνη Δεμέναγα (1972-1996)
Βασιλική Σιωρά (1981-1998)
Παναγιώτα Βούστρου-Ζαρχαδούλα (1989-)

Επιστημονικοί συνεργάτες: 53

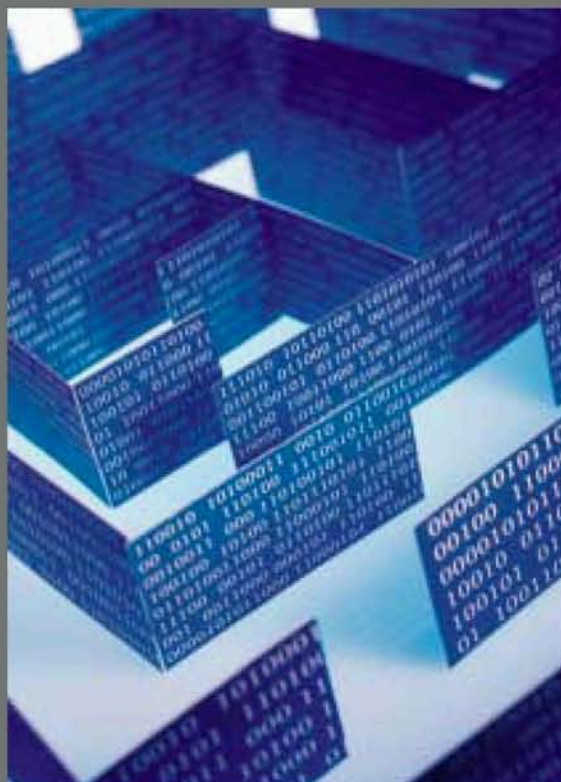
Υποψήφιοι διδάκτορες: 105

Χρηματοδότηση ερευνητικών ανταγωνιστικών προγραμμάτων

Ελληνικά: 84 (4.572.256 ευρώ)

Διεθνή: 103 (13.780.772 ευρώ)

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

1958-2008

*Εθνικό
Κέντρο
Τεκμηρίωσης
ΕΚΤ*

*Διευθυντής
Ευάγγελος Μπούμπουκας*

Το ΕΚΤ είναι ο εθνικός οργανισμός για την τεκμηρίωση, την πληροφόρηση και την υποστήριξη σε θέματα επιστήμης, έρευνας και τεχνολογίας. Το νεώτερο και πιο εξωστρεφές «μέλος» του ΕΙΕ ιδρύθηκε με χρηματοδότηση του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών το 1980, την εποχή που η συλλογή, διαχείριση και διακίνηση των πληροφοριών συνδεόταν άμεσα με τη νεωτερικότητα της βιομηχανίας ως κύριου παράγοντα για την ανάπτυξη της οικονομίας. Γρήγορα εξελίχθηκε στον κύριο κόμβο πληροφόρησης της επιστημονικής και επιχειρηματικής κοινότητας, με πρωτοπόρες δράσεις για την ανάπτυξη ερευνητικών δικτύων, την εγκατάσταση και λειτουργία προηγμένων τεχνολογικών υποδομών και τη διαμόρφωση «κουλτούρας» για τη χρήση πληροφοριών από τους ερευνητές. Σήμερα, 28 χρόνια μετά, το ΕΚΤ έχει αναδειχθεί στον εθνικό φορέα οργάνωσης και διάθεσης περιεχομένου Επιστήμης και Τεχνολογίας που παρέχει σε όλους πρόσβαση στη γνώση.

Τα πρώτα βήματα της επιστημονικής τεκμηρίωσης στην Ελλάδα

Οι πρώτες προσπάθειες για την επιστημονική και τεχνολογική τεκμηρίωση στην Ελλάδα ξεκινούν τη δεκαετία του 1970, όταν η συλλογή, διαχείριση και διακίνηση της πληροφορίας θεωρούνται προϋποθέσεις για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ. Την περίοδο αυτή αναπτύσσονται σημαντικά προγράμματα για την προώθηση της έρευνας και της τεχνολογίας, μεταξύ των οποίων και οι πρωτοβουλίες της UNESCO και του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) για τη δημιουργία κέντρων τεκμηρίωσης σε όλο τον κόσμο.

Τα κέντρα τεκμηρίωσης εγκαινιάζουν έναν νέο τρόπο διάδοσης των επιστημονικών επιτευγμάτων στην ερευνητική και επιχειρηματική κοινότητα. Συλλέγουν

Στις ΗΠΑ, κέντρα τεκμηρίωσης όπως αυτό του οργανισμού διαστημικής έρευνας NASA ή το Εθνικό Τεχνικό Πληροφοριακό Σύστημα (National Technical Information System) αναπτύσσονται με γρήγορο ρυθμό και αποτελούν πρότυπα οργάνωσης για όλες τις χώρες. Η Ευρώπη, αν και πιο παραδοσιακή στις κλασικές βιβλιοθήκες, ακολουθεί τις εξελίξεις με σημαντικά κέντρα τεκμηρίωσης στη Γαλλία, τη Γερμανία, τη Σουηδία, την Ιταλία, κ.α.

During 1970 a request was submitted by the Government for an expert in documentation to assist in the organization of a national documentation centre. (...) The project consists of two parallel efforts. The first is concerned with the collection of scientific and technical information published in Greece or published abroad in a foreign language by Greeks. The second principal effort of the Documentation Centre concerns contact with foreign and international centres of documentation.

K. B. Andrews, Paris, September 1973 (UNESCO report)

Το 1970, η ελληνική κυβέρνηση υποβάλλει αίτημα στο Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) για την αποστολή εμπειρογνώμονα που θα υποστηρίξει την οργάνωση ενός εθνικού κέντρου τεκμηρίωσης. Ένα χρόνο αργότερα, το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών θεσμοθετεί «Εθνικό Κέντρο για Επιστημονική και Τεχνική Τεκμηρίωση», το οποίο είναι αρμόδιο για τη συλλογή, ταξινόμηση, επεξεργασία και διάδοση της επιστημονικής και τεχνικής τεκμηρίωσης. Διατηρεί στατιστικά στοιχεία για το επιστημονικό και τεχνικό ανθρώπινο δυναμικό και τις σχετικές δράσεις, στοιχεία απαραίτητα για τον σχεδιασμό της ερευνητικής πολιτικής της χώρας, αναπτύσσει συνεργασίες με αντίστοιχους φορείς στο εξωτερικό και διαχέει την επιστημονική πληροφόρηση σε όλους τους ενδιαφερόμενους. Το Κέντρο αυτό λειτουργεί τελικά ως διεύθυνση της Υπηρεσίας Επιστημονικής Έρευνας και Ανάπτυξης (ΥΕΕΑ), η οποία το 1977 μετονομάζεται σε Υπηρεσία Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας (ΥΕΕΤ).

Ο εμπειρογνώμονας του UNDP, Κ. Β. Andrews έρχεται στην Ελλάδα το 1972 και, για τα επόμενα δύο χρόνια, συντονίζει τις δράσεις της ελληνικής πολιτείας προς δύο κατευθύνσεις: τη συλλογή επιστημονικής και τεχνικής πληροφόρησης που εκδίδεται στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό από Έλληνες, και τη διασύνδεση του Κέντρου με διεθνή κέντρα τεκμηρίωσης.

επιστημονική πληροφόρηση από διάφορες πηγές (δημοσιεύσεις, μελέτες, πρακτικά συνεδρίων, κ.ά.), την οργάνωσή τους και τη διαθέτουν, σύμφωνα με τα εξειδικευμένα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του κάθε ερευνητή, με νέα αυτόματα τεχνολογικά μέσα. Η πρόσβαση στην παγκόσμια γνώση απλοποιείται και διευρύνεται και, επακόλουθα, η επιστημονική έρευνα ενισχύεται.

Ο υπουργός Έρευνας και Τεχνολογίας, Γεώργιος Λιάνης, στο περίπτερο του ΕΚΤ στην έκθεση INDEX στον Πειραιά, 27 Νοεμβρίου 1984.

Την περίοδο αυτή ξεκινά πιλοτικό πρόγραμμα, σε συνεργασία με το Υπουργείο Γεωργίας, για την οργάνωση και διάθεση πληροφοριών στον τομέα της γεωργίας και των τροφίμων, τομείς ιδιαίτερα σημαντικούς για την αγροτική οικονομία της χώρας. Εισάγονται και δοκιμάζονται τα πρώτα υπολογιστικά συστήματα και ενισχύονται οι συνεργασίες με αντίστοιχους διεθνείς οργανισμούς, όπως: Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS), Technisch Documentatie en Informatie Centrum voor de Krijgsmacht, Insitut International des Brevets, Food and Agriculture Organisation, World Health Organisation.

Σημαντικά βήματα γίνονται και για την ανάπτυξη ενός δικτύου συνεργασίας μεταξύ των ελληνικών Βιβλιοθηκών. Βάση της συνεργασίας είναι η ανανέωση του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών των Ελληνικών Βιβλιοθηκών, ο οποίος είχε αρχικά εκδοθεί το 1968 με χρηματοδότηση από τα ιδρύματα Rockefeller και Δοξιάδη. Το 1979, και ενώ συνεχίζονται οι αποστολές εμπειρογνομόνων και τα εκπαιδευτικά προγράμματα, υπογράφεται σύμβαση αξίας 400.000 δολαρίων μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και του ελληνικού δημοσίου, για την ίδρυση ενός εθνικού κέντρου τεκμηρίωσης. Η υλοποίηση του προγράμματος θα ξεκινήσει το 1982.

Ο Διευθυντής του ΕΚΤ, Ευάγγελος Μπούμπουκας, στην πρώτη επίδειξη του EURONET στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, το 1984.

όπως οι Αντώνης Κονταράτος (Διευθύνων Σύμβουλος ΕΙΕ, 1979-1981) Φαίδων Φέσσας (Πρόεδρος ΔΣ ΕΙΕ, 1979-1981) και Κωνσταντίνος Σέκερης (Αντιπρόεδρος ΔΣ) που διέθεταν εμπειρία από κέντρα τεκμηρίωσης του εξωτερικού, η Διοίκηση του ΕΙΕ αποφάσισε τη δημιουργία της Μονάδας Τεκμηρίωσης στο ΕΙΕ.

Η οργάνωση και διεύθυνση της Μονάδας ανατέθηκε στον Ευάγγελο Μπούμπουκα, μέχρι τότε επιστημονικό συνεργάτη της ΥΕΕΤ και ομόλογο των εμπειρογνομόνων του UNDP σε όλες τις αποστολές τους στην Ελλάδα για το ΕΚΤ, όπως του Massil, το 1977, και του Samarasinghe, το 1978, ο οποίος σχεδίασε το πρόγραμμα του UNDP για το ελληνικό εθνικό κέντρο τεκμηρίωσης.

Η Μονάδα ξεκίνησε πολύ δυναμικά και το 1981 συνδέθηκε online με τα μεγαλύτερα κέντρα τεκμηρίωσης του κόσμου. Εγκαινιάστηκε η συνεργασία της με το Γερμανικό Ινστιτούτο Ιατρικής Τεκμηρίωσης & Πληροφόρησης (DIMDI) και πραγματοποιήθηκαν οι 300 πρώ-

● 238

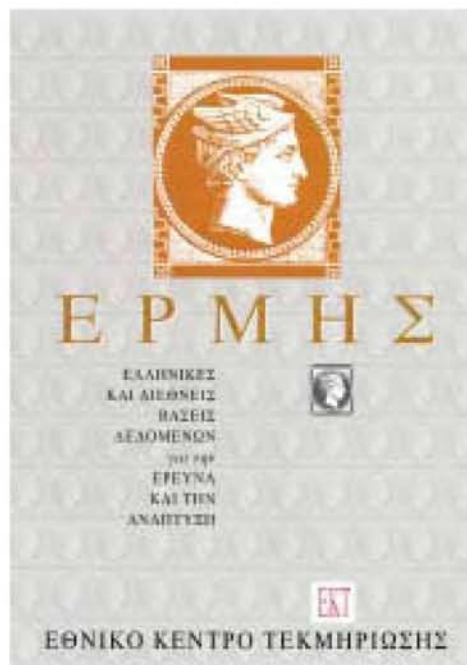
Το ΕΚΤ στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Η Μονάδα Τεκμηρίωσης του ΕΙΕ

Το 1977 ο σχεδιασμός για την ανάπτυξη ενός εθνικού κέντρου τεκμηρίωσης περνά στην αρμοδιότητα της νεοσύστατης Υπηρεσίας Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας (Ν. 706/1977). Λίγα χρόνια αργότερα, το 1980, το ΕΙΕ συγκροτεί τη Μονάδα Τεκμηρίωσής του, η οποία εγκαθίσταται στον χώρο της Βιβλιοθήκης, στο ισόγειο του κτηρίου, και σχεδόν αμέσως παρέχει υπηρεσίες επιστημονικής πληροφόρησης σε όλη την επιστημονική κοινότητα, με έμφαση στα πανεπιστήμια και τα νοσοκομεία.

Η πρωτοβουλία αυτή συνδέεται με τη λειτουργία της Βιβλιοθήκης του ΕΙΕ, η οποία, την εποχή εκείνη, αποτελεί το κεντρικό σημείο πληροφόρησης για όλη την επιστημονική κοινότητα της χώρας. Βρίσκεται στο κέντρο της Αθήνας, είναι εύκολα προσβάσιμη, ο χώρος της είναι σχεδιασμένος και διαμορφωμένος σύμφωνα με πρότυπα αμερικανικών βιβλιοθηκών, ενώ διαθέτει περισσότερα από 1.000 επιστημονικά περιοδικά και άρτια οργάνωση.

Ακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις και με την πρωτοβουλία και την υποστήριξη διακεκριμένων ερευνητών,

Ο Διαθέτης «ΕΡΜΗΣ» παρέχει από το 1992 πρόσβαση σε ελληνικές και διεθνείς βάσεις δεδομένων για την έρευνα και τεχνολογία.

τες θεματικές αναζητήσεις επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών σε τράπεζες πληροφοριών για λογαριασμό των ερευνητών.

Το Πρόγραμμα ΕΚΤ

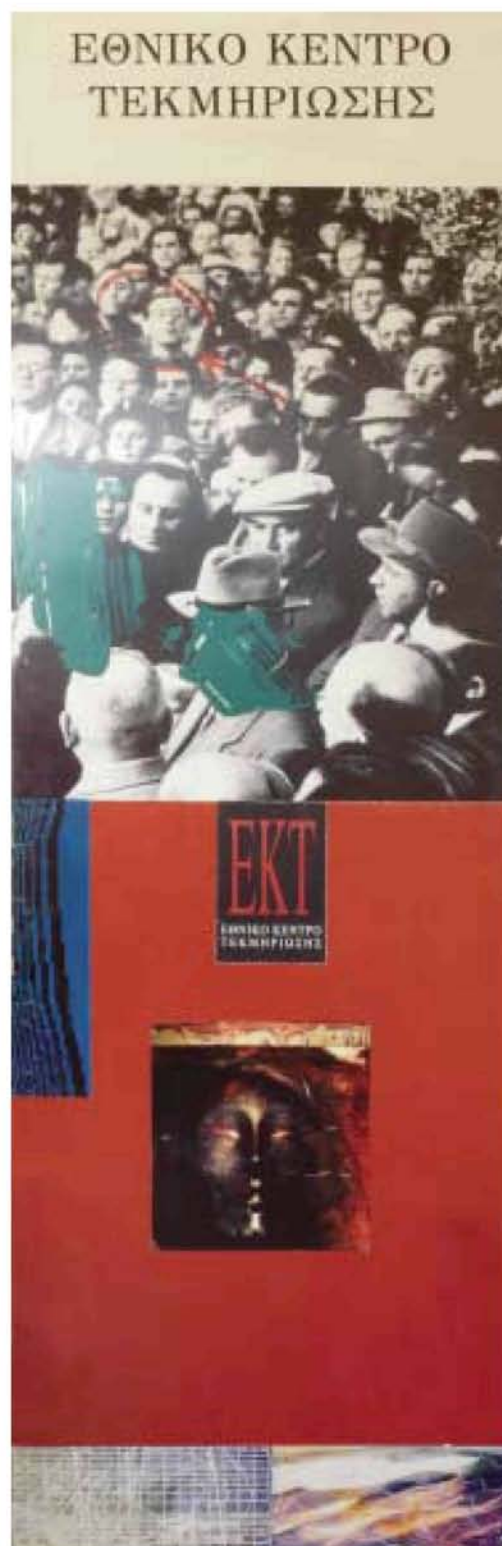
Το 1982 ιδρύεται το Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας και, τα επόμενα χρόνια, ξεκινά το πρόγραμμα για τη συγκρότηση και οργάνωση του «Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης» με χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP). Ο Πρέσβης των Ηνωμένων Εθνών στην Ελλάδα, Nordstrand, ενημερώνει τον υπουργό Έρευνας και Τεχνολογίας Γεώργιο Λιάνη για την καθυστέρηση στη δημιουργία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης παρά τη χρηματοδότηση από το UNDP. Το 1982, ο υπουργός Γ. Λιάνης, έχοντας υπόψη τη λειτουργία της Μονάδας Τεκμηρίωσης του ΕΙΕ, αναθέτει με απόφαση (27/9/1982) στο ΕΙΕ την υλοποίηση του προγράμματος ΕΚΤ, δίνοντας την χρηματοδότηση του UNDP.

Αγοράζεται τεχνολογικός εξοπλισμός, δημιουργείται μηχανογραφικό κέντρο και επεκτείνεται η σύνδεση με 12 κύριους διαθέτες (host computers). Το ΕΚΤ αποκτά online πρόσβαση σε 1.000 διεθνείς βάσεις δεδομένων και ξεκινάει η υπηρεσία παραγγελίας ανατύπων από βιβλιοθήκες του εξωτερικού. Συγχρόνως, το 1983 το επιστημονικό προσωπικό ενισχύεται με νέα στελέχη που επιμορφώνονται από εμπειρογνώμονες της UNESCO στα μεγαλύτερα κέντρα τεκμηρίωσης του κόσμου. Ταυτόχρονα, μετακαλούνται πολλοί διεθνείς εκπαιδευτές που έρχονται στην Ελλάδα για την κατάρτιση όλου του προσωπικού.

Τα επόμενα χρόνια διαμορφώνεται το πλαίσιο συνεργασίας με τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και καταρτίζεται ο νέος Συλλογικός Κατάλογος Επιστημονικών Περιοδικών των ελληνικών βιβλιοθηκών. Παράλληλα, αναπτύσσεται το πιλοτικό Σύστημα Διαχείρισης Βάσεων Δεδομένων (ΣΔΒΔ).

Το ΕΚΤ αναγνωρίζεται γρήγορα ως κύριος φορέας επιστημονικής πληροφόρησης και υπογράφει συμφωνίες συνεργασίας με τα Υπουργεία Εθνικής Άμυνας και Γεωργίας για σύνδεση με ευρωπαϊκές βάσεις δεδομένων (ECHO, EURIS) καθώς και με τα Υπουργεία Έρευνας και Τεχνολογίας, Παιδείας και Υγείας-Πρόνοιας για παροχή επιστημονικής πληροφόρησης στους εποπτευόμενους φορείς τους.

Επίσης, αναλαμβάνει να παρέχει αυτοματισμό, νέες τεχνολογίες, πρόσβαση και διασύνδεση με τράπεζες επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών εσωτερι-

● 240

Βράβευση του ΕΚΤ στην 59η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης (Σεπτέμβριος 1995) «για το επίπεδο εξυπηρέτησης επισκεπτών, την κατασκευαστική τελειότητα - λειτουργικότητα του περιπτέρου και την πρωτότυπη παρουσίαση των εκθεμάτων».

κού και εξωτερικού, μέσω κατάλληλων εθνικών δικτύων προς τις Κεντρικές βιβλιοθήκες των ΑΕΙ (Νόμος 1404/83, άρθρο 49).

Το 1984 σηματοδοτεί σημαντικές εξελίξεις: το ΕΚΤ συμμετέχει στη δημιουργία του ευρωπαϊκού δικτύου αυτόματης μεταβίβασης πληροφοριών EURONET-DIANE, που αποτελεί την πρώτη εφαρμογή της ευρωπαϊκής έκδοσης του διαδικτύου, και λειτουργεί το πρώτο υπολογιστικό κέντρο. Το EURONET παρουσιάζεται στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης και το Κέντρο αναλαμβάνει την κατάρτιση των Ελλήνων ερευνητών στη νέα αυτή τεχνολογία.

Το επόμενο έτος θεσμοθετείται η τήρηση, από το ΕΚΤ, του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών (Ν.

1566/85, άρθρο 70). Παράλληλα, εκδίδεται, για πρώτη φορά σε έντυπη μορφή, ο Συλλογικός Κατάλογος Επιστημονικών Περιοδικών, όπου παρουσιάζονται οι συλλογές επιστημονικών περιοδικών όλων των πανεπιστημιακών και ερευνητικών βιβλιοθηκών της χώρας.

Το 1986 ολοκληρώνεται το πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για τη δημιουργία του εθνικού κέντρου τεκμηρίωσης, έχοντας εκπληρώσει τους στόχους του σε μικρότερο χρονικό διάστημα και με λιγότερη χρηματοδότηση από ό,τι έχει αρχικά προβλεφθεί. Η χρηματοδότηση του Προγράμματος ΕΚΤ συνεχίζεται από το Υπουργείο Βιομηχανίας, Έρευνας και Τεχνολογίας.

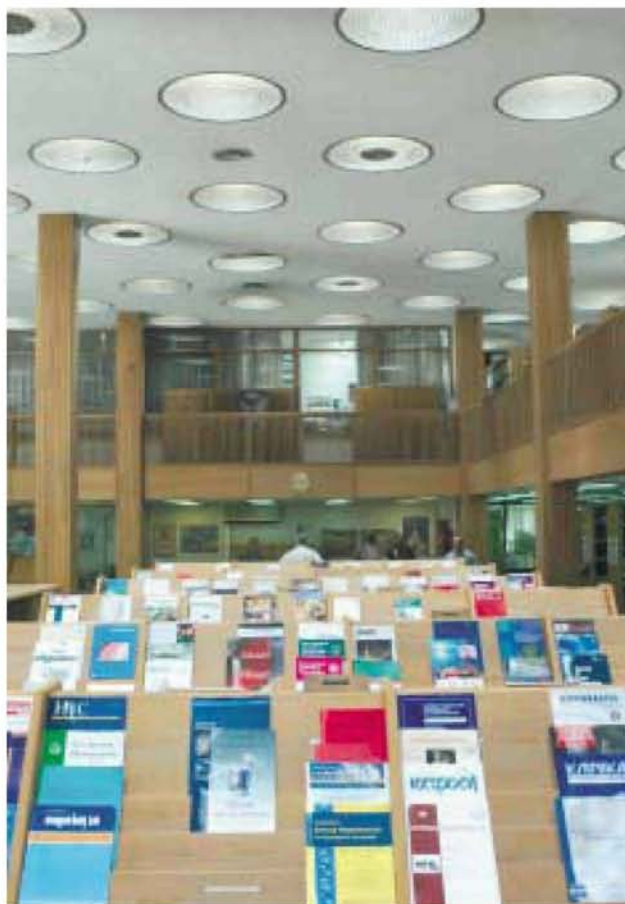
Το 1986 το ΕΚΤ λειτουργεί τον πρώτο ελληνικό Διαθέτη ανοικτής online πρόσβασης σε επιστημονικές πληροφορίες παρέχοντας ολοκληρωμένες υπηρεσίες αναζήτησης και ανάκτησης δεδομένων. Με σκοπό τη βελτίωση της οργάνωσης των συλλογών στις βιβλιοθήκες, αναπτύσσει και διαθέτει, το 1987, λογισμικό για την Αυτοματοποίηση των Βιβλιοθηκών (ΑΒΕΚΤ). Παράλληλα, αναλαμβάνει την επιμόρφωση του προσωπικού των Βιβλιοθηκών. Ένα χρόνο αργότερα, το 1988, του ανατίθεται με Υπουργική Απόφαση (Υ.Α. ΙΖ' 122/ 3.10.1988) η τεχνολογική υποστήριξη του τμήματος ISSN και ISBN της Εθνικής Βιβλιοθήκης.

Η Βιβλιοθήκη Επιστήμης και Τεχνολογίας «Κ.Θ. Δημαράς»

Στην πρώτη Επετηρίδα του Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών, όπως λεγόταν τότε το ΕΙΕ, η οποία εκδόθηκε το 1959, αναφέρεται: *Η επιθυμία του Ιδρύματος είναι να εξασφαλισθή δια την Ελλάδα ερευνητικόν κέντρον περιλαμβάνον κατά κύριον μιν λόγον πλήρη Βιβλιοθήκην περιοδικών, με όλας τας ευκολίας τας οποίας διαθέτει προς τον σκοπόν της μελέτης η σύγχρονος τεχνική, επικουρικώς δε δύο σημαντικάς ερευνητικάς μονάδας, εκ των οποίων η μία είναι προσανατολισμένη προς τας λεγομένας Θετικάς Επιστήμας, και η άλλη προς τας λεγομένας Ηθικάς Επιστήμας.*

Πρωταρχική σκέψη των ιδρυτών του ΕΙΕ –με προεξάρχοντα τον Κ.Θ. Δημαρά, προς τιμήν του οποίου ονομάστηκε η Βιβλιοθήκη– ήταν η δημιουργία μίας Βιβλιοθήκης διεθνών επιστημονικών περιοδικών εκδόσεων και βιβλίων, προκειμένου να καλυφθεί η ανάγκη για όσο το δυνατόν μεγαλύτερη και συνεχώς ανανεούμενη ροή επιστημονικών δεδομένων.

Η δομή και οι βασικές αρχές λειτουργίας της Βιβλιοθήκης βασίστηκαν σε επιστημονικά βιβλιοθηκονομικά δεδομένα πρωτοποριακά για την εποχή εκείνη, με

Άποψη της Βιβλιοθήκης Επιστήμης και Τεχνολογίας «Κ. Θ. Δημαράς».

καταγραφή, ταξινόμηση και ταξιθέτηση του υλικού της σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνώς αναγνωρισμένου ταξινομικού συστήματος UDC (Universal Decimal Classification). Η Βιβλιοθήκη κάλυπτε τις ανάγκες όχι μόνο των ερευνητών των Ινστιτούτων του ΕΙΕ, αλλά και των επιστημόνων όλων των πανεπιστημιακών σχολών, δημόσιων υπηρεσιών, αλλά και νοσοκομείων όλης της χώρας, καθώς και της Κύπρου.

Από το 1981, με τη δημιουργία του ΕΚΤ, οι λειτουργίες της Βιβλιοθήκης αναβαθμίζονται, με την αξιοποίηση των νέων επιτευγμάτων της σύγχρονης τεχνολογίας στην πληροφορική και τη διάδοση της γνώσης. Αρχίζει η καθημερινή συνεργασία με ξένες Βιβλιοθήκες,

Τράπεζες Πληροφοριών, Κέντρα Τεκμηρίωσης και Παροχής Υπηρεσιών Πληροφόρησης του εξωτερικού, και πλέον καλύπτεται όλο το φάσμα των γνωστικών αντικειμένων σε Θετικές, Οικονομικές, Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές Επιστήμες. Από το 1989, με τη θεσμοθέτηση του ΕΚΤ, η Βιβλιοθήκη και οι υπηρεσίες της εντάσσονται στις δραστηριότητές του.

Η θεσμοθέτηση και ανάπτυξη του ΕΚΤ

Η δυναμική εξέλιξη του ΕΚΤ και η αναγνώριση της συμβολής του στην επιστημονική πληροφόρηση οδηγεί, το 1989, στη θεσμοθέτησή του ως Εγκατάσταση Εθνικής Χρήσης και στην ένταξή του στο ΕΙΕ.

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης ΕΚΤ ως επιστημονική εγκατάσταση εθνικής χρήσης αποσκοπεί στην εξασφάλιση της ροής επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών στο σύνολο της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας. Για το σκοπό αυτό προβαίνει στη συλλογή, επεξεργασία και διάδοση επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών στον ελληνικό και διεθνή χώρο.

ΠΔ 226/1989, Οργανισμός ΕΙΕ (ΦΕΚ 107/Α/2.5.89)

241 ●

Το επόμενο διάστημα, το ΕΚΤ συμμετέχει ενεργά σε εθνικές και διεθνείς εκθέσεις, γνωστοποιώντας στο ευρύτερο κοινό τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες επιστημονικής πληροφόρησης που παρέχει, καθώς και τις δράσεις που έχει αναπτύξει για την αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και τη σύνδεση έρευνας και παραγωγής. Παράλληλα, διοργανώνει εξειδικευμένα σεμινάρια και ημερίδες ενημέρωσης προς την ερευνητική και επιχειρηματική κοινότητα της χώρας.

Το 2001 αξιολογείται από διεθνή επιστημονική επιτροπή που ορίζει η ΓΓΕΤ. Στο πρακτικό αξιολόγησης καταγράφεται το μεγάλο εύρος των δραστηριοτήτων, η τεχνολογική επάρκεια και ο ηγετικός του ρόλος στην υποστήριξη του συστήματος έρευνας και τεχνολογίας της χώρας.

Στην αρχή της δεκαετίας του 2000, ο διευρυμένος ρόλος του ΕΚΤ σε δραστηριότητες και υπηρεσίες για το ηλεκτρονικό περιεχόμενο, αποτυπώνεται και θεσμικά με τον Ν. 3190/30.10.2003.

Από την επιστημονική πληροφόρηση στην ψηφιοποίηση

Στα μέσα της δεκαετίας του '90 αναπτύσσεται στρατηγική συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και

Θρησκευμάτων (Ειδική Γραμματεία Βιβλιοθηκών και Αρχείων) για τον εκσυγχρονισμό των δημόσιων βιβλιοθηκών με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών. Η συνεργασία αυτή επεκτείνεται στις 500 πρώτες σχολικές βιβλιοθήκες που δημιουργούνται στη χώρα, καθώς και στα Γενικά Αρχεία του Κράτους. Στο πλαίσιο αυτό υλοποιούνται δράσεις για την αυτοματοποίηση των λειτουργιών τους μέσω της εγκατάστασης του ΑΒΕΚΤ και της υποστήριξης της χρήσης του, καθώς και για την οργάνωση και διαχείριση περιεχομένου με νέα εργαλεία και βοηθήματα (ελληνική έκδοση δεκαδικής ταξινόμησης Dewey, Θησαυρός Ελληνικών Όρων).

Την ίδια δεκαετία, το ΕΚΤ μετεξελίσσεται από ενδιάμεσος φορέας στη ροή της επιστημονικής πληροφόρησης σε οργανισμό με καθοριστικό ρόλο στη συγκέντρωση πρωτογενούς επιστημονικής πληροφορίας που

παράγεται στη χώρα. Με τη στρατηγική αυτή επιλογή, που υποστηρίζεται και αναπτύσσεται μέχρι σήμερα, το ΕΚΤ εδραιώνει την κεντρική του θέση σε θέματα που σχετίζονται με την «Κοινωνία της Πληροφορίας» και, κυρίως, με το περιεχόμενο που απαιτείται για την ανάπτυξη της.

Το 1992 εγκαθίσταται προηγμένο πληροφοριακό σύστημα (Διαθέτης «ΕΡΜΗΣ»), που εξασφαλίζει τη δυνατότητα πρόσβασης σε ελληνικές και διεθνείς βάσεις δεδομένων στους τομείς έρευνας και τεχνολογίας.

Το 1993 δημιουργούνται Εστιακά Σημεία Τεκμηρίωσης στα Πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Ηρακλείου, Ιωαννίνων και Ξάνθης (πρόγραμμα STRIDE), που παρέχουν στα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας τα πλεονεκτήματα της online πρόσβασης στην επιστημονική πληροφορία.

Πολυθέαμα του ΕΚΤ για την «Κοινωνία της Πληροφορίας» στην έκθεση Business Technology (Αθήνα, Απρίλιος 1995).

Το 1994 δημιουργείται το Εθνικό Δίκτυο Επιστημονικών και Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών (ΕΔΕΤΒ) που διευρύνει τη χρήση των επιστημονικών συλλογών των ελληνικών βιβλιοθηκών, καθώς ο διαδανεισμός ανάμεσα στις βιβλιοθήκες αυξάνει σημαντικά τους χρήστες αυτών.

Το 1996 με το πρωτοποριακό έργο «Εθνικό Πληροφοριακό Σύστημα Έρευνας & Τεχνολογίας» (ΕΠΣΕΤ) εξασφαλίζονται υποδομές και δράσεις για την ανάπτυξη Ψηφιακής Βιβλιοθήκης Επιστήμης και Τεχνολογίας. Η ανάπτυξη ελληνικού περιεχομένου προσδιορίζεται ως κύριος στρατηγικός στόχος για τα επόμενα χρόνια και δημιουργείται πρότυπο κέντρο ψηφιοποίησης. Το πρώτο έργο προς αυτή την κατεύθυνση είναι η ψηφιοποίηση του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών. Ένα χρόνο αργότερα, ξεκινά η λειτουργία του Ηλεκτρονικού Αναγνωστηρίου, ανοιχτού στο κοινό, στον ισόγειο χώρο του κτηρίου του ΕΙΕ.

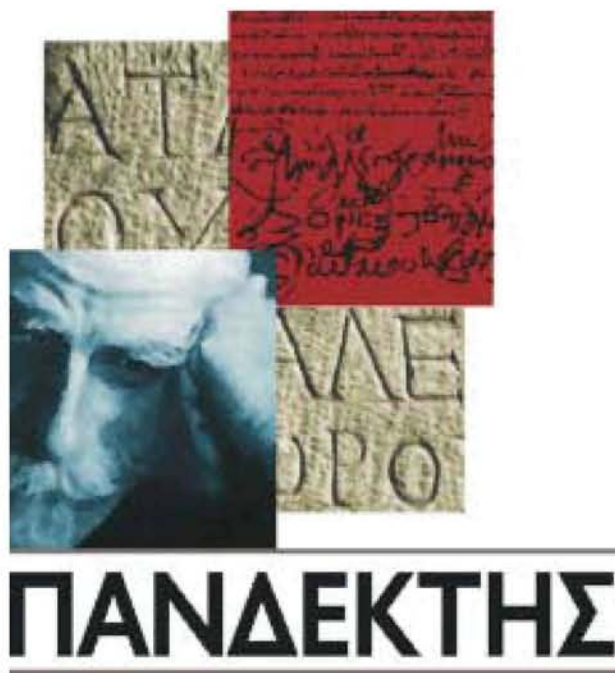
Το 2002 το ΕΚΤ εντάσσεται στην κοινοπραξία ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών HEAL-Link και δημιουργεί το Εθνικό Αρχείο Επιστημονικών Περιοδικών. Την περίοδο 2004-2006 η παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών επιστημονικής πληροφόρησης ενισχύεται με την ανάπτυξη του νέου περιβάλλοντος ενιαίας πρόσβασης σε βιβλιογραφικές πηγές ενημέρωσης, την «Αργώ», και την ανάπτυξη διαδικτυακής πύλης για τις υπηρεσίες της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης.

Η ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου επιστήμης και πολιτισμού συνεχίζεται μέχρι σήμερα με σημαντικές συνεργασίες, όπως αυτή με το Υπουργείο Πολιτισμού για την εικονική αναπαράσταση της ζωφόρου του Παρθενώνα, αλλά και η συνεργασία με τα ανθρωπιστικά Ινστιτούτα του ΕΙΕ για το έργο «Πανδέκτης: Ψηφιακός Θησαυρός Πρωτογενών Τεκμηρίων Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού» (2004-2007).

Υποστήριξη της ελληνικής έρευνας στο διεθνές περιβάλλον

Για την πληροφόρηση της ελληνικής ερευνητικής κοινότητας σε ό,τι αφορά χρηματοδότηση ερευνητικών έργων και αποτελεσμάτων έρευνας, το ΕΚΤ συμμετέχει ενεργά σε ευρωπαϊκά δίκτυα και πρωτοβουλίες και αναπτύσσει σχετικές δράσεις και υπηρεσίες.

Το 1992 λειτουργεί ως Εθνικό Εστιακό Σημείο για το κοινοτικό Πρόγραμμα IMPACT (Information Market Policy Actions) με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην πληροφορία και την προώθηση της χρήσης υπηρεσιών ηλεκτρονικής πληροφόρησης, εισάγοντας για πρῶ-

ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ

Πανδέκτης: Ένας μοναδικός ψηφιακός θησαυρός πρωτογενών τεκμηρίων ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού.

τη φορά στην Ελλάδα τους όρους «ψηφιακό περιεχόμενο» και «Κοινωνία της Πληροφορίας». Μέσω του «ΕΡΜΗ» διαθέτει στην ελληνική ερευνητική κοινότητα τις βάσεις δεδομένων της κοινοτικής υπηρεσίας επιστημονικής πληροφόρησης CORDIS, οι οποίες περιλαμβάνουν πληροφορίες για όλα τα προγράμματα, έργα, συμμετέχοντες, δυνητικούς εταίρους, δημοσιεύσεις, επίσημα έγγραφα και αποτελέσματα της ευρωπαϊκής έρευνας.

Αντιλαμβανόμενο γρήγορα ότι τα ερευνητικά αποτελέσματα μπορούν να αξιοποιηθούν και να συμβάλουν στον εκσυγχρονισμό των ελληνικών επιχειρήσεων και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους, αναλαμβάνει, το 1992, το έργο «Πειραματική υλοποίηση και λειτουργία ενός Πιλοτικού Ελληνικού Κέντρου Αναδιανομής αποτελεσμάτων έρευνας» (VALUE/HERA) με στόχο τη σύνδεση έρευνας και παραγωγής.

Συνέχεια της δράσης αυτής είναι η ανάληψη, το 1995, του συντονισμού του Ελληνικού Κέντρου Αναδια-

Από το 1992, με το έργο IMPACT, το ΕΚΤ προωθεί τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής πληροφόρησης.

νομής Καινοτομίας, το οποίο αποτελεί μέλος ενός πολυπληθούς ευρωπαϊκού δικτύου. Το Κέντρο απευθύνεται στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, αλλά και σε όλα τα ερευνητικά και τεχνολογικά κέντρα και πανεπιστήμια, καλύπτοντας όλους τους τεχνολογικούς τομείς. Διοχετεύει καινοτόμα ελληνικά προϊόντα και τεχνολογίες στη διεθνή αγορά, προωθεί ευρωπαϊκές τεχνολογίες στις ελληνικές επιχειρήσεις και διευκολύνει τις διεθνείς συνεργασίες. Αναγνωρίζεται γρήγορα ως σημαντικός

πόλος καινοτομίας της χώρας, με πελατολόγιο που περιλαμβάνει σήμερα περισσότερες από 7.000 επιχειρήσεις και οργανισμούς.

Το 1997, συμμετέχει ως εθνικός κόμβος στο δίκτυο MIDAS-NET, που αποσκοπεί στη διάδοση και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών πολυμέσων, και στο πρόγραμμα MLIS (Multilingual Information Society) για την προώθηση της γλωσσικής πολυμορφίας στην «Κοινωνία της Πληροφορίας».

Το 1998 ορίζεται Εθνικό Σημείο Επαφής για το 5ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για την έρευνα της ΕΕ, δράση που συνεχίζεται έως σήμερα (6ο και 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο), ενώ, τα επόμενα χρόνια αναλαμβάνει συντονιστικό ρόλο σε έργα και δίκτυα ερευνητικών συνεργασιών που καλύπτουν γεωγραφικά την Ευρώπη, τη Μεσόγειο, τα Δυτικά Βαλκάνια, τη Ρωσία και τον Εύξεινο Πόντο.

Το 2001 ξεκινάει η λειτουργία του ελληνικού κόμβου της ευρωπαϊκής υπηρεσίας επιστημονικής πληροφόρησης CORDIS, ο οποίος αναγνωρίζεται ως «ιστορία επιτυχίας» από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Από το 2004 αναπτύσσει τον δικτυακό τόπο «Έρευνα και Καινοτομία», παρέχοντας ολοκληρωμένη και άμεση πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην έρευνα (νέα και εκδηλώσεις), τις δραστηριότητες και τα επιτεύγματα των ελληνικών φορέων, καθώς και τα εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα για την έρευνα και τεχνολογία.

Το ΕΚΤ σήμερα: δράσεις και υπηρεσίες

Το ΕΚΤ αναπτύσσεται δυναμικά, από την ίδρυσή του, στον τομέα του ψηφιακού περιεχομένου, ο οποίος, μαζί με τον τομέα των τεχνολογικών δικτύων, αποτελούν τους δύο βασικούς άξονες της Κοινωνίας της Πληροφορίας και της Γνώσης.

Πρόσβαση σε Ψηφιακό Περιεχόμενο

Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Επιστήμης και Τεχνολογίας

Η Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του ΕΚΤ περιλαμβάνει διεθνές και ελληνικό περιεχόμενο, σε όλους τους τομείς επιστήμης και τεχνολογίας, με ολοκληρωμένες δυνατότητες αναζήτησης και ανάκτησής του. Το σύνολο του περιεχομένου της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης είναι άμεσα προσβάσιμο για όλους τους ενδιαφερόμενους από το Ηλεκτρονικό Αναγνωστήριο, ενώ τμήμα του είναι διαθέσιμο μέσω Διαδικτύου.

Στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη περιλαμβάνονται:

- 22.000 τίτλοι περιοδικών με πρόσβαση σε περιεχόμενα και περιλήψεις άρθρων.
- 12.000 τίτλοι επιστημονικών περιοδικών με πρόσβαση σε πλήρες κείμενο.
- 3.000 ηλεκτρονικά βιβλία.
- 100 ηλεκτρονικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες.
- 55 διεθνείς βάσεις δεδομένων.
- 27 ελληνικές βάσεις δεδομένων.
- Ελληνικές συλλογές ψηφιοποιημένες από το ΕΚΤ: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών (περίπου 13.500 αντίτυπα διατριβών) δημοσιεύματα της Ακαδημίας Αθηνών, συλλογές νομισμάτων, εικονική αναπαράσταση της Ζωφόρου του Παρθενώνα, τεκμήρια

ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού «Πανδέκτης» (11 συλλογές των ανθρωπιστικών Ινστιτούτων του ΕΙΕ: Νεοελληνική εικονιστική προσωπογραφία, Έλληνες ζωγράφοι μετά την Άλωση (1450-1850), Αρχείο εραλδικών μνημείων του ελλαδικού χώρου, Ελληνικός Τύπος του εξωτερικού, Λειτουργοί της Εκπαίδευσης (19ος αι.), Βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις στο Αιγαίο, Ταξιδιωτική Γραμματεία (15ος-19ος αι.), Τεκμήρια ελληνικής χαρτογραφίας, Μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας, Βυζαντινά έγγραφα, Αρχαίες Ελληνικές και Λατινικές Επιγραφές) κ.ά.

- Ειδικές θεματικές συλλογές (βιβλιογραφίες, μελέτες, πρακτικά συνεδρίων, περιοδικά, κ.ά.) για την «Κοινωνία της Πληροφορίας».
- Επιλεγμένες πηγές στο διαδίκτυο.

Υπηρεσίες επιστημονικής πληροφόρησης

Ηλεκτρονικό αναγνωστήριο

Το Ηλεκτρονικό Αναγνωστήριο είναι εγκατεστημένο σε έναν φιλικό χώρο στο κέντρο της Αθήνας, στη Βιβλιοθήκη Επιστήμης και Τεχνολογίας «Κ.Θ. Δημαράς», στο κτήριο του ΕΙΕ. Σε ένα σύγχρονο διαλειτουργικό περιβάλλον, με 22 θέσεις εργασίας και χρήση «έξυπνης κάρτας», το Ηλεκτρονικό Αναγνωστήριο εξασφαλίζει στους επισκέπτες πρόσβαση σε τεράστιο όγκο περιεχομένου επιστήμης και τεχνολογίας και σε μεγάλο αριθμό υπηρεσιών. Το Ηλεκτρονικό Αναγνωστήριο είναι ανοικτό από το πρωί μέχρι αργά το απόγευμα, ενώ παρέχεται η δυνατότητα εκτυπώσεων και αποθήκευσης της πληροφορίας.

Κλασικό αναγνωστήριο

Στη Βιβλιοθήκη «Κ.Θ. Δημαράς» λειτουργεί χώρος μελέτης και χρήσης του έντυπου υλικού, με φωτοτυπικά μηχανήματα για αναπαραγωγή αντιγράφων από το διαθέσιμο επιστημονικό περιεχόμενο. Στη βιβλιοθήκη αυτή στεγάζεται και το Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών, στο οποίο συγκεντρώνονται όλες οι διατριβές που εκπονούνται στα ελληνικά ΑΕΙ.

Ασύρματο ευρυζωνικό δίκτυο

Στον ισόγειο χώρο του λειτουργεί ασύρματο ευρυζωνικό δίκτυο υψηλών ταχυτήτων, το οποίο ενισχύει τη λειτουργία του χώρου μελέτης της Βιβλιοθήκης, εξασφαλίζοντας δωρεάν δημόσια πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Μεσολαβητικές υπηρεσίες πληροφόρησης

Οι υπηρεσίες παρέχονται μέσω του δικτυακού τόπου του ΕΚΤ, με fax, ταχυδρομικά ή με επίσκεψη στο ηλεκτρονικό αναγνωστήριο.

- Βιβλιογραφικές αναφορές και citation index. Εξειδικευμένο προσωπικό πραγματοποιεί θεματικές αναζητήσεις επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών (βιβλιογραφικές αναφορές και citation index), για λογαριασμό των χρηστών που απευθύνονται με σχετική αίτηση στην υπηρεσία. Καλύπτονται όλα τα γνωστικά αντικείμενα και όλα τα είδη δημοσιευμάτων, με πρόσβαση σε περισσότερες από 1.300 ελληνικές και διεθνείς βάσεις δεδομένων.
- Επιστημονικά δημοσιεύματα πλήρους κειμένου. Το ΕΚΤ εξασφαλίζει, μετά από αίτηση του ενδιαφερόμενου, τα πλήρη κείμενα επιστημονικών δημοσιευμάτων (άρθρα, πρακτικά συνεδρίων, διδακτορικές διατριβές,

βιβλία, κ.λπ.) από βιβλιοθήκες, ειδικά αρχεία και κέντρα τεκμηρίωσης της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Για την παροχή των υπηρεσιών αξιοποιείται και το Εθνικό Δίκτυο Επιστημονικών και Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών (ΕΔΕΤΒ). Στο ΕΔΕΤΒ συμμετέχουν σήμερα 250 βιβλιοθήκες πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και διαφόρων δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, με στόχο τη διασύνδεσή τους. Αναπτύσσονται, δε, δύο σχετικά εργαλεία-εφαρμογές: (α) το Σύστημα Διαδανεισμού Βιβλιοθηκών για την online παραγγελία επιστημονικών δημοσιευμάτων μεταξύ των βιβλιοθηκών

Το ΕΚΤ ψηφιοποιεί ελληνικό επιστημονικό και πολιτιστικό περιεχόμενο.

και (β) ο Συλλογικός Κατάλογος Περιοδικών για αναζήτηση επιστημονικών περιοδικών στις ελληνικές βιβλιοθήκες, ο οποίος περιλαμβάνει 29.365 τίτλους περιοδικών που βρίσκονται σε 250 βιβλιοθήκες, και είναι διαθέσιμος στο διαδίκτυο.

Υπηρεσία υποστήριξης χρηστών

Καταρτισμένο και έμπειρο προσωπικό παρέχει εξατομικευμένη βοήθεια στους χρήστες για να εντοπίσουν και να αξιοποιήσουν το περιεχόμενο της Βιβλιοθήκης και τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Απαντά, επίσης, σε ερωτήματα σχετικά με τη διαθεσιμότητα του υλικού (έντυπου και ηλεκτρονικού) και τους κανονισμούς και τις διαδικασίες της Βιβλιοθήκης και του Αναγνωστηρίου.

Πρόσβαση στην έρευνα και την καινοτομία

ΕΚΤ και ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα

Το ΕΚΤ λειτουργεί ως Εθνικό Σημείο Επαφής για τα Ειδικά Προγράμματα του 7ου ΠΠ (2007-2013): «Ιδέες», «Συνεργασία» (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών, Ενέργεια, Κοινωνικο-οικονομικές και Ανθρωπιστικές Επιστήμες) «Ικανότητες» (Ερευνητικές Υποδομές, Περιφέρειες της Γνώσης, Ερευνητικό Δυναμικό, Συνεκτική ανάπτυξη των πολιτικών έρευνας). Είναι, επίσης, Εθνικό Σημείο Επαφής για τα Προγράμματα eContentplus (για το ψηφιακό περιεχόμενο στην ΕΕ) και το ICT-PSP (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την Καινοτομία και την Ανταγωνιστικότητα).

Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζει πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και επιχειρήσεις που αναζητούν χρηματοδότηση, συνεργάτες για την από κοινού ανάπτυξη ερευνητικών έργων ή καινοτόμες τεχνολογίες από όλη την Ευρώπη. Λειτουργεί Γραφείο Υποστήριξης, διοργανώνει ενημερωτικές εκδηλώσεις σε όλη τη χώρα, αναπτύσσει ειδικούς δικτυακούς τόπους, εκδίδει και διακινεί ενημερωτικό υλικό, καταγράφει την εθνική συμμετοχή, παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες και υποστηρίζει την εξεύρεση συνεργατών.

Ο δικτυακός τόπος «Έρευνα και Καινοτομία» και ο ελληνικός κόμβος της CORDIS παρέχουν ολοκληρωμένη και άμεση πληροφόρηση για όλες τις εξελίξεις και τα χρηματοδοτικά προγράμματα στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας σε Ελλάδα και Ευρώπη.

Το ΕΚΤ στην έκθεση Business Technology (Αθήνα, Απρίλιος 1995).

Συνεργάζεται με τη ΓΓΕΤ, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθώς και με δίκτυα της ΕΕ, όπως τα Euro Info Centres και το IPR-Helpdesk. Έχει αναλάβει συντονιστικό ρόλο σε πανευρωπαϊκά δίκτυα Εθνικών Σημείων Επαφής, καθώς και σε έργα που προωθούν ερευνητικές συνεργασίες σε Μεσόγειο, Βαλκάνια και Μαύρη Θάλασσα.

Σημαντική δράση είναι η καταγραφή της ερευνητικής δραστηριότητας της χώρας και η δημιουργία βάσεων δεδομένων με τα εθνικά ερευνητικά έργα και αποτελέσματα, εμπλεκόμενους φορείς, κ.λπ. Στο πλαίσιο αυτό, υλοποιεί και το έργο «Χαρτογράφηση του Επιστημονικού Χώρου του Ελληνικού Γυναικείου Ερευνητικού Δυναμικού», το οποίο στοχεύει στην καταγραφή των Ελληνίδων ερευνητριών που απασχολούνται σε πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, καθώς και στην εξαγωγή δεικτών με βάση τις κοινές προδιαγραφές της ΕΕ.

Σύνδεση έρευνας και παραγωγής

Παρέχονται υπηρεσίες πληροφόρησης στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) για θέματα έρευνας, τεχνολογίας και καινοτομίας. Μέσω των δράσεων, που για πολλά χρόνια χρηματοδοτούνται από την ΕΕ, καθώς και υπηρεσιών που αναπτύσσει, υποστηρίζει τις ελληνικές επιχειρήσεις, ώστε να αξιοποιούν τεχνολογίες για την αναβάθμιση των προϊόντων και υπηρεσιών τους, προωθεί ελληνικές τεχνολογίες στην ευρωπαϊκή αγορά, διαμεσολαβεί σε ερευνητικές και επιχειρηματικές συνεργασίες, βοηθά στην εξεύρεση χρηματοδότησης κ.ά.

Με επισκέψεις στις ΜΜΕ, αποτυπώνεται το τεχνολογικό τους προφίλ (προσφορά / ζήτηση τεχνολογίας) διακινούνται νέες τεχνολογίες μέσω πανευρωπαϊκής βάσης δεδομένων, διοργανώνονται επιχειρηματικές αποστολές και συναντήσεις μεταφοράς τεχνολογίας, ενημερώνουν για καινοτόμες τεχνολογίες από όλη την Ευρώπη και επιτυχημένες συνεργασίες, κ.ά.

Επιπλέον, μέσω ευρωπαϊκών έργων και δικτύων στα οποία συμμετέχει, υποστηρίζεται η συμμετοχή των ΜΜΕ σε ερευνητικά προγράμματα της ΕΕ στους τομείς της υγείας, της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, κ.ά.

Το 2008 δημιουργείται το Enterprise Europe Network - Hellas, το μεγαλύτερο δίκτυο ολοκληρωμένης επιχειρηματικής υποστήριξης που καλύπτει όλη την ελληνική περιφέρεια, μέλος του αντίστοιχου ευρωπαϊκού δικτύου.

Πρόκειται για μια στρατηγική συμμαχία –με συντονιστή το ΕΚΤ– που περιλαμβάνει ερευνητικά και τεχνολογικά κέντρα, βιομηχανικούς συνδέσμους, εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια, φορείς καινοτομίας και υποστήριξης μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Το Enterprise Europe Network - Hellas, συνέχεια του Ελληνικού Κέντρου Αναδιανομής Καινοτομίας, παρέχει υπηρεσίες διεθνούς επιχειρηματικής συνεργασίας, ενημέρωσης για ευρωπαϊκές πολιτικές, υπηρεσίες για την καινοτομία και τη μεταφορά τεχνολογίας, καθώς και υπηρεσίες για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στα ευρωπαϊκά προγράμματα έρευνας και τεχνολογίας. Στόχος είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων και η οικονομική ανάπτυξη.

Με τη συμμετοχή του σε διεθνείς εκθέσεις, το ΕΚΤ προωθεί ελληνικές τεχνολογίες σε όλη την Ευρώπη. Στιγμιότυπο με επιχειρηματικές συναντήσεις στη διεθνή έκθεση πληροφορικής CEBIT.

Με την «έξυπνη κάρτα», οι χρήστες του Ηλεκτρονικού Αναγνώστηρίου έχουν άμεση πρόσβαση στην παγκόσμια επιστημονική γνώση.

Οι υπηρεσίες του ΕΚΤ

Υπηρεσίες Επιστημονικής Πληροφόρησης

- Ηλεκτρονικό Αναγνώστηριο
- Κλασικό Αναγνώστηριο
- Μεσολαβητικές Υπηρεσίες Πληροφόρησης
 - Αναζήτηση βιβλιογραφικών αναφορών και citation index
 - Παραγγελία επιστημονικών δημοσιευμάτων πλήρους κειμένου
- Υπηρεσίες υποστήριξης χρηστών
- Ασύρματο Ευρωζωνικό Δίκτυο

Υπηρεσίες υποστήριξης ευρωπαϊκών προγραμμάτων

- Γραφείο Υποστήριξης και Πληροφόρησης
- Διοργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων
- Εξεύρεση συνεργατών από όλη την Ευρώπη
- Ανάπτυξη ειδικών δικτυακών τόπων
- Έκδοση και διακίνηση ενημερωτικού υλικού (φυλλάδια, Οδηγός Συμμετοχής, κ.ά)
- Δικτύωση με σημαντικούς οργανισμούς σε Ελλάδα, Ευρώπη, Βαλκάνια, Μεσόγειο, Ρωσία και Αν. Ευρώπη
- Καταγραφή και αποτίμηση εθνικής συμμετοχής

Υπηρεσίες σύνδεσης έρευνας και παραγωγής

- Επισκέψεις σε εταιρείες & τεχνολογικές διαγνώσεις
- Ενημέρωση για νέες τεχνολογίες
- Προώθηση καινοτόμων τεχνολογιών
- Εξεύρεση ευρωπαίων συνεργατών
- Εκδηλώσεις μεταφοράς τεχνολογίας
- Επιχειρηματικές αποστολές
- Αξιοποίηση αποτελεσμάτων έρευνας
- Εξεύρεση χρηματοδοτικών πόρων για την καινοτομία
- Πληροφόρηση για δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας
- Υποστήριξη στις διαπραγματεύσεις συνεργασίας

Το κοινό μας

Πανεπιστήμια, ΤΕΙ, ερευνητικά κέντρα, τεχνολογικά ινστιτούτα, επιστημονικά πάρκα, βιβλιοθήκες, φορείς πληροφόρησης και τεκμηρίωσης, μικρομεσαίες επιχειρήσεις, φαρμακευτικές εταιρείες, εκπαιδευτικοί, ιατροί, μεμονωμένοι ερευνητές, εφευρέτες, φοιτητές, μαθητές κ.ά.

Πανοραμική άποψη του Ηλεκτρονικού Αναγνωστηρίου του ΕΚΤ.

Προϊόντα - Εκδόσεις

Σύστημα Αυτοματισμού Βιβλιοθηκών ΕΚΤ - ABEKT

Το ABEKT είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα βιβλιοθήκης που αναπτύσσεται από το ΕΚΤ και έχει εγκατασταθεί σε περισσότερες από 2.200 βιβλιοθήκες σε όλη τη χώρα, για την οργάνωση των λειτουργιών, τη διάθεση των δεδομένων και την ενίσχυση των υπηρεσιών τους. Χειρίζεται πολυγλωσσικά βιβλιογραφικά δεδομένα μεγάλης ποικιλίας τύπων (περιοδικών, εφημερίδων,

εικόνων, video, μουσικής, κ.λπ.). Η διεπαφή χρήσης του ABEKT διατίθεται στην ελληνική και την αγγλική γλώσσα. Η ανάπτυξη του ABEKT ξεκίνησε το 1985 και η πρώτη έκδοση του χρονολογείται το 1987. Σήμερα είναι διαθέσιμη η 5η έκδοση του λογισμικού.

Εργαλεία διαχείρισης περιεχομένου

Η Συνοπτική Έκδοση της Δεκαδικής Ταξινόμησης Dewey εκδόθηκε για πρώτη φορά στα ελληνικά, το 2002. Πρόκειται για ένα μοναδικό επιστημονικό έργο, που καλύπτει σημαντικές ανάγκες των ελληνικών

βιβλιοθηκών, σε μια περίοδο που η ταξινόμηση της γνώσης θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για να διευκολυνθεί η πρόσβαση στον αυξανόμενο όγκο των πληροφοριών. Η έκδοση διατίθεται σε δημόσιες, δημοτικές και σχολικές βιβλιοθήκες, βιβλιοθήκες πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και ερευνητικών κέντρων, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, κ.α. Δευτερογενές προϊόν του έργου αποτελεί μια δίγλωσση ηλεκτρονική βάση ορολογίας για όλο το φάσμα των επιστημών. Η βάση περιλαμβάνει 20.000 ελληνικούς όρους και την απόδοσή τους στα αγγλικά. Σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη η δικτυακή έκδοση του Dewey.

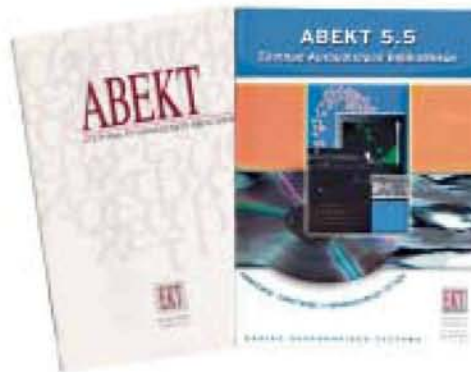
Ο πρώτος Θησαυρός Ελληνικών Όρων γενικού περιεχομένου (με απόδοση των όρων και στην αγγλική γλώσσα) αναπτύσσεται από το 2005 και είναι σήμερα διαθέσιμος σε CD-ROM και μέσω διαδικτύου. Πρόκειται για ένα επεξεργασμένο λεξιλόγιο όρων που παρουσιάζει τις κάθετες (ιεραρχικές) και οριζόντιες συσχετίσεις μεταξύ των εννοιών, υποβοηθώντας έτσι τους χρήστες πληροφοριών στην ανάκτηση περισσότερων και καλύτερων αποτελεσμάτων.

Περιοδικό Καινοτομία, Έρευνα και Τεχνολογία

Η έντυπη διμηνιαία έκδοση κυκλοφορεί αδιάλειπτα από τον Ιανουάριο του 1996 και αποτελεί ένα από τα λίγα ελληνικά περιοδικά που είναι εξ ολοκλήρου αφιερωμένα στον τομέα της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας. Απευθύνεται σε 6.000 αποδέκτες από την επιστημονική και επιχειρηματική κοινότητα της χώρας. Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, νέα με έμφαση σε θέματα προώθησης καινοτομίας, συνεντεύξεις, νέες τεχνολογίες από όλη την Ευρώπη, προσκλήσεις υποβολής προτάσεων, ημερολόγιο εκδηλώσεων. Το περιοδικό διατίθεται και για «ηλεκτρονικό ξεφύλλισμα» μέσω διαδικτύου.

eNewsletter Έρευνα και Καινοτομία

Το δεκαπενθήμερο ηλεκτρονικό newsletter Έρευνα και Καινοτομία κυκλοφορεί από τον Ιούνιο του 2002 και αποστέλλεται σε περισσότερους από 5.000 αποδέκτες. Προκηρύξεις προγραμμάτων, ερευνητικά αποτελέσματα, νέα και εκδηλώσεις βρίσκονται με ένα «κλικ» στην οθόνη του υπολογιστή όσων ενδιαφέρονται να έχουν άμεση ενημέρωση για τις εξελίξεις στον τομέα της έρευνας.

Το ABEKT αποτελεί την πλέον διαδεδομένη εφαρμογή αυτοματισμού βιβλιοθηκών στην Ελλάδα.

Ενημερωτικό Δελτίο Οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες... Κινούνται

Το ΕΚΤ εκδίδει, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, το Ενημερωτικό Δελτίο Οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες... Κινούνται, με στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας και την ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των Δημόσιων και Δημοτικών Βιβλιοθηκών. Πρόκειται για περιοδική έκδοση η οποία εκδίδεται από τον Ιούνιο του 2004.

Το ΕΚΤ στο διαδίκτυο

Ο δικτυακός τόπος του ΕΚΤ εξελίσσεται σε ολοκληρωμένη πύλη πρόσβασης σε περιεχόμενο επιστήμης, έρευνας και τεχνολογίας και σε εξατομικευμένες υπηρεσίες πληροφόρησης. Η πύλη επιτρέπει την καλύτερη οργάνωση περιεχομένου, τη διάθεση επεξεργασμένων δεδομένων και την παροχή νέων υπηρεσιών ψηφιακής βιβλιοθήκης, προσαρμοσμένων στις ανάγκες του χρήστη, ο οποίος θα μπορεί να δημιουργεί τον δικό του «προσωπικό λογαριασμό», με βάση τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα.

Ο κόμβος του ΕΚΤ ανανεώνεται σε καθημερινή βάση, με αποτέλεσμα τη συνεχή αύξηση της επισκεψιμότητας. Ο μέσος όρος επισκεψιμότητας ανά μήνα ανέρχεται σε περισσότερους από 25.000 μοναδικούς χρήστες, οι οποίοι πραγματοποιούν πάνω από 65.000 επισκέψεις σε περισσότερες από 250.000 ιστοσελίδες.

Το ΕΚΤ στο διαδίκτυο*Ψηφιακή Βιβλιοθήκη - Επιστημονική Πληροφόρηση*

Ψηφιακή Βιβλιοθήκη

<http://www.ekt.gr/diglib>

Υπηρεσίες επιστημονικής πληροφόρησης

<http://www.ekt.gr/info-serv>

Η Ζωφόρος του Παρθενώνα

<http://www.ekt.gr/parthenonfrieze>

«Πανδέκτης»:

Ψηφιακές συλλογές ιστορίας και πολιτισμού

<http://www.ekt.gr/pandektis>

Εργαλεία για την οργάνωση της γνώσης

<http://www.ekt.gr/products>

Ανοικτή Πρόσβαση: γνώση για όλους

<http://www.open-access.gr>*Προώθηση Έρευνας και Καινοτομίας*

«Έρευνα και Καινοτομία»: ο ελληνικός δικτυακός τόπος για θέματα έρευνας, τεχνολογίας και καινοτομίας

<http://www.ekt.gr/research>

7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο Έρευνας της ΕΕ

<http://www.ekt.gr/fp7>

Ευρωπαϊκό πρόγραμμα eContentplus για το ψηφιακό περιεχόμενο

<http://www.ekt.gr/econtentplus>

Ελληνικό Κέντρο Αναδιανομής Καινοτομίας

<http://www.hirc.gr>

Enterprise Europe Network - Hellas

<http://www.enterprise-hellas.gr>

Ελληνικός κόμβος της CORDIS

<http://cordis.europa.eu/greece>*Ασύρματο ευρυζωνικό δίκτυο υψηλών ταχυτήτων λειτουργεί στον ισόγειο χώρο του ΕΙΕ.*

Οργανωτική Δομή - Ανθρώπινο Δυναμικό

Το ανθρώπινο δυναμικό είναι η κινητήριος δύναμη του Οργανισμού για την υλοποίηση των στόχων του. Το ΕΚΤ ξεκίνησε με μια μικρή ομάδα εξειδικευμένων επιστημόνων και, σήμερα, απασχολεί περισσότερα από 90 άτομα ως τακτικό προσωπικό και προσωπικό που συμβάλλεται για την υλοποίηση έργων. Τα αναπτυξιακά έργα που υλοποιεί το ΕΚΤ, με σημαντικό προϋπολογισμό και ιδιαίτερο αντίκτυπο στο σύνολο της επιστημονικής και επιχειρηματικής κοινότητας της χώρας, καθώς και τα εθνικά και ευρωπαϊκά δίκτυα στα οποία συμμετέχει, απαιτούν στελέχη με ευρύ φάσμα γνώσεων και ικανοτήτων, εμπειρία και δέσμευση. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην προσέλκυση και εξέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού που μπορεί να ανταποκριθεί και να διευρύνει τις αναπτυσ-

σόμενες δράσεις του φορέα, καθώς και στη συνεχή επιμόρφωση των στελεχών, η οποία ήταν πάγια τακτική από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του φορέα.

Το 77% των εργαζομένων έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση, καλύπτοντας ένα μεγάλο εύρος επιστημών, από φυσικές επιστήμες και μηχανική έως κοινωνικές επιστήμες. Το 52% διαθέτει προϋπηρεσία μεγαλύτερη των έξι ετών με σημαντική εμπειρία σε δίκτυα επαφών και γνώση της αγοράς.

Η ανάπτυξη και η τεχνολογική εξέλιξη του οργανισμού οδήγησε, το 2006, στην ανανέωση της οργανωτικής του δομής. Τα κύρια χαρακτηριστικά της νέας οργάνωσης είναι η ευελιξία, η επικοινωνία και η αποτελεσματικότητα. Τα τμήματα που αναπτύσσονται κάτω από τη Διεύθυνση του ΕΚΤ είναι τα ακόλουθα:

- Τμήμα Στρατηγικής και Ανάπτυξης
- Τμήμα Πληροφοριακών Συστημάτων

Τη συνεργασία των Δημόσιων Βιβλιοθηκών ενισχύει το Ενημερωτικό Δελτίο Οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες... Κινούνται.

- Τμήμα Ψηφιακής Βιβλιοθήκης
- Τμήμα Εκδόσεων και Προώθησης Προϊόντων.

Τα τμήματα υποστηρίζονται από τη Μονάδα Διοικητικής Υποστήριξης και Οικονομικής Διαχείρισης, ενώ τον συντονισμό της λειτουργίας του φορέα έχει αναλάβει το Τμήμα Στρατηγικής και Ανάπτυξης. Σε κάθε τμήμα ορίζεται μικρός αριθμός μονάδων που αποτελούν λειτουργικές ενότητες με διακριτούς στόχους και σαφείς ρόλους και καθήκοντα.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 14 του ΠΔ 226/89 «Οργανισμός του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών»

(ΦΕΚ Α107), όπως έχει τροποποιηθεί με το ΠΔ 347/96 (ΦΕΚ Α229), ορίζεται η λειτουργία Επιστημονικού Συμβουλίου του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΣΕΚΤ).

Το ΕΣΕΚΤ, στο οποίο συμμετέχουν διακεκριμένοι επιστήμονες, μέλη της ακαδημαϊκής και ερευνητικής κοινότητας, συμβάλλει στη χάραξη πολιτικής και την αποτίμηση της λειτουργίας και των δραστηριοτήτων του φορέα.

Στο πρώτο ΕΣΕΚΤ συμμετείχαν οι: (α) Ν. Πολυδωρίδης, μέλος ΔΕΠ ΑΕΙ (Πρόεδρος) (β) Μ. Τύπας, μέλος ΔΕΠ ΑΕΙ (Αντιπρόεδρος) (γ) Α. Βασιλά, εκπρόσωπος ΓΓΕΤ (δ) Γ. Χρόνης, ερευνητής Β' ΕΚΘΕ (ε) Χ. Χρηστά, ερευνητής Β' ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος» (στ) Κ. Σέκερης, (Αντιπρόεδρος ΔΣ ΕΙΕ) (ζ) Ε. Μπούμπουκας, Διευθυντής ΕΚΤ.

Για την περίοδο 2007-2009, το ΕΣΕΚΤ συγκροτείται ως εξής: (α) Δημήτριος Κυριακίδης, Διευθυντής και Πρόεδρος του ΕΙΕ ως εκπρόσωπος του ΔΣ του ΕΙΕ, (β) Χρυσάνθος Ζαμπούλης, καθηγητής Τμήματος Ιατρικής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ως εκπρόσωπος της ΓΓΕΤ, (γ) Γεώργιος Καραϊσκάκης, καθηγητής Τμήματος Χημείας, Πανεπιστημίου Πατρών (Πρόεδρος ΕΣΕΚΤ) (δ) Πολύκαρπος Φαλάρας, Διευθυντής του Ινστιτούτου Φυσικοχημείας του ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος», (ε) Χάρης Καμπεζίδης, ερευνητής Α' του Ινστιτούτου Περιβάλλοντος και Βιώσιμης Ανάπτυξης του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών, (στ) Πέτρος Γρουμπός, καθηγητής του Τμήματος Αυτόματου Ελέγχου και Ρομποτικής του Πανεπιστημίου Πατρών (Αντιπρόεδρος ΕΣΕΚΤ) (ζ) Ευάγγελος Μπούμπουκας, Διευθυντής του ΕΚΤ.

Τεχνολογικές Υποδομές

Το ΕΚΤ διαθέτει τις πλέον σύγχρονες τεχνολογικές υποδομές στη χώρα σε ό,τι αφορά πληροφοριακά συστήματα οργάνωσης, διαχείρισης και διάθεσης πληροφορίας και υπηρεσιών επιστημονικής και τεχνολογικής πληροφόρησης. Στα πληροφοριακά του συστήματα περιλαμβάνονται εξυπηρετητές και επεξεργαστές υψηλών επιδόσεων, αποθηκευτικά συστήματα πολύ μεγάλης χωρητικότητας, συστήματα ψηφιοποίησης, τηλεδιασκέψεων, τηλεεκπαίδευσης, ηλεκτρονικών εκδόσεων και ηλεκτρονικού αναγνωστηρίου, καθώς και συστήματα ασφάλειας δεδομένων και επικοινωνιών με δικτύωση υψηλών ταχυτήτων.

Το ΕΚΤ διαχρονικά παρακολουθεί και εφαρμόζει ιδιαίτερα προηγμένες τεχνολογικά λύσεις για την παρο-

χή υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας και υψηλής ποιότητας στην ελληνική ερευνητική και επιστημονική κοινότητα. Σήμερα, έχει δημιουργηθεί και βρίσκεται υπό συνεχή ανάπτυξη μια πληροφοριακή υποδομή με σκοπό να παρέχονται υπηρεσίες με υψηλή διαθεσιμότητα, αξιοπιστία και ασφάλεια δεδομένων.

Επιχειρώντας μια ιστορική αναδρομή, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 η παροχή των υπηρεσιών του ΕΚΤ στηρίζεται σε ένα σύστημα Bull και σε τερματικά εντός του ΕΙΕ. Σημαντικό ορόσημο, στη συνέχεια, αποτελεί το 1992, οπότε εγκαταστάθηκε το υπολογιστικό σύστημα mainframe Siemens H60 «ΕΡΜΗΣ», αντίστοιχο με αυτό που λειτουργούσε στις εγκαταστάσεις του Γερμανικού Ινστιτούτου Ιατρικής Τεκμηρίωσης & Πληροφόρησης (DIMDI).

Ο Διαθέτης «ΕΡΜΗΣ», ένα σύστημα διάθεσης βάσεων δεδομένων μοναδικό στην Ελλάδα στην εποχή του, μπορούσε να δεχτεί εκατομμύρια πληροφορίες και να τις διαθέσει online ταυτόχρονα σε δεκάδες χρήστες με χρόνο απόκρισης δευτερολέπτων. Ο «ΕΡΜΗΣ» παρείχε πρόσβαση σε μεγάλο αριθμό ελληνικών, διεθνών και κοινοτικών βάσεων δεδομένων για την έρευνα, την τεχνολογία και την παραγωγή.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και με την εξέλιξη των δυνατοτήτων της τεχνολογίας, έγινε ευρεία εισαγωγή συστημάτων Win NT σε πλατφόρμες x86 και DEC Alpha, και συστημάτων Unix, SPARC της Sun Microsystems. Αυτή η αρχιτεκτονική αποτέλεσε, με διαδοχικές αναβαθμίσεις, την κύρια υποδομή του Οργανισμού έως τις αρχές του 2000, ενώ, ταυτόχρονα, γινόταν εισαγωγή κεντρικών αποθηκευτικών συστημάτων και ρομποτικών συστημάτων λήψης αντιγράφων.

Μετά το 2000 και στο πλαίσιο του Εθνικού Πληροφοριακού Συστήματος Έρευνας και Τεχνολογίας (ΕΠΣΕΤ Α'), δημιουργήθηκε το κέντρο ψηφιοποίησης και έγινε προμήθεια του κατάλληλου εξοπλισμού εξυπηρετητών και αντίστοιχου λογισμικού βασισμένο σε συστήματα Windows 2000, Solaris 8, Oracle 9i και εξοπλισμό HP και Sun Microsystems. Στο πλαίσιο του ΕΠΣΕΤ Β', δημιουργήθηκε η υποδομή, η οποία, σε συνδυασμό με την υποδομή από τις προηγούμενες φάσεις, αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας περιγραφής.

Συνοπτικά, οι υπηρεσίες που παρέχονται πάνω σε αυτή την πληροφοριακή υποδομή του ΕΚΤ μπορούν να διακριθούν στις παρακάτω γενικές κατηγορίες:

- Υπηρεσίες προς την επιστημονική και ερευνητική κοινότητα μέσω διαδικτύου, όπως παροχή περιεχομένου

μέσω σχετικών δικτυακών τόπων, συλλογών ψηφιακού περιεχομένου και βάσεων δεδομένων οι οποίες συλλέγονται, οργανώνονται και διατίθενται από το ΕΚΤ. Για την ανάπτυξη των παραπάνω, γίνεται χρήση των πλέον προηγμένων εργαλείων και προσεγγίσεων στην ανάπτυξη λογισμικού, ενώ οι αντίστοιχοι δικτυακοί τόποι δέχονται δεκάδες χιλιάδες επισκέψεις ανά μήνα.

- Φιλοξενία εφαρμογών και βάσεων δεδομένων, όπως το Web of Science κ.ά.
- Επιτόπιες υπηρεσίες, όπως το Ηλεκτρονικό Αναγνώστηριο, το Ασύρματο Ευρυζωνικό Δίκτυο του ΕΚΤ και οι αίθουσες τηλεεκπαίδευσης και σεμιναρίων.
- Διαδικτυακή σύνδεση κορμού για το σύνολο του ΕΙΕ.

Για την παροχή των παραπάνω υπηρεσιών αναβαθμίστηκε πρόσφατα η υποδομή του πληροφοριακού συστήματος, ενσωματώνοντας προηγμένες τεχνολογικές

- Αυτοματοποιημένο σύστημα λήψης αντιγράφων ασφαλείας εφοδιασμένο με μια κύρια και μια εφεδρική βιβλιοθήκη ταινιών, συνολικής χωρητικότητας 56 Tb χωρίς συμπίεση.
- Σύνδεση υψηλής ταχύτητας (1Gbps) με το διαδίκτυο (μέσω ΕΔΕΤ). Το πληροφοριακό σύστημα προστατεύεται από εξωτερικές δικτυακές απειλές με χρήση συστήματος Firewall, καθώς και συστήματος Intrusion Detection. Ταυτόχρονα, οι εξυπηρετητές είναι εσωτερικά συνδεδεμένοι με δίκτυο Gigabit Ethernet με τη χρήση κατάλληλων τεχνικών υπερεπάρκειας (redundancy).

- Ηλεκτρονικό αναγνώστηριο με 20 τερματικά thin clients και ασύρματο ευρυζωνικό δίκτυο δημόσιας πρόσβασης.

Επίσης, το ΕΚΤ διαθέτει κέντρο ψηφιοποίησης με εξειδικευμένο εξοπλισμό και δυνατότητα πλήρους επεξεργασίας (ψηφιοποίηση, post editing, προσθήκη μεταδεδομένων, διάθεση στο διαδίκτυο) διαφόρων τύπων υλικού (βιβλία, έγγραφα, μικροφίλμ κ.ά.). Το προσωπικό του ΕΚΤ διαθέτει εξειδικευμένες γνώσεις και εμπειρία για όλα τα στάδια παραγωγής ψηφιοποιημένου υλικού και διάθεσής του.

Το ΕΚΤ διαθέτει τις πλέον σύγχρονες τεχνολογικές υποδομές σε ό,τι αφορά πληροφοριακά συστήματα οργάνωσης, διαχείρισης και διάθεσης περιεχομένου.

Ο Θησαυρός Ελληνικών Όρων μπορεί να αξιοποιηθεί για την τεκμηρίωση, την ευρετηρίαση και την ανάκτηση πληροφοριών.

• 258

Για τον αποτελεσματικό έλεγχο του παραπάνω εκτεταμένου συστήματος εγκαταστάθηκε μέσα στο 2007, από τον προσωπικό του φορέα, ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και παρακολούθησης της υποδομής και των υπηρεσιών τις οποίες παρέχει. Επιπρόσθετα, και μέσα στο πλαίσιο των αναπτυξιακών έργων που εκτελεί ο φορέας και των απαιτήσεων που αυτά επιβάλλουν, εφαρμόστηκε μια από τις πρώτες, σε ελληνικό επίπεδο, δημιουργία πλατφόρμας virtualization σε παραγωγικό περιβάλλον και με εκτεταμένη χρήση ανοικτού λογισμικού.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να πολλαπλασιαστεί η ευελιξία του υπολογιστικού συστήματος, ενώ, ταυτόχρονα, μειώθηκε το κόστος λειτουργίας και οι ενεργειακές απαιτήσεις της υποδομής. Έχει επιτευχθεί κατά μέγιστο 60% μικρότερη κατανάλωση ηλεκτρικής ισχύος, συμπεριλαμβανομένων των αναγκών ψύξης, σε σχέση με το αν γινόταν υλοποίηση της αντίστοιχης λειτουργικότητας με παραδοσιακές τεχνικές. Με αυτό τον τρόπο εξοικονομούνται 16.000 KWh ηλεκτρικής ενέργειας ανά μήνα και εξυπηρετείται και ο ευρύτερος σκοπός της προστασίας του περιβάλλοντος, μια διεθνούς πλέον τάσης και στον χώρο των υπολογιστικών συστημάτων (αναφέρεται με τον όρο green computing).

Το σύνολο της παραπάνω υποδομής στεγάζεται στο κατάλληλα διαμορφωμένο Κέντρο Δεδομένων (Data Center) του ΕΚΤ, το οποίο παρέχει σταθερές περιβαλ-

λοντικές συνθήκες λειτουργίας με τη χρήση βιομηχανικών μονάδων κλιματισμού, ψευδοπατώματος υψηλής αντοχής, αδιάλειπτη παροχή ισχύος μέσω μονάδων UPS, σύστημα ελέγχου φυσικής πρόσβασης, καθώς και σύστημα πυρανίχνευσης.

Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο της συνεργασίας του ΕΚΤ με το Εθνικό Δίκτυο Έρευνας και Τεχνολογίας (ΕΔΕΤ) φιλοξενείται στο Κέντρο Δεδομένων του ΕΚΤ και ο μεγαλύτερος κόμβος του Hellasgrid, ενώ βρίσκεται υπό κατασκευή σε κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο και ο τηλεπικοινωνιακός κόμβος διασύνδεσης του ΕΔΕΤ με το Ευρωπαϊκό Ακαδημαϊκό Δίκτυο GEANT. Με αυτό τον τρόπο ο χώρος του Κέντρου Δεδομένων του ΕΚΤ, αλλά και το ΕΙΕ συνολικά, μεταμορφώνεται σε μια κρίσιμη, σε εθνικό επίπεδο, υποδομή, φιλοξενώντας λειτουργίες από την παροχή δικτυακής διασύνδεσης έως την παροχή περιεχομένου υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Κοιτάζοντας στο μέλλον, είναι δρομολογημένη η περαιτέρω αναβάθμισή του με σκοπό τη φιλοξενία μεγάλης κλίμακας Ηλεκτρονικών Αποθετηρίων και Ηλεκτρονικών Περιοδικών ανοικτής πρόσβασης και νέων

Συνεχής ενημέρωση στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογίας παρέχει το eNewsletter Έρευνα και Καινοτομία.

υπηρεσιών επιστημονικής πληροφόρησης, ενώ θα συνεχίσει να προσφέρει υπηρεσίες με αυξανόμενη αξιοπιστία ασφάλειας και δυνατότητες, πάντα εκμεταλλευόμενο τις νέες τεχνολογίες προς όφελος της ερευνητικής κοινότητας της χώρας, όπως άλλωστε έκανε και από τις απαρχές του.

Αναπτυξιακά και Ερευνητικά Έργα - Συνεργασίες

Με χρηματοδότηση από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης και τα ανταγωνιστικά Ευρωπαϊκά Προγράμματα, το ΕΚΤ αναπτύσσει τεχνογνωσία και σύγχρονες υποδομές, προσελκύει υψηλού επιπέδου επιστημονικό προσωπικό και παρουσιάζει δυναμική αναπτυξιακή πορεία. Παράλληλα, συνεργάζεται με περισσότερους από 400 φορείς από όλο τον κόσμο: Διεθνείς Οργανισμούς, φορείς και δίκτυα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ερευνητικά Κέντρα και Πανεπιστήμια, Βιβλιοθήκες και Κέντρα Τεκμηρίωσης.

Το ΕΚΤ διαμορφώνει συνεχώς καινούργιες συνεργασίες και εντάσσεται σε νέα δίκτυα, με στόχο: (α) την προώθηση της «Κοινωνίας της Πληροφορίας» και της Καινοτομίας στη χώρα και (β) την υποστήριξη των ερευνητικών πολιτικών που στοχεύουν στην ολοκλήρωση του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας.

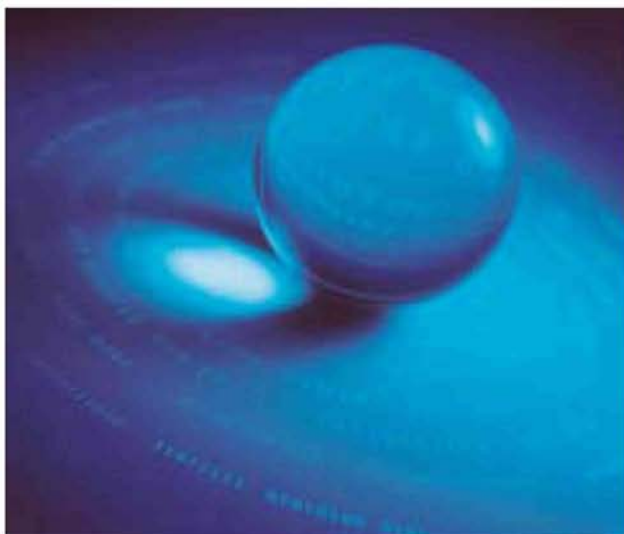
Τα εθνικά και ευρωπαϊκά έργα στα οποία συμμετέχει καλύπτουν γεωγραφικά όλη τη χώρα, την Ευρώπη, τη Μεσόγειο, τα Δυτικά Βαλκάνια, τη Ρωσία, την Ανατολική Ευρώπη, τη Μ. Ανατολή και τη Μαύρη Θάλασσα. Η συνεργασία και η δικτύωση με φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, σε ευρύ φάσμα τομέων, διευρύνουν το κοινό των υπηρεσιών του ΕΚΤ και τις δυνατότητες διεθνών συνεργασιών.

Τα έργα, διάρκειας συνήθως 2-5 ετών, σχετίζονται άμεσα με τις βασικές του δραστηριότητες («Κοινωνία της Πληροφορίας και της Γνώσης», Έρευνα και Καινοτομία) και, ταυτόχρονα, συμβάλουν στην ανάπτυξη και διάθεση νέων υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας. Στο πλαίσιο αυτό, συνεργάζεται με το Υπουργείο Ανάπτυξης και τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, την Ειδική Γραμματεία Ψηφιακού Σχεδιασμού του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Στρατηγικοί στόχοι για τα επόμενα χρόνια

Όραμα του ΕΚΤ είναι να καταστήσει την επιστημονική γνώση προσβάσιμη από όλους, ώστε να ενισχυθεί η έρευνα, η καινοτομία και η ανταγωνιστικότητα.

● 260

Αποστολή του είναι η διαμόρφωση πρότυπων υποδομών για την ανάπτυξη, οργάνωση και διάθεση επιστημονικού περιεχομένου.

Η δυναμική ανάπτυξη του ΕΚΤ την τελευταία δεκαετία, οδήγησε στην ανάγκη για αναδιοργάνωση της δομής του και επαναπροσδιορισμό των στρατηγικών του στόχων. Ένα σημαντικό βήμα έγινε με τον σχεδιασμό του νέου οργανογράμματος και τη διαμόρφωση μιας πιο λειτουργικής και ευέλικτης οργανωτικής δομής.

Η επιχειρησιακή του λειτουργία επίσης αναβαθμίζεται συνεχώς, σύμφωνα με τις διεθνείς εξελίξεις, τις συνεχείς τεχνολογικές και οργανωτικές προκλήσεις, αλλά και τις αυξανόμενες ανάγκες και απαιτήσεις των χρηστών για γρήγορη, άμεση και ακριβή πληροφόρηση. Ταυτόχρονα, λόγω του καθοδηγητικού του ρόλου, λειτουργεί ως πρότυπο για μεγάλο αριθμό βιβλιοθηκών στη χώρα.

Πρόκληση για το ΕΚΤ τα επόμενα χρόνια είναι να συμβάλει στη βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ των ερευνητικών και επιστημονικών κοινοτήτων (ανταλλαγή στοιχείων, συνεργατική έρευνα, κ.ά.) και στην επιτάχυνση του ρυθμού δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Σε αυτό το πλαίσιο αναπτύσσει, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ηλεκτρονικά αποθετήρια ανοικτής πρόσβασης σε ψηφιακό περιεχόμενο Επιστήμης και Τεχνο-

λογίας, και διεθνή ηλεκτρονικά περιοδικά ανοικτής πρόσβασης με έμφαση στις Βιοεπιστήμες και τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες. Παράλληλα, συγκεντρώνει την επιστημονική παραγωγή του ΕΙΕ, με σκοπό τη διάθεσή της.

Με τις πρωτοβουλίες αυτές, το ΕΚΤ:

- Αξιοποιεί τη σημερινή τεχνολογική πρωτοπορία του σε θέματα ψηφιακών βιβλιοθηκών και υπηρεσιών ηλεκτρονικού περιεχομένου.
- Εξυπηρετεί σημαντικές ανάγκες της επιστημονικής και της επιχειρηματικής κοινότητας της χώρας.
- Συνεισφέρει, στο μέτρο που του αναλογεί, στην ταχύτερη μετάβαση της χώρας μας στην Κοινωνία της Γνώσης.

Προσωπικό

Διευθυντής

Ευάγγελος Μπούμπουκας

Γραμματεία Διευθυντή

Ελένη Κουβέλου

Τμήμα Στρατηγικής & Ανάπτυξης

Προϊσταμένη: Εύη Σαχίνη

Αντώνης Γυπάκης

Αργυρώ Καραχάλιου

Μαρία Κουτροκόη

Γεωργία Μαζιώτη

Henry Scott

Δώρα Φαρμάκη (Υπεύθυνη Μονάδας Συντονισμού & Παρακολούθησης Έργων)

Παναγιώτα Φαρφαρά

Δέσποινα Χαρδούβελι

Μονάδα Διοικητικής Υποστήριξης & Οικονομικής Διαχείρισης

Υπεύθυνη: Σπυριδούλα Νάνου

Αγγελική Ζάννη

Παρασκευή Νόττι

Δέσποινα Τριανταφυλλίδου

Δημήτρης Χριστόπουλος

Τμήμα Πληροφοριακών Συστημάτων

Προϊστάμενος: Μάριος Αλεξανδράκης

Μιχάλης Αλεξόπουλος

Δημήτρης Παππάς

Παναγιώτης Σταθόπουλος
(Υπεύθυνος Μονάδας Συστημάτων & Δικτύων)

Γιώργος Σταύρου
(Υπεύθυνος Μονάδας Ανάπτυξης ΑΒΕΚΤ)

Νίκος Στελλάτος

Μιχάλης Σφακάκης

Νικόλαος Χούσος
(Υπεύθυνος Μονάδας Ανάπτυξης Εφαρμογών)

Τμήμα Ψηφιακής Βιβλιοθήκης

Προϊσταμένη: Ιωάννα Σαραντοπούλου

Μανώλης Αλεξανδράκης

Νίκος Αντωνιάδης

Αναστασία Βαζίκα

Νίκος Βλασταρίδης

Παναγιώτης Γιαννακόπουλος

Φώτης Γιαννόπουλος

Μαργαρίτα Ζαββού

Μαρία Ζαρχαδούλα

Πόλυ Καραγιάννη

Γεωργία Καραϊσκάκη

Αντώνης Καρδάσης

Δημήτρης Λέττας

Αμαλία Μαστρογιάννη

Πέννυ Νικολαΐδου

Πίτσα Οικονομοπούλου

Κωνσταντίνα Παπασταθοπούλου

(Υπεύθυνη Μονάδας Διαχείρισης Έντυπης Συλλογής)

Μαρία Πάσχου

(Υπεύθυνη Μονάδας Υπηρεσιών E+T Πληροφόρησης)

Μανόλης Πεπονάκης

Αλεξάνδρα Ρουμπάνη

Μαρία Σαραφείδου

Ανδρομάχη Σινάνου

Παναγιώτης Σχίζας

Μαρία Φιλοπούλου

Τμήμα Εκδόσεων & Προώθησης Προϊόντων

Προϊστάμενος: Μαργαρίτης Προέδρου

Ελένη Αγγελίδη

(Υπεύθυνη Μονάδας Προώθησης Προϊόντων)

Μάρα Κουνάδη

Επιχειρηματικές και ερευνητικές συναντήσεις στο πλαίσιο του Ελληνικού Κέντρου Αναδιανομής Καινοτομίας (Αθήνα, Ιούνιος 2004).

Διοίκηση

Αργυρούλα Σιγάλα, Διευθύντρια Υπηρεσίας Υποστήριξης

Το Βασιλικό Διάταγμα «περί εγκρίσεως συστάσεως του Ιδρύματος», δηλ. του Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών (BIE) που ιδρύθηκε το 1958, προβλέπει, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 4 και επόμενα, τα όργανα Διοικήσεως του BIE, καθώς και τον τρόπο οργάνωσής του.

Στο άρθρο 4, ορίζεται ότι το BIE διοικείται από Συμβούλιο υπό την Προεδρία του Βασιλέως και προβλέπεται η πρώτη συγκρότηση του Συμβουλίου του BIE. Στο ίδιο άρθρο προβλέπεται Εκτελεστική Επιτροπή, η οποία ορίζεται από το Συμβούλιο και αποτελείται από τον Πρόεδρο, τους δύο Αντιπροέδρους, τον Διευθύνοντα Σύμβουλο και δύο μέλη του Συμβουλίου. Στο άρθρο 6, προβλέπεται ότι για τη διοίκηση του BIE, το Συμβούλιο ορίζει Διευθύνοντα Σύμβουλο ένα εκ των μελών του και Διευθυντή πρόσωπο αναγνωρισμένης ικανότητας, εκτός των μελών του Συμβουλίου. Τέλος, στο άρθρο 8, δίνεται η εντολή στο Συμβούλιο να συντάξει κανονισμό στον οποίο θα ορίζονται τα σχετικά με την αρμοδιότητα της Εκτελεστικής Επιτροπής, με την εσωτερική οργάνωση του BIE, με τη συγκρότηση Επιτροπών εκ μελών του Συμβουλίου ή τρίτων, με τις μετακλήσεις αλλοδαπών ή ημεδαπών, καθώς και με τις λεπτομέρειες χρησιμοποιήσεως των υπηρεσιών του επιστημονικού προσωπικού και των ακολουθητέων μεθόδων εργασίας.

Κατά την 3η συνεδρίαση του Συμβουλίου του BIE στις 3.12.1958, αποφασίζονται ήδη οι πρώτες κανονιστικές διατάξεις που αφορούν την ενίσχυση προτάσεων για εξωτερική χρηματοδότηση και προβλέπονται οι μηχανισμοί αξιολόγησης των προτάσεων. Στη συνέχεια, και υπό την πίεση της διαχείρισης των επιχορηγήσεων εξωτερικών ερευνών, προσλαμβάνεται η εταιρεία Π. Σολομός & Σια για την οργάνωση της υπηρεσίας του BIE «από απόψεως λογιστικής και στατιστικής». Με τις αποφάσεις του Συμβουλίου του BIE της 8.6.1960 και της 11.10.1961, ψηφίζεται ο Κανονισμός του BIE ο οποίος προβλέπει τις επιμέρους αρμοδιότητες των οργάνων του: του Συμβουλίου, της Εκτελεστικής Επιτροπής, του Διευθύνοντος Συμβούλου και του Διευθυντή. Ο ίδιος αυτός Κανονισμός, προβλέπει, επίσης, στο τμήμα II, τα της οικονομικής διαχείρισης του BIE (πραγματοποίηση εσόδων / πληρωμή δαπανών και σχετικά λογιστικά παραστατικά κ.λπ.) και του ελέγχου του από 3μελές Συμβούλιο Διαχείρισης. Τα σχετικά με την οικονομική διαχείριση του BIE ολοκληρώνονται σε σειρά άρθρων που προβλέπουν το λογιστικό σύστημα και την περιγραφή των ενεργειών της Ταμειακής Υπηρεσίας, τον τρόπο των προμηθειών και της διαχείρισης του υλικού και τον

• 264

εν γένει τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των Οικονομικών Υπηρεσιών στο πλαίσιο της Διοίκησης του ΒΙΕ.

Από το κανονιστικό αυτό πλαίσιο προκύπτει η ανάγκη οργάνωσης και λειτουργίας της Διοίκησης του ΒΙΕ προς εξυπηρέτηση του κυρίως σκοπού του, ο οποίος είναι η παρ' αυτού οργάνωσης, χρηματοδότησης ή κατ' άλλων τρόπων υλική και ηθική ενίσχυσης επιστημονικών εργασιών ανωτάτου ερευνητικού επιπέδου.

Το οργανωτικό αυτό σχήμα του ΒΙΕ και η λειτουργία των διοικητικών του μονάδων επί τη βάση του Κανονισμού του 1961, παρέμειναν σε ισχύ, με κάποιες τροποποιήσεις που επέφεραν αποφάσεις του ΔΣ, μέχρι την έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος υπ' αρ. 226/1989 «Οργανισμός του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (ΕΙΕ)», μετά από εξουσιοδότηση του Ν.1514/1985 «Ανάπτυξη της Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας».

Στο διάταγμα αυτό προβλέπεται νέα οργανωτική δομή και διάρθρωση των υπηρεσιών του ΕΙΕ. Ως όργανα του ΕΙΕ προβλέπονται το Διοικητικό Συμβούλιο, ως ανώτατο όργανο λήψεως αποφάσεων του Οργανισμού και ο Διευθυντής του ΕΙΕ ως προϊστάμενος των υπηρεσιακών μονάδων του ΕΙΕ και όργανο εκτέλεσης των αποφάσεων του ΔΣ.

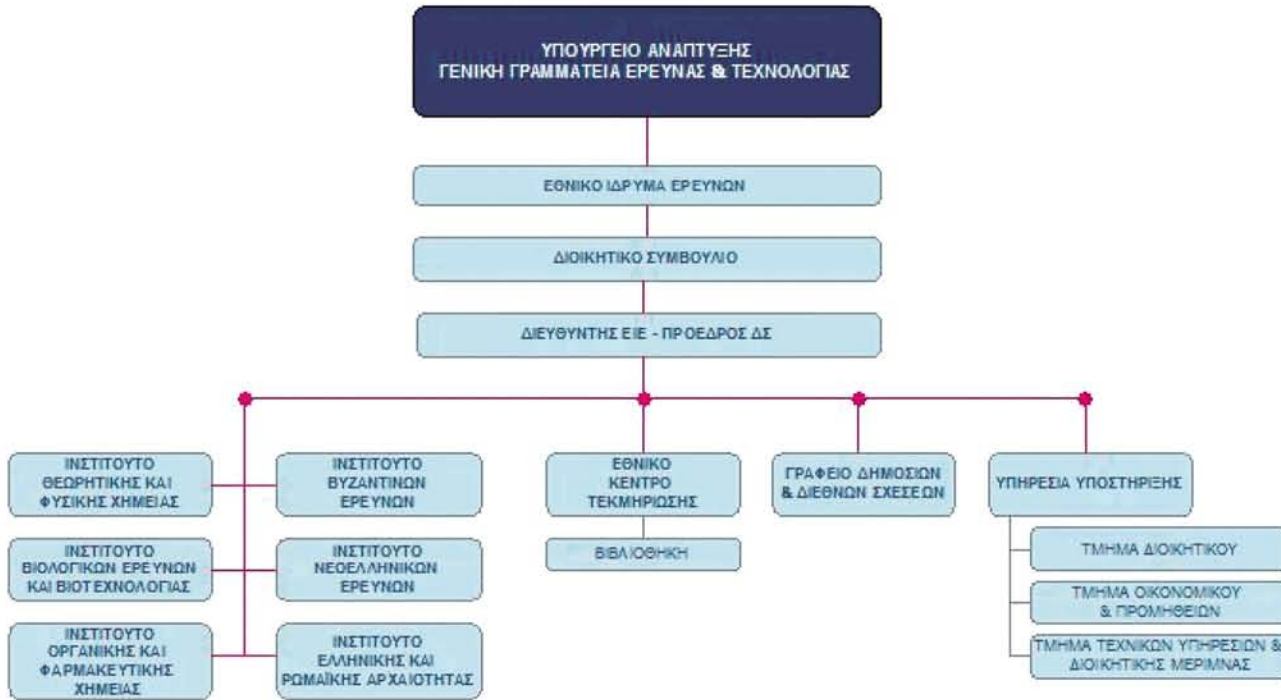
Από άποψη διάρθρωσης, το ΕΙΕ αποτελείται από:

- Τα 6 Ερευνητικά Ινστιτούτα του (Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας, Ινστιτούτο Θεωρητικής και Φυσικής Χημείας, Ινστιτούτο Βιολογικών Ερευνών και Βιοτεχνολογίας, Ινστιτούτο Οργανικής και Φαρμακευτικής Χημείας)
- Την Υπηρεσία Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ)
- Την Υπηρεσία Υποστήριξης του ΕΙΕ
- Το Γραφείο Δημοσίων Διεθνών Σχέσεων

Η οργάνωση αυτή, παρόμοια για όλους τους ερευνητικούς φορείς του Ν.1514/1985, υπαγορεύεται από την ανάγκη της άσκησης εποπτείας και ελέγχου κατ' ομοίμορφο τρόπο από τον εκάστοτε ασκούντα την εποπτεία επί της έρευνας υπουργό.

Ειδικότερα, όσον αφορά την Υπηρεσία Υποστήριξης του ΕΙΕ, τα άρθρα 5 και 11 του ΠΔ 226/89 προβλέπουν

ότι λειτουργεί υπό τον Διευθυντή Υπηρεσίας Υποστήριξης, υπάγεται στον Διευθυντή του ΕΙΕ και αποτελείται από τα ακόλουθα τμήματα:

(α) Τμήμα Διοικητικών

(β) Τμήμα Οικονομικού και Προμηθειών

(γ) Τμήμα Τεχνικών Υπηρεσιών και Διοικητικής Μέριμνας

Οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας Υποστήριξης, που καλύπτουν όλα τα διοικητικά, οικονομικά και τεχνικά θέματα του ΕΙΕ, κατανομούνται μεταξύ των παραπάνω τμημάτων.

Κατά το διάστημα από το 1989 μέχρι σήμερα, η Υπηρεσία Υποστήριξης ΕΙΕ έχει παρακολουθήσει την πορεία του μετασχηματισμού και της εξέλιξής του από φορέα χρηματοδότησης της έρευνας σε Εθνικό Ερευνητικό Κέντρο διεθνούς ακτινοβολίας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται όσον αφορά την υποστήριξή του σε διοικητικό, οικονομικό και τεχνικό επίπεδο.

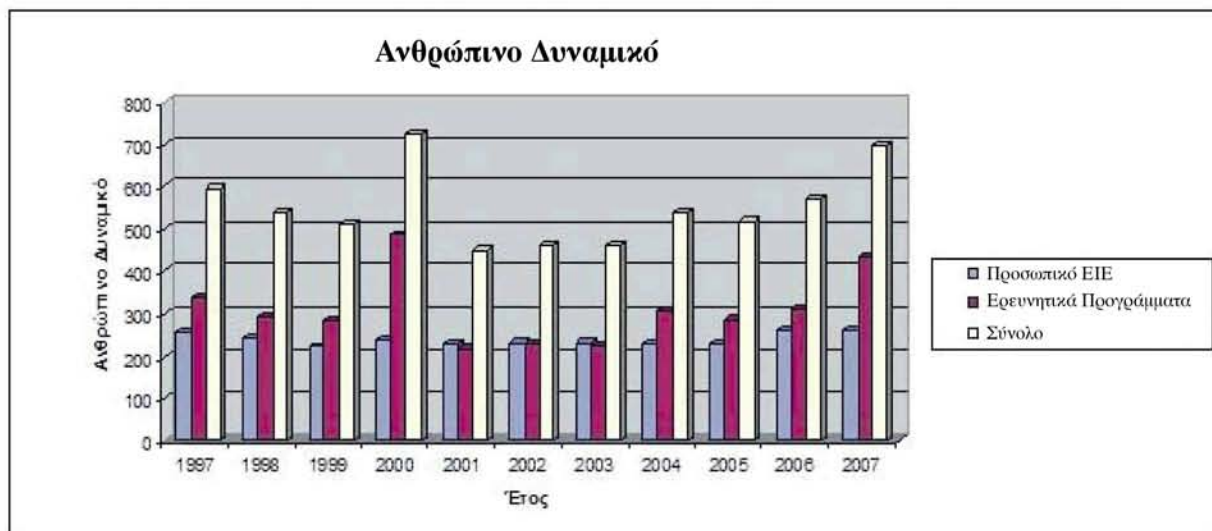
Η ανάπτυξη του ΕΙΕ σε αριθμό ερευνητικών ινστιτούτων και υπηρεσιών οδήγησε, αναπόφευκτα, στη ραγδαία αύξηση του ανθρώπινου δυναμικού του, στη

σημαντική αύξηση της υποδομής και του εργαστηριακού εξοπλισμού όλων των μονάδων του και στη συνεχή συντήρηση και αναβάθμιση της κτηριακής του υποδομής με συνακόλουθη αύξηση της ύλης της Υπηρεσίας Υποστήριξης του ΕΙΕ.

Αξίζει να μνημονευθεί ότι, παρά την προαναφερόμενη αύξηση της ύλης της, η Υπηρεσία Υποστήριξης παραμένει από άποψη στελεχιακού δυναμικού ιδιαίτερα περιορισμένη, απασχολώντας σήμερα 32 άτομα, επί συνόλου προσωπικού 700 ατόμων περίπου.

Συγκεκριμένα, η Υπηρεσία Υποστήριξης:

- Με το Τμήμα Διοικητικού χειρίζεται, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του ΠΔ, όλα τα θέματα υπηρεσιακής κατάστασης του τακτικού προσωπικού που αριθμεί σήμερα 256 άτομα και του προσωπικού που απασχολείται στα ερευνητικά προγράμματα, που αριθμεί σήμερα 450 άτομα περίπου. Παράλληλα, τηρεί πρωτόκολλο εισερχομένων και εξερχομένων εγγράφων και αρχείο και έχει την ευθύνη της διακίνησης όλων των εγγράφων εντός και εκτός του ΕΙΕ, μεριμνά για τη διατύπωση και

εκτέλεση των αποφάσεων όλων των οργάνων και επιτροπών του ΕΙΕ, μελετά τις μεθόδους εργασίας και απλούστευσης των διαδικασιών, κ.λπ.

- Με το Τμήμα Οικονομικού και Προμηθειών, έχει την ευθύνη της υλοποίησης του εκάστοτε ετήσιου τακτικού προϋπολογισμού (ύψους 11.000.000 ευρώ περίπου για το τρέχον έτος) και του προϋπολογισμού διαχείρισης ερευνητικών και αναπτυξιακών έργων σε ύψος διπλάσιο του εκάστοτε τακτικού προϋπολογισμού. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του ΠΔ, μεριμνά για την κατάρτιση των προαναφερόμενων προϋπολογισμών, των ετήσιων ισολογισμών και απολογισμών εσόδων και εξόδων, την εκκαθάριση της μισθοδοσίας, των αποζημιώσεων και των ασφαλιστικών ταμείων του συνόλου του προσωπικού, πραγματοποιεί προμήθειες πάγιου εξοπλισμού και αναλώσιμων, υποστηρίζει τον τακτικό ετήσιο έλεγχο διαχείρισης του ΕΙΕ από ορκωτούς λογιστές, καθώς και όλους τους έκτακτους ελέγχους που διατάσσει η εποπτεύουσα αρχή, κ.λπ.
- Με το Τμήμα Τεχνικών Υπηρεσιών και Διοικητικής Μέριμνας, μεριμνά για τη στέγαση των υπηρεσιακών μονάδων, τη συντήρηση, αναβάθμιση και φύλαξη της κτηριακής υποδομής του ΕΙΕ και των περιουσιακών του στοιχείων, τη συντήρηση και

λειτουργία όλου του μηχανολογικού και ηλεκτρολογικού εξοπλισμού του ΕΙΕ και την εγκατάσταση, συντήρηση και αναβάθμιση όλης της δικτυακής υποδομής των ινστιτούτων και κεντρικών υπηρεσιών του ΕΙΕ (τηλεφωνικά δίκτυα και δίκτυα ηλεκτρονικών υπολογιστών).

Η ρύθμιση ειδικότερων θεμάτων αναγκαίων για την εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία του ΕΙΕ στη σημερινή του μορφή, αποτυπώνεται σε κείμενο εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας το οποίο θα περιβληθεί σύντομα τον νόμιμο τύπο. Μέχρι την έκδοση του κανονισμού, το ΕΙΕ λειτουργεί με αποφάσεις του ΔΣ του, κανονιστικού χαρακτήρα. Με όμοιου τύπου αποφάσεις, το ΔΣ έχει καταρτίσει και κωδικοποιήσει, σε ενιαίο κείμενο, κανονισμό προμηθειών.

Πέραν της οργανωτικής δομής που προβλέπεται στο ΠΔ 226/89 και προκειμένου το ΕΙΕ να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις που επιβάλλει η οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου ερευνητικού κέντρου, αναπτύχθηκαν κατά την τελευταία 10ετία, σε σημαντικό βαθμό, υπηρεσίες διαμεσολάβησης με τον παραγωγικό τομέα και κοινωνίας με το ευρύτερο κοινό. Οι υπηρεσίες αυτές, υπό την ευρύτερη σκέπη της Διοίκησης του ΕΙΕ και υπό την άμεση εποπτεία του Διευθυντή του Ιδρύματος, παρουσιάζονται αυτοτελώς στα επόμενα κεφάλαια της έκδοσης.

Τέλος, στο πλαίσιο της λειτουργίας της Υπηρεσίας Υποστήριξης, μεγάλη σημασία αποδίδεται επίσης:

- Στην εσωτερική συνεργασία και τον συντονισμό όλων των υπηρεσιακών μονάδων του ΕΙΕ μεταξύ τους, αλλά και σε σχέση με τα άλλα ερευνητικά ιδρύματα, την εποπτεύουσα αρχή και τις υπόλοιπες αρχές της χώρας.
- Στη συνεχή επιμόρφωση και εκπαίδευση του προσωπικού υποστήριξης και του λοιπού προσωπικού του ΕΙΕ μέσω οργανωμένων σεμιναρίων που καλύπτουν ανάγκες της σύγχρονης διοίκησης και διαχείρισης των έργων που υλοποιεί το Ίδρυμα.
- Στην εγκατάσταση συστήματος ποιότητας διαχείρισης έργων και πιστοποίησης του οργανισμού με ISO, με στόχο τη διαχειριστική του επάρκεια ως τελικός δικαιούχος του επιχειρησιακού προγράμματος ΕΣΠΑ.
- Στη διασφάλιση της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων του ΕΙΕ με την πρόσληψη ιατρού εργασίας και τεχνικού ασφαλείας, σύμφωνα με την κοινοτική και την εθνική νομοθεσία.
- Στη συνεργασία με τον Σύλλογο Προσωπικού ΕΙΕ μέσω της συνομολόγησης της ετήσιας συλλογικής σύμβασης εργασίας που ρυθμίζει τα εργασιακά και μισθολογικά θέματα του διοικητικού και τεχνικού προσωπικού, με σκοπό τη διασφάλιση κλίματος εργασιακής ειρήνης.

Προσωπικό Υπηρεσίας Υποστήριξης

Διευθυντές

Γεώργιος Αποστολίδης, 1958-1961
Ευάγγελος Τσουκάτος, 1961-1962
Ανδρέας Μπρούμης, 1962-1970
Γεώργιος Αντωνιάδης, 1971-1999
Αργυρούλα Σιγάλα, 2001-

Τμήμα Διοικητικού

Γραμματεία

Γεώργιος Αντωνιάδης, 1958-1971
Ανθή Καραγιάννη, 1958-1998
Ελένη Γραμματικοπούλου, 1964-
Έφη Γιαννοπούλου, 1978-
Γιάννα Αθανασοπούλου, 1985-
Μαίρη Κοντογιάννη, 2003-

Γραφείο Διαμεσολάβησης
Κλαίρη Φωνιαδάκη, 2002-

Μορφωτικές Εκδηλώσεις
Ελένη Γραμματικοπούλου, 1993-
Μαρία Κοντογιάννη, 2001-

Βιβλιοπωλείο

Μελίνα Κορόζη, 2003-

Βοηθητικό προσωπικό

Νίκος Παναγιωτόπουλος, 1968-2001
Γεώργιος Καρκατσούλης, 2001-

Τμήμα Οικονομικού και Προμηθειών

Λογιστήριο

Κωνταντίνος Χονδρογιάννης, 1959-1985
Σωτήρης Μπεσμπέας, 1959-1985
Γεωργία Κατσάνη, 1972-1992
Στέφανος Ανδρινίδης, 1968-2000
Γεώργιος Δενδραμής, 1981-
Ελευθερία Μηνά, 1981-
Γεώργιος Σάββης, 1984-
Έμυ Νικοπούλου, 1982-
Χρυσούλα Ιωακειμίδου, 1998-
Λουίζα Δουλγεράκη, 1994-
Μαρία Γαβαλά, 2000-
Κάνδια Μαριάνου, 2002-
Άννα Καγκελάρη, 2006-
Αρτεμησία Καρκατσούλη, 1981-

Τμήμα Τεχνικών Υπηρεσιών και Διοικητικής Μέριμνας

Τεχνική Υπηρεσία

Οδυσσέας Αθανασέκος, 1970-1986
Κώστας Μοσχονάς, 1972-
Ιωάννης Σκαρλάτος, 1978-1998
Διονύσης Βιταλιώτης, 1979-2001
Ντιράν Καλαϊτζιάν, 2002-
Σάββας Τσιλένης, 2006-
Χρήστος Ρουμेलιώτης, 2006-
Κωνσταντίνος Σακελλάρης, 1980-
Μαρία Καραγεώργου, 2003-
Παναγιώτης Θανόπουλος, 2006-
Αγγελίνα Βόσσου, 2002-

Τηλεφωνικό Κέντρο

Ευγενία Δήμα, 1967-1992

Οδηγός

Διονύσης Αγγελακόπουλος, 1983-

Φύλακες

Κωνσταντίνος Καυκιάς, 1975

Ιωάννης Αντωναρόπουλος, 1973-1983

Γεώργιος Σεννής, 1969

Διονύσιος Δημητρόπουλος, 1969

Νίκος Δανήλ, 1983-1996

Σπύρος Φραγκούδης, 1968-2001

Παντελής Ζαρχαδούλας, 1986-

Πέτρος Κρανάς, 1989-

Ανδρέας Ηλιάκης, 1983-

Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος, 2002-

Προσωπικό καθαριότητας

Βασιλική Πριτσάλα, 1960

Γκόλφω Πουλή, 1968-1983

Δέσποινα Τσιβαλιού, 1968-1984

Ελένη Κομπολίκου, 1972-1988

Αικατερίνη Δεμέναγα, 1972-1996

Όλγα Μελαχροινού, 1973-1987

Φιλιώ Στουμπίδου, 1973

Μαρία Σεριάτου, 1974-1989

Ελένη Κονδύλη, 1977-1990

Δήμητρα Γαβαλά, 1981-2001

Πολυξένη Βούστρου, 1979-1993

Μαρίνα Στουμπίδου, 1984-2004

Ευαγγελία Κουσκούση, 1985-

Ανδρονίκη Κλαρέβα, 1984

Αθηνά Σαβόγλου, 1985

Χρυσούλα Γεωργίου, 1981-2001

Διεθνείς Σχέσεις

Αργυρούλα Σιγάλα, 1979-

Χριστίνα Τόκα, 1985-

Νομικοί Σύμβουλοι - Δικηγόροι

Ι. Πλατσής, 1958-1966

Ι. Πασσιάς, 1966-1982

Αργυρούλα Σιγάλα, 1979-

Ανδρέας Δημητρόπουλος, 1982-1984

Τάνια Παπαντωνίου, 1984-2005

Δήμητρα Αγαπάκη, 2006-

Γραφείο Διεθνών Σχέσεων (ΓΔΣ)

Αργυρούλα Σιγάλα, υπεύθυνη Γραφείου Διεθνών Σχέσεων

Το ΓΔΣ συστάθηκε τον Νοέμβριο 1979 ως γραφείο του ΕΙΕ και ταυτόχρονα προσλήφθηκε μία δικηγόρος για τη σύνδεση του ΕΙΕ με τον ευρωπαϊκό επιστημονικό οργανισμό European Science Foundation (ESF) και την υποστήριξη των σχέσεων της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας με αυτόν.

Στη συνέχεια, του ανατέθηκε ο ρόλος της σύναψης, παρακολούθησης και εκτέλεσης σειράς συμβάσεων επιστημονικών ανταλλαγών με ομόλογους προς το ΕΙΕ ευρωπαϊκούς ερευνητικούς οργανισμούς και ενισχύθηκε σε ανθρώπινο δυναμικό με την πρόσληψη ενός διοικητικού υπαλλήλου (Χριστίνα Τόκα, 1985-).

Παράλληλα, και δεδομένου του αυξανόμενου ρόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στους τομείς της πολιτικής και της χρηματοδότησης της Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΕΤΑ), το ΓΔΣ κλήθηκε να παρακολουθήσει τις εξελίξεις στους τομείς αυτούς και να υποστηρίξει, τόσο τα ερευνητικά ινστιτούτα του ΕΙΕ στη διεκδίκηση, παρακολούθηση και διαχείριση των ερευνητικών έργων τους, όσο και το ΕΙΕ γενικότερα στη διαμόρφωση των θέσεών του στον τομέα της ευρωπαϊκής πολιτικής ΕΤΑ.

Κατά την υλοποίηση των έργων που του ανατέθηκαν, το ΓΔΣ συνεργάστηκε καθ' όλο το διάστημα, από τη σύστασή του μέχρι σήμερα, με τις υπόλοιπες υπηρεσίες και μονάδες του ΕΙΕ, υπό την εποπτεία του Προέδρου του ΔΣ (1979-1998) και του Διευθυντή του Ιδρύματος (1998-).

Συνεργασία του ΕΙΕ με την ESF & την Ένωση EUROHORCS

Η ESF είναι ένας διεθνής επιστημονικός οργανισμός, μη κυβερνητικού χαρακτήρα, που ιδρύθηκε το 1974 και εδρεύει στο Στρασβούργο της Γαλλίας. Μέλη του είναι 75 ερευνητικοί οργανισμοί και ακαδημίες 30 χωρών της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων το ΕΙΕ ως μοναδικός φορέας που εκπροσωπούσε τη χώρα μας στην ESF για την περίοδο 1979-2004. Στη συνέχεια, βάσει μνημονίου κατανόησης το οποίο υπογράφηκε τον Ιούλιο 2004 μεταξύ ΕΙΕ και Ιδρύματος Τεχνολογίας & Έρευνας (ΙΤΕ) η Ελλάδα εκπροσωπείται στην ESF από τους δύο παραπάνω οργανισμούς, οι οποίοι και ενεργούν ως εθνικοί κόμβοι για τη συνεργασία της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας (ΑΕΙ, ερευνητικά ιδρύματα, κ.λπ.) με την ευρωπαϊκή επιστημονική κοινότητα.

Η σημασία της συμμετοχής της χώρας μας στην ESF ήταν ιδιαίτερα σημαντική σε μία εποχή που η ΕΕ δεν είχε ακόμα δραστηριοποιηθεί στον τομέα της επιστημονικής και ερευνητικής συνεργασίας και παραμένει πάντα σημαντική και επίκαιρη, στο μέτρο που ο οργανισμός αυτός συντονίζει και διεξάγει έρευνες σε πανευρωπαϊκό / διεθνές επίπεδο, τόσο στην περιοχή των θετικών όσο και στην περιοχή των Ανθρωπιστικών Επιστημών, για τις οποίες η χώρα μας παρουσιάζει αυξημένο επιστημονικό ενδιαφέρον. Ενδεικτικά, αναφέρεται

η συμμετοχή μας στα εθνικής σημασίας Προγράμματα της Ιστορικής Γεωγραφίας του Βυζαντίου και της Μετάβασης από τον Ρωμαϊκό στον Μεσαιωνικό Κόσμο με ενεργό συμμετοχή του ερευνητικού δυναμικού των αντίστοιχων ινστιτούτων του ΕΙΕ.

Για την υλοποίηση της συνεργασίας της χώρας μας με την ESF, το ΕΙΕ όρισε εθνικούς εκπροσώπους σε συνεργασία με την εποπτεύουσα αρχή (Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας), συνέστησε εθνικές επιτροπές στις επιστημονικές περιοχές που δραστηριοποιείται η ESF και λειτούργησε ως καταλύτης στη σύσταση ερευνητικών ομάδων που δραστηριοποιήθηκαν σε κοινά ερευνητικά προγράμματα, δίκτυα συνεργασίας, διερευνητικά εργαστήρια, προγράμματα υποτροφιών και πανευρωπαϊκά συνέδρια. Το ΕΙΕ, δηλαδή, λειτούργησε ως «clearing house» για τη διάχυση της πληροφορίας σε εθνικό επίπεδο και την οργάνωση της συμμετοχής των ελληνικών ερευνητικών ομάδων σε δράσεις και ερευνητικά προγράμματα της ESF.

Για το συνολικό διάστημα 1979 μέχρι σήμερα, εκτιμάται ότι το ΕΙΕ εξασφάλισε και υποστήριξε διοικητικά τη συμμετοχή ελληνικών ερευνητικών ομάδων από τα ΑΕΙ και τα Ερευνητικά Κέντρα της χώρας σε 20 περίπου κοινά ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα και δίκτυα υπό τον συντονισμό της ESF. Τα Προγράμματα αυτά καλύπτουν μεγάλο μέρος του επιστημονικού ερευνητικού φάσματος από τις Επιστήμες του Ανθρώπου και της Ζωής μέχρι τις Φυσικές Επιστήμες και τις Επιστήμες του Μηχανικού.

Επίσης, το ΕΙΕ εξασφάλισε και υποστήριξε διοικητικά για την παραπάνω περίοδο με δαπάνες της ESF:

- τη συμμετοχή ελλήνων ερευνητών σε διερευνητικά εργαστήρια (exploratory workshops),
- την απονομή υποτροφιών σε μεμονωμένους ερευνητές στο πλαίσιο προγραμμάτων υποτροφιών (π.χ. πρόγραμμα τοξικολογίας),
- την οργάνωση ευρωσυνεδρίων (euroconferences), πολλά από τα οποία πραγματοποιήθηκαν στη χώρα μας (32 ευρωσυνέδρια επί συνόλου 350 συνεδρίων για την περίοδο 1990-2002).

Σημειώνεται ότι όσον αφορά τις παραπάνω δράσεις με απ' ευθείας χρηματοδότηση της ESF, δεν είναι δυνατόν να παρασχεθούν ακριβή στοιχεία, καθόσον η πρόσβαση από την ελληνική επιστημονική κοινότητα προς την ESF γίνεται πολλές φορές με τη διαδικασία bottom-up, δηλαδή από τη βάση προς την κορυφή, χωρίς την τυπική διαμεσολάβηση του ΕΙΕ.

Σε αναγνώριση του πολλαπλασιαστικού οφέλους που έχει αποκομίσει η χώρα μας από τη συμμετοχή της στην ESF, αλλά και της εξαιρετικής επιβάρυνσης που συνεπάγεται η καταβολή της ετήσιας εισφοράς από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΕΙΕ στην ESF, η Πολιτεία αποφάσισε την κάλυψη της εισφοράς αυτής από τον κρατικό προϋπολογισμό (άρθρο 7, Ν. 2919/2001, ΦΕΚ 128).

Η αποτίμηση της μακρόχρονης συνεργασίας του ΕΙΕ για λογαριασμό της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας με την ESF δεν εξαντλείται, όμως, στα παραπάνω. Στη συνέχεια της επανεξέτασης του ρόλου της στο πλαίσιο του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (EXE) από τις αρχές του 2000 και ιδιαίτερα σε στενή συνεργασία με την Ένωση των Ερευνητικών Συμβουλίων και Ερευνητικών Οργανισμών της Ευρώπης - EUROHORCs (European Union Research Organization Heads) η ESF κλήθηκε να παίξει έναν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ερευνητικής πολιτικής για τη δημιουργία και την τόνωση του EXE.

Στο πλαίσιο του ρόλου αυτού, η ESF εκπόνησε σειρά στρατηγικών μελετών και οργάνωσε συνέδρια προοπτικής διερεύνησης (foresight) με συμμετοχή των οργανισμών-μελών της, κυρίως δε, ανέλαβε τη διοικητική υποστήριξη και διαχείριση της καινοτόμου πρωτοβουλίας της ένωσης EUROHORCs για τη δημιουργία των βραβείων European Young Investigator Awards (EURYI).

Τα βραβεία αυτά, μέσω ενός «προγράμματος-ταμείου», στο οποίο συνεισέφεραν όλοι οι συμμετέχοντες οργανισμοί, συμπεριλαμβανομένου και του ΕΙΕ, έδωσαν τη δυνατότητα σε εξέχοντες νέους ερευνητές απ' όλο τον κόσμο να απασχοληθούν σ' ένα ευρωπαϊκό περιβάλλον έρευνας, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία της επόμενης γενιάς των επιστημόνων που θα προάγουν τον EXE.

Ο θεσμός των βραβείων EURYI εγκαινιάστηκε για πρώτη φορά το 2003 και έκτοτε έχουν γίνει 4 προκηρύξεις αντιστοίχως, για τα έτη 2003, 2004, 2005 και 2006. Η κάθε προκήρυξη είχε σαν αποτέλεσμα την απονομή 25 βραβείων σε διακεκριμένους νέους ερευνητές, ύψους 1.250.000 € περίπου, για μία περίοδο 5 ετών ανά προκήρυξη.

Αποτέλεσμα της συμμετοχής της χώρας μας στον πιο πάνω θεσμό, ο οποίος υποστηρίχθηκε διοικητικά αποκλειστικά από το ΕΙΕ, είναι η απονομή δύο βραβείων, ύψους 1.250.000 € έκαστο:

- στον δρ. Ν. Ταγματάρχη, με ερευνητικό φορέα υποδοχής το ΙΘΦΧ/ΕΙΕ, στην περιοχή των ναυοδομημένων υλικών με βάση ναυοσωλήνες άνθρακα στο πλαίσιο της πρώτης προκήρυξης (2003-2008) και

Στιγμιότυπο από το επίσημο δείπνο της Επιτροπής του Προγράμματος EURYI, τον Οκτώβριο 2006, με συμμετοχή του Διευθυντή ΕΙΕ, καθηγητή Δ. Κυριακίδη, του μέλους της Διοικούσας Επιτροπής του Προγράμματος και υπεύθυνης διεθνών σχέσεων ΕΙΕ Α. Σιγάλα και των Ελλήνων βραβευθέντων δρ. Ν. Ταγματάρχη και δρ. Χ. Παναγόπουλου.

- στον δρ. Χ. Παναγόπουλο, με ερευνητικό φορέα υποδοχής το Ινστιτούτο Ηλεκτρονικής Δομής και Λείζερ/ΙΤΕ, στην περιοχή των κεραμικών υπεραγωγών στο πλαίσιο της τρίτης προκήρυξης (2005-2010).

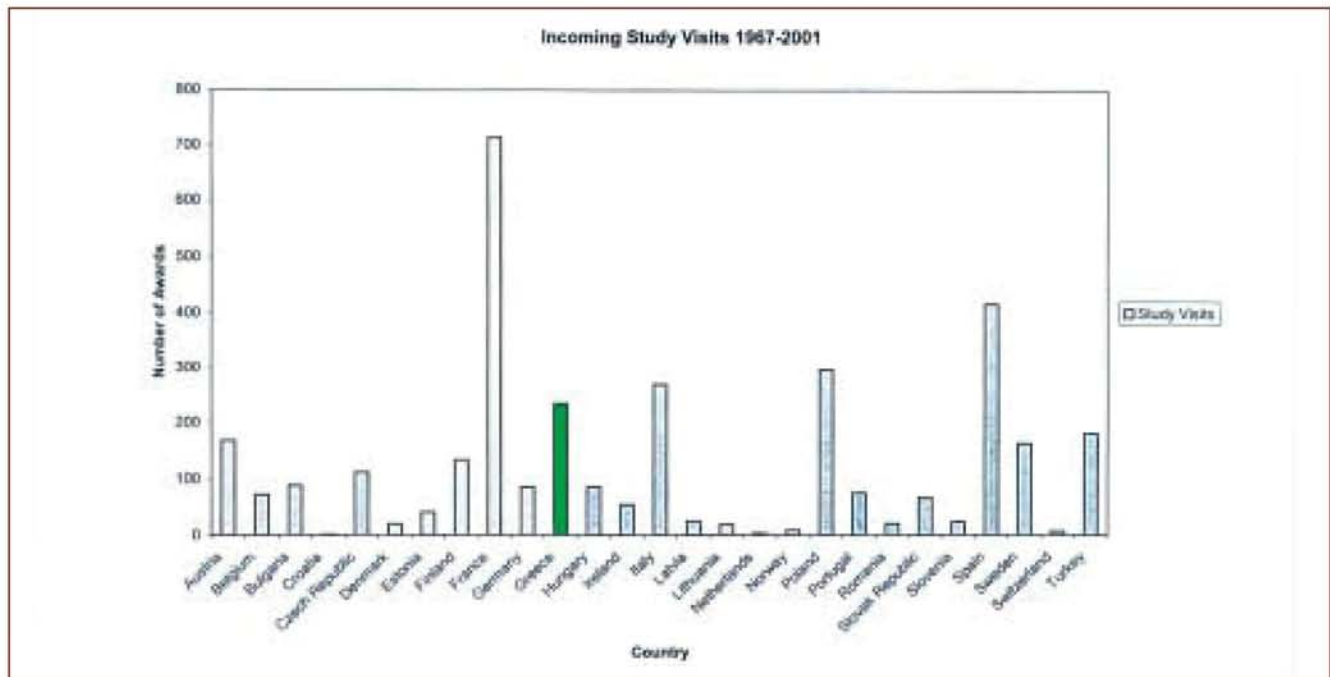
Η απονομή των πιο πάνω βραβείων, με εξαιρετικά ανταγωνιστικές διαδικασίες που προϋποθέτουν την αριστεία των φορέων υποδοχής, δικαιώνουν πλήρως τη συμμετοχή της χώρας μας στον πιο πάνω θεσμό, ο οποίος ήδη ενσωματώθηκε στο 7ο ΠΠ της ΕΕ (2007-2013), στο πλαίσιο του ειδικού προγράμματος «ΙΔΕΕΣ», Δράση «Επιχορήγηση για εκκίνηση ανεξάρτητης έρευνας - Starting Grant Action».

Με αφορμή την αναφορά στα βραβεία EURYI αξίζει να μνημονευθεί ο γενικότερος ρόλος που έχει διαδραματίσει η ένωση EUROHORCS κατά τα τελευταία έτη, κυρίως λόγω του ύψους της χρηματοδότησης που εξασφαλίζει για την ΕΤΑ στον ΕΧΕ. Η χρηματοδότηση αυτή, η οποία ανέρχεται σε 20 δις ευρώ τον χρόνο,

υπερβαίνει κατά πολύ την κοινοτική χρηματοδότηση για την Έρευνα, γεγονός που έχει αναδείξει την ένωση EUROHORCS σε κεντρικό παίκτη στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ερευνητικής πολιτικής.

Για τους παραπάνω λόγους, η συμμετοχή του ΕΙΕ στην ένωση αυτή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική και υποστηρίζεται από το ΓΔΣ, το οποίο έχει επιφορτιστεί με την παρακολούθηση και σειράς άλλων πρωτοβουλιών της ένωσης, όπως π.χ. η επεξεργασία κοινά αποδεκτών όρων για την ανάπτυξη ερευνητικών σταδιοδρομιών στην Ευρώπη και την αύξηση της κινητικότητας των ευρωπαίων ερευνητών (π.χ. υιοθέτηση της αρχής «η χρηματοδότηση ακολουθεί τον ερευνητή», «money follows researcher») από τους ερευνητικούς οργανισμούς-μέλη της ένωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΙΕ συμμετέχει, μετά την υπογραφή σχετικού μνημονίου κατανόησης (MOU) με ικανό αριθμό ομολόγων προς αυτόν οργανισμών, στο φόρουμ για τα θέματα ανάπτυξης ερευνητικής σταδιοδρομίας

● 272

Πίνακας μετακινούμενων ερευνητών προς το Ηνωμένο Βασίλειο για την περίοδο 1967-2001.

(MO Forum on Research Careers). Το φόρουμ αυτό έχει ενταχθεί στις δράσεις που υλοποιεί η ESF για λογαριασμό της ένωσης EUROHORCs, προκειμένου να μη χαθεί η τεχνογνωσία που έχει αποκτηθεί κατά τη διαχείριση των βραβείων EURYI από τα μέλη της διοικούσας επιτροπής των βραβείων. Ήδη η επίσημη έναρξη των εργασιών του φόρουμ αυτού πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 8.11.2007 με συμμετοχή εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ένωσης των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (European Universities' Association).

Από τα παραπάνω καταδεικνύεται ότι η συνεργασία του ΕΙΕ, τόσο με την ESF όσο και με την Ένωση EUROHORCs, προσφέρει πολλαπλές ευκαιρίες όχι μόνο στο επίπεδο της ερευνητικής συνεργασίας per se, αλλά και στο επίπεδο της άσκησης ενεργού ερευνητικής πολιτικής στο πλαίσιο του EXE.

Προγράμματα επιστημονικών ανταλλαγών

Παράλληλα με την υποστήριξη των σχέσεων του ΕΙΕ με την ESF, το ΓΔΣ ανέπτυξε σημαντική δραστηριότητα

προς την κατεύθυνση των επιστημονικών ανταλλαγών με ομόλογους προς το ΕΙΕ φορείς του εξωτερικού, όπως την Royal Society of London και την British Academy, το Εθνικό Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Γαλλίας (CNRS), τη Βουλγαρική Ακαδημία Επιστημών της Σόφια, το Συμβούλιο Επιστημονικής Έρευνας της Ισπανίας και το Εθνικό Ινστιτούτο Επιστημονικών Ερευνών της Πορτογαλίας, με μέσο ετήσιο όγκο ανταλλαγών 55 ανθρωπομήνες για την περίοδο 1979-2000.

Η δραστηριότητα αυτή, η οποία ιστορικά ανταποκρίνεται πλήρως στον ρόλο που έπαιζε το ΕΙΕ κατά την εποχή της έναρξής της, δηλ. «την καθοιονδήποτε τρόπο ενίσχυση επιστημονικών εργασιών ανωτάτου ερευνητικού επιπέδου», κάλυψε για μεγάλο χρονικό διάστημα τα κενά της εθνικής μας πολιτικής για τη διευρωπαϊκή ερευνητική συνεργασία.

Ειδικότερα όσον αφορά τη συνεργασία του ΕΙΕ με την Royal Society (RS) of London μέσω του Προγράμματος Επιστημονικών Ανταλλαγών (European Science Exchange Program - ESEP) για την περίοδο 1971-2000 χρηματοδοτήθηκαν 310 επιστήμονες-ερευνητές σε με-

ταδιδασκτορικό επίπεδο, για επισκέψεις μικρής ή μακράς χρονικής διάρκειας και για την εκπόνηση ερευνητικών σχεδίων (research projects) σε ερευνητικά εργαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ελλάδας.

Με βάση την αποτίμηση του ESEP που πραγματοποίησε η RS το έτος 2001, η Ελλάδα κατατάσσεται 5η κατά σειρά, σε σύνολο 27 χωρών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, σε αριθμό μετακινούμενων ελλήνων ερευνητών προς το ΗΒ. Οι επιστημονικές ανταλλαγές με τη RS μετεξελίχθηκαν σε κοινά ερευνητικά προγράμματα (Joint Research Projects) τα οποία για την περίοδο 2000-2005 χρηματοδοτούνταν αυτοτελώς από τον καθένα Οργανισμό.

Σήμερα, η ερευνητική συνεργασία με το Ηνωμένο Βασίλειο διασφαλίζεται από τη διακρατική συμφωνία που υλοποιείται στο πλαίσιο του 3ου ΚΠΣ του Υπουργείου Ανάπτυξης (ΓΓΕΤ).

Παράλληλα προς τη συνεργασία με την RS, η οποία κάλυπτε τις Θετικές Επιστήμες, υπογράφηκε, το 1982, συμφωνία με τη Βρετανική Ακαδημία για την κάλυψη των αναγκών των Ανθρωπιστικών και των Κοινωνικών Επιστημών, στη συνέχεια δε και με το CNRS (1983) για το σύνολο των επιστημονικών περιοχών.

Οι ανταλλαγές με το CNRS εξελίχθηκαν, όπως και στην περίπτωση της RS, σε κοινά ερευνητικά προγράμματα (Programmes Internationaux de Cooperation Scientifique - PICS).

Συγκεκριμένα, για την περίοδο 1995-2002 υλοποιήθηκαν 72 ερευνητικά προγράμματα, τα οποία ενέπλεξαν σημαντικό αριθμό ελλήνων και γάλλων ερευνητών. Για την ίδια περίοδο (1995-2002) από στοιχεία του CNRS προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος των κοινών ελληνογαλλικών επιστημονικών δημοσιεύσεων πραγματοποιήθηκε μέσω του προγράμματος επιστημονικών ανταλλαγών EIE-CNRS.

Σε αναγνώριση του ρόλου που διαδραμάτισε το EIE στην ανάπτυξη της ελληνογαλλικής επιστημονικής συνεργασίας, απονεμήθηκε στην υπεύθυνη του ΓΔΣ, Αργυρούλα Σιγάλα, ο τίτλος του Ιππότη του Φοίνικα Ακαδημαϊκής Τάξεως (Chevalier dans l'ordre des Palmes Academiques).

Οι ανωτέρω συμφωνίες αποτελούσαν τις μοναδικές ίσως ευκαιρίες για τακτική επιστημονική συνεργασία της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας με τις αντίστοιχες κοινότητες της Ευρώπης, ιδιαίτερα κατά την προ της δραστηριοποίησης της ΓΓΕΤ περίοδο.

Δομή Ελληνικού Δικτύου Κέντρων Κινητικότητας Ερευνητών.

Οι συνεργασίες που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο των παραπάνω Προγραμμάτων, αποτέλεσαν τον προθάλαμο μονιμότερων συνεργασιών, οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν στη συνέχεια από τα εκάστοτε Προγράμματα ανθρώπινου δυναμικού και κινητικότητας της ΕΕ (Human Capital and Mobility, T.M.R, Marie-Curie, κ.λπ.).

Υπ' αυτήν την έννοια, μέσω των επιστημονικών ανταλλαγών, το EIE συνέβαλε στην κινητικότητα και την ανάπτυξη του ερευνητικού δυναμικού της χώρας μας, ήδη πριν τεθούν από την ΕΕ οι στόχοι της Λισαβόνας και του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας - EXE, στόχους τους οποίους συνεχίζει να υπηρετεί και σήμερα.

Συνεργασία EIE με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Το ΓΔΣ έχει αναπτύξει πολυσχιδή δραστηριότητα στον τομέα της συνεργασίας του EIE με την ΕΕ.

- Παρέχει, διαχρονικά, υπηρεσίες διοικητικής και νομικής υποστήριξης κατά τη διεκδίκηση και υλοποίηση ερευνητικών σχεδίων (research projects) στο πλαίσιο των εκάστοτε ανταγωνιστικών προγραμμάτων της ΕΕ

Ημερίδα για την ανταλλαγή καλών πρακτικών μεταξύ των Ελληνικού και Γαλλικού Δικτύου Κέντρων Κινητικότητας Ερευνητών, ΕΙΕ, 20.6.2006. Η ημερίδα οργανώθηκε στο πλαίσιο της Ελληνο-Γαλλικής Επιστημονικής και Τεχνολογικής Συνεργασίας και συγχρηματοδοτήθηκε από τη ΓΓΕΤ και τη Γαλλική Πρεσβεία.

● 274

(σύναψη, εκτέλεση των συμβάσεων ερευνητικής συνεργασίας με την ΕΕ και συναφών συμβάσεων απασχόλησης πρόσθετου προσωπικού ή προμηθειών, σύναψη και εκτέλεση συμφωνητικών κοινοπραξιών και συνεργασίας μεταξύ των εταιρών με σκοπό τη ρύθμιση πνευματικών δικαιωμάτων και ευρεσιτεχνιών, κ.λπ.).

- Λειτουργεί ως εστιακό σημείο των σχέσεων του ΕΙΕ με την εποπτεύουσα αρχή, τη ΓΓΕΤ, του Υπουργείου Ανάπτυξης και άλλες υπηρεσίες Υπουργείων (π.χ. Υπουργείου Οικονομίας & Οικονομικών, Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Υπουργείου Εξωτερικών, κ.λπ.) για την υλοποίηση Προγραμμάτων διεθνούς συνεργασίας.
- Υποστηρίζει την εκπροσώπηση της χώρας σε όργανα της ΕΕ, όπως το ευρωπαϊκό συμβουλευτικό όργανο για την έρευνα (European Research Advisory Board-EURAB, πρώην ESTA) και επικουρεί στη διαμόρφωση εθνικών θέσεων σε θέματα ευρωπαϊκής πολιτικής για την ΕΤΑ.

Ειδικότερα, μετά τη διακήρυξη της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη δημιουργία και την τόνωση του ΕΧΕ και την υλοποίηση της πολιτικής της Λισαβόνας, το ΓΔΣ δραστηριοποιείται:

- Με τη συμμετοχή του στα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ομάδα καθοδήγησης για το

Ανθρώπινο Δυναμικό και την Κινητικότητα, Steering Group HRM), με ειδικότερο αντικείμενο την άρση των νομικών εμποδίων της κινητικότητας των ερευνητών.

- Με τη συμμετοχή του σε ομάδες εργασίας σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο (π.χ. για την έκδοση Οδηγίας και σχετικών Συστάσεων της Επιτροπής και του Συμβουλίου ΕΕ για τη διευκόλυνση της κινητικότητας των ερευνητών τρίτων χωρών, για την έκδοση Σύστασης της Επιτροπής για τη Χάρτα του Ευρωπαίου Ερευνητή και τον Κώδικα Δεοντολογίας Ερευνητών και την παρακολούθηση της εφαρμογής της, κ.λπ.).
- Με τη συμμετοχή του στην εθνική επιτροπή για την επεξεργασία των ελληνικών θέσεων για τα Προγράμματα Πλαίσια της ΕΕ και την οργάνωση ειδικών σχετικών διαβουλεύσεων (Πράσινη Βίβλος για τον ΕΧΕ, Χάρτης και Κώδικας για τους ερευνητές, κ.λπ.).
- Με την υλοποίηση ειδικών δράσεων της ΕΕ (Specific Support Actions) με κοινοτική και εθνική χρηματοδότηση για ενίσχυση του Ανθρώπινου Δυναμικού και της Κινητικότητας, για την περίοδο από 2003 μέχρι σήμερα, συνολικού ύψους χρηματοδότησης 400.000 €.
- Με την υποστήριξη του βασικού εργαλείου της πολιτικής της ΕΕ σε θέματα κινητικότητας ερευνητών μέσω της Δράσης ERAMORE (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κέντρων Κινητικότητας Ερευνητών). Από το 2003, το ΕΙΕ λειτουργεί ως Κέντρο Κινητικότητας Ερευνητών με γεωγραφική περιοχή ευθύνης την Αττική, στο πλαίσιο του Εθνικού Δικτύου Κέντρων Κινητικότητας Ερευνητών, που έχει συστήσει η ΓΓΕΤ.
- Με την υποστήριξη της λειτουργίας του ΕΙΕ ως συντονιστή του δικτύου των εθνικών σημείων επαφής για το Ειδικό Πρόγραμμα «Άνθρωποι» του 7ου Προγράμματος Πλαισίου της ΕΕ, το κατ'εξοχήν δηλαδή πρόγραμμα ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού και της κινητικότητας. Για την υποστήριξη των σχέσεων του με την ΕΕ, το ΕΙΕ έχει προσλάβει, στο πλαίσιο των ανωτέρω δράσεων, έναν επιπλέον διοικητικό υπάλληλο (Μαριάννα Γκριτζάλα, 2005-).

Εθνικοί εκπρόσωποι ΕΙΕ σε όργανα και επιτροπές της ESF έτους 2007

Γενική Συνέλευση (General Assembly)

Δ. Κυριακίδης, καθηγητής ΑΠΘ, Διευθυντής ΕΙΕ

Εκτελεστικό Συμβούλιο (Governing Council)

Δ. Κυριακίδης, καθηγητής ΑΠΘ, Διευθυντής ΕΙΕ

Μόνιμες Επιτροπές (Standing Committees)

Επιτροπή Ευρωπαϊκών Ιατρικών Ερευνητικών Συμβουλίων (European Medical Research Councils - EMRC)
Χ. Ζαμπούλης, καθηγητής ΑΠΘ

Επιτροπή Ανθρωπιστικών Επιστημών (Humanities - SCH)
Δρ. Α. Λουκοπούλου, ΙΕΡΑ/ΕΙΕ

Επιτροπή Επιστημών της Ζωής, της Γης & του Περιβάλλοντος (Life, Earth & Environmental Sciences - LESC)

Κ. Δούκας, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

Επιτροπή Φυσικών Επιστημών & Επιστημών του Μηχανικού (Physical & Engineering Sciences - PESC)

Σ. Φαράντος, καθηγητής Παν/μίου Κρήτης, Συν. μέλος ΔΕΠ στο Ινστιτούτο Ηλεκτρονικής Δομής & Λείζερ/ΙΤΕ

Επιτροπή Κοινωνικών Επιστημών (Social Sciences - SCSS)

Ι. Υφαντόπουλος, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών, Πρόεδρος Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών

Πρόγραμμα EUYRI (ESF / EUROHORCS)

Διοικούσα Επιτροπή Προγράμματος EURYI (Management Committee - MC)

Α. Σιγάλα, δικηγόρος, Υπεύθυνη Διεθνών Σχέσεων ΕΙΕ

Επιστημονικά Προγράμματα / Δίκτυα ESF με συμμετοχή της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας 1979-1999

- Πρόγραμμα Ιστορικής Γεωγραφίας του Βυζαντίου
Συντονίστρια: Ε. Αρβελέρ, Πρύτανης Πανεπιστημίων Παρισίων με τη συμμετοχή του ΙΒΕ/ΕΙΕ.
- Πρόγραμμα για τη Χημεία των Πολυμερών
Συντονιστής: Ν. Χατζήχρησιδης, καθηγητής Χημείας Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Δίκτυο για τις Μεταφορές, την Επικοινωνία και την Κινητικότητα (Transport, Communications & Mobility - TCM)
Συντονιστής: Γ. Γιαννόπουλος, καθηγητής ΑΠΘ.
- Πρόγραμμα για τις Θαλάσσιες Γεωτρήσεις (Ocean Drilling Program-ODP)
Συντονιστής: Γ. Βέης, καθηγητής ΕΜΠ με τη συμμετοχή των φορέων ΙΓΜΕ, ΕΚΘΕ, ΔΕΠ).
- Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Τοξικολογίας (Program of Environmental Toxicology - ENVITOX)
Συντονιστές: Χ. Παπαντωνίου, L OREAL-Paris, Δρ. Σ. Κυρτόπουλος, ΙΒΕΒ/ΕΙΕ.
- Πρόγραμμα Νευροεπιστημών (European Neuroscience Program-ENP)
Συντονίστρια: Μ. Ισιδωρίδου - Ίδρυμα Κότσικα.
- Πρόγραμμα Ηφαιστειολογίας (European Volcanology Program - EVOP)
Συντονιστής: Μ. Φυτίκας, καθηγητής ΑΠΘ.

- Πρόγραμμα Υποτροφιών Τοξικολογίας (Program of Fellowships in Toxicology - PFT)
Συντονιστής: Δρ. Σ. Κυρτόπουλος, ΙΒΕΒ/ΕΙΕ.
- Πρόγραμμα Μετασχηματισμού του Ρωμαϊκού Κόσμου (Transformation of the Roman World -TRW)
Συντονιστής: Ε. Χρυσός, καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Πρόγραμμα για τα Γεωγραφικά Πληροφοριακά Συστήματα (Geographical Information Systems - GIS)
Συντονιστής: Ν. Πολυδωρίδης, καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών.
- Πρόγραμμα για τις Θαλάσσιες Επιστήμες (Marine Board - EMAPS)
Συντονιστής: Δ. Παπανικολάου - ΕΚΘΕ (ΕΛΚΕΘΕ).
- Nuclear Physics European Collaboration Committee - NuPECC, (1991-2005)
Συντονιστής: ΕΚΕΦΕ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ».

2000-σήμερα

- Cultural Exchange in Europe c.1400-c.1700 (1999-2002)
Συντονιστής: Δρ. Ευθ. Νικολαΐδης, ΙΝΕ/ΕΙΕ.
- Occupation in Europe: The impact of national socialist and fascist rule, (2000-2003)
Συντονιστής: Χ. Φλάισερ, καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Environment and Ecosystem Dynamics of the Eurasian Neogene, EEDEN (2000-2004)
Συντονιστής: Κ. Δούκας, καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Innovative Technologies for Vibration Sensitive Civil Engineering Structures - CONVIB, (2001-2004)
Συντονιστής: Κ. Συρμακέλης, καθηγητής ΕΜΠ.
- Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (European Social Survey - ESS), 2003-σήμερα
Φορέας Υλοποίησης: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Interdisciplinary Tropospheric Research - INTROP (2004-2008)
Συντονιστής: Π. Παπαγιαννακόπουλος, καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης.
- Mediterranean Climate Variability and Predictability - MEDCLIVAR, (2006-2010)
Φορείς υλοποίησης: ΕΚΕΘΕ, ΕΑΑ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Κατάλογος Ετεροαναφορών για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες (European Reference Index for the Humanities - ERIH)
(Επίκειται υπογραφή μνημονίου κατανόησης μεταξύ των συνεργαζόμενων ευρωπαϊκών οργανισμών).

Μορφωτικές Εκδηλώσεις «Επιστήμης Κοινωνία»

Ελένη Γραμματικοπούλου, υπεύθυνη Μορφωτικών Εκδηλώσεων

● 276

Η αξιοποίηση και η διάχυση της επιστημονικής γνώσης που παράγεται στο ΕΙΕ και, γενικότερα, η συμβολή του Ιδρύματος στην πνευματική ανάπτυξη του τόπου, απασχόλησαν, κατά καιρούς, τις εκάστοτε Διοικήσεις του Ιδρύματος.

Έτσι, τον Νοέμβριο του 1979, διοργανώθηκαν με πρωτοβουλία του τότε Διευθύνοντα Συμβούλου, καθηγητή Αντώνη Κονταράτου, για πρώτη φορά οι Ειδικές Μορφωτικές Εκδηλώσεις. Κύριος στόχος, η παρουσίαση των σύγχρονων επιστημονικών επιτευγμάτων στον χώρο τόσο των θετικών όσο και των ανθρωπιστικών επιστημών, καθώς και η προβολή του κοινωνικού χαρακτήρα της επιστημονικής έρευνας σ' ένα ευρύτερο κοινό.

Οι εκδηλώσεις αυτές, υπό τη μορφή δύο κύκλων-σειρών εξαμηνιαίων μαθημάτων τον χρόνο, λειτούργησαν μέχρι τον Μάιο του 1988 με υπεύθυνη την Κωνσταντίνα Παπασταθοπούλου, βιβλιοθηκονόμο. Στους κύκλους των μαθημάτων προστέθηκαν και μεμονωμένες ομιλίες διακεκριμένων πανεπιστημιακών δασκάλων. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 18 κύκλοι μαθημάτων που κάλυψαν τομείς όπως η βιολογία, αστρονομία, πολιτικές επιστήμες, φιλοσοφία, ιστορία, εικαστικές τέχνες, κ.ά.

Το 1993, το Διοικητικό Συμβούλιο του ΕΙΕ, ύστερα από πρόταση του Διευθύνοντα Συμβούλου καθηγητή Κωνσταντίνου Σέκερη, αποφάσισε τη συνέχιση αυτής της δραστηριότητας με τα ίδια κριτήρια και με την πεποίθηση ότι εκπληρώνεται ένας από τους σκοπούς του ΕΙΕ, όπως αυτός σαφώς περιγράφεται στον Οργανισμό του: *Το ΕΙΕ οργανώνει ή και χρηματοδοτεί σεμινάρια, εκπαιδευτικά προγράμματα, συνέδρια, συναντήσεις σε θέματα των τομέων ανθρωπιστικών, φυσικών και τεχνικών επιστημών και ειδικότερα στις γνωστικές περιοχές των ιστορικών ερευνών της φυσικής, της χημείας, της επιστήμης υλικών και της βιολογίας, καθώς επίσης και η συλλογή, τεκμηρίωση, επεξεργασία και διάδοση πληροφοριών επιστημονικής και τεχνολογικής φύσεως στον ελληνικό και διεθνή χώρο και προβαίνει σε επιστημονικές εκδόσεις.*

Υπεύθυνη ανέλαβε η Ελένη Γραμματικοπούλου, διοικητικό στέλεχος, ορίζεται δε και η πρώτη επιτροπή προγράμματος αποτελούμενη από τους καθηγητές Κωνσταντίνο Σέκερη, Διευθυντή IBEB και Διευθύνοντα Σύμβουλο, Χρύσα Μαλτέζου, Διευθύντρια IBE και Ελένη Γραμματικοπούλου.

Εναρκτήρια εκδήλωση «Στα Βήματα του Παισανία», Μάιος 2007. Αμφιθέατρο «Λ. Ζέρβας».

Σήμερα, τη θεματική επιλογή και τον έλεγχο του Προγράμματος έχει τριμελής επιτροπή από τους καθηγητές Φραγκίσκο Κολίση, Διευθυντή IBEB, Ταξιάρχη Κόλια, Διευθυντή ΙΒΕ και την Ελένη Γραμματικοπούλου.

Από το 2003, με απόφαση του ΔΣ, παγιώνεται η ονομασία Πρόγραμμα Μορφωτικών Εκδηλώσεων «Επιστήμης Κοινωνία» αλλά ο σχεδιασμός τους διαφοροποιείται και εμπλουτίζεται έτσι ώστε να ανταποκρίνεται τις απαιτήσεις των καιρών. Στις δράσεις του Προγράμματος εμπíπτουν:

- η διοργάνωση διαφόρων εκδηλώσεων, κύκλων ομιλιών, εκθέσεων, συνεδρίων, επιστημονικών / εικαστικών δρωμένων, εκδόσεων, η παραγωγή ντοκιμαντέρ, κ.λπ.
- η λειτουργία του βιβλιοπωλείου
- η διαχείριση των συνεδριακών / εκθεσιακών χώρων

Κάθε χρόνο διοργανώνονται έξι περίπου κύκλοι ομιλιών (Νοέμβριος-Ιούνιος) με θεματολογία που απορρέει από το αντικείμενο των ερευνητικών προγραμμάτων των ινστιτούτων του ΕΙΕ. Ως ομιλητές συμμετέχουν, κατά κύριο λόγο, οι ερευνητές του Ιδρύματος, διακεκριμένοι ερευνητές της ημεδαπής και αλλοδαπής και προσωπικότητες των γραμμάτων και των τεχνών.

Τα θέματα επιλέγονται πάντα με γνώμονα την επικαιρότητα, το ενδιαφέρον και τις ανησυχίες του κοινού, προσφέροντας με τον τρόπο αυτό μια έγκυρη επιστημονική ενημέρωση. Επιπλέον, δίδεται η δυνατότητα στους ερευνητές του ΕΙΕ να έρθουν σε επαφή με τους ενδιαφερόμενους για την επιστήμη σε ένα ευρύτερο ακροατήριο και να κοινοποιήσουν την πρόοδο της επιστημονικής τους έρευνας.

Τα τελευταία χρόνια τις εκδηλώσεις αυτές παρακολουθεί ένας μεγάλος αριθμός φοιτητών από όλους τους επιστημονικούς κλάδους, στους οποίους χορηγείται πιστοποιητικό παρακολούθησης.

Παράλληλα, διοργανώνονται συνέδρια, εκθέσεις, συναντήσεις και συζητήσεις, μουσικά και εικαστικά δρώμενα, ενώ τα κείμενα των κύκλων ομιλιών συνήθως εκδίδονται σε βιβλία.

Κύκλοι ομιλιών «ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

Από το 2001, στο πλαίσιο του ομώνυμου Προγράμματος, πραγματοποιείται ο κύκλος «Κοινωνία και Υγεία», με στόχο την ενημέρωση της επιστημονικής κοινότητας και του ευρύτερου κοινού σε επίκαιρα ιατρικά θέματα. Οι διαλέξεις ξεκινούν με τις πιο πρόσφατες πληροφορίες που απορρέουν από τα επιτεύγματα των βασικών επιστημών για την αιτιοπαθογένεια των νόσων, προχωρούν στην περιγραφή της κλινικής τους εικόνας, και καταλήγουν στο τι γνωρίζουμε σήμερα για τη θεραπεία αλλά και την πρόληψή τους.

Αφίσες κύκλων ομιλιών «Επιστήμης Κοινωνία».

Στο διάστημα των επτά ετών πραγματοποιήθηκαν 46 θεματικές ενότητες, συμμετείχαν 150 ομιλητές και τα θέματα επικεντρώθηκαν στις παθήσεις του αίματος, του δέρματος, των οστών και αρθρώσεων, του νευρικού συστήματος, στις καρδιαγγειακές παθήσεις, στα αυτοάνοσα νοσήματα, στις λοιμώξεις, και στις μεταμοσχεύσεις. Επιπλέον, παρουσιάστηκαν οι νέες εξελίξεις στη φαρμακευτική, στη βιοπληροφορική και στην αξιοποίηση των βλαστικών κυττάρων, ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε σε θέματα βιοηθικής και δεοντολογίας.

Κυριακάτικα Πρωινά

Τα τελευταία πέντε χρόνια (2002-2008) σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν τα «Κυριακάτικα Πρωινά», με στόχο την προσέλκυση και συμμετοχή νέων ατόμων σε διάφορες καινοτόμες δράσεις.

Έγιναν 5 διαφορετικές θεματικές ενότητες στις οποίες συμμετείχαν 13 ομιλητές και περίπου 100 ειδικοί, γιατροί, μουσικο-χοροθεραπευτές, αφηγητές, ηθοποιοί, μουσικοί, κ.ά. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε σε πειράματα / δράματα με στόχο την ανάδειξη της εφαρμογής της επιστήμης στην καθημερινή μας ζωή και της σχέσης της επιστήμης με την τέχνη.

● 278

Έσοδα

Τα έσοδα του Προγράμματος προέρχονται από τις χορηγίες, τις ενοικιάσεις εκθεσιακών / συνεδριακών χώρων, τις διάφορες συνεργασίες με τρίτους, τις πωλήσεις των βιβλίων και DVD.

Διοργάνωση

Για την προβολή των εκδηλώσεων παράγονται ενημερωτικά προγράμματα / φυλλάδια, πανώ, αφίσες, δελτία Τύπου, διαφημιστικά μηνύματα με δωρεάν μετάδοση, μετά από έγκριση του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου, και ανακοινώνονται στον δικτυακό τόπο του ΕΙΕ, καθώς και στις αντίστοιχες ιστοσελίδες άλλων φορέων (π.χ. ΥΠΠΟ, British Council, Γραφεία Διαμεσολάβησης κ.λπ.). Γίνονται ειδικά αφιερώματα και καταχωρήσεις στον Τύπο και σε εξειδικευμένα περιοδικά. Το Πρόγραμμα διαθέτει μία μεγάλη βάση με ταχυδρομικές διευθύνσεις που καλύπτει είτε γενικό είτε εξειδικευ-

μένο κοινό, καθώς και ηλεκτρονικό διευθυνσιολόγιο. Οι εκδηλώσεις γίνονται κάθε Τρίτη, στις 7.30μ.μ. στο Αμφιθέατρο «Λεωνίδα Ζέρβας» του ΕΙΕ, με είσοδο ελεύθερη για το κοινό. Στο τέλος κάθε εκδήλωσης ακολουθεί συζήτηση του κοινού με τους ομιλητές. Η επικοινωνιακή υποστήριξη και προβολή όλων των εκδηλώσεων πραγματοποιείται από την Μαίρη Κοντογιάννη.

Χορηγίες

Η επιτυχία των Μορφωτικών Εκδηλώσεων «Επιστήμης Κοινωνία» έχει προσελκύσει μια σειρά συνεργασιών / χορηγιών (Πανεπιστήμια, Γαλλική Πρεσβεία-Γαλλικό Ινστιτούτο, Βρετανικό Συμβούλιο, Μουσεία, Ιδρύματα).

Από το 2001 έχει ξεκινήσει η αποκλειστική συνεργασία με την φαρμακευτική εταιρεία Novartis για τη διοργάνωση του κύκλου ομιλιών «Κοινωνία και Υγεία». Η χορηγία της καλύπτει το κόστος της ετήσιας διοργάνωσης του Προγράμματος.

Απολογισμός

Κατά το διάστημα της λειτουργίας του Προγράμματος «Επιστήμης Κοινωνία» (1992-2008) έχουν πραγματοποιηθεί περίπου 100 κύκλοι ομιλιών, διεθνή συνέδρια και ημερίδες, 10 εκθέσεις, 15 ντοκιμαντέρ και 50 εκδόσεις.

Το Πρόγραμμα έχει συμμετάσχει στην Εβδομάδα/ Έκθεση Επιστήμης και Τεχνολογίας στο Ζάππειο (2005-2007) και έχει διοργανώσει την Εβδομάδα Ευρωπαϊκού Ερευνητή με τον τίτλο «Η νέα γενιά συναντά τους Ερευνητές» (2005) στο πλαίσιο του Προγράμματος «Paris».

Έκθεση Επιστήμης και Τεχνολογίας, Ζάππειο Μέγαρο, 2005.

Βιβλιοπωλείο

Τον Νοέμβριο του 1998, με απόφαση του ΔΣ εγκρίθηκε η εγκατάσταση και λειτουργία βιβλιοπωλείου στο ισόγειο του κτηρίου.

Από το βιβλιοπωλείο διατίθενται οι εκδόσεις των τριών ανθρωπιστικών ινστιτούτων και του προγράμματος «Επιστήμης Κοινωνία» (380 τίτλοι) καθώς επίσης οι πολυμεσικές (multimedia) εφαρμογές και τα ντοκιμαντέρ παραγωγής του ΕΙΕ.

Το βιβλιοπωλείο εκδίδει κατάλογο των εκδόσεων του ΕΙΕ και κυκλοφορεί, σε μηνιαία βάση, σχετικό δελτίο. Επίσης, συμμετέχει στις εκάστοτε εκθέσεις βιβλίου στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη και συνεργάζεται με εκδοτικούς οίκους και βιβλιοπωλεία για την κυκλοφορία των βιβλίων του. Παράλληλα, επιδιώκεται η βιβλιοπαρουσίαση των νέων του εκδόσεων με σχετικά δελτία Τύπου στις εγκυρότερες συναφείς σελίδες του ημερήσιου και εβδομαδιαίου Τύπου.

Υπεύθυνη του βιβλιοπωλείου είναι η Μελίνα Κοροζή.

Πρόγραμμα «Ανοιχτές Θύρες»

279 ●

Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού αυτού προγράμματος, που στοχεύει στην προβολή των δραστηριοτήτων των ερευνητικών κέντρων της χώρας, χρηματοδοτήθηκαν δράσεις του ΕΙΕ, που υποβλήθηκαν μέσω του Προγράμματος «Επιστήμης Κοινωνία», σε συνεργασία με τους ερευνητές του ΕΙΕ.

Α' 1995-1997 (χρηματοδότηση 46.650.000 δρχ. / EPET II)

- Πραγματοποιήθηκαν έξι επιστημονικά ντοκιμαντέρ για τα αντίστοιχα ινστιτούτα και ένα για την προβολή του έργου του ΕΙΕ (ελληνικά-αγγλικά).
- Εκδόθηκε έντυπο των δραστηριοτήτων του ΕΙΕ (ελληνικά-αγγλικά).
- Αναβαθμίστηκε ο οπτικοακουστικός εξοπλισμός του αμφιθεάτρου.

Β' 1999-2000 (χρηματοδότηση 101.000.000 δρχ. / EPET II)

Σε συνεργασία με τη ΓΓΕΤ, για την ανάδειξη των επιτευγμάτων της επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο με βασικό εργαλείο το διαδίκτυο:

- Η δημιουργία υπηρεσίας «3xΕ Επιστήμη-Επικαιρότητα-Ενημέρωση».
- Η δημιουργία υπηρεσίας «Ελληνικό Πρακτορείο Επιστημονικών και τεχνολογικών ειδήσεων στο διαδίκτυο-AlphaGalileo-Hellas».
- Ειδικές επιστημονικές εκδηλώσεις και εκδόσεις.
- Η προβολή των αποτελεσμάτων των έργων του ΕΠΕΤ II, σε συνεργασία με τη ΓΓΕΤ.

Γ' 2006-2007 (χρηματοδότηση 150.000,00 € / Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα»)

Με συμπληρωματική χρηματοδότηση ύψους 56.000,00 € από χορηγίες ΥΠΠΟ, «Αγροτουριστική» και Chrysler, πραγματοποιήθηκαν οι τρεις ακόλουθες δράσεις:

- «Στα Βήματα του Πausανία» σε συνεργασία με τη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη-Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών που περιελάμβανε:
 - (α) Δύο εκθέσεις και τριήμερο Διεθνές Συμπόσιο (24 ομιλητές), στο ΕΙΕ και στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη.
 - (ε) Έκδοση του ομώνυμου τόμου, ελληνικά / αγγλικά (2.000 αντίτυπα).
 - (στ) Χάρτη των διαδρομών του Πausανία, διαστάσεων 1m x 1m, σε 1.000 αντίτυπα.
 - (δ) Κύκλος μορφωτικών διαλέξεων (7 ομιλητές)
 - (γ) Παραγωγή του αντίστοιχου ιστορικού ντοκιμαντέρ, 55'.
- Παραγωγή ενός ντοκιμαντέρ «Φυσικής Περίπλους», που μαζί με την αντίστοιχη έκδοση (2.000 αντίτυπα) διανέμεται στα Λύκεια της χώρας
- Η λειτουργία Σχολείου σχεδιασμού φαρμάκων με τη συμμετοχή φοιτητών / μεταπτυχιακών, κατασκευή ενός τρισδιάστατου μοντέλου πρωτεΐνης φαρμάκου και έκθεση posters / επιστημονικών φωτογραφιών. Η δραστηριότητα αυτή, με τη χορηγία της Novartis, θα συνεχισθεί και κατά το 2008.

Έκθεση «Στα Βήματα του Πausανία», ΕΙΕ, Μάιος 2007.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας», Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών

Το Πρόγραμμα αναφέρεται στην ψηφιοποίηση κειμένων (ελληνικά-αγγλικά) που περιέχονται στην ομώνυμη έκδοση του Προγράμματος των Μορφωτικών Εκδηλώσεων του ΕΙΕ (Αθήνα 1996). Είναι εμπλουτισμένο με νέα κείμενα που προέρχονται από τη συλλογή φιλολογικών πηγών και μαρτυριών (στην πρωτότυπη μορφή και σε νεοελληνική μετάφραση) και με νέο εικονογραφικό υλικό (από τη συστηματική φωτογράφιση τόπων και μνημείων όσο και από την προγενέστερη βιβλιογραφία).

Καλύπτει την ιστορική διάρκεια της πόλης των Αθηνών από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι τη σύγχρονη εποχή.

Στο Πρόγραμμα έχει ενταχθεί και το ντοκιμαντέρ «Αιδ' ες Αθήναι...», ένα αφιέρωμα στα νεοκλασικά κτήρια της Αθήνας.

Υπεύθυνος του Έργου, που γίνεται στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας», είναι ο Ν. Γ. Μοσχονάς (ΙΒΕ). Μαζί του συνεργάζεται ο Λ. Καλλιβρετάκης (ΙΝΕ) για τη νεότερη περίοδο, ενώ η Ελένη Γραμματικοπούλου διενεργεί τον συντονισμό του έργου.

Για το Πρόγραμμα «Επιστήμης Κοινωνία» και για τις εκδόσεις γενικότερα, μπορεί κανείς να επισκεφθεί την ιστοσελίδα του Ιδρύματος <http://www.eie.gr>

Στιγμιότυπο από τα γυρίσματα του ντοκιμαντέρ «Φυσικής Περιήλους», 2006.

● 282

Μορφωτικές εκδηλώσεις Πρόγραμμα «Επιστήμης Κοινωνία» 1993-2008

Έτος	Ανθρωπιστικές Επιστήμες		Θετικές Επιστήμες		Σύνολα	
	Αριθμός Κύκλων	Σύνολο ομιλητών	Αριθμός Κύκλων	Σύνολο ομιλητών	Αριθμός Κύκλων	Σύνολο ομιλητών
4/1992-6/1993	0	0	1	6	1	6
1/6/1994	4	23	0	0	4	23
12/1995- 5/1996	5	26	1	3	6	29
11/1996-5/1997	3	16	1	11	4	27
11/1997-6/1998	2	19	2	12	4	31
11/1998-5/1999	3	21	3	14	6	35
11/1999-6/2000	4	32	3	15	7	47
10/2000-5/2001	4	17	2	15	6	32
11/2001-5/2002	6	24	2	21	8	45
11/2002-5/2003	3	31	3	31	6	62
11/2003-5/2004	5	58	3	34	8	92
11/2004-5/2005	3	24	3	59	6	83
11/2005-5/2006	3	23	3	40	6	63
11/2006-5/2007	2	14	3	32	5	46
11/2007-5/2008	4	28	2	37	6	65
Σύνολα	51	356	32	330	83	686

Πρώτη Περίοδος (1979-1989)

Θετικές Επιστήμες / Θεματολογία	
Βιολογία	3
Αστρονομία	1
Ψυχολογία	2
Marketing	1
Ανθρωπιστικές Επιστήμες / Θεματολογία	
Ιστορία	1
Δίκαιο & Πολιτική Επιστήμη	2
Κοινωνιολογία	1
Φιλοσοφία	2
Οικονομία	1
Τέχνη / Εικαστικά	4
Σύνολο Κύκλων	18

Δεύτερη Περίοδος (1993-2008)

Θετικές Επιστήμες / Θεματολογία	
Επιστήμη & Τεχνολογία	3
Φυσική	3
Χημεία / Φαρμακολογία	4
Βιολογία	5
Βιοτεχνολογία	4
Κοινωνία & Υγεία	7
Εγκέφαλος & Λειτουργία	1
Θέματα Περιβάλλοντος	2
Αρχιτεκτονική της Ύλης	2
Πληροφορική	1
Σύνολο Κύκλων	32
Ανθρωπιστικές Επιστήμες / Θεματολογία	
Θέματα Έρευνας	2
Ιστορικά Θέματα (Βυζαντινή & Νεότερη Ιστορία)	16
Ιστορία Τόπων από την Αρχαιότητα έως σήμερα (Βαλκάνια, Κύπρος, Θράκη, Θεσσαλονίκη, Αθήνα, Πελοπόννησος, Πάτμος, Άγιο Όρος, ναυτικές πόλεις της Ιταλίας)	10
Διπλωματία	3
Αρχαιολογικά Θέματα	7
Νομισματική	1
Αρχιτεκτονική	1
Φιλοσοφία	4
Θρησκευσιολογία	2
Ολυμπιακή Εκεχειρία	1
Γλωσσολογία	2
Εικαστικά / Τέχνες / Θέατρο	2
Σύνολο Κύκλων	51

Γραφείο Διαμεσολάβησης

Άρης Ξενάκης, υπεύθυνος Γραφείου Διαμεσολάβησης

Το Γραφείο Διαμεσολάβησης του ΕΙΕ δημιουργήθηκε τον Φεβρουάριο του 1996, με στόχο τη σύγχρονη επικοινωνία και προβολή του ερευνητικού έργου του Ιδρύματος για την αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων των έξι Ινστιτούτων του.

Η διοίκηση του ΕΙΕ, ανταποκρινόμενη σε σχετική προκήρυξη της ΓΓΕΤ, ανέλαβε την πρωτοβουλία για την οργάνωση του Γραφείου Διαμεσολάβησης, αναθέτοντας την επιστημονική ευθύνη στον διευθυντή ερευνών του ΙΒΕΒ Άρη Ξενάκη. Το Γραφείο καθ' όλη τη λειτουργία του στελεχώθηκε με το κατάλληλο προσωπικό και σήμερα πλέον ανήκει στις υπηρεσίες της Διοίκησης με τις Κλαίρη Φωνιαδάκη και Χριστίνα Τελάλη να αποτελούν το έμψυχο δυναμικό του.

Από την αρχή της λειτουργίας του βασικός στόχος του ήταν η άμεση και αποτελεσματική σύνδεση της έρευνας που επιτελείται στα Ινστιτούτα του ΕΙΕ με την εγχώρια και διεθνή παραγωγή. Έτσι, το Γραφείο Διαμεσολάβησης, κάνοντας πράξη τη θεωρία πως οι δραστηριότητες της έρευνας είναι η πηγή από την οποία αναδύονται οι τεχνολογίες αιχμής και αποτελούν την κινητήρια δύναμη της σύγχρονης οικονομικής ανάπτυξης, εστίασε στους στόχους και τις ανάγκες των ερευνητών και ανέλαβε κάθε απαραίτητη πρωτοβουλία και ενέργεια για την προώθηση και ενίσχυση της συνεργασίας τους με παραγωγικούς φορείς.

Το Γραφείο Διαμεσολάβησης απευθύνεται στους ερευνητές, τις επιχειρήσεις, τους παραγωγικούς και αναπτυξιακούς οργανισμούς και παραγωγικούς φορείς, με σκοπό την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους και την επέκτασή τους στις διεθνείς αγορές.

Παρέχει έγκαιρη, έγκυρη και αξιόπιστη πληροφόρηση για τις δραστηριότητες και ερευνητικές δυνατότητες των Ινστιτούτων του ΕΙΕ, καθώς και τις προσφερόμενες υπηρεσίες.

Παράλληλα, παρέχει υποστήριξη σε θέματα που αφορούν σε πιθανές πηγές χρηματοδότησης ερευνητών και ερευνητικών έργων, συμβάλλει στην αναζήτηση και τον εντοπισμό εταιρών και συνεργασιών, αναζητά και προτείνει εναλλακτικούς τρόπους εκμετάλλευσης των αποτελεσμάτων των ερευνητών του ΕΙΕ, υποστηρίζει θέματα που αφορούν σε υποβολή προτάσεων στο πλαίσιο ερευνητικών ή άλλων προγραμμάτων και υποστηρίζει τους ερευνητές σε θέματα κατοχύρωσης πνευματικής ιδιοκτησίας, διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και οικονομικής εκμετάλλευσης των αποτελεσμάτων της έρευνας τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο.

Μία εξίσου σημαντική υπηρεσία του Γραφείου Διαμεσολάβησης προς τους ερευνητές αποτελεί η παροχή υπηρεσιών για τη δημιουργία εταιρειών τεχνοβλαστών (spin-offs). Η αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της τεχνογνωσίας, έχει σαν σκοπό να μετατραπούν αυτά σε Καινοτόμα Προϊόντα (αγαθά και υπηρεσίες) με τη συνδρομή ιδιωτικών κεφαλαίων και χρηματο-

δοτικών οργανισμών. Τα έσοδα από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των εταιρειών τεχνολογικών επενδύονται σε συναφή ερευνητικά έργα, στοχεύοντας στη διατήρηση και επέκταση του καινοτομικού χαρακτήρα τους.

Ένας από τους σταθερούς προσανατολισμούς του Γραφείου Διαμεσολάβησης είναι η επέκταση των συνεργασιών με επιχειρηματικούς και ερευνητικούς οργανισμούς στο εσωτερικό και εξωτερικό και η ένταξη σε διεθνή μόνιμα ή ειδικά δίκτυα συνεργασίας, καθώς και η σταθερή και μόνιμη επικοινωνιακή στρατηγική προβολής των ερευνητών, των Ινστιτούτων και γενικότερα του ΕΙΕ σε ειδικές ομάδες ενδιαφερομένων και στην κοινωνία μέσα από επιλεγμένα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

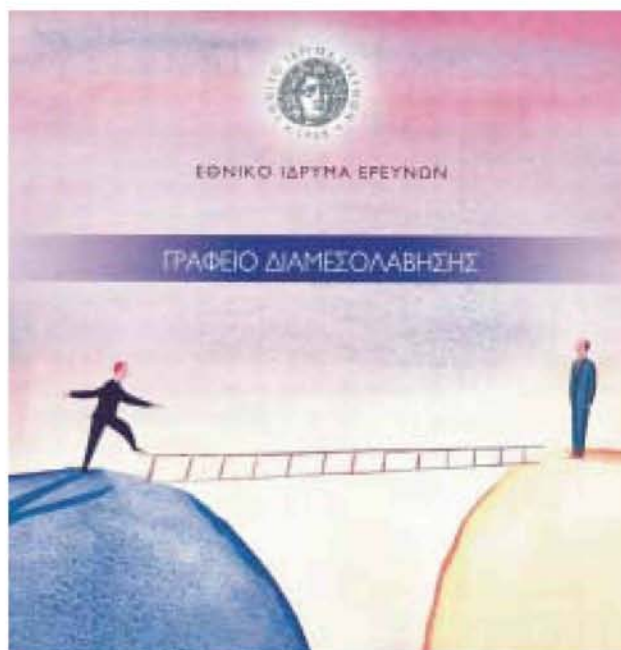
Σήμερα, οι πιο ανταγωνιστικές οικονομίες είναι εκείνες που επενδύουν στην επιστημονική έρευνα. Γι' αυτό, ακριβώς, η σύγχρονη επικοινωνία και προβολή του πολυσχιδούς ερευνητικού έργου του ΕΙΕ και η αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων του αποτελεί την προτεραιότητα και τον στρατηγικό στόχο του Γραφείου Διαμεσολάβησης, παρέχοντας την καλύτερη δυνατή υποστήριξη στην παροχή υπηρεσιών, χτίζοντας γέφυρες ανάμεσα στην έρευνα, την επιχειρηματικότητα και την κοινωνία.

Η υποστήριξη της ερευνητικής δραστηριότητας και μεταφοράς τεχνογνωσίας, οδηγεί στην παραγωγή νέων προϊόντων ή στη βελτίωση άλλων και δίκαια θεωρείται το απαραίτητο υπόβαθρο πάνω στο οποίο οι εθνικές οικονομίες στηρίζουν την αύξηση της παραγωγικότητας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους.

Η γνώση, επομένως, των εξελίξεων στην παραγωγή, ιδιαίτερα στο δυναμικά μεταβαλλόμενο περιβάλλον που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση, και η διάχυση των αποτελεσμάτων της βασικής έρευνας τονώνουν το ερευνητικό ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας και δίνουν νέες πρακτικές λύσεις για τη διαχείριση της γνώσης στις επιχειρήσεις ως πολύτιμο εργαλείο για τη χάραξη της Αναπτυξιακής Πολιτικής, που θα συμβάλει αποφασιστικά στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας στο κατώφλι του 21ου αιώνα.

Συγκεντρώνοντας τα αποτελέσματα του Γραφείου Διαμεσολάβησης κατά τη δεκαετή λειτουργία του, ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν:

- 50 συναντήσεις με δυνητικούς πελάτες (συναντήσεις κυρίως με στελέχη εταιρειών για διερεύνηση πιθανότητας συνεργασίας).
- 40 συμβάσεις συνεργασίας με εξωτερικούς χρήστες.

- Συμβολή στη δημιουργία 3 εταιρειών spin off με συμμετοχή του ΕΙΕ ή ερευνητών του.
- Υποστήριξη των εργαστηρίων παροχής υπηρεσιών των Ινστιτούτων.
- 6 βάσεις δεδομένων (έντυπη και ηλεκτρονική αποτύπωση σημερινών και δυνητικών χρηστών ανά ομοειδείς ομάδες).
- Λειτουργικός ηλεκτρονικός ιστοχώρος στον κόμβο ΕΙΕ / ηλεκτρονικές υπηρεσίες Help desk. Μέσω του ιδιαίτερα λειτουργικού και σύγχρονου ιστοχώρου, δίνεται η δυνατότητα σε χρήστες, τόσο μέσα από το ΕΙΕ όσο και εκτός, να βρίσκουν χρήσιμες πληροφορίες για θέματα μεταφοράς τεχνολογίας (προστασία πνευματικών δικαιωμάτων, ευκαιρίες χρηματοδότησης έρευνας κ.λπ.) αλλά και να θέτουν συγκεκριμένα ερωτήματα στο Γραφείο Διαμεσολάβησης.
- 13 μελέτες & άλλα βοηθήματα (αναλυτικός κατάλογος προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, Business Plan, Marketing Plan, διερεύνηση αγοράς, εισηγήσεις).
- 38 συμμετοχές σε Workshops και σεμινάρια κατάρτισης.
- 30 διοργανώσεις εκδηλώσεων προβολής & δικτύωσης (έκδοση φυλλαδίων Ινστιτούτων, υποστήριξη συνεδρίων και σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκθέσεις, συγγραφή δελτίων Τύπου, δημοσιεύσεις άρθρων).

Σύλλογος Προσωπικού ΕΙΕ (ΣΠ-ΕΙΕ)

Παναγιώτης Δ. Μιχαηλάρης, διευθυντής ερευνών ΙΝΕ

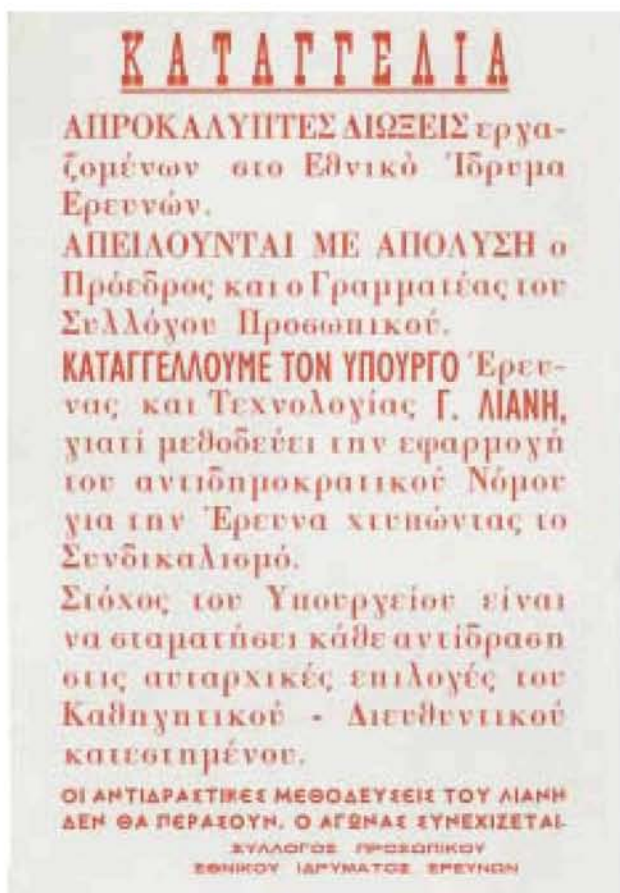
Η συντεταγμένη συνδικαλιστική δράση στο ΕΙΕ αρχίζει το 1975, όταν το Ίδρυμα μετρούσε 17 χρόνια λειτουργίας. Στα χρόνια που μεσολάβησαν από την ίδρυσή του, όπως πληροφορήθηκα από παλιούς συνεργάτες, δεν υπήρξε καμιά σκέψη για συνδικαλισμό, καθώς δεν είχε δημιουργηθεί η κρίσιμη μάζα του απαραίτητου για παρόμοιες ενέργειες ανθρώπινου δυναμικού, ενώ η επιβολή του δικτατορικού καθεστώτος, τον Απρίλιο του 1967, απέτρεψε –και πρακτικά– ενδεχόμενες προδιαθέσεις, τουλάχιστον για επτά χρόνια.

Το 1975, ωστόσο, οι συνθήκες είχαν ωριμάσει. Η ριζοσπαστικοποίηση που επικρατούσε σε όλα τα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας, και το ασαφές νομικό πλαίσιο που διέπτε τις σχέσεις εργασίας (συμβάσεις δίμηνες ή εξάμηνες, εκτός ολίγων περιπτώσεων) στο ΕΙΕ, έδωσαν το έναυσμα για την εμφάνιση συγκροτημένης συνδικαλιστικής δράσης.

Συγκεκριμένα, στα μέσα του 1975, με αποκλειστική πρωτοβουλία των εργαζομένων στο τότε Κέντρο Φυσιολογίας και, κυρίως, των Κώστα Καζιάνη και Κώστα Σκρέττα που πλαισίωσαν άλλοι 18 εργαζόμενοι, συγκροτήθηκε επισήμως σωματείο με την ονομασία «Ένωσις Επιστημόνων Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών». Το σωματείο αυτό, που θα αποτελέσει τη βάση δημι-

ουργίας του Συλλόγου Προσωπικού ΕΙΕ, στο μικρό διάστημα της δράσης του πέτυχε με παραστάσεις του στον υπουργό Πολιτισμού και Επιστημών (όπου υπαγόταν τότε το ΕΙΕ), στους συναρμόδιους υπουργούς και σε μέλη του Κοινοβουλίου, αλλά και με την πρώτη απεργία που εκδηλώθηκε ποτέ στο ΕΙΕ (19.9.1975) να συμβάλει στην αποτροπή συγχώνευσης με το Κ.Π.Ε. «Δημόκριτος» πέντε «τμημάτων» θετικών επιστημών του Ιδρύματος για λόγους οικονομικούς, αλλά και με τον υπαινισμό της σύστασής τους την περίοδο της δικτατορίας. Παράλληλα, η «Ένωσις Επιστημόνων» με πιέσεις και παραστάσεις στους αρμόδιους φορείς πέτυχε την υπογραφή της πρώτης Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας και την ένταξη του προσωπικού σε αυτήν με αυστηρά κριτήρια, γεγονός αποφασιστικής σημασίας για την εξέλιξη του Ιδρύματος.

Οι εξελίξεις αυτές και η διαπίστωση ότι απαιτείται μαζικότερη συμμετοχή των εργαζομένων στο Ίδρυμα, αλλά και η αύξηση των επιστημόνων, των τεχνικών και των διοικητικών υπαλλήλων που άρχισαν να πλαισιώνουν τα ερευνητικά κέντρα και τις υπηρεσίες του Ιδρύματος οδήγησαν πολύ γρήγορα στη σύσταση του Συλλόγου Προσωπικού. Το Καταστατικό του Συλλόγου φέρει ημερομηνία έγκρισης την 15 Οκτωβρίου 1975 και το υπογράφουν ως ιδρυτικά μέλη 61 εργαζόμενοι, που αντιπροσωπεύουν όλες τις κατηγορίες (επιστήμονες, παρασκευα-

Φέιγ-βολάν εναντίον του υπουργού Έρευνας και Τεχνολογίας Γ. Λιάνη (περί τα τέλη 1982).

● 286

στές, τεχνικοί, διοικητικοί, βιβλιοθηκάριοι, καθαρίστριες). Στα 31 άρθρα του Καταστατικού περιγράφονται επακριβώς ο σκοπός λειτουργίας του Συλλόγου, που είναι ...η προστασία και η προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών συμφερόντων των μελών του, δια της αναπτύξεως νομίμου συνδικαλιστικής δραστηριότητας, η μέριμνα δια την βελτίωσιν της θέσεώς αυτών και η εν γένει ασφάλις των απαραίτητων προϋποθέσεων δια την ανάπτυξιν της επιστημονικής ερεύνης. Προσέτι η προώθησις του πνεύματος συνεργασίας, η δημιουργία κοινωνικής επαφής μεταξύ των μελών του, και η ανάπτυξις σχέσεων μετά συλλόγων και οργανισμών του εσωτερικού ή εξωτερικού... καθώς και ο τρόπος λειτουργίας του (εγγραφή

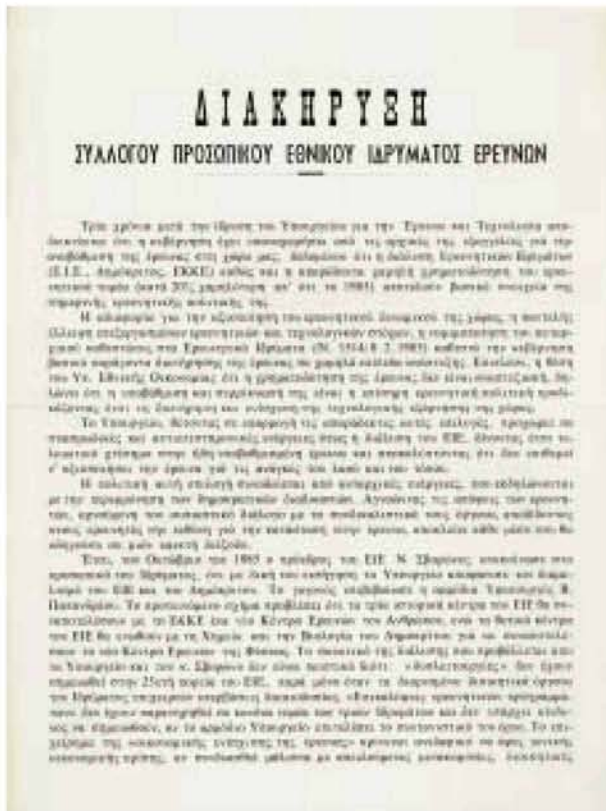
μελών, όργανα σωματείου, εκλογικές διαδικασίες, πόροι κ.λπ.). Ταυτόχρονα με την ίδρυση του Συλλόγου, η προσωρινή Γμελής Διοικητική Επιτροπή, με Πρόεδρο τον Κώστα Καζιάνη και Γενικό Γραμματέα τον Κώστα Σκρέττα, υποχρεωνόταν μέσα σε 4 μήνες να οδηγήσει τον Σύλλογο σε αρχαιρεσίες για την ανάδειξη Διοικητικού Συμβουλίου και Εξελεγκτικής Επιτροπής.

Έτσι, λοιπόν, ιδρύθηκε ο Σύλλογος Προσωπικού ΕΙΕ και εφεξής στις τάξεις του θα ενταχθεί σχεδόν όλο το κατά καιρούς προσωπικό του Ιδρύματος, γεγονός που βαθμιαία θα τετραπλασιάσει τον αριθμό των 61 μελών που πλαισίωσαν την αρχική πρωτοβουλία.

Στα χρόνια που πέρασαν, το έργο του ΣΠ-ΕΙΕ, όπως μπορεί να αποτιμηθεί από το αρχείο του Συλλόγου αλλά και κάποιες εμπειρικές διαπιστώσεις, διακρίνεται σε δύο κατηγορίες:

(α) Ενέργειες και δραστηριότητες που αντιπροσωπεύουν τη φυσιολογική δράση ενός συνδικαλιστικού οργάνου και αποβλέπουν στη βελτίωση των αποδοχών των εργαζομένων και στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους. Προς την κατεύθυνση αυτή ο Σύλλογος θα συμβάλλει στην ανανέωση, με καλύτερους όρους για το προσωπικό, των Συλλογικών Συμβάσεων, στη διεκδίκηση ποικίλων χρηματικών ενισχύσεων που απορρέουν από αυτές, και την επέκτασή, στα μέλη του, παροχών που είχαν κατακτήσει συναφείς κλάδοι εργαζομένων, να διεκδικήσει αναδρομικές παροχές, καλύτερες συνθήκες ασφάλισης του προσωπικού και, γενικά, να προβεί σε όλες τις δράσεις –πολλές φορές με νομική συνδρομή– ώστε διασφαλίσει το προσωπικό από παραλείψεις δυσμενείς για τις οικονομικές απολαβές και τις συνθήκες ασφαλούς παροχής εργασίας (αμιάντος, ακτινοβολίες, πυρκαγιές κ.λπ.) αλλά να φροντίσει και για την προσφορά ψυχαγωγικών εκδηλώσεων στα μέλη του και στις οικογένειές τους. Αναφέρω ένα μόνο χαρακτηριστικό παράδειγμα: την ίδρυση (1997) «Λογαριασμού Αλληλοβοήθειας» για την παροχή βοήθειας σε μέλη του που αντιμετώπιζαν προβλήματα υγείας και στις οικογένειές τους σε περίπτωση θανάτου.

Όλα αυτά αποτελούν την κανονικότητα δράσης ενός συνδικαλιστικού οργάνου και βέβαια είναι γνωστά σε όλα τα μέλη του, αφού αποτελούν το περιβάλλον εργασίας τους. Τα μέσα που έχει στη διάθεση του ο Σύλλογος είναι οι συνδικαλιστικές κινήσεις, δηλαδή παραστάσεις στο ΔΣ του ΕΙΕ και στις κατά καιρούς αρχές, τις υπεύθυνες για την ερευνητική πολιτική, ψηφίσματα, στάσεις εργασίας, απεργίες, που εκδηλώνονται είτε ως

Διακήρυξη του Συλλόγου Προσωπικού για τις υπαναχωρήσεις του Υπουργείου Έρευνας και Τεχνολογίας (Δεκέμβριος 1985).

ενέργειες του Συλλόγου είτε σε συνεργασία με το ΕΚΑ, στο οποίο ο Σύλλογος συνδικαλιστικά ανήκει.

(β) Ωστόσο, πέρα από τις συνδικαλιστικές κανονικότητες, μία από τις σημαντικότερες προσφορές του ΣΠ-ΕΙΕ αποτελεί η διαχείριση διαφόρων «κρίσεων» που ανέκυψαν κατά καιρούς στο ΕΙΕ, αναστάτωσαν τη λειτουργία του, οδήγησαν σε έκρυθμες καταστάσεις και απορρόφησαν πολλές δυνάμεις του προσωπικού και μάλιστα των προσώπων που είχαν άμεση εμπλοκή. Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι το πρόβλημα δεν αφορούσε μόνο το ΕΙΕ αλλά το σύνολο των ερευνητικών ιδρυμάτων της χώρας, γι' αυτό από το 1981 θα συσταθεί ένα κεντρικό όργανο, το «Συντονιστικό Όργανο Συνεργαζομένων Σωματείων Ερευνητικών Ιδρυμάτων» (ΣΩΣΣΕΙ) με αποστολή τη συντονισμένη δράση όλων των Συλλόγων για την αναβάθμιση και τον εκδημοκρατισμό της

επιστημονικής έρευνας. Το Όργανο αυτό θα επιζηήσει αρκετά χρόνια, αλλά βαθμιαία, καθώς τα προβλήματα μεταλλάσσονται, θα ατονήσει και στο προσκήνιο θα εμφανιστεί ένα πλέον συμπαγές όργανο, η «Ένωση Ελλήνων Ερευνητών» (ίδρυση 16.9.1996) με σκοπούς, κατά το καταστατικό της, την προβολή του επιστημονικού έργου... τη διάχυση της επιστημονικής πληροφoρίας... και τη συμβολή στη διαμόρφωση εθνικής ερευνητικής πολιτικής, ενώ, στο αμιγώς συνδικαλιστικό επίπεδο, τον Ιανουάριο 2005 θα συσταθεί η «Ομοσπονδία Εργαζομένων σε Ερευνητικά Ιδρύματα Ιδιωτικού Δικαίου» που θα αναλάβει τη «διαφύλαξη και προαγωγή των εργασιακών, οικονομικών και κοινωνικών συμφερόντων» των εργαζομένων σε ερευνητικά ιδρύματα ιδιωτικού δικαίου και άλλων παρεμφερών ιδρυμάτων.

Επανερχόμαστε, όμως, στο έργο του ΣΠ-ΕΙΕ. Το 1981, με την πολιτική αλλαγή αρχίζει να διαμορφώνεται μια άλλη δυναμική στον χώρο της Έρευνας: μάλιστα, τον Ιούλιο του 1982, θα συσταθεί Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας (αργότερα θα υποβιβαστεί σε Υφυπουργείο και εν συνεχεία σε Γενική Γραμματεία) και θα αρχίσουν οι πρώτες προσπάθειες για την ψήφιση από τη Βουλή νόμου-πλαίσου για την Έρευνα. Αλλά και πριν από την ψήφιση του νόμου, οι παρεμβάσεις του Συλλόγου στα νέα πολιτικά όργανα επικεντρώνονται στον εκδημοκρατισμό λειτουργίας των Κέντρων, τη σύσταση Επιστημονικών Συμβουλίων, στην αξιολόγηση της Έρευνας και, έτσι, τον Μάρτιο 1982 θα γίνει επιτέλους αποδεκτή η συμμετοχή εκπροσώπου των εργαζομένων στο ΔΣ του Ιδρύματος.

Ακριβώς, λοιπόν, στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και ενόψει της αλλαγής του θεσμικού πλαισίου, ο ΣΠ-ΕΙΕ θα βρεθεί στις πρώτες γραμμές των κινητοποιήσεων, προκειμένου να επιτύχει τις πιθανές βελτιώσεις, αρχικά, στη νέα δομή και τον τρόπο λειτουργίας του ΕΙΕ και, εν συνεχεία, στην κατάρτιση του νόμου για την Έρευνα, με κεντρικό σύνθημα τον εκδημοκρατισμό των φορέων της και τη συμμετοχή των εργαζομένων στις αποφάσεις που σχετίζονται με αυτήν. Η ένταση των κινητοποιήσεων δημιουργεί, βέβαια, αντιδράσεις και μεταξύ των μελών του Συλλόγου με διαφορετικές θέσεις, που θα εκφραστούν και στις εκλογικές διαδικασίες, όταν θα διεκδικήσουν την ψήφο του προσωπικού διαφορετικοί συνδυασμοί επί σειρά ετών με την αντίστοιχη εκπροσώπηση, μέχρι να φθάσουμε στα πρόσφατα χρόνια που κάποια ύφεση των προβλημάτων συντελεί στην παρουσία ενιαίου ψηφοδελτίου και την αναγωγή των διαφορετικών απόψεων περισσότερο στην ατομική πρωτοβουλία και λιγότερο σε διαφορετικές πολιτικές.

Η περίοδος των κινητοποιήσεων θα παραταθεί, επειδή, ενόψει της ψήφισης του νόμου πλαισίου, θα προηγηθούν κρίσεις του προσωπικού (1984) και ένταξή του σε βαθμίδες, τις οποίες ο Σύλλογος θα αμφισβητήσει, ενώ τα προβλήματα θα συνεχιστούν και μετά την ψήφιση του νόμου 1514/85 για την έρευνα και την εφαρμογή του, καθώς μεταξύ του ΣΠ-ΕΙΕ και του ΔΣ του ΕΙΕ παρουσιάστηκαν προβλήματα για τον τρόπο λειτουργίας του ΕΙΕ, τη σύνθεση των επιτροπών αξιολόγησης, τη νομιμότητα των κρίσεων κ.λπ. Ο Σύλλογος εκτιμούσε ότι το πρόβλημα του εκδημοκρατισμού της λειτουργίας του ΕΙΕ δεν είχε λυθεί, αντίθετα εκτιμούσε ότι υπήρχε αναδίπλωση των κυβερνητικών θέσεων, πράγμα που εκφραζόταν και στο ΕΙΕ. Όλα αυτά θα συμβάλουν ώστε να κυριαρχήσει εκατέρωθεν δυσπιστία, που έφτασε έως την οξύτη-

τα: τα μέλη του Συλλόγου θα ψηφίσουν την απομάκρυνση του Διευθύνοντα Συμβούλου στα τέλη του 1984, ενώ, το επόμενο έτος, το ΔΣ του Συλλόγου θα βρεθεί απολογούμενο στα δικαστήρια για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας, πράξη που θα επαναληφθεί και το 1987, υπό άλλες συνθήκες και με μηνυτή τον επόμενο Διευθύνοντα Σύμβουλο του ΕΙΕ.

Παράλληλα με αυτά, η δράση του Συλλόγου στοιχίζεται και με τη γενική πολιτικοποίηση που παρατηρείται σε όλους τους χώρους κοινωνικής και συνδικαλιστικής δράσης, αλλά και γενικότερα σε όλα τα τμήματα της κοινωνίας, που με την πολιτική αλλαγή του 1981 προσδοκούσαν ποικίλες μεταρρυθμίσεις. Τούτο αντικατοπτρίζεται και στο ΣΠ-ΕΙΕ που, πέρα από τη συνδικαλιστική δράση, παρεμβαίνει με την παρουσία των μελών του και με ψηφίσματα, εκφράζοντας την αντίθεση ή την ευαρέσκεια έναντι ποικίλων εκφάνσεων της ελληνικής και διεθνούς πολιτικής σκηνής (φοιτητικά αιτήματα, αναγνώριση Εθνικής Αντίστασης, κρίση ΛΑΡΚΟ, αντιπολεμικές διαδηλώσεις, εγκατάσταση αμερικανικών πυραύλων στην Ευρώπη, Πορτογαλική Επανάσταση, Τσερνομπίλ, επίσκεψη του Αμερικανού ΥΠΕΞ στην Ελλάδα κ.λπ.).

Μετά τη σοβαρή κρίση που ταλάνισε σχεδόν επί πέντε χρόνια το ΕΙΕ και κόστισε την καθυστέρηση της προσαρμογής στους κανόνες και τις πολιτικές που άλλαξαν το ερευνητικό πεδίο, με αποτέλεσμα το Ίδρυμα να μην καρπωθεί την ανάπτυξη στον χώρο της έρευνας αλλά να αποκτήσει χρόνια προβλήματα –ακόμα και επιβίωσης– η συνδικαλιστική δράση συνεχίζεται προς άλλες κατευθύνσεις. Ο Σύλλογος θα δραστηριοποιηθεί ενόψει της τροποποίησης του 1584/85, την μετατροπή του ΕΙΕ από ΝΠΔ σε ΝΠΔΔ (ζήτημα που θα ανακύψει το 1987, το 1994 και το 2004 και θα οδηγήσει το προσωπικό δύο φορές στην κάλπη) την αποτροπή κατάργησης ερευνητικών κέντρων, θα αναζητήσει με επιμονή τη σύνταξη Κανονισμού Λειτουργίας (πράγμα που ακόμα δεν έχει πραγματοποιηθεί, παρά τις κατά καιρούς συγκροτήσεις επιτροπών και σχεδίων Κανονισμού), για την αύξηση των κονδυλίων για την Έρευνα, κ.ά.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για τη δράση του Συλλόγου ενόψει της οικονομικής δυσπραγίας που έφθασε στα όρια οικονομικής κρίσης, εξαιτίας του μεγάλου ελλείμματος στα οικονομικά του ΕΙΕ ως αποτέλεσμα κακών χειρισμών και απείλησε και αυτήν την υπόσταση του Ιδρύματος. Ανάλογο πρόβλημα είχε παρουσιαστεί και το 1997 και είχε οδηγήσει τον Σύλλογο σε κινητοποιήσεις και παραστάσεις στα κυβερνητικά όργανα. Πέρα,

● 288

Η πρώτη απεργία (20.9.1975). Εργαζόμενοι του ΕΙΕ μπροστά στην κύρια είσοδο του Ιδρύματος (αρχείο Γ. Παπαβασιλείου).

όμως από τις κινητοποιήσεις, ο ΣΠ-ΕΙΕ, σε συνεργασία με άλλα ερευνητικά ιδρύματα, βρήκε τότε την ευκαιρία να σκοπεύσει στο κέντρο του προβλήματος οργανώνοντας Ημερίδες για την κατάσταση της Έρευνας, τον σχεδιασμό και τις προοπτικές της, σε συνδυασμό με την προβληματική που αναπτύσσεται πανευρωπαϊκά. Οι Ημερίδες αυτές αποτυπώθηκαν σε έντυπη μορφή, αποτελώντας μια παρακαταθήκη άντλησης ιδεών και συμπερασμάτων, μολονότι θα μπορούσε να παρατηρηθεί ότι για πολλούς λόγους ο ΣΠ-ΕΙΕ δεν έχει παρουσιάσει συγκροτημένη άποψη για την ερευνητική πολιτική στην Ελλάδα.

Στα 33 χρόνια λειτουργίας του Συλλόγου και στα περίπου 15 ΔΣ που εναλλάχθηκαν στη διοίκησή του υπηρέτησαν με κάθε τρόπο δεκάδες πρόσωπα από το επιστημονικό, τεχνικό και διοικητικό προσωπικό του Ιδρύματος που βοήθησαν, ανάλογα με τη διάθεση και τις ικανότητές τους, τον Σύλλογο στην πραγμάτωση του έργου του. Η παράθεση όλων των ονομάτων δεν είναι ανάγκη να αποτυπωθεί σ' αυτό το σύντομο ιστορικό· ωστόσο, κρίνω σκόπιμο να αναφέρω τα ονόματα συναδέλφων που υπηρέτησαν το έργο του Συλλόγου επί πολλά χρόνια και προσέφεραν πολλές από τις δυνάμεις τους για την ευόδωση του έργου του. Τα ονόματα των αείμνηστων συναδέλφων Κώστα Καζιάνη και Νίκου Τσαβδάρογλου εντάσσονται στην κατηγορία αυτή, την οποία συμπληρώνουν εκείνα των Κώστα Σκρέττα,

Θόδωρου Σωτηρούδη, Έλενας Γραμματικοπούλου, Μάνθου Παπαδόπουλου, Πέτρου Βαλταζάνου, Μαρίας Θεοδώρου, στα οποία συστοιχίζεται και εκείνο του Τριαντάφυλλου Σκλαβενίτη που πλαisiώσε πολλές πρωτοβουλίες του Συλλόγου ως απλό μέλος του.

Μολονότι στην παρούσα ελλειπτική και κατ' ανάγκη αποσπασματική περιοδολόγηση στη δράση του ΣΠ-ΕΙΕ δεν είναι δυνατόν να αναφερθούμε συστηματικά και ουσιαστικά στο σύνολο του έργου του, πιστεύουμε ότι ο Σύλλογος, με τη διπλή υπόσταση του συνδικαλιστικού και επιστημονικού οργάνου, συνέβαλε αποφασιστικά για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας του προσωπικού, ενώ με την εποικοδομητική κριτική των θέσεων του ΔΣ του ΕΙΕ, αλλά και τη στήριξή του όταν οι συνθήκες το επέβαλλαν, συνετέλεσε στην επιβίωση, στην εξέλιξη και στην ανάδειξή του ΕΙΕ σε ένα από τα σημαντικότερα ερευνητικά ιδρύματα της χώρας. Ίσως στο μέλλον και κάτω από διαφορετικές συνθήκες καταστεί δυνατόν να αποτιμηθεί η προσφορά, οι ετοιμότητες, οι ελλείψεις και γενικά η συνεισφορά του ΣΠ-ΕΙΕ, και των Συλλόγων όλων των ερευνητικών ιδρυμάτων στην εξέλιξη της Έρευνας στην Ελλάδα.

Βιβλιογραφία

Η Έρευνα και οι προοπτικές του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Ακαδημαϊκή ημερίδα Ε.Ι.Ε. 7 Νοεμβρίου 1997. Οι εισηγήσεις των μελών του ΣΠ-ΕΙΕ, Αθήνα, Δεκέμβριος 1997.

Διοικητικά Συμβούλια και Εκτελεστικές Επιτροπές

Επιμέλεια:

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, διευθυντής ερευνών ΙΝΕ

ΔΣ 1958-1968

- Πρόεδρος: Βασιλιάς Παύλος (1958-1964).
Βασιλιάς Κωνσταντίνος (1964-1967).
- Α' Αντιπρόεδρος: Δημήτριος Κιουσόπουλος (1958-1968) Εισαγγελέας Αρείου Πάγου - πρώην Πρωθυπουργός.
- Β' Αντιπρόεδρος: Λεωνίδα Ζέρβας (1958-1968) Ακαδημαϊκός - καθηγ. Οργανικής Χημείας Παν/μίου Αθηνών.
- Διευθύνων Σύμβουλος (1958-1962) Μέλος ΔΣ (1963-1964) Κωνσταντίνος Δημαράς, Γενικός Διευθυντής Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών.
- Διευθύνων Σύμβουλος (1963-1968) Μέλος ΔΣ (1958-1962) Καίσαρ Αλεξόπουλος, καθηγ. Φυσικής Παν/μίου Αθηνών.
- Μέλη:
- Ιωάννης Δημητριάδης (1958-1967) καθηγ. Ζωοτεχνίας Παν/μίου Θεσσαλονίκης.
- Διονύσιος Ζακυθινός (1958-1967) καθηγ. Βυζαντινής Ιστορίας Παν/μίου Αθηνών.
- Πέτρος Κόκκορος (1958-1965) καθηγ. Ορυκτολογίας και Πετρολογίας Παν/μίου Θεσσαλονίκης.
- Νικόλαος Κριτικός (1958-1966) καθηγ. Ανωτέρων Μαθηματικών Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
- Ιωάννης Πεσμαζόγλου (1958-1968) καθηγ. Πολιτικής Οικονομίας Παν/μίου

Αθηνών - Οικονομικός Σύμβουλος Τραπεζής Ελλάδος.

Γεώργιος Πετρόπουλος (1958-1963) καθηγ. Ηλεκτρικών Μετρήσεων και Υψηλών Τάσεων Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Χαράλαμπος Ποταμιάνος (1958-1966) Υποπτεράρχος ε.α. ΕΒΑ - Επίτιμος Γενικός Υπασιιστής Α.Μ. Βασιλέως.

Ιωάννης Σαρεγιάννης (1958-1962) καθηγ. Φυτοπαθολογίας Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών.

Βασίλειος Τατάκης (1958-1968) καθηγ. Συστηματικής Φιλοσοφίας Παν/μίου Θεσσαλονίκης.

Πίνδαρος Χριστοδουλόπουλος (1958-1966) καθηγ. Πολιτικής Οικονομίας Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών.

Εκλεγέντα μέλη σε θέσεις που έμειναν κενές (1963-1968)

- Λουκάς Μούσουλος (1963-1968) καθηγ. Μεταλλουργίας Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
- Ευκλείδης Σακελλάριος (1963-1967) καθηγ. Οργανικής Χημικής Τεχνολογίας Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
- Όθων Πυλαρινός (1963-1968) καθηγ. Μαθηματικών Παν/μίου Θεσσαλονίκης.
- Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος (1966-1968) Ακαδημαϊκός, καθηγ. Φιλοσοφίας Παν/μίου Αθηνών.
- Γεώργιος Κοντόπουλος (1966-1968) καθηγ. Αστρονομίας Παν/μίου Θεσσαλονίκης.

Στέλιος Καψωμένος (1967-1968) καθηγ. Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας Παν/μίου Θεσσαλονίκης.

Βασίλειος Κιορτσής (1967-1968) καθηγ. Ζωολογίας Παν/μίου Αθηνών.

Παναγιώτης Ζέπος (1968) καθηγ. Αστικού Δικαίου Παν/μίου Αθηνών.

Γεώργιος Χαλκιάπουλος (1968) καθηγ. Πολιτικής Οικονομίας Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών.

Εκτελεστική Επιτροπή

Πρόεδρος: Α' Αντιπρόεδρος Δ. Κιουσόπουλος (1958-1968).

Μέλη: Β' Αντιπρόεδρος Λ. Ζέρβας (1958-1968), Διευθύνων Σύμβουλος (1958-1962) και Μέλος (1963-1964) Κ.Θ. Δημαράς, Διευθύνων Σύμβουλος Κ. Αλεξόπουλος (1963-1968), Ι. Σαρεγιάννης (1958-1962), Π. Χριστοδουλόπουλος (1958-1962), Ν. Κριτικός (1963-1966), Ι. Θεοδωρακόπουλος (1966-1968), Λ. Μούσουλος (1966-1968).

ΔΣ 21.3.1969-1971

Πρόεδρος: Γεώργιος Παπαδόπουλος, Πρωθυπουργός (δικτατορικής κυβέρνησης).

Α' Αντιπρόεδρος: Καίσαρ Αλεξόπουλος, Ακαδημαϊκός, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Β' Αντιπρόεδρος: Χαράλαμπος Φραγκίστας, καθηγ. Παν/μίου Θεσσαλονίκης.

Διευθύνων Σύμβουλος: Κωνσταντίνος Νιαβής, καθηγ. Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών.

Μέλη: Αχιλλεύς Κομηνός, Οικονομολόγος, Διοικητής Εθνικής Τραπέζης.

Γεώργιος Νιτσιώτας, καθηγ. Παν/μίου Θεσσαλονίκης.

Νικόλαος Ματσανιώτης, έκτακτος καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Παναγιώτης Δημόπουλος, Ταξίαρχος ε.α. - Πρόεδρος Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενεργείας.

Κωνσταντίνος Μοίρας, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Εκτελεστική Επιτροπή

Α' Αντιπρόεδρος Κ. Αλεξόπουλος, Β' Αντιπρόεδρος Χ. Φραγκίστας, Διευθύνων Σύμβουλος Κ. Νιαβής, Π. Δημόπουλος.

ΔΣ 30.1.1971-7.9.1974

Πρόεδρος: Αλεξάνδρος Νάτσινας, Αντιστράτηγος ε.α.

Αντιπρόεδρος: Ιωάννης Καποδίστριας, Ειδικός Σύμβουλος Π/Υ.

Μέλη: Θεόδωρος Γιαννακόπουλος, καθηγ. Παν/μίου.

Νικόλαος Γιάσογλου, καθηγ. Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών.

Νικόλαος Καρμίρης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Κωνσταντίνος Κονοφάγος, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Φαίδων Φέσσας, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Εκτελεστική Επιτροπή

Α. Νάτσινας, Ι. Καποδίστριας, Ν. Καρμίρης.

Βασιλιάς Παύλος

Βασιλιάς Κωνσταντίνος

Δημήτριος Κιουσόπουλος

Καίσαρ Αλεξόπουλος

ΔΣ 7.9.1974-29.9.1974

Πρόεδρος: Λεωνίδας Ζέρβας, Ακαδημαϊκός.
 Αντιπρόεδρος: Διονύσιος Ζακυθηνός, Ακαδημαϊκός.
 Μέλη:
 Ιωάννης Πεσμαζόγλου, καθηγ.
 Παν/μίου Αθηνών.
 Παναγιώτης Ζέπος, Ακαδημαϊκός.
 Όθων Πυλαρινός, Ακαδημαϊκός.
 Νικόλαος Αθανασιάδης, καθηγ.
 Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
 Φώτιος Καφάτος, καθηγ. Παν/μίου.

ΔΣ 30.9.1974-25.2.1978

Πρόεδρος: Λεωνίδας Ζέρβας, Ακαδημαϊκός.
 Αντιπρόεδρος*: Διονύσιος Ζακυθηνός, Ακαδημαϊκός.
 Μέλη:
 Νικόλαος Αθανασιάδης, καθηγ.
 Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
 Παναγιώτης Ζέπος, Ακαδημαϊκός.
 Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος,
 Ακαδημαϊκός.
 Ιωάννης Πεσμαζόγλου, καθηγ.
 Παν/μίου Αθηνών.
 Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης, Ατομικός
 επιστήμων.
 Όθων Πυλαρινός, Ακαδημαϊκός.
 Παύλος Σακελλαρίδης, καθηγ.
 Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
 Κωνσταντίνος Στεφανής, καθηγ.
 Παν/μίου Αθηνών.
 Κωνσταντίνος Τρυπάνης,
 Ακαδημαϊκός.
 Γεώργιος Χαλκιάδης, καθηγ.
 Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και
 Εμπορικών Επιστημών.

(* Από λάθος στο ΦΕΚ σημειώθηκε ως αντιπρόεδρος ο Π. Ζέπος).

Εκτελεστική Επιτροπή

Α. Ζέρβας, Π. Ζέπος, Δ. Ζακυθηνός, Ν. Αθανασιάδης,
 Π. Πρωτοπαπαδάκης (καταργήθηκε ως μη σύνομη;
 3 ΔΣ/25.10.74).

ΔΣ 25.2.1978-29.3.1979

Πρόεδρος: Λεωνίδας Ζέρβας, Ακαδημαϊκός.
 Αντιπρόεδρος: Διονύσιος Ζακυθηνός, Ακαδημαϊκός.
 Διευθύνων
 Σύμβουλος: Γεώργιος Κοντόπουλος, καθηγ.
 Παν/μίου Αθηνών.

Μέλη:
 Γρηγόριος Κασσιμάτης, Ακαδημαϊκός.
 Παναγιώτης Ζέπος, Ακαδημαϊκός.
 Ιωάννης Αραβαντινός, καθηγ.
 Παν/μίου Αθηνών.
 Δημήτριος Τριχόπουλος, καθηγ.
 Παν/μίου Αθηνών.
 Νικόλαος Γιαλούρης, Έφορος
 Αρχαιοτήτων.
 Γεώργιος Αργυρόπουλος, Προϊστάμε-
 νος Υπηρεσίας Επιστημονικής
 Ερεύνης και Τεχνολογίας.
 Α. Δεληγιάνης, καθηγ. Παν/μίου
 Αθηνών.
 Σωτήριος Ράπτης, καθηγ. Παν/μίου
 ULM.
 Κωνσταντίνος Τρυπάνης,
 Ακαδημαϊκός.

(Ο Δ. Τριχόπουλος ορίστηκε αναπληρωτής Διευθύνων Σύμβουλος, αλλά ο ορισμός ακυρώθηκε ως μη σύνομος: 41 ΔΣ/26.9.78).

Εκτελεστική Επιτροπή

Α. Ζέρβας, Δ. Ζακυθηνός, Γ. Κοντόπουλος, Ι. Αραβαντινός.

ΔΣ 30.3.1979-3.3.1982

Πρόεδρος: Ιωάννης Αργύρης, καθηγ. Αεροναυ-
 πηγικής Παν/μίου Στουτγάρδης. [Δεν
 ανέλαβε ποτέ καθήκοντα: τον αντικαθιστούσε ο
 Αντιπρόεδρος Φαίδων Φέσσας, καθηγ. Παν/μίου
 Αθηνών έως τις 28.12.79 που ανέλαβε Πρόεδρος].
 Αντιπρόεδρος: Φαίδων Φέσσας (30.3.79-28.12.79),
 Μανώλης Ανδρόνικος, καθηγ.
 Παν/μίου Θεσσαλονίκης (28.12.79-).
 Διευθύνων
 Σύμβουλος: Αντώνιος Κονταράτος, καθηγ.
 Παν/μίου Πατρών.
 Μέλη:
 Μανώλης Ανδρόνικος, καθηγ.
 Παν/μίου Θεσσαλονίκης (30.3.79-
 28.12.79). Αντιπρόεδρος (28.12.79-
 3.3.82).
 Γεώργιος Μανιάτης, καθηγ. Παν/μίου
 Πατρών.
 Νικόλαος Φωτάκης, καθηγ. Παν/μίου
 Θράκης.
 Νικόλαος Αλεξάνδρου, καθηγ.
 Παν/μίου Θεσσαλονίκης.
 Δημήτριος Γκόφας, καθηγ. Παν/μίου
 Αθηνών.

Κλεάνθης Νικολαΐδης, Διευθυντής Κέντρου Θεωρητικής Χημείας ΕΙΕ.
Σωτήριος Ράπτης, καθηγ. Παν/μίου ULM.
Στυλιανός Αργυρός, επιχειρηματίας.
Γεώργιος Αργυρόπουλος, Προϊστάμενος Υπηρεσίας Επιστημονικής Ερευνας και Τεχνολογίας.
Νικόλαος Εμπέογλου (από 28.12.79 στη θέση του Ι. Αργύρη).

Εκτελεστική Επιτροπή

Ι. Αργύρης (: Φ. Φέσσας), Γ. Μανιάτης, Α. Κονταράτος, Δ. Γκόφας, Σ. Αργυρός, Γ. Αργυρόπουλος.

ΔΣ 3.3.1982-3.9.1983

Πρόεδρος: Γεώργιος Βουδούρης, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
Αντιπρόεδρος: Μανώλης Ανδρόνικος, καθηγ. Παν/μίου Θεσσαλονίκης.
Διευθύνων Σύμβουλος: Μανώλης Πρωτονοτάριος, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
Μέλη: Θεόδωρος Σκουλικίδης, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
Κώστας Βαΐτσος, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών (παραίτηση: 82/9 ΔΣ 8.5.82).
Θεόδωρος Αγγελόπουλος, καθηγ. Παν/μίου Πατρών.
Αλέξανδρος Μπακόπουλος, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
Ηλίας Βογιατζόγλου, Μηχανολόγος - Ηλεκτρολόγος.

Ηλίας Μαριολάκος, εντεταλμένος υπηγ. Παν/μίου Αθηνών.
Κλεάνθης Νικολαΐδης, δρ. Θεωρητικής Χημείας.
Μιλτιάδης Τύπας, επιμελητής Παν/μίου Αθηνών.
Μανώλης Παπαθωμόπουλος, καθηγ. Παν/μίου Ιωαννίνων.

Εκτελεστική Επιτροπή

Γ. Βουδούρης, Μ. Πρωτονοτάριος, Μ. Παπαθωμόπουλος, Α. Μπακόπουλος, Η. Βογιατζόγλου.

ΔΣ 8.9.1983-3.2.1986

Πρόεδρος: Νικόλαος Σβορώνος, ομότιμος καθηγ., Διευθυντής Σπουδών Σχολής Ανωτάτων Σπουδών Παρισίων, επισκέπτης καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.
Αντιπρόεδρος: Μανώλης Ανδρόνικος, καθηγ. Παν/μίου Θεσσαλονίκης.
Διευθύνων Σύμβουλος: Κυριάκος Παπαηλιού, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
Μέλη: Ιούλιος Ιωσηφίδης, καθηγ. Παν/μίου Σικάγου, επισκέπτης καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.
Κλεάνθης Νικολαΐδης, δρ. Θεωρητικής Χημείας.
Χρήστος Χαλκιάς, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.
Στέλιος Νεγρεπόντης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.
Θεόδωρος Παπαθεοδώρου, αναπληρωτής καθηγ. Παν/μίου Clarkson

Αλέξανδρος Νάτσινας

Λεωνίδας Ζέρβας

Φαίδων Φέσσας

Γεώργιος Βουδούρης

ΗΠΑ, συνεργάτης Υπουργείου Έρευνας και Τεχνολογίας (παραίτηση: 2.10.84).

Γεώργιος Τικτόπουλος, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (2.10.84-).

Στέλιος Μπαμπανάσης, καθηγ. Πολυτεχνείου Βουδαπέστης, Εμπειρογνώμονας Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας.

Ηλίας Βογιατζόγλου, Μηχανολόγος - Ηλεκτρολόγος.

Μιλτιάδης Τύπας, λέκτορας Παν/μίου Αθηνών.

Νίκος Τσαβδάρου, δρ. Βιολογίας [ερευνητής ΕΙΕ, εκπρόσωπος εργαζομένων (-2.10.84)].

(Θεόδωρος Σωτηρούδης, δρ. Χημείας [ερευνητής ΕΙΕ, εκπρόσωπος εργαζομένων ΕΙΕ από 2.10.84-].

Εκτελεστική Επιτροπή

Ν. Σβορώνος, Μ. Ανδρόνικος, Κ. Παπαηλιού, Ν. Τσαβδάρου (Θ. Σωτηρούδης).

● 294

ΔΣ 10.2.1986-3.9.1986

Πρόεδρος: Ιπποκράτης Γιατζίδης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Αντιπρόεδρος: Κώστας Σέκερης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Διευθύνων Σύμβουλος: Κλεάνθης Νικολαΐδης, καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.

Μέλη: Γεώργιος Τικτόπουλος, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Λουκία Δρούλια, Ιστορικός.

Μιχαήλ Σακελλαρίου, Ακαδημαϊκός.

Μιλτιάδης Τύπας, λέκτορας Παν/μίου Αθηνών.

Χρύσα Μαλτέζου, καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.

Χρήστος Χαλκιάς, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Ηλίας Βογιατζόγλου, Μηχανολόγος - Ηλεκτρολόγος.

Ελένη Μπαντέκα, επίκουρη καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Κώστας Καζιάνης, Χημικός [ερευνητής ΕΙΕ, εκπρόσωπος εργαζομένων].

Εκτελεστική Επιτροπή

Ι. Γιατζίδης, Κ. Σέκερης, Κ. Νικολαΐδης, Ε. Μπαντέκα.

ΔΣ 3.9.1986-28.2.1987

Πρόεδρος: Μιχαήλ Αντωνόπουλος-Ντόμης, καθηγ. Παν/μίου Θεσσαλονίκης.

Αντιπρόεδρος: Κώστας Σέκερης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Διευθύνων Σύμβουλος: Γεώργιος Νουτσόπουλος, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Μέλη: Κλεάνθης Νικολαΐδης, καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.

Λουκία Δρούλια, Ιστορικός.

Χρύσα Μαλτέζου, καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.

Χρήστος Χαλκιάς, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Ηλίας Βογιατζόγλου, Μηχανολόγος - Ηλεκτρολόγος.

Ελένη Μπαντέκα, επίκουρη καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Μιχαήλ Σακελλαρίου, Ακαδημαϊκός.

Μιλτιάδης Τύπας, λέκτορας Παν/μίου Αθηνών.

Κώστας Καζιάνης, Χημικός [ερευνητής ΕΙΕ, εκπρόσωπος εργαζομένων].

Εκτελεστική Επιτροπή

Μ. Αντωνόπουλος-Ντόμης, Κ. Σέκερης, Γ. Νουτσόπουλος, Ε. Μπαντέκα.

ΔΣ 28.2.1987-30.3.1994

Πρόεδρος: Νικόλαος Αθανασιάδης, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Αντιπρόεδρος: Κώστας Σέκερης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Διευθύνων Σύμβουλος: Γεώργιος Νουτσόπουλος, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (παραίτηση: 6.10.88).

(2.11.88-7.9.90 Ιωάννης Μπαντέκας, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου).

(7.9.90-30.3.94 Κώστας Σέκερης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών).

Μέλη: Κλεάνθης Νικολαΐδης, καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.

Λουκία Δρούλια, Ιστορικός.

Χρύσα Μαλτέζου, καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.

Χρήστος Χαλκιάς, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (παραίτηση: 6.10.88).

Ηλίας Βογιατζόγλου, Μηχανολόγος - Ηλεκτρολόγος (παραίτηση: 6.10.88).

Ελένη Μπαντέκα, επίκουρη καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (παραίτηση: 6.10.88).

Μιγάλης Σακελλαρίου, Ακαδημαϊκός, Μιλτιάδης Τύπας, λέκτορας Παν/μίου Αθηνών.

Κώστας Καζιάνης, Χημικός [ερευνητής ΕΙΕ, εκπρόσωπος εργαζομένων].

Διορισμοί 6.10.1988 σε θέσεις παραιτηθέντων:

Νικόλαος Πολυδωρίδης, καθηγ. Παν/μίου Πατρών.

Ιωάννης Μπαντέκας, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Αλέξανδρος Μακρυγιάννης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Ευάγγελος Μπούμπουκας, Ποιστάμενος ΕΚΤ.

Εκτελεστική Επιτροπή

Ν. Αθανασιάδης, Κ. Σέκερης, Γ. Νουτσόπουλος (Ι. Μπαντέκας).

ΔΣ 1.4.1994-26.7.1995

Πρόεδρος: Γεώργιος Παπαβασιλόπουλος, καθηγ. Παν/μίου.

Αντιπρόεδρος: Κωνσταντίνος Βαγενάς, καθηγ. Παν/μίου Πατρών.

Διευθύνων Σύμβουλος: Βασίλειος Μάγκλαρης, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Μέλη: Μιλτιάδης Τύπας, αναπληρωτής καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Αριστείδης Μπαλτάς, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Λουκία Δρούλια, Διευθύντρια ΚΝΕ/ΕΙΕ.

Ευάγγελος Μπούμπουκας, Διευθυντής ΕΚΤ/ΕΙΕ.

Ελισάβετ Ζαχαριάδου, καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.

Άγγελος Δεληβορριάς, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Γεώργιος Κόλλιας, ερευνητής Ινστιτούτου ΠΑΣΤΕΡ.

Αλεξάνδρα Βασιλά, Τμηματάρχης Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας.

Ματθαίος Παπαδόπουλος, ερευνητής, Πρόεδρος Συλλόγου Προσωπικού ΕΙΕ.

ΔΣ 26.7.1995-9.4.1996

Πρόεδρος: Κωνσταντίνος Βαγενάς, καθηγ. Παν/μίου Πατρών.

Αντιπρόεδρος: Μιλτιάδης Χατζόπουλος, Διευθυντής ΙΕΡΑ/ΕΙΕ.

Διευθύνων Σύμβουλος: Βασίλειος Μάγκλαρης, καθηγ. Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Νικόλαος Σβορώνος

Ιπποκράτης Γιατζίδης

Μιχαήλ Αντωνόπουλος-Ντόμις

Νικόλαος Αθανασιάδης

Μέλη:

Βασίλειος Παναγιωτόπουλος, Διευθυντής ΙΝΕ/ΕΙΕ.

Νικόλαος Οικονομίδης, Διευθυντής ΙΒΕ/ΕΙΕ.

Κωνσταντίνος Σκρέττας, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ.

Ευστράτιος Μανουσάκης, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ.

Κωνσταντίνος Σέκερης, καθηγ. Παν/μίου Αθηνών.

Ευάγγελος Μπούμπουκας, Διευθυντής ΕΚΤ/ΕΙΕ.

Αλεξάνδρα Βασιλά, τμηματάρχης Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας.

Πέτρος Βαλταζάνος, ερευνητής ΕΙΕ [εκπρόσωπος ερευνητών ΕΙΕ].

Μαρία Θεοδώρου, υπάλληλος ΕΙΕ [εκπρόσωπος διοικητικών-τεχνικών ΕΙΕ].

ΔΣ 9.4.1996-20.5.1998

Πρόεδρος ΔΣ - Διευθυντής ΕΙΕ: Νικόλαος Ρομπάκης, καθηγ. Παν/μίου (παραίτηση 15.5.97).

Αντιπρόεδρος: Μιλτιάδης Χατζόπουλος, Διευθυντής ΙΕΡΑ/ΕΙΕ (παραίτηση 15.5.97).

Μέλη:

Νικόλαος Οικονομίδης, Διευθυντής ΙΒΕ/ΕΙΕ (Αντιπρόεδρος: 15.5.97 - 20.5.98).

Βασίλειος Παναγιωτόπουλος, Διευθυντής ΙΝΕ/ΕΙΕ.

Ευστράτιος Μανουσάκης, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ (παραίτηση 16.5.96).

(Ευστράτιος Καμίτσος, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ (10.10.97-)).

Κωνσταντίνος Σέκερης, Διευθυντής ΙΒΕΒ/ΕΙΕ.

Κωνσταντίνος Σκρέττας, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ.

Ευάγγελος Μπούμπουκας, Διευθυντής ΕΚΤ/ΕΙΕ.

Πέτρος Βαλταζάνος, ερευνητής ΕΙΕ [εκπρόσωπος ερευνητών ΕΙΕ].

(Αναπληρώτρια: Άννα Λαμπροπούλου, ερευνήτρια ΕΙΕ).

Μαρία Θεοδώρου, υπάλληλος ΕΙΕ, εκπρόσωπος διοικητικών-τεχνικών ΕΙΕ.

(Αναπληρώτρια: Καλλιόπη Αγγελή, υπάλληλος ΕΙΕ)

ΔΣ 20.5.1998-20.5.2003

Πρόεδρος ΔΣ - Διευθυντής ΕΙΕ: Ίων Σιώτης, Διευθυντής ερευνών ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος».

Αντιπρόεδρος: Νικόλαος Οικονομίδης, Διευθυντής ΙΒΕ/ΕΙΕ (τέλος θητείας 6.4.2000).

Μέλη:

(Ευάγγελος Χρυσός, Διευθυντής ΙΒΕ/ΕΙΕ (6.4.2000-)).

Μιλτιάδης Χατζόπουλος, Διευθυντής ΙΕΡΑ/ΕΙΕ (Αντιπρόεδρος: 6.4.2000-).

Βασίλειος Παναγιωτόπουλος, Διευθυντής ΙΝΕ/ΕΙΕ (τέλος θητείας 2000).

(Πασχάλης Κιτρομηλίδης, Διευθυντής ΙΝΕ/ΕΙΕ (2000-)).

Κωνσταντίνος Σκρέττας, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ (τέλος θητείας 2000).

(Νικόλαος Χατζηχρηστίδης, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ (2000-2001)).

(Νικόλαος Οικονομάκος, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ (27.1.03-)).

Κωνσταντίνος Σέκερης, Διευθυντής ΙΒΕΒ/ΕΙΕ (τέλος θητείας 2002).

Ευστράτιος Καμίτσος, Διευθυντής ΙΟΦΧ/ΕΙΕ (1998-2002).

Πέτρος Βαλταζάνος, ερευνητής ΕΙΕ [εκπρόσωπος ερευνητών ΕΙΕ].

(Αναπληρώτρια: Άννα Λαμπροπούλου, ερευνήτρια ΕΙΕ).

Μαρία Θεοδώρου, υπάλληλος ΕΙΕ [εκπρόσωπος διοικητικών-τεχνικών ΕΙΕ].

(Αναπληρώτρια: Ειρήνη Αρώνη-Παπαλεξάνδρου, υπάλληλος ΕΙΕ).

Γεώργιος Παπαβασιλόπουλος

Κωνσταντίνος Βαγενάς

ΔΣ 13.6.2003-25.4.2005

Πρόεδρος ΔΣ - Παναγιώτης Παπαγιαννακόπουλος,
Διευθυντής ΕΙΕ: καθηγ. Παν/μίου Κρήτης.
Αντιπρόεδρος: Μιλτιάδης Χατζόπουλος, Διευθυντής
ΙΕΡΑ/ΕΙΕ.
Μέλη:
Ευάγγελος Χρυσός, Διευθυντής
ΙΒΕ/ΕΙΕ.
Πασχάλης Κιτρομηλίδης, Διευθυντής
ΙΝΕ/ΕΙΕ.
Νικόλαος Οικονομάκος, Διευθυντής
ΙΟΦΧ/ΕΙΕ.
Ευάγγελος Μπούμπουκας, Διευθυντής
ΕΚΤ/ΕΙΕ.
Θεόδωρος Σωτηρούδης, ερευνητής
ΕΙΕ [εκπρόσωπος ερευνητών ΕΙΕ].
(Αναπληρωτής: Λεωνίδας Καλλιβε-
τάκης, ερευνητής ΕΙΕ).
Μαρία Θεοδώρου, υπάλληλος ΕΙΕ
[εκπρόσωπος διοικητικών-τεχνικών
ΕΙΕ].
(Αναπληρώτρια: Καλλιόπη Αγγελή,
υπάλληλος ΕΙΕ).
Ευστράτιος Καμίτσος, Διευθυντής
ΙΟΦΧ/ΕΙΕ (16.1.04-).
Λίνος Μπενάκης, επιστημονικός
συνεργάτης Ακαδημίας Αθηνών
(1.4.04-).
Φραγκίσκος Κολίσης, Διευθυντής
ΙΒΕΒ/ΕΙΕ (5.4.04-).

ΔΣ 25.4.2005-

Πρόεδρος ΔΣ - Δημήτριος Κυριακίδης, καθηγ.
Διευθυντής ΕΙΕ: Παν/μίου Θεσσαλονίκης.
Αντιπρόεδρος: Μιλτιάδης Χατζόπουλος, Διευθυντής
ΙΕΡΑ/ΕΙΕ.
Μέλη:
Ευάγγελος Χρυσός, Διευθυντής
ΙΒΕ/ΕΙΕ (λήξη θητείας 2006).
(Ταξιάρχης Κόλιας, Διευθυντής
ΙΒΕ/ΕΙΕ (8.3.2006-).
Πασχάλης Κιτρομηλίδης, Διευθυντής
ΙΝΕ/ΕΙΕ.
Ευστράτιος Καμίτσος, Διευθυντής
ΙΟΦΧ/ΕΙΕ.
Νικόλαος Οικονομάκος, Διευθυντής
ΙΟΦΧ/ΕΙΕ.
Φραγκίσκος Κολίσης, Διευθυντής
ΙΒΕΒ/ΕΙΕ.
Ευάγγελος Μπούμπουκας, Διευθυ-
ντής ΕΚΤ/ΕΙΕ.
Λίνος Μπενάκης, επιστημονικός
συνεργάτης Ακαδημίας Αθηνών.
Θεόδωρος Σωτηρούδης, ερευνητής
ΕΙΕ [εκπρόσωπος ερευνητών ΕΙΕ
(25.4.05-7.6.06)].
(Γεώργιος Χρυσικός, ερευνητής ΕΙΕ,
εκπρόσωπος ερευνητών ΕΙΕ, 7.6.06).
(Αναπληρωτής: Λεωνίδας Καλλιβε-
τάκης, 25.4.05-).
Μαρία Θεοδώρου, υπάλληλος ΕΙΕ
[εκπρόσωπος διοικητικών-τεχνικών
ΕΙΕ].
(Αναπληρώτρια: Καλλιόπη Αγγελή,
25.4.05-7.6.06).
(Αναπληρώτρια: Στέλλα Καίλα,
υπάλληλος ΕΙΕ, 7.6.06-).

Νικόλαος Ρομπάκης

Ίων Σιώτης

Παναγιώτης
Παπαγιαννακόπουλος

Δημήτριος Κυριακίδης

Χρονολόγιο ΕΙΕ

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, διευθυντής ερευνών ΙΝΕ

● 298

30.6.1958

Υπογράφεται από τον βασιλιά Παύλο το Καταστατικό «Περί συστάσεως και οργανώσεως Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών». Στις 22.8.1958 ο βασιλιάς διορίζει πληρεξούσιο για να συστήσει το ΒΙΕ (αρ. 2872/22.8.58, Πληρεξούσιο Συμβολαιογράφου Γεωργίου Δημ. Δρούτσα με προσαρτημένο το Καταστατικό).

4.9.1958

Συμβόλαιο 2908/4.9.58 και 2966/30.9.58 του Συμβολαιογράφου Αθηνών Γεωργίου Δημ. Δρούτσα «περί συστάσεως Ιδρύματος υπό την επωνυμία “Βασιλικόν Ίδρυμα Ερευνών”».

10.10.1958

Ίδρυση ΒΙΕ (ΒΔ 9.10.58, ΦΕΚ Α155/10.10.58) προς ενίσχυση των εν τη Χώρα επιστημονικών ερευνών και εξασφάλισιν συν τω χρόνω περισσότερων ευκαιριών δημιουργικής απασχολήσεως εις ικανούς έλληνας επιστήμονας, ως και προς ενθάρρυνσιν των νεωτέρων Ελλήνων εις απόκτησιν αρτίας, επιστημονικής μορφώσεως και εμπειρίας επί συστηματικών και ανωτέρου επιπέδου επιστημονικών εργασιών.

17.10.1958

Πρώτη συνεδρίαση του ΔΣ στα Ανάκτορα των Αθηνών. Πρόεδρος: βασιλιάς Παύλος, Α΄ Αντιπρόεδρος: Δημήτριος Κιουσόπουλος, Β΄ Αντιπρόεδρος: Λεωνίδας Ζέρβας, Διευθύνων Σύμβουλος: Κωνσταντίνος Δημαράς, Μέλη: Κάισαρ Αλεξόπουλος, Ιωάννης Δημητριάδης, Διο-

νύσιος Ζακυθινός, Πέτρος Κόκκορος, Νικόλαος Κριτικός, Ιωάννης Πεσμαζόγλου, Γεώργιος Πετρόπουλος, Χαράλαμπος Ποταμιάνος, Ιωάννης Σαρεγιάννης, Βασίλειος Τατάκης, Πίνδαρος Χριστοδουλόπουλος. Η Α.Μ. ο Βασιλεύς χαιρετίζει τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και εκφράζει την ευχήν ότι δια της αντικειμενικής κρίσεως των θα δυναθούν να προαγάγουν την έρευναν εις την χώραν, εξασφαλιζομένης της επιδόσεως των καταλληλοτέρων εις ερευνητικά έργα και παρεχομένης ούτω της ευκαιρίας εις την Ελλάδα να καταλάβη την αρμόζουσαν πνευματικήν θέσιν εις την χορείαν των Ευρωπαϊκών εθνών (Α΄ ΔΣ/17.10.1958).

Δωρεά Κυβέρνησης ΗΠΑ, προικοδότηση ΒΙΕ με 100.000.000 δρχ. Ευχαριστήρια επιστολή ΒΙΕ στον πρόεδρο των ΗΠΑ (Α΄ ΔΣ/7.10.58). Υπογραφή εντύπων για τη δωρεά από τον Διευθυντή της Αμερικανικής Αποστολής, το ΒΙΕ και τον υπουργό Πολιτισμού στις 14.11.58 (τελική υπογραφή 31.12.59). [Τα χρήματα επενδύθηκαν σε ομολογίες της ΔΕΗ (ετήσια απόδοση 8.000.000 δρχ. περίπου) και από το 1963 έως το 1967 σε αγορά καταστημάτων στην Αθήνα και τον Πειραιά].

Ο Συμβολαιογραφικός Σύλλογος Εφετείου Αθηνών αποφασίζει τη μείωση, στο μισό, των δικαιωμάτων στα συστατικά συμβόλαια του ΒΙΕ (Α΄ ΔΣ/17.10.58).

Το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα (ΒΕΙ) επιχορηγεί το ΒΙΕ με 2.000.000 δρχ. τον χρόνο.

24.10.1958

Πρώτη Συνεδρίαση Εκτελεστικής Επιτροπής: Α΄ Αντιπρόεδρος Δ. Κιουσόπουλος, Β΄ Αντιπρόεδρος Λ. Ζέρ-

βας, Διευθύνων Σύμβουλος Κ. Δημαράς, Ι. Σαρεγιάννης, Π. Χριστοδουλόπουλος. Από το 1963 μετέχει ο Κ. Αλεξόπουλος, Διευθύνων Σύμβουλος και ο Ν. Κριτικός στις θέσεις των Σαρεγιάννη και Χριστοδουλόπουλου. Ο Δημαράς αποχωρεί το 1964 και τη θέση του καταλαμβάνει, το 1966, ο Ι. Θεοδωρακόπουλος. Ο Κριτικός αντικαθίσταται το 1966 από τον Λ. Μούσουλο.

5.11.1958

Δεύτερη συνεδρίαση ΔΣ στο Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, Λυσικράτους 14 (Γενικός Διευθυντής Κ.Θ. Δημαράς), που στέγασε προσωρινά τη διοίκηση του ΒΙΕ έως τις 12 Απριλίου 1961, οπότε στεγάστηκε σε ενοικιαζόμενα διαμερίσματα του κτηρίου Βασ. Σοφίας αρ. 4, ιδιοκτησίας Αλεξάνδρας συζύγου Μιχαήλ Μελά. «Το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών εδέχθη να στεγάσει παρακλητικώς και προσωρινώς εις τα Γραφεία του το ΒΙΕ».

Συνοπτικόν Οικοδομικόν Πρόγραμμα ΒΙΕ. 1) Κεντρική Βιβλιοθήκη των κυριότερων επιστημονικών περιοδικών παγκοσμίως. 2) Γραφεία Διοικήσεως - Αμφιθέατρο. 3) Ινστιτούτο Φυσικών Επιστημών 4) Ινστιτούτο Ηθικών Επιστημών.

3.12.1958

«Κανονιστικάί διατάξεις επί της κρίσεως των περί ενισχύσεως προτάσεων και αιτήσεων [εξωτερικών ερευνών]». Αιτήσεις και προτάσεις δύο φορές τον χρόνο. Πρώτη κρίση από Εκτελεστική Επιτροπή ΒΙΕ και δεύτερη από την αρμόδια από τις είκοσι τριμελείς επιτροπές ειδικών (ο ένας μέλος του ΔΣ). Απόφαση Γ' ΔΣ.

Ανακοινώνεται ότι το Υπουργείο Δημοσίων Έργων παραχωρεί οικόπεδο στο ΒΙΕ 8.000 τ.μ. εντός του «Πνευματικού Κέντρου» (Γ' ΔΣ) οικόπεδο Βασιλέως Γεωργίου και Ρηγίλλης, πλησίον σημερινού Ωδείου Αθηνών, στο οποίο δεν οικοδομήθηκε ποτέ το κτήριο του ΒΙΕ.

Ανάθεση εκπόνησης προσχεδίου κτηρίου στους αρχιτέκτονες Π. Βασιλειάδη και Β. Δούρα (Γ' ΔΣ). [Το κτήριο δεν έγινε ποτέ].

Δεκέμβριος 1958

Επίσκεψη πρύτανη Παν/μίου Αθηνών στο ΒΙΕ και συνάντηση με τον αντιπρόεδρο Δ. Κιουσόπουλο και ανταπόδοση επίσκεψης από Δ. Κιουσόπουλο στο Παν/μιο σε Συνεδρία Συγκλήτου (23.12.1958). Έγγραφο Πρύτανη προς ΒΙΕ (4η ΕΕ/30.12.58) [Αντιδράσεις του Παν/μίου Αθηνών στην ίδρυση του ΒΙΕ].

9.1.1959

Συζήτηση για το προσχέδιο του κτηρίου, δαπάνης 25.000.000 δρχ., με τους αρχιτέκτονες Π. Βασιλειάδη και Β. Δούρα (5η ΕΕ).

7.2.1959

Εγκρίνεται, κατ' αρχήν, η ενίσχυση εκδόσεων βιβλίων και περιοδικών, πλην των διατριβών διδακτορίας και υφηγεσίας και των διδακτικών βιβλίων. Για τα βιβλία θα χορηγείται άτοκο δάνειο και στα περιοδικά αριθμός συνδρομών για να ανταλλάσσει το ΒΙΕ τα αντίτυπά τους με ξένα περιοδικά. Αποκλείονται τα τοπικά περιοδικά (ΣΤ' ΔΣ).

11.3.1959

Το Ίδρυμα Ford αποφασίζει να δώσει δωρεά στο ΒΙΕ 250.000 δολαρίων (7.500.000 δρχ.) σε πέντε ετήσιες δόσεις για την ενίσχυση ερευνητικών προγραμμάτων (Ζ' ΔΣ).

Προσλαμβάνεται η Εταιρεία «Π. Σολομός και ΣΙΑ» για την οργάνωση της υπηρεσίας του ΒΙΕ «από απόψεως λογιστικής και στατιστικής», γιατί δημιουργήθηκαν επείγουσες ανάγκες, καθώς άρχισε η διαδικασία επιχορηγήσεων εξωτερικών ερευνών (11η ΕΕ).

8.4.1859

8η συνεδρίαση ΔΣ. Παράδοση της μελέτης του κτηρίου από τους αρχιτέκτονες Π. Βασιλειάδη - Β. Δούρα ύστερα από συζητήσεις και ανταλλαγή επιστολών με την ΕΕ (6η Συνεδρία ΕΕ/29.1.1959).

16.6.1959

Αναγκαστική απαλλοτρίωση οικοπέδου 418 τ.μ. στη διασταύρωση Βασ. Κωνσταντίνου και Βασ. Γεωργίου (σημερινό οικόπεδο κτηρίου ΕΙΕ) για την ίδρυση «πνευματικού και καλλιτεχνικού κέντρου» (ΒΔ 29.5.1959, ΦΕΚ Α115/16.6.1959).

27.3.1960

Το ΒΙΕ, με σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Συντονισμού, αποδέχεται όρο της κυβέρνησης των ΗΠΑ να καλύψει τυχόν υπέρβαση των 50.000.000 δρχ. της αμερικανικής χρηματοδότησης για την ανέγερση του κτηρίου (ΚΣΤ' ΔΣ/27.3.60).

Μάρτιος- Απρίλιος 1960

Διάλεξη του γάλλου ακαδημαϊκού L. Escande με θέμα την οργάνωση της επιστημονικής έρευνας στη Γαλλία υπό την αιγίδα του ΒΙΕ στην Αθήνα (ΙΗ' ΔΣ/13.4.60).

11.5.1960

«Αποφασίζεται η σύσταση δύο Κέντρων Ερευνας δια το Βυζάντιον και τον Νεώτερον Ελληνισμόν συστεγαζομένων και εχόντων κοινάς επιστημονικές διευκολύνσεις». Εταίροι του ΚΝΕ ορίστηκαν οι Χ. Καρούζος, Δ. Ζακυθηνός, Κ. Δημαράς και Μ. Λάσκαρις ο οποίος ανέλαβε και Διευθυντής (1960-62). Εταίρος του ΚΒΕ ορίστηκε ο Δ. Ζακυθηνός, ο οποίος ανέλαβε και Διευθυντής (1960-1962) (ΙΘ' ΔΣ).

15.6.1960

Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 98/3.6.1960, έγκρισης ανταλλαγής οικοπέδου 6.500 τ.μ. στη θέση «Παραπήγματα» του Ειδικού Ταμείου Μονίμων Οδοστρωμάτων Αθηνών (ΕΤΜΟΑ) με οικόπεδο του Αυτόνομου Οικοδομικού Οργανισμού Αξιωματικών (ΑΟΟΑ) στο οποίο στεγάζονται οι «Βασιλικοί σταύλοι», για να αποκτήσει το ΕΤΜΟΑ δύο συνεχόμενα οικόπεδα και να τα διαθέσει χωρίς ανταλλάγματα στο ΒΙΕ (ΦΕΚ Α83/15.6.60).

Εκτελεστική απόφαση του ΑΟΟΑ (148/3.7.1961).

Το ΒΙΕ αναλαμβάνει την υποχρέωση να αποζημιώσει τον ΑΟΟΑ αν ο Οργανισμός Διοίκησης Εκκλησιαστικής Περιουσίας (ΟΔΕΠ) κερδίσει το διεκδικούμενο οικόπεδο του ΕΤΜΟΑ που αντάλλαξε με τον ΑΟΟΑ (Α' ΔΣ/12.7.61). Συμβόλαια 9292 και 9293 / 17.10.61, 7536 / 25.2.61 Ιωάννου Π. Μαλτέζου.

1.12.1960

Το ΚΒΕ και το ΚΝΕ άρχισαν να λειτουργούν στο κτήριο Βασ. Σοφίας 4. Το ΚΒΕ με 2 ερευνητές και 4 βοηθούς έρευνας. Το ΚΝΕ με 1 ερευνητή και 5 βοηθούς έρευνας (ΚΔ' ΔΣ/5.12.60).

5.12.1960

Επιλέγεται ως σύμβουλος για την οικοδόμηση του κτηρίου του ΒΙΕ ο οίκος Arthur Little Inc. των ΗΠΑ.

Ορίζεται Επιτροπή για τη συλλογή των περιοδικών της Βιβλιοθήκης του ΒΙΕ (Α. Ζέρβας, Κ. Δημαράς, Ι. Σαρεγιάννης).

Ορίζεται Επιτροπή για τη μελέτη οργάνωσης μικρών ερευνητικών κέντρων προσαρτημένων σε λειτουργούντα πανεπιστημιακά ή άλλα κέντρα, μέχρι την εγκατάσταση Εργαστηρίων Φυσικών Επιστημών του ΒΙΕ (Α. Ζέρβας, Π. Κόκκορος, Κ. Αλεξόπουλος) (ΚΔ' ΔΣ).

12.4.1961

Το ΒΙΕ αναλαμβάνει έναντι των ΗΠΑ την υποχρέωση να απαλλοτριώσει εξ ιδίων πόρων και το υπόλοιπο οικόπεδο αν χρειαστεί (ΚΖ' ΔΣ).

24.6.1961

Το Υπουργείο Συντονισμού χρηματοδοτεί με 4.000.000 δρχ. τη μελέτη και την ανέγερση κτηρίων του ΒΙΕ (Α' ΔΣ/12.7.61).

15.11.1961

Αποφασίζεται η σύσταση Κέντρου Φυσικών Επιστημών με εισήγηση (20.10.61) του Α. Ζέρβα και Κ. Αλεξόπουλου. Επιτροπή για μελέτη και εισήγηση: Ζέρβας, Αλεξόπουλος, Γ. Πετρόπουλος (ΑΒ' ΔΣ/15.11.61). Μετάβαση Ζέρβα σε Ευρώπη και Αμερική για να συναντήσει και να προτείνει επιστήμονες για τη στελέχωση του ΚΕΦΕ (ΜΘ' ΔΣ/13.3.63). Αναφορά Ζέρβα για τις συναντήσεις του με επιστήμονες, αλλά και τα Ιδρύματα Ford και Rockefeller (ΝΑ' ΔΣ/5.6.63).

10.1.1962

Αποφασίζεται η χωρίς διαγωνισμό ανάθεση της αρχιτεκτονικής μελέτης για το κτήριο του ΒΙΕ στον Κωνσταντίνο Α. Δοξιάδη ύστερα από πολλές συζητήσεις στην ΕΕ παρουσία και των συμβούλων Ι. Πεσμαζόγλου και Χ. Ποταμιάνου, με προσδιορισμό της αμοιβής από ορκωτό λογιστή (και επιστολή Κ.Α. Δοξιάδη από 8.1.62 (ΛΔ' ΔΣ/10.1.62). Η σύμβαση με τους αρχιτέκτονες Κ.Α. Δοξιάδη και Δημήτριο Πικιώνη υπογράφηκε στις 7.2.62 (ΛΕ' ΔΣ/7.2.62). Το κείμενο της σύμβασης εγκρίνεται στη ΔΣΤ' ΔΣ/14.3.62. Τροποποιήσεις στο οικοδομικό πρόγραμμα (Μ' ΔΣ/9.6.62). Ο τεχνικός σύμβουλος του ΒΙΕ Β. Δούρας υποβάλλει παρατηρήσεις για την προμελέτη και τα σχέδια (ΜΓ' ΔΣ/14.11.62).

Έγκριση σχεδίων κτηρίου (ΜΗ' ΔΣ/30.1.1963).

Έγκριση μελέτης κτηρίου με τις περικοπές που πρότεινε ο τεχνικός σύμβουλος Β. Δούρας (ΝΕ' ΔΣ/20.11.63)

Μηχανικός επίβλεψης κατασκευής του κτηρίου ο Μ. Δερλερές (ΝΗ' ΔΣ/18.3.64).

Συνεννοήσεις για την απομάκρυνση από το οικόπεδο του σταθμού των βασιλικών αυτοκινήτων (ΝΗ' ΔΣ/18.3.64). Αδυναμία εξεύρεσης λύσης και απόφαση για πρόχειρη κατασκευή σταθμού στη γωνία του οικοπέδου (Βασ. Γεωργίου και Ριζάρη) αξίας 500.000 δρχ. (ΞΔ' ΔΣ/21.10.64).

15.12.1962

Δωρεά Φανής Πέρογλου-Σαρεγιάννη της φιλολογικής βιβλιοθήκης του συζύγου της, μέλους του ΔΣ, Ιωάννη Αντ. Σαρεγιάννη (1898-11.11.1962) στο ΚΝΕ (ΜΕ' ΔΣ/27.12.62). Το ΔΣ παραλαμβάνει τη βιβλιοθήκη και ψηφίζει κονδύλια για βιβλιοδεσίες και έκδοση του καταλόγου [εκδόθηκε: 1970] (ΜΘ' ΔΣ/13.3.63).

9.1.1963

Ο Κάϊσαρ Αλεξόπουλος, Διευθύνων Σύμβουλος έως το 1968, στη θέση του Κ.Θ. Δημαρά (ΜΣΤ' ΔΣ/9.1.63).

12.1.1963

Ο Κ.Θ. Δημαράς διαδέχεται τον Μιχαήλ Λάσκαρι στη διεύθυνση του ΚΝΕ (ΜΖ' ΔΣ/12.1.63).

26.6.1963

Απόφαση για τροποποίηση του Καταστατικού του ΒΙΕ: όταν ολοκληρωθεί η θετική ανανέωση όλων των μελών του ΔΣ, η έξοδος θα είναι υποχρεωτική χωρίς δικαίωμα επανεκλογής (ΝΓ' ΔΣ/26.6.63). Νέα τροποποίηση καταστατικού: αντικατάσταση όλων των μελών του 1ου ΔΣ του 1958 έως το 1970 και σταδιακή αύξηση των μελών από 14 σε 18 (ΝΣΤ' ΔΣ/15.1.64). Οι αλλαγές στο Καταστατικό-Οργανισμό του ΒΙΕ δημοσιεύθηκαν στο ΦΕΚ Α87/20.5.65 ως ΒΔ 365/13.5.65.

11.9.63

Επιχορήγηση ΒΙΕ με 1.500.000 δρχ. από το Υπουργείο Συντονισμού (ΝΔ' ΔΣ/11.9.63).

22.4.1964

Εκδόθηκε η άδεια ανέγερσης του κτηρίου από την Πολεοδομία χωρίς μεταβολές των σχεδίων. Εντολή ΔΣ στο Γραφείο Δοξιάδη για περάτωση τευχών δημοπράτησης. Σύνταξη ενιαίου χρονοδιαγράμματος πορείας εργασιών ανέγερσης (ΝΘ' ΔΣ/22.4.64).

20.5.1964

Σύμβαση με την Αμερικανική Αποστολή για τα 50.000.000 δρχ. της ανέγερσης του κτηρίου. Αμερικανική Αποστολή και Υπουργείο Συντονισμού έχουν τη γνώμη και το ΔΣ αποφασίζει διενέργεια δημόσιου διαγωνισμού μεταξύ εταιρειών και εργοληπτών για την ανέγερση του κτηρίου (Ξ' ΔΣ/20.5.64).

23.12.1964

Το Ίδρυμα Ford δεν ανανεώνει τη χορηγία στο ΒΙΕ για άλλη πενταετία και σημειώνει ότι το ίδιο δεν προβλήθηκε και δεν έγιναν κοινωνικές έρευνες. Άρνηση και του Ιδρύματος Rockefeller (ΝΑ' ΔΣ/5.6.63).

Φεβρουάριος 1965

Το ΒΙΕ οργανώνει δημόσιες ομιλίες των Λ. Ζέρβα, Κ.Θ. Δημαρά και Λ. Μούσουλου (ΞΣΤ' ΔΣ/23.12.64). Η ομιλία του Δημαρά «Συλλογικά φαινόμενα της παιδείας» έγινε στις 26.2.65 και ανάμεσα στους συζητητές ήταν και ο Λ. Ζέρβας.

10.5.1965

Θεμέλιος λίθος του κτηρίου από τον βασιλιά Κωνσταντίνο (ΞΘ' ΔΣ/26.5.65).

20.5.1965

ΒΔ 365/13.5.1965 «Περί τροποποίησης του Οργανισμού του Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Α87/20.5.65). [Προβλέπει την εκλογή προέδρου με πλειοψηφία 3/5 αν παραιτηθεί ο βασιλιάς από Πρόεδρος ή αδυνατεί να προεδρεύει. Αυξάνεται σταδιακά ο αριθμός των μελών σε 18 έως το 1968. Ρυθμίζεται ο τρόπος εξόδου των μελών μετά θετή θητεία και η αντικατάστασή τους].

11.11.1966

Ν 4604/11.11.66 «Περί ενισχύσεως του Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών και απαλλαγής τούτου από δασμού και φόρων» (ΦΕΚ Α244/11.11.66). [Προβλέπεται ελάχιστη ενίσχυση του Υπουργείου Παιδείας 5.000.000 δρχ. τον χρόνο. Απαλλάσσονται δασμών και τελών οιασδήποτε φύσεως τα εισαγόμενα από το ΒΙΕ ερευνητικά όργανα και άλλα απαραίτητα για την εκπλήρωση των σκοπών του υλικά].

11.5.1967

Επιχορήγηση Υπουργείου Παιδείας για το 1966: 5.000.000 δρχ. Εγγραφή για το 1967: 4.458.000 δρχ.

Πρόσληψη Γεωργίου Καραγκούνη ως Διευθυντή Κέντρου Φυσικοχημείας (ΚΦ). Αγορά επιστημονικών οργάνων από Γερμανία και έξοδα μεταφοράς οργάνων που χρησιμοποιούσε ο Καραγκούνης στη Γερμανία (Π' ΔΣ/11.5.67).

15.2.1968

Αναλαμβάνει Διευθυντής ΚΦ ο Γ. Καραγκούνης (ΠΖ ΔΣ/29.3.68).

7.6.1968

Το ΒΕΙ ανακοινώνει αδυναμία καταβολής της επιχορήγησης στο ΒΙΕ (90 ΔΣ/7.6.68).

11.10.1968

Το Ίδρυμα Ford επιχορηγεί το ΒΙΕ με 50.000 δολάρια για έρευνες στην ελληνική οικονομία, ύστερα από μεσολάβηση του Ι. Πεσμαζόγλου (91 ΔΣ/11.10.68): «Προβλήματα πολιτικής οικονομικής αναπτύξεως εις το πλαίσιον οικονομικών ενώσεων με ειδική αναφοράν εις τα θέματα των σχέσεων της Ελλάδος μετά της ΕΟΚ», «Παράγοντες και διαδικασία αναπτύξεως της ελληνικής οικονομίας κατά την τελευταίαν 15ετίαν» (ΠΔ' ΔΣ/19.10.67). «Ανάλυσις του τύπου της διαδικασίας οικονομικής αναπτύξεως της Ελλάδος», «Ανάλυσις των επί της οικιστικής διαχειρίσεως παραγόντων», «Ανάλυσις της πολιτικής συναλλαγματικού αποθέματος» (ΠΖ ΔΣ/29.3.68).

23.11.1968

ΝΔ 3/22.11.68 «Περί προσωρινής διοικήσεως οργανισμών και ιδρυμάτων εις την διοίκησιν των οποίων έχει ανάμειξις ο Βασιλεύς ή μέλος της Βασιλικής οικογενείας» (ΦΕΚ Α275/23.11.68). «Διοικούνται εφεξής κατά τα δια ΒΔ, εκδιδομένων επί τη προτάσει του Προέδρου της Κυβερνήσεως και του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών οριζόμενα», «δύναται να γίνει πάσα τροποποίησις του οργανισμού» «Όπου... προβλέπεται αρμοδιότης του Βασιλέως... ασκείται δι' αποφάσεων του Προέδρου της Κυβερνήσεως και του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών».

8.2.1969

ΒΔ 73/6.2.69 «Περί Διοικητικού Συμβουλίου του Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Α1/8.2.69) α) Πρόεδρος ο Πρωθυπουργός. β) οκτώ (8) μέλη λαμβανόμενα εξ ακαδημαϊκών, καθηγητών ή υφηγητών ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ανωτάτων αξιωματικών, εν ενεργεία ή εν αποστρατεία, ανωτάτων ή ανωτέρων κρατικών λειτουργών, εν ενεργεία ή επιτίμων στελεχών ιδρυμάτων κοινωφελούς χαρακτήρος και ειδικών επιστημόνων. Εκ τούτων δύο (2) ορίζονται πρώτος και δεύτερος αντιπρόεδρος. [Θητεία τριετής. Απαρτία: πέντε μέλη. Το ΔΣ εκλέγει 4μελή ΕΕ].

21.3.1969

Αριθ. Γ.Υ. 4705/13.3.69 «Περί διορισμού Διοικητικού Συμβουλίου Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών (ΦΕΚ Β203/21.3.69). Πρόεδρος: Γεώργιος Παπαδόπουλος, Πρωθυπουργός [δικτατορικής κυβέρνησης], Α' Αντιπρόεδρος: Καίσαρ Αλεξόπουλος Ακαδημαϊκός-καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών (96 ΔΣ/24.4.69).

2.6.1970

ΝΔ 572/27.5.70 «Περί οργανώσεως, διαρθρώσεως, λειτουργίας και αρμοδιοτήτων των πάσης κατηγορίας Νομικών προσώπων Οργανισμών και Επιτροπών, εν τη Διοικήσει των οποίων μετέχει ο Βασιλεύς ή μέλος της Βασιλικής Οικογενείας» (ΦΕΚ Α125/2.6.70). Το ΒΙΕ μετονομάζεται σε ΕΙΕ, ΝΠΙΔ υπό τον έλεγχο και την εποπτεία του κράτους ασχουμένην δια του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Παιδείας [...] έχει ως αποστολήν τον προγραμματισμόν και την ενέργειαν ή ενίσχυσιν ερευνών εντός του πλαισίου του κυβερνητικού προγράμματος ερευνών [...] διοικείται υπό επταμελούς συμβουλίου εκ προσώπων ανεγνωρισμένου κύρους, επιστημονικής ικανότητας και δράσεως εις τον επιστημονικόν και κοινωνικόν εν γένει τομέα διοριζομένων επί τριετεί θητεία.

27.11.1970

Έγγραφο Γραφείου Πρωθυπουργού για στέγαση στον 2ο όροφο του ιδρυθησομένου συντονιστικού φορέα της Έρευνας (Ρ' ΔΣ/27.11.70). Ο 2ος όροφος παραχωρήθηκε με ενοίκιο από το 1971 (ΡΒ' ΔΣ/23.2.71) στις υπηρεσίες εποπτείας της έρευνας ΥΕΕΑ, ΥΕΕΤ, από 26.9.1977, για να παραχωρηθεί, τελικά, με ενοίκιο, το 1980-81, σε υπηρεσία του ΟΗΕ (UNEP) παρά τις αντιδράσεις του Συλλόγου Εργαζομένων ΕΙΕ. Οι ενέργειες των ΔΣ του ΕΙΕ για μεταστέγαση της UNEP δεν απέδωσαν έως σήμερα.

19.1.1971

ΝΔ 823/15.1.71 «Περί συστάσεως Υπηρεσίας και Εθνικού Συμβουλίου Επιστημονικής Ερεύνης και Αναπτύξεως (ΥΕΕΑ και ΕΣΕΕΑ)» (ΦΕΚ Α9/19.1.1971). [Αυτοτελής δημόσια υπηρεσία ΥΕΕΑ που υπάγεται στον Πρωθυπουργό. Γενικός Διευθυντής πτυχιούχος Ανωτάτης Σχολής ειδικευμένος στην επιστήμη, την τεχνολογία ή την έρευνα. Το ΕΣΕΕΑ αποτελείται από 30 μέλη με 3ετή θητεία. Το συγκαλεί ο Πρωθυπουργός ανά εξάμηνο. Μετέχει και ο Γενικός Διευθυντής ΥΕΕΑ χωρίς ψήφο].

30.1.1971

ΥΑ 907/29.1.70 «Περί διορισμού Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Β81/30.1.71). Πρόεδρος: Αλέξανδρος Νάτσινας, Αντιστράτηγος ε.α.

15.9.1971

Ιδρύεται το Α' Τμήμα Χημείας (Χ. Ιορδανίδης, Ε. Καλατζής, Ι. Τσαγκάρης (ΡΖ' ΔΣ/15.9.71).

24.1.1972

ΝΔ 1096/19.1.72 «Περί διατάξεων τινων αφορωσών εις τα Ιδρύματα και Οργανισμούς εν γένει του ΝΔ 572/1970» (ΦΕΚ Α11/24.1.72). [Ως εποπτεία και έλεγχος... νοούνται: α) Η έγκρισις των προϋπολογισμών και των αναμορφώσεων αυτών. β) Η έγκρισις των απολογισμών αυτών. γ) Ο ειδική εντολή του ασκούντος την εποπτείαν οικονομικός και διαχειριστικός έλεγχος αυτών].

1.9.1972

Ιδρύεται ΣΤ' Τμήμα Χημείας - Τμήμα Μοριακής Χημείας (Α. Ευαγγελόπουλος) (222 ΕΕ/1.9.72).

21.9.1972

Ιδρύεται το Β' Τμήμα Χημείας (Ε. Καλατζής) (ΡΙΓ' ΔΣ/21.9.72).

15.12.1972

Ιδρύεται το Κέντρο Ερευνών Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (ΡΙΑ' ΔΣ/15.12.72).

1973

Παραχωρείται ο 5ος όροφος στο «Συνταγματικό Δικαστήριο» (ΡΙΘ' ΔΣ/26.9.73). Το ΚΝΕ και το ΚΒΕ μεταφέρονται στους χώρους της Βιβλιοθήκης (ισόγειο και υπόγειο). Το «Συνταγματικό Δικαστήριο» μετά την 25.11.73 καταργείται (104297/25.11.73 απόφαση Υπουργείου Δικαιοσύνης) και τα Κέντρα επαναφέρονται στον 5ο όροφο (ΡΚ' ΔΣ/4.12.73).

22.2.1973

Ιδρύεται Τμήμα διοξειδίου του θείου (με χρηματοδότηση ΕΟΚ - Ι. Τσαγκάρης, Α. Αναγνωστόπουλος, Σταθοπούλου) (ΡΙΕ' ΔΣ/22.2.73).

19.2.1974

ΥΑ 7749 «Περί μεταβιβάσεως της εποπτείας και ελέγχου επί του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών εις τον Υπουργόν Πολιτισμού και Επιστημών» (ΦΕΚ Α201/ 19.2.74).

5.4.1974

Απόφαση υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών για τη μεταφορά και αποθήκευση των οργάνων των εργαστηρίων του ΕΙΕ από τον 4ο και 3ο όροφο στον 1ο όροφο (ΥΑ ΥΠΠΕ 887/5.4.74). Η μεταφορά δεν πραγματοποιήθηκε χάρη στις διαμαρτυρίες των εργαζομένων και ανακλήθηκε με απόφαση του Πρωθυπουργού (ΓΑΓΠ 2781/22.4.74).

1.8.1974

ΥΑΕ 14984/31.7.74. Ανάθεση στον υφυπουργό παρά τω Πρωθυπουργώ της άσκησης του ελέγχου και της εποπτείας των οργανισμών του ΝΔ 1096/24.1.72.

26.8.1974

ΥΑ 15627/1355 «Περί μεταβιβάσεως της εποπτείας και ελέγχου επί του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών εις τον Υπουργόν Πολιτισμού και Επιστημών» (ΦΕΚ Β832/ 26.8.74).

7.9.1974

ΥΑ Α/40121 «Περί διορισμού Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Β865/7.9.74). Πρόεδρος Λεωνίδας Ζέρβας, Ακαδημαϊκός.

20.9.1974

Κατάργηση του Κέντρου Ερευνών Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (1 ΔΣ/20.9.74).

26.9.1974

ΝΔ 61/23.9.74 «Περί της διοικήσεως και εποπτείας του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (ΕΙΕ)» (ΦΕΚ Α264/26.9.74) [«ΔΣ 12μελές επί τριετεί θητεία. Το ΕΙΕ τελεί υπό τον έλεγχον και την εποπτείαν του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών». Κατάργηση του ΝΔ 572/1970 και της αντικειμένης νομοθεσίας στον παρόντα νόμο].

30.9.1974

ΥΑ Α43567 «Περί διορισμού Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Β949/30.9.74): Πρόεδρος: Λεωνίδας Ζέρβας, Ακαδημαϊκός.

3.10.1974

Διατηρούνται τρία τμήματα Χημείας (Α. Ευαγγελόπουλος, Κ. Σκρέττας, Ε. Καλατζής).

Καταργείται το Τμήμα Χημείας του Ν. Παπαδόπουλου. Καταργείται το Τμήμα Χημείας του Χ. Ιορδανίδη. Καταργείται το Τμήμα Χημείας του Ι. Τσαγκάρη. Καταργείται το 10ο Τμήμα Χημείας (Ε. Τσόλη). Καταργείται το Τμήμα Μαθηματικών (Δ. Κάππου). Καταργείται το Τμήμα Φυσικής (Χ. Ζερεφός, Α. Μπούλτσος). Καταργείται το Τμήμα Βοτανικής (Π. Κριτόπουλος, Α. Αρτελάρη). Καταργείται το Τμήμα Πολυμερών (Π. Θεοχάρης, Γ. Φίλης, Βλαστάρας, Ζ' ΔΣ/3.10.74).

8.11.1974

Κατατέθηκαν 166 προγράμματα εξωτερικών ερευνών για ενίσχυση (40 ΔΣ/8.11.74).

μέσα 1975

Ιδρύεται η «Ένωση Επιστημόνων Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» από επιστήμονες των Τμημάτων Θετικών Επιστημών του ΕΙΕ.

26.6.1975

Ν 51/25.6.75 «Περί αναδιαρθρώσεως των δημοσίων πολιτικών υπηρεσιών», άρθρο 8. «Η εποπτεία και ο έλεγχος επί πάντων των περιών το ΝΔ 572/1970... ασκείται υπό του Πρωθυπουργού...» (ΦΕΚ Α125/26.6.75).

19.9.1975

Πρώτη απεργία εργαζομένων στο ΕΙΕ για τον κίνδυνο διάλυσης των Τμημάτων Θετικών Επιστημών του ΕΙΕ και συγχώνευσής τους με τον «Δημόκριτο».

15.10.1975

Ίδρυση «Συλλόγου Προσωπικού ΕΙΕ».

3.12.1975

ΥΑ 8665/75 «Περί μεταβιβάσεως αρμοδιοτήτων εις τον Υπουργόν Προεδρίας Κυβερνήσεως και Πολιτισμού και Επιστημών» (ΦΕΚ Β1422/3.12.75). Το ΕΙΕ στον υπουργό Πολιτισμού και Επιστημών.

1976

Ιδρύεται το Κέντρο Θεωρητικής Χημείας.

Ιδρύεται το Κέντρο Φυσικοχημείας και Φασματοσκοπίας ως διάδοχο του Κέντρου Φυσικοχημείας (1967).

1977

Ιδρύεται το Κέντρο Βιολογικών Ερευνών.

28.2.1977

ΥΑ 8548/1783 «Περί κηρύξεως υποχρεωτικής της υπ' αριθ. 47/1976 αποφάσεως του ΔΔΔ Αθηνών «περί των όρων αμοιβής και εργασίας των πτυχιούχων εργοδηγών Χημικών της Χώρας» (ΦΕΚ Β155/28.2.77).

3.8.1977

ΠΔ 648/3.8.77 «Περί μεταφοράς Υπηρεσιών τινων και αρμοδιοτήτων εις το Υπουργείον Συντονισμού» (ΦΕΚ Α212/3.8.77). Η ΥΕΕΑ και το ΕΣΕΕΑ μεταφέρονται από το Υπουργείο Πολιτισμού στο Υπουργείο Συντονισμού. Ομοίως και η εποπτεία της ΕΕΑΕ, του ΕΚΚΕ του ΙΩΚΑΕ και του ΕΙΕ και ασκείται δια της ΥΕΕΑ.

26.9.77

Ν 706/21.9.77 «Περί προωθήσεως της Επιστημονικής Ερεύνης και της Τεχνολογίας» (ΦΕΚ Α279/26.9.77). Καταρτίζεται «Εθνικόν Πρόγραμμα Ερευνών και Τεχνολογίας». Συνιστάται «Επιτροπή Επιστημονικής Ερεύνης και Τεχνολογίας» διωπουργική. Συνιστάται «Γνωμοδοτικόν Συμβούλιον Επιστημονικής Ερεύνης και Τεχνολογίας» με τμήματα «Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίας» και «Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών». Συνιστάται Υπηρεσία Επιστημονικής Ερεύνης και Τεχνολογίας (ΥΕΕΤ) με προϊστάμενο διδάκτορα. Δύναται να ιδρυθεί «Εθνικόν Κέντρον Τεχμηριώσεως».

7.10.1977

ΥΕ 41462/9242, 5.10.77 «Περί κηρύξεως εκτελεστής της αριθ. 20/77 αποφάσεως του ΔΔΔ Πειραιώς. Για τους όρους αμοιβής και εργασίας του προσωπικού Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Β980/7.10.77). Την προσφυγή στο Δικαστήριο κατέθεσε ο Σύλλογος Προσωπικού ΕΙΕ.

21.3.1978

Νέο ΔΣ. Πρόεδρος Α. Ζέρβας (38 ΔΣ/18.4.78).

1979

Αρχίζει να λειτουργεί το Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας. [Ίδρυση 1975 με πρόταση Κ. Τρυπάνη και Δ. Ζακυθηνού (14 ΔΣ/24.10.75) και «πλήρωσις» (30 ΔΣ/28.6.77)].

2.3.1979

ΥΑ 11288 «Περί κηρύξεως εκτελεστής της υπ' αριθ. 4/79 αποφάσεως του ΔΔΔ Αθηνών «περί των όρων αμοιβής

και εργασίας του προσωπικού του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Β209/2.3.79).

30.3.1979

ΠΔ 16.3.79 «Περί διορισμού Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (ΦΕΚ ΝΠΔΔ57/30.3.79). Πρόεδρος: Ιωάννης Αργύρης, καθηγητής Πανεπιστημίου Στουτγάρδης. Δεν ανέλαβε καθήκοντα. Στις 28.12.79 (ΦΕΚ ΝΠΔΔ253) έγινε Πρόεδρος ο Αντιπρόεδρος Φαίδων Φέσσας.

22.6.1979

Ιδρύεται το Κέντρο Οργανικής Χημείας με ένταξη του Τμήματος Οργανομεταλλικής Χημείας, του Τμήματος Οργανικής Χημείας και του Εργαστηρίου Μικροαναλύσεων (79/3 ΔΣ/22.6.79).

Ιδρύεται το Κέντρο Θεωρητικής και Φυσικής Χημείας με συγχώνευση του Κέντρου Φυσιχοχημείας και Φασματοσκοπίας (1976) και του Κέντρου Θεωρητικής Χημείας (1976) (79/3 ΔΣ/22.6.79).

Το Γ' Τμήμα Χημείας (Βιοχημείας και Μοριακής Βιολογίας) εντάσσεται στο Κέντρο Βιολογικών Ερευνών (79/3 ΔΣ/22.6.79).

1980-1981

Πρόδρομη μορφή του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης με ανάθεση του Υπουργείου Συντονισμού (814 ΔΣ/22.2.81, 81/7 ΔΣ/20.4.81, 81/8 ΔΣ/9.5.81, 81/11 ΔΣ/10.7.81).

1981

Ιδρύεται το Συντονιστικό Όργανο Συνεργαζομένων Σωματείων Ερευνητικών Ιδρυμάτων» (ΣΟΣΣΕΙ).

6.3.1981

ΥΑ 1998/27.2.81 «Περί αναθέσεως αρμοδιοτήτων εις τον Υπουργόν άνευ Χαρτοφυλακίου Σταύρον Δήμαν» (ΦΕΚ Β130/6.3.81). Ανάθεση εποπτείας της ΥΕΕΤ και των εποπτευομένων από αυτή ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ.

20.4.1981

Σύμβαση Υπουργείου Συντονισμού και ΕΙΕ για τη χρηματοδότηση της βασικής έρευνας και διεκπεραίωση εφρημοσμένης έρευνας του ΕΠΕΤ. Σχέδιο κανονισμού για την ενίσχυση προγραμμάτων εκτός ΕΙΕ (1981/7 ΔΣ/20.4.81). Οι χρηματοδοτήσεις ερευνών εκτός ΕΙΕ

(543 κατά την περίοδο 1981-1987) καταργήθηκαν με απόφαση του υπουργού Έρευνας και Τεχνολογίας στις 26.4.83 (1983/7 ΔΣ/30.4.83).

7.12.1981

ΥΑ 23/4.12.81 «Τροποποίηση της με αριθ. 2/25.10.81 αποφάσεως του Πρωθυπουργού "περί αναθέσεως αρμοδιοτήτων στον Υπουργό Άνευ Χαρτοφυλακίου Ευάγγελο Κουλουμπή"» (ΦΕΚ Β736/7.12.81). Ανάθεση και της εποπτείας ΕΕΑΕ, Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου και ΕΙΕ.

3.3.1982

ΠΔ 9.2.82 «Περί διορισμού Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (ΦΕΚ ΝΠΔΔ53/3.3.82). Πρόεδρος: Γεώργιος Βουδούρης, καθηγητής ΕΜΠ.

6.3.1982

«Το Διοικητικό Συμβούλιο αποφασίζει παμφηφεί να εκπροσωπείται ο Σύλλογος Προσωπικού ΕΙΕ με δικαίωμα λόγου στις Συνεδρίες του ΔΣ» (1982/3 ΔΣ/6.3.82). Πρώτη συμμετοχή στο 1982/4 ΔΣ/20.3.82.

2.7.1982

Ν 1266/2.7.82 «Όργανα ασκήσεως...πολιτικής και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α81/2.7.82). Ιδρύεται το Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας. ΠΔ 574/30.8.82 (ΦΕΚ Α104/30.8.82): «Ανακατανομή των αρμοδιοτήτων των Υπουργείων». Άρθρο 7: Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας.

8.4.1983

ΥΑ 23460/7662. Καθορισμός αμοιβής Προέδρου ΔΣ ΕΙΕ (ΦΕΚ Β165/8.4.83).

14.6.1983

ΠΔ 89/23.5.83 «Συμπλήρωση αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Έρευνας και Τεχνολογίας» (ΦΕΚ Α74/14.6.83). Εποπτεία ερευνητικών ιδρυμάτων.

8.9.1983

ΠΔ 3.9.83. Γίνονται δεκτές οι από 12.7.83 παραιτήσεις του ΔΣ ΕΙΕ (Πρόεδρος Γ. Βουδούρης) και διορίζεται νέο ΔΣ (ΦΕΚ ΝΠΔΔ158/8.9.83). Πρόεδρος: Νικόλαος Σβορώνος, ομότιμος καθηγητής, διευθυντής Σπουδών της Σχολής Ανωτάτων Σπουδών Παρισίων και επισκέπτης καθηγητής Φιλοσοφικής Σχολής Παν/μίου Κρήτης.

15.10.1984

ΥΑ 114410/3059 «Καθορισμός αποδοχών του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Β732/15.10.84).

8.2.1985

Ν 1514 «Ανάπτυξη επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας» (ΦΕΚ Α13/8.2.85). Ο νόμος-πλαίσιο για την Έρευνα. Το ΕΙΕ ΝΠΔΔ, αλλά η διάταξη θα καταργηθεί στις 22.9.1987 πριν εφαρμοστεί στο ΕΙΕ ο Ν 1514 με την έκδοση του ΠΔ 226 με τον «Οργανισμό» του. Βλ. 2.5.1989.

10.2.1986

ΠΔ 3.2.86 Διορισμός ΔΣ ΕΙΕ (ΦΕΚ ΝΠΔΔ26/10.2.86). Πρόεδρος Ιπποκράτης Γιατζίδης, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών.

3.9.1986

Διορισμός ΔΣ. Πρόεδρος: Μιχαήλ Αντωνόπουλος-Ντόμης, καθηγ. Παν/μίου Θεσσαλονίκης (1986/3 ΔΣ/3.9.86).

9.3.1987

ΠΔ 28.2.87. Αποδεκτή η παραίτηση Προέδρου Μιχαήλ Αντωνόπουλου-Ντόμη και διορισμός Προέδρου Νικόλαου Αθανασιάδη, καθηγητή ΕΜΠ, για τον χρόνο έως την έκδοση εσωτερικού κανονισμού ΕΙΕ και τον διορισμό Διευθυντή και την εκλογή αντιπροσώπων των εργαζομένων (ΦΕΚ ΝΠΔΔ39/9.3.87).

22.9.1987

Ν 1733 (ΦΕΚ Α171/22.9.87), άρθρο 10: «Το νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία “Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ)”». Το ΝΠΔΔ κατά τον Ν1514/85 επαναφέρεται σε ΝΠΔ.

19.4.1988

Ν 1771. Τροποποίηση Ν 1514/85 (ΦΕΚ Α71/19.4.88).

2.5.1989

ΠΔ 226/25.4.1989 «Οργανισμός του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Α107/2.5.89).

8.5.1989

Ν 1848, άρθρο 24 «Τροποποιητικές διατάξεις του ν.1514/85» (ΦΕΚ Α112/8.5.89). «Ως ερευνητές νοού-

νται και οι ειδικοί λειτουργικοί επιστήμονες». «Ο βασικός μισθός των ερευνητών είναι ίσος προς τον κάθε φορά ισχύοντα βασικό μισθό των μελών ΔΕΠ των ΑΕΙ».

19.3.1990

Αρχίζει η κατασκευή 6ου ορόφου (1990/4 ΔΣ/19.3.90).

14.5.1991

Ν 1945 (ΦΕΚ Α69/14.5.91) άρθρο 61 «Ιδρύεται Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης που αποτελεί ΝΠΔ».

24.12.1991

Ν 2000 άρθρο 48. Καταργείται το ΝΠΔ ΕΚΤ. Τροποποιήσεις Ν 1514/85 (ΦΕΚ Α206/24.12.91).

15.2.1993

Ν 2115, άρθρο 33: Τροποποιήσεις Ν 1514/85 (ΦΕΚ Α15/15.2.93).

1.4.1994

ΠΔ 26.3.94 (ΦΕΚ ΝΠΔΔ/1.4.1994). Διορίζεται ΔΣ, Πρόεδρος ο Γεώργιος Παπαβασιλόπουλος, καθηγητής Παν/μίου.

26.7.1995

ΠΔ 26.7.95 (ΦΕΚ ΝΠΔΔ, σ. 1051). Διορίζεται ΔΣ μετά την παραίτηση του Προέδρου Γ. Παπαβασιλόπουλου. Πρόεδρος: Κωνσταντίνος Βαγενάς, καθηγητής Παν/μίου Πατρών. Αναλαμβάνει 6.9.95 (1995/6 ΔΣ).

28.2.1996

ΥΑ 1630 (ΦΟΡ) 206/13.2.96 (ΦΕΚ ΝΠΔΔ35/28.2.96). Διορισμός Καθηγητή Ν. Ρομπάκη στη θέση του Διευθυντή ΕΙΕ.

9.4.1996

ΥΑ 3144 (ΦΟΡ) 38, 15.3.96 (ΦΕΚ Β229/9.4.96). Διορισμός ΔΣ. Πρόεδρος Καθηγητής Ν. Ρομπάκης, Διευθυντής ΕΙΕ. Πρώτη Συνεδρία 1996/7, 14.5.96. Αντιπρόεδρος: Μιλτιάδης Χατζόπουλος.

16.9.1996

Ιδρύεται η Ένωση Ελλήνων Ερευνητών (ΕΕΕ) από τους ερευνητές των ερευνητικών κέντρων που εποπτεύονται από τη ΓΓΕΤ.

17.9.1996

ΠΔ 347/10.9.96 «Τροποποίηση του ΠΔ 226/89 Οργανισμός του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών» (ΦΕΚ Α229/17.9.96). Οικονομική διαχείριση του ΕΚΤ.

15.5.1997

Παραίτηση Προέδρου Ν. Ρομπάκη και Αντιπροέδρου Μ. Χατζόπουλου. Αντιπρόεδρος: Νικόλαος Οικονομίδης (1997/9 ΔΣ/15.5.1997).

11.7.1997

Το ΕΙΕ σε κρίση οικονομική. Το ΔΣ του Συλλόγου Προσωπικού σε συνεδρίαση του ΔΣ του ΕΙΕ (1997/14 ΔΣ/11.7.97). Απεργίες και κινητοποιήσεις του προσωπικού, προτάσεις του Συλλόγου στον Πρωθυπουργό για έξοδο από την κρίση. Τα ΜΜΕ δίνουν δημοσιότητα. Η Κυβέρνηση δίνει συμπληρωματικά κονδύλια.

23.10.1997

Ν 2530 «Υπηρεσιακή κατάσταση και αναμόρφωση μισθολογίου του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΑΕΙ -ΤΕΙ) - Μισθολογικές ρυθμίσεις ερευνητών των ερευνητικών ιδρυμάτων και άλλων συναφών κατηγοριών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α218/23.10.97). Το ΕΙΕ αδυνατεί να δώσει τις αυξήσεις στους ερευνητές (1998/1 ΔΣ/23.1.98).

20.5.1998

Διευθυντής ΕΙΕ και Πρόεδρος ΔΣ ο Ίων Σιώτης, Διευθυντής Ερευνών ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος» (1998/5 ΔΣ/20.5.98).

28.9.1999

Ν 2741/28.9.99 (ΦΕΚ Α199/28.9.99). Τροποποιήσεις στον Ν 1514/85, άρθρα 22-23 «Ρύθμιση θεμάτων έρευνας και τεχνολογίας».

25.6.2001

Ν 2919/19.6.2001 (ΦΕΚ Α128/25.6.01) «Σύνδεση έρευνας και τεχνολογίας με την παραγωγή και άλλες διατάξεις».

2.10.2002

Ν 3054 (ΦΕΚ Α230/2.10.02), άρθρο 27, τροποποιήσεις Ν 1514/85.

10.2.2003

Ν 3105/7.2.2003, άρθρο 54. Διατάξη για τους διατελέσαντες επί δεκαετία και πλέον διευθυντές Ινστιτούτων.

20.5.2003

ΠΔ 145 (ΦΕΚ Α121/20.5.03) «Σύσταση και λειτουργία του Κέντρου Εφαρμογών και Τεχνολογιών Επικοινωνίας και Πληροφορίας (ΚΕΤΕΠ)». Εντάσσονται: Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου, Ινστιτούτο Βιομηχανικών Συστημάτων, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης ΕΙΕ.

13.6.2003

Διευθυντής ΕΙΕ και Πρόεδρος ΔΣ ο Παναγιώτης Παπαγιαννακόπουλος, καθηγητής Παν/μίου Κρήτης (2003/5 ΔΣ/13.6.03).

30.10.2003

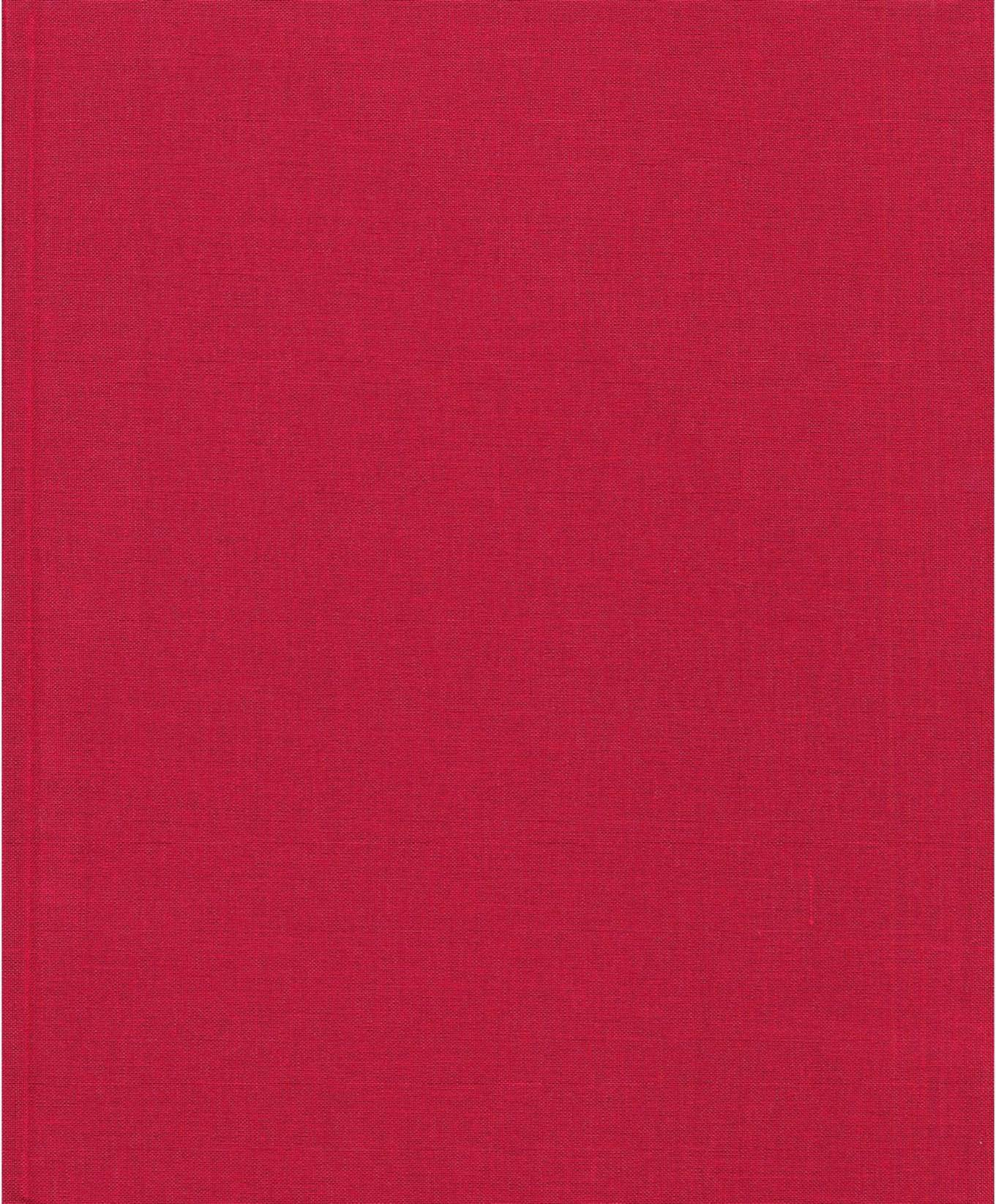
Ν 3190 (ΦΕΚ Α249/30.10.03). Άρθρο 23. Το ΕΚΤ παραμένει στο ΕΙΕ.

11.1.2005

Ιδρύεται «Ομοσπονδία Εργαζομένων σε Ερευνητικά Ιδρύματα Ιδιωτικού Δικαίου».

25.4.2005

ΥΑ (ΦΕΚ Β560/25.4.05). Διορισμός Δημητρίου Κυριακίδη, καθηγητή Βιοχημείας ΑΠΘ, ως Διευθυντή ΕΙΕ και Προέδρου ΔΣ. Πρώτο ΔΣ 2005/7, 17.5.05.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Λεωφ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα
Τηλ.: 210 72 73 700 • Fax: 210 72 46 618 • <http://www.eie.gr> • e-mail: eie@eie.gr

ISBN: 978-960-98199-0-9